

Forgotten Books

— www.forgottenbooks.com —

Copyright © 2016 FB &c Ltd.

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, distributed, or transmitted in any form or by any means, including photocopying, recording, or other electronic or mechanical methods, without the prior written permission of the publisher, except in the case of brief quotations embodied in critical reviews and certain other noncommercial uses permitted by copyright law.

R O M A
V E T V S A C R E C E N S

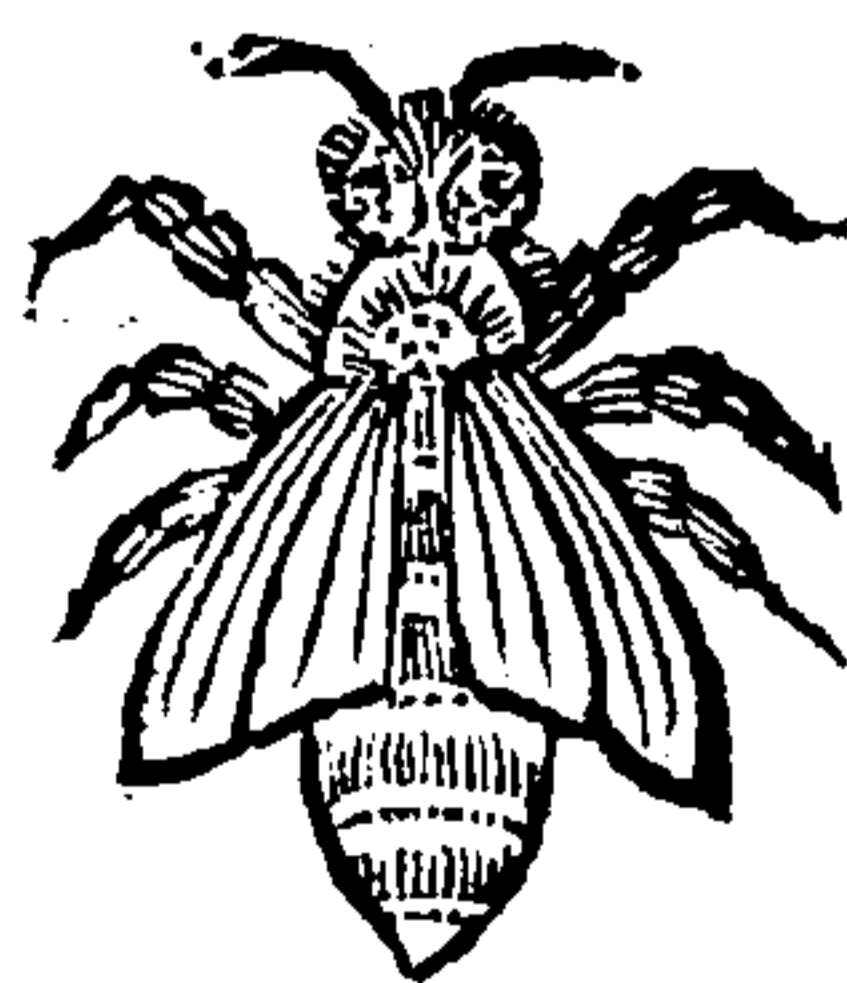
V T R I V S Q V E A E D I F I C I I S
A D E R V D I T A M C O G N I T I O N E M
E X P O S I T I S

A u c t o r e

A L E X A N D R O D O N A T O

S E N E N S I

E S O C I E T A T E I E S V .

R O M Æ, Ex Typographia Manelphi Manelphij.

M. DC. XXXIX.

SUPERIORVM PERMISSV.

M V T I V S V I T E L L E S C V S,
Societatis Iesu Præpositus Generalis.

C Vm libros de Vrbe Roma P. Alexandri Donati nostræ Societatis, tres eiusdem Societatis, quibus id commissum fuit, recognouerint; & in lucem edi posse probauerint: facultatem concedimus, vt typis mandentur, si ita Reuerendissimo D. Vicegerenti, & Reuerendissimo P. M. Sacri Palatij videbitur. In quorum fidem has litteras manu nostra subscriptas, & sigillo nostro munitas dedimus Romæ 17. Septembris 1634.

Mutius Vitellescus.

Imprimatur, si videbitur Reuerendiss. Patri Magistro sacri Palatij Apostolici.

I. B. Episc. Camert. Vicefg.

Ex commissione Reuerendissimi P. Nicolai Riccardij S. Palatij Apostolici Magistri Libros de Vrbe Roma P. Alexandri Donati Soc. Iesu recognoui, dignosque arbitror ob singularē eorum eruditionem, qui imprimantur, neque aliquid contra fidem & bonos mores in ijs offendi.

Terentius Alciatus Soc. Iesu.

Imprimatur,

Fr. Nicolaus Riccardius Ord. Præd. Sacri Palatij Apostolici Magister.

SANCTISSIMO D. N.
VRBANO VIII.
PONT. MAX.

ALEXANDER DONATVS
E SOCIETATE IESV.

ROMAM tuam à prima origine per
varias ædificandi ætates ad nostra
vsque tempora deductam; tibi offe-
ro inspiciendam BEATISS. PATER:
Fuit hoc peculiare huius Urbis; quam
Fundator humanæ salutis Deus Pon-
tificibus Vicarijs suis destinauerat se-
dem; vt quemadmodum Imperatores ac principes terra-
rum iuris armorumque parens procreauit: ita principa-
tum Urbium præclaris quoque operibus sustineret. Qua-
re hostes infestissimi ab Aquilonis quondam vertice
profecti sic eam vel bello persequi, vel expugnare potue-
runt, vt firmior è vulneribus, ex ignibus illustrior, stabi-
lior è ruinis, maius certe miraculum, *Pulcherrima rerum*,
vt ille ait, exurgeret. Sed quæ humanas vices tanto fre-
quentius perpeffa est, quanto altiore inter humana lo-
cum occupauit; nunc te Principe pulchriorem se, quam
multis antè sæculis vigere, & statum tenere constantio-
rem, quàm cum imperio florebat, gloriatur. Romani

enim Pontifices post Gothicas euerfiones atque incendia plurimi numerantur, qui de restituendis excolendis- que Romæ ædificijs superiore præfertim, noſtraque ætate contenderunt: nec iam toto terrarum Orbe quidpiam magnificentius ſuæ quiſque patriæ largus commendator prædicare poteſt. Nimirum iuſté providebatur, vt dominatrices Apes, quæ lectiſſimos infident flores, parem indoli ſuæ nanciſcerentur ſedem; nec ſolum in flore Urbium regnarent, ſed ipſam quoque principem Urbem florere iuberent, in quam cœleſti munere mel nouum ſœlicitatis inducerent. Tu enim, vt cætera Pontificatus tui decora ſileam, Romæ quantum ſplendoris, ac maiestatis adieciſti? Tempſa paſſim inſtaurata & exculta ſunt, noua inchoata aut perfectæ: palatia Pontificum ornata & munita: reſtitutæ auctæ, erectæ quadam Principis æmulatione ciuium, ac dynaſtarum ædes: reſecta mœnia: validis munitionibus inſtructæ arces: apertæ, ſtratae, complanatæ viæ: extructi fontes: ſubſtructæ, ac repurgatæ cloacæ: elatæ valles: demiffa iuga: Baſilica Vaticana marmoreis, operoſiſque ornamentis illuminatæ: Moles admiranda ex ære auroque Apoſtolorum ſepulchro impoſita; vt iam Roma te non magis præſidem ſuſpiciat religionis, quam ſuæ dignitatis propagatorem. Hæc vero properata, & mature ad exitum perducta ſunt alienis ab ædificando temporibus, quibus pacis artes paſſim quieuerunt, & Italia quaſſata bello, inſuper miſeranda peſte congemuit. Sed hæc miſera facies ærumnarum, vt innocua videretur, cumulum aggerauit laudum tuarum.

Noſtra

Nostra enim ætate diuinæ bonitatis peculiari beneficentia peractum est, quod olim Eutropius admonuit historicus & christianus & monachus: Ut, cum aduersis calamitatibus populi affligerentur, publicorum malorum acerbitas optimorum Principum consilijs, atque opibus leuaretur. Id Marci Antonini sapientis, egregijque Imperatoris, cuius tum res gestas pangebatur, illustrat exemplo. Nihil enim, quo atteri mortales solent, dici seu cogitari potest, quod non illo, ut scripsit, imperante sæuierit. Titum etiam Vespasianum, quamquam breui imperio, cum quædam fortuita, ac tristia humano generi impenderent, Deus optimum prouidit Principem, *Delicias Orbis terrarum*. Tunc enim & *Vesuuus conflagrauit in Campania, & incendium Roma accidit, item pestilentia, quanta non temerè aliàs*. Sed multo magis gentibus sibi religione ac fide deuinctis consulere voluit, cum Leonem, & Gregorium, Magnos Sanctosque Pontifices reipublicæ Christianæ præesse decreuit; qui cum cætera admirabiles, tum fortes fuere aduersus bellicos tumultus: posterior vero vim pestiferi morbi constans & inuictus virtute ac precibus profligauit. In eadem fere tempora, & euentus reuoluto rerum ordine deuentum est; ut singulari Principis sapientia egerent, ac recurrentibus paribus fere infortunijs, in tuo Pontificatu panderetur commune perfugium incolūmitatis & salutis. Prædicat id Roma non modo ciuium linguis, sed disertorum etiam ædificiorum præconijs, eorum præsertim, quibus abs te magnificè instructa est. Sed quia parem afferre immortalibus

meri-

meritis laudem nunquam possit hæc recens exuta veteris splendore, & illa triumphante sponte inferior,

Cui par est nihil; & nihil secundum,

eam quoque protuli in conspectum; ut ad te conuersa, suos olim Augustos mirari aliquando desinat, opibus quidem gentium refertos, sed ferme inhumanos, & Romano externoque sanguine contaminatos. In te illa gentium Domina rarum Principis exemplar recognoscat: animadvertat ex tanta humanitate, sapientia, iustitia, religione, quanto ipsa fuisset in summa rerum copia, imperioque foelicior, si armati quondam Cæsares, ut regiae Apes, sine vi maiestatem, sine aculeis potentiam adhibuissent: & in Vrbe verum Principem, atque adeo VRBANVM adumbrassent. Sed Roma iam solum meminit tam asperam potestatem; quæ duntaxat ex tuo principatu aestimat foelicitatem suam. Eadem porro hanc meorum scriptorum lineamentis conformatam sui imaginem, etsi ad veræ speciem enixe compositam, nihilominus incultam, ac destitutam coloribus fortasse negligendam putaret, nisi abs te lucem accepisset. Nam qualiscumque prodeat imago Urbis; pœne incredibile sit, sub optimo Pontifice, videri bonitatis expertem.

A D L E C T O R E M .

ETEREM Romam , quam accuratè peruestigatis designatisque singillatim ædificijs postremus eruditorum oculis animisque subieci , non equidem recenti volumine concludere initio cogitabam: magnique laboris molem subire , in qua doctissimos viros eximia cum laude desudasse cognoueram . Ambitum Urbis , Portam Triumphalem , Domum Auream Neronis , Forum Romanum , & alia nonnulla peculiari obseruatione adnotaueram . Sed postea aduerti , si hæc sola prodissent , futurum fuisse , vt tamquam mutila , & detruncata membra abstracta potius ex solido corpore , quam integra & absoluta viderentur . Itaque quod ædificantibus solet accidere , vt destinati sumptus maiori structuræ accessione augeantur : sic mihi amplificato rerum cumulo factum est prolixioris operæ incrementum . Hac de causa & vetera complecti , & ijs cum sacras , tum recentes fabricas adijcere decreui ; non modo vt omnes ædificatæ Urbis ætates in conspectum darem : sed vt priscis nouarum rerum tractatione quidpiam nouitatis afferrem . Quamquam ex recentibus potiora quædam verius attingi , quam pœne innumera numeravi . Ex antiquis autem aliqua , vel quod essent extra Urbem , vt stratæ viæ per Italiam , vel minus necessaria , consulti omisi : vel adnotata nescio quomodo typos præterierunt . In his an clarè obscura , & firmiter incerta probauerim , penes te iudicium esto . Certe sine locis veterum scriptorum nihil definitum hic leges : quorum ductu , monituque communes etiam opiniones interdum posthabui . Cum vero ijs , quæ antiquarij tradiderunt , adiuncta veterum testificatio nihil addere , vel detrahere permisit ; locos saltem , subscriptis libris , & capitibus , quæ illi silentio libenter supprimunt indicaui . Porro ædificiorum antiquorum vestigia , iconesque persimiles , & ipsius etiam Urbis prospectum apponere potuissem , quæ aut peruestigaram , aut assequi accuratæ meditatione fidebam ; nisi & meo labori , & Typographo festinanti parcere voluissem . Erit igitur vt studiosi obseruata cognoscere , ita eruditi non negligere : beneuoli autem , eâ , quæ nisi fallor , haud infirmis rationibus nituntur , non labefactare , & si admonet studium veritatis , perhumaniter tueri .

CR

EST

57

I N .

INDEX CAPITVM

LIBRI PRIMII

Qui ambitum, & Urbis ædificia generatim explicat.

L	INITIVM Urbis sub Romulo . Cap. j.	pag. 2.
	<i>Modus condendi, & forma Urbis conditæ à Romulo .</i>	
	<i>Cap. ij.</i>	4
	<i>Locus conditæ Urbis à Romulo . Cap. iij.</i>	8
	<i>Portæ Urbis Romuli . Cap. iv.</i>	12
	<i>Incrementum Urbis sub alijs Regibus . Cap. v.</i>	15
	<i>Ianiculum fuisse extra Urbem . Cap. vj.</i>	17
	<i>Urbis ambitus sub Consulibus usque ad Syllam . Cap. vij.</i>	20.
	<i>Campum Martium, eique adiunctum alterum minorem campum fuisse</i>	
	<i>extra Urbem . Cap. viij.</i>	22
	<i>Portam Urbis Carmentalem fuisse ad radices Capitolij . Cap. ix.</i>	26
	<i>Circum Flaminium Capitolio propinquum fuisse extra Urbem . Cap. x.</i>	28
	<i>Circum Flaminium extra Urbem fuisse alijs rationibus ostenditur . Cap. xj.</i>	32
	<i>Quid Sylla & Iulius Cæsar Dictatores Urbis adiecerint . Cap. xij.</i>	37
	<i>Quid Augustus, & Claudius adiecerint . Cap. xiiij.</i>	39
	<i>Quid alij Cæsares Urbis addiderint . Cap. xiv.</i>	40
	<i>Castra Prætoria ubi fuerint, & quomodo Urbem auxerint . Cap. xv.</i>	41
	<i>Inuestigatur pæst Aurelianæ Romæ amplitudo, & primo Suburbia . Cap. xvj.</i>	44
	<i>Urbis magnitudo explicatur . Cap. xvij.</i>	47
	<i>Quomodo Gothi, & alij, qui Urbem ceperunt, moenia domosque dirue-</i>	
	<i>runt . Cap. xvij.</i>	54
	<i>Auctoribus contra sentientibus occurritur . Cap. xviiij.</i>	56
	<i>Mœnia subinde à Pontificibus instaurata . Cap. xix.</i>	64
	<i>De Portis Florentis Urbis . Cap. xx.</i>	65
	<i>De Porta Triumphali . Cap. xxj.</i>	73
	<i>Via Urbis . Cap. xxij.</i>	82
	<i>Qualia fuerint Urbis ædificia, & primo antiquissima . Cap. xxiiij.</i>	83
	<i>Ædificia Urbis ab incendio Gallico usque ad Augustum . Cap. xxxiv.</i>	85
	<i>Ædificia Urbis ab Augusto ad Neronianum incendium . Cap. xxxv.</i>	90
	<i>Ædificia Urbis à Neronis incendio ad Honorium Cæsarem, sub quo à Gothis</i>	
	<i>capta est . Cap. xxxvj.</i>	93
	<i>Ædificia Urbis ab Honorio ad Iustinianum . Cap. xxxvij.</i>	99
	<i>An recens Roma cum antiqua conferri queat . Cap. xxxiiij.</i>	102

LIBRI SECVNDI

Qui Capitolium, & loca circumiacentia complectitur.

N omina Capitolij. Cap. j.	106
Forma & circuitus Capitolij. Cap. ij.	108
Vbi Templum Iouis Capitolini cum Arce locandum sit. Cap. iij.	109
Forma Templi Capitolini. Cap. iiii.	112
Templi Gradus. Cap. v.	115
Templi Capitolini exteriora ornamenta. Cap. vi.	118
Templi ornamenta interiora. Cap. vii.	120
Iouis custodis, Iunonis Monetæ, & Fortune Tempora. Cap. viii.	124
Bibliotheca, Tabularium, casa Romuli, Curia. Cap. ix.	127
Afylum, & alia edificia. Cap. x.	130
Clius Capitolinus. Cap. xj.	135
Sacra via. Cap. xij.	138
Templum Iouis Statoris. Cap. xiiij.	140
Aedes Concordiæ, & Saturni. Cap. xiiii.	142
Velabrum, Boarium Forum. Cap. xv.	146
Circumscribuntur fines Romani Fori. Cap. xvj.	148
Idem alijs rationibus vrgetur. Cap. xvij.	151
Alia Rom. Fori loca, & edificia inter Palatin. & Capitol. Cap. xviii.	155
Testimoniũ Carcer. Tulliani adducitur & obiecta refelluntur. Cap. xix.	159
Fori ornamenta. Cap. xx.	163
Forum Cesaris, eiusque Domus. Cap. xxj.	166
Forum Augusti. Cap. xxij.	169
Forum Neruæ. Cap. xxiiij.	170
Forum Traiani. Cap. xxiiii.	174
Fora ad alterum Capitolij latus, inter quæ Boarium. Cap. xxv.	178
Forum Piscarium, & Olitorium. Cap. xxvj.	180
Alia circum Capitolium sita. Cap. xxvij.	182

LIBRI TERTII

Quo Palatium, & alij Colles, & plana vrbis exponuntur.

S itus & nomen Palatini Collis. Cap. j.	188
Palatium Cesarum. Cap. ij.	189
Alia Palatini Collis Aedificia. Cap. iij.	197

Romu-

<i>Romuli & Pacis Tempia, & Arcus Titi. Cap. iv.</i>	201
<i>Domus Neronis aurea. Cap. v.</i>	208
<i>Aura domui, & Amphitheatro propinqua ædificia. Cap. vj.</i>	217
<i>Amphitheatrum Flauium, & alia Amphitheatra. Cap. vij.</i>	221
<i>Theatra. Cap. viij.</i>	226
<i>Mons Esquilinus, eiusque ambitus, & adiacentes viae. Cap. ix.</i>	232
<i>Ædificia Esquiliarum. Cap. x.</i>	234
<i>Collis Viminalis. Cap. xj.</i>	240
<i>Mons Cælius. Cap. xij.</i>	243
<i>Mons Auentinus. Cap. xiiij.</i>	247
<i>De Circis. Cap. xiv.</i>	257
<i>Mons Quirinalis. Cap. xv.</i>	264
<i>Ædificia Campi Martij, & Flaminij. Cap. xvj.</i>	275
<i>Vtriusque campi aliæ Porticus. Cap. xvij.</i>	284
<i>Aqua Virgo, & aliæ Aquæ, & Aquæductus. Cap. xviiij.</i>	290
<i>Thermæ. Cap. xix.</i>	300
<i>Cloacæ. Cap. xx.</i>	306
<i>Tiberis & Transtiberina Regio. Cap. xxj.</i>	307
<i>Quædam Tempia. Cap. xxij.</i>	312
<i>Antiqui Romanorum Horti. Cap. xxiiij.</i>	314

LIBRI QVARTI.

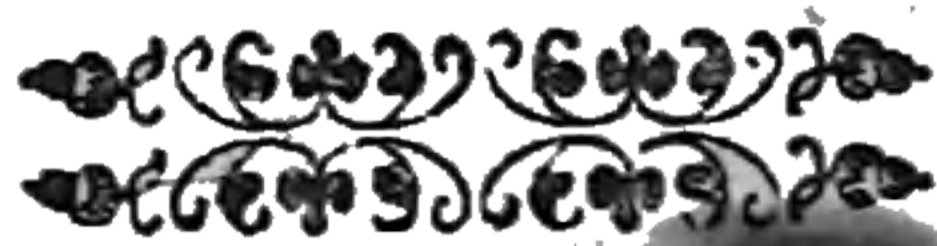
Quo sacra, & recentioris ætatis ædificia referuntur.

S <i>Acra ædificia ante Constantinum. Cap. j.</i>	328
<i>Basilica Constantini. Cap. ij.</i>	330
<i>Sacra Urbis ædificia vsque ad Totilam Regem. Cap. iij.</i>	335
<i>Ædificia post resectam Urbem à Belisario. Cap. iij.</i>	340
<i>Adriani, & aliorum Pontificum fabrica. Cap. v.</i>	343
<i>Ciuitas Leoniana. Cap. vj.</i>	346
<i>Arx S. Angeli. Cap. vij.</i>	349
<i>Quæ post Leonem IV. ædificata sunt. Cap. viij.</i>	358
<i>Ædificia romana post reuersionem Pontificis è Gallia. Cap. ix.</i>	364
<i>Ædificia post Clement. VII. præsertim Templum Vatican. Cap. x.</i>	376
<i>Alia sub Paulo III. ac deinceps nonnullis Pontificib. ædificia. Cap. xj.</i>	383
<i>Sixti V. & aliorum deinceps ædificia. Cap. xij.</i>	391

DE VRBE ROMA

LIBER PRIMVS.

CONSTANTIVS Augustus, teste Ammiano, Romam, quam ante, non viderat specie triumphantis ingressus, cum per otium spectaret, questus est, famam, cum cætera omnia falsis ferme vocibus auget, solam eius amplitudinem diminuere. Magnum, & à veritate profectum de Urbis maiestate testimonium. Vicit enim aspectu commendationem famæ, quæ ne vinceretur, eam omnibus linguis commendabat. Itaque communi præconio *Terrarum Dominam, Reginam, Deam* nuncupabant, *Virtutum omnium domicilium, & larem: Mundi Asylum, ac templum: Dum erunt homines victuram, ἐπιτομήν τῆς οἰκουμένης Mundi epitomen, & compendium, ἀθάνατον, εὐτυχῆ, Immortalem, fœlicem οἰκουμένην τῆς γῆς, Orbem orbis terrarum, & fortassis tantò admirabiliorem, quãtò breuiore ambitu Orbis miracula, miraculū ipsa augustius comprehendit; vt gloriosa demum clausula *Vrbem Deorum* proclamarent. Sed hoc inter exempla humanæ vicissitudinis non vltimum reor: *Vrbis*, quod etiam aiebant. *Aeternæ*, non modo perennes, ac stabiles moles defecisse, sed earum memoriam, magna ex parte deletam esse. Viri quidem eruditione nobiles conati sunt ædificiorum veterum odorari vestigia: editisque de Antiquitate voluminibus, è suomet puluere, quo obruuntur, excitare. Neque vero hi, quamuis antiquarij, consenescent: sed longior ætas, vt palato vinum, ita lectorum ingenio eorum monumenta commendat. Æquiori iure nobis minora eruditæ sapientiæ præsidia sortitis est timendum, ne sepultarum rerum commentatione operis nostri interitum auguremur. Videlicet miseri tractamus peritura, & cum illis citò dilabimur.*

Lib. 16.

Ammian.
lib. 14.Mamer. in
Kaneq.Martial.
lib. 12. epi-
gram. 3.Ammian.
lib. 16. 17.

Id. lib. 14.

Athenaus
lib. 1.Dion. l. 72.
sive Xiphis-
linus in epi-
toma.

Initium Urbis sub Romulo. Cap. I.

Lib. 2.

Lib. 1.

Lib. 1.

In Chroni-
co.In Vr. Ro-
ma, & Cō-
ment. Fa-
stor.Quo rege
Iudeorum
condita est
Roma.Lib. 18. c.
27. de Civ.
Dei.

ANNUS agitur à partu Virginis MDCXXXIII. ab Vrbe condita MMCCCLXXXV. cum Romulus Urbem Romam inauguratò condidit xj. Kal. Maias: post captum Ilium anno CCCCLXXXII. vt auctor est Dionysius. CCCCLXXXVII. vt placet Velleio: *sexta Olympiade, post duos. & viginti annos, quam prima constituta fuerat: post Carthaginem conditam LXV. annos, vt idem narrat.* At Dionysius collatis Græcorum Romanorumque temporum rationibus: *neesse est, inquit, vt primus Romanorum Rex Romulus regnum auspiciatus sit, anno primo septimæ Olympiadis: quod Polybius in eiusdem Olympiadis annum secundum incidisse scripsit.* Dissentit ab utroque Eusebius, sequutus vt ait, nonnullos Romanos scriptores; atque in annum secundum Olympiadis octauæ reijcit ædificationem Urbis, quam eiusdem Olympiadis anno primo Fabius Pictor pridem attribuerat. Qui vno discrepant anno, facile conciliari possunt: Nam cum quadriennales Olympiades incœperint mense Iulio in ipsis ludis: Aprilis autem condita fuerit Roma; Alij hoc tempus referunt in primum annum Olympiadis nondum exactum; Alij à Ianuario incipiunt numerare secundum annum. Verum, vt notat Onuphrius, omnes fere Romani auctores cum ipso M. Tullio, & post Cæsarem Dictatorem Populus Romanus communiter sensit, sextæ Olympiadis anno tertio, vt aiebat Velleius, Romam conditam fuisse. à quibus, quia plures, & Romani sunt, recedendum non putamus.

Regnabat tunc apud Hebræos Hierosolymis Rex Achaz Ezechiaæ Pater translato iam ad Medos Assyriorum regno. Ac per ea tempora cœperunt in Palæstina Prophetæ nonnulli simul de Gentium vocatione edere vaticinia, & scriptis mandare, quæ populorum saluti conducebant. Id verò factum non solum causa Iudeorum; sed etiam nascentium Romanorum; quos Mundi moderator Deus iam Terrarum Principes designabat, arbitratur S. Augustinus. Pars enim fuit exordio Urbis Urbium, & nationum dominæ inchoari diuina de gentium vocatione oracula; quæ postquam Roma fide expiata recepisset, reliquæ etiam gentes eius imperio obtemperantes facile amplecterentur. *Per ea, inquit, tempora, isti velut fontes Prophetiæ pariter eruperunt, quando regnum defecit Assyriorum, cœpitque Romanorum; vt scilicet quemadmodum regni Assyriorum primo tempore extitit Abrahami, cui promissiones apertissimæ fierent in eius semine benedictionis omnium gentium: ita in occidentalis Babylonis exordio, qua fuerat Christus imperante venturus, in quo implerentur illa promissa oracula prophetarum non solum loquentium, verum etiam scribentium, in tanta rei futuræ testimonium loquerentur. Cum enim Prophetæ nunquam fere defuissent populo Israel, ex quo ibi Reges esse cœperunt, in usum tantummodo*

modo eorum fuere, non gentium. Quando autem ea scriptura manifestius condebatur, quæ gentibus quandoque prodesset, tunc oportebat incipere, quando condebatur hæc Ciuitas, quæ gentibus imperaret.

Iam quæ dicuntur à Græcis de vetustiore Urbis origine, attingenda, potius, quàm explicanda sunt. Eius enim nomen, originem, ac ritus ad se vertunt, si Romæ placet. Alij referunt, conditam fuisse à Pelasgis, qui victores in has oras deuenerint. atque ex suo in armis robore, *ῥώμην* nuncuparint. Hos Cluuerus putat eosdem esse, qui Euandro duce delato in Italiam, Oppidum in Palatino monte condidere, At Solinus tradit in eo Colle antea Urbem fuisse Valentiam nomine, ab Euandro deinde *ῥώμην* appellatam. Quæ vox idem significat. Alij volunt eosdem Achiuos capta Troia ad Tiberim venisse, Urbemque conditam Romam appellasse de nomine captiuæ Troianæ, cuius impulsu naues Græcorum ab eorum vxoribus fuerant incensæ; salubri vtique consilio, vt postea declaratum est. Alij ædificationem Urbis referunt ad Romum Vlyssis, & Circes filium. Alij gloriam condendæ Urbis multò ante Romulum natam, Troianis tamen auferre non audent, atque Æneam conditorem faciunt, de filia Romæ nomine, nomen Vrbi tribuentem. quæ tamen scemina alijs Æneæ neptis, & Ascanij filia est. Alij asserunt ab Romo Æneæ filio nomen sortitam, quem alijs Ascanio filium, alijs (vt dixi) Vlyssi ascribunt, Alijs Roma superior est Troianis temporibus: alijs fabulosa permiscet. Quæ, aliaque apud Dionysium, Plutarchum, Solinum, Festum leguntur, vt ex tanta opinionum varietate ipsa se vanitas, & falsitas prodant. *Quæ ante conditam condendamue Urbem poeticis magis decora fabulis, quam incorruptis rerum gestarum monumentis traduntur: ea (loquor cum Liui) nec affirmare, nec refellere in animo est.* Si qui ergo ad Tiberim nauigantes, deinde oppidum in Palatino, aut proximis collibus excitarunt; id profecto aliud ab Vrbe Roma fuit, quam postea Romulus posuit. Nam cum vetustius quoddam oppidulum, seu munitio, quo illi aduenæ se recipiebant cum ipso nomine successu temporis defecerit: vel locus Romano ambitu fuerit inclusus; verisimile est, scriptores Romæ nomen illi indidisse. Quo modo Salustius etiam est intelligendus, si alicubi videatur Urbem conditam referre ad Troianos: Quod si Virgilius cecinit:

Tum Rex Euandrus Romanæ conditor arcis.

Arcem ibi pro Pallantea accepit condita ab Euandro. Arx enim Romana in Capitolio extructa est, non in Palatino; vbi postea Augustorum Palatium fuit: *quod reuera non est Arx, sed tenet rerum omnium principatum*, vt ait Seruius. Quare Ouid. de Euandro.

Transtulit Euander syluestria Numina secum;

Hic ubi nunc Vrbs est, tunc locus Urbis erat.

Cæterum quod ad locum, & situm Urbis spectat, quia hunc eundem Strabo criminatur necessitate magis, quam consilio à conditore delectum, non natura munitum, non circumiecto fertilem agro, non cælo salubrem; sciendum est, quod viri docti adnotarunt, Romam in medio Ita-

Lib. 3. Aut. Italia.

Dionys. l. 1. Plutarch. Romulo. Solinus c. 1. In proemio operis.

In Coniurat. Catilina.

Aeneid. 8.

2. Fast.

Situs Urbis Lib. 5.

Marfil Ca-
gnat. de sa-
lubr. Rom.
Cæli.

Lib. 5.

liæ, cuius, ac reliquarum gentium Imperio destinabatur, constitutam esse. Si enim Italia vniuersa, descripta ab Alpibus, inde conuersa per inferum mare ad extremum Leucopetræ angulùm, tum per Ionij fines, postremò Adriatici longitudinem ad eandem Alpès circumducta linea, designetur: in quadratæ huius Italiæ medio sinu Roma, vt gemma in anulo, cor in Corpore, Sol in Cælo collocatur. Cæli deinde, ac Soli natura sic à Liuiio, vel apud ipsum, Camillo, describitur: *Non sine causa Di, hominesque hunc Vrbi condenda locum elegerunt: saluberrimos colles flumen opportunum, quo ex mediterraneis locis fruges deuehantur, quo maritimi commeatus accipiantur: mare vicinum ad commoditates, nec expositum nimia propinquitate ad pericula classium externarum: regionum Italiae medium ad incrementum Vrbi natum vnice locum, argumento est magnitudo tam nouæ Vrbi.*

Modus condendi, & forma Vrbi conditæ à Romulo. Cap. II,

Lib. 2.

VRBE M Romuli quadratam fuisse plerique autumant ex Solino, Dionysio, Fabio, Catone, alijsque. Ab his cum quidam dissentiant, in modo condendi omnes conueniunt. Fabius Pictor: *Romulus inquit adscito ex Hetruria vate, atque sacerdote Olympum fecit, pomæriumque sacrauit, & aratro ab Olympo in vico Tibusco per Palatium circumducens ab imo collis ad verticem, quadratam Urbem signauit.* Olympus autem fossa est rotunda iuxta Ouidium ac Plutarchum, vnde sulcus vrbi designandæ deducebatur. Pergit paulò post idem Fabius: *Item Herculis aram, vbi Olympus, & initium sacri aratri.* Consonat his Tacitus: *Igitur à foro Boario, vbi areum Tauri simulacrû aspiciamus, quia id genus animalium aratro subditur, sulcus designandi oppidi cœptus, vt magnam Herculis aram complecteretur.* (Erat hæc non longe ab Æde nunc S. Anastasiæ, inter Palatinum, Auentinum, & Capitolium). *Indè certis spatij interiecti lapides per ima montis Palatini ad aram Consi: mox ad curias veteres; tum ad sacellum Larium, forumque Romanum.*

Modus cõ-
dendi Vr-
bem.

Addidit Plutarchus, in eam fossam, siue Olympum primitias delatas fuisse omnium, quibus de more vt bonis, natura vtebantur vt necessarijs. Tum pergit: *postremo ex qua quisque aduenerat regione; eius terræ portiunculam collatam eò coniecerunt, & commiscuerunt.* Conditor aratro areum vomerem adiungit, iunctisque bobus mare, & fœmina ipse circû lineamenta profundum inducit sulcum. *Sequentium munus est, vt excitatas ab aratro glebas introuertant, nec vllam sinant extra ferri. Vbi portam designare visum est, vomere exempto, atque aratro sublato spatium relinquunt.* Vnde totum habent murum præter portas sacrum. Eundem morem condendi Vrbes suse Varro exposuit: *Oppida, inquit, condebant in*

Lib. 4. de l.
Lat.

Latio,

Latio, hetrusco ritu multa, id est iunctis bobus, tauro, & vacca, interiore aratro circumagebant sulcum. Hoc faciebant religionis causa die auspiciato, ut fossa, & muro essent munita. Terram, unde excalpserant, fossam vocabant, & introrsum factum murum. Postea quod fiebat Orbis, Vrbs. Principium quod erat post murum, pomœrium dictum, eiusque ambitu auspicia urbana finiuntur. Cippi pomœrij stant & circum Ardeam, & circum Romam. Quare & oppida, quæ prius erant circumducta aratro ab Orbe, & vrbo Vrbes, & ideò Colonia nostræ omnes in litteris antiquis scribuntur Vrbes, quod item condita, ut Roma: & ideò Coloniae ut Vrbes conduntur, quod intra pomœrium ponuntur. Apparet idem in antiquis numismatis, præsertim Augusti, & Commodi. Ille designat aratro Coloniam: Hic referente Dione Romam Coloniam Commodianam nuncupavit. quare conditor dici, exprimique voluit, item cum aratro.

Hanc memoriam antiquitatis à Varrone traditam aliter Hieronymus Magius tradendam putavit; & aliqua in vulgata lectione correxit. Nam ubi legimus: *Postea, quod fiebat Orbis, Vrbs: principium quod erat post murum pomœrium dictum;* legit ipse. *Quodque propterea fiebat Orbis, est Urbis principium.* Orbis autem nomine fossam intelligit, quæ prima, antè sulci designationem fiebat, de qua Fabius Pictor, ut supra. Et Plutarch. in Romulo: *βίθρος γὰρ ὠρύγη ὡς τὸ νῦν κομίτιον κυκλοτερῆς καλοῦσι δὲ βίθρον τοῦτον, ᾧ καὶ τὸν ὄλυμπον ὀνόματι μῶνδρον.* *Fossa rotunda Comitio circumducta est. vocant autem hanc fossam eodem, quo Olympum nomine, Mundum.* Et Ovidius.

*Fossa fit ad solidum, fruges iaciuntur in ima;
Et de vicino terra petita solo est.*

*Fossa repletur humo, plenaque imponitur ara,
Et nouus accenso funditur igne focus:*

*Inde premens stiuam, designat mœnia sulco;
Alba iugum niueo cum boue vacca tulit.*

De hac fossa, siue Olympo Virgilium loquutum quidam putant.

Dis quibus in terris, & eris mihi magnus Apollo,

Tres pateat Cœli spatium non amplius vlnas.

Verum illa Magij correctio, & interpretatio non placet. Locum autem illum Varronis perdifficilem sic interpretor. *Circumagebant, inquit, sulcum. Hoc faciebant religionis causa, ut fossa, & muro essent munita. siue muniti;* ut legit Turnebus. Quibus verbis, *Fossa* terram circum condita iam mœnia egestam significat. Non idem est, quod sequitur. *Terram unde excalpserant, fossam vocabant, & introrsum factum murum.* Hic enim *fossæ* nomine sulcus aratro à fundatore designatus intelligitur. Monet perspicue Ovidius:

Neue quis aut muros, aut factam vomere fossam

Transseat, audentem talia dede neci.

Itaque Varro sulci ethymon adducit, cum ait, *fossam vocabant;* impresso enim aratro fodiebatur terra: effossa terra, fossa est. quæ tunc quidem exigua erat, & designata potius à vomere, quam facta, sed postea ad mu-

rum extruendum profunda egestione magnam in altitudinem dehiscēbat. Deinde pergit: *postea quod fiebat Orbis, Vrbs: id est, quod sulco non recto, sed obliquo, & circumactō fiebat Orbis, Vrbs appellata est. Fossæ igitur nomine, non intelligitur, ut sensit Magius, prima illa fossa Mundus dicta, cuius non meminit Varro, sed sulcus aratro factus. Præterea Olympus humo replebatur, ut aram sustineret, teste Ouidio; itaque Orbis amplius non erat; Cum Varronis Fossæ, id est sulcus, quod circumageretur in orbem, Vrbi nomen daret.*

Roma initio an quadrata fuerit,

Lib. I.

Ex his elicitur Romam initio potius in orbem fuisse, quam in quadrum extructā. Quod si quadrata magis placeat; his, quæ obstare videntur, responderi poterit: inferri ex iisdem Romam non tam fuisse orbiculatam, quam angulosam. Nam Palatinus, circa quem egit sulcū Romulus, perfecti circuli capax non erat. quod alij auctores docent. Fabius: *Romulus, inquit, per Palatium aratrum circumducens, qua aratam Urbem signavit.* Dionys. *ἡ γράφη τετραγώνου σχῆμα τῆς πόλεως. circumscripsit Collem quadrangula figura.* Et ipse Varro indicat, cum ait, *Colonias eodem, quo Roma, ritu conditas.* At quota ex illis est in orbem extructa? Videmus passim in Italia positas in iugis, dorsoque montium, vbi nec circularem, nec ullam omnino figuram impresseris. Urbicum igitur orbem effecit muri, fossæ, pomerijque conuersio relinquens in medio spatium, quoad fieri posset, tectorum capacissimum.

Hæc pro ijs, quibus placet quadrata Roma. Verum alia ex parte his Plutarchus in Romulo videtur aduersari. ait enim, *Facta fossa, quam Olympum dicebant, εἶτα ὡς περ κέντρον, κέντρῳ περιέγραψαν τὴν πόλιν.* vertit Crusenius. *Hinc Vrbe tamquam circulo centrum circumscripsere.* clariusq; diceretur: *inde Urbem, tamquam circulum centro circumscripserunt.* id est circumdederunt, & quasi circum centrum quod sane aliud erat ab Olympo, ædificarunt. Ex quo si aliquis inferat, Urbem rotundam fuisse negaret, credo, id Magius, qui ait, à Plutarcho *quadrangularem supra nūcupatam ῥώμην τετραγώνου.* sed ibi alia mens Plutarchi fuit. Ait enim: *ῥώμυλος μὲν οὖν τὴν καλουμένην ῥώμην καταδράτην, ὅπερ ἐστὶ τετραγώνον, ἐκτίσσε, καὶ ἐκείνον ἐβούλετο πολίξαι τὸν τόπον. Romulus quidem Romam, ut vocant quadratam, quod est quadrangulum, fabricavit, atque eo in loco Urbem condere voluit.* Igitur quadrata Roma ibi non Urbem, sed aliud significat, quod habemus à Sexto Pompeio. *Quadrata, inquit, Roma in Palatio ante Templum Apollinis dicitur, vbi posita sunt, quæ solent boni ominis gratia in Vrbe condenda adhiberi, quia saxo munitus est initio in speciem quadratam. Eius loci Ennius meminit, cum ait: Et quis extiterat Romæ regnare quadratæ.* Hæc ille. Res vero boni ominis repositæ, ex videntur esse, quas itē in fossam vocatam Mundū coniciebant. Plutarchus: *In eam primitias detulerunt omnium, quibus de more ut bonis: natura utebantur ut necessarijs. Postremo ex qua quisque aduerserat regione, eius terræ portiunculam collatam eò coniecerunt, & commiscuerunt.* Et P. Victor in Regione X. Palatij, enumerat Romam quadratam. Plutarchus ergo Romam quadratam à Romulo factam describens, hunc lapidem, seu locum intel-

THIS PAGE IS LOCKED TO FREE MEMBERS
Purchase full membership to immediately unlock this page

Get Smart

Over 2,000 years of
human knowledge in
797,885 volumes

Instant access
\$8.99/month

Continue

*Fair usage policy applies

Locus conditæ Urbis à Romulo . Cap. III.

Roma con-
dita in Pa-
latino .

Fab. Pic.
lib. 2.

Cato in o-
riginib.

Liv. lib. 1.

Dionys. li. 2.

Tacitus
12. Ann.

Messala de
August. pro-
genie , &
alij .

Lib. 2.

Lib. 4. Eleg.
4.

Lib. 5.

Loc. cit.

Lib. 2. c. 1.

Quid sit Po-
marium .

Lib. 13. c.

14.

in Romulo.

Lib. 1.

S fuit Palatinus Collis, vbi nunc Horti Farnesiani, vt sine controuersia auctores . Dubium tamen, an Romulus aliquid aliud præter Palatium ædificarit, vel Pomærio incluserit . Nam Tacitus loco citato, *Capitolium, inquit, non à Romulo, sed à T. Tatius ad- ditum Vrbi credere* . Sed Dionysius ait ante Sabinum bellum Capitolium, & Auentinum à Romulo fuisse munitum . Liuius quamuis primò scripserit,

Romulus Palatinum primùm, in quo ipse erat educatus, munit; tamen paulo post, Crescebat, inquit, interim Vrbs munitionibus, alia, atque alia appetendo loca . Idem cum Plutarcho memorat, Capitolium ante Sabinum bellum factum fuisse arcem Romanorum: Spurius Tarpeius inquit, Romanae præerat arci: Mœnibus vtique munitæ . Idem paulo post: Huius filia Tarpeia aquam forte tum sacris extra mœnia petitum iuerat . Eadem apud Propertium sic loquitur flagrante bello:

Romani montes, & montibus addita Roma .

Strabo: *Prisci namque Capitolium, & Palatium, Collemque Quirinalem sic muniere muris, vt venientibus aliunde exterius facilis foret ascensus; adeò vt T. Tatius primo aduentans incursum locorum potitus sit . Cato: Romulus, inquit, cum Palatio etiam Esquilinum tenuit, ab excubijs dictum, quas illi Lucumo dedit more thuscò . Fabius: Forum, inquit, Romanum ædificauit, & post bellum Sabinum fœdere icto Romulus Vrbs agros diuisit in partes tres æquis collibus . Sabinis & Tatius Capitolium, & Quirinalis: Romulo, sequentes, Esquilinus, & Palatinus, in quo Roma: Galvito, & Luceribus Thuscis Cœlius, & Cœliolus obuenerunt . Et vt constaret de habitatione loqui, subiecit: Auentinum Romulus passus est habitare . Sex igitur colles incolis frequentes fuere ante obitum Romuli: Forum, & arx, & alia loca testè Liuius, & Strabone . De Foro Propertius:*

Stabant Romano Pila Sabina foro .

Postremo Valerius: *His (Romulo, & Remo) inquit, Auus Numitor eo loco, vbi educati erant; Urbem condere permiserat, sub monte Palatino . Tam varia, & incerta est in auctoribus Antiquitas .*

Verum vt statuatur fines Urbis, non mœnia spectari debent, sed pomærium . Numquam enim propriè Vrbs accepit incrementum, nisi producto pomærio . Vt autem constet quid hoc esset; *Principium, inquit Varro, quod erat post murum, pomærium dictum, eiusque ambitu auspicia urbana finiuntur: Gellius: Locus per totius Urbis circuitum ponè muros, qui facit finem Urbani auspicij: sic Plutarchus οἶον ὀπίωθεν τείχους, ἢ μετὰ τείχους . quasi post murum, vel pone murum . Vt neque interiore parte (quod ait Liuius) ædificia mœnibus continuarentur, & extrinsecus puri aliquid ab humano cultu pateret soli . Hoc spatium, quod neque habitari, neque arari fas erat, non magis quòd post murum esset, quam quòd murus*

post

post id, pomerium Romani appellarunt. Iam in Urbis incremento quantum mœnia processura erant, tantum hi termini inaugurati consecratiq; proferebantur. Limes pomerij certa per interualla distinguebatur Cippi, id est lapidibus curuam in formam in summo ex politis. Varro: *Cippi pomerij sunt circum Romam*, Tacitus: *Inde certis spatij interiecti lapides*. His additæ sunt inscriptiones. Duas adduco ex Grutero: primam cum Augustus Urbem auxit.

C. Marcius L. F. L. N. Censorinus, & C. Asinius C. F. Gallus
Cof. ex S. C. Fin. Pomer. Termin.

Alteram Claudij: *Ti. Claudius Drusi F. Caesar*
Aug. Germanicus Pont. Max. Trib. Pot. VIIII.
Imp. XVI. Cof. IIII. Censor P. P.
auctis Populi Romani finibus
Pomerium ampliavit terminauitque.

Aio igitur, Romulum cum Urbem conderet, solum Palatium pomerio inclusisse. Gellius: *Antiquissimum autem pomerium, quod à Romulo institutum est, Palatini montis radicibus terminabatur*. Fabius, & Palatinus, in quo Roma: cum tamen dixisset alios Colles habitari. Romulus apud Liuium: *Iuppiter, inquit, tuis iussus auibus hic in Palatino prima Urbis fundamenta ieci*. Tacitus: *per ima montis Palatini*, loquitur enim de terminis mœnium. Idemq; est apud Valerium, *Urbem condere sub monte Palatino*. Messala: *Palatino in monte, auspicato parua mœnia ponunt*. Quod si ante bellum Sabinum Romulus muniuit Capitolium, & fortasse Auentinum, teste Dionysio: & Lucumo hetruscus; teste Fabio, proximum Capitolio Quirinalem; id fecit non habitationis gratia, sed ne editis locis potitus hostis grauius inde in Urbem incumberet. Quare & Forum Romanum tunc extra pomerium fuit. de quo sic Dionysius. *Facto Lib. 2. fœdere ydem, Romulus & Tatius planitiem Capitolio subiectam excisa sylua, & stagno, quod propter loci cauitatem erat aquarum è vicinis montibus manantium receptaculum, terra congesta repleto, in huius quod nunc est, fori usum verterunt*. Neque vero, cum supra ex Fabio Pictore dicebam, ædificatum à Romulo forum, quartam Urbis quadripartitæ partem, hoc forum intelligi volui, quod postea *Magnum, & Vetus, & Romanum* dictum est; sed aliquod aliud forum in ipsomet Colle Palatino à Romulo factum pro nundinis. Noua enim Urbs loco indigebat, quo conuenirent ciues, negotiarentur, emptionibus venditionibusque necessaria vitæ compararent. Quod ipsemet Fabius confirmat paulo post scribens, inito prælio Sabinorum Romanorumque extra portam Palatinam, Metium Curtium se se cum equo armatum in paludem iniecisse. Ex quo (vt quidam aiunt) nomen loco dedit, qui lacus Curtius dictus est, in medio Romano Foro; sed tunc Palus erat extra Urbem. quod, & Liuius, & Varro memorant.

Hæc quidem clara sunt, quæ conficiunt Palatinum Collem Romano pomerio definitum. Illud difficilium, an Romulus icto fœdere cum Tatio po-

Lib. 2. tio pomœrium produxerit! Nam fortè subindicat Tacitus, *Capitolium non à Romulo, sed à Tatio additum Vrbi credere. Mox pro fortuna pomœrium auctum. Quasi & illi auxerint, vt sequentes Reges. At Dionysius: Romulo, inquit, tenente Palatium, eique contiguum montem Cœlium: Tatio verò Capitolium, quod primum occupauerat, & Quirinalem Collem. Idem indicant quæ supra ex auctoribus recitabam de Vrbe, alia atque alia subinde loca appetente.*

Lib. 6. Idem canit Virgilius, apud quem de Romulo Anchises:

*En huius, Nate, auspicijs illa inclita Roma
Imperium terris, animos æquabit olympo,
Septemque vna sibi muro circumdedit arces.*

Vbi Seruius: *Grandis est inde dubitatio. & alij dicunt, breues septem Colliculos à Romulo inclusos, qui tamen alijs nominibus appellabantur. Alij volunt hos ipsos, qui nunc sunt, à Romulo inclusos, idest Palatinum, Quirinalem, Auentinum, Cœlium, Viminalem, Esquilinum, & Ianicularem. Alij vero volunt hos quidem fuisse, alijs tamen nominibus appellatos, Hæc ille. At non facile affirmauerim, cur dixerit Ianicularem pro Capitolino. Ianiculum autem fuit extra Urbem, vt infra.*

*Pomœrium
sub Romu-
lonò occu-
pauit septē
montes.*

Certum in hac dubitatione primò videtur, non potuisse à Romulo per septem Montes Urbis extendi pomœrium. Nonnulli quidem illo Rege proximos in sedere colles, Quirinalem, Cœlium, Esquilinum; sed extra Urbem habitauerunt. Nam etsi alij alia scribant, in hoc tamen audiendus potissimum est Liuius, & Tacitus. Dionysius verò, qui dixerat Tatum, Capitolium, & Quirinalem habitationi destinasse, postea de Numa scribit, *Quirinalem Collem complexus ampliatis mœnibus*; quem tamen collèm cum reliquis præter Capitolium, & Palatinum adiectos esse ab alijs Regibus testatur Liuius.

*Qui ex iu-
re termi-
nos Urbis
propaga-
runt.*

Loc. cit.

At Tacitus, qui additum à Tatio Capitolium ex inueterata opinione affirmat, negat *Iure prisco terminos Urbis propagari, nisi ab ijs, qui protulere Imperium. Et agro quidem de hostibus capto, vt ait Gellius. quod sanxisse Romulum condita Vrbe censendum est. Tatio autem de hoste nihil ceperat; nisi adiectio Sabini territorij pro hostico habenda sit. Nihilominus tamen nemo temerè inficiari potest, Capitolium vel à Tatio Romuli ritus imitante, vel à Romulo post Tatio mortem inclusum pomœrio fuisse. Nam & Sabinos nouam gentem receperat in Ciuitatem, quæ causa fuit posteris Regibus proferendi pomœrium. Liuius: sequutusque, inquit, morem regum priorum, Ancus Martius, qui rem Romanam auxerant, hostibus in Ciuitatem accipiendis. adiecta quippe multitudine, addebatur habitationi locus. Quare primo Capitolinus mons Sabinis, deinde Cœlius Albanis, tum Latinis Auentinus datus est. Præterea nusquam legimus, deinceps Capitolium Vrbi additum, quod de alijs Collibus memoratur. Demum quia non licebat captare urbana auspicia, extra pomœrium; sequentibus autem ætatibus in Capitolio præsertim de Cælo est obseruatum. Quare Collis ille celeberrimus finibus inauguratis & pomœrio circumscriptus est.*

Lib. 1.

Hic tamen negotium facessit Plutarchi auctoritas. Ait enim : *Vulcani Templum iam inde ab initio edificatum à Romulo, ut ibi una cum Collega suo Tatio Curiam haberet, & colendum quidem Deum ignibus præpositum; sed extra Urbem locum illi assignandum statuisse.* Quibus consentiunt ea quæ tradit Vitruvius ex Aruspicum hetrusca disciplina. Atqui huius templi locum designat Dionysius loquens de Foro Romano; *Vbi, inquit, magna hominum frequentia negotiabatur circa Vulcani templum paulum supra forum eminens, ibique narrat Romulum dedicasse quadrigas æreas, & suam effigiem; quod & Plutarchus testatur in Romulo.* Eandem Vulcani ædem, siue Vulcanale supra Comitium in foro collocat Sextus Pompeius. Ex quibus deducitur ædem foro imminentem extra Urbem fuisse; quod tamen recepto intra Urbem Capitolio esse non potuit, interiacente foro Palatinum, & Capitolinum Collem. Constat autem illam ædem non ante conditam, quam Romulus, & Tattius pari potestate regnarent. Quod cum Plutarchi verba demonstrant: tum Livijs, ubi Iouis Feretrii templum omnium primum Romæ sacram scribit in Capitolio.

In Quest. Rom. q. 47.

Lib. 1. c. 7.

Lib. 2.

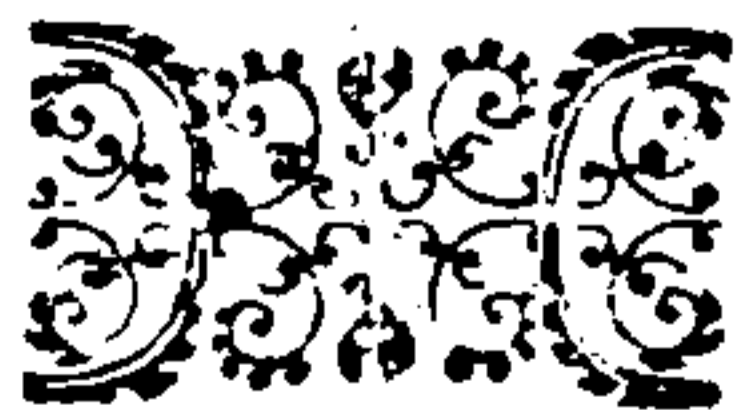
Lib. 1.

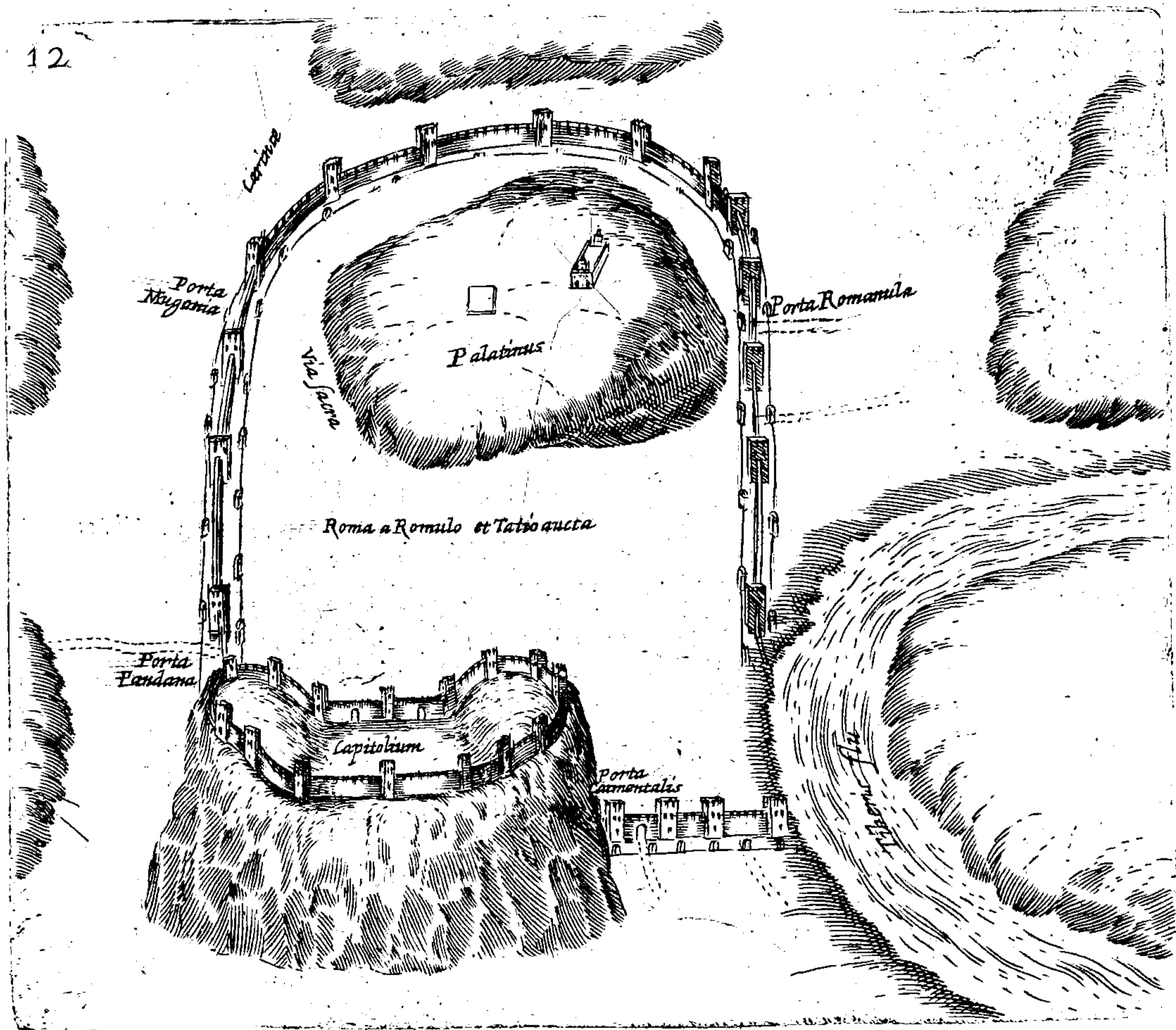
Nodus hic facile explicatur. Ædes enim Vulcani structa est à Romulo extra suam Urbem, nempe Palatium: & extra Tattianam, nempe Capitolium. Verum postea ad parandum forum complanata, repurgataque valle intermedia, ut Urbem utramque coniungerent, ibi quoque pomerium continuari debuit, intra eius fines recepta cum foro Æde Vulcani. Crediderim autem Romulum satisfecisse voluntati suæ, si ædem Vulcani incendiorum præsidis sua Palatina Romam amandasset, ut ignes ab ea remoueret.

Vulcani templum quomodo extra urbem.

Iam ut congrua Urbis auctæ delineatio sit: A sinistro Capitolij latere, ubi postea Carcer Tullianus, pomerium Collosæum versus producat, ut Sacram quoque viam in qua Romulus, & Tattius fœdus fecerant, aliqua parte includat. Inde conuersum per radices Palatini, vallemque Circi Maximi tendat ad Tiberim, Ad quem alia pars muri pertinebat, dextrorsum Capitolio accubantis, productique secundum Theatrum Marcelli. Ibi Porta Carmentalis.

Aucta urbs à Romulo quid occuparit.

Portæ Urbis Romuli. Cap. IV.

In Romulo.

Portas quo
modo con-
stituerunt
antiqui.

GENERATIM de portis scribit Plutarchus, por-
tas Urbis sacras non fuisse. Nam cum conditores
aratro moenia designarent; Vbi portam, inquit, de-
signare visum est, vomere exempto, atque aratro sub-
lato spatium relinquunt. Vnde totum habent murum
præter portas sacrum. nam eas si ducerent sacras, reli-
giosum esset necessaria, & impura in Urbem recipere,
& exportare. Sic ff. lib. 1. tit. de Diu. Rer. l. si quis.

Si quis violauerit muros, capite punitur. Sicuti si quis transcendet scalis ad-
motis, vel alia qualibet ratione; nam Ciues Romanos aliâ, quàm per portas
egredi non licet, cum illud hostile, & abominandum sit. Nam & Romuli
frater

frater Remus occisus traditur ob id, quod murum transcendere voluerit. Idem testatur Ovidius, apud quem verba iubentis Romuli sunt;

*Neue quis aut muros, aut factam vomere fossam
Transseat, audentem talia dede nec.*

4. fact.

*Quod Remus ignorans humiles contemnere muros
Cœpit, & his populus, dicere, tutus erit?*

*Nec mora, transijt. retro Celer occupat ausum:
Ille premit duram sanguinolentus humum.*

Quamuis autem portæ sacræ non essent, sanctas dicebant. Inst. lib. 2. de Rer. diuis. S. sanctæ. sanctæ quoque res, veluti muri, & portæ Ciuitatis. Ideò autem muros sanctos dicimus, quia poena capitis constituta in eos, qui aliquid in muros deliquerint. ff. aut. tit. cit. l. sanctum. Sanctum est quod ab iniuria hominum defensum, atque munimentum est. & l. sacra: dicimus sancta, quæ, neque sacra, neque profana sunt, sanctione enim quædam sunt subnixæ. Quod enim sanctione quadam subnixum est, id sanctum est. Hinc intelligi potest frustra à quibusdam ex loco Plinij vel corrupto, vel perperam explanato, de quo postea, designari in Vrbe Roma florenti & aucta portas triginta septem. Cum enim muri sacri essent, & multo pauciores post exactos Reges portæ fuerint; iure infertur, nunquam tot portas fuisse. Religiosum enim erat rem sacram euertere: & non sacram, idest portam substituere. Idque immutatis muris nunquam factum opinor. Quamquam forte aucto pomærio contingere potuit. Sed & tunc anti quas portas ad noui muri ambitum fuisse translatas probabilius est.

Iam Portæ vrbis Romuli quot fuerint, docet Plinius. *Vrbem, inquit, tres portas habentem Romulus reliquit, aut vt pluribus tradentibus credamus, quatuor.* Prima dicta est Mugionis, seu Mugonia à bouum mugitu, qui ex ea emittebantur. Fuit hæc, vt ait Dionysius, *prope templum Iouis Statoris: ducebatque è Sacra via in Palatium, in cuius via capite templum Iouis Statoris erat, vt ait, Plutarchus: in ipso fori Romani margine, vt colligitur ex Linio.* Hæc ergo porta ibi erat, qua parte mons Palatinus est deuexus in vallem vbi olim templum Pacis, nunc Paciferæ Virginis, Nouæ cognomento: contra ipsam ædem SS. Cosmæ, & Damiani. Altera Romanula, siue Romana dicta est, quæ, vt ait Varro, *est dicta ab Roma, quæ habet gradus in Naualia ad Volupia sacellum, & Porta Romana instituta est à Romulo in infimo Cliuo Victoria, qui locus gradibus in quadraturam formatus est.* Hic autem locus idem ille videtur esse, de quo Plutarchus: *Romulus habitauit ad pulchri littoris, quos vocant gradus circa descensum ex Palatio in Circum Maximum.* Quod si verum est; Hæc porta in altero latere Palatini collis sita fuit, contra Auentinum: & Circi Maximi vallem spectans. Quod etiam conijcitur ex alijs Varronis verbis: *Hoc sacrificium fit in Velabro, qua in Nouam viam exitur, vt aiunt quidam, ad Sepulchrum Accæ, qui locus extra Urbem antiquam fuit, non longe à porta Romanula.* Velabrum enim propè Circum Maximum fuit. Quamquam Sextus Pompeius videtur refragari, qui hæc portam iter aperit in Sabinos.

Lib. 3. c. 5.
Tres portæ
Vrbis Ro-
muli.

Porta Mu-
gonia.
Lib. 2.

In vita Ci-
cer.
Lib. 1.

Porta Ro-
manula.

In Romulo

Porta Ianualis.

Lib. I.

Lib. I. Saturn.

1. Fast.

Tertia porta Ianualis est dicta ab Iano, ut ait Varro, & ideò ibi positum Iani signum, & institutum à Numa Pompilio, ut sit clausa semper; nisi cum bellum sit. Non facile statui potest, ubi hæc porta fuerit. Onuphrius collocat in foro Romano, deque ea loquutum putat Liuium ijs verbis, ut Hostius cecidit, confestim Romana inclinatur acies, fusaq; est ad veterem Portam Palatij. Sed ibi sermo est de porta Mugonia ad Sacram viam, & Templum Iouis Statoris. Subdit enim Liuius, Romulum turba fugientium actum, votum eodem in loco nuncupasse, Templumque Ioui obtulisse. Quod templum inibi postea ædificatum propè portam, ut supra dixi, Mugoniam fuit. Macrobius ponit sub radicibus collis Viminalis. Sed hic locus ab Vrbe Romuli non parum aberat. Ouidius inter duo fora collocat (Boarium, & Piscarium, ut interpretantur) subiiciensque causam ait: Tatium Sabinorum Regem, occupata iam arce descendisse in forum per cliuum Capitolinum; Hic enim est intelligendus: Tum subdit, Iano loquente.

*Ei iam contigerant portam, Saturnia ciuitus
Dempserat oppositas insidiosa seras.
Cum tanto veritus committere Numine pugnam,
Ipse meæ moui callidus artis opem.
Oraque, qua pollens ope sum, fontana reclusi,
Sumque repentinas eiaculatus aquas.
Ante tamen madidis subieci sulphura venis,
Clauderet ut Tatio feruidus humor iter.
Cuius ut utilitas pulsus comperta Sabinis.
Quæ fuerat tuto reddita forma loco est.
Ara mihi posita est paruo coniuncta sacello;
Hæc adolet flammis cum strue farra suis.*

Eandem fabulam loco citato refert Macrobius. Porrò locum, & portam fuisse ad Ædem Iani, indicem pacis, ac belli, indicant Ouidij sequentia.

Sed cur Pace lates, motisque recluderis armis?

Fuga Roman. ut se habuerit.

Omissis quæ de hoc templo alibi dicenda sunt, portam Ianualem templò Iani propinquam arbitror sub Palatino colle, quæ spectat Capitolium; primò fuisse. Romanos Sabino bello partim ad Mugoniam cum Romulo, partim ad Ianualem, diuisa fuga venisse. De Mugonia Liuium; De Ianuali Ouidium, & Macrobium, mutato portæ situ, loquutos: de vtraque Dionysium, πλησιάζοντες τῆς πυλῆς appropinquantes portis; Ad Mugoniam stetit Romulum, impetuque in subeuntes hostes facto, Sabinos fudisse: eosdem Ianuali portæ appropinquantes fuisse auersos aliorum fuga, & Curtij Sabini periculo, qui in proximam paludem confluentibus aquis se coniecerat. Inde exortam fabulam Iani aquam effluentis commiscensque sulfuratos humores; nam ad Ianum genuinum, ut ait Varro, aquæ sulfuratæ fuerunt. Quod ad Iani ædem pertinet, putarim quoque simulacrum, & Ædiculam Iano fuisse factam à Romulo ad radices Palatij, ubi porta Ianualis. Seruius, constat, in-

1. Aeneid.

quit,

THIS PAGE IS LOCKED TO FREE MEMBERS

Purchase full membership to immediately unlock this page

Know Your Bible

Forgotten Books' Full Membership provides unlimited access to more than 28,000 volumes of Christian literature for \$8.99/month

HOLY BIBLE

Continue

*Fair use policy applies

capro. Qua conficitur, nihil adiecisse Numam, qui serere in animis religionem, quam bello captis agris frumenta maluit.

Ancus Martius recepto more dandi Ciuitatem victis hostibus, pro Latinis muniuit Auentinum, vbi tēpla SS. Sabine, & Balbine: iisdemquē habitandam dedit Murtiam Vallem, duobus subiectam collibus, Palatino, & Auentino. Murtia autem à Venere dicitur, quæ olim Myrtia de myrto eidem dicata dicebatur, teste Plutarcho. Idem Rex Ianiculum mœnibus sepfit, ne illo potiretur hostis: fluium iliceo ponte iunxit, quem Sublicium dixerunt, vt ex Auentino peruium in Ianiculum iter esset.

Quæret aliquis: Cùm hoc rege Vrbs terminaretur Capitolio, nec Quirinalem, aut Esquilias attingeret, Cur scripserit Liuius: *Carcer media Vrbe imminens foro edificatur*. Nam forum sub Capitolio erat, Vrbs autem versus Palatinum, & Cœlium, & Auentinum longiùs producebatur. Sed media Vrbs pro loco Urbis celeberrimo habenda est, in quo fere degeret populus, negotiaretur, otia returque. Huiusmodi enim loca pro Urbium meditullio habentur.

Tarquinius Rex Quintus Vrbi nihil soli, muri plurimum addidit; De quo sic Liuius: *muro lapideo Urbem cingere parat. Messala, muro lateritio circuit Urbem, Aquas Cloacis è fastigio in Tiberim ductis siccant*. Postremus Seruius Tullius Rex Sextus Quirinalem, hodie Caballum: in quo ædes Pontificiæ: Viminalem, in quo Templum S. Laurentij in Palisperna, & Thermæ Diocletiani: Esquilinum collem adiunxit, in quo Templum S. Petri ad Vincula, & S. Mariæ Maioris: mœnia, & pomœrium protulit.

Hic suboritur dubitatio. An Tullus Hostilius, & Ancus Martius pomœriū protulerint. Nam Liuius solum à Seruio fuisse prolatum scribit, cū Gellio. Ancum quidem constat non auxisse, quamuis eodem modo de hoc Rege, ac Tullo Hostilio loquantur Liuius, Dionysius, Plinius. & tamen de Anco est negandum, addito Auentino, quod affirmatur de Tullo Hostilio, adiecto Cœlio. Auentinus enim mons infœlix, & inauspicatus credebatur esse; quod eo monte, inquit, Gellius, *Remus Urbis condenda gratia auspicauerit, auesque irritas habuerit, superatusque in auspicio à Romulo sit*. Idcirco (vt ait Messala apud eundem) *omnes, qui pomœrium protulerunt, montem istum excluderunt, quasi aibus obscuris ominosum*. Fabius autem Pictor, *Auentinum, inquit, Romulus neminem passus est habitare: Nam fratri Remo illum sacrum esse voluit vsque Helernam*. Lucus est hic Auentini ad Tiberim. Sed quoniam Ancus propter locorum situs Urbem ab ea parte non satis munitam animaduertit, præ altum collem muris, & ædificijs occupauit; illum tamen extra Urbem non producto pomœrio reliquit. Pomœrium enim religiosè, verequē Urbem terminabat inauguratum, consecratumquē. Seneca: *Hoc, inquit, scire magis prodest, quàm Auentinum montem extra pomœrium esse, propter alteram ex duabus causis: aut quod plebs eò secessisset, aut quod Remo auspicante, illo loco aues non addixissent*. Sic vero se habuit vsque ad Claudium Cæsarem; Quo auctore, inquit Gellius, *receptus, & intra pomœrii fines obseruatus est*. Et quos, ait

Loc. cit.

Lib. 2.

Auentinus
extra Vr-
bem.

De breuit.
vi cap. 4.

Tacitus, *Claudius terminos posuerit, facile cognitu, & publicis actis prescriptum*. Hi utique, de quibus Gellius; aliter non facile, esset cognoscere.

At Cœlius collis aduersa de causa pomœrio includitur; non enim inaspicatus est collis, neque inficiantur auctores ibi fuisse pomœrium. Tacitus quidem, eodem loco, plures Reges auxisse pomœrium notat. *Regum, inquit, in eo (pomœrio) augendo ambitio, vel gloria variè vulgata*. Quod si Tullius Hostilius non auxit; qui Reges, præter Seruium auxerunt? Neque deinceps Cœlium ab alio intra pomœrium inclusum constat. Quamuis autem Plinius scribat Auentinum Vrbi additum: & Dionysius Ancum Regem Urbem non mediocriter auxisse, Auentinum complexum eisdem mœnibus; Lilius tamen ait, Auentinum nouæ multitudini datum; quasi non receptum intra Urbem.

Ianiculum fuisse extra Urbem. Cap. VI.

IS Mons est imminens Transtiberinæ regioni, in quo templum colitur S. Petri, cognomento Montorij. Hunc Montem Ancus etiam muniuit. Plinius: *Ancus Auentinum & Ianiculum Vrbi addidit*. Lilius: *Ianiculum quoque adiectum*. Dionysius: *Muro cinxit & Ianiculum montem in aduersa ripa imminentem Tiberi, collocauitque in eo presidium, ut ab Hetruscis tutior esset fluminis nauigatio*. Onuphrius his permotus, *Quamuis autem, inquit, Ancus Auentinum extra pomœrium esse voluerit; illud tamen Ianiculo, & Transtiberina regione Vrbi adiunctis, quartus à Romulo protulit*. Ego autem quidquid esset trans Tiberim, fuisse extra Urbem, & pomœrium censeo. Neque id ostendere difficile est. Nam Dion; cum scripsisset Metellum Celerem augurem, Prætoremque è Ianiculo vexillum reuellisse, subdit: *Quod de Vexillo dixi, sic habet*. *Cum antiquitus multi hostes circum Romam habitarent, veriti Romani, ne dum ipsi Comitia centuriata agerent, hostes per insidias Urbem aggredierentur, Ianiculumque occuparent* (Ἰανικεῖον καὶ τὰ βάλλωντες) *statuerunt non omnes simul ire in suffragia, sed ut semper aliqui armati per vices eum locum custodirent*. *In Ianiculo igitur quandiu populi conuentus durabat, custodie agebantur*. *Cum autem soluenda iam erat ἐκκλησία, seu Conuentus, signum à Ianiculo remouebatur, custodesque discedebant*. *Non autem licebat custodijs ab eo loco remotis quicquam amplius statuere*. *Is autem mos solis Centuriatis Comitijs obseruabatur, cum extra Urbem omnes in armis adesse res postulabat, & id bodieque Religionis causa fieri solet*. ἀλλὰ τινὰς ἰνκνιτ, αἰεὶ εὐόπλους τὸ χωρίον ἐκείνο ἐκ διαδοχῆς φυλάτταν, καὶ αὐτὸ ἔως μὲν ἐκκλησία ἦν ἐσθούρου. ὁπότε δὲ διαλύσειθαι ἐμελλε, τότε σημεῖον παθρηῆτο, καὶ οἱ φύλακες ἀπὸ πλάσσοιτο. οὐ γὰρ ἐξῆν μὴ φεουρουμίου τοῦ χωρίου ἐκείνου, οὐδὲν ἐπὶ χρηματισθῆναι.

Loc. cit.

Lib. 1.

In Urb. Roma.

Lib. 37.

Lib. 16.
cap. 27.

Quod etiam probatur explicaturque à Gellio: *Centuriata autem Comitia intra pomerium fieri, nefas esse, quia exercitum extra Urbem imperari oporteat: intra Urbem imperari Ius non sit: propterea Centuriata in Campo Martio haberi, exercitumque imperari praesidij causa solitum, quoniam populus esset in suffragijs ferendis occupatus.* Ex geminis horum auctorum locis hæc perspicue deducuntur. Exercitum intra Urbem imperari ius non erat: Imperabatur autem Centuriatis Comitijs, & collocabatur in Ianiculo. Hic igitur erat extra Urbem. Non video quid inficiari qui spiam queat, nisi prædicet, in Ianiculo quidem, at extra mœnia positas fuisse custodias, & cum vexillo militari exercitum; non enim mœnia occupant totum collem. Cui responsioni vix videtur occurrendum; pugnat enim perspicue cum sensu Dionis, qui ait: *recepto à priscis more aliquos armatos in Ianiculo egisse custodias.* Vbi autem Custodiæ fiebant nisi ad portas, & in ipsis mœnibus? in quibus videlicet signum ponebatur ut ex editi collis præcelsa turri prospiceretur è Campo Martio. Deinde quando de Ianiculo post Urbem conditam loquuntur auctores, nisi quid obstet, partem collis mœnibus cinctam debemus intelligere. Sic enim

Lib. 1.

Lib. 2.

Lib. 5.

Lib. 1. de
civil. bel.
Lib. 3.

Liuius: Ianiculum quoque adiectum non inopia loci, sed ne quando ea arx hostium esset. Et: cum captum repent no impetu Ianiculum. Et: velut agmine iam uno petijt Ianiculum. Et clarius paulo post; *Via quæ sublicio ponte ducit ad Ianiculum. In eo cliuo, cum L. Albinus de plebe Romana &c.* Sic apud Appianum: *Octavius in medio Ianiculi perstans. Et: Nam pars Collem, qui Ianiculus dicitur, in quem pecunia omnes collocata fuerant, insederat.* vbi vides partem collis intelligi, quæ muris munitur. Nec tamen intra Urbem esse dicenda est; hoc enim est, esse intra pomerium: non intra muros, ut de Auentino dicebam. Nec inficias ierim, interdum hoc nomine totum significari collem, seu verius continuatos colles. Dubiè Ouidius:

1. fast.

*Arx mea collis erat, quam vulgus nomine nostro
Nuncupat, hæc ætas Ianiculumque vocat.*

Nam in eo colle urbem Antipolim condiderat Ianus. Martialis non de munitione solum Anci loquutus est, cum ait:

L. 4. ep. 66.

*Tulli iugera pauca Martialis
Longo Ianiculi iugo recumbunt.*

Apertè enim verticem indicant, cui subiacet campus Vaticanus, quæ sequuntur;

Illic Flaminia Salariaque Gestator patet. Et: cum sit tam prope Miluius. Ex quibus videtur Martialis improprie loquutus; & accepisse montes Vaticanos pro Ianiculo. Hi enim sunt colles, qui perpetuo iugo ab Ianiculo per tria circiter millia passuum tenduntur ad Miluium Pontem. Cicero: *Aponte Miluio Tiberim duci secundum montes Vaticanos.* Et

Lib. 13. epi
st. de Attic
ep. 33.
O d. 20. l. 1.

Horatius:

*Datus in Theatro
Cum tibi plausus,
Care Mæcnas eques, ut paterni*

*Fluminis ripæ, simul & iocosa
Redderet laudes tibi Vaticani
Montis imago.*

Loquebatur autem de plausu facto in Theatro Pompeij, quod fenè contra ipsum Ianiculum erat, ex quo plausu resultauit Echo è Vaticano colle.

Præterea Insula, quæ media est inter Urbem, & Transiberinam regionem, fuit olim, extra pomerium: igitur multo magis Transiberina regio, & Ianiculum. Illud autem tum ex Plutarcho patet, tum ex Plinio. Plutarchus quærit, cur Aesculapij templum extra Urbem esset, cum esset in Insula Tiberina, tresque reddit causas; *vel quod purior, & salubrior sit aër extra, quam intra Urbem; vel quod Epidauro peste laborantes Aesculapium accersendum curauerint; Epidaurij autem non in Vrbe, sed procul inde templum habuerint, quod Lilius quinque millibus passuum ab Vrbe distans describit: vel quod Romani anguem ab Epidauro, qui se in eorum nauem contulerat, in quo ipsum numen esse putabant, deportauerunt: eoque in Insulam Tiberis egresso arbitrati sunt Deum locum templi indicasse.* Claudianus:

*Huc depulsurus morbos Epidaurius hospes
Reptauit placido tractu, vectumque per undas
Insula pœonium texit Tiberina draconem.*

Idemque legimus apud alios. Plinius vero aliam addit causam, cur templum extra Urbem fuerit; quod prisci illi artem medicam damnarent, & vt Medicos, ita Aesculapium illorum Principem nollent in Urbem admittere; Ideo, inquit, *templum Aesculapij, etiam cum reciperetur is Deus, extra Urbem fecisse, iterumque in Insula traduntur; arbitror legendum, Tiberisque in Insula traduntur.* propterea Dionysius Insulam Aesculapio *sacram* appellat. quæ nimirum etiam in eius effigiem nauis, qua est adiectus anguis conformata fuerit. Ceterum Kal. Ianuar. (vt hoc loco etiam ista commemorem) fuisse illam ædem cum proxima Iouis dicatam docuit Ouidius. *Sacrauere Patres hac duo templa die.*

*Accepit Phœbo, nymphaque Coronide natum
Insula, diuidua quam premit amnis aqua.
Iuppiter in parte est, cœpit locus vnus utrumque:
Iunctaque sunt magno templa Nepotis Auo.*

Sed Iouis ædes multo post dedicata est an. Urb. cond. DLVIII. vt Lilius testatur. Eandem Insulam extra Urbem fuisse confirmat Varro vbi ait: *Amnis id flumen est quod circuit aliquid, nam ab ambitu amnis Itaque Tiberis amnis, qui ambit Campum Martium, & Urbem.* Si Ianiculum ponatur intra Urbem Tiberis non fluendo ambiret illam, sed interflueret, quare extra fuit. Confirmat Dionysius, qui libro 3. de Tiberi sic ait: *Qui ex Apennino non a p̄ aut̄ d̄ è p̄ am̄ p̄ eon, & præterit sum Romam fluens.* De eodem Auctor Panegy. ad Constantin. *Tumunior manibus ambiendis:*

Ad hæc Festus scribit: In Ianiculo Ludium sepultum fuisse, qui quondam fulmine in circo ictus fuerat, cuius ossa postea ex prodigijs, oraculorumque responsis Senatus decreto intra Urbem relata in Vulcanali quod sa-

*In qu. rom.
9.94.*

Dec. 5. 1.5.

*Lib. 3. in
Stilic.*

Pl. 1. 2. 9. c. 4.

Val. lib. 1.

c. 8.

Liu. epit.

dec. 2. lib. 1.

Lib. 29. c. 1.

*Aedes Aesculapij in
Insula Tiberina:*

Lib. 5.

Lib. 1. fact.

*Aedes Iouis in Insula
Tiberina.*

Dec. 4. li. 4.

*Lib. 4. de
ling. lat.*

pra Comitium est, obruta sunt. Non enim licebat in Vrbe hominem sepelire ex lege duodecim Tabularum, quæ memoratur à Tullio. *Hominem mortuum inquit lex in duodecim tabulis in Vrbe ne sepelito, neue vrito.* quamquam, vt Plutarchus scribit; eius qui acto triumpho esset mortuus, cremati os sumptum in Urbem inferre, atque honoris causa deponere soliti sunt. Et Fabricio propter virtutem, post conditas duodecim tabularum leges datum, vt in foro sepeliretur. Relicto ergò Ianiculo, quamquam & Cluuerus contra sentiat, extra pomerium, intra illud stantur sex colles, & post Claudium septem: Capitolium, Palatium, Auentinus, Cælius, Esquilinus, Viminalis, Quirinalis. Sit extra Urbem quidquid trans fluuium est: & collis hortorum, postea Pincius, nunc Trinitatis.

At inquires, nonne Roma semper dicta post Reges *ἑπτὰ λόφος* septicol-
lis? Ita sanè. non enim cum septem colles numerant, excludunt Auentinum. is enim quamuis extra pomerium esset, dicebatur tamen vnus è septem Urbis collibus; quod mœnia cæteris adiuncta haberet, perpetuumquè omnium munimentum esset; contra Ianiculi mœnia fluuiio intermissa longe amouebantur ab Vrbe. Quare hic extra numerum collium: Auentinus vnus è septem fuit. Rursus inquires, alij dissentiunt, & vnum pro alio collem substituunt, de quibus Ludouicus Cerda. Sed hi auctores montes non multiplicant; sed nomina montium. *Neque enim, vt idem ait. octo montes facit Festus, memorando Palatium, Velium, Fagutalem, Suburram, Germalum, Cælium, Oppidum, Cispium.* Quatuor enim ibi tantum colles enumerantur, *Palatinus*. cuius summa pars est *Velia*, & *Germalus* ima: qui locus à germanis Romulo, & Remo ibi ad fluuium, & ficum ruminalem inuentis, dictus est, vt Varro scribit. *Fagutalis*, qui & *Viminalis*. *Suburra* collis non est, sed locus sub Esquilij, cum cliuo in easdem Esquilias: postremo *mons Cælius*, & *Esquilinus*, qui & *Oppius*, & *Cispus*, teste Varronè ab Oppio viro Tusculano, Cispio Anagnino qui ibi stiones habuerant, vt Festus ibidem. Non ergo montes enumerat Festus, sed loca vbi fiebat sacrificium septimontium. Nam paulo post; *septimontium appellabant diem festum, quod in septem locis faciebant sacrificium, Palatio, Velia, &c.*

Vrbis ambitus sub Cōsulibus vsque ad Syllam. Cap. VII.

Lib. 2.
Lib. 1.

OM A sub Regibus fuit annis ducentis quadraginta quatuor, vt Dionysius, & Liuius testantur. à quò anno vsquè ad Syllam Dictatorem, nempe Urbis annum sexcentimum septuagesimum quartum fluxerunt anni quadringenti, & triginta. quo tempore, quia nihil Vrbi adiectum est, quanta esset eius magnitudo statui debet.

Ducendi ergo muri sunt à Tiberi iuxta Theatrum Marcelli ad Saxum Tarpeium; tum in colle Capitolino per eius crepidinem,

nem, quæ vergit ad planiciem Romanam: inde Columnam Traianam, Romæ am-
 versus, quæ pars collis Quirinalis olim fuit. Hinc ad eius collis iugum bitus sub
 versus pontificium Palatium: tum S. Susannæ templum. Hæc enim Regibus.
 crepido montis perpetuò decurrens, imminet subiectæ valli; quamquam
 aliqua nunc molliori petuntur cliuo, quæ olim abrupta, & aspera fuere.
 Ultra ædem S. Susannæ Collina porta, quæ & Salaria secundum viam
 Numentanam: à qua ad portam Esquilinam directus est agger Tarqui-
 nij Regis nongentos circiter passus; vt murus, qui nunc flexuris, an-
 gulisquè conuersus amplius spatium propter causas post afferendas com-
 plectitur, rectà producat. A porta Esquilina versus Basilicam S. Mariæ
 Maioris mœnia deducta tendebant in Cœlium montem, eiusque dorsum
 insidebant, vsque ad eam partem, quæ deuexa est, ultra hortos Matthæ-
 iorum: tum delapsum in valles pomerium iuxta viam Appiam per radi-
 ces Auentini montis, extra ipso relicto decurrebat in Tiberim. quam-
 quam & Auentinus suo cinctus muro vrbi munimento fuerit. Hic est
 ambitus; quem reges reliquerunt. neque vterius processit religionibus,
 quod ait Dionysius, *et fertur non permittentibus οὐκ ἐῶντος, ὡς τῶν, τοῦ*
δαυοῦ. Hic verò quoniam quædam certa, quædam incerta dicun- Lib. 4.
 tur; separanda, & dubia confirmanda sunt.

Primum ergo certum est, Auentinum extra pomerium, & Urbem
 fuisse; quod supra diximus. Alterum paulominus incertum: Urbis mœ-
 nia secundum iugum Quirinalis collis, in fine aggeris Tarquinij, in sum-
 mo item Esquilino, & Cœlio collè fuisse. Plinius. *Clauditur, Roma, ab* Lib. 3. c. 5.
oriēte aggere Tarquinij superbi inter prima opere mirabili. Namque eum
muris equauit, quæ maxime patebat aditu plano: cetero munita erat præcel-
sis muris, aut abruptis montibus. Dionysius: *Urbis, inquit, mœnia erant* Lib. 9.
partim in montibus sita, & rupibus; mediocri præsidio propter loci naturam
opus habentibus: partim munita Tiberi fluuio. Qui vero fuerint abrupti
 hi montes præter Capitolinum, Quirinalem, & Cœlium dicere nemo po-
 test, nisi forte illa ætate Esquilinus inter ortum, & meridiem non modico
 & ipse iugo tollebatur, quod nunc ferè siue ruinis, siue aggesta humo
 complanatum est. Præruptus & Auentinus, si ascribatur septem Urbis
 collibus: Muri interiectas valles occupabant: Agger autem Tarquinij
 sic ab eodem Dionysio eodem loco describitur: *Quæ vero maxime hostibus*
Urbis est obnoxia: Ab Esquilina porta Collinam vsque opere manufacto muni-
ta est, fossa lata centum pedes, quæ à minimum, alta triginta: cui imminet mu-
rus alto, & lato intus suffultus aggere, nec arietibus quassari, nec curiculis
suffodi facilis. Ea munitio septem ferè stadijs longa, lata quinquaginta pe-
dibus. Strabo: *Aggerem, inquit, porrexerunt super fossa supercilio inte-* Lib. 5.
riorè, murumque cum turribus à Collina porta, vsque ad Esquilinam impo-
suerunt. Hic ergo agger longus erat passus octingentos septuaginta:
 quinque, tantumque portâ Collinâ, & Esquilinâ inter se distabant. Onu-
 phrius aggerem parum vltra Thermas Diocletiani adhuc spectari docet,
 additumque postea murorum circuitum latiore. Sed Plinius contra,
Urbis, inquit, clauditur ab oriēte aggere Tarquinij superbi. Igitur lon-

ge ultra Thermas ad mœnia pertinebat, quæ tenduntur à porta Numen-
tana nunc Pia ad portam Sancti Laurentij, olim Esquiliam.

Magis ambiguum est, an Capitolium Urbem terminarit ab occasu, &
septentrione, qua parte imminet planicie, in qua nunc ædificia Romana
Lib. 1. c. 5. sunt. Marlianus sic ait, *Arbitramur partem Urbis planæ prisco etiam tem-
pore fuisse intra Urbem, deducto videlicet muro à Collina ad Tiberim, è regione
In Urb. Ro- murorum ab Anco in Transiberina regione collocatorum.* Huic subscribit
ma. Onuphrius. *Muri, inquit, haud longè à ponte qui nunc dicitur Xystus ver-
sus Farnesiorum Palatium inchoabant ex aduerso murorum ab Anco Marcio
Rege in Transiberina regione structorum, & porta, quæ nunc Septimiana
dicitur, qui per mediam Urbem planam circa Campos Floræ, Agonalemque,
& Pantheum usque ad Quirinalis radices ea parte, in qua Cardinalis Car-
pensis hortus sunt collocati protendebantur.* Sed vir eruditissimus non me-
minit eorum, quæ alibi scripsit de Circo Flaminio. Alij, ut Fulvius, &
*Lib. 1. An- Blondus Plinij terminos illi attribuunt, de quibus postea; huius tempo-
riq.* ris ambitum minus diligentèr inquirunt. Res à me fusiùs discutienda,
*Lib. 1. Inst. fiet in aperto quorundam locorum accurata cognitione.
Roma.*

Campum Martium, eique adiunctum alterum minorem Campum fuisse extra Ur- bem. Cap. VIII.

*Lib. 2. De-
c. 1.
Lib. 5. Ant.
Rom.*

AMPVS Martius ex eò dictus, quod Marti dedi-
catus erat. Ambigitur, quos fines haberet. Li-
uius: *Ager Tarquiniarum, qui inter Urbem, & Ti-
berim fuit, consecratus Marti, Martius deinde campus
fuit.* Dionysius: *Agrum, quem illi Tarquinij pri-
uatim possederant, inopibus ex plebe diuiserunt, uno
tantum campo exemplo, qui situs est Urbem inter, &
Fluuium. Is iam ante Marti sacer erat, pratum Equis,*

& Iuuentuti in armis exercenda accomodum. Vterque auctor videtur as-
serere, quidquid campi inter colles, & Tiberim iacet, esse Martium.
Quia tamen Dionysius ante exactos Reges: Liuius post pul'sos Tarqui-
nios Marti consecratum refert; Liuium sequor. Quod si dicas cum Dio-
nyfio, Romanos decreto Consulum maturam farris messem proiecisse
in Tiberim, quia religiosum erat eam consumere, quod antea Marti
esset campus dedicatus; aio, non id causæ fuisse, sed quia, cum illo ipso
tempore dedicassent, omnia è campo collecta putarunt in plebem diuidi
non oportere, ideoque projecta in Tiberim.

Ex his conficiet aliquis, Campum Martium plana Urbis omnia occu-
passe. Verum alia ex parte certum est præter Campum Martium, olim
fuisse alium Campum inter Tiberim, & Urbem, nec illum Marti dedi-
catum. Erant enim inter Campum Martium, & Urbis mœnia, prata
*Lib. 1,
Dec. 1. l. 3.*

THIS PAGE IS LOCKED TO FREE MEMBERS
Purchase full membership to immediately unlock this page

Get Smart

Over 2,000 years of
human knowledge in
797,885 volumes

Instant access
\$8.99/month

Continue

*Fair usage policy applies

Orat. 3. in
Catil.

Hortorum collem. Certè constat ex Cicerone, ad pontem Miluium villas, fundoque fuisse priuatorum ciuium. Martius autem Campus propter veterem consecrationem nec feri, nec coli poterat. Quis autem dixerit eum, qui cis pontem Miluium venisset, venisse in Campum? At dicebatur esse in via Flaminia, vt Tacitus scripsit, cum de Flauianis ad Urbem contra Vitellium venientibus loqueretur.

Lib. 2. hist.

Campus
Martius
extra Vr-
bem:

Dec. 1. li. 2.

Tam Campum Martium, quem per antonomasiam Campum ferè auctores nuncupant, olim fuisse extra Urbem paulo eruditioribus adeò est notum, vt superuacuum videatur exponere.

Comitia
haberi soli-
ta in Campo
Martio.

Lib. 15.
c. 27.

Probant primò Liuij allata verba: *Ager Tarquiniorum qui inter Urbem, ac Tiberim fuit, consecratus Marti, Martius deinde Campus fuit. cui subscribit Dionysius. Erat Campus situs inter Urbem & Fluium.*

igitur extra Urbem. Secundò probat consuetudo centuriatorum Comitiorum, quæ in Vrbe, siue intra pomærium haberi non poterant; sed in

Campo Martio iam ab initio, iussu Seruij sexti Regis habebantur. Is enim, auctore Liuiio, *edixit vt omnes ciues Romani equites, peditesque, in suis quisque Centurijs, in Campo Martio prima luce adessent.* Cicero

pro Rabirio: *In Campo Martio comitijs centuriatis auspiciato in loco.* Gel-
lius ex veteri auctore: *Centuriata autem comitia intra pomærium fieri nefas esse, quia exercitum extra Urbem imperari oportet, intra Urbem imperari Ius non sit.*

Lib. 37.

Propterea centuriata in Campo Martio haberi, exercitumque imperari præsidij causa solitum. quoniam populus esset in suffragijs ferendis occupatus. Is autem mos adhibendi præsidium in custodiam comitiorum (scribit Dion) solis centuriatis Comitij obseruabatur, cum extra Urbem omnes in armis adesse res præfulabat, & id hocque religionis

Dec. 1. l. 3.

causa fieri solet. Hæc vero exploratissima sunt. Tertiò Liuius alibi confirmat: *Consules ex composito, eodem biduo ad Urbem accessere. senatumque in Campum Martium euocauere.* Et vero hi consules petebant triumphum; petentibus autem non licebat esse in Vrbe; morabantur tamen cum exercitu in Campo Martio, vt infra dicam. Idem de Q. Fabio Ma-

Dec. 3. l. 4.

ximo sic ait: *Romam comitiorum causa veniens in eum, quem primum diem comitiale habuit, comitia edixit, atque ex itinere præter Urbem, in Campum descendit.* Et paulo post: *& quia in Urbem non iniecit, protinus in Campum, ex itinere profectus, admonuit cum securibus sibi fasces præferri.* Nam Consulibus in Vrbe soli fasces præferrebantur, extra Vr-

Lib. 5. An-
119. Rom.

Lib. 2.

bem etiam secures. Dionysius; *Valerius consui ademit secures fascibus. moremque post se reliquit Consulibus, vt tantum extra Urbem securibus utantur, intra mœnia contenti insignijs fascium.* Præterea hominem mortuum sepelire in Vrbe non licebat. At in Campo Martio frequentia

fuere sepulchra. Strabo: *Cum locum istum religiosissimum esse cogitassent clarissimorum virorum, ac fœminarum monumenta in eo construxerunt.*

Dio. lib. 39.

Lucan. l. 2.

Dio lib. 54.

Sueton. in

claud. c. 1.

Lib. 1. i. ello

civil.

Ut aliquot recenseam: Iulia Cæsaris Filia: L. Sylla. M. Agrippa: Drusus Claudij Pater: in Mausoleo Augusti Cæsares: & vt ait Appianus, *eo in loco Principes humari consuevere.* Appianus de Augusto loquens: *Cæsar, inquit, exercitum proprius admoit Urbem, in Campum, qui Mar-*

tius

tius

tius

tius dicitur: & paulo post: *Hæc agens Vrbe abstinuit, quoad consules electi crearentur*: postremò vt Consul Vrbe ingressus est. Herodianus, cum post mortem Seueri Cæsaris referret Apotheosim Augustorum, μετα δὲ τούτο, inquit, βασίσαντες τὴν κλίνην φέρουσιν ἔξω τῆς πόλεως εἰς τὸ καλούμενον ἄρειος πεδῖον: post hæc autem tollentes lectum ferunt extra Vrbe in vocatum Martis Campum. Herodianus autem sub Gordiano paulo ante millesimum annum ab Vrbe condita, vixit, scripsitque: *Alia legenti occurrunt.*

Lib. 3. bellorum civil.
Lib. 4.

At quando, & à quo est in Vrbe receptus Campus? Onuphrius putat id Aurelianum fecisse, & muros à portâ Collina per collem hortulorum subiectamque planiciem deduxisse ad Tiberim. Sed vt hoc verum sit, adhuc tamen vacuus erat ædificijs. Nam Vopiscus in Tacito, qui successor fuit Aureliani, cum illum creatum Cæsarem in Senatu scripsisset, subdit: *Inde itum ad Campum Martium. ibi comitiale tribunal ascendit. Ibi Præfectus urbis Aelius Cæsetianus sic loquutus est: Vos sanctissimi milites, & sanctissimi vos Quirites habetis Principem.* Ex quo patet Campum non fuisse mutatum, cum eò & milites, & Romanus populus conuenisset. Suam quoque adhuc viriditatem, amœnitatemque retinuisse probabile est. Perpetuis enim semper antea fuerat obsitus herbis, & gramine. Cicero de M. Lepido: *cum, ceteris in Campo exercentibus, in herba ipse recubisset; vellem hoc esset, inquit, laborare.* Dionysius: *Is iam ante Marti sacer erat, pratum Equis, & Iuuentuti in armis exercentæ accommodum.* Ouidius.

Quando intra Vrbe sit receptus Campus Martius.

Amœnitas Campi Martii.
2. de Orat.

Fact. 1.

Altera gramineo spectabis Equiria Campo,

Quem Tiberis curuis in latus vrget aquis.

Et: *Tunc ego me memini ludos in gramine Campi*

Aspicere, & dici lubrice Tibri tuos.

Quamuis non alius flectere Equum sciens

Aequè conspicitur gramine Martio.

Horatius:

Et fact. 6.

Horat. l. 3.
od. 6.

Lib. 5.

Fusè Strabo. *Horum pleraque habet Campus Martius cum natura, tum hominum prudentia ornatus. Nam & magnitudo eius mirabilis est, & curruum, equorumque decursionibus libere patet, tantæque multitudini pila, circo, ac palæstra se exercentium; tum opera circumiecta, solumquè toto anno herba virens, tumulorumquè corona supra amnem vsque ad alueum scene quamdam ostentant speciem, à cuius spectaculo difficulter quis auellatur. Hæc ille. At de militaribus ijs exercitationibus Trebellius in Claudio: *Fecerat etiam adolescens in militia, cum ludicro Martiali, in Campo ludæmen inter fortissimos quosque monstraret, quod Decio principe factum est.* Sed aliam quoque causam attulit Vegetius cur Iuuentus armorum exercitationem in Campo obiret assidue: *Romani, inquit, veteres campum Martium vicinum Tiberi delegerunt; In quo Iuuentus post exercitium armorum, sudorem, pulueremquè dilueret, ac lassitudinem cursus natandi labore deponeret. Tenuitquè consuetudo vsque ad prolapsionem Imperij. Itaque quamuis Campus mœnibus septus, vacuus tamen ædificijs mansit.* Lipsius putat, muro cinctum fuisse ante Plinium. de qua re infra.*

In campo exercebatur Romana Iuuentus

Lib. 1. c. 10.
Iuuentus è Campo Martio ad natandum descēdebat in Tiberim cap. 22.

Minor quoque Campus, & prata Flaminia fuerunt extra Urbem. Quod probat locus Liuij allatus: *Consules ad Urbem accessere, senatumque in Campum Martium euocauere: ubi questi primores Patrum, senatum inter milites dedita opera terroris causa haberi; Consules ne criminationi locus esset, in prata Flaminia, ubi nunc Aedes Apollinis est, Circum iam tum Apollinarem vocabant, auocauere senatum.* Hi ergo ad Urbem magis appropinquarunt, tamen extra Urbem erant, petentes triumphum. Sed hæc clarius constabunt ex sequentibus.

Portam Urbis Carmentalem fuisse ad radices Capitolij. Cap. IX.

Porta Carmentalis ad radices Capitolij. P. Victor in regione 8. Lib. 1. c. 2.

Inorat. contra C. Anton. & l. Catilinam cōpetitor. Lib. 2. Dec. 3 l. 1. eiusd. Dec. Aedes Spei Fortuna Matuta. Lib. 40. Aedes Pietatis. Lib. 7. c. 36.

VONIAM supra duximus muros Urbis à Tiberi rectà ad Capitolium; adnotandus est locorum situs, qui relinquuntur extra Urbem in Romana planicie. In eo igitur murorum tractu, qui à Tiberi pertinet ad Capitolium, sub ipso Capitolio erat porta Carmentalis: extra hanc forum Olitorium: Tum Aedes Apollinis; deinde Circus Flaminius in ipsis pratis Flaminij: post hæc Campus Martius. hi ergo loci extra Urbem. Portam quidem Carmentalem fuisse ad radices Capitolij, ibique muros Urbis, multa probant. Ibi enim erant aræ, & templum Carmentæ. Dionysius: *Carmentæ sicut alijs Heroibus, & genijs aras erectas vidit: Carmentæ quidem sub Capitolio iuxta portam Carmentalem.* Solinus: *Pars autem Capitolini montis infima habitaculum Carmentæ fuit. Vbi Carmentis nunc fanum est, à qua Carmentali portæ nomen datum est.* Idem ostendit; quod extra eandem portam erat forum Olitorium: antiquum, vt habet, Varro, *macellum, ubi olerum copia.* Asconius: *Aedes, inquit, Apollinis est extra portam Carmentalem inter forum Olitorum, & circum Flaminium.* Liuius: *Aedem Spei, quæ in foro Olitorio est fulmine ictam.* Idem: *Alteri reficiendis ædibus Fortuna, & Matris Matuta intra portam Carmentalem: sed & Spei extra portam, quæ priore anno consumptæ fuerant.* Aedem Spei dixit esse extra portam, quam dixerat esse in foro Olitorio. Porro in foro Olitorio erat templum Pietatis. de eo sic Liuius: *Aedes duæ eo anno dedicate sunt; altera in foro Olitorio Pietatis. Eam Aedem dedicauit M. Acilius Glabrio Duumuir, statuamque auratam, quæ prima in Italia statua aurata est, Patri Glabrioni posuit. Is erat, qui ipse eam ædem vouerat, quo die cum Rege Antiocho ad Thermopylas depugnasset, locaueratque idem ex senatus consulto.*

At Plinius: *locus ille eidem cons. cratus est Deæ Pietati C. Quintio, M. Acilio Coss. templo Pietatis extructo in illius carceris æde, ubi nunc Marcelli Theatrum est.* Igitur cum ædes Pietatis in foro esset Olitorio; & vbi postea Marcelli Theatrum, in quo nunc visuntur ædes Principum Sabello- rum; forum autem Olitorium esset extra portam Carmentalem; confici-

tur,

tur, portam Carmentalem fuisse inter ædem Virginis cognomento in Porticu, & plateam vulgo Montanariam: quæ ut arbitror à Carmentali dissimili quamquam voce, vocabulum traxit. Displicet enim eius loci etymon, quod quidam deriuant à montanis rusticis illò confluentibus, ut operam suam conductoribus locent. Eiusdem portæ situm ostendit Plutarchus in vita Camilli, vbi ait: *capta à Gallis Vrbe, obfessioque Capitolio, ut in arcem euaderet Pontius Cominius miles, secundo flumine incubans cortici tranauit ad Urbem, & conijciens hostem vigilare ex ignibus, ac strepitu ἐβάδιζε πρὸς τὴν κἀρμέντι δὲ πύλην, ἢ πλείστην εἶχεν ἡσυχίαν, καὶ μάλιστα κατ' αὐτὴν ἐρθιος ὁ πῦρ κἀπὶ τολὶς λόφος ἀνέστρεψε. καὶ πύργα κύκλω πολλὰ καὶ τεραχῆα ὡς πέφυκε. iuit ad Carmentalem portam, qua maiorem habebat quietem. & iuxta illam maxime arduus Capitolij collis assurgit, & saxum undique multum, & asperum natura factum est.* Quid clarius, ut ostendatur porta Carmentalis ad rupem Tarpeiam sita?

Pompeius
Vgon. de
station. Urbis.

Dicere aliquis posset, quod innuit Blondus: aucta post Romulum Vrbe, Carmentalem portam sine forma, & vsu portæ, nomen aliquandiu retinuisse. Atqui hoc pugnat cum Liuiio, qui ait: *Ab Aede Apollinis boves fœmine albæ duæ, porta Carmentali in Urbem ductæ.* Igitur cum extra portam, extra Urbem erant. Pugnat cum Ouidio:

Lib. 1. In-
staur. Ro-
ma.

Dec. 3 l. 7.

Fast. 2.

Carmentis portæ dextra est via proxima Iano;

Ire per banc noli, quisquis es, omen habet.

Illa fama refert Fabios exisse trecentos,

Porta vacat culpa, sed tamen omen habet.

cui consentit Liuius: *Infœlici, inquit, via à dextro Iano portæ Carmentalis profecti. Ideoque, ut ait Festus, Porta illa dicta est Scelerata, quoniam Fabij illa egressi sunt omnes occisi.* Quod si alia ultra Carmentalem fuisset porta Urbis, illa potius extrema non hæc mediadicenda fuisset Scelerata. Denique idem Ianus iudicat, quem dextrum portæ fuisse Liuius, & Ouidius asserunt. Intelligunt enim Ianum, quem ad imum Argiletum iudicem pacis, bellique fecit Numa. Vbi vero Argiletum, & Iani templum fuerit; demonstrat Seruius. *Sacrarium hoc, inquit, Numa Pompilius fecerat circum imum Argiletum iuxta theatrum Marcelli.* Festus, *Religioni est, inquit, quibusdam porta Carmentali egredi, & in Aede Iani, quæ est extra eam, senatum habere: quod ea egressi sex & trecenti Fabij apud Cremeram omnes interfecti sunt, cum in Aede Iani senatus consultum factum est, ut proficiscerentur.*

Lib. 2.
Porta Car-
mentalis di-
cta etiam
Scelerata.

Lib. 7. Ae-
neid.

Circum Flaminium Capitolio propinquum fuisse
extra Urbem . . . Cap. X.

Lib. 3. In-
staur. Ro-
ma.

Comment.
lib. 11.

In circo Fla-
minio desi-
gnando er-
rat Blondus

Lib. 3. c. 51

Lib. 4. in
cir. Flami-
nio.

Lib. 5. c. 7.

Lib. 4. de
lo. lat.

Lib. 1.

NIL æquè, ac Circus Flaminius probat Urbem, & mœnia ultra Capitolium non fuisse producta. Hic enim Circus cum esset extra Urbem, proximus erat Portæ Carmentali. Blondus quidem putat, hunc fuisse circum Agonalem, nunc media in Vrbe situm, cognomento Nauonium. Sed hic auctor vt meretur laudem, quod inter primos de Romanis antiquitatibus scripsit, ita in multis errauit: dequè eo Pius II. *Nequè satis diligenter quæ scripsit, examinavit, non quàm vera, sed quàm multa scriberet, curam habuit.* In re verò nostra non solum malè sensit, sed benè sentientes errore aspersit. Nam inter cætera, quæ scribit de Circo Flaminio, hoc docuit ex Cassiodoro. *Eadem, inquit, in Epistola scribit Cassiodorus, solitos ab Augusti Mausoleo sex portis dimitti iunctos currus, qui per Equiriam in Flaminium circum currerent, vt constare credamus locum, cui nunc Agoni est nomen, circum esse Flaminium.* Epistola citata Cassiodori est, in qua de Circis generatim, & Circensibus agit, & Circo Maximo, nec vnquam illi venit in mentem, equos ab ostijs Mausolei, quæ non habebat, mitti currus in Circum Flaminium. Itaque satis causæ non erat, cur id docentem Blondum Fuluius, & Marlianus audirent, qui tamen ab illo in Circi Flaminij situ statuendo maximè disrepant: Cassiodorus quidem hæc scribit. *Sed Mundi Dominus ad potentiam suam opus excolens, mirabilem et am in Romanis fabricam in Vallem Martiam tetendit Augustus, vt immensa moles firmiter præcincta montibus contineret, ubi magnarum rerum indicia clauderentur.* Sermo hic est non de Augusti Mausoleo, sed de Circo Maximo inter Palatinum, & Auentinum sito. Nec Martia vallis est, vt illi putant Martius Campus, sed vallis inter Palatium, & Auentinum, quæ Murta dicebatur à sacello Veneris inibi posito; hæc enim Myrtea, & olim Murtià dicta est, vt supra docebam ex Varrone: *Intimus Circus ad Murtiū vocatus, vt Proculus aiebat, ab arboribus, quod in locus esset inter Figulos. alij esse dicunt à Murteto declinatum, quod ibi id fuerit Cuius vestigium manet, quod ibi sacellum etiam nunc Murte Veneris.* Liuius: *Latinis in Civitatem acceptis, vt iungeretur Palatio Auentinum, ad Murte dare sedes.* Hanc ergo Vallem intelligas apud Cassiodorum, non incitè Campum Martium, & *Murtianam* pro *Martiam*, legas, vt probè Cæsar Bulengerius legendum admonet. Quod vero Cassiodorus Augusto auctori Circum non Cæsari ascribit, cum Cæsar illum edificauerit, vt constat ex Plinio; causa est, quia Augustus eundem Circum instauravit, ornauitque, vt eius nummus adhuc testatur, teste Onuphrio. Quæ sequuntur ad eundem Circum pertinent: *Bissenæ quippe Ostiæ, ad exprimendum Mur-*
dum

duodecim signorum posuerunt. Itaque vbi Mausoleum cum sex portis Blondus ibi inuenerit, ignoro. Quod autem spectat ad situm Circi Flaminij, Bloudi opinio vt bene admonet Fuluius, inuento Asconio Pediano, qui Nicolao V. Pontifice litterarum, & litteratorum patrono inuentus est, penitus corruit. locus Asconij est ille, de quo supra: *Ædes Apollinis extra portam Carmentalem, inter forum Olitorium, & Circum Flaminium*. Quod enim Ædes Apollinis dicitur extra portam, esse inter forum, & Circum; nec ipsa Ædes, nec Circus procul fuit, cum forum Olitorium esset ad portam. Quomodo enim rectè diceret Asconius, Ædes inter forum Olitorium, & Circum Flaminium, si ponatur Circus abesse ferè mille passus à foro? interpositis tot ædificijs, & publicis, & priuatis, quod testatur Strabo. Fuerunt ergo hæc quatuor loca propinqua, ac ferè contigua. Porta Carmentalis, forum Olitorium, Ædes Apollinis, Circus Flaminus. Erat autem Ædes propinquior Capitolio & muris, quàm Circus; tamen quia extra Urbem erat, datus est interdum in ea Senatus his, qui nondum inire possent Urbem, quod essent exercitus Duces, vt infra. Liuius: *L. Aemilio Regillo, qui classe Præfectum Antiochi Regis deuicerat, extra Urbem in Æde Apollinis cum Senatus datus esset*. Idem: *Marcus Fuluius ad Ædem Apollinis in Senatu petijt à Patribus vt æquum censerent, & Dijs immortalibus honorem habere iubere, & sibi triumphum decernere. cum dixisset Tribunus se intercessurum: tum ille ait, non fuisse ferendum Imperatorem rebus egregiè gestis, victoremquè exercitum cum præda, ac captiuis ante portas stare*. & Cicero: *Senatus ad Apollinis fuit, vt Pompeius adesset*. Degebat enim in hortis extra Urbem; cum Hispaniam, & Africam teneret exercitibus, regeretquè per Legatos. Ascon. *Tum Pompeius Proconsul ad Urbem erat*. Dion: *Pompeius paulo post ad Urbem venit. Tum circumfuso præsidio extra Pomærium ad Theatrum senatus est habitus*: Nam Theatrum Pompeij, vt postea dicam ad Campum nunc Floræ situm erat, extra Urbem. Cum igitur hoc templum Apollinis tam prope Capitolium esset; alij collocant, vbi ædes S. Mariæ sub Capitolio, alij vbi Cænobium Turris Speculorum. Ego tamen propiùs aliquanto flumen collocarem, cui propinquius erat forum Olitorium.

*Lib. 2. ad
Q. fra. ep. 5*

*In Or. pro
Milone.
Lib. 40.*

Iam vt redeam ad Circum Flaminium, cum situs esset in pratis Flaminij, quæ sub Capitolio, & secundum illi adiuncta mœnia iacebant, etiam ipse propè Capitolium fuit. Fuluius ætate sua (scripsit autem Clemente Septimo Pontifice Maximo) extitisse adhuc formam Circi, & veterum sedilium signa commemorat, atquè in eius cauea erectum Templum S. Catherinæ cognomento ad Funarios; ibi enim, propter loci commoditatem, & areæ longitudinem funes confici solebant. Porrò Circi latitudo spatium cœpit, quod inter officinas vulgò obscuras forumque Iudæorum est interiectum. Ad eas porrò officinas nuper vidimus, inibi ædificante Cardinali Gimnasio, refodi ingentes columnarum spiras, & scapos è Tiburtino lapide, & quadrata saxa eximiæ magnitudinis. Summus Circus curuatus in hemicyclum ad plateam vulgò Marganam,

*Vbi situs est
Circus
Flaminus*

Onuphrius
de circo c.
18.

Die 8. Maij
Ecclesia S.
Michaelis
in Summo
circo Fla-
minio.

In Anno-
tat. ad Mar-
tyr. die 8.
Maij, &
29. Septeb.

Bonifacius
Pontifex
quod Tem-
plum S. Mi-
chaelis in
summo cir-
co dedica-
uit.

Lib. 6. fast.

ganam propè Capitolium, pertinens flectebatur ad Ædem S. Angeli in foro Piscario; Ima pars, vbi Circi carceres, versus S. Nicolaum cognomento ad Calcarias, & Ædes Ducum Cæsarinorū. Hęc Circi longitudo.

Referunt historiae Ecclesiasticae, recitaturque inter Breuiarij preces, Bonifacium Romanum Pontificem Romæ in summo Circo S. Michaelis Ecclesiam dedicasse III Kal. Octobris. Hunc Circum Flaminium esse opinor. De hac enim re triplex opinio est. Prima eorum qui Circum fuisse Neronianum, eique appositam volunt Ædem S. Michaelis in Vaticano. Quos confutat Baronius: tum quia ædes illa celsitatem non habet, quam eidem attribuunt auctores: Tum quia eius conditorem, Leonem IV. Pontificem ex antiquo lapide recognoscit. Altera opinio ipsius Cæsaris Baronij est, qui templum à Bonifacio dedicatum statuit in summa Adriani mole: recitatque Adonis verba: *Romæ venerabilis etiam Bonifacius Pontifex Ecclesiam S. Michaelis nomine constructam dedicavit in summitate Circi, cryptatim miro opere altissime porrectam; Vnde & idem locus in summitate sua continens Ecclesiam, inter Nubes, situs vocatur.* Hęc verba grauiissimus auctor accommodat Moli Adriani, ab alio scriptore, affini loquutione, *Turri inter Cælos*, appellatæ; vt eius verticem Templum S. Michaelis insideret. Idem pro, *Circi, Circuli* legendum putat; vt forma molis in orbem ducta declaretur: vel si Circum quis velit retinere, ait, illi loco proximum fuisse *Circum Domitia*, quæ amita Neronis fuit.

Tertia opinio nostra est. Putamus autem in summo Circo Flaminio. Templum S. Michaelis à Bonifacio fuisse dicatum: quod nunc à foro Piscario dictum in Vrbe vetustissimum est. Positus enim templi veteri locorum memoriæ, & summo Circo Flaminio ad amissum respondet. Adonis autem verba in *summitate Circi* iuxta Breuiarij narrationem intelligi possunt. Summus enim Circus est caput Circi, cuius aduersa pars ima erat, vbi Circi carceres, vnde emittebantur equi: in summa vero metæ, ad quas cursum flectebant. Ouidius de capite Circi Flaminij opposito carceribus loquens, ait:

Prospicit à tergo summum breuis aræ Circum.

Ædes ergo S. Michaelis dedicata in summo Circo, est Ædes sita in extrema Circi parte, quæ in semicirculum desinens circumflectendis curribus apta erat. Quo loco nunc Templum S. Michaelis spectatur. Quod si Ado summitatem pro excelitate videtur vsurpare (idque significant ea verba, *Ecclesiam constructam in summitate Circi cryptatim miro opere altissime porrectam*: Et clarius sequentia: *Vnde & idem locus in summitate sua continens Ecclesiam, inter Nubes, situs vocatur*) atque vtrumque intelligit, Caput Circi, & in eo loci altitudinem; hanc quoque nostro olim templo non defuisse probabiliter dicimus. Nam cum olim multa essent in Circo Flaminio partim extracta, partim adiuncta Deorum templa, Nepuni, Herculis, Vulcani, Martis, Castoris, Iunonis, Dianæ, vt suo loco dicam; aliquod ex his eminentes sedilium gradibus, imminensque eorum cryptis & fornicibus, aut inter Circi porticus fuisse verisimile est: sicut in Theatris supra scenam dedicabantur templa.

Illud

THIS PAGE IS LOCKED TO FREE MEMBERS

Purchase full membership to immediately unlock this page

Know Your Bible

Forgotten Books' Full Membership provides unlimited access to more than 28,000 volumes of Christian literature for \$8.99/month

HOLY BIBLE

Continue

*Fair use policy applies

Circum Flaminium extra Urbem fuisse alijs rationibus ostenditur. Cap. XI.

Templum
Bellona ubi
fuerit.

6. fast.

N loco à nobis demonstrato fuisse Caput Circi, eundemque extra Urbem situm, ostendit etiam Ædes Bellonæ. Huic enim quasi Duellonæ, ac Deæ bellorum Appius Claudius Ædem extruxit, quam P. Victor ait, esse versus portam Carmentalem. Liuius: Dicitur Appius in medio pugna discrimine ita precatus: Bellona si hodie nobis victoriam davis: ast ego templum tibi voueo. Ouidius.

Dec. 1. l. 10

*Hæc sacrata die tusco Bellona duello
Dicitur, & Latio prospera semper adest.*

Lib. 35. c. 3

*Appius est auctor, Pyrrho qui pace negata,
Multum animo vidit, lumine captus erat.*

Idem Ædem ornauit depictis maiorum Imaginibus. Plinius: *Suorum clypeos in sacro, vel publico priuatim dicare primus instituit Ap. Claudius, qui Consul cum Seruilio fuit anno Urbis CCLIX. Posuit enim in Bellonæ Aede maiores suos, placuitque in excelso spectari; & titulos honorum legi.* Quo loco perspicuum in codice mendum est. Appius enim Claudius, & P. Seruilius, non multo post exactos Reges, illo ipso anno, quo mortuus est Tarquinius superbus Consules fuere. Nequè ille Appius Claudius Ædem Bellonæ vouit sed alter cognomento Crassus, qui fuit Consul cum L. Volumnio, anno Urbis CCCCLVII. & postea cæcus est dictus. Hæc constant ex Liuiio, & Ouidio. Itaque locus Plinij corrigendus. Pergit porrò Ouidius:

*Prospicit à tergo summum breuis area Circum,
Est ubi non parua parua columna nota.*

*Hinc solet hasta manu belli prænuncia mitti
In regem, & gentes, cum placet arma capi.
Altera pars Circi custode sub Hercule tuta est.
Quod Deus Euboico carmine munus habet.*

Columna
Bellica.

Lib. 61.

Ex his liquet inter templum Bellonæ & Circum solum fuisse breuem aream interiectam, in qua esset Columna bellica. An vero Circus esset à tergo templi, vt Ouidij verba videntur indicare, dubium est, nam Sext. Pompeius ante Templum Bellonæ collocat *Columnam bellicam*. P. Victor in regione nona ait, *ante hanc Aedem esse columnam indicem belli inferendi*. Sic enim, vt a'ios omittam: Dion de M. Antonino: *Cumquè hæc dixisset, inquit, hastam cruentam, iuxta Bellonæ templum in hosticum contor sit*. Ad Ouidium autem exponendum, nam Interpretes non satisfaciunt; aio, à tergo, coniungendum esse cum *Circo*, non autem cum *templo*; vt sit sensus: Area breuis summum Circum prospicit, à tergo ipsius. Nam cum ibi esset pars Circi, quæ ad metas hemicycli for-

formam efficit, atque externis muris aream attingeret; rectè area ponitur à tergo Circi. pars enim Circensis fabricæ huic aduersa, est anterior, vbi sunt Carceres & initia cursus. Templum igitur Bellonæ breui area à circo Flaminio discretum fuit. Cuius germanus locus si quaeritur, fuit inter Palatium Sabellorum Theatro Marcelli superimpositum, & Ædem S. Angeli in Foro Piscario: sed nihilominus extra Urbem. Liuius: *P. Scipioni, Senatu extra Urbem dato in Aede Bellonæ.* Plutarchus: *Veniens Senatus extra Urbem datus est in Aede Bellonæ.* Idem: *Liuius: Senatus Marcello ad Aedem Bellonæ datus est, postulauit, ut triumphanti Urbem inire liceret.* Idem: *L. Furius Senatam in Aede Bellonæ habuit, expositisque rebus gestis, ut triumphanti, sibi in Urbem inuehi liceret, petit.* Idem: *Macedones deducti extra Urbem in Villam publicam, ibique ijs locus, & lautia præbita, & ad Aedem Bellonæ Senatus est habitus.* Idem: *Cn. Manlius Proconsul Romam venit, cui cum Senatus ad Aedem Bellonæ datus esset, & ipse postulasset, ut sibi triumphanti Urbem inuehi liceret.* Idem: *Manlio postulanti ab Senatu in Aede Bellonæ triumphum.* P. Victor Tertium Senatulum memorat citra Aedem Bellonæ in Circo Flaminio ubi dabatur Senatus legatis, quos in Urbem admittere volebant. Denique ut monet Vitruuius, Templum Martis extra Urbem collocatur (more videlicet antiquorum) ne sit inter ciues belligera dissensio. quæ ratio & Bellonæ templa extra collocari probat. Neque vacat hic aut Blondum, aut Interpretes Ouidij refellere, qui Bellonæ hanc ædem, & Columnam bellicam ad Circum Maximum, nempe in media fere Vrbe collocant: errant enim in Circo; & cum via Aedis Bellonæ, ut vidimus, extra Urbem fuerit, aliam opinor, proferre non possunt.

Hæc, quibus fines Circi Flaminio circumscriptimus, probant etiam Circum fuisse extra Urbem. Si enim Aedes Apollinis, & Bellonæ extra Urbem fuerunt, multo magis Circus paulo remotior ab Vrbe. Sed tamen alia clariora supersunt. Varro idcirco ait hunc appellatum fuisse Circum, quod ibi quoque ludis Tauricis Equi circum metas currunt. Instituti autem Taurici ludi, inquit Festus, *Dijs inferis regnante Superbo Tarquinio cum magna incidisset pestilentia in mulieres grauidas, quæ facta fuerat ex taurorum carne diu vendita populo. Ob id Taurici ludi fiunt in Circo Flaminio, ne intra muros euocentur Diij manes.*

Præterea duæ leges, ac Romana instituta id clarè demonstrant, quæ spectabant ad Imperatores habentes sub signis exercitum: vel triumphaturos. Neutri enim poterant Urbem ingredi; qui tamen leguntur fuisse in Circo Flaminio. Meminit harum legum Plutarchus in vita Pompeij, & Caesaris. *Non interfuit, inquit, Senatui Pompeius; si hæc ἀρχεύτες ἔργων εἶναι εἴς τινος πόλιος οὐκ εἶσιν.* Imperatores enim exercituum in Urbem non ingrediuntur. Pompeius autem Africam, & Hispaniam tunc suis exercitibus tenebat. Asconius: *Horum magna pars tabellas laudauerunt, quia aberant; inter quos Pompeius quoque: nam quoddam erat Proconsul, extra Urbem morabatur.* Ibidem Plutarchus: *ἐπειδὴ ὁ πόλιος οὐκ*

Dec. 3. l. 8.

In vita
Scipionis.

Dec. 3. l. 6.

Dec. 4. l. 1.

Dec. 4. l. 8.

Lib. 9.

Lib. 1. c. 7.

Inst. Rom.
lib. 3.Circus Fla-
minius ex-
tra Urbem.Duces exee-
cituum nõ
poterant in-
gredi Urbem.in vita Põ-
peij.In orat. pro
M. Scauro.

ἡὰ πρὸ τῆς θριάμβου παρελθεῖν εἰς τὴν πόλιν *Quando autem Lex non sinebat*
ante triumphum ingredi Civitatem. Idem referens Cæsarem e Lusitania
In vita Ca rediisse victorem, ut triumphum simul, & Consulatum peteret, ἐπεὶ δὲ
faris, quod inquit, τοὺς μὴ μνωμένους θριάμβου ἔξω διατρίβειν ἔδει, τοὺς δὲ μω-
Ὁ Dio, 16- τίωντας ὑπάτας παρόντας ἐν τῇ πόλει τοῦτο πράττειν, ἐν τοιαύτῃ γερ-
Stat. τῶς ἀνομιῇ. *quia vero triumphum postulantibus extra manere ne-*
Lib. 37. cesse erat: *petentibus autem Consulatum presentes in Vrbe nego-*
Petentes tium agere; *in hac legum contrarietate (constitutus petijt à Senatu, ut*
Consulatu *debebat es* sui absentis ratio haberetur) *Quod cum impetrare non posset τὴν θριάμ-*
se in Vrbe. βον ἀφῆς ὁ κτιστὰς ἔχειν τῆς ὑπατίας, καὶ παρελθὼν εὐθύς, dimittens
De l. Paulo triumphum Cæsaris insistere Consulatu, & confestim in Urbem ingres-
Lib. 55. sus (actionem suscepit) Valerius: *Is cum in concione extra Urbem more*
maiorum ante triumphum diem, ordinem actorum suorum commemora-
 ret. Meminit & Dion eius legis, quæ vetaret Duces Urbem inire ait
 enim: ἐξεστῆντο γὰρ, καὶ οὐκ ἦν οἱ ὅσιον μὴ οὐ τὰ κροθήκοντα ἐπι πῖς κρο-
 τήρασ μένοις παρ' αὐτῶν τὴν εἴσω τοῦ πομπείου εἰσοδοῦ ἐπιτρέψαι. quod sic
 vertunt. *Qui cum exercitu, Urbem profectus, neque fas ei erat intra pomæ-*
rium intrare, cum ea, quæ ante id fieri instituta maiorum iubent, non-
dum perfecisset. Vel dicas: profectus enim erat cum exercitu, neque
erat illi fas non facere convenientia pro rebus gestis ob ingressum in po-
mærium. Meminit & Appianus de Cæsare item loquens ambigente, pe-
teret ne triumphum, an Consulatum; εἰσπαθόντι δὲ οὐκ ἦν εἶτι τὸν θριάμ-
Lib. 2. bell. βον ἐπαυελθῶν *Urbem enim ingredienti non erat rursus redire ad*
civil. triumphum. Ideò M. Tullius: *Mihi, inquit, valde placet de triumpho*
L. 7. epi. ad nos moliri aliquid, *extra Urbem esse cum iustissima causa.* Dion: *Tibe-*
Atticam rius Kal. Ianuarij quibus consulatum inibat cum Cn. Pisone in Octavij
Lib. 55. de Curiam (hæc enim erat extra pomærium) conuocato *Senatu fanum*
Tiberio. Concordiæ sibi parari iussit, ut suo id, & Drusi nomine inscriberet, ac
 deinde triumphavit.

Hæ leges quando, & à quo latæ fuerint, mihi referre in promptu non
 est. Sed illis manifestè cauebatur securitati Reipublicæ; ne rebus vr-
 banis arma miscerentur: atque ut beneficia, magistratus, triumphum pe-
 terentur à ciuibus, non per vim raperentur, Tulit quidem Pompeius
 tertio consulatu, ut nemini liceret absenti consulatum petere, præter-
 quam Cæsari, ut Dion, & Appianus tradunt; nec tamen Cæsaris, cum
 per legatos peteret, impetrauit. & multo ante lex vigeat. Ij autem,
 quibus decretum erat Imperium, in Urbem ingressi, illo ex lege priua-
 bantur. Nam *Proconsul portam Romæ ingressus deponit Imperium* ff. l. ii.
 off. Proc. tit. 16. l. Procon. Itaque à Senatu decretum est, ut *Q. Fulvio ne*
minueretur Imperium, si in Urbem venisset. Ut Paulo Anicio, & Cn.
Octavio ex bello Macedonico cum victoria redeuntibus, quo die Urbem
triumphantes inueherentur, auctore Liuiο, Imperium esset. Postea ve-
Lib. 26. & rō à Senatu decretum est, quod refert Dion: *ut Augustus proconsulare*
45. Impe-

Imperium semper haberet, neque id ἐν τῇ ἀσπίδι τῆς ἡσυχίας τοῦ πομπίου. In Lib. 53. quouis pomærij ingressu deponeret.

His ita positis, clarissimè deducitur, Circum Flaminium extra Urbem fuisse. In eo enim multi ex his fuerunt, quibus prohibitus erat in Urbem ingressus. Sic enim, vt testatur Dion: *Mortuo Druso, & Romam delato, habita est in foro eius laudatio à Tiberio: sed ab Augusto, qui cum exercitu Vrbe profectus, neque fas ei erat intra pomærium intrare, ἐν φλαμίνιω ἰσποδρόμω in Circo, siue hippodromo Flaminio extra muros Urbis.* Sic Cicero exprobat Clodio Tribuno plebis, quod in Circo Flaminio productis Consulibus Pisone, & Gabinio infestam sibi concionem habuerit. Causa fuit, vt etiam Cæsar adesset, qui superiore anno Consul Prouinciam Galliam cum exercitu regendam acceperat: necdum in eam profectus, extra Urbem morabatur, & in ea causa aduersabatur Ciceroni. *Erat, inquit Cicero, ad portas, erat cum Imperio: erat in Italia eius exercitus.* Igitur vt narrat Dion, eius causa Clodius concionem ἐξω τοῦ τέχους extra mœnia conuocauerat, vt Cæsarem legis suæ approbatorem haberet. Valerius, & Horatius Coss. vt supra dixi, petituri triumphum Senatum primo in Campum Martium, deinde in prata Flaminia propinquiora, & Circum Apollinarem vocarunt. Marcellus, qui aduersus Annibalem habebat exercitum, teste Liuius, & Plutarcho, accusatus à Bibulo Tribuno Plebis Romam venit. Actum de Imperio Marcelli in Circo Flaminio est, nam intra muros esse non poterat. Idem Liuius de Fulvio loquens, qui de Ætolis triumphauit: *Multos, inquit, eo die priusquam in Urbem inueheretur, in Circo Flaminio Tribunos Praefectos, Equites, Centuriones Romanos sociosque donis militaribus donauit.* Hunc cum alijs nonnullis locum affert Onuphrius, quibus probatur Circum Flaminium extra Urbem fuisse: tum constituens eius fines nostris supra designatis consentientes; *longitudo, inquit ab area domus Margania, ubi in hemicycli formam desinebat.* Qui ergo dixerat cum Liuius Circum Flaminium extra Urbem esse; quomodo ultra Circum vsque ad Palatium Farnesianum, & Circum Agonalem mœnia Romana producit? cum præsertim ille ætate Regum talem murorum circuitum definiat. Quæ duo sino dubio pugnant inter se. In eodem Circi ambitu Fuluius, qui vidit, non dissentit.

Atque ex his omnibus, quæ fusius euoluimus, perspicue concluditur: Urbem, eiusque mœnia Arci romanæ imposita ultra Capitolium, versus Campum Martium non processisse. Postremo est adnotandum, quod refert Dionysius, *æuo ipsius murum Urbis vix fuisse perscrutabilem propter ades complectentes eum undique. Seruasse quiaem multis in locis vestigia quædam structurae veteris.* Hoc fiebat, priuatis commodis publicas maiorum religiones obruentibus; sciebatur tamen extra portam Carmentalem non produci pomærium.

Multi, qui nō poterāt Urbem ingredi, fuerunt in Circo Flaminio Lib. 55. In or. post reditum in Senatu. & pro Sextio,

Lib. 38.

Dec. 3. l. 7. In visa Marcelli Lib. 39.

De lud. Cir. cens. t. 18. cap. 8.

Mœnia in Vrbe vix cognosci poterant. Lib. 4.

Palatinus

Forum Romanum

Capitolium

Porta Cap
mentalis

Porta
triumphalis

Porta Flaminia

Templi
Apolonis extra
Vrbem

Tem
plum

Templi
Bellona

hic est
Templum
S. Angeli

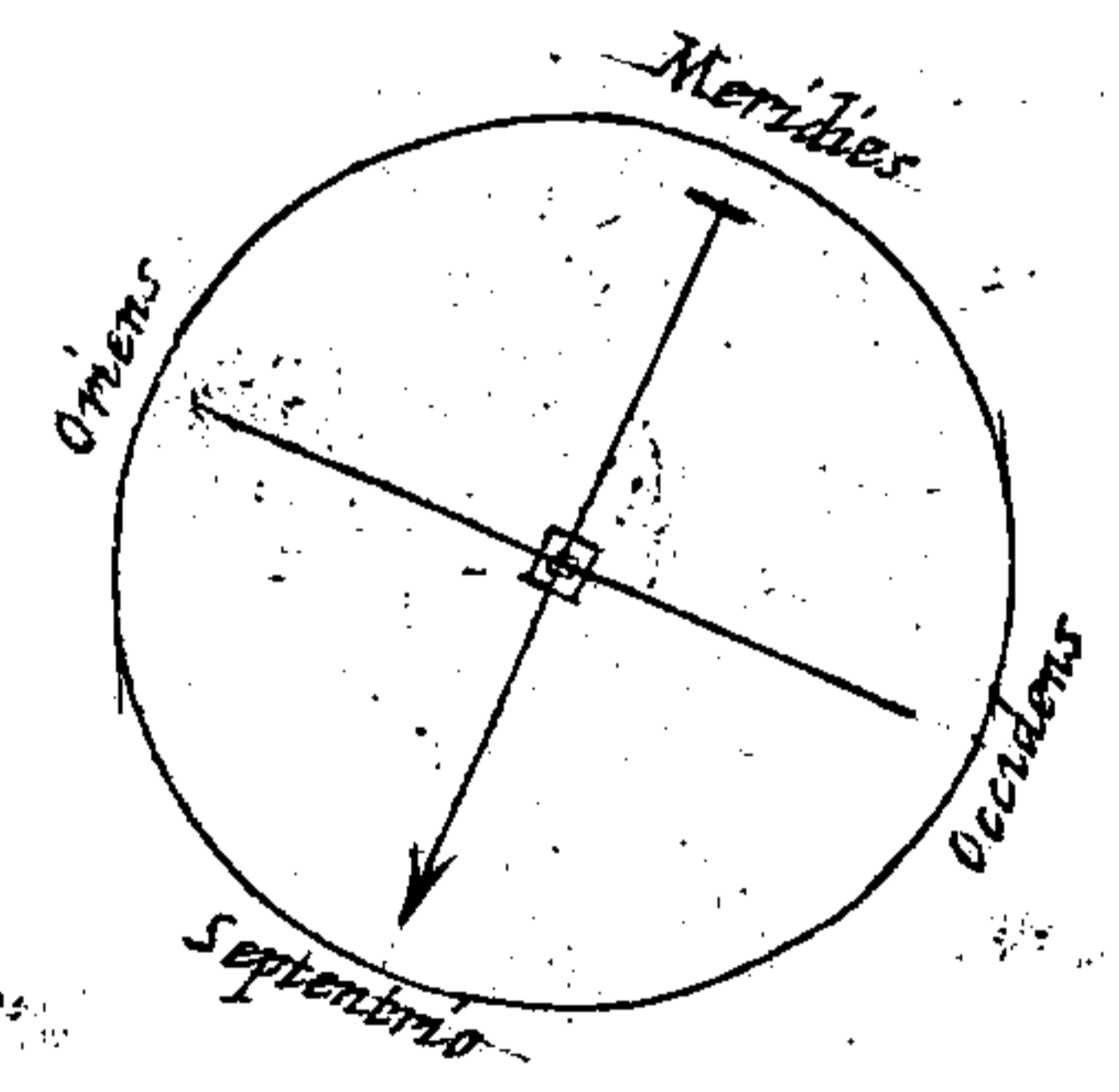
Templum Iovis

Campus
extra

et
Circus

Flaminia
Vrbem

Campus Martius

Porta Triumphalis a multis
falso hic posita

Quid Sylla, & Iulius Cæsar Dictatores Vr-
bi adiecerint. Cap. XII.

VOS erat à Romanis Regibus deductus, vt ij Urbem augeret, qui Impèrium propagassent; quasi cum Imperij corpore deberet etiam caput Roma crescere. Nec tamen (post Reges) Duces Romani, vt ait Tacitus, *quamquam magnis nationibus subactis Ius proferendi pomœrij usurparunt, nisi L. Sylla, & D. Augustus.* Cæterum Dionysius, qui Augusto iam principatum tenente scripsit, ait, *post Reges ulterius non processisse Urbis ambitum, religionibus, vt fertur, non permittentibus.* Quod si velit ad sua vsque tempora pomœrium, ne à Sylla, quidem, cuius Dictatura Actiacam victoriam annos plus quinquaginta præcessit, fuisse mutatum; ego illi non assentior. Taciti enim auctoritatem, & Gellij, qui idem scripsit, pluris facio. Verius autem Sylla titulum proferendi pomœrij, vt ait Gellius, quasiuit quam habuit. Ille enim territorium populi Romani de hostibus ante occupatum recuperauit, non auxit. Ius enim Urbis dilatandæ habebat, vt idem Gellius, *qui Populum Romanum agro de hostibus capto auxerat.* Magis ambiguum est, qua parte muros produxerit. Onuphrius: *Syllam, inquit, eam Urbis partem, quæ est versus hortos Salustianos, portasque Collinam, & Viminalem ampliassè crederem.* & paulo post, *liquet murorum ambitum, qui est à Collina ad Capenam, & muros protractos fuisse vel à Sylla, vel à Iulio, aut Augusto Cæsare.* Nam ante Syllæ tempora, mœnia Urbis aggerem Tarquinij non excedebant. Hic cum aliqua sint probabilia; quod tamen putat muros ambitum ultra aggerem Tarquinij, vel à Sylla, vel à Iulio, aut Augusto Cæsare fuisse protractum, est contra Plinium. Qui cum scripserit Principe Vespasiano, nempe centum quinquaginta amplius annos à Sylla Dictatore, scribit tamen; vt supra dixi: *Clauditur Roma ab Oriente aggerem Tarquinij Superbi, usque à porta Collina Esquilinam vsque tendebat.* Eorum igitur nemo ultra aggerem muros edificauit. Probabile autem est; Syllam ad portam Collinam produxisse pomœrium; quamquam nullum huius rei vestigium, mihi saltem notum sit apud veteres auctores: Ideo autem in hoc potissimum inclinauit, quod fortè ibi Urbem non tantam animaduertit, cum bello Mariano à Samnitibus Thelesino duce, qui ad Collinam castra posuerat, & finistrum Syllæ cornu fuderat, pœne capta fuisset. Quare Lucanus:

*Aut Collinam tulit stratas quot porta cæternas,
Tunc cum pœne caput Mundi, rerumque potestas,
Mutauit translata locum: Romanaque Samnis
Ultra Caudinas sperauit vulnèra Furcas.*

Sylla ergo, siue vt muniret Urbem, siue vt ibi victoriæ monumentum poneret,

Qui imperium propagassè, Urbem augere poterant.

L. 12. Ann.

L. 13. c. 14.

Lib. 3. c. 5.

Sylla qua parte Urbem auxerit.

Lib. 2.

neret, vbi hostem vicerat, muros ad Collinam perduxit; vt porta, vbi est sita, locaretur: & muri vālem S. Susannæ templo subiectam, hortōsque adiacentes, vbi & Horti quondam Salustiani, complēterentur: conuersique ad portam Piñcianam seu Collatinam, excluderent collem Hortorum, vbi nunc Templum Sanctissimæ Trinitatis, cognomento in Montibus.

*Qui Urbis
pomœrium
auxerint.
Lib. 43.*

*De breuit.
vita c. 14.*

*Lib. 13. epi.
ad Att. epi.
13.*

Quod spectat ad Iulium Cæsarem, Gellius loco supra laudato. *Nec potest, inquit, Diuus Iulius cum pomœrium proferret, intra effatos Urbis fines, incluserit.* Dion: *leges, inquit, præterea Cæsar tulit, p. mœriumque auxit.* Quod deinde repetit in oratione, quam in Cæsaris funere habuit Antonius Consul. Dionysius vero Syllam, & Cæsarem videtur omisisse. Tacitus Syllæ, Augusti, & Claudij meminit; Cæsarem reliquit. Seneca ex quodam referente narrat, *Syllam vltimum Romanorum protulisse pomœrium, quod numquam provinciali, sed Italico agro acquisito mos proferre apud antiquos fuit.* Hic ergo omnes post Syllam excluderat. At contra Vopiscus in vita Aureliani: *pomœrio, inquit, nemini Principum licet addere, nisi ei, qui agri barbarici aliqua parte Romanam Rempublicam locupletauerit.* Addidit autem Augustus, addidit Traianus, addidit Nero, sub quo Pontus Polemoniæ, & Alpes Cottie Romano nomini tributa. Hic vero auctor Syllæ, Cæsaris, & Claudij non meminit. Suetonius rem adeò insignem in omnibus suppressit. Quare cum tanta scriptorum varietate consentit, qui vnum fortè non sentiet.

De Iulio Cæsare M. Tullius ad Atticum sic scribit: *sed casu sermo à Capitone de Vrbe augenda, A ponte Miluio Tiberim duci secundum montes Vaticanos. Campum Martium coedificari: illum autem campum Vaticanum fieri quasi Martium Campum.* Et paulo post: *Ista lex perferetur, vult enim Cæsar.* Voluit ergo Cæsar Urbem addere Campum Martium. Sed quia in eo comitia fiebant ad creandos magistratus, quæ necesse erat fieri extra Urbem; ea in Campum Vaticanum Tiberi à Martio diuisum transferre cogitauit: atque, vt ij duo Campi coniungerentur, Tiberim dextrorsum deriuare, vt allueret montes Vaticanos; nempe vbi Villa Farnesiana est, tum montis vulgo Marij clius, tum Ædes Pontificiæ, tum Sancti Onuphrij, tum Sancti Petri in Ianiculo templa, & Cœnobia. Sic enim repleto, obturatoque alueo Tiberino, laxatus ager Vaticanus, & Martio finitimus Comitij relinquebatur, Verum hoc Cæsar morte præuentus facere non potuit, nec dum Tiberis mutauit alueum. Constat autem ex Epistolis superioribus Ciceronis, Cæsarem nihil egisse; ibi enim dicitur iturus in Parthos. Atqui cum ab Vrbe ad Parthicum bellum profecturus esset, occisus est: nondum scilicet lata lege augendæ Urbis: & Martius Campus diu remansit extra Urbem; immò & Campus, in quo erat Circus Flaminius, vt supra vidimus. At Cæsar alio in loco muros produxit? Hoc quidem mihi, & puto, alteri non constat. Certè Tacitus eos recensabat qui pomœrium protulerant, cur ergo magno historiæ lapsu Cæsarem omisit? Non sciebat scriptor accuratissimus? Cognouerat de Sylla antiquiore, de Cæsare nihil audiuerat? Crediderim potius, quidquid scri-

THIS PAGE IS LOCKED TO FREE MEMBERS
Purchase full membership to immediately unlock this page

Get Smart

Over 2,000 years of
human knowledge in
797,885 volumes

Instant access
\$8.99/month

Continue

*Fair usage policy applies

loqui eodem in loco Horatius.

*Ast importunas volucres in vertice arundo
Terret fixa, vetatque nouis considerare in hortis.*

L. 3. Od. 29. De Turri idem: *Fastidiosam desere copiam, &
Molem propinquam nubibus arduis.*

Hæc nostra coniectura auctæ Urbis in Esquilij, etsi non plane est inutilis, rem tamen clarè non conficit. Sed in re incerta alij certiora proferant.

Post Augustum, terminos Urbis septuaginta circiter post annis auxit
L. 12. Ann. Claudius. *Et quos tum Claudius terminos posuerit facile cognoscitur, &
publicis actis, perscriptum, scripsit Tacitus. Quia tamen Gellius clarius
tradidit, vt supra dixi, Auentinum extra pomærium exclusum, post aucto-
re D. Claudio receptum, & intra pomærij fines obseruatum; ibi tantum
Pomærium protulisse Claudius dicendus est, vt à porta Capena, nunc
Sancti Sebastiani, vsque ad Tiberim mœnia deduxerit: & portam Trige-
minam, nunc Sancti Pauli, ad eum, vbi hodieque sita est, locum transtu-
lerit; cum ante cis Auentinum fuerit, vbi nunc templum Sanctæ Mariæ*

L. 1. Dec. 5. cognomento in Cosmedin, siue ad scholam Græcam. Id probat Liuius:

Lib. 4. c. 7. *Censores extra eandem portam Trigeminam, in Auentinum, porticu m-*

L. Flor. l. 3. *silice strauerunt. Et Valerius, vbi de C. Graccho sermo est: Is fugiens vim*

c. 15. et Plu *Opimij Consulis, se ex Capitolio receperat in Auentinum, in ipsum Dianæ*

Sarch. in *Templum. Mox superuenientibus armatis ex eo loco pulsus vt flumen*

vi. Gracch. *ponte Sublicio traiceret, fugit cum duobus amicis. Quorum Pompeius,*

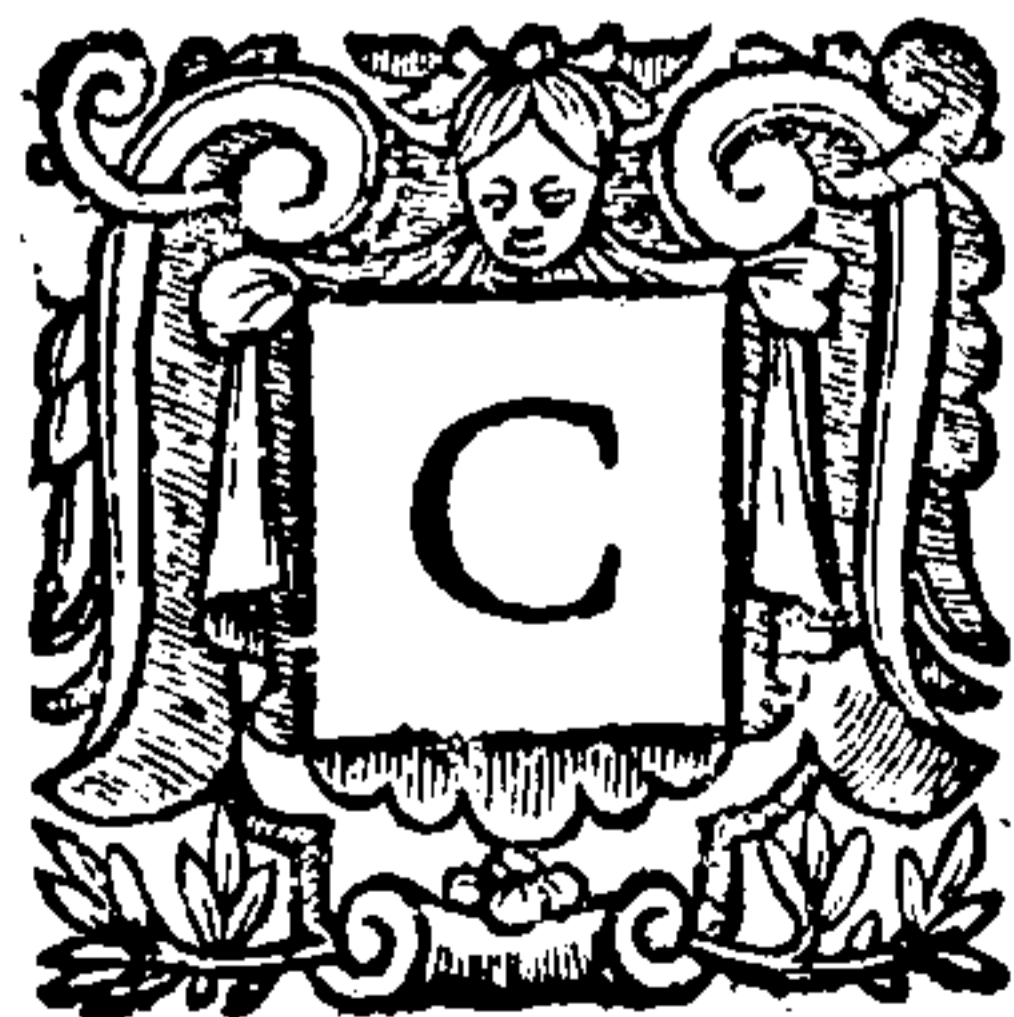
*quo is Gracchus facilius euaderet, concitatum sequentium agmen in porta
Trigemina aliquandiu acerrima pugna inhibuit. Erat ergo cis Auenti-*

*num hæc porta, quò veniebat C. Gracchus, sicuti, & pons Sublicius pro-
pe locum, vbi nunc pons S. Mariæ cognomento. Verum adiecto Auen-*

*tino verius Roma septem vna sibi muro circumdedit arces. Veterem
Claudij inscriptionem Pomærium prolatantis supra adductam repetimus*

TI. CLAVDIVS DRVSI F. CAISAR
AVG. GERMANICVS PONT. MAX. TRIB. POT. VIII.
IMP. XVI. COS. IIII. CENSOR. P. P.
AVCTIS POPVLI ROMANI FINIBVS.
POMERIVM AMPLIAUIT. TERMINA: ITQ.

Quid alij Cæsares Vrbi addiderint. Cap. XIV.

In eius vi
ta cap. 16.

Cap 55.
Lib. 15. An
nal.

CLAVDIO successit Nero, qui teste Vopisco, auxit
Vrbem. Constat quidem, Neronem voluisse auge-
re Vrbem, vel potius mutare, vt ait Suetonius. *De-
stinarat, inquit, Hostia tenus mœnia promouere, at-
que inde fossa mare veteri Vrbi inducere, & Romam
Neropolim nuncupare: sicuti mensem Aprilem Ne-
roneum appellauerat. Tacitus: Incensa Vrbe, vide-
batur Nero condenda Urbis nouæ, & cognomento
suo appellande gloriam querere. Nam domus meliore forma restituta: la-
xata,*

xata, directaque via, addita porticus, quæ frontem insularum, domorumque protegerent. Itaque renouatam Urbem à Nerone hi auctores non auctam esse volunt. Si audimus Flauium Vopiscum, non modo renouauit, sed etiam auxit: at quò loco, incertum.

Nero Urbem non auget.

Nonus à Nerone, trigesimo primo post anno regnauit Traianus; qui & à Vopisco dicitur mœnia dilatasse: Verisimile est in hac Romana planicie Traianum Urbem auxisse, Dacia subacta. Nam cum Forum suum effossa quoquouersus terra, & complanato Quirinali cliuo extruxerit, credibile est muros à Colle hortulorum per Forum Columnæ ad Tiberim duxisse; vt Campus Martius extrâ relinqueretur. quamquam hac de re libenter alios audirem, quam ipse audiri mallet.

Traianus auget Urbem

Post Traianum nullus Romanorum Principum vsque ad Aurelianum pomœrium protulisse legitur. De Aureliano sic Vopiscus. *His actis adhibito consilio Senatus, muros Urbis Romæ dilatavit, nec tamen pomœrio addidit eò tempore, sed postea.* nam confectis maximis bellis, & pacato terrarum Orbe, cum triumphans rediisset ad Urbem, tum demum, vt idem ait, *Muros, Urbis Romæ sic ampliavit, vt quinquaginta prope millia murorum eius ambitus teneant.* At qua ex parte tantum spatij adiecit? De spatio, & verbis Vopisci dicam infra. Nunc aio cum Onuphrio, inclusum fuisse pomœrio Campum Martium. Itaque à porta Colatina per longitudinem collis Hortorum muros deduxit, tum ad Tiberim eo in loco flexit vbi murum obliquum hodiequè conspiciamus. Nec placet quod Zosimus narrat, ab Aureliano inchoatos, à successore Tacito muros fuisse perfectos. Quid enim fecit, qui nec viuere potuit nisi sex menses in Imperio? Et, vt ait Vopiscus, *propter breuitatem temporum nihil magnum gessit.* Qui sanè auctor non omisisset, si tantum opus de illo Cæsare referendum habuisset. Quamuis autem Aurelianus mœnibus Campum cinxerit; remansisse tamen in eo vacuam herbidamquè planiciem supra memorauimus, idoneam habendis concionibus ad Populum Romanum, cum Augusti crearentur, aut alia se præberet occasio.

in eius vita.

Aurelianus Urbem auget.

Castra Prætorialia vbi fuerint, & quomodo Urbem auxerint. Cap. XV.

A S T R A Vrbi adiecta extruxit Tiberius monitu, ambituque Ælij Seiani cohortibus prætorij præfecti. De eo Tacitus: *Vim Præfecturæ modicam, antea intendit, dispersas per Urbem cohortes una in Castra conducendo, vt simul imperia acciperent, numeroquè, & robore, & visu inter se fiducia ipsis, in cæteros metus crederetur. Prætendebat lasciuires militem diductum: siquid subitum ingruat, maiore auxilio pariter subueniri, & seuerius acturos, si vallum statuatur procul Urbis illecebris.* Durarunt Castra vsque ad Constantinum: eumque Ca-

Lib. 4. Ann

astro-

Prætorum spatium Vrbi addidisse indicat Zosimus his verbis: *Prætorianis militibus è medio sublatis* (nam Maxentio fauerant) *& Castellis, seu Castris dirutis, in quibus esse consueuerant*. Ex quo quidem loco perspicue non infertur, quod ait Onuphrius: Zosimi testimonio; Constantinum Vrbi Castra addidisse; conijcitur tamen ex situ, & forma murorum ad portam Viminalem. Sunt enim ibi mœnia ultra reliquos muros quadrata; quam formam vallo, fossaque munitam Romani vsurpabant in Castris. Et quæ ab ea porta nunc Pia, ad Portam Exquilinam, nunc Sancti Laurentij; recta ducerentur, interiecta extrinsecus, & angulis incisa structura; proijciuntur ac protenduntur vterius. Quamquam iniuria temporum, & hominum incuria multa vitiauit, mutauitque. Et vero ibi fuisse Castra militum Prætorianorum cum Onuphrius de ijs agens, & Lipsius tradunt, & communiter Antiquarij (quamquam alij perperam attribuant Diocletiani militibus, quasi non & alijs tribuenda sine) tum Suetonius ostendit in vita Neronis. Vbi refert, iturum Neronem in *Suburbanum inter Salariam, & Numentanam viam circa quartum miliarium*, equum inscendisse, & audiuisse *ex proximis Castris clamorem militum, & sibi aduersa, & Galbæ prospera ominantium*. Erant ergo viæ proxima, quæ Nero vehebatur, seu Numentanæ, quod verosimilius est, seu Salaræ. Porro aliquo interuallo fuisse ab vrbe secreta indicare videbatur Herodianus, nisi aliud nos Græcus codex monuisset. *Milites, inquit, erumpunt patentibus Castrorum portis, congressuque multitudinem fugientem in Urbem vsque persequuntur*. At Græca sic habent: *οἱ δὲ στρατιῶται τὰς πύλας ἀνοίξαντες ἐπεξήλθον, μὲν χριστέ καρτερὰς γυνόμενης, καὶ φυγῆς τῶν δημοτῶν, ἐπὶ πολὺ τῆς πόλεως διώκοντες οἱ στρατιῶται ἐρούβησαν*. *Milites autem apertis foribus eruperunt, factaque aspera pugna, & fuga popularium, ad multum Ciuitatis persequentes processerunt*. Aliud ergo est *in Urbem vsque persequi*: aliud *persequi ad multum Ciuitatis*. Primum rem discretam, vnde profecti persequuntur, significat: secundum non item. Quare solo muro, & Turribus munitionum Castrensiū à reliqua Vrbe Castra secernebantur, & paulo supra *ἐπέλθον ἢ ἐέλησαν*: verterat interpres, *regredi in Urbem decreuissent*. nimirum è Castris, quæ Romani obsidebant: redundat autem *in Urbem*. Fuerunt Castra quadrata more veteri: muris, propugnaculis, turribusque munita, instructa templo; armamentario, balneis, & fontibus. Formam indicant mœnia. Turrium Castrensiū meminit Herodianus *θευραὶ ἐπὶ τῶν πύργων κατασῆσαντες custodias pro Turribus constituentes*. Mœnium, & Turrium Tacitus: *Multisemianimes super Turres, & propugnacula mœnium expiraucere*. Templi, in quo signa, ac simulacra exercitus adorarentur, Idem Herodianus. *τὸν ναὸν, ἐνθα τὰ σημεῖα, καὶ τὰ ἀγάλματα πῦσονται πρὸς τὸ πρῶτον*. *Templum in quo signa, & Imagines exercitus adorantur*. Et paulo post: *ἐπιμένει ὁ Ἀντωνίνος ἐν τῷ ναῷ*. *mansit Antoninus in templo*: Suggestus, è quo Imperator verba faceret ad

ret ad milites, & Sacramentum ab illis ac. iperet, meminit Tacitus. *In Lib. 1. hist.*
Suggestu, in quo paulo ante aurea Galba statua fuerat, medium inter si-
gna Othonem vexillis circumdarent. Idem Armamentarij Castrensis: Ape- *Ibid.*
rire deinde armamentarium iussit. raptam statim arma sine more, & ordine
militia. Inibi fuisse Balneas ad vsum militum indicat Herodianus: Re- *Lib. 4.*
militibus nunciat, & οἱ μὲν ἴδον αἰεὶ λουτροῦ εἶχον, οἱ δὲ ἀναύουτο
quorum alij quidem iam in balneis lauabant, alij quiescebant. Herodia- *Lib. 7.*
nus, & Capitolinus, aquæ deductæ in Castrum prætorium meminerunt, *In V Max.*
interceptæ quæ à plebe Romana: quæ potandi, lauandique commoda *& Balbini.*
præbere potuit. Hæc Martia fuit, vt veteres lapides, apud Onuphrium. *Ultimam*
Amplificatam Urbem à Constantino Castrorum ambitu nemo dein- *incrementum Urbis.*
ceps auxit. muros tamen fuisse interdum resectos constat. Id fecisse,
Arcadium, & Honorium, qui (mortuo Theodosio Patre, simul regnare
cœperunt ab obitu Constantini annis quinquaginta septem, vetus in- *Mari Sub-*
scriptio testatur; quæ super Portuensem portam in Transiberina regio- *inde resecta*
ne hodieque legitur,

S. P. Q. R. CÆS. DD. NN. INVICTISSIMIS PRINCIPIBVS ARCADIO ET HONORIO VICTORIBVS ET TRIVMPHATORIBVS SEMPER AVGG. OB INSTAVRATOS MVROS ET TVRRES EGESTIS IMMENSIS RVDERIBVS EX SVGGESTIONE V. C. ET IN LVSTRIS MILITIS ET MAGISTRI VTRIVSQUE MILITIÆ FL. STILICONIS AD PERPETVITATEM NOMINIS EORVM SIMVLACRA CONSTITVIT CVRANTE FL. MACROBIO LONGINIANO V. C. PRÆF. VRBIS D. N. M. Q. EORVM

Tunc autem non in ea solum parte, sed vbiq; fuisse muros instauratos cecinit Claudianus:

Sic oculis placitura tuis, insignior auctis

Collibus, & nota maior se Roma videndam.

Obtulit. addebant pulchrum noua mœnia vultum,

Audito perfecta recers rumore Getarum:

Profecitque opifex depori timor: & vice mira

Quam Pax intulerat, bello discussa senectus,

Erexit subitas Turres, cinctosque coegit

Septem continuo montes iuuenescere muro.

Post hos instaurasse legitur Theodoricus Gothorum, & Italiae Rex, vt infra. Deinceps diminutus est potius, quam auctus ambitus. Itaque cum maxima Urbis amplitudo fuerit Aureliano, Constantino, & Honorio principibus, querendum est, in quam magnitudinem illa ætate excreuerit; vt constet, quid incrementi, decrementiue habuerit consequentibus sæculis.

Inuestigatur post Aurelianum Romæ amplitudo,
& primo Suburbia. Cap. XVI.

AVSAM quærendi, dubitandique maximam attulit Flavius Vopiscus loco supra allato in vita Aureliani. *Aurelianus, inquit, muros Urbis sic ampliavit, ut quinquaginta prope millia murorum ambitus teneant.* Quod si verum est, nemo non videt, quam sint imminuta Urbis mœnia, quæ hac tempestate addito, quidquid circa Vaticanos montes trans Tiberim incolitur, longissimè ab illa magnitudine re-

cedunt: ✓

Atque ut clarior rei perobscuræ tractatio sit; statuendum est, hic non esse de Suburbijis sermonem, quorum ædificia procurrebant ab Vrbe continuatâ, & in magnam protensa longitudinem. De quibus Plinius: *Ex-patiantia tecta multas addidit Urbes.* Nam è Suburbijis aliud ad aliam producebatur Urbem; Gabios, Tybur, Ariciam, Hostiam, &c. quæ nunquam, aut rarò intermisso tectorum ordine, vnum cum ipsa Roma videbantur esse. Quot quidem hæc Suburbia essent, & quantum excurrerent, ex antiquis scriptoribus non habeo dicere; sed pro certo est habendum vijs illis celeberrimis, Appiæ, Latinæ, Cassiæ, Flaminæ, Aureliæ, alijsquæ fuisse imposita. Onuphrius loco citato: *Quandoquidem, inquit, feratur viam Flaminiam totam ab Urbè Otriculum vsque, ædificijs ex utraque parte plenam fuisse.* Quod & Fulvius, & Lipsius tradunt. De Ostiensi Suburbio Aristides in Urbis encomio: *πόλις καλύπτει μὲν ἄκρουσ πρῶνας. καλύπτει δὲ ἐν μέσῳ γῆν, κατὰ βάλαι δὲ καὶ μίχει δαλάτης. ὅπου δὲ τις αὐτῆς γίγνοιτο, οὐδὲν ἐστὶ τὸ κωλύον, ὁμοίως εἶναι ἐν μέσῳ.* *Vrbs operit editos montium vertices, operit in medio terram, descendit autem vsque ad mare. In quacumque autem eius parte quis steterit, nullum est impedimentum, quo minus pariter in medio sit.* Quod ergo est huius loci, habemus vsque ad mare productam Urbem suburbanis tectis. alia alibi pensitabimus; postrema enim verba videntur infinitam propemodum Urbis magnitudinem facere. Demum Dionysius sic de Suburbijis omnibus generatim loquitur. *ἀλλ' ἐστὶ ἀπαντὰ τὰ περὶ τὴν πόλιν οἰκούμενα χωρία πολλὰ ἔντα, καὶ μεγάλα, γυμνά, καὶ ἀτείχιστα.* *Sed omnia sunt circa Urbem habitata loca multa, & magna, aperta neque muris cincta, & si quidē, pergite, hæc vnus aliquis videt, voluerit magnitudinē Romæ inquirere, cogetur falli, καὶ οὐχ ἔξει βεβαῖον σημεῖον οὐδέν, ὃ διαγνώσεται μίχει πῶς περιβαίνουσα ἡ πόλις ἐστὶ καὶ πόθεν ἀρχεται, μηκέτι εἶναι πόλις.* *nequè certum habebit signum, quo dignoscatur, quousque processerit, & unde Vrbs incipiat, ac desinat.* Ita at texta, pergite, sunt Vrbi suburbana domo-

Lib. 3. c. 5.

Lib. 1.

Lib. 3. de magnis Rom. cap. 3.

Lib. 4.

Omnia circa Urbem tectis frequentia.

Onuphrio
799.

Quomodo
census Clau-
di sit intel-
legendus.

De iure Ci-
uit. Rom.
lib. 1. c. 14.

Loco cit.

Seneca loc.
cit.

De Clem.
lib. 1. c. 6.

fere anni LXXV. nempe vsque ad annum Urbis DCCLXXXVIII. cum actus est census à Claudio Valerio Asiatico, & L. Cornelio Coss. vt est apud Cassiodorum. Quomodo igitur tam breui tempore tanto numero aucta est Ciuitas, vt à centum quinquaginta millibus fere ad septuagies centena millia, seu septem milliones perueniret? Cum præsertim tradente eodem Tacito, in numerum patriciorum multos ascieuerit Claudius, paucis iam reliquis familiarum, quas Romulus maiorum, & L. Brutus minorum gentium appellauerant: exhaustis etiam, quas Dictator Cæsar lege Cassia, & Princeps Augustus lege Senia sublegere. Sane cruenta Tiberij, & Caligulae tempora plurimos absumpserant. Quare ne demus locum Taciti esse corruptum: dixerim Claudium non modo Ciues Romanam incolentes, sed omnes extra Urbem, atque Italiam, militiae, negociationis, cuiuslibet rei gratia commorantes, & Coloniarum ciues censuisse. Nam & hos fuisse interdum censitos recte docet ex Liuius, & Dionysio Sigonius. Nec tamen frequentiam Romæ habitantium diminuis. Nam si Crasso & Pompeio Coss. fuerunt CCCCL. millia, demus Claudio Principe sexcenta millia & amplius fuisse: tunc ex computatione calculoque Lipsij summopere crescit habitatorum numerus. Nam mulieres puerique, qui vsque ad annum XVII. ætatis non censebantur, duplo triploque plures erunt. adde turbam & seruorum greges: adde opifices & inquilinos (*nemini enim Ciui Romano, ait Dionysius lib. 9. aut cauponari, aut officia sordida exercere licebat*). Adde externos extoto terrarum orbe ambitionis, necessitatis, officij publici, legationis, luxuriæ, locique vitij opportuni, liberalium studiorum, spectaculorum causa in Urbem confluentes; profecto numerum Taciti æqualem, aut superiorem feceris. Seneca: *Cogitate in hac Ciuitate, in qua turba per latissima itinera sine intermissione defluens eliditur in qua consumitur, quid quid terris omnibus aratur.*

His ita declaratis, multi putant nodum se facile dissoluere si, vt Blondus dicant, *Romam adiunctis Suburbijis quinquaginta milliaria comprehendisse.* Hi vero Vopisci verba non explicant, sed eludunt. Nam Otriculum recto itinere distat, fere ab Hostia quinquaginta passuum millibus, quod spatium ædificijs occupatum supra memorauimus. Adde reliqua Suburbia multa, & magna; Adde Romæ ambitum: numerum quanto ampliorem quinquagenario subduces? ducenta amplius millia passuum non implebunt circuitum tam latè protensum, tot viarum ductibus discretum. Deinde, vt supra ex Dionysio, Suburbia nuda & sine muro fuerunt; At Vopiscus ait, *Aurelianus sic muros Urbis ampliavit, vt quinquaginta prope millia murorum ambitus teneant.*

Itaque seclusis Suburbijis; de ipsa Roma mœnibus, & pomerio conclusa loquendum est; eiusque magnitudo inuestiganda.

THIS PAGE IS LOCKED TO FREE MEMBERS

Purchase full membership to immediately unlock this page

Know Your Bible

Forgotten Books' Full Membership provides unlimited access to more than 28,000 volumes of Christian literature for \$8.99/month

HOLY BIBLE

Continue

*Fair use policy applies

radices ductis munitionibus præcinctos, receptis tantum intermedijs vallibus? Non enim Montes cinguntur, ornanturque (quod poeticum est *iuuenescere*) renouatis mœnibus, si mœnia aliquot millia passuum ab sunt à montibus. nec probè dixisset Virgilius: *septem arces*, idest Colles muro circumdedit. Immò & montes fuisse pro mœnibus testatur Plinius: *Cæterum munita erat præcellis muris, aut abruptis montibus*. Muri enim præcelli in vallibus interiacentibus altos montes inter se iungebant, qui prærupta & sua altitudine absque manufactis operibus muniabantur. Ideo Ammianus, *Vrbis membra, seu partes intra septem Montium culmina per accliuitates, planiciemque intermediam videlicet positas* dixit. Si erant partes Urbis intra Montes Constantij æuo, cur tu tanto locorum spatio extra constituis? quamuis enim Martius Campus tunc ædificatus, esset extra montes; quia tamen reliquæ Urbis partes montibus continebantur, à potioribus, & pluribus iure dicuntur esse intra montes. Sunt autem colles Urbis in circulum dispositi, & Palatinum vndique modicis vallibus secretum, quasi centrum, etsi non omnino medium relinquunt. Ideo eum collem in meditullio ferme Urbis posuit Dionysius; ne hac de causa cogatur Cluverus, Transiberinum tractum intra Urbem censere. Tam nostram Romam ad veterem referendo, optimè apparet, quomodo septem montes pomerio concluderet. Nam Auentinus deficiens ad portam Trigeminam, planiciem, vbi naualia fuerant circumiacentem habet: Cœlius in muris ipsis desinit: Esquilinus aut interiecto campo longe à pomerio finitur, aut certe in planiciem cum Viminali excurrit, qua parte ductus est agger Tarquinij; qui plana Collis Quirinalis terminabat, hodiequè terminat. A porta Collina deinde murus latiori circuitu descendit in Martium Campum; cum sub Regibus per prærupta montis Quirinalis rectà in Vallem, vbi Columna Traiani, inde in summum Capitolium, tum ad Tiberim duceretur. Hic ergo murorum ambitus antiquo septicolli respondet. Porro si, vt aiunt, cum adiectis in Ianiculo mœnibus, Urbs nihilominus hodie vix tredecim millia passuum implet: si alia decem, aut etiam triginta septem millia adicias, tam infano extra Colles ambitu; quomodo aut muros in Collibus, aut Urbis partes intra septem Colles collocabis?

Secundo muros Urbis circumeuntis, eorum partes ac portæ idem indicant. Incipio à Tiberi, & portâ Flaminia. Hic ab ætate Iustiniani, præter portæ situm, qui tunc in editiore loco, ultra templum Virginis cognomento à Populo, videtur fuisse, eadem sunt spatia murorum, vt constat ex Procopio. Ait enim, Vitigem Gothorum Regem ad Urbem proximè obsidendam accessisse, venissequè ad pontem fluminis decem & quatuor stadia distantem ab Urbe: qui Miluius fuit, vt patet tum ex Turri in summo ponte, quæ à Bellisario inibi extructa adhuc visitur: tum ex ipsamet narratione historici. Gothi enim locatis castris inter Prænestinam, nunc Maiorem, & Flaminiam portam: in pratis Neroñianis & ad Molem Adriani alia castra muniuerunt; vt medium pontem Miluium, quem occupauerant, & trans Tiberim omnia in tuto haberent. Hic ergo pons

fus mil-
ria Sta-
ninores

n patet .
ad Con-
ocatos
quodam
m Con-
perant ,
es siue
diffraeto
issolutis
le tradi-
distare

[Faint marginal notes]

*Lib. 2.
Lib. 1. Vi.
const. c. 32.
Vbi pugna-
rit Constā
tinus cum
Maxentio .*

omano
oppo-
longis
non in-
tā pon-
is moe-
le , pro
bus di-

am fe-
Cuius
Flami-
lia est ,
laxa-
lā me-
ta ; sed
entior
artem
defen-
ntegro
t mu-
non
uam
s scri-
e cry-
te eo-

*Murus in-
clinatus in
moenibus .
Vrbis .
Lib. 1. de
bello Goth.
Lib. 1. epist
ep. 38.*

Salu-

le nemo dubitat, vt alio in loco dicam . Ta-

D citus :

go pons illo æuo ab Vrbe aberat stadia quatuordecim, hoc est passus mille septingentos quinquaginta, siue duo non planè absoluta miliaria. Stadium enim continet passus centum viginti quinque: nec puto minore spatio nunc pons Miluius abest ab Vrbe.

Idem ex conflictu Constantini, & Maxentij ad pontem Miluium patet. Nam Maxentius, vt aiunt Incertus, & Nazarius in Panegyricis ad Constantinum, transmissio fluuii suos instruxit sic in ripæ margine locatos, vt à tergo Tiberi premerentur, & *ultimorum vestigia præfagio quodam euentura cladis vnda fatalis allueret*. Ad primum enim impetum Constantini exercitus, territi fugatique, locum, quem pugnae ceperant, texere corporibus: vel in fluuium cum ipso Duce abiere præcipites siue angustijs Miluij pontis exclusi, vt Incertus in Panegyrico, siue diffractio ligneo ponte, quem Tyrannus fabricauerat propè Miluium, vt dissolutis compagibus hostem immergeret; quod Zosimus, & Eusebius, alijquæ tradiderunt. Hic ergo vbi pugnatum est, locus longissime ab Vrbe distare dicitur ab Eusebio: *Ne, inquit, Tyranni gratia, Constantinus Romanos bello affligere cogeretur* *θεός αὐτῆς εἰς δεισμοῖς πρὸς τὴν τύραννον πορρωτάτω πυλῶν ἐξέλκε*: *Deus ipse veluti vinculis quibusdam Tyrannum longissime à portis extrahit*. Quod si cuiquam forte videatur Eusebius non integrâ fide loquutus; quod interuallum, quo porta Flaminia distat à ponte Miluio pro *longissimo* habendum non sit; intelligat primo, Urbis mœnia longè à ponte distita, vt hodieque sunt, illo æuo fuisse: deinde, pro *longissimo* habendum esse interuallum, quo victores milites, cædibus direptionibus, incendijs Vrbi nocere non potuerunt.

Iam vltra portam Flaminiam, versus Collatinam, seu Pincianam flentur mœnia, & murum Obliquum vulgari vocabulo appellant. Cuius eandem formam sic Procopius describit: *Inter portam, inquit, Flaminiam, & alteram ad dexteram huic proximam portulam, porta alia est, quæ Pinciana vocatur. Huic proximi muripars quædam lapidum laxatam pridem compage, seiuncta spectatur, non tantum à solo, sed à medio ad summum fastigium scissa, nec sane collapsa, nec aliàs resoluta; sed utrinque sic inclinavit, vt cetero muro extrinsecus partim prominentior esse appareat, partim retractior*. Deinde cum dixisset, eam muri partem, quæ opinio Romanorum erat, Gothico bello Beati Petri Apostoli defensione munitam, subdit: *nec sarcire in posterum quisquam, nec de integro restituere ausus est, sed ad hanc diem ea è regione seiunctus remanet murus*. Ita prorsus hodiequæ angulus ille inclinatus spectatur quare non est, cur aliquis ex hac Urbis parte strictius murorum spatium, quàm olim fuerit, esse contendat. Confirmat idem S. Gregorius in epistolis scribens; iuxta portam Flaminiam, viamquæ publicam occultas fuisse cryptas, quò monachi fugitiui se receperint. Quæ etiàm hac tempestate eodem in loco obliqui mœnium anguli visuntur.

At Collinæ seu Salarinæ portæ mœnia ibidem olim fuisse, & horri Salustiani, & Christianorum sacra monumenta ostendunt. Hortos quidem Salustianos ad Collinam fuisse nemo dubitat, vt alio in loco dicam.

D
citus:

Lib. 2.
Lib. 1. vi.
const. c. 32.

Vbi pugna-
rit Constā
tinus cum
Maxentio.

Murus in-
clinatus in
mœnibus
Urbis.
Lib. 1. de
bello Goth.

Lib. 1. epist
ep. 38.

Hist. lib. 3. citus: *Tertium agmen per Salariam Collinae portae propinquabat. De quo paulo post. Ij tantum conflictati qui in partem sinistram Urbis ad Salustianos hortos per angusta, & lubrica viarum flexerant. Superstantes maceris hortorum Vitelliani ad serum usque diem saxis, pilisque subeuntes arcebant; donec ab equitibus, qui porta Collina irruerant, circumuenirentur.* Ad hos hortos domus olim Sanctae Susannae regiae virginis fuit, quae postea in templum eius nomini dicatum conuersa est, hodieque per celebre visitur. Constat ex eius Actis, & Ecclesiastica Historia, quam refert Cardin. Baronius. *Domus, inquit, S. Susannae, & Gabinij Patris erat coniuncta domui S. Cay Papae in sexta regione, alta olim semita, nunc via Pia, apud Vicum Mamuri ante forum Salustij, siue apud arcus portae Salariae, iuxta aedes Salustij.* Tum subdit Baronius: *est apud Gentiles auctores mentio de aedibus, hortisque Salustij in eadem regione positis. Perseuerat haec nobilis memoria Sanctae Susannae eodem in loco, qui nostra aetate auctus est nobili monasterio sacrarum Virginum.* Ex his, quae a me non eodem verborum ordine relata sunt, conficere sic quisque potest. Templum Sanctae Susannae est, ubi fuit eius domus: domus ad hortos Salustianos: horti ad portam Collinam; igitur haec porta aetate illius B. Virginis, nempe Diocletiano Principe, latiore, quam nunc abest, spatio ab eius domo, ac templo abesse non poterat: interiectis videlicet tantum Salustianis hortis. Nunc certe longe sita est ab aede Sanctae Susannae: & spatium in medio relinquit, quod Salusticum suo tempore, nuncupatum, ab hortis videlicet Salustij, testatur Fulvius: hodie Salustiam vulgo appellant.

Domus, & templum S. Susannae ad hortos Salustii.

Tom. 2. Anal. an. sal. 294. & 295

sepulchrum S. Constantiae

Aliud extra portam Viminalem, nunc Piam pro eius muris indicium est. Nam templo S. Agnetis extra Urbem condito a Constantino proximum est templum, & Sepulcrum Sanctae Constantiae sororis Constantini. De quo sic Pomponius Letus in vita Galli Caesaris, qui eiusdem magni Constantini patruelis fuit. *Constantiae corpus delatum ad Urbem, & in Suburbano via Numentana post primum lapidem sepulchro maiorum illatum.* Recens auctor rei antiquae, ut olim est gesta, seriem & modum exposuit. neque, spatium vię mutatum est a porta Urbis ad eam eadi S. Agnetis proximam, & Constantiae sepulchro insignitam.

Hinc extenditur rectus ad portam Esquilinam murus, interiecto quadrato Castrorum intervallo, quod ut supra dicebam, demonstrat reliquias Tarquiniani aggeris, quo Urbs ab Oriente claudabatur.

Porta verò Esquilina in latiori murorum ambitu non fuit. Argumento est Templum S. Laurentij antiquis etiam temporibus dictum extra muros. ibique conditum a Constantino Augusto, quod B. martyr in Viminali ubi nunc Aedes Sancti Laurentij cognomēto in Palisperna ardentibus prunis super cratem ferream ustulatus, eadem nocte subatus a S. Hyppolito, & per Esquilias extra Urbem in Cameterio Ciriacae in agro Verano depositus, sepultusque est. Locus ergo ille, in quo postea Templum augusta magnificentia condidit Constantinus, semper extra Urbem fuit. Et quamuis spatium interiectum inter veteres Urbis muros digito

Templum S. Laurentij.

designare nemo possit; tamen veritati consentaneum est, olim non fuisse breuius quàm nunc est, cum cœmeteria fere distarent à mœnibus, & cadauer Beati Martyris clam deportatum sub ipsam portam confestim occultari non potuerit.

Huc afferri potest quod Prudentius in hymno 11. S. Hippolyti (quamuis aliter alij codices numerent) scribit de Crypta Verania, seu Cœmeterio Cyriacæ, in qua Beati Martyris corpus sepultum est: & ostium habet in templo S. Laurentij:

*Haud procul extremo culta ad pomœria vallo
Mersa latebrosus crypta latet foveis.*

Et paulo post:

*Stat sed iuxta aliud quod tanta frequentia templum
Tunc adeat, cultu nobile regifico.*

Id vel S. Laurentij templum est, vel S. Hippolyti, quod non longe distabat, referente Card. Baronio.

Nihil ita certum affirmare possum de ea mœnium parte, quæ est ad portam Næviam, nunc Maiorem. Tamen pro argumento sit peruetus quædam ædes propè Sanctæ Crucis templum, quæ ab antiquarijs Veneris, & Cupidinis: eademque à P. Victore non longe à porta Næviana fuisse dicitur. Et forte in hoc Esquiliarum angulo aliquid mutatum est, vt Amphitheatrum incidere in mœnia.

Iam ad portam Cœlimontanam nunc Lateranensem cum ipso monte terminatam Urbem situs ipse loci demonstrat; desinebat enim in abruptis montibus, vt ait Plinius.

Portam Latinam in eodem stare vestigio S. Ioannis ædicula; vulgò ante portam Latinam testatur; nam ibidem in olei feruentis dolium demissus est Domitiano Principe.

Idem de porta Capena, nunc S. Sebastiani colligitur ex eo quod S. Gregorius commemorat epist. 30. lib. 3. *De corporibus vero, inquit, Beatorum Apostolorum quid ego dicturus sum? dum constat, quod eo tempore, quo passi sunt, ex Oriente fideles venerunt, qui eorum corpora sicuti civium suorum repeterent. Quæ ducta vsque ad secundum Urbis miliarium, vsque ad locum qui dicitur ad Catacumbas collocata sunt.* Videant qui ævo Neronis volunt ampliorem Urbem: & post illum etiam producant; an locus ille ad Catacumbas, adiunctus templo S. Sebastiani, nunc magis ab Vrbe distet.

Tandem porta Trigemina nunc Sancti Pauli, ex qua brevis est ad Tiberim tractus, ne multum abesse à veteri loco credatur, indicio est Templum Sancti Pauli à Constantino erectum, ab alijs deinde Augustis amplificatum. De quò sic Procopius: *Extat templum S. Pauli Romanis procul à mœnibus stadijs decem, & quatuor* (idest vt supra de ponte Miluio dicebam, passibus mille septingentis quinquaginta) *iuxta quod Tiberis fluit, ubi nullum patet munitum esse præsidium. Porticus tamen eodem ab Vrbe pertineans, circaque & ædificia alia pleraque non satis ad inuadendum opportunum locum hunc reddunt.* Templum ergo illud religiosissimum,

*In Annot.
ad Martyr
die 13. Aug*

*Lib. 2. de
Bello Gothico.
Tēplum S.
Pauli.*

& maximum cum ætate Belisarij, & Iustiniani abesset ab Vrbe milliaria: duo, minus ducentis quinquaginta passibus, tantumdem hoc æuo aut circiter distare à Romanis mœnibus rectè æstimanti videbitur.

Superfunt Transtiberina mœnia, quæ immota, nec magis angusta hoc æuo sunt, quàm olim fuerunt. Nam portæ Portuensis structurâ cum inscriptione Arcadij, & Honorij Principum adhuc visitur. Deinde quæ murus per accliuitatem Ianiculi ad portam Sancti Pancratij, & iugum collis euadit, indeque flexus ad portam Septimianam, Tiberimquè descendit, eosdem habere fines dicendus omnino est, quos illi Rex olim Ancus imposuit, vt ex Liuiio, Dionysio, & Procopio inferri potest.

Lib. 1. de
Bello Goth.

Mola vbi
Roma fuerint.

In ea verò Ianiculi parte conclusa mœnibus, fuisse molas omnes ab antiquis Romanis collocatas testatur Procopius, aqua præcipiti lapsu è supercilio collis structiles per canales subiectis machinis mouendis illabente. At contra muri extrema, qui ripam Tiberis prope Septimianam portam, in hortis nunc Farnesianis, attingebat: in ripa citeriore alter murus incipiens secundum fluuium deducebatur ad pontem Aelium, eumque prætergressus, muro demum committebatur, qui descendens è colle Pincio prope portam Flaminiam pertinebat ad Tiberim. Porro illa mœnia cis flumen secundum ripam extructa porta Aurelia diuidebat: quæ, cum vigerent Christiana sacra, etiam S. Petri est appellata; quoniam, eodem Procopio referente, Apostoli templo esset omnium propinquior. Quare eadem porta constituitur in aditu pontis, quem Triumphalem nominant, nempe olim impositum viæ Triumphali ad Nosocomium S. Spiritus. Cuius sane tres ingentes pilæ in aquis semirutæ eo loci spectantur: ibique cum porta conspicitur in veteri Roma, quam Pyrrhus Ligorius à se descriptam in ære incidendam curauit. Idem secundum vltiorem ripam, contra quam nos fecimus: & Onuphrius in parte Vaticanæ campi mœnia statuerunt. Sed Procopius, quamuis subobscurè loquatur, pluribus tamen in locis, si rectè intelligitur, à nobis est: mediumque inter mœnia flumen constituit, ea videlicet quæ in ripa citeriore, quæque in Ianiculo fuerunt.

L. 1. de Bel
lo Gothico.

ὄν πνα δὲ ἰνκνιτ, τῆσπον ῥωμαῖοι τῆσ ποταμῆ ἔφ ἑκατέρω τὸ τῆσ πόλεωσ τείχουσ ἑδέιμοντο, ἑρῶν ἑρχομαί. Quemadmodum autem Romani ex utraque fluminis parte Urbis murum edificarunt, dicere aggredior. Multus quidem (ait) Tiberis mœnia longo spatio præterfluens præ ἑρῶν ἐπὶ πλεῖσον τῆσ περὶ βόλῆσ hac ferebatur. Hic autem locus, in quo murus iuxta profluentem amnis consurgit, planus, & valde facilis est. At contra hunc locum, trans Tiberim, collem quemdam magnum contingit esse. Idquè esse Ianiculum nemo dubitet: vbi deinde frumentarias molas fuisse à priscis fabricatas tradit, tum pergit. διὸ δὲ οἱ παλαιῶμαῖοι, πόντο λόφον, καὶ τὴν κατ' αὐτὸν τῆσ ποταμῆ ὄχθην τείχῆσ περίλαβῆν ἔγνωσαν, ὡσὺ μήτε τοῖσ πολεμῖοισ δύνατα ἔην τοὺσ τε μήλωνασ διαφθεῖραι, καὶ ποταμὸν διαβᾶσιν ἐυπέτῶσ τῶ τῆσ πόλεωσ περιβόλῳ ἐπιβουλεύειν.

Mœnia fuerunt in ripa Tiberis.

Propterea antiquitus Romani & collem, & iuxta ipsum fluminis ripam muro comprehendere decreuerunt. Vt neque hostibus possibile esset molas

THIS PAGE IS LOCKED TO FREE MEMBERS
Purchase full membership to immediately unlock this page

Get Smart

Over 2,000 years of
human knowledge in
797,885 volumes

Instant access
\$8.99/month

Continue

*Fair usage policy applies

Quomodo
se moenia
haberēt ad
ripam Ti-
beris.

Xystus dicitur planā Urbis; interfluente flumine; coniunctū. Ab eo ponte murus in citeriore ripa versus pontem Triumphalem excurrebat: ultra quem portā Aurelia; et transacta, cum antea sub pannelo fuisset. Moles vero Adriani, duplici brachiō extenso; uno quidem pontē Aureliae portae coniungebatur: alterum laevorsum ad aliam murorum partē. Allo ponti committam dirigebat. Hæc mœnia cis Tiberim item fructa sunt; ab Aelio ponte versus portam Flaminiam. Ant eus portæ mœnibus conflu- gerentur & Campum Martium a flumine perpetuò dividerent, alij et- tius decemant. Probabile quidem est, murum sibi inde habuisse arcuatos aditus; ut Romana iuventus post armorum exercitationem posset e Cam- po Martio in Tiberim, nata tum, lauatumque descendere. Sic autem con- stitatis in citeriore fluij ripa mœnibus, clare intelligitur quod in Pane- gyrico ad Constantinum ait affatus Tiberim Orator: *Tu munitor mœni- bus ambiendis.*

Quomodo Gothi, & alij qui Urbem ceperunt, mœnia domosque diruerint.

Cap. XVII.

REQVENTES clades a Barbaris Vrbi illatas quem- admodum opes ac ciues: sic magnum soli spatium mœnibus antea conclusum abstulisse; multorum opinio fert. Quomodo enim aiunt, fieri potuit, ut diuturno temporis interuallo, quod ab Aureliano ad Iustinianum vsque defluxit, Roma ab exteris aliquo- ties expugnata atque direpta, muris nunquam distur- batis, eandem formam, & amplitudinē retinuerit? Itaque etsi Belisarius Urbem instauravit; bellorum in eēndio ante dimi- nutam; minorem tamen reddidit, quam florentē olim Cæsares fecere. Successum ordinemque temporum hæc quæstio inuoluit, quem paucis perstringam. Annorum ergo spatium quod inter Aurelianum; & Iustinianum primo inauguratos Principes intercessit; fuit ducentorum, quinquaginta septem; quo tempore Urbis mœnia e suo loco; statumque mota non sunt. Nam Vrbs integra vsque ad Honorium Principem, no- uisq; semper aucta ornamentis, demum expugnata est a b Alarico Go- thorum Rege anno eiudem conditæ MCLXIV; sed Gothus maiore igno- minia; quam damno Urbem depopulatus, pauca ædificia incendit, muros intactos reliquit, non multa onustus præda, Placidiam abducens paucis post diebus profectus est. Hæc passim auctores. Inter quos Cassiodorus in Chronico: *Roma; inquit, a Gothis Alarico Duce capta est, ubi cle- menter vsi victoria sunt.* Mortuo Alarico, rediure Gothi ad eandem; diripiendam Ataulpho Rege, sed manus ab ædificijs, ac mœnibus absti- nuerunt.

Tertio capta est Vrbs à Vandalis, quos ex Africa in Italiam Genserico Rege acciuit Eudocia Augusta, vt viri sui Valentiniiani necem, Maximi dole illatam videretur. Gensericus quidem, teste Eutropio illico vacuam praesidio Civitatem cepit, & occursum Leonis sanctissimi Pontificis, quod passim Ecclesiastici annales memorant, mitigatus ab incendio, cædibusque, ac supplicijs Urbem servavit immunem.

Lib. 13. in
Martiano.

Quarto Odoacer Herulorum Rex Vrbe potitus est sublato Augustulo, quamquam aliter de eo scripsit Procopius, initio libri primi. In qua & regnavit, postea à Theodorico Gothorum Rege ipse occisus, qui Urbem quintum cepit. Ex qua Gothi sexaginta post annis ductu Belisarij, nono anno Iustiniani pulsi sunt, vt testatur Procopius. Sed hi duo postremi Reges non quærebant Urbis incendium, & ruinas, cum in ea regnare vel-
lent. Itaque nemo dixerit, muros ab his dirutos, ac diminutos. immo, vt constat ex Cassiodoro, qui Theodorici nomine scribebat Epistolas, Theodoricus muros Urbis vetustate collabentes, diligenter reficiendos curavit. Nam ad Sabinianum Urbis Senatorem scribens, ait: *Dudum*

Lib. 1.

Lib. 1. var.
ep. 25.

Theodori-
cus reficit
mœnia Vr-
bis.

*siquidem propter Romana mœnia Civitatis, ubi studium nobis semper im-
pendere infatigabilis ambitus erit, portum Lucrini deputatis redditibus re-
parari iussio nostra constituit.* Et ad Artemidorum Præfectum Urbis: *Pecunia, inquit, quæ fuerat fabricis deputata Romanis sine aliqua dilatio-
ne, & vobis ordinantibus iterum Romanis mœnibus applicetur.* Quanta

Li. 2. ep. 34.

vero laxitas non sine firmitate murorum illo ævo esset idem pluribus in locis testatur Cassiodorus *illa, inquit, mirabilis sylva mœnium diligentia
subveniente servetur.* Et, *Absit enim vt nostris temporibus Vrbs illa mœ-
nibus videatur protegi, quam constat gentibus, vel sola opinione fuisse
terrori.* Et: *Testantur enim turbas Civium amplissima spatia murorum.*

Li. 7. ep. 15

L. 10. ep. 18

L. 11. ep. 39

Quomodo etiam Procopius eiusdem ætatis auctor *magnum ambitum, &
Circuitum Urbis* appellat. Atque ex his clarè conficitur, muros Principum studio sumptuque subinde restructos ante immanem Totilæ procel-
lam fuisse illætos, & integros. Successit bellum Gothicum, in quo de-
fensa primum aduersus Vitigem Roma, a Totila deinde expugnata est.

Lib. 1.

Quid vero Barbarus ille demolitus sit, constat ex Procopij libro tertio. Nam, vt ibi ait, Totilas Gothorum Rex cum cepisset Urbem, velletque
in Campaniam discedere cum exercitu, *Romam in primis dirutam solo æ-*

Lib. 3.

*quare decrevit ἐγνω μὲν ῥώμην καὶ θάλασσαν ἐς ἑδάφος. Sic ille. τὰ μὲν οὖν τοῦ
βόλου ἐν χερσὶ πολλοῖς τοῦ ἔργου καὶ θάλασσαν, ὅσων ἐς τετραμήριον τὰ πάντα
μέγιστα. Id est, muri quidem in partibus multis tantum diruit,
quanta tertia pars totius ad summum esset.* Additque: *Incensurus autem
erat edificiorum pulcherrima, & dignissima, Romamque pascuam, &
desertam factururus.* Sed tamen Barbarus litteris Belisarij mitigatus Vr-
bem servavit, discessitque in Campaniam abactis civibus. *επειδὴ τε, ait*

Quomodo
Totilas mœ-
nia dirue-
rit.

Procopius, καὶ ῥώμην ἐργάσατο ἀχαρὶ περὶ αὐτῶν οὐδὲν: *Persuâsus est To-
tilas litteris Belisarij, & Romæ nihil mali amplius intulit.* Tum Belisa-
rius, qui ad Hostia Tiberina morabatur, in Urbem incolis vacuam venit;
cumque non posset, inquit Procopius, eam mœnium partem, quam Toti-

las diruerat, breui instaurare, lapides, qui in proximo erant, in unum
 coaceruatos nullo ordine componebat, nec ulla prorsus intermixtos mate-
 ria; ut cui camenti nihil presto esset, nec eiusmodi aliud quidpiam. Sed
 id duntaxat efficere nitebatur, ut edificij saltem facies seruaretur. Exte-
 riori vero ex parte ingentem vim sudium fixit. Ad hæc accedebat, quod
 fossam, & hanc quidem profundiorē circa muros produxerat. Vnde
 totius exercitus incredibili promptitudine operantis per dies continuos
 quindecim, quod muri fuerat per Totilam disturbatum reficitur. Hæc
 ille. Ex quo factum est, ut ad obsidionem reuersus Barbarus Urbem
 frustra tentaret. Cumque se Tibur cum copijs recepisset, Belisarius fo-
 ribus ferro contactis, portas obserauit, & clauēs ad Imperatorem tran-
 misit. Deinde, quod illi promptissimum, atque in tanta rerum copia
 pœne necessarium erat, iisdem terminis muros instaurauit, neque omni-
 no contraxit, dilatauitque. Quare Totilas cum tertio redisset ad Vr-
 bem, non aperta vi, sed incuria Ducis, dolo, & proditione militum
 eam cepit. Et Narses paulo post à Iustiniano missus muris instructam
 reperit, atque munitam, quos & ipse munimentis additis firmavit, &
 instruxit. Itaque vehementer errant, qui putant mœnia à Belisario re-
 fecta, & Urbem hodiequē cingentia, angustiora esse, quàm antea.

Demum quomodo Totilas Urbis mœnibus, atque ædificijs peperce-
 rit, ex sese postea dissolutis & collapsis, scripsit S. Gregorius lib. 2. Dia-
 log. cap. 15. vbi de S. Benedicto sermo est. Illum enim alloquens Canusi-
 nus Autistes sic ait: *Per hunc, Totilam, Ciuitas ista, Roma, destruetur,*
ut iam amplius non inhabitetur. Cui vir domini respondit: *Roma à gen-*
tibus non exterminabitur; sed tempestatibus; coruscis, turbinibus, ac
terremotu fatigata in semetipsa marcescet. Cuius prophætiae, pergit S.
 Gregorius, *mysteria nobis iam facta sunt luce clariora, qui in hac Vrbe*
dissoluta mœnia, euersas domos, destructas Ecclesiās turbine cernimus,
eiusque ædificia longo senio lassata, quia ruinis crebrescentibus proster-
nantur, videmus.

Belisarius
 iisdem fi-
 nibus mœ-
 nia instau-
 rat.

Lib. 3. de
 Magnitud.
 Rom. c. 2.

IPSIVS in antiquitate oculatissimus maiorem, quam
 nos intra muros, è longinquo Romam aspexit: &
 post illum Philippus Cluērus. Lipsius tamen opta-
 uit & Romam tantisper esse, ut ex propinquo aliquid
 certius videret. Sic enim ait: *Ab cur non Romam,*
nunc paucos dies sum? Cur non obambulo, video,
metior? Cur non cum viris doctis inibi consero? fir-
mius fortasse, certiusque definirem. Definisset cre-
 dō, qua erat sapientiā, si oculis locorum situs & spatia subiecisset. Nec
 tamen illi ad contra sentiendum rationum momenta defuerunt, & fun-
 damen-

damen-

damentum; quod Græcorum scriptorum ope struxit ipse, Plinianum. Nō-
 titur enim Dionysio dicenti, Romam Athenis parem esse: tum subsu-
 mit: Athenæ pares Syracusis, teste Plutarcho: Syracusæ autem? refe-
 rente Strabone, CLXXX. stadiorum; quæ sunt nobis milliaria XXII.
 cum dimidiō. Tanta igitur Roma. Quo fit, vt Plinius ascribens Vrbi
 XIII. millia passuum corrigatur, & XXIII. millia cogatur ascribere. Quæ
 circumducta ratio nos, qui Romæ pedem fiximus, minus mouere debet.
 Plinij locus sic habet. *Mœnia eius collegere ambitu Imperatoribus,
 Censuribusque Vespasianis, anno condite DCCCXXVIII. passuum
 XIII. M. CC. complexa montes septem ipsa diuiditur in regiones XIV.
 compita earum CCLXV. eiusdem spatij mensura corrente à milliario in
 capite Romani fori statuto ad singulas portas, quæ sunt hodie numero
 XXXVII. ita vt duodecim portæ semel numerentur, prætereanturque
 ex veteribus septem, quæ esse desierunt, efficit passuum per directum
 XXX. M. DCCLXV. Ad extrema verò tectorum cum Castris Prætorijs
 ab eodem milliario per vicos omnium viarum mensura colligit paulo am-
 plius LXX. M. passuum.* Huic loco, qui teste eodem Lipsio magnas ha-
 bet tenebras, mutatis ab illo numeris, lux nihilo maior affulsit. Vt mihi
 inquit; nunc videtur; Plinij numeri isti corrupti sunt, & sic refor-
 mandi. *Mœnia collegere ambitu passuum XXIII. millia.* Hoc primum
 pono, tantam fuisse Romam: aut si placet XXII. parum in vno, alteroque
 milliari est. Verum non sunt corrigendi numeri XIII. M. & addito X.
 spatium Urbis pœne duplicandū. Nam nostra lectio è manuscriptis libris
 excepta vulgatissima est, quam sequitur Onuphrius, hoc ipsum accurat-
 tissimè persequutus. Vidi ego septem codices Bibliothecæ Vaticanæ;
 è quibus vnus vetustissimus. omnes habent XIII. M. præter duos qui
 habent XIV. In libris autem cur. verba corrigenda sunt; nisi locus per-
 spicue deprauatus appareat? Plinius sane de ea Vrbe loquebatur, quam
 ipse præsentem videbat, nec dum auxerant Traianus, & Aurelianus;
 Lipsianis terminis multo angustior. Nam vt supra ex ipso dicebam
 Plinio, finesque constituam ab ipso præscriptos: Urbem ab Oriente ag-
 ger Tarquinij clauderat, cis castra Prætoria à Collina ad Esquilinam pro-
 tensus, Castrorum autem formam, quadrata & angulosa mœnia adhuc
 cernimus, & aggeris reliquias in ipsis mœnibus. Eodem teste Plinio
 Vrbs complexa montes septem iisdem abruptis muniatur. Horum fi-
 nes omnes lustramus & contemplamur, quique abrupti Urbem munire;
 tunc poterant, fuere, Quirinalis versus Septentriones: Esquilinus ad
 Orientem: Cœlius meridiem versus: Auentinus, & Capitolium. Nam
 Campus Martius duo Plinij extra Urbem fuit.

At, Lipsius: fateor. inquit, extra pomerium habitum, & intra
 mœnia tamen fuisse: Nonne idem in Auentino? qui usque ad Claudij tem-
 pora in pomerio habitus non fuit, & tamen à Regum tempore Vrbi inclu-
 sus: Et Campus quidem Martius etsi olim non erat; tamen Iulius Cæsar
 (quod Cicero ad Atticum scribit) destinabat eum includere: qui scio an
 non Augustus fecerit? nam & is pomerium protulit: an denique Nero?
 quem

PLINII

PLINII

M. S. codi-
ces larum.

Lipsius Ro-
me tribuit
XVIII. M.
passuum.

Plinij Vrbs
minor quæ
sub Aure-
liano.

quem ego precipue puto in tota Roma mutasse, & innovasse. Atqui Aventinum & Ianiculum mœnibus septos fuisse scriptorum auctoritate constat; quamvis extra pomerium habitos. De alijs locis non docemus, sed diuinamus. Martius autem Campus illo quo nec mœnia, nec pomerium habuit; ut supra dicebam. Illo quidem ipso tempore, *Concurrere in Campo Martio infeste acies*, ut ait Tacitus; Vitellij, ut Urbem tuerentur; Vespasiani ut caperent. Quare ante Urbem, & mœnia conflictus: Quomodo eum Vitelliani ad defendendam Urbem; hostem intrare poterant, deinde cum eo pugnare voluissent? Sed & Vespasiani triumphus idem ostendit: de quo infra. Referente enim Iosepho Vespasianus ac Titus à Palatio migrarunt ad ædes propinquas Isis templo. Triumphaturos enim egredi Urbem necesse erat. Ædes autem Isis prope Pantheon fuit, cis Campum Martium, in altero & minore Campo. At non debebant extra mœnia, postridie ingressuri portam Triumphalem? Itaque neque Augustus, neque Nero hac parte Urbem produxit. Et portam Flaminiam tunc prope Capitolium erat.

Lib. 3. hist.

Cap. 23.

Athena ex
DionysioLib. 4. & 9
antiq. Ro-
man.
Athena ex
Dionysio pa-
res Roma,
ambitu:

Sed quoniam correctionem, opinionemque suam Lipsius confirmat auctoritate Dionysij; quid ex ea inferatur, videndum est. Comparat enim Græcus historicus cum Athenis Romam: *Cuius, inquit, ambitum si quis metiri voluerit, & conferre cum eo, quo Atheniensis Vrbs continetur, ου πολλω̄ τι μεζω̄ν ο̄ τ̄ς ρω̄μης φανεῑν ε̄υκλος. non multo maior Roma ambitus apparebit.* At Circuitum Athenarum, scribit Dion ab eodem allatus; *cum Pyraeo & longis muris fuisse ducentorum circiter stadiorum: quæ sunt nobis viginti quinque milliaria: Sed an ea; pergit Lipsius, inclusa Athenis suis Dionysius in hac collatione voluerit, hæremus.* Et merito: Nam ibi Dionysius sæcernit Suburbia, & quidquid est extra Romam; tum ait: *Siquis mœnibus inuentu difficilibus propter undique contunctas ædes, vestigia tamen structurae multis in locis seruantibus; metiri eius ambitum voluerit &c.* Urbem igitur Vrbi comparat septem mœnibus; quæ extra sunt, prætermittit. Piræum autem extra Athenas fuisse quis dubitet? Dion eo loco significat: *Quamquam, inquit, ducentam sit stadiorum ambitus Athenarum; si Piræum una complectaris, & quod mari medium est inter eum, & Urbis ambitum.* Clare Plutarchus in Sylla. Cum enim narrasset, ab illo obsessas, & captas Athenas; *Vrbe inquit, capta, Tyrannus in arce, quò confugerat obsessus est.* Arce ex pugnata, *Non multo post, ait, venit in Sylla potestatem Piræum.* Perspicue portum seiunxit ab Vrbe, Lilius: *Muros Piræum vrbi iungentes. Iungebant, sed intermedij diuidebant.*

Orat. de Ty
rann.

Dec. 5. l. 5.

Athena
quomodo
cum Roma
comparatur.

Dices: cum Vrbe Arx capta non est, quæ tamen potuit esse in Vrbe; ut hodieque Arces videmus. Sic etiam Portus, quamuis in Vrbe non esset, post illam capi potuit. Hoc nempe vim Arcium attingit; quæ quamuis intra Vrbes sitæ, tamen propter munitiones non statim expugnantur ab hostibus. Portus autem, præsertim tantæ magnitudinis; si intra Urbem fuisset; quomodo non cum Athenis captus esset? Sicut ergo Dionysius de Romæ amplitudine loquens, *immensam longitudinem Suburbio.*

urbiorum, & quidquid extra esset, separatim: sic ab Athenis & portum extra positum, & Suburbia semonit, ut iusta fieret comparatio. At quantum fuerunt Athenæ sine Piræo, alteroque portu, quem Munichiam dixerunt? Ostendit Thucidides prolatus à Cluero: Phalericis, inquit murus erat Stadiorum XXXV: ad ambitum usque urbis: Ipsius ambitus pars, quæ custodiebatur XLIII: Nam pars eius mediâ longum murum inter, & Phalericum sine custodia erat: Longi vero muri ad Piræa usque continebat XL, quorum exteriora custodiebantur: Piræi cum Munichia uniuersus ambitus erat LX. stadiorum. Quæ simul collecta, stadia sunt CLXXVIII. At sublatis LX quæ habent duo portus extra Urbem: Athenis attribues stadia CXVIII: id est minus quam XV. milliaria. Deinde Phalericus murus ad ambitum usque urbis, nescio an aliquid spatij adiciat, siue intra, siue extra ponatur. Ex quo non male inferitur, per vim compingî in Urbem Romam XXIII. millia passuum. Quod si Plutarchus Syracusas urbem Athenis non angustiozem appellauit, quam CLXXX stadiorum fuisse docet Strabo: eo loco Athenas cum portu perspicue accepit, sicuti Syracusas: quæ terra marique ab Atheniensibus obsessa etiam in portu validas classes, & ante portum nauale prælium spectarunt. Denique ex verbis Dionysij non bene corrigi Plinij locum, patet ex eo; quod Dionysius Romam describit auctam postremum à Seruio Tulio Rege, anno eius conditæ circiter CC. annos amplius DCXX. antequam Plinius scriberet. Ille autem Rex septem nec totos colles vno muro complexus fuerat, non excedente Capitolij crepidinem, se iungente prata Flaminia sub Capitolio & longius ab Vrbe Campum Martium: quem ambitum nondum Sylla: Julius Cæsar, ut placet Cluero: Augustus, Claudius; Nero, ut placet Lipsio, dilatarant: Itaque Romam arctiorem describit Dionysius quam tot incrementis auctam Plinius videret: atque, ut sensit etiam Onuphrius, illa ætate, & post exactos Reges, multo, quam nunc est, angustiozem. Quomodo igitur ab eius temporis ambitu qui tot incrementa nesciit, licet eundem post sexcentos amplius annos inducere, & Plinium cogere, ut sui æui Romam antiquæ parem faciat, cum longe maiorem, & pœne aliam videbat? Neque inferas: iure ergo statuitur ætate Plinij Vrbs XXII. milliariorum, siquidem tam ampla erat ante sexcentos annos, qualem describit Dionysius: Aliud enim hic agitamus: An videlicet hæc consequutio recte deducatur: Dionysius scribit, Urbem tantam rege Seruio fuisse: igitur ætate Plinij, eiusdem amplitudinis fuit; quæ intermedijs seculis magna incrementa perceperat. Immo nec ipse Dionysius id consequi vellet: qui iustam offensionem Romanorum effugere non potuisset, si narraisset, sexcentis post annis eiusdem esse magnitudinis, qua erat ante illos. Crediderim potius, Dionysium vulgari quadam estimatione fuisse loquentem, qua seclusis ijs, quæ extra adiungebantur, illæ principes Vrbes inter se aliquo modo comparabiles videbantur esse, nec Geometricam trutinam in vtriusque pensanda magnitudine adhibuisse. Et vero hic Græcus historicus, ut in cæteris accuratus ac diligens, hæc tamen nomine mihi

Lib. II.

lib. II. c. 11.

In Nicia.

lib. 6.

Magnitudo Urbis ab Seruio ætate non potest inferri ad ætatem Plinij.

non

non sed

Et porta

res conti-
nua Ro-
Dion ab eo

ut est extra

Arce ex-

ingentes.

non
ingit, quæ
tam expu-
lsum, si in-
telligit ergo
non sub-

non probandus videtur, quod præter Urbis initia, Romanorum mores; magistratum, religionum, caeremoniarum, ludorum institutiones fere omnes deriuat à Græcis; cum rudes homines hæc instituerint; qui an esset Græcia, vix audiuerant: Quod ad præsentem collationem spectat; placet in rem Athenarum loqui Salustium: *Atheniensium res gesta, sicuti ego existimo, satis ample magnificæque fuere. Verum aliquanto minores tamen, quam fama feruntur. Sed quia prouenere ibi scriptorum magna ingenia, per terrarum orbem Atheniensium facta pro maximis laudantur. Ita eorum qui ea fecere, virtus tanta habetur, quantum verbis ea potuerunt extollere præclara ingenia.*

In Coniur.
Catilina

Eodem loco Pliniano altera mensura erat à milliario ad singulas portas. Et efficit, inquit, passuum per per directum XXX. M. DCCCLXV. Ego dico scribenda ∞ ∞ ∞: idest tria millia, docet Lipsius. A milliario ad portam tria miliaria, & passus septingentos sexaginta quinque. Ergo in plena diametro, septem millia quingentos triginta: hanc triplicem, nonne XXII. & semis in ambitu redduntur? At Plinius neglexit, aut in super habuit de dimidio, & rotunde XXII. aut XXIII. dixit: Sic ille: hæc interpretatio ex proportione diametri ad vniuersum ambitum quid conficit, nisi pro certo habeatur, Romam rotundam fuisse? Atqui Romæ circuitus potius ad quadratam formam accessit, vt vestigia demonstrant: & muris qua longius procurrebat, quæ contrahebatur angustius. Neque id mirum. fuit enim reapse necessitas natæ coæua Romæ: quod Strabo testatur: *Roma, inquit, super Tiberim iacet: de qua iam dictum est, eam non delectu, sed necessitate conditam esse. Qui etiam ædificia quadam ex parte addiderunt, non sane potiora in sua potestate habuerunt; verum iactis antea fundamentis seruiuerunt.* Et paulo post: *Ancus Martius montem Caelium, & Auentinum, & iacentem inter hos campos assumens urgente necessitate, prioribus copulauit.* Hinc extitit ille modò flexuosus, modò cuneatus; modò directus, modò angulis incisus murorum circuitus; quippe qui situm montium sequeretur, quod etiam confirmatum legitur à Marliano. Et pomerium post Seruium Regem vsque ad Syllam intactum, si deinde alicubi promonebatur, alibi veteres terminos ex augurum religione retinebat. Quare partes æqualiter distare à centro non poterant. Hinc etiam varia spatij mensura breuior; longiorque à milliario decurrit ad portas; Porro milliarium erat aurea columna in capite fori Romani posita, in quam viæ militares Italiae desinebant. Et quia in loco Urbis celeberrimo erat, eius Umbilicus dicebatur. Ab eo loco ad Tiberim breuis est tractus, interiectu fori quondam Romani & fori Boarij. Par fere ad Campum, vbi erat illa ætate porta Flaminia; Multo productior ad alias portas, præsertim Collinam, Viminalem, Neuiam, Capenam. Dicat ergo Plinius immutatis numeris: *Mensura à milliario ad singulas portas efficit passuum per directum XXX. M. DCCCLXV.* significat autem, præter spatium ambitus murorum, dimensum quoque fuisse spatium à milliario ad singulas portas: recensitisque passibus à milliario ad portas singillatim interiectis illum numerum initum fuisse.

Lib. 5.

Roma non
rotunda,
sed angulo-
sa.

Lib. 1. c. 5.
Edition. 1.

M. S. codi-
ces habent
XX. M. DC
CLXV.

Postre-

THIS PAGE IS LOCKED TO FREE MEMBERS

Purchase full membership to immediately unlock this page

Know Your Bible

Forgotten Books' Full Membership provides unlimited access to more than 28,000 volumes of Christian literature for \$8.99/month

HOLY BIBLE

Continue

*Fair use policy applies

Reliqua pars Urbis cis Tiberim explebit viginti duo. Sed illi auctori multa fingere licuit in libro de Quatuor maioribus Regnis, si tamen illi hic liber est ascribendus, ut quidam aiunt. Nam præter hoc, quod scribit cap. 4. ait cap. 5. *Porta Salaria, quæ ducit versus Sanctam Sabinam*. In Sabinos dicere voluit; nam ab illa longissime abducit. *Porta Collina quæ est prope Templum Adriani circa portam S. Petri*. Atqui Collina eadem est cum Salaria in Colle ad ortum, non ad ripam Tiberis: ubi scilicet Adriani sepulchrum, non templum est. Et cap. 6. *Palatium Neronis Lateranense dictum à latere Septentrionalis plagæ in qua situm est*. Palatium Nero ad Sacram viam sub colle Palatino, sed in Laterano nunquam struxit, nec habuit. Hoc autem non ad Septentrionem, sed australem plagam est situm. Et: *Palatium, ubi Romulus posuit statuam suam auream, dicens: Ne cadat, donec Virgo pariat*. Nugæ. quod enim Palatium ætate Romuli, cum opprobrio non fuit facta sine arte casa? Quæ illi statua viuenti aurea, qui forte nec luteam nec scorteam habuit? Quod fictum in ore ethnici hominis vaticinum? Et: *Palatium Titij, & Vespasiani ad Catacumbas*. Et: *Tempore Tiberij venerunt Romam duo iuuenes Philosophi Praxiteles, & Phidias*. Et alia, ne rudi quidem seculo, & ingenio digna. Atque hic in testimonium historicæ eruditionis adducitur?

At Vopiscus sua quinquaginta millia passuum nobis obtrudit. Huic vero & Lipsius, & Onuphrius, & cæteri omnes respondeant necesse est. Onuphrius quid dicat fatetur se ignorare: existimare autem, vel historicum errasse: nec, quid diceret, intellexisse: vel in numeri nota erratum esse. Liberalius se expedit Marlianus. Ait, producta fuisse mœnia, transmissa Tiberi per viam Flaminiam vsque ad Tabernam, quam Primam Portam vulgo nominant distantem ab Vrbe millia passuum VIII. totidem milliaria è regione portæ Flaminie, via Lætina muros occupasse. hinc existere diametrum XVI. M. passuum, cuius ambitus efficit L. M. passuum. Mirum sane commentum. At nemini placet vacare in fabulas. Addit idem successu temporis muros fuisse contractos, ut nostris maiori ex parte sedem præberent. Lipsius vero, qui duo aut tria supra viginti passuum millia muris peramptæ Romæ inclusit, quanto laxiora Vopisci spatia nihilominus expunxit? Vbi erunt viginti & octo passuum millia? quomodo post Constantinum tanti spatij mœnia defierunt? quis diruit ante Gothicum tertium bellum, quæ custodia Principum, & hostium reuerentia conseruauit?

Prima Edictio
muros in
priscis fun-
damētis ab-
solute po-
suit.

Aut ergo locus ille corruptus est: aut ita quispiam dicere posset: Quemadmodum Plinius scripsit, in mœnium ambitu XIII. milliaria, & mensura currente à milliario ad singulas portas amplius XXX. id est simul sumpta XLIII. amplius milliaria fuisse collecta: sic post auctam Urbem Campo Martio, mensura à milliario ad portas recurrente, & muros circum-eunte, collecta milliaria quinquaginta. Sed libentius probabiliora audirem. Cassiodorus, & Eusebius non auctam ab Aureliano sed munitam Urbem scribunt. *Aurelianus, inquit, templum Soli adificat, & Urbem*

In Chroni-
cis.

bem

hem firmiter muris vallat.

Ex his quæ dicta sunt, obijciat aliquis: Hac nostra ætate murorum circuitus, cum includat Campum Martium, Pliniano ambitu maior erit; nunc tamen vix, aut ne vix quidem æquat, recte Marliano tredecim millia passuum; Plinius verò tredecim millia statuit, & ducentos. Deinde cum aucta fuerit postea Vrbs Traiano principe, vt aiunt; certissime tamen Cæsare Aureliano quanto erit amplior nostro antiquis ambitus? Hæc antea mihi soluenda in hunc locum potissimum reieci, quæ Marliano, & Blondo, & Onuphrio & omnibus qui hunc ambitum antiquo paulo minorem agnoscunt, soluenda sunt. Aio igitur: Terminos Plinianos tanto temporum decursu alibi fuisse mutatos (neque enim iisdem omnino vestigijs immutabiles muros fuisse volumus); alibi vero dimensos, sed eius mensuræ nullam nos habere rationem. Nam Plinius loquitur de circuitu murorum; scribit enim *Mœnia collegere ambitu*. Quare & Transtiberinam regionem cinctam muris, quamuis extra pomerium, inclusit: & alia loca, in quibus nunc mœnia desierunt. Nam primo Capitolium (hæc enim tum Arx Romana, *magnis*, vt ait Tacitus, *exercitibus inexpugnabilis*, vndique præaltis muris ac turribus cingebatur. Tunc etiam à porta Colatina (quæ vel erat in eodem vestigio, vbi nunc alio nomine Pinciana est, vel non longè aberat) murus conuersus ad Quirinalem, & in eius crepidinem ascendens, postea secundum illam tendebat Capitolium versus: eiusque munitionibus iungebatur: vel certe planiciei romanæ, non longe ab eodem Capitolio, aliquam partem occupabat, vt ad Tiberim excurreret. Ad hæc, Castra muram aggeris Tarquinij non abstulerant, quo, vt ex eodem Plinio sæpe dixi, Vrbs clauderetur ab Oriente. Castra autem quadrato spatio illis extrinsecus adiecta sunt. Nunc verò mœnium Tarquinianorum in castrensi illo spatio reliquæ nullæ supersunt. Præterea ad portam Næviam, vbi veteres Arcus Aquæ Claudæ; & in vltimis Esquilij ad Templum S. Crucis, vbi rude Amphitheatrum aspiciamus, fortasse aliquanto latiora mœnia & magis directum angulum spectauit Plinius; vt Arcus, & Amphitheatrum includerent. Tunc etiam mœnia prope Auentinum, secundum Tiberim, & planiciem Testacei montis probabiliter ferébantur; Quid, si & alibi prope flumen fuerunt? nam contra Ianiculum in ripa fuisse constat. Quando, & à quo sint extracta, non constat. Horum autem vestigia nulla extant. Itaque etsi deerat æuo Pliniano Campus Martius; mœnia cum aliquot loca, in quibus esse desierunt, occuparent, tredecim amplius millia passuum explere, minore tamen, quam nostro, ambitu potuerunt. Nec etiam multum vrget inclusus ab Aureliano Campus Martius, etsi plus vno milliari adiecit. Tunc enim præter eas, quas memorauimus murorum partes stantes Plinij æuo, nunc autem penitus sublatas, secundum Tiberim muri Urbis, vt dixi, à ponte nunc Xysto versus portam Flaminiam excurrerant: & à flumine, seu temporum morsu consumpti sunt. Hos vero, & illos Campi Martij si Plinianis adnumeret, nonne quindecim millia passuum efficies, & tamen terræ spatium, in quo nostri visuntur, nisi forte ad angulum illum Esquili-

Lib. 3. Hist

Mœnia ætate Plinij alioquot in locis ex antiquis desierunt.

Quomodo intra minore ambitu maior mœnia esse potuerint.

liarum augebis? Mœnia enim quæ aliquot in locis intra nostrum ambitum collapsa, nec resecta: vel diruta, & sponte sublata priscis mensuram augebant, nos necessario præterire cogimur.

Quamuis autem hæc vera sint; tamen scribente Plinio, & principe Vespasiano dici absolute non potest, Urbem fuisse, quam nunc est, angustiores propter ædificia, & ciuiles domos, quæ mœnibus vndique adherentes ea parum agnosci sinebant, & omnem in partem late fundebantur. Neque enim hæc pro Suburbijis habenda sunt. Plinius autem, vt dixi pro tredécim millibus passuum solum habitam rationem ambitus murorum tradit. Iam qui Urbem ad XXII. aut XXIII. millia passuum extendunt sine Campo Martio, quonam illam compingunt? Ad Anienem & castra Annibalis? an ad Puticulos, vel Appia via ad sepulchra Metellorum? Quod nam structure vestigium extra Urbem possunt nobis demonstrare mœnia indicantis? Durant adhuc multis in locis arcuati Aqueeductus: cur alicubi ea non extant?

Mœnia subinde à Pontificibus instaurata.

Cap. XIX.

ÆC de ambitu, & muris Urbis diligenter à nobis peruestigata, & explanata sunt. Cæterum cura eisdem instaurandi ab Augustis, ac Regibus transiit ad Pontifices. Et septimo quidem sæculo in id vehementer incubuerunt, quod iam vetustate; & oppugnationibus quassata mœnia, multis fortasse in locis fatiscerent, vel diruta iacerent. Refertur ab Anastasio Sisinnius dierum viginti Pontifex, tam breui Pontificatu calcistamen fornaces ad murorum instauracionem parari iussisse anno DCCVIII. Gregorius II. qui septem ab illo annis Pontificatu est euectus, statim, eodem Anastasio referente, vt muros reficeret, calcarias fornaces expediri, conuehi cæmenta, & à porta Sancti Laurentij opus inchoari iussit; tum aliqua parte resecta, emergentibus intempestiuis tumultibus cessare coactus est. Gregorius III. eidem successit. De eo sic Anastasius. *Huius temporibus plurima pars murorum huius Ciuitatis Romæ restaurata est. Alimoniam quoque artificum, & pretium ad emendam calcem de proprio tribuit.* Triginta post annis Adrianus I. Ecclesiæ præfuit. Is teste eodem Anastasio muros atque turres Urbis, quæ dirutæ erant, & vsque ad fundamenta collapsæ, instaurauit, magnamque vim auri in alimenta mercedemque opificum, & structuram operis insumpsit. Posterioris sæculi anno XLVII. Leo Quartus nactus est Urbem à Saracenis antea oppugnatam, direptis religiosissimis Sanctorum Petri, & Pauli templis. Itaque referente eodem Anastasio totius Urbis muros renouari, & in priorem firmitatem restitui, portas ædificari, præualidifque valuis obstrui præcepit. Quæ vt propere ad exitum perduceret, equo

*Et Platina
in eius vi-
ta & Siae-
sonus.*

infi-

insidens, aut pedes ipse cum famulis circumibat, & opus vrgebat. quare & mœnia vndique restituit, & quindecim Turres funditus dirutas excitauit. Duas ad portam Portuensem in vtraque ora Tiberis hodieque stantes ingenti lapidum mole erigi iussit, firmis catenis inuicem obligatas, ne quisquam deinceps per vim aduerso Tiberi posset irrumpere. Partem Vaticanam propinquam Templo Sancti Petri circumductis mœnibus munivit, cui à Conditore accepto nomine, Leonina Ciuitas, hodie Burgus, nomen fuit: addita, vt aiunt ingenti Turre, quæ à tergo Basilicæ insidet collem. Adeo stetit cum illo Pontifice Urbis securitas. Callistus deinde I. muros collabentes iterum refecit. Clemens III. annuam pensionem ad eosdem reficiendos decreuit. Gregorius XI. qui sedem Aenione Romam retulerat, quomodo in ea tutus degeret, mœnibus refectis prouidit. Idem Martinus, & Nicolaus V. V. Pius, & Paulus II. Sixtus IV. Alexander VI. munificè curarunt. Paulus III. ingenti murorum structura inchoatam in Auentino munitionem non ab soluit. Paulus IV. ingruente bello terreos passim aggeres, & munimenta excitauit: Leoninam Urbem validis mœnium propugnaculis tutiorem reddidit, cuius antea muros Urbanus quoque, & Nicolaus VV. instaurauerant. Pius IV. additis Arci propugnaculis, & munimentis, muros quoque Urbis Leoninæ firmavit: ædificatæ Portæ ex priore suo Angeli nomine, nomen dedit. Imposita denique passim Pontificum stemmata, indicant muros vetustate collabentes, aut iam collapsos, postea eorum opera restitutos. Iuliorum II. & III. Clementis VII. Gregorij XIII. Sixti V. Pauli V. Gregorij XV. Urbani VIII. quamquam Urbanus VIII. arcem S. Angeli maiori operum mole tutissimam, & munitissimam fecit, vt suo loco dicam.

Plat. in vi.

Ciac. in vi.

De Portis Florentis Urbis. Cap. XX.

ADHVC Plinij locus supra explicatus explicationem reposcit. *Mensura, inquit, currente ad singulas portas, quæ sunt hodie numero triginta septem, ita vt duodecim portæ semel numerentur, prætereantur quæ ex veteribus septem, quæ esse desierunt.* Onuphrius sic habet: *Quæ sunt hodie numero XXXIV. alias XXIV vt legit Marlianus. Lipsius hæc verba præterijt. Codices Vaticani omnes habent XXXVII.*

Lib. 3. c. 5.

In Vrbe Ro
lib. 1. cap. 6
edit. 2.

Plinij mentem fortasse assequimur, si dicamus: Portæ duodecim semel numerandæ, id est pro vna habendæ sunt: septemquæ prætereandæ, quæ iam desierunt. Sed tamen quid explanatio significet, non bene intelligo. Sic autem ex portis triginta septem relinquerentur decem nouem. Con-

Lib. 1. de
Bell. Goth.

Lib. 1.

Habet autem, inquit, circumiectus Urbis murus portas quatuordecim, portulasquæ alias quasdam. Fuluius: *Portæ, inquit, apud veteres viginti, vt vulgatiores fama habet. Quatuor addit Marlianus.* Ego, cum ætate Procopij paulo plures quam quatuor-

decim fuerint, non video, quam ob causam, si Plinij ævo triginta septem erant, esse desierint; cum maiora deinceps incrementa. Vrbs ceperit: acceperit vero nunquam, ut ostensum est, graua ædificiorum, murorumque vsque ad Belisarium detrimenta. Itaque portas illas triginta, septem, ut mendosas, & in locum suspectum illapsas, accuratius peruestigandas non censeo; sed quas vidit Procopius, & adhuc retinet idem fere murorum ambitus. Harum situm, & ordinem, quem hodiequæ seruant, idem scriptor prope oculis subiicit; eundemque ex parte pertexit Liuius, vbi irruptionem Romanorum in prædatores hetruscos commemorat. Quare verosimile est, semper vel easdem, vel vna; aut altera diminutas Plures quidem reperire difficile est, sed plura earum nomina.

Lib. 2.

Porta Flaminia.

Quæ & Flumentana.

Dec. 4. l. 5.

Ad Att. l. 7

Lib. 1. de Bell. Goth.

Et nunc Populi.

Strabo l. 1.

Sueton. in Aug. c. 100

Eadem forsatis Ratumena.

Igitur ut de singulis agam, incipienti à Tiberi occurrit primo Flaminia, à via Flaminia, cui est imposita, sortita nomen, quam C. Flaminius occisus ab Annibale strauit, & Circum Flaminium extruxit. Hæc ab antiquis Flumentana dicta est, quod Tiberis partem ea fluxisse affirmant, ut ait Festus. Eratquæ, ut opinor, in valle inter Capitolium, & Quirinalem; quæ olim angustior, postea ad ædificationem fori Traiani, egesta terra, laxior fuit. Liuius: *Tiberis loca plana Urbis inundauit. circa portam Flumentanam etiam collapsa quedam ruinis sunt.* Meminit & Cicero. *Cur, cum portam Flumentanam Cælius occuparit, ego Puteolos non faciam meos?* Vario deinde murorum ambitu, varios nata locorum situs eadem via, quæ recta tendit ad Capitolium; ævo adhuc nostro inde recessit, vbi ævo Belisarij erat. De ea enim Procopius. *Nec portam Flaminiam Gothi tentarunt, ut loco precipiti sitam, atque adeo ut adiri non facile queat.* Quare credibile est, tunc in proximo colle, post Cœnobium Augustinianorum locatam fuisse; quo & pons Miluius recta videtur spectare. Nunc in planiciem traducta, egregia lapidum structura, Doricis columnis, epistilijsque, singulari Pij IV. Pontificis Maximi munificentia exornata est. Cur mutato nomine, Populi dicatur, causam quidam esse putant, quod propinqua Mausoleo Augusti proceras populos aditas habuit, quibus illud sepulchrum ad Ædem nunc S. Rocchi conditum inumbrabatur. Vel ergo ab ijs arboribus: vel quia eas operi circumiectas syluas in usum Populi Augustus publicauit: aut veriùs, quia propinqua Ædes B. Virginis Populi dicitur, à Populo Romano, Paschale II. Pont. primùm extructa, cognomentum sumpsit.

Porro eadem fortasse Ratumena est, nisi hæc Carmentalis olim Flaminia propinqua. Nam actis apud Veios ludis, *maximum*, ut ait Plinius, *auguriam fuit, in Capitolium peruenisse ab Veijs, cum palma, & corona effuso Ratumena, qui ibi vicerat, unde postea nomen portæ est.* Expeditissimus quidem hac porta ingressus illi fuit, qui ludicro quadrigarum certamine vicerat in Hetruria, & ab equis in Urbem raptus intra muros excussus est. Plutarch. in Poplic. de eodem Ratumena: *iuxta Capitolium, ad portam, quam nunc Ratumenam vocant, effuderunt eum.* De eodem Festus, & porta scripsit.

Quæres cur ego portam Flumentanam inter Quirinalem, & Capitolium

lium antiquitus positam fuisse censuerim potius, quam prope flumen, vbi statuunt alij: & propinquam sibi Tiberis, illa fluens demonstraerit. Respondeo, hac de re me diu suspensum dubitasse: id enim indicat allata ratio. Sed spatium illud inter Quirinalem & Capitolium, vtrique olim modica accliuitate coniunctum (cuius partem Coruorum Macellum hodie nuncupant), & mittens ad initium fori Romani, necessario obstrui mœnibus debuit: igitur & media porta fieri peruium. Hæc autem quæ alia esse potuit, nisi Flumentana? Carmentalis enim erat ex alia parte, vt vidimus. Immo & Tiberis eidem illapsus id demonstrat. Non enim mirum fuit, illum fluxisse Carmentali tam propinqua, sed hanc longius seiunctam cum adiunctis ædibus inundasse. vt postea recedens merito Flumentanæ nomen illi reliquerit. Hæc dicimus, dum probabiliora expectamus.

Proxima porta in Colle sita, Pinciana est; quæ sitæ à Pinciorum Nobilium Romanorum vicinis quondam ædibus dicta, alibi dicam. Antiqui Collatinam dicebant, quod Collatiam oppidum Sabinorum non longe ab Vrbe mitteret, Cui videlicet *collatæ aliarum Ciuitatum opes dederunt nomen*, vt ait Festus. Procopius, sic ait: *Inter hanc portam, Flaminiam, & alteram ad dexteram huic proximam portulam, porta alia est, quæ Pinciana vocatur. Huic proximi muri pars quedam laxata iam pridem compage &c.* Vbi murum, quem Inclinatam vocant, describit. Portula vero illa iam desijt. Pinciana, quæ media inter hanc, & Flaminiam muro inclinanti proxima dicitur, forte Flaminæ ante propinquior in eius portulæ locum successit.

Porta Pinciana antiquitus Collatina.

Lib. 1. de Bell. Goth.

Sequitur Collina, siue Salaria. Collina vel à Collibus Quirinali, & Viminali, æquata ibi planicie coniunctis: vel ab Urbis tribu: cuius nominis & Regio antiquitus fuit. sed tribus potius à loco nomen sumpsit. Varro. *Partes Urbis tribus dictæ: & ab locis Suburana, Esquilina, Collina, Palatina.* Salaria, quoniam illa sal in Sabinos portari consueuerat, vt ait Plinius. siue vt Festus: *quia per eam Sabini sal à mari deferebant.* Quamuis vterque de via, non de porta loquatur. sed par vtriusque ratio est. Celebris hæc porta Historicorum, rerumque ibi gestarum memoria. Hanc *obequitauit Annibal vsque ad Templum Honoris*, quod erat extra, vt ait Liuius, & *intra muros hastam emisit*, vt ait Plinius. Hac ingressi Senones Galli Urbem euerterunt. Ante hanc Sylla cum Samnitibus Romam inuadentibus pugnavit. Ab hac ad Esquilinam agger Tarquinij protensus est.

Porta Collina, quæ & Salaria. 4. de lin. lat Lib. 31. c. 7.

Eadem porta Quirinalis, vel à Quirini, idest Romuli sacello, vel à Monte Quirinali, in quem mittebat. Eadem Agonia, & Agonensis. Circensem enim planiciem inundante Tiberi, ad hanc portam dabantur ludi Agonales dicti, quod Hostia in illis mactata diceretur Agonia: vel quod Montes Agones dicerentur. Eadem Salutaris ab æde Salutis illi proxima, vt ait Sex Pompeius.

Eadem Quirinalis & Agonensis & Salutaris.

Collinæ Viminalis porta succedit in extremo Viminali sita, vnde etiam nomen traxit, quamquam non eo loci olim posita.

Porta Viminalis quæ & Numantina.

Extra portam Viminalem Deæ Neniæ sacellum fuit, vt ait Festus, quam cantu quertulo aduocabant vt adesset funeribus, Extra eandem lucus Rubiginis, in quo canis, & ovis immolabantur inclinante Aprili; canis cani cœlesti, Rubigini ovis: illi, ne segetes exureret: huic, ne exederet. Testis Ouidius.

4. Fast.

*Hac mihi Nomento Romam cum luce redirem,
Obstitit in media candida turba via.
Flamen in antiquæ lucum Rubiginis ibat,
Extæ canis flammis, extæ daturus ovis.
Pro Cane sydereo canis hic imponitur aris:
Et quare fiat, nil nisi nomen habet.*

Eadem Catularia.

Hinc portæ Catulariæ nomen. Festus; *Catularia porta Romæ dicta est, quia non longe ab ea ad placandum Caniculæ sydus frugibus inimicum rufæ canes immolabantur, vt fruges flauescerent ad maturitatem perducerentur.* Eandem hodie Sanctæ Agnetis nuncupant, ab Æde illi sacra extra pomerium, & Piam, quod Pius III. Pontifex refecit.

Nunc Pia, & S. Agnetis.

Porta Esquilina nunc S. Laurentij.

Magna agitur quæstio inter Antiquarios, an porta Sancti Laurentij, quæ proxima est, olim Esquilina fuerit. Quidam affirmant: Alij Tiburtinam hanc nominant, alij Næuiæ sequenti, vulgo Maiori, Esquilinæ nomen attribuunt. Me Liuij auctoritas cogit, Dionysij, Strabonis, vt Esquilinam appellem: nec quemquam præscorum inuenio, ait Marlianus, Tiburtinam nominasse.

Lib. 2.

Liuius, cum referret Romanos Hetruscis prædatoribus insidias paruisse, ait: eos emissio pecore porta Esquilina, vt hostem elicerent, in eum postea partim Collina egressos, partim Næuia, partim Cœlimontana, & Gabina etiam via occultos confedisse. Quo loco cum ageretur de obsidione Porſenæ Regis, qui Ianiculo occupato, *in plano ripisque Tiberis castra posuerat, dicitur porta Esquilina ab hoste auersissima.* Quod ad amussim quadrat in portam S. Laurentij, Ianiculo rectè oppositam. Dionysius autem, & Strabo aggerem a porta Collina ad Esquilinam processisse tradunt, qui sane hanc portam non excessit. Mœnia enim, quæ, vt supra dixi, à porta Sancti Laurentij, Viminalem versus ad lineam excurrunt, aggerem illum indicant, quamquam postea intermissa, siue extrorsus protensa Castris prætorijs. Addit Strabo; *in medio Aggere perducto à Collina ad Esquilinam, aliam portam cognomento Viminalem.* Igitur Viminalis proxima Esquilinæ, vt hodieque visitur. Sic Annibale ad Anienem habente Castra, Romani inter Esquilinam, & Collinam Castra posuerunt. Erat enim locus hosti oppositus, & aggere, fossaque munitus. Quæ contra obijciuntur, non eius momenti sunt, vt pluribus diluere necesse sit. Porro hæc porta etiam Taurina ab insculpto Tauri Capite, & Libitiniensis, puto, dicta est; quod per eam cadauera,

Lib. 5.

De ea re Liv. dec. 3. lib. 6.

Eadē Taurina & Libitiniensis.

Porta Næuia, nunc Maior.

mortuorum in Campum Esquilinum commune plebis sepulchrum efferebantur.

Proxima Esquilinæ Næuia à plerisque dicitur, quod in Nemoribus Næuijs, vt ait Varro. *Næuius enim loca, ubi ea sic dicta, coluit.* Næuia
sylvæ

THIS PAGE IS LOCKED TO FREE MEMBERS
Purchase full membership to immediately unlock this page

Get Smart

Over 2,000 years of
human knowledge in
797,885 volumes

Instant access
\$8.99/month

Continue

*Fair usage policy applies

Multo nobilior est ea, quæ nunc Sancti Sebastiani, olim Capena; cuius nominis varia fertur deriuatio. Aut enim à Capenatibus populis Latinis: aut à Capenate fluuio: aut à Capena Vrbe prope Albam ab Italo Rege condita: aut à Camœnis, quarum extra portam & lucus, & ædes fuit, mutata littera Capena dicta est. Hinc tendebatur Appia via, longarum, vt ait Statius, Regina viarum.

Onuphr. de
Vrbe Rom.
Mor. l. 1.
cap 8. ed. 2.

In vi. c. 30

Porta Tri-
gemina
nunc San-
cti Pauli.

Porta Por-
tuensis.

Porta Iani-
culensis
nunc San-
cti Pancra-
tij.

Porta Septi-
miana.

Quoniam autem Asinariæ portæ meminit Procopius scribens, Totila Rege illa Gothos in Urbem fuisse ingressos; quænam hæc fuerit ambigitur. Festus ita scribit: *Significat aquam eo nomine, quæ est supra viam Ardeatinam inter lapidem secundum, & tertium: qua irrigantur horti infra viam Ardeatinam, & Asinariam, vsque ad Latinam.* Ex quibus verbis quid eliciam, nescio. Fuisse hoc ordine stratas vias, vt primo Latina, deinde Asinaria, postea Ardeatina esset? Id vero negant Antiquarij, qui inter Ardeatinam, & Asinariam, medias Appiam, & Laurentinam constituunt. Portam Asinariam fuisse prope Latinam, cum via prope esset? Atqui prope Latinam portam fuit Capena. Nam de Gabiussa quæ supra Latinam erat, hic sermo esse non potest. Quid ergo statuendum? Nihil equidem certi. sed tamen in his locis fuisse Asinariam viam, & portam. Via quidem diuersa ab Appia, & Latina fuit: sed in alterutram illarum incidens, tendensque ad portam siue Capenam, siue Latinam suum etiam nomen alterutri tribuebat. Fuluius Cœlimontanam, Asinariam putat; in causa afferenda ridiculus magis, quam eruditus. Honestiori, quam ille, deriuatione deducere ab hortis Asinianis, qui erant in regione Piscinæ publicæ, vt refert P. Victor: aut aliquo Romano Asinio auctore, vel instauratore. Suetonius de Augusto. *Desumpta sibi, inquit, Flaminia via Arimino tenus munienda, reliquas triumphalibus viris ex manubriali pecunia sternendas distribuit.* Quid? si tunc vel Asinius Pollio, vel Asinius Gallus, qui sub Augusto fuere Consules, ab hortis Asinianis inchoantes viam sternendam curarunt?

Proxima Tiberi Trigemina est, nunc S. Pauli. Trigeminæ nomen Termini Horatij fratres inde ad pugnandum cum tribus Curiatij egressi fecere; fuisse portam cis Auentinum in minore Urbis pomœrio supra retull, cum Ædiles extra Trigeminam in Auentinum porticum itauerunt. Eadem Hostiensis.

Iam in ambitu Transtiberino portæ tres. Prima Portuensis, quod Portum Hostiensem deduceret, vbi muri refecti ab Honorio, & Arcadio. eadem Naualis dicitur.

Alteram in edito Collis, nunc Sancti Pancratij, Aurelia fortasse videretur, nisi Procopius eam statuisset prope molè Adriani, ac Templum S. Petri, vt diximus. Hanc autem veteri nomine Ianiculensem appellant.

Vltima ad Tiberim Septimiana porta est, à Septimio Seuero Imperatore sic dicta. Hic enim teste Spartiano Thermas Septimianas in Transtiberina regione ad portam sui nominis ædificauit, vbi Ianus Septimianus, & ara Septimiana. Mansit Seueri nomen vsque ad Alexandrum Sextum Pontificem Maximum qui portam instaurauit, Titulum abstulit.

Porta Septimiana, an Fontinalis etiam dicenda sit, ambigitur. Fontinalis autem, quod ad illam Fontium sacra fierent coronatis pueris, & Fontibus. Fontinalis quidem nonnullis Capena est quod ad eam magna fontium copia, ideoque madida à Iuvenale; & Martiale grandi plueret gutta dicitur. Huc etiam accommodant Liuij locum: *Aediles alteram Porticum ad portam Fontinalem ad Martis aram, qua in Campos ite- esset, perduxerunt*. Cum enim esset extra Capenam Templum Martis, & Horatorum sepulchra, putant illic geminum fuisse Campum, eoque Porticum perduxisse. Onuphrius Campos Vaticanos intelligit, quò Porticus è porta Septimiana, eademque Fontinali perducta sit. Plinius enim scribit Fornacem ædificatam in Campis, vt conderetur patina Vitellio Cæsari, quos fuisse Vaticanos argumento est, quod iisdem in Campis sint hodieque fornaces. Neque hæc interpretatio, ac sententia, quam sequuntur Blondus, & Marlianus satisfacit. Nam loco citato Liuij etiam, Campum, legitur; qua sola voce significatur Campus Martius. Deinde tametsi, Campos, legatur: duo cis Tiberim in Romana planicie Campi fuere, de quibus supra. Sed loco citato Liuij sermonem esse de Campo Martio, & Campum, legendum, alter eius locus perspicue demonstrat: *Comitijs, inquit, confectis, vt traditum antiquitus est, Censores in Campo ad aram Martis sellis curulibus confederunt*. Erat igitur ara Martis in Campo Martio, quia illi dicatus fuerat, & ibi habita fuerant Censorum Comitia. Præterea maior necessitas in eo ædificandæ Porticus, cum quotidie ad inambulationes, exercitationesque bellicas Campus Martius adiretur. Quod si verum est, aliqua alia porta pro Fontinali statuenda esset. Nec tamen magnopere pugnandum, si aliquis voluerit aut Septimianam, aut Capenam Fontinalem dicere, aut alibi Fontinalem querere.

An eadem
Fontinalis

Dec. 4. l. 10

Istæ sunt portæ, quas suo æuò in Vrbe fuisse notat Procopius, præter alias quædam minoris notæ. Primo quidem portulæ cuiusdam prope Collatinam; seu Pincianam ipse meminit, cuius nullum apparet vestigium.

At inter Viminalem & Esquilinam prope murum Castrorum clausam pridem porta visitur, quam nonnulli antiquarij. Inter Aggeres appellant, & porta quidem Viminalis inter aggeres à Strabone esse dicitur. *In aggere autem medio tertia est porta eiusdem nominis cum Colle Viminali*. Aut ergo hic erat porta Viminalis, nunc alio translata, & vulgo Pia, aut hæc non est Inter aggeres. Onuphrius Querquetulariam portam nuncupat, inde dictam, quòd vt est apud Sex. Pompeium, querquetum maros Urbis iuxta se haberit. Ita vero opinatur, quia præter P. Victoris, Sex. Rufi, & M. Varronis verba locum Plinij adducit: *Fagutali, inquit, Ioni etiam nunc; ubi lucus fageus fuit, porta Querquetulana, Colle, in quem Vimina petebantur*. Unde iūfert, portam Querquetulanam in Colle Viminali, & hanc de qua loquimur fuisse. Refragatur his Tacitus: *Hard fuerit, inquit, absurdum tradere, montem eum, Cœlium, antiquitus Querquetulanum cognomento fuisse, quod talis syluæ frequens fecundus-*

Porta clausa
inter Aggeres, olim
Viminalis.
Lib. 5.

Ex l. 1. c. 16

Li. 4 Ann.
Mons Cœlius Querquetulanus.

que erat: mox *Cœlium* appellatum à *Cœlio Vibenna*, qui *Dux Gentis Hetruriae*. Si ergo *Querquetulanus Mons Cœlius* est, in *Cœlio* porta *Querquetulana* erat. *Non in e. l. tet.*, ait *Onuphrius*, *Tacitum* hæc scribere, *utcumque autem sit*, *Varroni*, *Plinio*, *P. Victori*, & *Sext. Rufo* magis credendum. Sic ego etiam infero: his credendum, sed non magis, quam *Tacito*. Non enim diuersa sentiunt. *Pliniani* quidem illius loci, longè alia interpretatio est, atque illi tribuit *Onuphrius*. Scribit enim de *lucis in Vrbe confitis*, aitque: *sylvarum certe, Roma, distinguebatur insignibus: Fagutali Ioui etiam nunc, ubi lucus Fageus fuit. Vbi sane, Fagutali Ioui, sexto casu, aut Ioue, legendum est, & sensus patet. Hoc est enim vnum è sylvarum insignibus, Fagutalis Iuppiter, ubi lucus fageus fuit. Tum pergit: Porta Querquetulana: hoc est aliud insigne, ubi lucus fuit querceus. Pergit: Colle, in quem Vimina petebantur. Tertium sylvarum insigne, Collis Viminalis nomine a luco Viminum, quæ ex eo petebantur. Roma igitur sylvarum distinguebatur insignibus, Fagutali Ioue: porta Querquetulana: Colle, in quem vimina petebantur. Hæc est germana eius loci interpretatio. ubi porta Querquetulana, interpunctione distinguetur à sequentibus verbis. Sic autem *Plinius* consentit cum *Tacito*. Nam hæc porta relinquetur in *Colle Querquetulano*, idest *Cœlio*. *P. Victor*, & *Sext. Rufus* lucum *Fagutalem* in quinta regione *Esquilina* collocant. Hoc nihil ad nos. *Varro* propè *Esquilias* (non enim in *Colle Viminali*, quod ait *Onuphrius*, ut legenti patet) constituit *Querquetulanum* sacellum. Hoc fauet nobis. Nam *Cœlius* est finitimus *Esquilij*, in quo *sylua* è *quercubus*; *Querquetulana* porta, & *sacellum* fuit.*

Quod ergo nomen sortita est porta, de qua loquimur, si non est *Querquetulana*? cum hæc *Cœli montana* sit. Equidem putauerim hanc portam, propinquam olim *Castris* fuisse antiquitus *Viminalem*, & inter *Aggeres*, cum in extremo *Viminali*, & in medio *Aggere* sit; sed clausam ædificatione *Castrorum* propter propinquitatem: eoque translata, ubi nunc porta *Viminalis*, seu *Pia* est.

Porta Piacularis, & Minucia. Dux præterea fuere portæ, *Piacularis*, & *Minucia*, illa propter aliqua *piacula*, quæ ibidem fiebant: hæc quia proxima erat *sacello, vel ara Minucij, quem Deum putabant*. Auctor *Sextus Pompeius*. Hæc duæ quænam, vel ubi fuerint, cum alijs ignoro. Inter priores tamen potius numerandas, quam separandas censerem.

Porta Sangualis. Demum *Sangualis* porta apud *Festum*, proxima *Ædibus Anci* dicitur; in summa *Sacra via*, ait *Fulvius*. Alij *saginale* ab *Æde Sanguis* nominant, cuius *sacellum* in septima regione *Via lata* propinquam portæ *Colatinae* numeratur à *P. Victore*. Vel *Sangualis* à *Sanco*, vel *Sango* dicta est; quem eundem faciunt cum *Deo Fidio*, & *Santo*. Nam cum hic *Ædem* haberet in *Quirinali*, ubi porta *Collina*; verisimile est, hanc etiam fuisse *Sanqualem*, ut etiam scribunt.

De Porta Triumphali. Cap. XXI.

ANC mihi seorsim seposui fusiori tractatione indigentem. Et fuisse in Vrbe Triumphalem portam nemo dubitat, cuius grauiissimi scriptores meminere. Cic. in Pisonem: *aut ad rem pertineat, quatuor porta introieris, modo ne Triumphali.* Tacitus. *Tum consultatum est de honoribus, ex quibus maxime insignes visi, ut Porta Triumphali duceretur funus.* Suetonius in Augusto. *Inter alia complura censuerunt quidam funus Triumphali porta ducendum precedente Victoria, quae est in Curia.* Iosephus: *αὐτὸς δὲ τὴν πύλιν αὐτὸς ἀνεχώρησεν, τὴν ἀπὸ τῆς πέμπτης δὲ αὐτὴν αἰὲν τοῦς θεαμβέως, τῆς πορονηροίας αὐτῶν τυχοίας.* Ipse vero Vespasianus ad portam resedit, quae, quod ab illa semper ducuntur triumphi, nomen ipsorum sortita est. Hæc ostendunt portam fuisse. Iam ubi fuerit, ostendendum. Onuphrius: *Erat inquit in ea murorum parte, quae ab Adriani sepulchro ad Sancti Spiritus portam olim produci erant.* Idem sensit Marlianus, & Fulvius (quamquam hic alibi Capenam pro Triumphali habere videtur) & Flavius Blondus, in cuius verba reliqui videntur iurasse. Interpret vero Suetonij loco laudato. *Porta inquit Triumphalis media fuisse videtur inter portam Flumentanam, & Catulariam.* Ex quo videtur Iulius Bulengerius accepisse, dum ait. *Inter portam Flumentanam, & Catulariam, qua iter est ad Septimianam: Quae sanè verba mihi perobscura sunt.* Nam, ut supra dixi, Flumentana est Flaminia: Viminalis autem Catularia, cis Tiberim. Quomodo ergo Triumphalis tanto trans Tiberim intervallo seiuncta, inter utramque collocatur? illac verò iter ad Septimianam esse non potest, sitam sub Ianiculò. rectius alij loquuntur, qui Flumentanae, aut Catulariæ non meminerunt.

Omnes autem Iosephum quasi aliquem Dædalum ad extruendam suam portam Triumphalem; quo tamen maxime demoluntur. Ille enim loco ante citato scribit, Vespasianum & Titum triumphaturos, Palatio profectos apud Isis templum pernoctasse, indeque profectos ad Octavias ambulationes primum: tum ad portam Triumphalem venisse. Quibus verbis, ait Onuphrius, *constat eos extra Urbem tunc in Campo Martio fuisse; eosque traiecto Tiberi per eam portam introisse:* Sed ut accuratius locus ille exponatur, afferam eius verba, *Instructus, inquit, erat exercitus αὐτῶν δὲ τῶν ἀνω βασιλείων, ἀλλὰ καὶ πλεσίον τῶν τῆς Ἰσίδος ἱεροῦ. ἐκείνῃ δὲ ἀνεπαύοντο τῆς νυκτὸς ἐκείνης οἱ αὐτοκράτορες.* circa fores non superiorum Regiarum, idest Palatij Augusti; sed prope Isis Templum, ibi enim quiescebant nocte illa Imperatores: Et paulo post: *καὶ περὶ αὐτὸν εἰς τῆς οὐραβίας ἀειπάτες. ἐνταῦθα δὲ ἦτε βυλὴ καὶ*

Porta Triumphalis fuit antiquitus in Vrbe.

Li. 1. Ann.

Cap. 100.

Lib. 7. Bel.

Ind. c. 24.

Antiquarij locant portam Triumphalem ad Nosocomiam S. Spiritus.

L. 1. c. ult.

Lib. 3.

Lib. 1. Inst.

Rome.

Cap. 23. de

Triumpho.

Templum
Isidis ubi
esset.

Sat. 6.

Lib. 2. Epi-
gr. 14.

Lib. 5. c. 1.
Edit. 2.
Antiquit.
lib. 4.

Lib. 3.
Simulacrū
Osiridis Ro-
mæ inuen-
tum.

Eius forma

In l. de Isi-
de & Osiri

τὰ τέλη τῶν ἀρχόντων, οἵτε ἀπὸ τῶν πριυάτων ἰππῆς τὴν ἀφίξιν αὐτῶν ἀνέ-
μενον. πηποίε δὲ βῆμα παρὰ τῶν στοῶν. & transeunt ad Octauias am-
bulationes. Ibi autem Senatus, Ducum proceres, & honorati Equi-
tes eorum præstolabantur aduentum. Factus autem suggestus erat
ante porticus. Hic primo quaerenda nobis est Isidis Ædes: Tum
Octauia porticus. Plura quidem fuerunt in Vrbe templa Isidis; Hic ta-
men de illo, quod erat in Campo Martio sermo est. Nam Vespasianus,
& Titus, more veterum, qui triumphaturi debebant extra Urbem, Vrbe
egressi, venerunt in Campum Martium situm extra portas. Erat autem
Templum prope Septa, in quibus comitia ad creandos Magistratus ha-
bebantur; quæ quod populum inclusum cogere, veluti Caulæ gregem,
olim Ouile dicta sunt. Iuuenalis:

Vt spargat in Aede

Isidis, antiquo quæ proxima surgit Ouili.

Martialis. *Si nihil Europe fecit, tum Septa petuntur;*

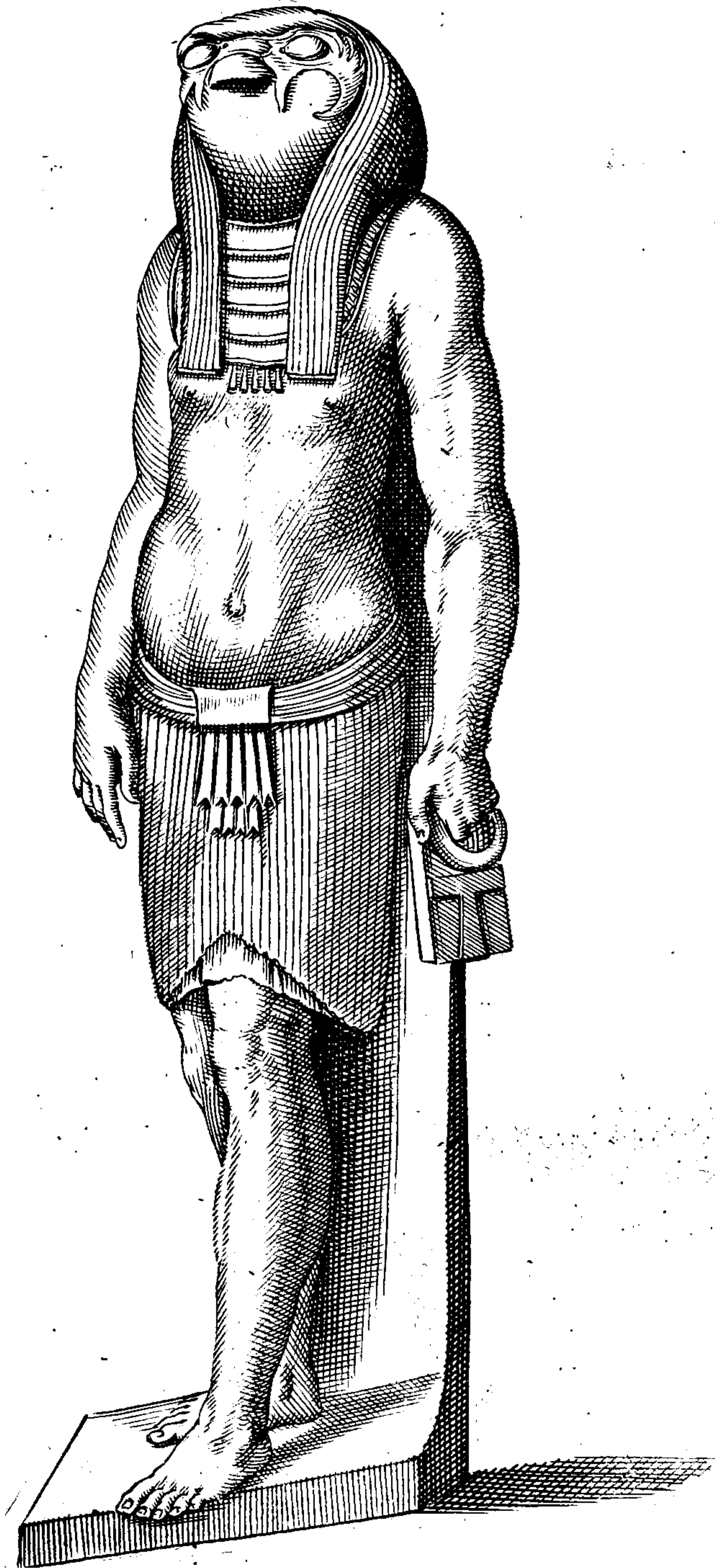
Si quid Phyllirides præstet, & Aesonides.

Hinc quoque deceptus Memphitica templa frequentat,

Affidet & cathedris mæsta Iuuenca tuis.

Nam Isis etiam specie Iuuenæ colebatur, cuius Ædem Septis egressus
adibat ille cœnarum venator Silius, in quem scribit Martialis. Septa ve-
ro, de quibus alibi, inter forum nunc Columnæ, fontem Aquæ Virginis,
seu Treuenis, Montemque Trinitatis, quondam hortulorum fuere.
A fonte Triuij sinistrorsum euntibus in Collem Pincium, Templum
occurrit Sancto Andrea dicatum, quod antiqua Septa fortasse indicat.
idem enim est Italis, *Fratte*; vnde cognomentum traxit, quod Latinis
Septa. Itaque Templum Isidis Marlianus in via Lata ad Sancti Marcelli,
nunc Ædem collocat: Fuluius prope viam Latam, & Templum S. Ma-
riæ in Aquiro. Referens enim, fuisse quasdam columnas in proximo
templi horto, subdit: *Nec desunt qui velint ibi fuisse Templum Isidis,*
quod in hoc ambitu fuisse constat.

Sed iam vbi fuerit Templum Isidis, ambigi non potest, resosio Osiri-
dis simulacro. simul enim tamquam vir, & vxor colebantur ab antiquis.
Nam Dominicanis Patribus peramplè eleganterque ædificantibus: ad
noui fabricam Cœnobij, & fundamenta iacienda cum terra egeretur,
hæud longe ab eo loco, quem notat Fuluius, ac vetus Minervæ Delubrum,
prope viam, quæ descendentes è Quirinali deducit ad Pantheon, ore pro-
no, ac pedibus (qui postea seorsim reperti sunt) mancum simulacrum
est inuentum. Id erat ex atro lapide: oblatumque est à Patribus Patro-
no Eminentissimo Antonio Cardinali Barberino, qui eodem in loco,
ponendo iuniorum tyrociniò ædificat. Ne vero quisquam dubitet, an
illa sit Osiridis, effigies, argumento primum est color. Nigrum enim
fuisse Osirim putabant Ægyptij, teste Plutarcho: Thebisque in Ægy-
pto immanem statuam ex Basalte ferrei coloris atque duritiæ fuisse nar-
rant Serapidis, quem alio nomine eundem cum Osiri habitum testatur
idem Plutarchus: *Ambo, inquit, vnius Dei, seu facultatis vocabula cen-*

seo. Et: *Præstat autem cum Osiride eundem facere Serapin.* Idem auctor est, Osirim, quod Solem significaret, Accipitris forma representatum. Ea quippe avis & visus acumine, & volatus celeritate pollet. Cum vero celeritatem in Sole admiremur, eidem videndi facultatem plerique antiquorum tribuebant. Ideoque statua capitis formam accipitri similem præfert. Quod autem notatam T.littera tabellam manu gestat, id quoque Osirim demonstrat. Hanc enim Ægyptij habuerunt vnam ex arcanis, & sacris notis: cuius eam fuisse significationem interpretatione sapientiam Socrates, & Sozomenus docent, *Vita ventura.* Idemque cum Suida referunt: In delubro Serapidis diruto repertas esse litteras lapidibus incisas, quæ Crucis præferrent formam. Hoc autem T.litteræ præcipuum est. Quare S.Hieronymus: *Antiquis, inquit, Hebræorum litteris, quibus usque hodie vtuntur Samaritani, extrema T.littera Crucis habet similitudinem.* Ideoque Tau pro signo Salutis & vitæ legitur in sacris paginis, Ezechielis cap.9. Quod sane arcanum mysterium Hebræi cum vaticinationibus Prophetarum, & Sacerdotum responsis didicissent: ab his deinde ad Ægyptios, ab Ægyptijs ad alias gentes dimanauit. Quare tam Græcis, quam Latinis T.littera symbolum vitæ, Θ. mortis erat. Nam & superstitum bello militum nomina, docente Isidoro, littera T. mortuorum vero Θ. notabantur. Iudices referente Asconio T. absoluebant, Θ. dānabant. Ideo Θ. nigrum Persio, nempe infaustum est.

Et potis es nigrum vitio præfigere theta.

Et Martialis: *Nostrum mortiferum quæstoris, Castrice signum;*
Est operæ pretium discere Theta nouum.

Gentiles igitur Ægyptij sacrorum mysteriorum deprauatores Osiridem, siue Serapidem symbolum salutis, & vitæ modò pectore, vt refert Cælius: modò manu gestare voluerunt, cui mortis signum merito dare debuerant. Neque animaduersione vacat, quod super T. est insculptum O. quā ansulam esse, siue anulum nonnulli existimant. Sed quia, vt dixi Osirim Solem esse putabant, illum etiam notabant hoc signo. Clemens Alexandrinus. *Qui Solem volunt scribere, faciunt circulum.* Alij tamen circello T.litteræ superposito, quod alibi videmus, oculum intelligunt, quò & Osirim prisca designabant. Macrobius: *Osirim Ægyptij vt Solem esse asserant, insculpunt sceptrum, inque eo speciem oculi exprimunt: & hoc signo Osirim monstrant significantes hunc Deum Solem esse, quia Solem Iouis oculum appellauit antiquitas.* Aliter Plutarchus: *Osirim oculo & scepro pictis exprimunt, oculo prouidentiam, scepro potentiam demonstrante.* Idemque signari docet *Osirim Regem & Dominum.* Qui demum scripsit, *Vbique ostendi eius simulacrum humana specie.* Hæc probent, statuam esse Osiridis. Id ergo simulacrum inuentum fuisse ibi Ædem Isidis, seu potius vtriusque communem demonstrat: apud quam postridie triumphaturus Vespasianus, extra Urbem pernoctare voluit. Et vero in vtriusque cultum eum propensum fuisse probabile est, propter ea, quæ Alexandria miralli accidisse narrant Tacitus, & Suetonius, monij Serapidis, siue in eius templo, dæmone scilicet illudente.

THIS PAGE IS LOCKED TO FREE MEMBERS

Purchase full membership to immediately unlock this page

Know Your Bible

Forgotten Books' Full Membership provides unlimited access to more than 28,000 volumes of Christian literature for \$8.99/month

HOLY BIBLE

Continue

*Fair use policy applies

fuisse verisimile est: Ibi enim post Ædes Ducum Vrsinorum ad Campum Floræ Theatri Pompeiani vestigia apparent. Marlianus putat cognomen S. Nicolai in Chalcaria ab ea porticu deriuari. *καλλὰς* enim æs dicitur. Sed non placet. Nam Romani non à Græco nomine, sed Corinthiam ab æreis & Corinthijs capitulis dixerunt. Templo autem Calcariæ propinquæ cognomentum dare potuerunt.

Hinc autem manifesta eorum deceptio apparet, qui portam Triumphalem in vltiore ripa Tiberis ad Santum spiritum in Saxia locauerunt. Cum enim porticus, vbi erant Imperatores, esset ad Circum Flaminium, quomodo inde ad circum Neronis, Camposque Vaticanos retrocessere, vno circiter milliario distantes & peractoque itinere venerunt ad portam Urbis, qui ante, tanto intervallo propinquiore, nihilominus erant extra Urbem? Non ergo fictitiam ad illam portam retro vecti, sed ad aliam vere Triumphalem prouecti sunt Cæsares. Quod euincit non hic solum Vespasiani triumphus, sed multo efficacius veterum Triumphum Consulum, ac Prætorum. Nam porta Triumphalis fuit in Vrbe ante Ciceronem; cum, vt demonstraui, Romana mœnia à rupe Capitolina per forum nunc Montanarium rectâ tendebant ad Tiberim. Erat propè Circus Flaminius, in quo multi, antequam triumphantes inirent Urbem, leguntur fuisse. qui ergo in tam propinquo erant extra Urbem, quomodo plusquam mille passus retro cedebant, vt ad eius portam venirent? Facies ipsa, situsque locorum per se hoc demonstrat: & fictam hanc fabulosamquæ in Vaticano triumphorum portam obruet aliquando. Quam locorum descriptionem supra cap. i i. lineauimus.

*In lib. de
script. Eccl.*

*Templum
S. Petri in
via Triū-
phali, sed
non prope
Portam.*

Neque hic metum quod obiicitur ex S. Hieronymo: *Petrus Apostolus sepultus Romæ in Vaticano iuxta viam Triumphalem, totius Orbis ueneratione celebratur.* Quod item ex S. Damaso: qui scribit ab Anacleto erectam fuisse Basilicam B. Petro iuxta viam Triumphalem, & Circum Caij, & Neronis. Nempe hac via Triumphali quidam auctores triumphant; sed ita, vt, quemadmodum olim Cæsar triumphans excussus est è curru, sic isti loco, & opinione moueri debeant. Aliud enim porta, aliud via est. In Vaticano via fuit Triumphalis, porta non fuit. Via enim Triumphalis à porta Triumphali deducto nomine, per vtrumque Campum Flaminium & Martium tendebat in Vaticanum, supra pontem strata, qui dictus Vaticanus, & his Triumphalis, prope Nosocomium S. Spiritus sui vestigia in alueo Tiberino reliquit. Hinc, sub ipsum Templum D. Petri Hetruriam versus via producebatur. Sepultus est ergo Apostolus iuxta viam Triumphalem: at Porta longe distita aberat a sepulchro. Sic prorsus Campaniam, & Apuliam Appia via intercurrentes attigit extremos Italiæ fines. At Porta, vnde via producit extra mœnia non fuit. Quod & in alijs perspicuum est. Vbi ergo portam Triumphalem ædificabimus?

Equidem potius vbi non fuerit, quàm vbi ponenda sit, possum ostendere. Videor tamen quibusdam quasi vestigijs germanum eius locum, persequi posse. Redeuntes è bello victores Duces Castra metabantur in

Campo

Campo Martio, datoque illis extra Urbem Senatu, perebant Triumphum. Dion. *καπετεροπεδικότων ἔξω τῆς πόλεως κατὰ τὸ ἄρειον πεδίον* Lib. II.

τῶν τῶν, θρίαμβον αἰμοσάντων. *Castra metantes extra Urbem in Campo Martio, qui petunt triumphum.* Eodem in loco eius, qui triumphabat exercitus per Legatos, Tribunofque instruebatur; ut in manipulos, centurias, cohortes dispositus laureatum Ducem sequeretur. quod factum in triumpho Vespasiani narrat Iosephus. Ibidem instructa, & digesta, pompa triumphalis est propter laxitatem, & amœnitatem loci. Denique triumphaturos in proximis Campo ædificijs fuisse legimus, in Circo Flaminio, in Æde Apollinis, in Æde Bellonæ, in Porticibus, quæ Campum spectabant. Ex quo licet conice re, portam Triumphalem in ea mœnium parte, quæ ad Arctos, & Campum Martium vergeret, fuisse. Idque indicant auctores, qui Imperatores triumphaturos in via Flaminia constituunt. Martial. de reditu Traiani:

*Quando erit illa dies, quo Campus, & arbor, & omnis
Lucebit Latia culta fenestra nuru?*

*Quando moræ dulces, longusque à Cesare pulvis,
Totaque Flaminia Roma videnda via?*

Claudianus de reditu Stiliconis.

Quæ tunc Flaminiam stipabunt millia vulgi?

Idem de reditu Honorij Augusti in Sex. eius Consul.

Palatino quæ pons à Colle recedit

Miluius, & quantum licuit consurgere tectis

Vna replet turbæ facies. undare videres

Ima viris, altas effulgere matribus ades.

Tunc quidem Traianus, Stilico, & Honorius non triumpharunt; sed tamen Honorij ingressum instar Triumphalis fuisse, illa declarant.

Tunc tibi magnorum merces fortuna laborum

Perfoluit Stilico, curru cum vectus eodem

Urbe triumphantem generum florente iuuenta

Conspiceres.

Eadem progressus Vitellius à Ponte Milvio insigni equo paludatus, accinctusque Senatum, & populum ante se agens, quominus ut captam Urbem ingrederetur, amicorum consilio deterritus, sumpta prætexta, & composito agmine incessit, ut ait Tacitus.

Lib. 2. Hist.

Idem indicant arcus, quorum vnus adhuc extat è marmore triumphanti, ut aiunt, Domitiano erectus. Sed ille triumphanti quidem, at Domitiano dicatus non est, ut alibi. Alios in eadem via, nunc celebri *Cursus* nomine insignita, fuisse arcus testatur Fulvius, quos deinde vel hominum, vel temporum iniuria demolita est.

Alij verò duo qui supersunt Triumphales arcus Constantini, ac Septimij Seneri, etsi trans Capitolium siti, remotique à via Flaminia nobis videntur obstare; magis tamen cæteros turbant, quibus porta placet in Vaticano. Verum & hi nobis fauent, si triumphalis pompæ periodus cogitatione lustretur, & iter, quod per Urbem peregere triumphan-

*Porta triū
phalis ver
gebat ad
Cāpū Mar
tium.*

Lib. 10. c. 6.

Paen. 2.

phan-

Processus
Triūphan-
tiū per Vr-
bem.

phantas proponatur ab oculos . Pompa enim triumphalis per medios
Circos , vehebatur , vt populus non modò è via , sed multo commodiùs
è gradibus , sedilibusque Circensium cauearum cuncta sedens aspiceret .
Id memorat Plutarchus in vita Æmiliij Pauli, eiusque triumphii descriptio-
ne : ὁ μὲν δῆμος ἐν τοῖς ἰππικαῖς θεάτρῳις , ἀ κίρκους καλῶσιν , περὶ τε
τὴν ἀγορὰν ἰκρία πηξάμενοι , καὶ τὰ ἄλλα τῆς πόλεως μέρη καταλαβόντες , ὡς
ἕκαστα παρεῖχεν τῆς πόμπης ἐπ' ὄψιν , ἐθεῶντο . Populus quidē in Equestri-
bus Theatris , siue Hyppodromis , quos Circos vocant , & circa forum tā-
bulata figentes , & occupantes alias Urbis partes , vt pompæ singula subij-
cerent visui , spectarunt . Pauli quidem ætate solum Circus Flaminius ,
& Circus Maximus v sui esse poterant ad spectandum . Ideò crediderim
in Circo Flaminio fuisse interdum à Ducibus donatos coronis , & mune-
ribus milites , quia circum sedebat contemplator , laudatorque populus :
Iosephus etiam locorum ad spectandum meminit in triumpho Vespasia-
ni , & Titi : ἑπαμποντὴν θρίαμβον διὰ τῶν θεάτρων διεξελαύοντες , ὅπως
ἔην τοῖς πλήθεσιν ἢ θεάτρων . quod vertit interpres , inter spectacula
transcuntes triumphum ducebant , vt multitudini facilius præberetur
aspectus . Quid autem est transire inter spectacula , nisi per loca specta-
culorum , & Circos ; quorum gradus infederat populus , vt spectaret faci-
lius , atque commodius ? Vespasianus autem discedens ab Octauia portu-
cu per Circum primò Flaminium , deinde Circum Maximum transiturus
erat . sed omnis Triumphii pompa e Campo Martio , vbi instruebatur ,
incipiens , etiam per Circum Agonalem , hodie Nauorum , ab Alexandro
extructum , vltimis saltem ætatibus , cum rari triumphii , traduci pote-
rat . Ambigi posset an etiam per Theatra primum Pompeij , tum Balbi ,
deinde Marcelli , & Amphitheatrum Statilij in Campo , & Flauium pro-
pe Sacram viam , postquam extructa sunt , pompa triumphalis transfret .
Sed fortasse horum aditus non ceperunt machinas , pegmata , carros , &
immania illa fercula , quibus manubiæ , imagines , atque hostium spolia
vehebantur . Dixerim præterea , theatra , propter adiunctum scenæ pul-
pitem , & clausum fabricæ semicirculum , pompæ transitum non præbuis-
se . De Amphitheatris dubitauerim .

Per Circos
vehebantur Trium-
phantes .

Triūphan-
tes veētī sa-
cra via .

Ad hæc constat triumphantes Sacra via perrexisse , quæ prope Palatium
descendebat in Forum ; & ideò triumphales Arcus prope Sacram viam
extructi sunt .

Lib. 2. el. 2.

Propertius . *Aut Regum auratis circumdata colla catenis,
Ætiaque in Sacra currere rostra via .*

de Triūpho

Augusti .

Lib. 4. od. 2.

Horatius : *Cesarem , quandoque trahet feroces
Per Sacrum cliuum merita decorus
Fronde Sicambros .*

Et lib. 2. E-

pod. od. 7.

Et : *Intactus aut Britannus vt descenderet
Sacra catenatus via .*

Erat enim sub Arcum Titi decliuis via in forum ; vt nunc etiam apparet .
Demum inuestigandæ viæ triumphorum conferunt triumphales , qui ex-
tant ,

tant, arcus; illos enim Cæsares triumphantes subiere, cum veherentur in Capitolium.

His probè animaduertis, via primum in Vrbe triumphalis, tum porta ipsa, minori quamquam probabilitate, peruestigatur. Nam pompa instructa in Campo Martio cum moueri cœpisset, Imperatoribus duntaxat ad portam præstolantibus, vt de Vespasiano, & Tiro dictum est; primum offendebat frequentissimas Porticus, & Tempia in Campo Flaminio; tum iuxta porticum Octauiam petebat Circum Flaminium: quo egressa intrabat portam Triumphalem. Hinc iuxta Theatrum Marcelli ad alias porticus Octauia nomine ab Augusto extructas ferebatur. Inde per mediũ Velabrum, & Forum Boarium veniebat ad Circum Maximum. Hinc læuorsum conuersa tendebat ad Curias veteres, vbi Arcus Constantini. Vnde alio flexu per Sacram viam descendebat in Forum: quod circumire necesse erat; vt frequentissimus, qui aderat populus, commode spectaretis. Tum iuxta templum Saturni; vbi Septimij arcus; ascendebat, iterum flexo currus in Capitolium. Hæc via, & circuitus triumphalis est; quem præter Plutarchi, & Iosephi allata verba confirmat Suetonius in Cæsare: *Gallici, inquit, triumphi die Velabrum præteruebens pœnâ currum excussus est; axe defracto. Apud Fanum Fontinae;* vt Dion adiungit: *Considero rem gestam in Velabro; vbi hodie Aedes S. Georgij.* Nam nisi à Velabro Cæsar venisset in Circum Maximum, sed flexo in Forum curru, Capitolium ascendisset; Sacram non vidisset viam præter morem maiorum. Venit ergo à porta proximâ Circo Flaminio, quæ per Velabrum mitteret in Circum Maximum; vt inde conuersus veniret in Sacram viam, tum Foro in Capitolium!

Iam vt tandem portæ situs statuatur; hæc, quæ memorauimus, Carmentali propinquam, inter Capitolium, & Tiberim faciunt. Putarim etiã portam Triumphalem solum ad vsum Triumphorum patuisse; alijs temporibus clausam, & obseratam. Innuit Marcus Tullius: *Qua, inquit, porta introierit, modò ne Triumphali, quæ porta Macedonicis semper Consulibus ante te patuit.* Innuit & Religio inferendi cadauer Augusti per hanc portam. Si enim, illa semper patente, quilibet alius vel eiuis, vel iumentum ingredi poterat; quæ tandem religio vetabat inferre mortuum Augustum; quæ aliarum portarum aditum non prohibebat? Leues equidem coniecturæ. Sed Porta solis triumphis patens eorum dignitatem augebat. Ideoque vix numeratur ab antiquis, quod raro esset in v su, & postea senescente cum Imperio omnino desijt. Nam qui pro numero triumphorum portas Triumphales multiplicant; & nouissime consistunt in Flaminia, audiendi non sunt. Sicut qui Capenam faciunt, vt Pomponius Lætus, in vita Diocletiani: *Inferabantur, inquit, ferè omnes triumphi via Appia, porta Capena.* Quod & Fuluius scripsit. Hæc et porro in rem conclusio Martialis: *Hæc est digna tuis Germanice porta Triumphis; Hos aditus Urbem Martis habere decet.*

Via Triūphalis.

Cap. 37.

Lib. 43.

Porta Triūphalis; ubi esset.

Oram Pis.

Nec porta Flaminia; nec Capena est Triūphalis.

Viæ Urbis . . . Cap. XXII.

Vicius quid sit.

Via Urbis flexa & angusta. Lib. 5. 15. Ann.

Li. I. ep. 87.

Sat. 3.

Loc. cit. Via post Neronem lata & recta.

Dec. 5. li. 1.

Via Urbis latis silicibus strata.

VIAE vt ait Varro, quâ uehebantur dicta, quâ angustè, semita, vt semiter dictum. Quod si neque uehiculum, neque iumentum ea inire possit, iter magis quàm via videbitur, vt habetur ff. Tit. I. de Seruit. L. Si tam angustis. Eodem enim teste Varrone, iter est, quod eundo teritur. At vici vt idem habet, à via; quod ex utraque parte via, sunt edificia: iam Vrbs condita, & aucta sub Regibus vicos, viaeque meliori forma direxisse credenda est, quam post Gallicum incendium. Quia etsi tunc opes angustæ erant, non tamen prohibebant, quominus ex mandatis Regis per accliuia collina, & ima vallium iusta dimensione producerentur viæ. Qui vero post Romulum colles Vrbi addiderunt, id fecere receptis in Ciuitatem finitimis, quos bello vicerant, populis, eorumque opibus traductis, cum Vrbs muro lapideo, aggere, fossa in planioribus locis munita, exiccata, & purgata, est Cloacis minoribus primum, tum Cloaca maxima. Quæ cura publicorum operum ostendit non omissa viarum, vicorumque ornamenta. Cæterum post Gallicam cladem, Anno Urbis Trecentesimo sexagesimo quinto, Festinatio curam exemit vicos dirigendi, vt ait Liuius, dum omisso sui, alienique discrimine in vacuo edificant, & domus, vt ait Tacitus, nulla distinctione, & passim erectæ. Vrbs arctis itineribus, bucque, & illuc flexis, atque enormibus vicis. Vt Cic. in Rullum, non optimis vijs, angustissimis semitis. Vt ibidem Liuius, forma Urbis sit occupata, quam diuisæ similis. Innuat angustias & Martialis, Vicinus meus est, manuque tangi De nostris Nouius potest fenestris. Iuuenalis: Rbedarum transitus arcto. Vicorum inflexu, & stantis conuicta mandra. Hæc deformitas, & angustia viarum mansere vsque ad Neronis principatum: cum eius flamma reddidere, quod gallicæ abstulerant. Nam teste Tacito, dimensis vicorum ordinibus, & latis viarum spatijs, ac patet silicibus areis edificatio peracta est. Nec tamen omnium vicorum angustias fuisse sublatas credibile est. Silice stratae sunt veteres illæ viæ Anno Urbis conditæ Quingentesimo Octuagesimo. Liuius: Censores vias sternendas silice in Vrbe, glarea extra Urbem substruendas, marginandaque prima omnia locauerunt. Erat autem flex non malleis, dolabrisque particulatim diffractus, & concisus, vti hodie mos est; sed crassius, & in fronte latus binos, ternos, quaternosue pedes multiplici ferme angulo perpolitus, vt alijs inæqualis crassitudinis facile committeretur, nec se commissura laxaret. Quod cum antiquarum extra Urbem viarum reliquæ demonstrant: tum intra Urbem ad locanda fundamenta, egesto in altitudinem

dinem solo obseruauimus : refossis uia grandibus, eoque ordine coag-
mentatis subterlucentium viarum silicibus.

De his Iuuenalis : *Fenestris Vasa cadunt, quanto percussum pondere signent,
Et laedant silicem.*

Amm. *Per ampla spatia Urbis, subuersasq. silices sine periculi metu equos
agitāt.* Sed quamuis eo lapide stratae essent viae, quas M. Antoninus diligē-
tissime curasse testatur Capitolinus in vita; nihilominus propter angu-
stias, planitiem, multitudinem hominum, iumentorum, vehiculorum,
cœnolas; & lutulentas fuisse necesse est. Iuuenalis :

Pingua crura luto.
Martialis : *Et Prætor medio cogitur ire luto.*
Et alibi : *Et nunquam sicco sordida saxa gradu.*
Ne crefragatur illo versu Horatius : *Purae* (sic enim legendum)

Sunt plateæ, nihil ut meditantibus obstet.
Quo significatur puras, adeo ac deteras esse Romanas vias, vt etiam
poëtis de carmine cogitantibus præbeant expeditum iter. Nam ille im-
propriè loquutus de vijs (Plateæ enim illis latiores aræ sunt) negat id li-
cere in sequentibus. Vt quamuis alicubi id forte liceret; id tamen de
reliquis, aut de omnibus dicere absurdum sit. Quod ex eo loco; & Iue-
nalis citato quisque potest conijcere. Nobiliores quædam viæ intra Vr-
bem, quarum scriptores meminere, suis quæque locis recensendæ
sunt.

Qualia fuerint Urbis ædificia, & primo An-
tiquissima. Cap. XXIII.

Dintuenda Urbis ædificia necesse est in certos quos-
dam ætatis gradus crescentem Romæ domorum am-
plitudinem distinguere: vt quemadmodum L. Flo-
rus ijs processum Imperij distinxit, ita ædificandi in-
crementa seiungantur. Prima ætas est à condita ad
instauratam post Gallicum incendium Urbem per
annos trecentos sexaginta quinque. Altera ab Vrbe
restituta vsque ad primum Augusti Consulatum an-
nos continet trecentos quadraginta sex. Tertia vsque ad decimum Im-
perantis Neronis annum, quo Urbem cremauit, annos habet centum
quinque. Quarta vsque ad Gothicam obsidionem, captamque Romam
duce Alarico trecentos quadraginta septem annos complectitur. Quinta
ad Iustiniani principatus annum XXI. producta, annos comprehendit
centum triginta septem, qui est annus Urbis MCCC. eoque à Totila
Gothorum Rege magna ex parte Vrbs euersa, & incensa Ciues aut ex-
pulsos, aut ad exterarum regiones traductos amisit. Sexta ætas ad nostra
vsque tempora decurrit.

Sat. 3.

Lib. 14.

Via Urbis
Cœnosa.
Ibid. em.

Li. 6. epigr.

60.

Lib. 5. c. 23.

Ep. 2. lib. 2.

An. Vr. 711

An. Vr. 816

An. Vr.

1163.

Alij 1162

Alij 1164

Prima ro-
manorum
paupertas
exiguas do-
mos habuit
De rer. rust.

Lib. 4. c. 4.

3. Fast.

Prima ætate exiguas rudesque domos habuit Roma, cum sub Regibus, & post exactos Reges reguabāt nihilominus Ciuium paupertas; atque, ut est apud Catonem, amplissime laudari existimabatur, qui dicebatur *bonus agricola; bonusque Colonus*; & poterat agro colendo familiam, & diuturnorum impendia bellorum, quæ sine publico stipendio gerebantur, sustinere. Itaque illi quæsitī ab aratro Consules; & Dictatores quas domos ædificariint quærendum non est; quos ut ait Valerius, *pericula Reipublicæ Imperatores accersebant, angustia rei familiaris bubulcos fieri cogebant*. Et Romulus quam domum incoluerit; Mars apud Ouidium sic admonet:

*Quæ fuerit nostri, si quæris Regia nati,
Aspice de canna, straminibusque domum.
In stipula placidi capiebat mûnera somni,
Et tamen ex illo venit in astra thoro.*

Lib. 6. Fast.

Idem Poeta de Domo Numæ successoris.

*Hic locus exiguus, qui sustinet atria Veste,
Tunc erat intonsi Regia magna Numæ.*

Loc. cit.

Valerius: *Per Romuli casam, perque veteris Capitolij humilia tecta, & æternos Veste focos fictilibus etiamnum vasīs contentos*. Ideò tunc Propertij testificatione,

Non fuit opprobrio facta sine arte Casa.

Aedes an-
tiquorum
humiles.
4. de li. Lat
Lib. 2. c. 8.

Quare quod sine contignatione, ac solario extruerentur domus, ædes appellatæ sunt. *Aedes* inquit Varro, *ab aditu dictæ, quod illas plano pede adibant*. Plani autem pedis ædificia leguntur apud Vitruuium ad contignationum differentiam. eodemque referente, *cum Area plana postea non posset populi recipere multitudinem ad habitandum, ad altitudinem ædificiorum res ipsa coëgit deuenire*. Et vero, cum, ut ait Ouidius,

1. Fast.

Iuppiter angusta vix totus stabat in æde,

Pascebatque suas ipse Senator oues.

Nec pudor in stipula placidam cepisse quietem,

Nec fœnum capiti supposuisse fuit.

Tura dabat populis posito modo Prætor aratro,

Et leuis argenti lamina crimen erat.

Angustia,
& pauper-
tas veterū
Romanorū
Lib. 8. c. 3.

cum, ut est apud Valerium, *septem iugera arida terra, & voluptatis causa sterile atque æstuosissimum solum versabant: deliciarumque ignari vastissimas glebas plurimo cum sudore dissipabant: cum erant, ut scribit Plinius, donâ amplissima Imperatorum, & fortium ciuium quantum quis vno die plurimum circumarauisset; & quartarij farris, aut hemina conferente populo; quomodo per amplas cœnationes ædificare, aut domos peristylis; triclinijs; conclauibus magnificè distinguere poterant? Casula profecto, & humillima tecta habuerunt vix Soli defendendo; arcendisque imbribus idonea. Nimirum, ut ait Plinius, *sic habitauerunt illi, qui hoc imperium fecere, tantas ad vincendas gentes, triumphosque referendos ab aratro; aut foco redeuntes; quorum agri quoque minorem obtinent modum, quam cellaria islorum*. Subit vero cogitatio; quota portio*

L. 36. c. 19.

barum

THIS PAGE IS LOCKED TO FREE MEMBERS
Purchase full membership to immediately unlock this page

Get Smart

Over 2,000 years of
human knowledge in
797,885 volumes

Instant access
\$8.99/month

Continue

*Fair usage policy applies

- perfecturos. Festinatio curam exemit vicos dirigendi, dum omisso sui, alienoque discrimine in vacuo edificant. Ea est causa, ut veteres Cloacæ primò pei publicum ductæ; nunc priuata passim subeant tecta, formaque Urbis sit occupata magis, quàm diuise similis. Idem, Et Roma, inquit, cum frequentia crescere, tum tota simul exurgere edificijs, & Republica impensis adiuuante, & edilil us velut publicum exigentibus opus, & ipsis priuatis, admonebat enim desiderium vsus, festinantibus ad effectum operis, intraquè annum noua Vrbs stetit. Et: nulla distinctione, & passim erectæ domus, ut ait Tacitus. Ex quo intelligere quisque potest, Romam ab egentibus, & publica, priuataque calamitate oppressis, festinanter sine lege ductuque artificum plerisque edificatibus, domos non ad splendorem, & luxum, sed ad necessitatem, vitamque imbricibus, ac tectis ab iniuria temporum defendendam habuisse. Quarè ingeniose magis quam vere de Gallico incendio L. Florus: *Pastorum casas ignis ille, & flamma paupertatem Romuli abscondit* Casæ enim vt ante, minore etiam directura redierunt, arcta itinera, hucque, & illuc: flexi, & enormes vicium, ut ait Tacitus: *deformitas edificiorum, angustie flexuræque, viciorum*, vt Suetonius: *Suspensa Vrbs, non optimis vijs, angustissimis semitis*, vt Cicero: *nixæ Cloacis subeuntibus domus*. Et, forma Urbis occupatæ magis, quàm diuise similis, vt Liuius. In hac etate per annos amplius ducentos quadraginta nihil priuatim magnificè extructum reperi: pauca etiam publicè, præter substructionem Capitolij. Nam secundo post cladem acceptam anno, *Capitolium saxo quadrato substructum est, opus vel in hac Urbis magnificentia conspiciendum*, vt ait Liuius. Quæ sanè substructio non exornando Iouis templo, sed monti, & areæ sustinendæ, vt tutior esset aduersus hostem, facta est. Quod ad priuata edificia pertinet, crescere illa non sinebat paupertas, quæ à maioribus recepta adhuc erat in pretio apud posteros. Exiguus enim ex agro census, & rarus vsus argenti. Ideo Cornelius Rufinus duobus Consulatibus, & Dictatura speciosissimè functus, quod decem pondo & asa argentea comparasset, à Fabricio Censore Senatu motus est, teste Valerio. Manij Curij post triumphos, ait Plinius, *immensumque Terrarum adiectum Imperio, nota concio est: perniciosum intelligi Ciuem, cui septem iugera non essent satis*. Hæc autem mensura plebi post exactos Reges assignata est. Iugerum autem, vt ibidem, vocabatur, quod vno iugo bouum indie exarari posset. Iuuenalis:*

*Mox etiam fractis etate, ac punica passis
Prælia, vel Pyrrhum immanem, gladiosquè Molossos,
Tandem pro multis vix iugera bina dabantur
Vulneribus; merces ea sanguinis, atque laboris,
Nullis visa vnquam meritis minor, aut ingrata
Curta fides Patriæ saturabat glebula talis.
Patrem ipsum, turbamque casæ, qua foeta iace' at
Vxor, & infantes ludebant quatuor, vnus
Vernula, tres domini; sed magnis fratribus horum*

A scrobe, vel sulco redeuntibus altera Cœna; amplior; & grandes fumabant puttibus olla; g...
 Nunc modus hic agri nostro non sufficit hortol...
 Idem indicat, quod pro tegula tabellis ligneis domus contegebantur, quæ dicuntur scandulæ. Plinius. scandula contectam fuisse Romam ad Pyrrhi usque bellum annis CCCCLXX. Cornelius Nepos auctor est. Denique, Tette Velleio, Q. Cæcilius Metellus primus omnium Romæ ædem ex marmore. in ijs ipsius monumentis. molitus vel magnificentia, vel luxuria princeps fuit. Quod actum est post eius triumphum de Pseudophilippo anuo Urbis sexcentesimo septimo; post incendium Gallicum ducentesimo quadagesimo secundo. Hic est Metellus Macedonicus, ait vbi nunc idem, qui porticus, quæ fuere circumdata duabus ædibus sine inscriptione positis, quæ nunc Octaviæ porticibus ambiuntur, fecerat. quique hanc turmam statuarum Equestrium, quæ frontem ædium spectant, hodieque maximum ornamentum eius loci, ex Macedonia detulit. Et cum Scipio Nasica item porticus in Capitolio, Cn. Octavius in Circo moliti essent; publicam magnificentiam, vt idem Vellius, est auctor, secuta priuata luxuria est. Adhuc tamen Principes Ciuitatis modicas ædes, tum ex tradita consuetudine, tum ex Romæ viuendi frugalitate habitabant. Vt de reliquis coniecturâ fiat, quibus tenuis census, aut plebeia generis humilitas erat. Catoni Consulari, Censorique penates angusti fuere. Pompeio ante tertium triumphum parua domus in Carinis: amplioremque factam ingressus Pompeij sector Antonius quesuit, vbi nam cœnarit Pompeius Magnus. M. Crassus ille ditissimus Romanorum angustis in ædibus, duobus cum fratribus est educatus. Auctor Plutarchus in eorum vita. Idem in Paulo Emilio, & Valerius de Aelijs patricijs: Sexdecim eodem, inquit, tempore Aelij fuerunt; quibus vna domunculâ fuerat eodem loci, quo nunc sunt Mariana monumenta, & vnus in agro Vieiente fundus. Eadem gens nullum ante scrupulum argenti habuit quàm Paulus Perse Rege deuictio, Q. Aelio Tuberoni genero suo quinque pondo argenti ex præda donaret. Cæsar, teste Suetonio, modicis ædibus habitauit in Suburra; & Augustus in Palatio modicis ædibus Hortensianis, & neque laxitate, neque cultu conspicuis; vt in quibus porticus breues essent Albanarum columnarum (Hunc lapidem forte hodie Piperinum vulgo nuncupant.) & sine marmore vilo, aut insigni pavimento conclauia; ac per annos amplius quadraginta eodem cubiculo hyeme; & æstate mansit dominus Terrarum. M. Lepidi Consulis triginta quinque annis ante Augustum, Consulem dicitur à Plinio Romæ domus pulcherrima fuisse. Quod si huius domus queris ornamenta; hæc inuenies apud eundem eodem libro. Columnas, cruatasque Numidici Marmoris, eiusdemque solidas glebas, & massam in liminum vsu. Sed anno Urbis DCLXII. ante primum Augusti Consulatum quadagesimo nono, vt idem refert Plinius, & Valerius, L. Crasso Oratori magna domus fuit in Palatio. Nam præter sex lotos arbores ibi consitas, Columnas quatuor Hymettij marmoris, ædilitatis gratia ad scenam ornandam aduectas, in eius atrio statuerat, cum

L. 16. c. 10.

Lib. 1.

vbi nunc
Aedes S.
Marie co-
gnomēto in
porticu.

Lib. 2.

Lib. 4. c. 4.

L. 36. c. 15.
Cap. 6.Li. 17. c. 1.
Lib. 9. c. 1.

in publico nondum essent vlla marmorea: ideoque à Cn: Domitio vna, Censuram gerente grauitèr reprehensus; eademque de causa Crassus Venus Palatina à Bruto dictus est. *Tam recens*, pergit Plinius, *est opulentia*; qui post centum sexaginta sex annos hæc scribebat, Principe Vespasiano anno Urbis DCCC. XXVIII.

Iam si hac tempestate, modica priuata ædificia fuere, quid publica? nempe Tempia, Porticus, Basilicæ ad æternitatem factæ ex manubijs prouinciarum, ex dono, pecuniaque ditissimorum populorum. Sed neque superiori, vel hac fermè tota ætate, ædes publicæ ea forma, & amplitudine sint extructæ, quam fortè animo amplectimur, & multi haud perinde docti eruditique inanitèr prædicant. Nam anno Urbis DC. LXII. cum Censor Crassus eas columnas Hymettij marmoris habebat in atrio, *In publico*, vt ait Plinius, *nondum erant vlla marmorea*. Non ergo inuisitata erat ædificiorum species, quæ tunc sola compage murorum, pilarumque lateritia firmitate constabant, aut columnis nitebantur ex Albano lapide, vel Tiburtino. Lilius: *Alij*, inquit, *speciem ipsius Urbis nondum exornatæ neque publicis, neque priuatis locis: alij singulos principum eluderent*. Quod actum est anno Urbis DLXXII. Plutarchus in comparatione Periclis, & Fabij: *Aedificia*, inquit, *quibus Pericles Athenas exornauit cum omnibus, quæcumque ante Cæsares Roma habuit, non sunt conferenda; sed longe lateque sine vlla comparatione, magnificentia, & nobilitate præ his obtinent illa primas*. Tempia vero fermè modica fuerunt, & angusta: cuiusmodi aliqua adhuc extant prope ripam Tiberis in foro Boario veteri. Templum Ieretrii Iouis quindecim pedes longum, teste Dionysio fuit, idest palmos recentes Romanos viginti. In foro Romano aliquot Basilicæ, multa erant templa; vtique non magna, vt locus caperet. Illud ipsum Capitolium omnium delubrorum, religionum, sacrorum caput, Deorum, vt aiebant, domicilium, & alterum Iouis fulminantis Cælum, pilis latere coctili dealbatis tres in partes diuisum sustinebatur, vt Dionysius, & pari propemodum longitudine, ac latitudine, quindecim duntaxat latitudini detractis, patebat ducentos pedes: idest ducentos sexaginta sex palmos, & bessem, vel vncias octo. Sed quanto maiora templa Romæ; vel magni Constantini potentia, vel deinceps Maximorum Pontificum religio, vel purpuratorum Principum munificentia, vel priuatorum Ciuium liberalitas molita est? Capitolinus verò Romanorum Deorum Augustus fuit in templo

Fictilis, & nullo violatus Iuppiter auro.

Vt cæteros Deos, vilem scilicet, sordidamque plebeculam, non puderet à figulo regi. Ideoque postea dixere Romani.

Fictilibus creuere Deis hæc aurea templa.

Igitur quamuis superstitiosum populum Ædium sacrarum cultus, splendorque vehementer vrgeret; tamen quia bellicarum expeditionum, repurgandi Urbem, solèmnès edendi ludos; Imperium propagandi cura detinebatur, aliò maiorès sumptus machinasque conuerterat. Cum in

Lib. 5.

condendis ædificijs, ait Strabo, *Græci acuti maxime, ac solertes fuisse videan-*

THIS PAGE IS LOCKED TO FREE MEMBERS

Purchase full membership to immediately unlock this page

Know Your Bible

Forgotten Books' Full Membership provides unlimited access to more than 28,000 volumes of Christian literature for \$8.99/month

HOLY BIBLE

Continue

*Fair use policy applies

lus Captis Syraculis intulerat, ac post illum è Græciæ, Asiæque Urbibus Imperatores pari contentione congesserant. *Mummius*, inquit *Plinius*, *deuicta Achaia, repleuit Urbem*. Multa & *Luculli* inuexere. *Quintus Metellus Macedonicus* statuas Equitum *Alexandri Magni*, & ipsius Regis à *Lysippo* factas maximum Urbis ornamentum, ut scribit *Velleius*, ex Macedonia detulit: & primus omnium Romæ, ut dicebam, domum ex marmore molitus, eas ita collocauit, ut frontem ædium aspicerent. Atqui non multo post, nempe anno Urbis DCXXIX. *Censores L. Cassius Longinus, & Cn. Seruilius Cæpio*, ut scribit *Velleius*, *Lepidum Aelium Augurem, quod sex millibus Aedes conduxisset adesse iusserunt. At nunc si quis, inquit, tanti habitet, vix ut Senator agnoscitur. Adeo maturè à rectis in vitia, à vitijs in praua, à prauis in præcipitia peruenitur*: scribebat autem *Velleius* Pa terculus *Tiberio* principe.

Lib. 1.

Lib. 2.

At anno Urbis DCLXII. cum domus *Crassi* Oratoris, ut aiebam, laudabatur in Palatio: *Aliquanto præstantior*, ait *Plinius* lib. 17. cap. 1. *in eodem Palatio Q. Catuli, qui Cimbros cum C. Mario fudit. Multo vero pulcherrima consensu omnium ætate ea in Colle Viminali C. Aquilij Equitis Romani, clarioris illa etiam, quam iuris ciuilibus scientia, cum tamen obiecta Crasso sua est.*

Plin. l. 36. c. 6. habet 666. ubi erratum est 10. annis. L. 36. c. 15.

In fine huius ætatis domus ædificari cœptæ magnificæ, ac nobiles; Nam domus illa *M. Lepidi*, quæ pulchrior Romæ nulla fuit anno Urbis DCLXXVI. intra annos triginta quinque centesimum locum teste *Plinio* non obtinuit; nempe ad annum Urbis DCCXI. & primum *Augusti* Consularum, à quo nos tertiam ætatem ædificandi auspicamur. Quo etiam tempore *Capitolium*, quod bello Ciuili adserat, columnis è *Templo Iouis Olympici* aduectis, à *Sylla* restitutum, æreis tegulis inauratis. *Q. Catulus* obtexit, perfectumque magnificentissimè dedicauit.

Aedificia Urbis ab Augusto ad Neronianum Incendium. Cap. XXV.

TERTIA igitur hac ætate, *Augusto* Principe, quæ multis stabilita Imperio, tam pulcherrimorum ædificiorum accessione decorata Roma est. Superiori ætate iam inclinante laudabantur porticus *Scipionis Nasicæ* in *Capitolio*, *Metelli*, *Octauij*, & *Minucij*, de quibus dixi. *Pompeius* autem Urbem nouissimè ornauerat extructo *Theatro*, *Porticu*, *Domo*, *Basilica*: tum *Paulus Æmilius* *Basilica phrygijs* columnis admirabili: tum *Cæsar* pulcherrimo *Foro*, *Qui de ornanda, instruendaque Vrbe plura, ac maiora in dies destinabat, nisi talia meditantem mors, ut ait Suetonius, præuenisset.* Quæ omnia perfecit *Augustus*. *Tacitus*, *Urbem ipsam magnifico ornatu: pauca admodum vitæ tractata ab Augusto.* *Strabo*. *Pompeius* inquit & *D. Cæsar*, & *Augustus*, eiusque filij, & familia res,

Cap. 44.
Lib. 1. Ann.
Lib. 5.

liares, & uxor, & soror cunctorum Studium simul et impensas ad comparanda decora superarunt. Suetonius in Augusto, Urbem pro maiestate, Cap. 28. Imperij ornatam, & inundationibus, incendijsque obnoxiam excoluit: publica opera plurima extruxit; sed & ceteros viros hortatus est, ut pro facultate quisque monumentis vel nouis, vel refectis, & excultis Urbem adornarent; multaque à multis extructa sunt, praesertim ab Agrippa. Dion, Agrippa ultro Aedilis factus est; omniaque aedificia publica, omnes Lib. 49. vias priuatis impendijs refecit: Cloacas expurgauit: ac per eas in Tiberim subuectus est. Liuius, Augustum Caesarem templorum omnium conditorem, aut restitutorem. Dec. 1. li. 4.

Ouidius. Sub quo delubris sentitur nulla senectus.

Nec satis est homines, obligat ille Deos.

Templorum positor, templorum sancte repertor,

Sit Superis opto mutua cura tui.

Dent tibi Coelestes, quos tu Coelestibus annos,

Proque tua, maneant in statione, domo.

Idem, referente Suetonio, spatium Urbis in Regiones quatuordecim vicofque supra mille diuisit, instituitque, ut illas annui Magistratus sortitò tuerentur: aduersus incendia excubias nocturnas, vigilesque commentus est. Ad coercendas inundationes aueum Tiberis laxauit, ac repurgauit, completum olim ruderibus, & aedificiorum prolapsionibus coarctatum. Idem, ne tanta domorum dissimilitudo esset, quod alix deprimerentur in valles: alix attollerentur in colles, edicto cavit, ut ait Strabo: Nequis supra pedes septuaginta, hoc est nostrates palmos nonaginta tres, & trientem, siue uncias quatuor, aedificaret. Idemque postea sanxisse Neronem affirmat Tacitus; quamquam certam altitudinem suppressit. At Traianus, ut ait Aurelius Victor, & idem affirmans Eutropius, maiorem sexaginta pedibus, nempe octuaginta palmis, altitudinem inhibuit. Et si ad Romanosne solos id pertineat, an prouinciales, an utrosque dignosci non planè queat. Tiberis, inquit Aurelius Victor in Traiano, inunda- uit magna clade aedium: & terremotus grauis per prouincias multas atroxque pestilentia, famesque, & incendia facta sunt. Quibus omnibus Traianus per exquisita remedia plurimum opitulatus est, statuens, ne domorum altitudo sexaginta superaret pedes ob ruinas faciles, & sumptus, si quando talia contingerent, exitiosos. Tacitus sic domorum altitudinem expressit: Nec sisti, inquit, poterant scandentes per coniuncta aedificia; quae, ut in multa pace, in altum edita, solum Capitolij aequabant. Significat autem ab ima valle, in qua erat forum Romanum, erecta aedificia praeraltis tectis aequasse solum collis Capitolini; & loquitur de parte montis, in qua fuit Iouis templum, editissima, & Tarpeio saxo proxima. Cæterum vigeat sub Augusto Studium aedificandi non modò in principibus, quos ille suo exemplo, ac persuasione excitauerat, sed etiam in cæteris. Strabo: οὐδ' ἦν ἐπὶ τοσαύτων ἀυξηθῆσα ἡ πόλις ἀντέχει τῆ το μὲν τερρῆ, τῆ το δὲ ξύλοις, καὶ λίθ οἰς πρὸς τὰς οἰκοδομίας, ἅς ἀδ. ἀλίπτως ποιεῖ-

Cap. 28.

Lib. 49.

Dec. 1. li. 4.

2. Fast. de eodem.

Cap. 30.

Lib. 15.

Lib. 3. Hist.

Lib. 5.

ποιῶσιν αἱ συμπτώσεις, καὶ ἐμπρήσεις, καὶ μεταπράσεις ἀδιάλειπτοι, καὶ αὐταὶ οὐσαι. καὶ γὰρ αἱ μεταπράσεις ἐκούσιοι πνῆς συμπτώσεις εἰσι, καὶ βαλοῦντων καὶ ἀνοικοδομούντων πρὸς τὰς ἐπιθυμίας ἕτερα ἔξ ἑτέρων. *Quam ob causam tantum auēta Ciuitas sufficit tum ad cibatum, tum lignis, & lapidibus ad ædificia, quæ continenter faciunt ruina, & incendia, & indefinenter venditarum domorum extruētionēs; hæ enim & voluntariæ quædam ruinae sunt; Ciuibus alias ex alijs ædes diruentibus, & pro libito ædificantibus.* Eorundem incendiorum, prolapsionum, & structurarum, quæ sequentes ætates etiam tenuere, cum alij, tum Iuuenalis meminit.

Sat. 3.

*Nam quid tam miserum, tam solum vidimus, ut non
Deterius credas horrere incendia, lapsus
Tectorum assiduos, ac mille pericula saeva
Vrbis?*

Deinde: *Nam si procubuit qui saxa Ligustica portat
Axis; & eursum fudit super agmina montem,
Quid superest de corioribus?*

Plinius in Panegyrico. *Itaque non ut ante immanium transuectione saxorum Urbis tecta quatiuntur. Stant secura domus, nec iam templa nutantia.* Quæ pertinent ad posteriora Domitiani tempora. Neque minor successoribus Augusti cura ædificandi fuit; nam & Palatium Tiberiana domo Tiberius auxit, ædes *Drum* vetustate aut igni abolitas, cœptasque ab Augusto Libero, Liberæ, & Cereri, & Floræ iuxta Circum Maximum, & Iano apud forum Olitorium dedicauit: Spei autem Aedem Germanicus, ut scribit Tacitus. tum Caius Cæsar sua domo Urbem cinxit, ut ait Plinius. Et Ciues immensæ laxitatis domos peregrino marmore vestiebant; cum primus Mamurra Eques Romanus Catulli vel conuicio nobilitatus, totius domus suæ in Cælio monte parietes crusta marmoris operuerit; ac totis ædibus nullam nisi è Carystio aut Lunensi marmore columnam habuerit, ut ait Plinius. Hac eadem ætate, vel deficiente iam altera, publicis ædificijs ornata est admirabiliter Ciuitas: duobus Foris, Cæsaris, & Augusti: tribus Theatris, Pompeij, Marcelli, Balbi: Amphitheatro Statilij Tauri: Porticibus, Basilicis, Balneis, innumerabilibus Fontibus tum stagnantibus, tum salientibus. Plinius, *Agrippa in Aedilitate sua, adiecta Virgine Aqua, cæteris corriuatis, atque emendatis, lacus DCC. fecit: præterea salientes CV. Castella CXXX. complura etiam cultu magnifica: operibus ijs signa CCC. ærea aut marmorea imposuit, columnas ex marmore CCCC. eaque omnia annuo spatio.* Deinde Claudius quartus ab Augusto perductos Cæruleum, & Curtium fontes, & Anienis riuum diuisit in plurimos, & ornatissimos lacus. Denique moriens Augustus iure gloriatus est, Urbem se marmoream relinquere, quam lateritiam accepisset. Ut esset pretiosior seruitus Ciuitatis: atque ex Ciuibus Reges facere videretur, quibus Regias insignes è marmore ipse fecisset.

Lib. 2. Ann

L. 36. c. 15.

L. 36. c. 6.

THIS PAGE IS LOCKED TO FREE MEMBERS
Purchase full membership to immediately unlock this page

Get Smart

Over 2,000 years of
human knowledge in
797,885 volumes

Instant access
\$8.99/month

Continue

*Fair usage policy applies

Loc. cit.

In vi. Ner.

cap. 32.

L. 33 c. 12.

Ep. 86.

Luxus ad
ficioꝝ
Romanorū

Ep. 104.

Ep. 90.

De Consol.

ad Heluiā,

cap. 10.

Cap. 35.

Lib. 16.

L. 36. c. 15.

Sat. 4.

do exprimere . tantus inerat ædificijs splendor , & luxus . Tacitus : Nero extruxit domum , in qua haud perinde gemmae , & aurum miraculo essent , solita primum , & luxu vulgata . Quare etsi teste Suetonio cuncta ibi distincta gemmis . vnionumque conchis erant ; admirationi non fuere , vsu , luxuque vulgata . Plinius stratas argento mulierum balneas reprehendit . Seneca de Balneis loquens , Pauper inquit , sibi videtur ac sordidus , nisi parietes magnis , & pretiosis orbibus refulserunt : nisi Alexandrina marmora Numidicis crustis distincta : nisi illis undique operosa , & in pictura modum variata circumlitio pretegitur : nisi vitro absconditur camera : nisi Thasius lapis , quondam rarum in aliquo spectaculum Templo , piscinas nostras circumdedit , in quas multa sudatione corpora exinanita d. mittimus : nisi aquam argenteam Epistomia fuderunt : & adhuc plebeias fistulas loquor . Quid cum ad balnea libertinorum peruenero ? quantum statuarum , quantum columnarum est , nihil sustinentium , sed in ornamentum positarum imperse causa ? quantum aquarum per gradus cum fragore labentium ? eo deliciarum peruenimus , ut nisi gemmas calcare velimus . Quid loquar , inquit idem , marmora , quibus templa , quibus domus fulgent ? quid lapideas moles in rotundum , ac laue formatas , quibus porticus , & capacia populorum tecta suscipimus ? Et rursus , Delectant nos ingentium maculae columnarum , siue ex Aegyptijs arenis , siue ex Africae solitudinibus aduecta porticum aliquam , vel capacem populi cœnationem ferunt . Miramur parietes tenui marmore indutos , & cum auro tecta perfundimus , quid aliud , quàm mendacio gaudemus ? Idem : Deinde in ipsas domus impenditur cura , ut in laxitatem ruris excurrant , ut parietes aduectis trans maria marmoribus fulgeant , ut tecta varientur auro , ut lacunaribus pauimentorum respondeat nitor . Idem : Versatilia cœnationum laquearia ita coagmentant , ut subinde alia facies , atque alia succedat : & toties tecta , quoties fercula mutantur . Ibidem de priscis loquens , Non habebant , inquit , domos instar Urbium . Et : quorum tecta nondum auro fulgebant : quorum templa nondum gemmis renidebant . Idem de Ira : Hi nempe oculi , qui non ferunt nisi varium , ac recenti cura nitens marmor : qui mensam nisi crebris distinctam nauis : qui nolunt domi nisi auro pretiosa calcare . Ammianus de Constantio Romam inuisente loquens , Perque omne latus , inquit , quo se oculi contulissent , miraculorum densitate perstrictus . Plinius : Ad Urbis nostrae miracula transire conueniat ; & sic quoque Terrarum Orbem videntum ostendere . Quod accidisse toties pœne , quot referentur miracula apparebit . Vniuersitate vero aceruata , & in vnum quemdam cumulum coniecta , non alia magnitudo exurget , quàm si mundus alius quidam vno in loco vniretur . Et deinde : computet in hac estimatione qui volet marmorum molem , opera pictorum , impendia regalia , & cum pulcherrima , laudatissimaque certantes centum domos , posteaque eas ab innumerabilibus alijs in banc diem victas . Iuuenalis :

Quid refert igitur , quantis iumenta fatiget

Porticibus ? quanta nemorum veſtetur in vmbra ?

Iugena quot vicina foro, quas emerit sedes?

Et: *Quod spatium tectis sublimibus?*

Statius de Ciuili domo: *Pandit nitidos domus alta Penates,*

Sat. 3.

Sylu. lib. 1.

Digna Deæ sedes nitidis nec sordet ab astris.

Hic libyeus, phrygiusque silæx, hic dura Laconum

Saxa virent: hic flexus onyx, & concolor alto

Vena mari, rupesque nitent, queis purpura sæpe

Oebalis, & Tyri moderator luet abeni.

Pendent innumeris fastigia nixa columnis:

Robora dalmatico lucent satiata metallo:

Excludunt radios syluis decussa vetustis

Frigora: per spicui viuunt in marmore fontes;

Nec seruat Natura vices. hic Sirius alget

Bruma tepet; versumque domus sibi temperat annum.

Eodem libro admiranda priuati balnei admirabili carmine sic refert.

Sola nitet flauis Nomadum decisa metallis

Purpura: sola cauo phrygiæ quam Syñados antro

Ipsæ cruentauit maculis lucentibus Atys:

Quasque Tyrus niueas secat, & sidonia rupes.

Vix locus Eurotæ viridis, cum regula longo.

Syñada distinctu variat; non lumina cessant:

Effulgent Camera, vario fastigia vitro,

In species animosque nitent: Stupet ipse beatas

Circumplexus opes, & parcius imperat ignis.

Nilibi plebeium: inusquam Temesæa notabis

Aera; sed argento fœcæ propellitur vnda,

Argento que cadit, labrisque nitentibus instat

Delicias mirata suas, & abire recusat.

Hic inter cætera ornamenta vitreæ Cameræ laudantur.

De his Plinius: *Pulsa deinde ex humo pauimenta in cameras transferre* Li. 36. c. 15

è vitro: nouitium & hoc inuentum: tum de Agrippa: non dubie vitreæ

in Thermis facturus cameras, si prius inuentum id fuisset: aut à parietibus

scenæ: ut diximus, se auri peruenisset in cameras.

Martialis de Thermis Tuccæ: *Idem beatas lautus extruit thermas,* Ep. 77. l. 9.

De marmore omni quod Carystos inuenit:

Quod Phrygia, siue Afra quod Nomas mittit:

Et quod virenti fonte lauit Eurotas.

Additum parietibus aliud ornamentum, pictura. Plinius: *Sed nulla gloria* Li. 35. c. 10

artificum est, nisi eorum, qui tabulas pinxere; eoque venerabilior appa-

ret antiquitas. Non enim parietes excolebant dominis tantum, nec domos

quo in loco mansuras, quæ ex incendijs rapi non possent. nondum libebat

parietes totos pingere.

Præterea columnarum in ijs præcipuus decor.

Iuuenalis: *Parte alia longis Numidarum fulta columnis*

Sat. 7.

Surgat, & argentem rapiat cœnatio Solem.

Iulius Capitolinus de domo priuati Ciuis [in vita Antonini Pij, cum domum, inquit, Omuli uisens, mirasque Columnas porphyreticas, requisisset, unde eas haberet. Flavius Vopiscus in vita Taciti Imper. Domum suam inquit, destrui precepit, atque in eo loco Thermas publicas fieri priuato sumptu iussit. Columnas centum Numidicas pedum vicenum ternum Hostiensibus dari. Hæc illi priuato fuit. Iulius Capitolinus de domo suburbana Gordianorum: Villa eorum via Prænestina ducenas columnas uno peristyllo habens, quarum quinquaginta Christeæ, Claudianæ quinquaginta, Numidicæ pari mensura sunt. In qua Basilicæ centenariæ tres. Cætera huic operi conuenientia, & Therma quales præter Urbem, ut tunc nusquam in Orbe Terrarum. Ex quibus publica opera postea sumptu Cæsarum perfecta æstimare quisque poterit.

In Gord.
Iun.

Alia habet Lipsius lib. 3. de magna tu. Rom. ca. 4. & 8. Buz. lenz. de Imper. Rom. cap. 1.

Cæterum ut huius ætatis successus in edificando constet, sublato Nerone, & Galba, ignibus bellorum Ciuiliū, quibus Ntho, & Vitellius arserant, conflagrauit & Roma. Quam mox de formem incendijs, ac ruinis Vespasianus, teste in eius vita Suet. instaurauit, vacuas areas occupare, & edificare, si possessores cessarent, cuiusque permisit. Ipse Capitolium, Amphitheatrum, Templum Pacis, alia extruxit. Rursum grauiora sub Tito incendia extitere. Sed ille Amor, ac Deliciæ generis humani, nihil nisi sibi publicè perijisse restatus, cuncta prætoriorum suorum ornamenta operibus ac templis destinauit: dumquæ enixè restituit, in tempestiua morte præuentus Domitiano rapaci, ac sæuo reliquit Imperium. Cui, cætera fratris dissimili, non defuit tamen curâ instaurandæ exornandæque Urbis: iustioreque titulo, cum Sarmaticus, Germanicus, Dacicus dicebatur, dici poterat Aedificator. Hic præter Capitolium iam tertio restructum, templa pulcherrima passim erexit: plurima & amplissima incendio consumpta restituit: noua & ornatissima excitauit; & quod maximum decorem Urbis attulit, vias laxauit institorum, mercatorumque tabernis, & officinis artificum occupatas. Illa enim tempestate cum ex omnibus terrarum plagis in hanc communem Gentium sedem, patriamque conuolarent; exundante tum hominum multitudine; tum copia rerum, Cauponum, Laniorum, Tonsorum, Librariorum, cæterorumque opificum pilæ, tentoria, tabernæ domorum parietibus in publico affixæ magnam viarum partem perpetuis veluti nundinis insederant; ut exigua, angusta, & cænosa semita celeberrimis relinqueretur in locis, quæ ægrè ciues incedere: sellas, lecticasque ferre vectores: currus, & pilenta agere aurigæ, alij ingentium marmorum, lapidumque pondera vectibus, carris, trôchleis moliri cogerentur, nec possent. Quod scilicet ludorum causa constat antea euenisse: Sueton. in Cæs. Ad quæ omnia spectacula tantum undique confluxit hominum, ut plerique aduenæ aut inter vicos, aut inter vias tabernaculis positus manerent, ac sæpe præ turbæ elisi, exanimatique sint plurimi, & in his duo Senatores. Quæ omnia tam publicæ commoditatis, quam decoris impedimenta sustulit Domitianus. Ideoque Martialis:

Cap. 39.

Li. 7. ep. 69

Abstulerat totam temerarius institor Urbem,

Inque

THIS PAGE IS LOCKED TO FREE MEMBERS

Purchase full membership to immediately unlock this page

Know Your Bible

Forgotten Books' Full Membership provides unlimited access to more than 28,000 volumes of Christian literature for \$8.99/month

HOLY BIBLE

Continue

*Fair use policy applies

Lib. 72. Dion, eiusque compendium enarrarunt, & in eius numismatis extant imagines.

Seuerus & Alexander exornant urbem. Seuerus autem elogio *Tertulliani constantissimus Caesarum* multo constantior fuit, cum Urbem stabili & edificiorum structura solidauit, quam cum gloriam ciuili sanguine imbutam exercituum strage, atque Urbium excidio obruebat. *Romæ*, inquit Spartianus in eius vita, *omnes Aedes publicas, quæ vitio temporum labebantur instaurauit, nusquam prope suo nomine adscripto, seruatis tamen ubique titulis conditorum. Et Alexander. vt Lampridius, opera veterum Principum instaurauit: ipse noua multa constituit.* Quo tempore quemadmodum ornarentur extrinsecus Romana ædificia luculenter expressit Herodianus. Nam de Prætorianis

Lib 7. cohortibus scribens cum plebe Romana certantibus, ait: *οικιῶν καὶ τῶν ἐργαστηρίων τῆς θύραις, καὶ εἰπνεσῆσαν ξύλων ἐξοχα, πολλὰ δὲ αὐταὶ κατὰ τὸν πόλιν, πῦρ δευσετίθεσαν. ῥᾶσα δὲ διὰ πυκνότητά τῶν σκυροειῶν, ξύλειας τε πλῆθος ἐπέληλον μέγιστον μέρος τῆς πόλεως τὸ πῦρ ἐνεμήθη. Domorum, & Tabernarum foribus, & siquæ erant ex ligno proiectura, huiusmodi autem multa in Vrbe sunt, ignem milites admouerunt. facillime autem propter domorum densitatem, & lignæ materia copiam continuatam, magnam partem Urbis ignis deuastauit.* Quem morem deco-

Li. 3. Hist. etiam Reipublicæ temporibus fuisse usurpatum didicimus à Tacito. Nam loquens de templo Iouis Capitolini restituto à Sylla, perfecto, dedicatoque à Q. Catulo: *Inde, inquit, lapsus ignis in porticus appositas Aedibus. Mox sustinentes fastigium Aquilæ vetere ligno traxere flammam, alueruntque.* Itaque epistilia, & coronas, aliaque ornamenta, quæ prominent ex edificijs, non marmore solum, vel Tiburtinò lapide, sed etiam ligno, præsertim fenestrarum antas, mœniana, tectorumque proiecturas non infrequenter conformabant, vt bracteato auro relucencia tegerentur. Itaque non minus in hac, quam in interiores concamerationes, & laquearia tantum auri profundebatur, vt Aurelianus teste Vopisco prohibere voluerit: & Seneca scripserit; *Lacunaria auro grauiâ perirent.*

Epist. 90. Epist. 115. Idem: *Et cum auro tecta perfundimus, quid aliud, quam mendacior gaudemus? scimus enim sub illo auro fœda ligna latitare. Nec tantum parietibus, aut lacunaribus ornamentum tenue prætenditur: omnium istorum, quos incidere altos vides, bracteata felicitas est.* Plinius: *Laquearia, quæ nunc & in priuatis domibus auro teguntur, post Cartaginem euersam primo inaurata sunt in Capitolio Censura L. Mummiij. Inde transierunt in cameras, in parietes quoque, qui iam, & ipsi tanquam vasa inaurantur; cum sua ætas varia de Catulo existimauerit, quod tegulas æreas Capitolij inaurasset primus.* Nazarius in Paneg. ad Const. *Celeberrima quæque Urbis nouis operibus enitescunt; nec obsoleta modo per vetustatem rediuiuo cultu insigniuntur, sed illa ipsa, quæ ante hac magnificentissima putabantur, nunc auriluce fulgentia indecoram maiorum parsimoniam prodiderunt.* Idcirco ipse maxime sublimes porticus, & rutilantes auro

columnæ tantum inuſitati ornatus dederunt, vt illo non minus cupide conueniatur loci gratia, quàm ſpectaculi voluptate.

Claudianus. *Quæ luce metalli*

Aemula vicinis fastigia conſerit aſtris.

Propertius: *Fictilibus creuere Deis hæc aurea templa.*

Ouidius: *Flamma nitore ſuo templorum verberat aurum.*

Claudianus: *Aurea Fortunæ reduci ſi templa priores.*

Et templa igitur, & domus aureæ; nempe parietibus, lacunaribus, tectis, ſed hi rariùs inauratis fuerunt. Aderant & alia decora, & pigmenta: marmoreæ cruſtæ, camere vitro coagmentatæ, teſellata & vermiculata pauimenta, curnata equaliter ac verſatilia laquearia, conclauia, & cœnationes auro, ebore, gemmiſque elaboratæ, porticus inauratæ duplices, craſſis, ac pretioſis ſultæ columnis, cuncta ſtatuis reſerta. Quam edium elegantiam non modo patritij, ſed plebeij, ac libertini homines ſibi vendicabant. Quare Conſtantius Conſtantini filius Romam veniens, *Miraculorum* vt ait Ammianus *denſitate perſtrictus, quidquid erat primum, id eminere inter alia cuncta ſperabat.* Et Poëta apud Photium:

εἰς δ' οὖρος ἀπὸ πέλας, πόλις ἄσσα μαρία κέυθη.

Vrbs eſt quæque domus, Vrbs continet oppida multa. Eminebant tamen Cæſarum moles. Mamertin. in Paneg. ad Iulian. Huc uſque ſolus hic fructus Imperij putabatur, vt Imperator à cæteris ciuibus non fortibus factis, nec ſplendore gloriæ, ſed magnitudine ſumptuum ſepararetur. Inde nihil neceſſariæ ſubſtructionum in ædibus moles, ingentes aulicorum cæteruæ legionum ſumptum facile vincebant.

Aedificia Urbis ab Honorio ad Iuſtinianum. Cap. XXVII.

LANTVS ædificiorum ſplendor Gothici belli detonante procella, longè, lateque nihilominus illuxit, Quinta videlicet ædificandi ætate, quæ proſecto ſenium quoddam Urbis venerabile complectitur; & ab illa capta ad Iuſtiniani Principatum perducitur. Nam Alaricus, qui Honorio Cæſare Romam inuaſit, expugnauitque, paucis ædificijs incenſis, parua onuſtus præda, ſexto die, quàm Urbem cœperat, egreſſus eſt.

Sic in compendio ex antiquorum auctoritate, Pomponius Letus. Et Oroſius: *Tertia die Barbari quàm ingreſſi Urbem fuerant, ſpontè diſcedunt, factò quidem aliquantarum ædium incendio.* Sed mitiora Zoſimus vir ethnicus, neque in contemptum noſtrorum atrociam prætermiſſurus, ſi habuiſſet. Ait igitur, conſtata è veteribus inanum Leorum ſimulacris, numerataque pecunia, & datis à Romano Populo obſidibus, Alaricum victorem non modo à direptionibus, atque incendijs temperaſſe, ſed vltro cum Romanis in iſſe ſocietatem, vt deinceps pro Maieſtate Im-

3. Stit.
Lib. 4.
I. Faſt.

De Conſ. 6:
Hon.

Parietes
marmore,
vitro ve
ſtite. Ca-
mere.

Lib. 16.

Lib. 7. c. 29.

Lib. 5.
Alaricus
Romanas
Fabricas
non demo-
litur.

Nec Gense- ricus. perij adiutor ipse, ac propugnator dimicaret. Nec Gensericus ab Eudoxia Augusta ad viciscendam viri Valentiniani cædem ex Africa vocatus in tecta desæuijt: cum captiuus, & opimâ præda discessit. Odoacer Urbem, in qua erat regnaturus, non attigit. Eoque pulso, Theodoricus Italiae, Gothorumquæ Rex noua extruxit, vetera instaurauit, quibus vel hostium iniuria vel temporum, aliquid de pristina firmitate, ac splendore detraxerat. Quidquid demum Gothi, Vandali quæ fecerint, intacta ne ab Vrbe præcipites eruperint, an aliqua inflammarint, omnia vel sumptu Ciuium, vel sequentium Principum munificentia instaurata sunt, ac restituta. Testis locupletissimus, eiusdemque ætatis est Cassiodorus Theodorici nomine regias scribens Epistolas. *Is ea, inquit, custodiri volumus maximè, quæ Urbis faciem videntur ornare. Quis enim dubitat, fabricarum miracula hac prouisione seruata? Ut antiqui Principes nobis merito debeant suas laudes, quorum fabricis dedimus longissimam iuuentutem; ut pristina nouitate reluceant, quæ iam fuerant vetustosa senectute fuscata.* Et: *Antiqua in nitorem pristinum contineas, & noua simili antiquitate producas; ut ab opere veterum sola distet nouitas fabricarum.* Eodem libro. *Quamuis Romuleæ fabricæ collatæ sibi vix possunt præcipuæ reperiri, quia totum admiratione noscitur exquisitum, quod ibi cernitur esse fundatum; tamen interesse arbitramur, quod utilitas necessaria gratificat, & quod pulchritudinis tantum causa commendat. Traiani forum vel sub assiduitate videre miraculum est. Capitolia celsa conscendere, hoc est humana ingenia superata vidisse. Tum forum fabricam admirabilem, tum Thermarum pulchritudinem commendat, iubetque, siquid conficiente senio fuerit demolitum, per uigili celeritate reparetur.* Et: *quidam populus copiosissimus statuarum, greges etiam abundantissimi Equorum tali sunt cautela seruandi, quali & cura videntur affixi. Vbi si esset humanis rebus vlla consideratio, Romanam pulchritudinem non vigilie, sed sola deberet reuerentia custodire. Quid dicemus marmore, metallis, & arte pretiosa, quæ si vacet eripere, rara manus est, quæ possit à talibus abstinere? Vbi sunt exposita quæ facere potuerunt diuitiæ generales, & labor Mundi.* Et: *Hoc enim studio largitas nostra non cedit, ut & facta veterum exclusis defectibus innoeuemus, & noua vetustatis gloria vestiamus.* Vbi post magnam laudem statuarum, *Quid dicamus, inquit, columnarum iuncea proceritatem, & moles illas sublimissimas fabricarum, quasi quibusdam erectis hastilibus contineri? Demum enumeratis septem Orbis admirandis, sed quis, ait, illa vitèrius præcipua putabit, cum in vna Vrbe tot stupenda conspexerit? Habuerunt honorem, quia præcesserunt tempore, & in rudi sæculo quidquid emerisset nouum, per ora hominum iure ferebatur eximium. Nunc autem potest esse veridicum, si vniuersa Roma dicatur esse miraculum: His addantur quæ scripsit Procopius tempore belli Gothici. Belisarius in litteris ad Totilam milis: *Romam, inquit, omnium Urbium, quæ sub Sole sunt, maximam, & nobilissimam esse in confesso est. Neque enim vnius viri potestate, atque opera extructa est, neque breui tempore ἐς τὸσον μέγεθος τε κηγάλλες ἀφίκτη.**

THIS PAGE IS LOCKED TO FREE MEMBERS
Purchase full membership to immediately unlock this page

Get Smart

Over 2,000 years of
human knowledge in
797,885 volumes

Instant access
\$8.99/month

Continue

*Fair usage policy applies

An Recens Roma cum Antiqua conferri
queat. Cap. XXVIII.

*Roma recens cum
vet. et ali-
quot secu-
lis conferē-
da & ante
ferēda est.*

*Que in Vr-
be optanda
sunt.*

Lib. 5.

*Situs recē-
tis Urbis.*

*Recēs quos
ventos Ro-
ma excipit.*

ERMO est non de potestate, vel imperio, sed de ædificijs, An videlicet recentium forma, ac species cum veterum splendore conferri aliquo modo queat. Quod breui expediam. Nam quod ad duas primas ætates pertinet; nempe vsque ad captam Urbem à Gallis: tum vsque ad bella Ciuilia Syllæ, Marijque; quadraginta annos ante Augustum Consulem, non dubito, quin præsens forma Ciuitatis non modo cum veteri conferenda; sed illi etiã anteferenda sit. Decus, & pulchritudinem Urbis tria præsertim efficiunt: laxitas & directio viarum: sublimitas, ornatus, & amplitudo ædificiorum: situs, siue in planiciem æqualiter extensus, siue curuatus in Collem, aut in summo editus, & apricus: ad Austrum, an Boream: Ortum solis, an Occasum vergens. Situ vincimus non modo ad ædificandum aptiore, sed salubriore ad viuendum. Quod etiam adnotauit Marsilius Cagnatus Medica facultate clarus, cum scriberet de Salubritate Cœli Romani. Situs enim veteris Urbis testificatione Strabonis, urgente necessitate; ne hostis ex arduo mœnibus incumberet, paulatim septem in Montes excurrit. Quibus comprehensis magna tectorum, ac Cœli inæqualitas coorta est; quod præcelsa in montibus ædificia Solem, ventorumque flatus liberè acciperent, domus verò ab his opacata in subiectis, angustisque vallibus grauē, ac nebulosum aërem; nec solis calore extenuatum includerent, vnde spiritus impurus, & noxius duceretur. Iam vero in peramplam, & apertam planiciem Ciuitas descendit; vt quæ de Campi Martij amœnitate, ac magnitudine Strabo, Dionysius, alijque auctores predicarunt, in suam dignitatem, commodumque conuerterit. Eadem Tiberi interfluente, ab occasu, Vaticanisque montibus: à meridie, Capitolio, Palatio, Auentino: ab ortu, Quirinali, & Hortorum colle latissimè inclusa, atque his veluti munitio- bus aduersus Austri, Euri, Africi, aliorumque ventorum nocentes imperus circumseptæ, Aquilonaribus tamen flatibus plana exponitur, vt humidam hyemis grauitatem tempestiuè resoluat: aut hibernos tepores, quibus abundat, modica Cœli tenuitate, quam arcticus, ac purus efficit spiritus, salubriores reddat, nec raro estatis immodicos depellat ardores. Quamuis enim non modo Aquilonem, & Boream, sed etiam Austrum, Africumque Roma excipiat; hos tamen quasi per canales, & anfractus recipit obiectu Colliū: illos accipit aperta, & obuia; cum antiquitus in septem Collibus, Austrinis & Africis flatibus vltro obuersa maxime quateretur. Quo fit, vt pestilentes annos, qui veterem Romam frequenter exhauriebant, numerare non possimus.

Ad vias venio, quarum plurimæ late, ac recte antiquas multum excedunt.

aurum: Præstiti enim suam Rectam habuerunt in Campo Martio; herbis duntaxat obstituto; non edificijs: vna Larva dedit nomen integre regioni. Ceteræ flexuosæ, & angustæ, ipsis damnantibus Romanis vendentium adhuc pilis, & cadarcis impeditæ. Quod vitium Neronianus ignis postea de-coxit.

Via Urbis
plures ve-
sta ac lata

Iam verò Aedificiorum vsque ad annum Urbis DCLXII. rarus decor, & cultus; cum, vt supra dicebam ex Plinio, nullæ in publico erant columnæ marmoreæ: & pro Crassi magnifica domo, in qua videlicet sex loti, patulæ arbores, quatuor columnæ Hymettij marmoris (hec enim præfertim commendantur ornamenta) Domitius Censor quamuis ad sigillandum inimicum, sextertium milies promitteret, idest aureorum vicies quinquies centena millia, sine duos milliones, & dimidiam. Quamuis autem in fine secundæ ætatis multum decoris, splendorisque domibus adiectum sit; tamen non dubito, quin recentes Pontificis Maximi, Purpuratorum Patrum, nobilissimorumque Principum ædes & laxitate, & structura, columnis marmoreis, pilis Tiburtinis, marmoreis incrustationibus, inauratis laquearibus, pictis cameris, auleis opere belgico, phrygio damascenoque peristromatis, ad reliqua argenti aurique lautissimo instrumento illius ætatis edibus pares sint, atque ex his aliquot etiam illis superiores. Nam de Templis quid dicam? quæ illis non magna, & ferè ætitudine Columnarum, quibus epistilia ad imponendas trabeationes nitabantur, definita: Columnæ Albanæ, vel Tiburtinæ, vel pilæ lateritiæ in speciem columnarum tectorio expolite: nullæ marmorum crustæ: nulla ad exquisitiorem cultum segmentato, leuigatoque lapide cælata sacella: raræ inibi picturæ, nisi quas exercituum Imperatores translatis è Græcia tabulis sero inuehere ceperunt. Cetera ex auro, argento, gemmisque ornamenta, si Capitolium excipias, ante Augustum omnino rara. Anno Urbis DEXXXI. Q. Fulvius Flaccus Censor, vt ait Livius, *Aedem Fortunæ equestris faciebat enixò studio, ne vllum Romæ amplius, aut magnificentius templum esset. Magnum ornamentum se templo ratus adiecturum, si tegula marmoreæ essent, profectus in Brutias Aedem Iunonis Lacinia ad partem detegit, id satis fore ratus ad tegendam quod edificaretur. Quæ tamen regulæ iussu Senatus ad templum Iunonis relatæ, ac restitute sunt.* Sed quod tandem illud ornamentum erat, vt Aedes Fortunæ esset Romæ omnium amplissima, & magnificentissima? At nostrorum templorum, omitto primum laxitatem, & amplitudinem, frons Tiburtini candidique lapidis compage admirabili machinatorum artificio solidantur: tholi, & Hemisphæria non solo eductis parietibus effulta, sed ex altissimis arcubus, ac velut in aère pendentibus in Cælum sublata. Quot deinde ad aras, aut lucernas è marmore, aut ex ære aureis solidisque lamellis vestitæ, ac fulgentes Columnæ: quot in adiunctis sacellis commissorum marmorum versicolores maculæ: Quæ miracula picturarum? quis decor marmorati operis? quis inauratorum lacunarum, & concauationum, sigillatarum splendor? quæ musui emblematis dignitas? quis ornatus pavementorum; quæ seu tessellis vermiculata; seu latioribus crustata.

Templum
Iunonis
Lacinia

Dec. 3. li. 2.

Templa Ro-
mæ ampla
& ornata.

segmentis pretiosissimos lapides Ophites, Alabastrites; Lacædæmonios, viles tanquam glebas, pedibus proculcandos subijciunt? Quantum in aris argentum? quanta vis auri, ac gemmarum? Quam pretiosa vestium supellex? quanta denique pulcherrimi operis, atque ornatus species, ac maiestas? ut, quemadmodum veri Numinis religione vincimus: sic eorum quæ Deo consecrantur, elegantia, cultuque vincamus. Vna illa Petri Apostolorum Principis Vaticana Basilica, illud Pontificiæ magnificentiæ, atque incomparabilis structuræ miraculum, nonne huius ante Augustum, & sequentium ætatum, qualibet Tempora, Theatra, Amphitheatra, Cirkos, Balnea, Mausolea, magisterio artificum, molitorum sumptibus, ædificationis perennitate, immensitate molis, admirabilem varietate rerum, lucentium undique claritate marmorum, cunctis, unum in locum veterum æquè ac recentium præclaris operibus æquare videtur aut vincere? Multa præterea in Vrbe sunt, quæ oculos animosque deinceps exteriorum: horti amenissimi, obelisci, columnæ, fontes, ponteque, alia denique, quæ prioribus seculis Romam vel non vidit, vel minus laudanda spectant. Carolus V. Cæsar Tunetor in Africa expugnato, fugatisque cum Hariadeno Archipirata Turcarum copijs triumphans Neapolim primum, & deinde Romam Paulo III. Pontifice cum venisset, dissimulata persona Urbem inuisens, ut semel vniuersam in conspectum daret, plumbeos per gradus in ædis testudinatis fastigium, summumque Pantheon euasit. Inde Urbem contemplatis eius amplitudinem maiestatemque magnopere commendauit. Sed ille Romam vidit, quam paulo ante hostilis furor igne, & ac ferro vastauerat. Nondum Urbis pulcherrimorum Templorum, ædiumque nobilissimarum, quæ postea Ciuum, ac Principum nobilis contentio extruxit, splendore accesserat. Nondum eiusdem Pauli Pontificatu in Flaminia, & Campo Martis, successorumque Pontificum in Vaticanis Campis, ad Forum vetus, in Suburra, in Esquilij, in Viminali, & Quirinali Colle, ad Collè Hortorum, & Pilam olim Tiburtinam latas longissimasque vias direxerat, erexeratque multarum urbium domos studio ædificandi, munificentia Ciuum, & confluentium populorum multitudo. Ut hoc tempore si Urbem Carolus spectaret, nescio an priorem despiceret, qui Romam se ipsa pulchriorem videret.

Hactenus vtramque Romam conferendam iudicauit. Augusto iam Principe, tribusque ætatibus vsque ad Gothicum excidium, cedendum omnino est: cum aceruata vniuersitate victus est Terrarum Orbis, ut ait Plinius. Quamquam & nunc vis compluribus rectis, longis, latisque Romam nostra sit pulchrior veteri ante Neronem, & præclara quedam Principum palatia, ac Diuum templa non inferiora priscis domibus, ac delubris etiam laudatis fateatur esse. Vaticanam vero Basilicam cuiuscumque huius & consequentium temporum molibus iure opponat. Deinceps postrema ætate nunquam pulchrior, quam æuo nostro refluuit, ut referemus lib. 4. n. Idem autem de præclaris monumentis illis

Histamen ætatibus adhuc spectandum se offert, quo recens Roma

Basilica S.
Petri.

Carolus V.
Romam è
summo Pæ
theo specta
uit.

THIS PAGE IS LOCKED TO FREE MEMBERS

Purchase full membership to immediately unlock this page

Know Your Bible

Forgotten Books' Full Membership provides unlimited access to more than 28,000 volumes of Christian literature for \$8.99/month

HOLY BIBLE

Continue

*Fair use policy applies

DE VRBE ROMA

LIBER SECVNDVS.

Nomina Capitolij . Cap. I.

Lib. 1.
Lib. 4.
Situs Ca-
pitolij .

Capitolij
ouali figu-
ra & biuer-
tex .

Triplex si-
gnificatio
Capitolij .

In Romulo

VNVS è septem Montibus, & Caput cætero-
rum Capitolium est; à capite humano di-
ctum, inibi inuento, cum templi Iouis fun-
damenta locarentur, auctore Liuiio, & Dio-
nyfio. Qua parte Urbis ædificia, & campos
spectat, ad Septentriones vergit: ab Occiden-
te Tiberim proximum habet: ab Oriente
montem Quirinalem: à Meridie, Forum ve-
tus, & Montem Palatinum. Quamquam
Meridies obliquè potius inter Palatinum, &
Auentinum à Capitolio respicitur, vt etiam Oriens, & aliæ Mundi par-
tes. Stádiorum septem, vt monent antiquarij, idest passuum octingen-
torum septuaginta quinque est Capitolij ambitus. longitudo multo am-
plior, quàm latitudo, vt oualem fermè figuram efficiat, gemini instar
homicycli, lateribusque contractioribus. Est autem Collis biuertex,
& biceps; extrema enim edita sunt, duplicique iugo sublimia: area in
medio depressior, vbi Equus M. Aurelij Antonini.

Quamquam autem totus Mons Capitolinus *Arx*; & *Capitolium* dici-
tur; strictius tamen in tres diuiditur partes *Saxum*, *Arcem*, *Capitolium*.
Saxum est prærupta, & aspera rupes montisque pars, quæ ad Occasum,
& Tiberim vergit, sita nunc prope Cænobium Turris Speculorum, fo-
rumque Montanarium, & Tarpeia olim dicta. Plutarchus: à *Tarpeia*
Virgine illic sepulta Collis ille vocatus est Tarpeius, donec eum locum
Ioui Tarquinius consecrauit; quo tempore ossa eius aliò fuerunt transla-
ta; nomenque exoleuit Tarpeia, excepto Saxo, quod vocant etiam nunc
Tarpeium, ex quo precipitare sceleratos solebant. *Arx* significat editio-

rem

rem eiusdem montis partem. Reliquum collis Capitolium est, Ista sæpe distinguunt auctores. Liuius. *Ne quis Patricius in Arce, aut Capitolio habitaret.* Dionysius, *locum enim Capitolium inter, & Arcem situm.* Quamuis autem ita distinguantur, frequenter tamen *Arx* totum montem: Item Capitolium eundem significat. Tacitus: *Diuersos Capitolij aditus inuadant,* quam paulo ante *Arcem Capitolinam* appellaue- rat. Liuius: *Romæ inquit, satis iam omnibus, ut in tali re ad tuendam Arcem compositis;* nempe totum Capitolium. nam paulo post ait: *Circumferentes oculos ad Templum Deum, Arcemque solam belli speciem tenentem, inde modico relicto præsidio, ne quis in dissipatos ex Arce, aut Capitolio impetus fieret.* Quo loco *Arcem* primum pro colle, deinde pro parte accepit. Ideoque hæc duo promiscue ponuntur, quia, ut scribit Seruius, *Capitolium arcem esse Urbis, manifestum est.* Præterea Capitolium Ædem Iouis in summo Colle sitam significat. Cicero: *Annus post Capitolij incensionem vigesimus.* Tacitus: *Capitolium conflagrauit.* Sallustius: *Ab incenso Capitolio, illum esse vigesimum annum.* His enim alijsque locis non totus Collis, sed Templum Iouis incensum, Capitolium est. Denique eadem Iouis Ædes, *Arx* interdum dicitur. Liuius: *Sedem Diæ Victoriæ dedit templum Iouis Optimi Maximi. In ea Arce Urbis Romæ sacrata.* Ex quibus prouerbum apud Romanos fluxit, *salua Vrbe, atque Arce;* expressitque Horatius.

Incolumi Ioue, & Vrbe Roma.

Alia de his Iustus Riquius, qui alia notione pro Dijs inibi cultis apud Christianos scriptores sumi aliquando Capitolium animaduertit. Cæterum hic Mons olim Saturnius, & Vrbs in eo à Saturno condita Saturnia est dicta. Virgilius de Ianiculo, & Capitolio.

Hanc Ianus Pater, hanc Saturnus condidit Urbem:

Ianiculumque illi, huic fuerat Saturnia nomen.

Hunc antea Montem; ait Varro, *Saturnium appellatum prodiderunt;* Et ab eo latè Saturniam Terram, ut etiam Ennius appellat, Antiquum oppidum in hoc fuisse Saturniam scribitur. Eius vestigia etiam nunc manent tria: quod Saturni Fanum in faucibus: quod Saturnia portæ, quam Iunius scribit, quam nunc vocant Pandanam: quod post ædem Saturni in ædificiorum legibus parietes postici muri sunt scripti. Hæc ille.

Lib. 6.

Lib. 2.

Li. 3. Hist.

Lib. 5.

Li. 8. Aen.

3. Catil.

Loc cit.

In coniu.

Catil.

Lib. 22.

L. 2. carm.

De Rom.

Capitolio,

c. 5.

Mons Ca-

pitolinus

olim Satur-

nus.

8. Aeneid.

Forma, & circuitus Capitolij. Cap. II.

Capitolij
in modum
arcis.

Lib. 6.

In vita Ca-
milli.

3. in Catil.
Lib. 3. Hist.

At qua pri-
mae fores?
que secun-
da? atque
ubi sita?

Nisi quis
patet, in ip-
so aditu e-
tiam secun-
das fuisse.

Lib. 3. Hist.
Capitolij
Arx muni-
tissima.

Et pulcher-
rima.
Lib. 22.

FORMA veteris Capitolij in modum arcis fuit. Ea à summo ad imum saxo quadrato substructa, cincta muris, munita turribus. Additæ fores in summis cliuis, per quos ascendebatur in arcem. De substructione Linius: *Capitolium quoque saxo quadrato substructum est; opus vel in hac magnificentia Urbis conspiciendum*. De muro Plutarchus. Loquens enim de Pontio Cominio, qui per rupem Tarpeiam euasit in Capitolium, ait: *καὶ προσέμιξε τοῖς φιλάττοις τὸ διάτείχισμα*. & accessit ad eos qui murum custodiebant. Et paulo post de Gallis: *ὡς διασκευασμένοι ὅσον οὐκ ἦδ' ἄ τ' ἐγγυχίσματος ἀπειθα*. ut dispositi iam murum tangerent. Et ibidem de Manlio *ὡσεν ὁπίσω κατὰ τῆς πέτρας*. ἐπιστὰς δὲ τῷ τείχῳ μετὰ τῶν συνδραμόντων. retro precipitavit de saxo; inde superstans muro cum ijs, qui concurrerant. De Turribus Cicero: *Memoria, inquit, tenetis, Cotta, & Torquato Coss. complures in Capitolio Turres de Cælo esse percussas*. De Foribus Tacitus. *Erigunt aciem per aduersum Collem usque ad primas Capitoline arcis fores*. Et paulo post: *diuersos Capitolij aditus inuadunt, iuxta lucum Asyli: & quæ Tarpeia rupes centum gradibus aditur*. Primæ fores, vndique cinctæ parietibus in capite Cliui fuere, qui ob dignitatem, locique frequentiam, & celebritatem Capitolinus est dictus; quo hodieque recta ascenditur ab arcu Septimij. Secundæ fores fortasse cuiquam videntur, quæ in altero summo Cliuo erant, qui vicinior templo Iouis ad eandem Collis partem, vbi nunc carceres, pertinebat.

Sed vt demus, ibi fuisse fores & aditus, vt ait Tacitus; tamen quia Arx pressiori significatione erat dexter Capitolij apex editus & abruptus, hic potius crediderim fuisse alterum circuitum murorum, & Secundas fores, quibus in editum ascenderetur. Primæ itaque fores erant in capite Cliui, mittebantque in arcam, vbi nunc Equus M. Antonini: Secundæ vero, vbi hodie, alijs gradibus muro & portâ munitis, post Ædes Conseruatorum euaditur in altiorem verticem, vulgò montem Caprinum. Aliæ demum fores ad rupem Tarpeiam centum gradibus imminentes fuere. Quæ sane formam exprimunt perfectæ arcis sitæ in edito & abrupto, opere naturaque munitæ. Itaque iure Tacitus: *munitissimam Capitolij arcem, & ne magnis quidem exercitibus expugnabilem* nuncupauit. Ceterum præter aliquot domos Ciuium, Aræ, Sacella, Tempa simul omnia in Capitolio sexaginta, teste Fulvio, colebantur. vt Cicero, *Deorum domicilium* appellarit. & P. Victor scripserit, *In eo Deorum omnium simulacra celebrari*. Tanta vero loci pulchritudo extitit, vt Ammianus dixerit: *Capitolium, quo se venerabilis Roma in æternum*
to lit.

THIS PAGE IS LOCKED TO FREE MEMBERS
Purchase full membership to immediately unlock this page

Get Smart

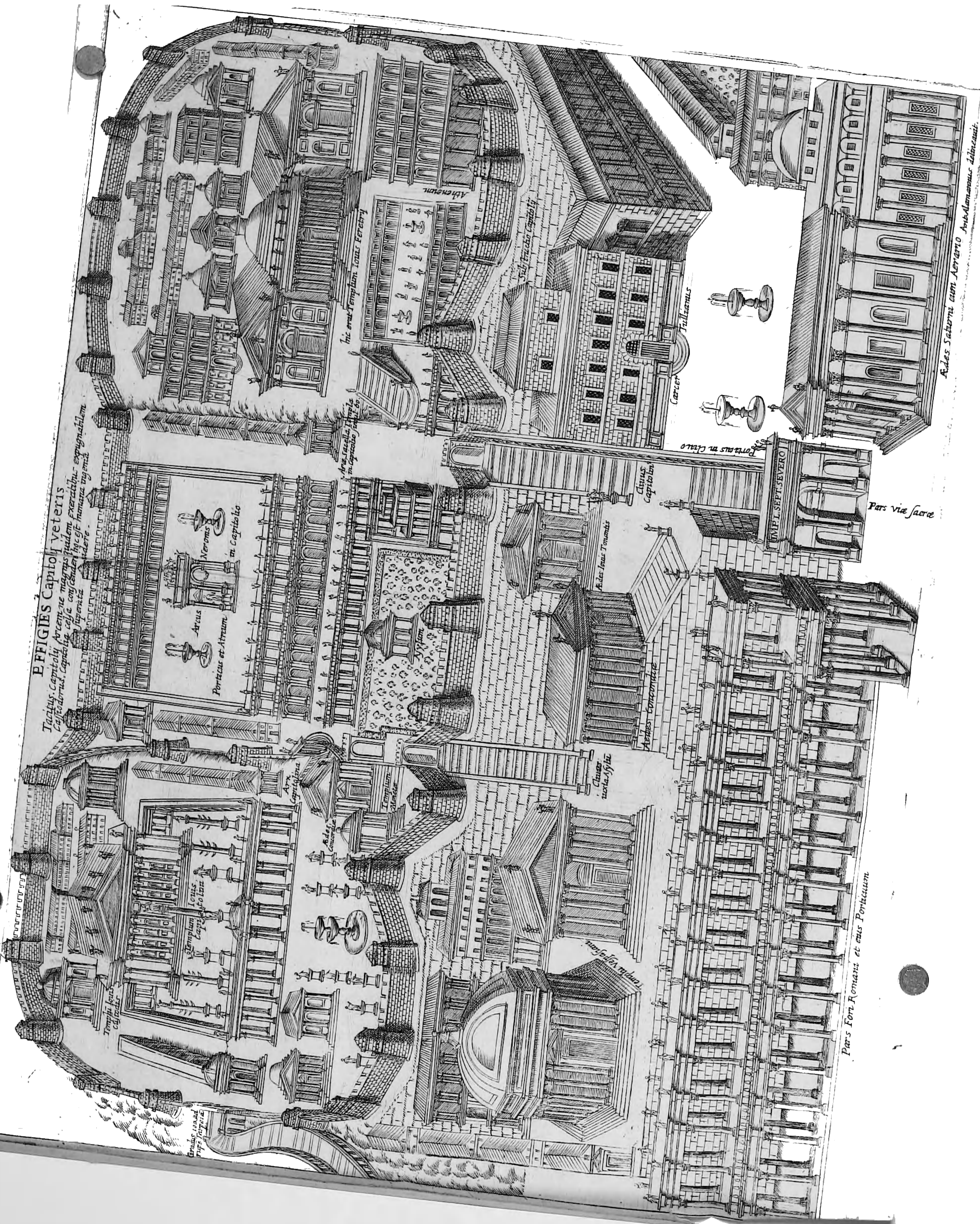
Over 2,000 years of
human knowledge in
797,885 volumes

Instant access
\$8.99/month

Continue

*Fair usage policy applies

EFFIGIES Capitolii veteris

*Tacitus. Capitoli Arcent ne magis quidem exarabitur - expugnabilem
Castro domus, Caputque celsae, concenterent hoc est manna viginti
viginti*

Arus
Neroms
in Capibola
Porticus et Atrium

Templum
Capitolina
Iocus
Templum
Capitolina

Tic erit Templum Iovis Feretrii

Arus sacella
in Capibola

Athenium

Sub Tribuna Capitolii

Carcer

Tullianus

Porticus in Clauro

Claurus
Capitolii

Aedes Iovis Tonantis

Aedes Concordiae

Claurus
Iovis Iyia

Pars via sacra

Pars Fori Romani et eius Porticum

Aedes Saturni cum Atrio
Ambulans aditus

tollit. Iouis Tarpeij delubra quantum terrenis diuina præcellunt. Denique Cassiodorus: Capitoliacelsa conscendere, hoc est humana ingenia superata videre.

Vbi Templum Iouis Capitolini cum Arce locandum sit. Cap. III.

VAMVIS in editiore iugo Arcem strictè acceptam, statuerim; tamen quia Collis duplici exurgit capite, mediusquè subsidit, locum quæstioni reliquit. Is quidem vbi ab utroque vertice demittitur in aream, olim per commodam conuentibus, & concionibus populi præbebat sedem, quas ibi non raro Consules, Tribuni, alijque habere solebant. Velleius de Tiberio Graccho concionante, & Scipione Nasica cum Senatu in eum irruente: *Nasica ex superiore parte Capitolij summis gradibus insistens hortatus est: qui saluam vellent Rempub. se sequerentur. Tum Optimates, Senatus, atque Equestris Ordinis pars melior, & maior, & intacta perniciosis consilijs irruere in Gracchum stantem in area cum ceteris suis & concientem pæne totius Italie frequentiam. Is fugiens, decurrensquè cliuo Capitolino.*

Area in medio Capitolio olim ad populi conuentus per commodam. Lib. 2.

Porro alterum verticem ad Orientem, incolunt Cœnobia Observantes è Familia Sancti Francisci: Templo adhuc nobilem Magnæ Virginis, cognomento ab Ara Cœli. Alter ad Occasum, & Tiberim vergens partem Ædium Conseruatorum vt vocant, & alias quasdam Ædes sustinet, aut nudo teritur solo: Vter ergo vertex dicendus sit Arx, quidam dubitarunt; vterque enim pari altitudine editus est, contra quàm, quidam referant, qui forte non viderunt; Ideoque Arcem ad Tiberim locant, quod ibi altior crepido sit. Marlianus vero Arcem statuit in altero vertice, vbi Fratrum Observantium Cœnobium est; leuissima ex al-

Lib. 2. c. 1.

latis supra Taciti verbis coniectura; *Diuersos Capitolij aditus inuadunt.* Milites enim Vitelliani pulsè cliuo Capitolino, qui prope Cœnobium adhuc visitur, alium Capitolij cliuum, aditumque iuxta Asylum inuasere, vt in Collem euaderent. *Hæc ergo, vt ait Marlianus, pars Collis, cum à Tacito dicatur Capitolium, ab Arce seiungitur iuxta cliuum sita, unde recesserant milites.* Sed hæc nihil vrgent. Nam Asylum non erat in Arce, sed in ea parte, quæ pressius, Capitolium dicebatur. Præterea promiscuè totus mons, vt supra dicebam, Arx, & Capitolium dictus est, idque Marlianus eodem loco perspicuè docet.

Sed statuendum est, templum Iouis Capitolini fuisse in Arce: & ad rupem Tarpeiam: tum conficietur, & ipsam Arcem, ibidem fuisse. Quod spectat ad Templum, multa germanum eius situm demonstrant. Primò, sæpè memorata narratio Taciti. Milites enim recedentes à cliuo Capitolino, cuius fores obstructas irrumperere non potuerant, alios aditus iux-

Templum Iouis Capitolini fuit in Arce versus Tiberim.

ta lucum Asyli, & quæ rupes Tarpeia descendentes in vallem gradus habebat, tentauerunt; cumque ibi pugnaretur, iniectum proximis tectis ignem comprehendit templum Iouis, & incensum est. Erat ergo templum non longè à rupe; quandoquidem cum ad eam, & Asylum pugnaretur, incensa inibi ædificia adiunctas Templi porticus, tum Ædem Iouis succenderunt.

Galli ascē-
derunt in
Capitolii
saxo prope
Portā Car-
mentis,
Lib. 8.

Idem probat Liuiana de Gallis narratio. Galli enim capta Vrbe Capitolium obsidentes, animaduerso, vt ait Liuius, *ad Carmentis saxum ascensu æquæ; subleuantisque inuicem, & trahentes alij alios, tanto silentio in summum euasere, vt non custodes solùm fallerent, sed ne canes quidem sollicitum animal ad nocturnos strepitus excitarent. Anseres non sefellere Iunoni sacros quorum clangere, alarumque crepitu excitus M.*

In Camil-
lo . . .

Manlius hostes, qui iam in summo constiterant, deturbauit, abegitque. Hi ergo anseres ad Ædem Iunonis, vt ait Plutarchus, *alebantur*; quæ in ipso Iouis templo fuit, vt postea dicam. Cum vero aduentum Gallorum, qui vix in summum euasent, atque in arcem penetrarant, anseres præsenferint, indicant, locum vbi alebantur, saxo Tarpeio propinquum fuisse. Quæ ratio maiorem vim habet, si aduertatur, Gallos deprehensis ante vestigiis illac ascendisse, quæ Pontius Cominius ante ad Romanos missus ascenderat. Ille autem iisdem scriptoribus referentibus, secundo Tiberi ad Urbem delatus, quæ proximum fuit à ripa, per præruptam rupem Capitolium tenuerat. Idem confirmat Manlius, qui anserum clangore excitus Gallos abegit; non enim longe aberat cum solus crepitum, senserit. Atqui de illo Virgilius:

Eodem sa-
xo Pontius
miles ascē-
dit .

8. Aeneid.

*In summo custos Tarpeia Manlius arcis
Stabat pro templo, & Capitolia celsa tenebat.*

Quo loco templum Iouis in Arce positum, & Manlius pro templi custodia, stare in altiore Collis iugo consultò dicitur. Poetica vero fide dictum crediderim, Manlium stetit pro templo, cum potius domi fuerit in proximo sitæ. Habitauit enim in Arce, vbi postea templum Iunonis Monetæ: & antea Tatius Rex habitauerat. Ouidius:

Factor 6.

*Arce quoque in summa Iunoni templa Moneta
Ex voto memorant facta Camille tuo.
Ante domus Manli fuerat, qui Gallica quondam
A Capitolino reppulit arma Ioue.*

In Romulo
& Cami-
lo .
Lib. 6.
Cap. 2.
Domus Mā-
li in arce
prope rupē
Tarpeiam.

Idemque Plutarchus, & Liuius, & Solinus testantur. Post autem Manlio perduellionis damnato, sancitum est, *ne quis Patricius, vt ibidem Liuius, in Arce, aut Capitolio habitaret*. perinde ac veteret lex, vt Patricij non modo non habitarent in Arce, vbi Manlius habitauerat, sed neque in Capitolio, altera videlicet Collis parte. Hæc ergo domus non procul à saxo, sed propinquior templo fuit. cum enim non maneret in custodia, Manlius, vt reliqui vigiles, (nihil enim de hac re Plutarchus, & Liuius) è domo sua anseres strepentes, & Gallos sensit cum silentio subeuntes. Ex quibus demum deducitur, Templum quoque Iouis Manlianæ domui propinquum ad rupem, & in Arce fuisse extructum. Postremò templum

ad ru-

THIS PAGE IS LOCKED TO FREE MEMBERS

Purchase full membership to immediately unlock this page

Know Your Bible

Forgotten Books' Full Membership provides unlimited access to more than 28,000 volumes of Christian literature for \$8.99/month

HOLY BIBLE

Continue

*Fair use policy applies

uis Tarquinius Rex Quintus sedem cum designasset in tumulo, qui difficili aditu erat, nec in summo planus, sed præruptus; & fastigiatus, multis ex partibus amplexus est eum altis substructionibus, inter quas, & verticem, congesto aggere, planam effecit aream, ad excipiendam sacram eadem aptissimam. Hæc sanè forma est arcis situ, aggeribus, & munitionibus editæ; atque vallatæ: quamquam hac ætate tanta loci altitudo non appareat; quod ruinis inferiora nonnihil extumuerint.

Forma Templi Capitolini. Cap. IV.

VONIÀM de Templo Romanorum Templorum, principe agimus, id sedulò contemplari, atque exprimere debemus. Vouit ergo Templum Ioui, Iannoni, Mineruæ Tarquinius Rex quintus, quibus exigua facella Numa Rex in Quirinali constituerat, quod Capitolium Vetus dictum est, vt aliàs dicam. Aream quoque extruendo Templo parauit Tarquinius, quod eius Nepos Tarquinius Rex septimus ædificauit. Quamquam, ait Tacitus, à priore Tarquinio iacta fundamenta, & à Seruio successore sociorum studio pariter ædificatum. Mox Regibus, regioque nomine pulso ex Vrbe dedicauit Horatius Puluillus Consul. Incensum a CCCCXV. post annos Sylla Dictator restituit; eoque vita functo Catulus dedicauit: arsit iterum sub Vitellio, refecitque Vespasianus: rursus incendio correptum Tito Principe instaurauit Domitianus. Auctores o Tacitus, Plurarchus, Suetonius, Dion, Eutropius, Statius, & recentes Antiquarij. Porro figuram Templi sic descripsit Dionysius. *Templum, inquit, situm est, & fundatum in alta crepidine, octo iugerum ambitu, ducentis ferme pedibus patens per latera singula, pari propemodum longitudine, atque latitudine vix quindecim pedum differentia. Quæ summa ad rationem relata nostrarum dimensionum palmos efficit ducentos sexaginta sex, & bessem, siue vncias octo longitudinis: latitudinis verò ducentos sexaginta vnum, item cum besse. Pes enim pro antiquo habitus Romanum palmum, decretum vsui architectorum, quatuor partibus in utroque paribus excedit: quæ in palmo quidem vnciæ, in pede digiti sunt: & in illo XII: at XVI. in pede. Quæ & maiores suas in vncias XII. diuiditur; vt in atrio Ædium Capitolinarum propositæ sunt ex decreto Senatus publicæ mensuræ. Hic autem dimidium pedis, & palmi Rom. lineandum curauimus. Frons eius, pergit Dionysius, meridiem spectat: Porticum habet, cum triplici ordine columnarum: in lateribus ordo duplex est. tres Aedes pares communibus continentur lateribus: media Iouis, hinc, & inde Iunonis, & Mineruæ sub eodem tecto, & pinnaculo. Erat ergo templum in tres partes diuisum, mediaque latiori adiectæ alæ duæ, interstructos parietes sustentibus pilis lateritijs dealbatis, quæ postea in columnas mutatæ sunt à Dictatore Syl-*

la, ad-

a Tacitus Lib. 3 Hist. habet CCCCXV. sed deest X. o 3. Hist. In V. Poplic. In V. Vespas. Lib. 66. Lib. 9. In via Domit. Lips. l. 3. de Magn. Rom. c. 5. Mar. l. 2. R. l. 1. p. 5.

SEMPALMVS ROM. RECENS

SEMPTES ROM. ANTIQ.

digitos

diuisus

VII

vncias palmi recentis

vncias

VI

pares

Diuisus in vncias VI.

la, aduectas è Templo Iouis Olympici, teste Plinio. Porticum triplicis ordinis columnarum similem hac etiam ætate Agrippæ Pantheo adiunctam videmus. In summo tres Ædiculæ visebantur.

Iam, quoniam aliqua ex his controuersiam parere possunt, cum Templi frons forum, & Palatinum respiceret, videtur potius ortum spectasse quam meridiem. Nam Cicero sic ait: *Iidemque iusserunt simulacrum Iouis, quod erat in Capitolio, facere maius, & in excelso collocare, & contra, atque ante fuerat ad Orientem conuertere: ac se sperare dixerunt, si illud signum, quod videtis, Solis ortum, & Forum Curiamque conspiceret, fore, ut ea consilia, quæ clam essent inita contra salutem Urbis, atque Imperij illustrarentur, ut à S. P. Q. R. perspici possent. Atque illud ita collocandum Consules illi locauerunt.* Si ergo Forum è Capitolio spectare, est ad Solis ortum vergere, non est tam certum quam putat Lipsius, *Frontem, Templi, ad meridiem spectasse, idest Forum Romanum, & Palatium versus, frequentissimam Urbis partem.* Ne pugnetur cum Tullio, repetendum est, quod initio dicebam, nempe latera Capitolij non recta, sed obliquè vergere ad Mundi plagas; quod ego diligenter adnotaui. Igitur templi frons secundum alterum collis latus extructa, non directa erat ad meridiem, sed potius inter meridiem, atque Orientem. Ideoque statua illa Iouis Cicerone Consule resecta (quæ sanè non intra templum in ipso sacello, sed extra templum fuit in excelso collocata) cum ante a templi faciem, & Septentrionem spectaret, simul occasum æstiuæ solis potuit aspicere, qui ad Septentrionem accedit, attingitque solstitialem circulum Cancræ. Postea vero conuersa cum forum, & Curiam, & Solis ortum aspiceret, non ortum æstiuum, sed hibernum aspexit. Nam cum versa esset ad Forum, & Curiam, ad Meridiem quoque vergebat. Forum enim, & Palatinus collis præ Capitolio meridianus est, ut patet aduenti. Itaque cum Meridiem, & ortum spectaret, ortum hiberni Solis meridiæ propinquum spectare potuit. Si enim ortum æstiuæ Solis spectasset, non ad montem Palatinum Forumque Romanum, sed Collem Quirinalem conuerti debuisset, qui obuertitur æstiuo Soli. Eodem ergo statua Iouis, quo frons Templi spectauit, nempe inter Meridiem, & Orientem. Sicque consentiet cum Tullio Lipsius.

At tres intra Templum Ædiculæ, non loculi ad imponendas statuas habendæ sunt, sed tres Cellæ communibus quidem iunctæ parietibus, verum diuersæ inter se, & ab extimo Templi muro diuisæ. Ut hodieque in Templis vetustioribus ad cultum, ornatumque maioris aræ è marmore cameratum fornicem quatuor fermè fultum columnis pro summate studine, vel altiore tholo erectum intuemur. Nam Tarquinius Ioui, Iunoni, Mineruæ Tempora vouerat, quæ deinde maioris aræ ambitu conclusa sunt. Nec solum cellæ, aut ædiculæ, sed templa, & delubra nominantur à scriptoribus: Liuius: *Clauus, inquit, fixus fuit dextro latere, aræ Iouis Optimi Maximi ea parte, qua Mineruæ Templum est. Eum clauum, quia rare per ea tempora litteræ erant, notam numeri annorum*

Lib. 3. de adm. c. 5.

Capitoliū & Templū Iouis quomodo forū & Orientē spectarent.

Oblique spectabat etiam Meridiem.

Tres Ædiculæ intra templum.

Lib. 2. Quæ & Tempora dicta.

H

fuisse

Clauus f. gi solitus in Capitolio pro nota annorum . Lib.3. fuisse ferunt, eoque Minervæ templo dicatam legem, quia numerus Minervæ inuentum sit. Præterea pro vetustis templis pronauum, seu porticus, seu vestibulum struebatur quod hisce ædiculis appositum videtur fuisse. Nam Dionysius loquens de aris Termini, & Iuuentutis, quæ in ædificatione Templi neque exaugurata, neque loco motæ sunt, scribit,

καὶ νῦν ὁ μὲν ἕτερός ἐστιν ἐν τῷ παλαιῷ τῆς Ἀθηνᾶς, ὁ δὲ ἕτερος ἐν αὐτῷ τῷ σηκῷ πλυσίον τῆς ἑλκς. Et nunc altera, ara, est in vestibulo Mi-

Li.35. c.10

neruæ: altera in ipso delubro prope marginem, seu murum. Sic enim placet interpretari. Iuuentuti autem non modo ara, sed etiam ædicula ibidem fuit. Plinius: *Proserpina Tabula fuit in Capitolio in Minervæ Delubro supra Aediculam Iuuentutis.* Terminus autem rude videlicet saxum, sed cultum pro Numine, ne quid supra se præter Cælum haberet, foramen illi impendens in Templi tecto fecere. De eo Ouidius.

2. Fast.

Nunc quoque se supra ne quid nisi sydera cernat,
Exiguum Templi tecti foramen habet.

Aedicularum ornamenta.

Ad hæc tres illæ sedes muneribus exornabantur, quorum aliqua fornibus, & cameris superponere dumtaxat oportuit. Sic Lilius, *Quadrigæ, inquit, auratæ posita in Capitolio in cella Iouis, supra fastigium Aediculae.* Quoniam ergo tres cellæ inter se distinctæ fuerunt, num communi templi pariete clausæ, illique affixæ? quod sensit Lipsius. Equidem potius à templi pariete secretas dixerim; pertinet enim ad decorem, ornatumque templi, cellarumque maiestatem vt libero vndique transitu, trium Deorum delubra in medio relinquerentur; à muro quidem totius templi secreta, communibus autem parietibus inter se coniuncta, vt testatur Dionysius:

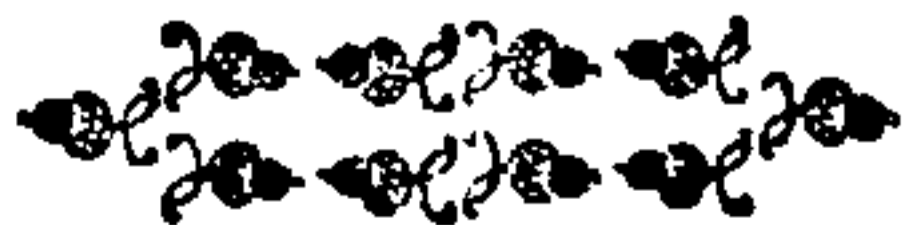
Lib.4.

ἐν δὲ αὐτῷ τρεῖς ἐνδοὶ σηκοὶ ὁμοῦ ἀλληλοὶ κοινὰς ἔχοντες πλευράς. μέσος μὲν ὁ τῆς Διὸς. ὁ δὲ ἐκείνου δὲ τὸ μέγος ὁ, τῆς Ἥρας, καὶ ὁ τῆς Ἀθηνᾶς ὑφ' ἐνὸς αἰτέ, καὶ μιᾶς σῆκῆς καλυπτόμενοι.

In ipso autem tres Cella pares sunt communia habentes latera. media quidem Iouis; ex utraque parte, altera Iunonis, altera Minervæ, operatæ uno fastigio, atque tecto. Hic sanè, ne id omittam, αἰτέ fastigium, seu Cimatium Templi significat; quod nempe triangulari forma supra rectam coronam attollitur instar volantis Aquilæ. At cum Tacitus ait, *sustinentes fastigium Aquila veteri ligno*, veras Aquilarum effigies è ligno factas fastigijque coronæ subiectas, intelligit; Nam quid viri docti hac super re nos monere voluerint, non bene percipio. Sed de sacellis infra commodius.

3. Histor.

Iustus Riguns.

THIS PAGE IS LOCKED TO FREE MEMBERS
Purchase full membership to immediately unlock this page

Get Smart

Over 2,000 years of
human knowledge in
797,885 volumes

Instant access
\$8.99/month

Continue

*Fair usage policy applies

voluit, non aream in monte deprimere, sed fori vallem ipsam debuisse.

Equidem cum arbitrer gradus ad forum pertingere non potuisse; hac tamen ducta ex Gellio ratione parum vrgeri Lipsium iudico. Ille enim non cōtinuos gradus, sed intermissos, & subinde per interualla planis areolis retractos constituit, in quibus consisterent ascendentes, ac respirarent. Cur ergo non diceret? Gradus à Foro ad aream vsque Capitolinam fuisse minoribus rétractionibus interstinctos: ibi vero, vbi erant Fauissæ, in plateam laxatos, vt ex ea ad Templi vestibulum minores identidem areolas, & præciñctiones haberent. Vt hodieque ad Ædem D. Petri Vaticanam extractos videmus gradus. Area enim per ampla, & intermedia diuiduntur, neque carent rétractionibus qui magis distant à Templo. Catulus ergo poterat magis aream Capitolinam deprimere, vt, diminutis gradibus, qui ab illa pertinerent ad forum, pluribus ab eadem ascenderetur in templum, nisi Fauissæ impedissent. Hæc pro Lipsio dicta.

Templum
Iouis non
habuit gra-
dus demis-
sos in Forū

Nec tamen ad eius sententiam accedo. Nam apud Tacitum sermo non est de gradibus templi Iouis Capitolini, vel Iunonis Monetæ: sed ijs, quibus adiretur Tarpeia rupes ab occidente, fluuium versus. quod Vitellianorum militum pugna quam ibi historicus narrat, perspicue demonstrat. Hi enim cum Capitolium inuasissent, vt supra dicebam, relicto cliuo Capitolino, à quo repulsi fuerant, iuxta Asylum, & paulo remotius per gradus Tarpeia rupis ascendere cœperunt, *sed propior, inquit, atque acrior per Asylum vis ingruerat*: cum milites per vicinias Asylum irrumpere, quam per centum illos gradus remotiores mallent.

Dec. 1. li. 3.
Dec. 1. li. 5.

Ad hæc inuenio apud Liuium bis arcem è foro fuisse oppugnata, semel à Romanis ipsis, cum ab exulibus Herdonio quodam Duce teneretur, iterum à Gallis reliqua Vrbe incensa, atque euerfa. Verum tam Galli, quam Romani per cliuum Capitolinum aciem direxisse dicuntur, nulla graduum facta mentione. Cum tamen per hos latos, & expeditos facile potuissent in Capitolium euadere.

7. Verr.

Sed quod vehementius vrget, si Templi Capitolini gradus inceperunt à Foro, ibi triumphantes Duces è curru descendere debuerunt, perque eos cum reliqua comitantium turba in templum ascendere. Nam ad Templum Iouis desinebat triumphus, cuius pars gradus erant. Atqui triumphantes curru ascendebant in montem Capitolinum è Foro. Cicero: *At etiam qui triumphant, eoque diutius hostium Duces seruant; Tamen cum de Foro in Capitolium currum flectere incipiunt, illos duci in carcerem iubent, idemque dies, & victoribus Imperij, & victis finem*

In Paneg.
ad Constā-
tin.

Triūphan-
tes curru
ascēdebāt
in Capito-
lium.

vita facit. Eumenius: *Renouasti Imperator veterem illam Romani Imperij fiduciam, quæ de captis hostium ducibus vindictam morte sumebat, tunc enim captiui Reges cum à portis vsque ad Forum triumphantium currus honestassent, simul atque in Capitolium currum flectere cœperat Imperator, abrepti in carcerem necabantur.* Neque enim, vt hoc etiam attingam, sacrificium fiebat a triumphante in Capitolio, nec templum inibatur, antequam constaret, teste Iosepho, aliquem è captiuis hostibus

fuisse

LIBER: SECVNDVS. 117

fuisse trucidatum. Sed de ascendentibus curru in Capitolium Lilius: *Lib. 7. Ind. antiquit. cap. 24. Dec. 4. l. 5.*
Quod si inquit, in curru scandente Capitolium auratos, purpuratosque
ex inferiore loco L. Paulus in turba togatorum unus priuatus inter-
roget. Ouidius:

*Te quoque Victorem Tarpeias scandere in arces
 Leta coronatis Roma videbit equis.*

Lucanus de Pompeio, qui ter triumpharat:

*Non domitor Mundi, nec ter Capitolia curru
 Inuectus.*

Ibidem paulo post:

*Non mihi nunc tellus Pompeio si qua triumphus
 Vita dedit, non alta terens Capitolia curru.*

Ibid. paulo post de Catone per Africam iter faciente:

*Hunc ego per Syrtes, Libyesque extrema triumphum
 Ducere maluerim, quam ter Capitolia curru*

Scandere Pompeij.

Flavius Vopiscus: *fuit alius, inquit, currus quatuor cervis iunctus, qui fuisse dicitur Regis Gothorum, quo, ut multi memoria tradiderunt, Capitolium Aurelianus inuectus est, ut illic caderet cervos, quos cum eodem curru captos vouisse Ioui ferebatur.* Similia passim occurrunt. Ut apud eos, qui de rebus Romanis scripserunt, in confesso sit, triumphantem curru ascendisse, non per vltos gradus in Capitolium. Neque vero negocium faceffunt allati supra Dionis à me loci. Ex quibus valde miror, Iulium Cæsarem Bulengerium virum eruditissimum vniuersè deduxisse, eum morem seruari solitum à triumphantibus, ut per gradus ascenderent in Capitolium. Nam etsi daremus, quod tamen inficiamur, Cæsarem, & Claudium genibus ascendisse per gradus; non propterea triumphantes omnes ascenderunt. Verum & ipse Claudius, & Cæsar more maiorum per Clium Capitolinum curru in arcem inuecti, deinde per gradus ab area Capitolina in templum genibus ascenderunt. quod ipsa Dionis loquutio in nuit. *ἀναβαθμῶν, τὰς ἐν τῷ καπιτωλίῳ. gradus, qui sunt in Capitolio.* idest in ipso Templo Capitolino. Hos, inquit Dion, Cæsar genibus ingressus ascendit, nulla neque curru, qui ei ex aduerso Iouis positus fuerat, neque imaginis Orbis terrarum pedibus suis subiecta; neque inscriptionis eius habita ratione. Hæc autem erant in templo Iouis, in quo & gradus. Multo minus affirmandum est, quod loco citato idem Iulius Cæsar retulit ex Cedreno; nempe *Gradus Capitoliij fuisse trecentos sexaginta quinque.* Hic enim Græcus auctor falsa aliqua vulgi opinione, ac fama deceptus est; cum Tacitus Romanus & Romæ scriptor in rupe Tarpeia, vbi mons erat editissimus, centum numeret. Itaque si cœpissent à foro, plures centum non fuissent. Ego verò ex his, quæ dixi, nullos à foro: aliquot ab area Capitolina fuisse mihi persuadeo. Vbi ergo, quæret aliquis ponendi sunt centum illi gradus Taciti? Vbi idem ille positos tradit; nempe ad rupem saxumque Tarpeianum, propè veterem Carmentalem portam, & Theatrum Marcelli ad Occi-

In vita Aureliani:

Inscriptio erat, Semideus est:

centum gradus Capitoliij alienis à foro pertinebant ad Rupem Tarpeiam:

dentem. Rupis enim Tarpeia nomine significatur abrupta illa; & abscissa pars montis, quæ vergit ad Tiberim. Quamquam hac ætate saxi Tarpeij reliquæ exiguæ supersunt propter ædificiorum, atque adeò ipsius montis prolapsiones. Saxum enim tophinum est, quod paucis ante annis cum fossores proximè cederent ad ædificandum, factam egestione cauernam vidi ipse, dehiscente lacunati lapidis pondere, obstrui cæmentorum ruina, vltimo pœne exitio operarum.

Atque ex his postremò intelligitur, nec Templi Capitolini gradus in forum descendisse: nequè eos Iunonis Monetæ, qui potius ad Orientem spectabant, vt infra dicam, cum gradibus Tarpeia rupis esse permiscendos.

Templi Capitolini exteriora ornamenta. Cap. VI.

Porticus
Templi Ca-
pitolini.

2: Histor.
8: Aeneid.

ORNAMENTA Templi exteriora, & interiora sunt. Primum de primis. Extrà fuere porticus, non modo quæ Templi frontem, sed quæ latera cingebant. Illæ triplices, hæ duplices fuere, vt supra dicebam ex Dionysio. Tacitus: *Inde lapsus ignis in porticus appositas adibus*. Virgilius:

Aique hic auratis volitans argenteus anser

Porticibus. Hoc enim, vt notat Seruius; retulit

Li: 23: c: 3.
Multa in-
aurata in
Capitolio.

Poëta ad tempus florētis Reipublicæ, cum inauratæ sunt. Sed quæ ibi auro lita? nempe opus marmoratum, & toreumata in parietibus, & laquearia. Quodenim scripsit Plinius: *Post Carthaginem euersam laquearia in Capitolio inaurata esse*, non solum de interiore templo est intelligendum, sed etiam ijs, quæ extrinsecus adstructa fuerant. *Parietes quoque iam tamquam vasa inaurantur*, ait idem. Ad hæc in zophoris, & coronis, in fronte, fastigioquè templi multa inaurata esse oportuit. Ideò enim aliqua ex his fiebant è ligno. Vitelliano quidem incendio, vt supra ex Tacito referebam, *sustinentes fastigium Aquilæ, vetere ligno, traxere flammam*. Ceterum porticus Capitolinas Roma primum extructas vidit, molitore Scipione Nasica, vt ait Velleius. Sed dubium est, an præter has veluti templi exteriores alas, aliæ fuerint in atrij formam circum aream aut saltem ad areæ latus erectæ. Nam in his porticibus à triumphante post sacrificia, & cæremonias in templo peractas, depositamquè lauream in sinu iouis, dabatur publicum epulum Senatoribus, & principibus viris. Quò moris erat & Consules vocare: deinde rogare, vt venire supersederent, nè quis eo die maioris in eodem conuiuio esset Imperij, quam triumphator.

Lib: 2: An.
Triūphan-
tes ante-
quã Domū
redirēt cœ-
nabant in
Capitolio.

De eo cœnandi more Zonaras: *Triumphans, inquit, in Capitolium vehebatur, ibique aliquot cæremonijs peractis, & donarijs dedicatis, cum in porticibus ibi cœnatus esset* καὶ ὅτ' αὐτὸς ἐκτὴν δὲ τῶν αὐτῶν, *vesperitibus, & fistulis antecedentibus domum rediit*. Appianus in Libyco,

THIS PAGE IS LOCKED TO FREE MEMBERS

Purchase full membership to immediately unlock this page

Know Your Bible

Forgotten Books' Full Membership provides unlimited access to more than 28,000 volumes of Christian literature for \$8.99/month

HOLY BIBLE

Continue

*Fair use policy applies

cus ad instar fori ibi fuisse ambientes aream, vbi nunc Equestris Marci statua, & Ædes Conseruatorum; locum etiam illa tempestate amplioſem propter ſubſtructiones, quæ vndique Capitolium ſuſtinebant. Hoc ingens atrium cinctum porticibus an potius ſit dicendum *publicum* dubitauerim. Quo etiam loco, & ad templum Iouis ſaſtum dixerim, quod in v. c. 10. de Cæſare narrat Suetonius: *Comitium, ac forum Baſilicasque, etiam Capitolium ornauit porticibus ad tempus extructis, in quibus abundante rerum copia, pars apparatus exponeretur.*

Templi ornamenta Interiora. Cap. VII.

Tres Cella
in Templo
Capitol.
Lib. 3.

Dec. 4. l. 5.

Lib. 7.

Lib. 4.

Statua Iouis
fictilis.
L. 35. c. 13.

1. Faſt.

Lib. 2. De
cad. 3.

In Octauio
Aug. c. 94.

6. Faſtor.

AM intra templum occurrunt primùm tres Cellæ, ſeu minora delubra. His vestibulum erat iuxta alata Dionyſij verba, ἐν προναῶ τῆς ἀθύρας. Quod ita eſt intelligendum, vt ibi, ſicut in cæteris templis, breuis eſſet in fronte porticus, quæ adiretur delubrum; effulta videlicet columnis, coronis, epiftillio, ſaſtigioque ſublata. Faſtigij ædis Iouis meminit Liuius: *De Mulcta, inquit, damnatorum quadriga inaurata in Capitolio poſita in Cella Iouis ſupra faſtigium Aedicule: & duodecim clypea inaurata.* At cellæ curuatae in fornicem equalitèr ſe mutuò terminabant: media Ioui, dextera Mineruæ, ſiniſtra Iunoni. Id vetera numiſmata, & ſcriptores demonſtrant. Liuius: *Fixus fuit clauus, dextero lateri ædis Iouis Opt. max. ea parte, qua Mineruæ templum eſt.* Onuphrius in Vrbe Roma: *Templum Iouis Capitolini, aliàs Opt. Max. in quo erant tria delubra Medium Iouis, Dextrum Mineruæ, leuum Iunonis, ibique in arca lapidea ſeruabantur libri Sibyllini.* In cella tamen ſubterranea vt ait Dionyſius. Iam ſtatua Iouis ſedens in curuli ſella primùm fuit; vt ait Iuuenalis:

Fictilis, & nullo violatus Iuppiter auro.

Plinius: *Turianumque à Fregellis accitum, cui locaret Tarquinius Priſcus effigiem Iouis in Capitolio dicendam. Fictilem tum fuiſſe, & ideò miniari ſolitum: Fictiles in faſtigio templi eius quadrigas.* Ouidius:

Inque Iouis dextra fictile fulmen erat.

Sed poſtea Decemuirorum monitu decretum fuit, *Fulmen Ioui aureum quinquaginta pondo fieret: Iunoni, Mineruæque ex argento, vt Liuius.* Inde fulminans dictus Iuppiter. Idem ſceptrum gerebat manu oblongum in ſimilirudinem haſtæ, vt vetera numiſmata oſtendunt. Suetonius: *Sequenti, inquit, nocte ſtatim videre viſus eſt, Octauius, filium mortali ſpecie amplioſem cum fulmine, & ſceptro, exuujsque Iouis Opt. Max. ac radiata corona.* Et ad ſignum Iunonis videtur Ouidius reſpe-

xiſſe:

Aurea cur dextra ſceptra dedere meæ?

Dubitationem tamen non leuem iniicit Suetonius, qui eidem Ioui paruum

uum Reipublicę , seu Romę sigillum attribuit; vt me vidisse memini in antiquis Domitiani aliorumq; nummis . Quod simulacrum qua manu teneret non video, si altera fulmen, altera sceptrum gerebat. *Somniauit, inquit, Catulus, Iouem Opt. Max: pretextatis compluribus circum aram ludentibus vnum secreuisse, atque in eius sinum signum Reipublicę, quod manu gestaret, reposuisse.* Idemque Dion testatur. Sed fortasse illi modo sceptrum: modo fulmen gestandum dabant. Cum vtroque enim exprimitur in numismatis. Erat præterea statua seffilis, vt veteres nummi demonstrant. Quamquam & hi statuem cum Pallade ac Iunone designant. Sed nihilominus sedere dicenda est in sella curuli, siue throno, vt loquuntur auctores; sicque in eius gremio per commodè laurea corona deponebatur à triumphantibus. Seneca: *scilicet minus beatè vivebat Dictator noster, qui Samnitum legatos audiit, cum vilissimum cibum in foco ipse manu sua versaret, illa, qua iam saepe hostem percusserat, laureamque in Capitolini Iouis gremio reposuerat.* Dion. *In Capitolium ascendens, Augustus, lauream fascibus detraxit, & ad Iouis eam genua apposuit.* Plinius: *Ex his in gremio Iouis Opt. Max. deponitur, quoties letitiam noua victoria attulit.* Latinus Pacatus in Paneg. ad Theod. *Depositis in gremio Capitolini Iouis laureis, triumphales viri rusticabantur.* Plinius: *Traiani lauream Nerua in gremio Iouis collocarat.*

Eodem capite.

Lib. 45.

Lauream triumphas deponebat in gremio Iouis.

De Consol. ad Helu. cap. 10.

Lib. 54.

Li. 15. c. 30.

In Paneg.

Statius: *Nondum gremio Iouis indica laurus.*

4 Silu.

Idem simulacrum quercea corona aurea coronabat. Id Iustus Riquus cap. 16. de Capitolio, probat ex Plautinę Trinummi allatis versibus:

*Nam nunc ego si te surripuisse suspicer
Ioui coronam de capite è Capitolio,
Quod in culmine adstat summo.*

A7. 1. Sc. 2

Quos alij aliter componunt. Auream pergit idem, opinor eam coronam fuisse, ad similitudinē hetruscarum, quas Tertullianus noster descripsi libro de corona militis: *Hoc vocabulum est coronarum, quas gemmis, & folijs ex auro quercinis ob Iouem insignes, ad deducendas Thebas cum palmatis togis sumunt.* Quercum certe Ioui dicauit antiquitas, ideoque in ludis Capitolini Iouis corona dabatur è quercu. Iuuenalis:

Sat. 6.

*An Capitolinam deberet Pollio quercum
Sperare.*

Martialis: *Perque manus tantas plurima quercus eat.*

L. 4. Epig. 1

Idem: *O cui Tarpeias licuit contingere quercus.*

Et ep. 54.

Ex eadem verò arbore corona Ciuica data est, nempe Ciui, qui Ciuem seruasset; quoniam cibus, victusque antiquissimus quercus capi solitus est, vt ait Gellius. Demum toga palmata: & triumphali vestiebatur Ca-

Lib. 5. c. 6

pitolinus Iuppiter: quam qui ferret, ferre exuuias, & ornatum Iouis dicebatur: aut etiam, vt Suetonius, *Iouis tunicam, & exuuias Deorum.*

Nam Prætores, Consules, Triumphantes de templo Iouis Capitolini pretextam, pictamque togam accipiebant, quę & Capitolina dicta est. Lampridius. *Prætextam, & pictam togam nunquam nisi Consul accepit, & eam quidem, quam de Iouis templo sumptam alij quoque accipiebant,*

In Alexandro Seuero.

aut

aut Prætores, aut Consules: Quamquam Gordianus senior primus Romanorum priuatus suam propriam habuerit, cum ante Imperatores etiam de Capitolio acciperent, vel de Palatio.

Interpretes Iuuen., loc. cit.

Statua Iouis facta ex auro, In libello de Iside & Osiride.

Sed quandiu mansit fictilis hic Romanorum Deorum Augustus? Riquus exigua sanè coniectura putat, exemplo Olympici Iouis primò ebo- reum post deuictam Asiam, aureum factum à Traiano. Mihi probabile est post Syllæ restitutionem semper aureum fuisse; perijsse enim & statuam Iouis ciuili illo incendio, testis est Plutarchus. Nam Catulus qui templi tegulas inaurauit, cur Iouem auro illustrare noluit? cum præsertim statuarum inauratarum vsus multo ante in Vrbe cœpisset. Et postea Domitianus cum statuas sibi nonnisi aureas, & argenteas dicari pateretur magnificētissimus Capitolij Restitutor, aurum Ioui adimebat? Paulo ante, notat Plinius in Panegyrico, *aditus omnes, omnes gradus, totaque area hinc auro, hinc argento relucebat, seu potius polluebatur; cum iniusti Principis statuis permixta Deorum simulacra sorderent.* Itaque ante Syllam Dictatorem, an illud simulacrum ex ebo- re fuerit, deuicta Asia conformatum: an antiquum illud fictile religio conseruarit, incertum duxerim. Fictile tamen tum potius dixerim: à Sylla, vel Catulo nonnisi aureum factum fuisse affirmarim. Quod si Martialis, cum Deos pro Nerua Traiano precaretur, ait:

Li. II. ep. 5.

Vel ut alij legunt sculpses.

Scriptus es aeterno nunc primum Iuppiter auro,

Id referendum est ad æternitatem, non autem operis nouitatem. Significat enim Iouem tunc ex auro conflatum diu duraturum, cum incēdium alios citò cōsumpserit, qui vel Sylla Dictatore, vel Vespasiano, aut etiam Domitiano Principe conflati fuerant. Porrò eiusdem Templi eximia, & innumera ornamenta recensere mei negotij non est, quæ Marlianus, Lipsius, & Riquus multò fufius prosequutus est. Hæc fuere, simulacrum hominum, tum Deorum è marmore, varioquè metallorum genere. P. Victor. *Capitolium ubi omnium Deorum simulacra celebrantur.* Cicero: *cum in Capitolio, & simulacra Deorum immortalium depulsa sunt, & statua veterum hominum deicta.* Clypei, etiam, & vasa summorum artificum: gemmarum, & auri rudis, ac signati vis maxima vel coronarij, vestes, & picturæ admirandæ. Hæc vel à victoribus, & triumphantibus, vel à Magistratibus, & Senatu multæ, muneris, aut voti causa oblata. Ut cum quadrigæ aureæ in Capitolio, auctore Liuiopositæ sunt. Augustus *in cellam Capitolini Iouis XVI. millia pondo auri, gemmasque, ac margaritas quingenties HS. vna donatione contulit.* Vel ab externis Regibus, & Ciuitatibus missa. Ut cum Carthaginenses coronam auream pondo XXV. Attalus Rex alteram pondo CCXLVI. Philippus Macedonum Rex pondo C. Alabandenses pondo L. Lampfaceni pondo LXXX. Pamphylus alteram ex XXX. millibus Philippæorum factam. Hiero Syracusarum Rex Victoriam auream pondo CCCXX. Liuiopositæ sunt. Aristobulus Iudæorum princeps vitem auream quingentorum talentorum. Ægyptij coronam quatuor millium aureorum, Iosepho referente, & alij passim alia Reges, populi, Cæsares obtulere. Inibitabulæ

Marlian l. 2. c. 5. 6. 7. l. 3. de mag. Rom. c. 5. De Capit. Rom. à c. 21. 3. Catil.

Oblata muneris causa oblata. Dec. 3. li. 9. Sueton. in Vi. cap. 30. Liuius dec. 1. lib. 7. Dec. 4. li. 2. Dec. 4. li. 6. Dec. 5. li. 3. Dec. 5. li. 3. Dec. 5. li. 4. Dec. 3. li. 2. Lib. 14. In- daa. Antiq. cap. 4.

THIS PAGE IS LOCKED TO FREE MEMBERS
Purchase full membership to immediately unlock this page

Get Smart

Over 2,000 years of
human knowledge in
797,885 volumes

Instant access
\$8.99/month

Continue

*Fair usage policy applies

Iouis custodis, Iunonis Monetæ, & Fortunæ
Templa. Cap. VIII.

In V. Dom.
cap. 1.

Cap. 5.

Lib. 3. Hist.

Ut est apud
Fulu. lib. 2.
& Mar. l. 1.
2. cap. 4.

Templum
Iouis Cu-
stodis Capi-
tolino adie-
ctum.

Lib. 4. ep. 4.

1. de diuin.
Templū Iu-
nonis Mo-
netæ.
6. Fast.

Plutarch.
in Rom. Jul.
Solin. c. 2.
Dec. l. 7.

Lib. 6.
Lib. 4.

OVIS custodis Templum Ædi Capitoline adiectum est. Ibi enim Templi fundator seruatus est Domitianus Vitelliano bello. *Confugit; inquit Suetonius, in Capitolium; sed irruipientibus aduersarijs, & ardente Templo apud ædituum clam pernoctauit: ac manè I facielatus habitu, interque sacrificulos uana superstitionis cum se trans Tiberim cõtulisset, &c. Ideò. ut idem, Nouam excitauit Aedem in Capitolio.*

Tacitus verò, Domitianus, ait, solertia liberti, lineo amictu turbae sacrificolarum immixtus, ignoratusque apud Cornelium Primum paternum clientem, iuxta Velabrum delituit; ac potiente rerum patre, disiecto Æditi contubernio modicum sacellum Ioui Conseruatori, aramque posuit, casusque suos in marmore expressit. Mox imperium adeptus Ioui Custodi templum ingens, seque in sinu Dei sacrauit. Frustrà ergo quidam hoc templum ubi sunt Ædes Romani Senatoris locarunt. Nam cum Domitianus in ipso æditi contubernio, ubi pernoctauerat, edificarit; id profecto, templo Capitolini Iouis adiectum, aut in adiunctis ædibus esse debuit, non longè à rupe Tarpeia. De ambitu, & figura Templi, nihil quod referam; legi. sed à Domitiano nihil nisi magnificum, ac splendidum parari potuit. Et verò non modo de Capitolino, sed de hoc etiam videtur loquitur Martialis:

*Pro Capitolinis quid enim tibi soluere templis?
cum in eodem colle propinqua essent.*

IAM VERO Iunonem Monetam à monendo prisca dixere. Cicero, *Cum terræ motus factus esset. ut sue plena procuratio fieret, vocem ab Aede Iunonis ex Arce extitisse. Quocircà Iunonem illam appellatam Monetam. Hęc Ædes in Arce fuit. Ouidius:*

*Arcè quoque in summa Iunoni Templà Monetæ
Ex voto memorant facta Camille tuo.
Ante Domus Manli fuerat, qui Gallica quondam
A Capitolino reppulit arma Ioue.*

Ibidem multo ante Tatius Rex collega Romuli habitauerat. Sed L. Furius Camillus, M. Furij Camilli filius cum Auruncis bellum gerens, inter ipsam dimicationem, ut ait Liuius, *ædem Iunoni Monetæ vouit. Senatus Duumuiros ad eandem ædem pro amplitudine Pop. Rom. faciendam creari iussit. Locus in arce destinatus, quæ area ædium M. Manlij Capitolini fuerat. Anno postquam vota erat, ædes Monetæ dedicatur. Eodem in loco ut idem Liuius, officina Monetæ fuit. Vbi & magistratum linteos libros fuisse repositos tradit, Ceterum ædes Monetæ cum esset in summa arce, descendētibus gradibus pertinebat ad ædem Concordiæ sitam prope*

prope

prope clium Capitolinum, & Forum Romanum: Ovidius de Concordia.

Candida te niueo posuit lux proxima templo,

Quà fert sublimes alta Moneta gradus.

Idque locum dubitationi fecit, vnde ab imo inciperent gradus, & vbi, ante templum, desinere, quod summa in arce collocavit Ovidius.

Riquus quidem, vt gradus Monetæ ædemque designaret, tria docet. I. Fast.
Primum, clium Capitolinum, quo ascendebatur in Capitolium, à Foro Romano, & æde Vestæ, secundum Concordiæ templum, centum gradibus ad rupem Tarpeiam fuisse protensum, adducitque huc verba Taciti: *Tarpeia rupes centum gradibus aditur*. Alterum: Hos clii gradus, quia proximi erant templo Concordiæ, appellatos Concordiæ gradus. Tertium: cum his gradibus ascenderetur ad ædem Monetæ templo Concordiæ imminentem, in ipso arcis ingressu fabricatam fuisse. Quibus grauis, & eruditus auctor quatuor inter se miscere videtur, atque confundere: nempe clium Capitolinum, de quo infra: gradus Tarpeiæ rupis, Concordiæ, & Iunonis Monetæ. quæ omnino separanda sunt. Et gradus quidem Tarpeiæ rupis, vt supra constitutum est, ad occidentem, Tiberim, versus locati fuere; cum ædes Concordiæ, vt hodieque apparet aspiciat orientem, in altera dorsi Capitolini parte prope arcum Septimij.

Nulla autem modo gradus Concordiæ, & Monetæ, permiscendi sunt. Nam Ædes Concordiæ de qua loquitur Riquus, suos habuit gradus; vt patet ex templi reliquijs; adhuc enim superest integra ferè porticus, terre solo, quamuis vndiquè ruinis oppletum sit, elata. Deinde ichnographia templi id ipsum ostendit, quam præter cæteros Palladius nobilis Architectus lineavit, & ipse Riquus adducit; in qua viginti quinque gradus enumerantur, in vnâ eadem Concordiæ mittentes. Demum qui poterant gradus duobus templis esse communes, quorum alterum Concordiæ in imo ferè Capitolio situm vergebat ad ortum; alterum Iunonis Monetæ in summo colle quo spectaret, incertum est? Gradus autem Monetæ ipsum etiam fastigium templi Concordiæ altitudine facile æquabant. Igitur Tullius cum scripsit: *Equites Romani, qui frequentissimi in gradibus Concordiæ steterant*, nihil pertinens ad Monetam intelligere potuit. Neque Ovidius, qui Concordiam posuit,

Quà fert sublimes alta Moneta gradus,

Aliud significat, nisi Monetæ gradus non longe ab æde Concordiæ incepisse, indequè euasisse in summam arcem. Hæc illi dicenda sunt, qui uoluerit Ovidium loqui de æde Concordiæ, cuius reliquias ad radices Capitolij prope Forum Romanum videmus. Sed aptior erit, & clarior ædificiorum locorumque collocatio, si aliud Concordiæ templum in Arce, prope eadem Monetæ statuamus, vt dicam cap. 14.

Iam vt certius designetur Iunonis Monetæ sedes operæ pretium est aduertere quod tradit M. Tullius pro Domo sua. Ergo, inquit, *M. Manlij domum euersam duobus lucis conuestitam videtis*. Locus inter duos lucos Asylum erat, situm inter duo Capitolij iuga, vbi nunc statua Eque-

stris

Gradus Concordiæ diuersi ab ædem Monetæ.

7. Philipp.

vbi esset ædes Monetæ.

- stris M. Antonini visitur, de quo paulo post. Cum ergo Ædes Monete in area Manlianę domus sit condita, videri potest ibi fuisse, vbi nunc Senatoris domus: ibique eam locat Marlianus. Verum hoc non respondet verbis Ouidij, qui arce in summa Monetam constituit, nisi improprie loquentum velis: Arx enim multo editior in dextero Capitolij iugo, quem vulgò Montem Caprinum, nominant, decliuſerat in Asylum siue aream ante eđes Senatorias iacentem. Vt ergo audiatur Tullius, & Ouidius, arbitror incepisse gradus ab Asylo, siue ædem Monete, ita vt aliqua pars duobus lucis vestiretur; fuisse tamen sublatam, vt ad arcem pertingeret. Ex eo loco, cuius pars Asylum tangebatur, versus ædem inferiorem Concordię secundus Capitolij clius deexus erat. Quem sane cliui ascensum in Capitolium intelligi arbitror à Tacito, verbis supra allatis: *Tum diuersos Capitolij aditus inuadunt iuxta lucum Asyli.* Milites enim Vitelliani, qui non potuerant per cliuum Capitolinum irrupere in Capitolium, per alium cliuum venerunt ad gradus Monete iuxta Asylum, ijsquè primum in eđem Iunonis, tum in Capitolium euasere. Formam, & ornatum Templi describere in promptu non est.
- IN EADEM arce Fortunę templum fuit. Testantur vetusta carmina Pręneste in Æde Fortunę.
- Tu, quę Tarpeio coleris vicina Tonanti,
Votorum vindex semper Fortuna meorum.*
- Fuit autem Ædes Fortunę Primigenię de qua Plutarchus: *Seruius Tullius, inquit, Fortunę templa posuit, Primigenia in Capitolio, & Obsequentis. Est & Priuata Fortunę templum in Capitolio, & Viscosæ.* Hęc ille. Primigenia autem est dicta Fortuna quia ad eam sui principatus initia Seruius referebat. Viscosa quasi trahens, & tangencia retinens. Fidei templum ibidem Numa constituit, & primus publice sacrauit attributis ex erario victimis, teste Dionysio; vt opinione diuinitatis populus eam frangere non auderet. Cicero: *Fidem, inquit, in Capitolio vicinam Iouis Opt. Max. vt in Catonis oratione est, maiores nostri esse voluerunt.*
- Plinius: *Spēctata est, inquit, in Aede Fidei in Capitolio imago senis cum lyra puerum docentis. Eam fecit Aristides Thebanus.* Ædem Concordię in eadem arce Liuius collocat, quam per seditionem militarem à L. Manlio prętore in Gallia votam Duumviri ad eam rem creati in arce faciendam locauerunt.

THIS PAGE IS LOCKED TO FREE MEMBERS

Purchase full membership to immediately unlock this page

Know Your Bible

Forgotten Books' Full Membership provides unlimited access to more than 28,000 volumes of Christian literature for \$8.99/month

HOLY BIBLE

Continue

*Fair use policy applies

Nec me, quæ doctis patuerunt prima libellis

Trist. li. 3^a

Atria, Libertas tangere passa sua est.

Cap. 29.

Sed Ovidius perspicuè loquitur de Bibliotheca Asinij Pollionis : Cùm enim ille, teste Suetonio in Augusto, Atrium libertatis extruxerit; dubitandum non est, quin Atrio Bibliothecam adiunxerit, sic enim vtriusque auctoris verba lucem accipiunt. Hoc Atrium quidam statuunt in Palatio. Verum si Pollio tantùm instaurauit, quod potius dixerim; cùm vetus Atrium Libertatis à P. Victore dicatur esse in Auentino, vbi & templum eiusdem Libertatis, probabile est, ibi Pollionem Bibliothecam publicasse. Ibi & alterum publicum Tabularium erat. Liuius: *Censores, inquit, extemplo in Atrium Libertatis ascenderunt, & ibi signatis Tabellis publicis, clausoque tabulario negarunt, &c.*

In hac re primò, ne pugnent inter se tanti auctores, dicerem, Luculli Bibliothecam omnibus quidem patuisse; sed id factum magis, ex quadam humanitate hominis, quam publica testificatione, monumento, ac titulo, quo constaret, Bibliothecam omnium voluntati, & commodis patere. Pollio autem qui publicauit, hoc solemnique omnibus dedicatione, præfixoque titulo testari debuit; vt omnes scirent, communì utilitati fuisse comparatam & publicatam: & libenter, audacterque quasi ad rem suam accederent. Deinde cum de Capitolina Bibliotheca nihil certi quisquam possit afferre; non improbabile existimarem, eam ab Adriano Cæsare, vel fundatam, vel magna ex parte auctam, & exornatam fuisse. Hic enim Gymnasium bonarum artium instituit in Capitolio. cui Bibliotheca adiungenda fuerat. *Carimonias, inquit Sex. Aurelius Victor, leges, Gymnasia, Doctoresque curare occæpit: adeò quidem, vt etiam ludum ingenuarum artium, quod Athenæum vocant, constitueret.* Porro Athenæum erat in Capitolio; vt constat ex Codice Iustin. Lib. 11. tit. 18. De studijs liberalib. Urb. Romæ. *Sin autem, inquit, eorum numero fuerint, qui videntur intra Capitolij auditorium constituti.*

Adrianus fundat, aut auget Bibliothecã.

Gymnasium in Capitolio:

& paulo post: *Nihil penitus ex illis priuilegijs consequantur, quæ his, qui in Capitolio tantummodo docere præcepti sunt.* Docebant autem ibi sub Theodosio II. Oratores tres, Grammatici decem, Sophistæ quinque, Philosophus vnus, Iurisconsulti duo. Ex qua docendi, discendique exercitatione appellationem loci dimanasse Dion tradit: *ἀθηναιον καλούμενον ὑπὸ τῆς ἐν αὐτῷ τῶν πεπαιδευμένων ἀσκήσεως. Athenæum dictum, ab exercitatione eorum, qui in eo erudiuntur.* quod mirum videtur Casaubono iudicanti id melius referri oportere εἰς τὴν ἀθῆναιον. Sed profecto illa exercitatio *Mineralis* est. quod Dion non addidit, quia satis superque notum erat.

Lib. 74. In Iuliano. Athenæum in Capitolio.

In notis Capitolini in V. Pertinacis.

In quo recitant oratores, & poete.

In eodem Poëtæ, & Oratores sua recitare scripta solebant, audientibus interdum Augustis, vt Lampridius in Alexandro Seuero: & Iulius Capitolinus in Pertinace, & Gordiano maiore, tradiderunt. De Alexandro: *Ad Athenæum audiendorum & Græcorum, & Latinorum Rhetorum, vel Poetarum causa frequenter processit.* De Pertinace: *Eo*

die processionem, quam ad Athenæum parauerat, ut audiret poetam ob sacrificij præfagium distulisset. De Gordiano: In Athenæo controuersias declamauit audientibus Imperatoribus suis. Ideòque Sidonius Athenæi cuneos, & Athenæi cuneata subsellia propter frequentiam Auditorum nominauit. Cum igitur hi ludi litterarij, qui à P. Victore in 8. Regione fori Romani, in qua & Capitolum est, numerantur, antiquitus, ut constat ex Liuiò, in ipso foro locati Bibliothecam habere debuerint; Adrianus loci conditor, fortè librorum collector, & Bibliothecæ vel fundator, vel amplificator fuit. Traiani præsertim exemplo præuentus, qui Vlpianam Bibliothecam in Vrbe celeberrimam publicauerat. Athenæum tamen non in Arce; non enim tot ædificia capere potuit, sed in alio vertice Capitolijs statuendum est; vbi scilicet & Bibliotheca statuenda erit; si addita Gymnasio ad Adrianum referatur. Aliud Gymnasium Dion commemorat in Traiano. *Eo, inquit, diuitiarum, atque potentie Suras Licinius processerat, ut Gymnasium populo Romano suis impensis struxerit.* Aliud Tacitus: *Gymnasium eo anno dedicatum à Nerone, præbitumque oleum Equi; ac Senatui græca facilitate.* Sed hæc animi exercendi gratia facta sunt, an corporis?

Iam TABVLARIVM ædificium est, in quo Tabulæ publicæ continentur. Et in Romano quidem omnia Senatus Consulta, Plebiscita, Priuilegia, Leges, & alia Patrum, populi, & Principum decreta seruebantur. Plutarchus: *Cicero, inquit, per absentiam Clodij magna frequentia ascendit in Capitolium, Tabulasque, quæ acta continebant Clodij Tribunatus; reuulsit, corrupitque.* Idem in Catone minore de iisdem: *Quas publicè Clodius in Capitolio fixerat, reuulsit.* Ex quo inferri potest, Templi Capitolini parietibus, has, aliasque eiusmodi tabulas publicè affigi solitas. Clarè Polybius loquens de fœdere facto inter Pænos & Romanos: *Hæc, inquit, cum ita sint, & in hodiernum diem tabulis æreis inscripta conspiciantur in templo Capitolini Iouis, ubi ab Aedilibus diligentissime custodiuntur.* Sed quamuis in templo Iouis multa intra, extraneè in porticibus, præsertim leges æreis incisæ tabulis apponerentur; negandum tamen non est, publicum quoque Tabularium actorum Senatus Populi que Romani ibi fuisse. Huius Tabularij mentio fit in veteri inscriptione Capitolina, ut est apud Fuluium & Marlianum. *Q. Lucretium, & Q. Catulum Coss. substructionem, & Tabularium de suo cœrauiffe.* Porro tabulas Riquis antiquiori ætate ligneas, postea facit eboreas, certius reor, fuisse areas, non modo legum, sed aliorum scitorum. Cicero: *Et legum æra liquefacta.* Iosephus: *Dedicarique præcepit Cæsar æream Tabulam hæc continentem in Capitolio.* Idem: *Patribus præcepit, Claudius, ut donationem incisam æreis tabulis in Capitolio collocarent.* Nec modo æræ tabulæ Capitolinæ fuere, sed etiam Columnæ. Iosephus; *Quando enim tam manifesta argumenta exhibuimus nostræ cum populo Romano amicitie ostensis æneis Columnis, & Tabulis in Capitolio nunc vsque durantibus, duraturisque in posterum.* Et: *Hæc publicè dedicata sunt in Urbibus, atque etiam in Capitolio, & columnis insculpta sunt æreis.* In-

Athenæum non in arce sed in altero vertice Capitolijs.

L. 14. Ann.

Tabulariū in Capitolio.

In Cicero.

Lib. 3. Hist.

Lib. 2. Cap. 30.

3. in Catil.

Iud. antiq. li. 14. c. 17.

De bello Iud. lib. 2. cap. 11.

Iud. antiq. c. 17. li. 14.

Ibi tem.

ibid. c. 16. differenter alibi loquitur de scriptura Capitolina: *Deditque, Cæsar; hæc de re in Urbem litteras ad Consules, ut decretum hoc scriberetur in Capitolio.* Rursus de tabulis æneis Suetonius: *Tria millia ænearum tabularum, quæ simul cum templo conflagrauerant, restituenda suscepit, Vespasianus, undique inuestigatis exemplaribus.* tum de Tabulario subdit; *Instrumentum etiam imperij pulcherrimum, quo continentur ab exordio Urbis Senatus Consulta, Plebiscita, de societate, & fœdere, ac priuilegio cuicumque concessis.* Quod sanè monumentum Vespasianus templi Capitolini rector eidem splendide adiecit. De alio Urbis Tabulario ad Atrium libertatis, alibi dicemus.

Habuit & Capitolium CASAM Romuli, quam illo regnante canis, & viminibus tectam, deinceps Sacerdotes, si forte vetustate consumeretur, instaurabant, isdemquæ stramentis contegebant, vt semper integra permaneret. Ideo licuit Ouidio canere:

Fast. 3.

De ead. 1. fast.

Quæ fuerit nostri si quæris regia Nati,

Aspice de canna, straminibusque domum.

Seneca de Cons. ad Hel. cap. 9. *Ne tu pusilli animi es, & sordide se consolantis, si ideo id fortiter pateris, quia Romuli casam nosti. Dic illud potius: Istud humile tugurium nempe virtutes accipit.*

Lib. 1. Sat. cap. 15.

Propter hanc CVRIA nomine Calabra fuit. Calabræ nomen à calando deductum est, quòd vocare significat, *καλεῖν*. quòd omnis iuxta eam Populus vocaretur, vt ait Macrobius. *Nam priscis temporibus Pontifex minor obseruato nouæ Lunæ exortu, calata, idest euocata in Capitolium plebe iuxta Curiam Calabram, quæ Casæ Romuli proxima est, quot numero dies à Calendis ad Nonas superessent pronuntiabat.* Hanc etiam stramentis contegebant, vt priscam maiorum paupertatem indicaret. Deque ea dictum putat Seruius à Virgilio:

8. Aeneid.

Romuleoque recens horrebat Regia culmo.

Nisi forte rectius regia, seu casa Romuli significetur. quo loco Virgilius prope templum rupemquæ à Manlio defensionem collocat. Quoniam vero è Curia domui proxima obseruabatur ortus Lunæ, loco editissimo, locata est prope templum Capitolini Iouis. hic enim plagæ inter Meridiem, & Occidentem oppositus semitam errantium syderum, & aspectum egregiè contemplandum dabat.

Asylum, & alia Aedificia. Cap. X.

Dec. 3. l. 6.

Asylum in Capitolio.

ALTERA pars Capitolini Montis item exurgens, atque edita, arcique obuersa pressiore significatione Capitolium dicebatur. Hoc enim præter alia, quæ artuli, significat Livi-
uius: *Præsidia in Arce, in Capitolio, in muris, circa Urbem ponuntur.* Partem autem, instar valliculæ, vtrique subiectam vertici, Intermontium nuncuparunt. Ibi Asylum quod significat. *Misericordie templum*, vt ait Seruius, in ea Virg verba:

Tum

THIS PAGE IS LOCKED TO FREE MEMBERS
Purchase full membership to immediately unlock this page

Get Smart

Over 2,000 years of
human knowledge in
797,885 volumes

Instant access
\$8.99/month

Continue

*Fair usage policy applies

Annal. 3.
& 4.

lorum, quæ usquam erant. Sed Tacitus quæstionem agitatum refert in Senatu de externis Asylyis. Crescebat enim, inquit, Græcas per Vrbes licentia, atque impunitas Asyly statuenti. complebantur templa pessimis seruitiorum: nec plane apud eundem constat quid à Patribus decretum sit. Quare si Tiberius Asyly aboleuit, ea de quibus agebatur, abstulit. Nihil de Romano decreuit, de quo nihil quæsitum erat.

Riq. c. 40.

At sedes Asyly semper fuit in Capitolij edito illo intermontio? Nam quidam aliò transferunt. Primo quidem lucus cum templo totam aream, vbi equestris Antonini statua, implere non potuit, vt quidam volunt. Quota enim collis portio Capitolinis molibus relinquetur? Et nos ibi porticus atrium cingentes ad populum recipiendum, eiusque conuentus habendos statuimus. Itaque Forum Romanum versus, vbi pars ædium postica Senatoris, modica latitudine, paulo ampliore longitudine, Asylum fuisse protensum credendum est. Nam leuorsum iuxta gradus Cœnobij Franciscanorum fores erant cliui Capitolini: dextrorsum aditus alterius cliui (iuxta verba Dionysij, Ab vtroquè cliuo condensis septus arboribus) tum gradus Monetæ: reliquum areæ interuallum porticibus, atrijs, templis, alijsque ædificijs distributum.

Vbi esset
Asylum.

Asylum non
erat ad ra-
dices Tar-
peiarupis.

Secundo: Quomodo Blondus ad radices Tarpeiarupis Asylum statuatur, non video, & Marlianus è Capitolio eundem in locum transferat, vbi repositum putet à Tacito; cum Tacitus Capitolini Iouis templo proximum fecerit: Tullius vero ad Ædem Iunonis Monetæ in Arce conditam, & duobus lucis conuertitam, vbi fuerat Manlij domus: Dionysius in intermontio, inter Arcem, & Capitolium: Ibidem Liuius, ibidem Strabo collocarit: nequè aliud doceat Ouidius.

Fast. 2.

Tum quoque vicini lucus celebratur Asyli,

Quà petit equ reas aduena Tiberis Aquas.

Eruditi enim interpretes non Asyli, quo nomine deprauatus sit locus, sed Auerni, legunt. Locum autem prope lucum intelligunt, de quo Festus, *Lucaria Festa in luco colebant Romani, qui permagnus inter viam Salariam, & Tiberim fuit, pro eo quod victi à Gallis fugientes è prælio ibi se occultauerunt.*

Templum
Iouis Fere-
trij.
L. 1. Dec. 1.

TEMPLUM IOVIS Feretrij primum omnium in Capitolio, & Vrbe sacratum est, vt testatur Liuius. Causa fuit, quòd fundata vix Vrbe, cum Ceninenses bellum Romanis intulissent; Romulus non modo abegit hostes; sed occiso Acrone eorum Duce, Regis arma trunco suspensa detulit in Capitolium, Iouique dedicauit, templo designato, in quo conderentur: & reliqua deinceps opima Ducum spolia ab Romanis Imperatoribus, qui eos occidissent, eidem Ioui dedicarentur; siue prima Ioui: secunda Marti: tertia Quirino, vt monuit Plutarchus. Quò respexit Virgilius cum de Marcello ait.

Liu. lib. 1.
Propert.
lib. 4.

Tertiaque arma patri suspendet capta Quirino.

Nam secunda A. Cornelius Cossus dedicauit. Iuppiter autem Feretrius siue à Feriendo est dictus, precatus enim fuerat Romulus, vt hostem feriret: siue à ferendo, quod allatum ipse Trophæum, & ad quercum appositum

fitum

strum Ioui consecrauit. Porro templum perexiguum, & latum quinde-
cim pedes fuit in Capitolino vertice, teste Dionysio. Auctum deinde ab
Anco Martio quarto Romanorum Rege: post vetustate dilabens ab Au-
gusto refectum est, vtrumque testatur Liuius. De Augusto quidem sic
ait: *Hoc ego, cum Augustum Cæsarem Templorum omnium conditorem,
aut restitutorem ingressum ædem Feretrii Iouis, quam vetustate dilapsam
refecit. Factum est id hortatu Attici iam senis. Cornelius Nepos in eius
vita: Ex quo, inquit, accidit; cum Aedes Iouis Feretrii in Capitolio ab
Romulo constituta vetustate, atque incuria detecta prolaberetur, ut Attici
admonitu Cæsar eam reficiendam curaret.* Fuit in ea Capitolij parte;
vbi Magnæ Virginis Templum, cognomento ab Ara Cœli. Sed ab hoc
recenti priscum illud sic amplitudine, opere, ornatuque superatur, vt in-
ter se conferri nullò modo queant.

Lib. 2. Ant.

Lib. 1. c. 4.
dec. 1.Vbi esset
Templum
Iouis Fere-
trij.

In eodem Capitolio aliæ duæ IOVIS ÆDES, de quibus Liuius. *Aedes
duæ Ioui in Capitolio dedicate sunt. Vouerat L. Furius Purpureo Præ-
tor Gallico bello vnâ, alteram Consul. Dedicauit Q. Marcius Ralla Duñ-
uir.* Aliam Iouis Fidei Sponsoris ex Fulvio Vrsino refert Riquus cap. 29.

Aedes Io-
uis, Mētis
& Veneris
Dec. 4. l. 5.

Ibidem Ædes MENTIS, & VENERIS Erycinæ. Hanc Fabius Maximus
Dictator: illam Attilius Prætor vouerunt. postea Veneri idem Fabius:
Menti T. Octacilius dedicauit. *Vtraque inquit Liuius, in Capitolio est,
canali vno discreta.* De Mente Lactantius: *Eadem vanitate Mentem quo-
que inter Deos collocavit Senatus: quam profecto si habuisset, eiusmodi
sacra nunquam suscepisset.* De Erycinæ Veneris cognomento alibi. Ad-
dunt & ædem Veneris CALVÆ. Nam, referente Lactantio, *Vrbe à
Gallis occupata obsessi in Capitolio Romani cum ex capillis mulierum tor-
menta fecissent, ædem Veneri Calvæ consecrarunt.* Certe non alibi, quam
in ipso Capitolio, vbi tormenta fecerant.

L. 9 Dec. 4.
Liui. dec. 3.

lib. 2.

L. 3. Dec. 3.

Lib. 1. c. 20

Loc. cit.

Ibidem ÆDES OPIS, quam conjugem Saturni mentiebantur. Li-
uius: *Aedes Opis in Capitolio de Cœlo tacta erat.* Cicero: *Vbi est septies
millies sestertium, quod in tabulis, quæ sunt ad Opis, patebat?* Erant hi
milliones septemdecim, & quingenta scutatorum millia: quam pecuniam
à Cæsare ad ædem Opis depositam dissipauerat Antonius. Vistatum Ro-
manis ibi pecunias quasi in tuto reponere; vt de templo Castoris dixit
Iuuenalis:

Aedes Opis
Dec. 4. l. 9.
Philipp. 2.

Sat. 14.

Et ad vigilem ponendi Castora nummi.

Neque intelligas vicinos trapezitas. Quippe templa, ista præsertim vi-
gilijs militum custodiebantur. Congruens porro erat Opis templo, cu-
stodiæ causa, aurum ciuile committere: cum in æde Saturni ærarium esset
Reipublicæ: & vterque communem ædem haberet in vico iugario. Id
etiam indicant vetera æquipondia. Quorum duo in nostro Collegij Ro-
mani promptuario ærea sunt, à pastinatoribus refossa; quibus, prominen-
tibus litteris argenteis inscriptum est TEMPL. OPIS AVG. II. TEMPL.
OPIS AVG. V. Pensat enim alterum libras duas, quinque alterum: sed
minus nostra sacromata, seu libramenta fere vncia excedit, maius vncijs
duabus. Cicero: *Tanti nummorum acerui construuntur, vt iam ap-*

P. Victor
reg. 8.

Loc. cit.

pendantur, non numerentur pecuniæ. In multorum Cæsarum nummis inscriptis MONETA AVG. tres visuntur virgines cum lancibus, subiectis auri cumulis; quibus nempe lancibus aurum pendebatur.

Cæterum illum morem conferendi pecunias in templa confirmat Herodianus loquens de Templo Pacis: quod incensum multos, inquit, ex diuitibus pauperes fecit. Nam ἐκαστος αὐτῶν εἶχεν ἐκείσε ἐθνοαυρίζετο, unusquisque quæ habebat, illuc ut in thesaurum congerebat.

Apologet. cap. 6. Aedes Isis & Serapidis. Cœtra Sym. lib. 1.

In eodem Capitolio culta est Isis & Serapis. Quos tamen, ait Tertulianus, Capitolio prohibitos, idest Curia Deorum pulsos Piso & Gabinius Coss. euersis etiam eorum aris abdicauerunt. His vos restitutis summam maiestatem contulistis. Et fuisse restitutos in Capitolium (alibi enim in Vrbe colebantur) ostendit Prudentius:

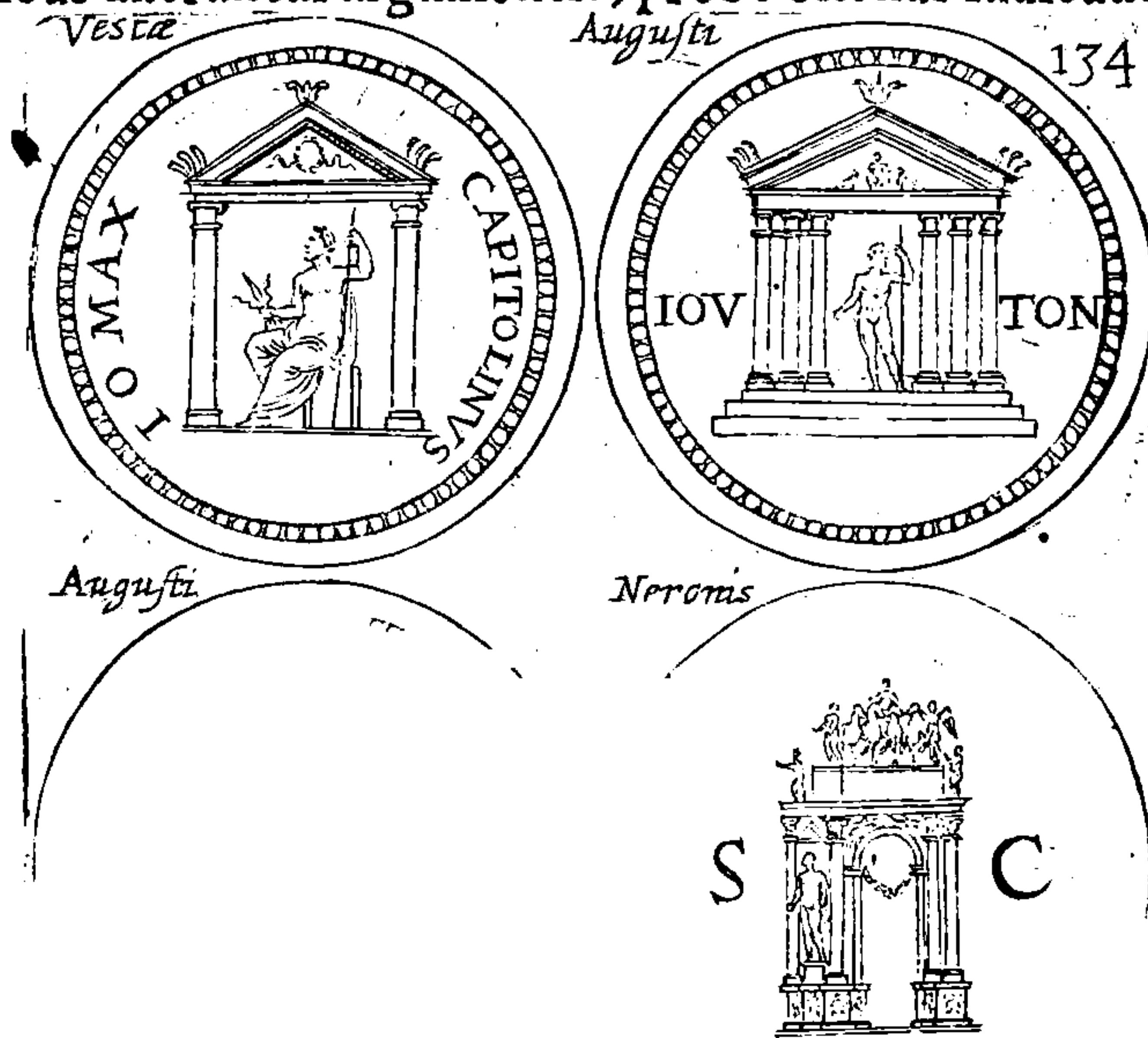
*Isidis amissum semper plangentis Osirim
Mimica, ridendaque suis solemnia caluis,
Et quascunque solent Capitolia claudere laruas.*

Aedes Martis.

Ibidem locant templum Martis Ultoris, seu Bisultoris ab Augusto erectum. De quo infra. Horum ædificiorum sedes designari non potest.

L. 15. Ann. Li. 5. Ann. Frontin. de Aq. ductib. Cic. pro Rabirio. Plutar. in Vi. Marij. Aqua Martia & Tepula in Capitolio.

Ibidem Arcus, & trophæa Neroni erecta in medio Capitolio, circumstructis antea, ut dicebam, ad commodum & dignitatem porticibus in area inter duos vertices. Tacitus: *At Romæ Trophea de Parthis, arcusque medio Capitolini Montis sistebantur.* Eodem Aqua Martia, quamquam libri Sibyllini Anienē perducendum præcepissent, ad Iouis templi usum, cum se in sacrificijs abluerent: & aliorum habitantium commodum perducta est. Cuius fistulas in seditione Saturnini, quod se in Capitolium cum eiusdem factionis ciuibus recepisset, Marius Consul præcidit, sitique aduersarios perdomuit. Eodem & Aqua Tepula corruata. Ibidem positæ ubique statuae, *decora maiorum*, ut ait Tacitus. Priuatæ præterea Ciuium domus, exclusis tamen Patricijs, post Manlij Capitolini supplicium. Alia quædam ædificia spontè omisi; quod non ita certa, nec quibus asseruntur argumentis, probè ostendi iudicauerim. Adiecta nu-

mismata Capitolini templi, Iouis Tonantis, Columnæ Augusti rostratæ, ex insigni Museo Francisci & Brutide Gottifredis: arcus Neron. ex Collegij Romani prætorario depromptauides.

THIS PAGE IS LOCKED TO FREE MEMBERS

Purchase full membership to immediately unlock this page

Know Your Bible

Forgotten Books' Full Membership provides unlimited access to more than 28,000 volumes of Christian literature for \$8.99/month

HOLY BIBLE

Continue

*Fair use policy applies

nonis perreētum. Quem & Publicium dicebant. Varro: Clius Publicius ab Aedilibus Plebis Publicijs qui eum publicè edificarunt; & vt Festus addit, vt in Auentinum vehiculi Velia venire possint. Ouidius:

5. Fast.

*Parte locat cliui, qui tunc erat ardua rupes:
Vtile nunc iter est, Publiciumquè vocant.*

In annct
ad martyr.
die 14.
Martij.

Diuerſa de cliuo Capitolino, decernit Baronius, qui ſcribit: *Errare quidam conuincuntur, qui cliuum Capitolinum, viam aliquam arbitrati ſunt, per quam in ipſum ſummum Capitolium aſcenderetur. Et paulo poſt ait: locum illum à maioribus eſſe dictum cliuum Capitolinum aſcenſum ipſum modo leuem, olim autem difficiliorem quæ è via deorſum poſita prope Eccleſiam Sanctæ Mariæ in Porticu ſuſſum aſcenditur verſus Eccleſiam S. Mariæ Conſolationis dictam. quem olim fuiſſe eminentiorem, atque longiorem nullum eſt dubium:*

Sed alij in Capitolij ſaltem intermontium deducunt, à quibus diſſentire non poſſim. Cum enim clius arduam viam, & paulatim ſublata ſignificet, ſi in ima valle modicus ſit aſcenſus, clius dici vix poterit. De hoc autem noſtro Ouidius:

Clius per
tinebat ad
Capitolium.
1. Fast.

*Inde velut nunc eſt, per quem descenditis, inquit,
Arduus in valles, & fora clius erat.*

Qui locus oſtendit, Romanos è Capitolio per cliuum Capitolinum deſcendiſſe. Quod clariffimè alij auctores tradunt. Liuius de Gallis loquens; qui Urbem ceperant, & Capitolium capere vellent: *Prima, inquit, luce, ſigno dato, multitudo omnis, Gallorum, in foro inſtruitur. Inde clamore ſublato, ac teſtudine facta ſubeunt. Aduerſus quos Romani nihil temerè, nec trepidè ad omnes aditus ſtationibus firmatis, quæ ſigna ferri videbant, eà robore virorum oppoſito ſcandere hoſtem ſunt. quo ſucceſſerit magis in arduum, eo pelli poſſe per procliuè facilius rati. Medio ferè cliuo reſtitere. atque inde ex loco ſuperiore, qui prope ſua ſponte in hoſtem inferebat, impetu factò, ſtrage ac ruina fudere Gallos. Quo quidem loco apparet cliuum non fuiſſe extra dorſum montis. cum enim omnia in Vrbe, præter Capitolium, eſſent in Gallorum poteſtate; liberum tamen illis non erat per cliuum excurrere. Totus ergo clius extra Capitolij monimenta non erat. Eodem modo Liuius cum loqueretur de Romanis, qui captum à ſeruis Capitolium recuperare volebant, ait; *Hunc Ducem ſequuti nequicquam reclamantibus Tribunis in cliuum Capitolinum erigunt aciem.* Tacitus de Vitellianis militibus, qui obſederunt, ceperuntquè Capitolium: *Cito agmine forum, & imminentia foro templa præteruecti erigunt aciem per aduerſum collem, uſque ad primas Capitoline arcis fores. Erant antiquitus porticus in latere cliui, dextra ſubeuntibus. In quarum tectum egreſſi, aduerſarij, ſaxis tegulisque Vitellianos deturbabant. Qui faces in prominentem porticum iecere, & ſequebantur ignem, ambuſtasque Capitolij fores penetrarent niſi Sabinus reuulſas undique ſtatuas, decora maiorum, in ipſo aditu vice muri obieciſſet. Ex quo loco hic fuiſſe locorum ſitus elicitur; vt primùm eſſet forum; deinde clius è Capitolio deuexus in forum, in collem ac cliuis, cui**

Dec. 1: l. 3.

Li. 3. Hiſt.

dex-

dextrorsum porticus essent adiunctæ: tum fores Capitolij in summo cliuo. Vitelliani igitur cum per cliuum ad primam vsquè portam Capitolij aciem extendissent, repulsi sunt ab hostibus egressis in tectum porticus. Mox incensa porticu, hostibusque igne summotis, ad fores venerunt in summo cliuo positas, & mox eodem igne combustas. Hic est eius loci germanus sensus, quem tamen, si Tacito placet, in rem suam alij deducunt. At de porticu cliui Linius: *Censores vias sternendas silice in Vrbe, & cliuum Capitolinum silice sternendum curauerunt, & porticum ab æde Saturni in Capitolium ad Senaculum.*

Dec. 5. l. 1.

Præter hanc Porticum ad læuam cliui, erat in dextera eiusdem parte templum Iouis Tonantis ab Augusto ædificatum. *Aedem, inquit Suetonius, Tonantis Iouis in Capitolio extruxit, liberatus periculo, cum in expeditione cantabrica per nocturnum iter læticam eius fulgur perstrinxisset, seruumque pralucem exanimasset.* Idem: *cum dedicatam in Capitolio ædem Tonanti Ioui assidue frequentaret, somniauit queri Capitolinum Iouem, cultores sibi abduci, seque respondisse, Tonantem pro Ianitore ei appositum. Ideoque mox tintinnabulis fastigium ædis redimituit, quod ea fere ianuis dependebant.* Idemque Dion testatur. Verum P. Victor in Regione octaua, *Aedes, ait, Iouis Tonantis ab Augusto dedicata in cliuo Capitolino.* Quare ne cum eo Suetonius pugnet, dicendus est cliuum facere partem Capitolij. Neque Antiquarij alibi præterquam in cliuo collocant. Huius templi præter effigiem expressam in Numismatis, reliquæ dicuntur extare in ipso cliuo, tres columnæ marmoreæ cum epistilio egregij operis pœnè sub terram capitulo tenus defossæ. Is vestibuli seu pronai veteris angulus est, cuius Zophorus ab ædis latere quædam veterum sacrificiorum vasa, & instrumenta: a fronte verò in latioris marmoris tabulas diductus pro longiore inscriptione, quæ inerat, vnum verbum videndum præbet absque R, *estituer.* Instauratio templi ex eo cognoscitur. Cæterum cum Iuppiter Tonans Ianitor Capitolini Iouis, & in Capitolio pertinaciter locetur à Suetonio, suspicioni dat locum, an prope templum eiusdem Capitolini Iouis in arce ponendus sit.

Templum Iouis Tonantis.
In V. Aug. cap. 24.
Cap. 9.

Lib. 54.

Iam vt situs, & solum cliui designetur, dicendum est, cliuum Capitolinum fuisse, quâ ascenditur ab arcu Septimij Seueri in Capitolium. Indicat ipse arcus, sub quo vectus curru Seuerus deinde ascendit ad ædem Iouis. Triumphantibus enim Sacra via in forum, inde per cliuum flectebant in Capitolium, vt supra dixi. Sic autem cliuus Sacræ viæ è regione respondet, de qua paulo post. Idem patet ex Plinio: *Cæsar Dictator, inquit, totum Forum Romanum intexit, viamque Sacram, ab domo sua ad cliuum vsque Capitolinum.* Habebat enim ipse Pontifex Max. domo publica in Sacra via, vt scribit in eius vita Suetonius. Sacra autem via ad arcum Seueri cum cliuo coniungebatur. Quare ibi cliuus, quo rectâ ascenditur. Vbi & domus quondam Milonis. Cicero: *Domus in cliuo Capitolino scutis referta.*

Lib. 9. c. 1.

Pro Milon.

Sacra Via. Cap. XII.

Lib. 2. Ant.
Sacra via
unde sit di-
cta.

4. de ling.
lat.

Cap. 34.

SACRA via dicta est Romæ, quod certis sacris, & cæ-
remonijs fœdus inter se in ea fecerint Tadius Rex Sa-
binorum, & Romulus, vt Dionysius testatur. Sic,
inquit, ante aras icto fœdere, circa mediam Sacram
viam permixti se inuicem consalutauerunt. Addit
Festus aliorum opinione dici Sacram, quòd eo itinere
vtantur Sacerdotes Idulium sacrorum conficiendo-
rum causa. Idulia autem ab oue dicta quæ singulis
idibus Ioui immolabatur. Varro: Oritur caput sacræ viæ ab Streniæ sa-
cello, quæ pertinet in arcem, qua sacra quotquot mensibus feruntur in
arcem, & per quam Augures ex arce profecti solent inaugurare. Neque
verò clius Capitolinus ea de causa dictus est sacer, vt putat Riquus. Ne-
que illi fauent Horatij verba:

Trabet

*Per sacrum cliuum merita decoros
Fronde Sicambros.*

L. 2. ep. 71.

Ibi enim partem sacræ viæ poeta intelligit, quæ ad radices Palatij decli-
uis erat in forum; vt hodieque conspicimus. Asconius: Cum ab sacræ
via descenderis, & per proximum vicum prodieris. quam sane sacræ viæ
partem solum vulgo fuisse notam testatur Varro. De hoc cliuo Mar-
tialis:

Inde sacro veneranda petes palatia cliuo.

Exeunti enim à foro prope templum Vestæ, Iouis Statoris Ædes, & pars
sacræ viæ accliuis occurrebat; vt paulò post:

Vbi esset
Sacra via.

Verùm vt fines sacræ viæ statuantur, repetendum est quod Varro loco
citato ait, Cerolienfis à Carinarum iunctu dictus Carinæ, postea Cerio-
nia, quod hinc oritur caput sacræ viæ. Et paulò ante: Cum Cælio coniun-
ctæ Carinæ. Carinæ autem locus erat prope Amphitheatrum Flauium,
qui quod olim domus instar Carinarum haberet, Carinæ dictus est, po-
stea domo Pompeij nobilitatus. Porro Carinæ, cum in valle inter Cœ-
lium, & Esquilias se continerent, & circa Ædem Santi Clementis inci-
perent, ad ipsum Amphitheatrum, initium dabant sacræ viæ. Ea verò
iuxta Montem Palatinum ad templum Iouis Statoris producebatur. Plu-
tarchus: in vita Ciceronis: εἰς τὸ τῆς θεοῦ διὸς ἱερόν, ὃν σὺ πορὰ ῥωμαῖοι
καλοῦσιν ἱερῶν ἐν ἀρχῇ τῆς ἱερᾶς ὁδῆς πρὸς τὸ παλάτιον ἀνιόντων. quod
interpretes vertit, In Aedem Iouis Statoris, quæ est in capite Sacræ viæ,
qua ascenditur in Capitolium. Sed vt prima omittam, quæ Græcis qua-
dantenus respondent, postrema corrigenda omninò sunt. Neque enim
Capitolij, sed Palatij meminit Plutarchus, quòd è sacræ viæ ascendebatur.

Lib. 2. Ant.

quod alij passim tradunt. Dionysius: Romulus Ioui Statori templum
consecrauit apud Portam Mugoniam, ducentem è via sacra in Palatium.

Asco-

THIS PAGE IS LOCKED TO FREE MEMBERS
Purchase full membership to immediately unlock this page

Get Smart

Over 2,000 years of
human knowledge in
797,885 volumes

Instant access
\$8.99/month

Continue

*Fair usage policy applies

Lib. 19. c. 1
Sueton. in
V. Cæs. c. 46

stina aduecta ad arcum Fabianum. Adhæc Hermannus Contractus in Chronico, & Anastasius tradit, quod & alij Scriptores Ecclesiastici tradidere, Fœlicem huius nominis Quartum Pont. Max. Ædem SS. Cosmæ, & Damiani condidisse, *In loco, qui appellatur via Sacra, ubi ædes Romuli fuisse aiunt.* Et in vita Constantini Papæ scribit, *in via Sacra ante Palatium acriter fuisse pugnatum.* Plinius autem: *Cæsar, inquit, Dictator totum forum Romanum velis intexit, viamque Sacram ab domo sua ad cliuum vsque Capitolinum.* Prætereà Varro, vt aiebam, scripsit, *Sacram viam pertinere in Arcem: qua sacra quotquot mensibus in arcem ferrentur, & per quam Augures ex arce profecti solerent inaugurarare.* Ex quibus perspicuè deducitur Sacram viam non vsque ad Templum Iouis Statoris, & initium fori sub Palatio, sed vsque ad cliuum Capitolinum sub Capitolio, & ad Arcum Seueri fuisse productam. Quomodo ergo Plutarchus ait? Ædem Iouis Statoris fuisse *ἐν ἀρχῇ τῆς ἱερᾶς ὁδῆς.* *in principio Sacræ viæ.* Videtur Varro hanc soluere difficultatem loco citato. Ait enim: *Huius Sacræ viæ pars hæc solâ vulgo nota, quæ est à foro eunti primore cliuo.* & Festus: *Itaque ne eatenus quidem, vt vulgus opinatur, Sacra appellanda est à Regia ad domum Sacrificuli, sed etiam à Regis domo ad Sacellum Streniæ: & rursus à Regia vsque in arcem.* Egressis ergo à foro prope Ædem Iouis Statoris pars viæ communi appellatione Sacræ occurrebat, mittebatque ad Amphitheatrum. Reliquam partem versùs Capitolium, & cliuo coniunctam, etsi non ita vulgò notam, & fortasse populari vocabulo aliter appellatam, peritioribus tamen constabat Sacram esse. Et verò, cum ad Ædem Iouis Statoris fuisset olim porta Palatij, credibile est ibi fuisse viæ terminum: eamdemque postea processisse angulosam, & conuersam versus Ædem Romuli, nunc SS. Cosmæ, & Damiani: inde ante templum Faustinae ad cliuum Capitolinum, & Arcum Septimij Seueri rectâ excurrisse. Sic Ædes Iouis Statoris erat in capite viæ vulgari cognomento Sacræ. Vnde & triumphantes ingrediebantur n forum, reliqua parte viæ prætermittit. Nam, vt aiebam supra ex Cicerone, è foro currum flectebant triumphantes in Capitolium.

7. Verr.

Templum Iouis Statoris. Cap. XIII.

Lib. 2. Ant

Vbi esset templum Iouis Statoris.
Lib. 1.

DOST Sacram viam recognoscendum est Templum Statoris Iouis. de eo sic Dionysius: *Romulus Ioui Statori, templum posuit, apud portam Mugoniam ducentem è via Sacra in Palatium.* Quam portam ego supra constitui contra templum Sanctorum Cosmæ, & Damiani. Hæc melius constabunt ex Liiuo. Nam cum Tatius Rex Sabinorum proditione Tarpeia Capitolium occupasset, & *Romanus, inquit Liius, exercitus quod inter Palatinum Capitolinumque Collem Campi est,*

est, compleisset: non prius Sabini descenderunt in equum, quàm ira, & cupiditate recuperanda arcis stimulante animos, in aduersum Romanum subiere. Principes utrinque pugnam ciebant: ab Sabinis Metius Curtius: ab Romanis Hostius Hostilius. Hic rem Romanam iniquo loco ad prima signa animo, atque audacia sustinebat. Vt Hostius cecidit, confestim Romana inclinatur acies: fusaque est ad veterem portam Palatii. Tum Romulus & ipse turba fugientium actus, ut fugam suorum sisteret: Hic ego, inquit. Tibi templum Statori Ioui voueo. Vbi & postea locatum est, cum Romani, seu forte, siue adhortatione ducis, siue alia de causa constitissent. Quo loco Liuius campum, quem inter Palatinum, & Capitolinum collem dixerat completum Romano exercitu, postea Romanum Forum appellauit. Metius Curtius, inquit, ab Sabinis Princeps ab Arce decurrerat, & effusus egerat Romanos toto quantum Foro spacium est. Nec procul iam à porta Palatii erat. Ex quibus hæc certa deducuntur. Romanos à cliuo Capitolino cepisse fugam: toto fori spatio fugisse: ibi stetit Romulum, & alios fugientes tenuisse, in finibus Fori ad Palatii portam: ibi postea templum conditum. Ouidius confirmat:

6. Fast.

Tempus idem Statoris erit, quod Romulus olim

Ante Palatini condidit ora iugi.

In oratione, antequam Cicero iret in exilium: teque Iuppiter Stator, cuius Templum à Romulo victis Sabinis in Palatii radice cum victoria est collocatum. Porrò cum alia Romæ templa essent Iouis Statoris, hoc antiquissimum, & princeps fuit. Quamquam, ut ait Liuius, multò post Romulum conditum fuerit contrà quàm scripsit Ouidius. Fabius, inquit, ambos Consules in Samnio, & ad Luceriam res gessisse scribit: inque ea pugna Iouis Statoris ædem votam, ut Romulus ante vouerat: sed sanum tantum, idest locus templo effatus iam sacratus fuerat. Cæterum hoc demum anno, ut ædem etiam fieri Senatus iuberet, bis eiusdem voti damnata Respublica in religionem venit. Inter cætera, quæ arserunt Neroniano incendio, ædes Iouis Statoris vota Romulo exusta est, ait Tacitus. Et tunc vel Nero ipse, vel Senatus Populusque Rom restituendam curauit. Fama est, doctis viris etiam referentibus, striatas tres Columnas in cæpo nunc Boario ad hortos Farnesianos, & Palatium adhuc stâtes cum admirabilis artificij Epistilio & Corona, eius templi fuisse: quas in fronte duplici porticu, in latere simplici haberet. Cuius ichnographiam, & orthographiam Antonius Labaccus nobilis Architectus egregiè lineauit. Nec tamen id ita exploratum est, ut omnem dubitationem exhaurerit. Videtur enim illud ædificium aliquanto plus à Palatino distare, quàm Historici referant,

Lib. 10.

Quando ex
truncu
templum Iouis
Statoris.

Hoc templum altera VIA contingebat vulgari cognomento Noua; quæ secundum Palatii radices foro iungebatur. Liuius: Ex superiore parte ædium in nouam viam versa; habitabat enim Rex ad Iouis Statoris, populum Tanaquil alloquitur. Ouidius:

Via noua.

Lib. 1.

Fast. 6.

Forte reuertebat festis vestalibus, illac,

Quæ noua Romano nunc via iuncta foro est.

postea

postea locum describens, ait:

Hæc ubi nunc fora sunt, vnde tenuere paludes,

Amne redundatis, fossa madebat aquis.

Ideo in rei memoriam matronæ nudo pede noua via commeari solebant. Idem: *Huc pede matronam nudo descendere vidi.*

Aquas autem, quas deriuarunt, exsiccaruntque; vallis colligebat Capitolinum, & Palatinum Montem interiacens, quam postea foro dederunt.

Lib. 2. Rom
Ant.

Dionysius: *Planiciem Capitolio subiectam excisa sylua, & stagno, quod propter loci cavitatem erat aquarum e vicinis montibus manantium receptaculum, terra congesta repleto, in huius quod nunc, fori est, usum verterunt.* Hæc ergo planicies non modo Capitolio, sed etiam Palatio, vt forum, subiecta fuit. Strata est enim ibi via noua, quæ secundum Palatij radices Capitolio obuersas in forum desinebat, & altera sui parte, tendebat in Velabrum.

Aedes Concordiæ, & Saturni. Cap. XIV.

Aedes Concordiæ ad cliuum Capitolinum.

Philipp. 2.

ibid.

In or. pro Sex.

In or. post red. in sen.

AM redeundum ad cliuum Capitolinum, & de Concordiæ templo statuendum est; quod sanè cliuo proximum fuit. Constat id ex pluribus Ciceronis locis. hic enim Consul vocato Senatu in ædem Concordiæ, eodem comprehensos coniuratos adduxit, & circum ædem, custodiæ causa Equites Romanos disposuit, quos in cliuo Capitolino dicit fuisse. Cum, inquit, *in hac cella Concordiæ, in qua me Consule*

salutares sententiæ dictæ sunt. Et: *Quis enim Eques Romanus, cum Senatus in hoc templo esset, in cliuo Capitolino non fuit?* Et alibi: *Equites Romanos daturus illius diei pœnas, qui me Consule cum gladijs in cliuo Capitolino fuissent.* Et: *Nonarum Decembrium, quæ me Consule fuissent, cliuique Capitolini pœnas ab Equitibus Romanis esse repetiturum.* De iisdem Salustius: *Nonnulli Equites Romani, qui præsidij causa cum telis, erant circum Aedem Concordiæ, egredienti ex Senatu Casari gladio minitarentur.*

In Camillo.

Fast. 1.

Cæterum hoc templum inter Capitolium & forum extractum est, ipsi foro, & concionibus imminens, vt testatur Plutarchus. Onidius, autem, prope gradus Iunonis Monetæ, quæ erat in Arce, collocat ædem Concordiæ.

Candida te niueo posuit lux proxima templo,

Quæ fert sublimes alta Moneta gradus.

Nunc bene prospicies latiam Concordiæ turbam,

Nunc te sacrata constituere manus,

Furius antiquus populi superator Hetrusci

Vouerat, & voti soluerat ille fidem.

Causa, quod à Patribus, sumptis secesserat armis

THIS PAGE IS LOCKED TO FREE MEMBERS

Purchase full membership to immediately unlock this page

Know Your Bible

Forgotten Books' Full Membership provides unlimited access to more than 28,000 volumes of Christian literature for \$8.99/month

HOLY BIBLE

Continue

*Fair use policy applies

no sequenti Tiberius Aedem Concordiæ sacravit, inscripto suo & fratris Drusi vita pridem functi nominibus. Varius Ovidius:

Faß. lib. 1. De Tiberio: *Templaque fecisti, quam colis ipse Dea.*

Faß. lib. 6. De Liuia: *Te quoque magnifica Concordia dedicat aede,
Liuvia, quam caro præstitit illa viro.*

Et: *Hæc tua constituit genitrix & rebus & ara.*

Sed ex his colligitur, Tiberium fecisse templum: Liuiam eius matrem, instruxisse ara, suppellectili, & rebus omnibus spectantibus ad sacrificia, & ornatum: eandemque cum filio dedicasse. Verum ut ad aliam ædem Concordiæ reuertamur longe ab arce positam ad arcum Seueri, cum hæc esset olim ad clium, ostendit eundem esse, quo nunc ascenditur in Capitolium. Seuerus enim illum arcum transgressus in arcem ascendit: sed qua alia via, nisi quam definimus, ascendere potuit?

Obijciunt contra: fuisse Ædem Concordiæ propinquam Templo Saturni, quod & Seruius tradit. Olim verò Ærarium templo Saturni (causas referente Plutarcho) adiectum est, appensaque eidem statera. Cæterum hæc ætate templum quoddam peruetustum S. Saluatoris cognomento in Statera, siue in Ærario Templo S. Mariæ cognomento in Porticu vicinum est. Ibi ergo olim Saturni templum, & Concordiæ. Ex quo præterea sedem ibi fori constituunt. Sed hi auctores inficiari non possunt, Saturni templum fuisse ad Arcum Seueri. Cum enim ibi esset clius, quo vectus est in Capitolium Septimius Seuerus, & ad clium Ædes Concordiæ; conficitur, & proxime Saturni Ædem fuisse. Liuius: *Porticum ab Aede Saturni in Capitolium Censores fecerunt. Quæ videlicet porticus in dextera parte clii Capitolini, ut supra dixi ex Tacito, fuit, & prope ædes Concordiæ, de qua loquimur.*

Saturni quidem ædes Concordiæ proxima, vbi nunc Ædes S. Adriani, ponitur ab Antiquarijs. Consentiant hæc cum veterum dictis. Seruius, *Ossa, inquit, Orestis ab Aricia Romam translata, & condita ante templum Saturni, quod est ante clium Capitolinum.* Festus, qui docet, ædem Concordiæ positam inter Capitolium, & forum: idem ait, templum Saturni in imo clio Capitolino fuisse: vbi & Ærarium fuit, ut tradit Solinus, & Plutarchus. Præterea ad Ærarium fuisse forum ostendit Asconius; nam cum Milonis iudicium ageretur in foro: *Præsidia, inquit, in foro, & circa omnes fori aditus Pompeius disposuit. ipse pro Ærario, ut pridie, consedit, septus delecta manu militum. post, tantum silentium toto foro fuit, quantum esse in aliquo foro posset.* Quod si ex alia Capitolij parte colitur Ædes S. Saluatoris in ærario, ut demus cognomentum ab ærario aliquo veteri deriuatum; (quod tamen inficiari quis potest, ut paulo post) idonea responsio est: Quemadmodum non vnum in Vrbe Saturni templum fuit: ita nec vnum fuisse ærarium. Testatur Suetonius, *Augustum constituisse Ærarium militare cum vectigalibus nouis.* Et Dion. *Augustus, inquit, pro se, & Tiberio pecuniam in ærarium, cui militaris nomen indidit, intulit.* Quod & ante dixerat: *Agrippa abdicatus est ab Augusto. eius facultates in ærarium militare relatæ.* Capitoli-

nus de Marco: *Cum ad hoc bellum omne ararium exhauisset suum. Vulcatus in Auidio Cassio: Quae Antoninus in priuatū ararium congerino-* *Aerarium militare.*
luit. Quare Senatu precipiente in ararium publicum sunt relata. Trebellius in Claudio, recitans Epistolam Valeriani Augusti: Huic, inquit, salarium de nostro priuato arario dabis. Hoc ergo Aerarium solis sti- *De quo Lips. l. 2. c. 4.*
pendijs militaribus constitutum quis neget ab arario veteri Reipublicae fuisse discretum? & fortasse ab altero secernebatur, quod proprium Augustorum fuit, ut ex Capitolino, & Vulcatio recitauit: Cum autem & hoc sub tutela Saturni statuendum esset; huius quoque noua Aedes sub Augusto aedificata est à Munatio Planco, cuius meminit Suetonius: A Munatio, inquit, Planco Aedes Saturni extructa est. Quare hanc A- *In V. Aug. cap. 28.*
dem Aerario adiectam, vbi Aerarij cognomentum aiunt super fuisse, iure suo collocent.

Opponunt adhuc Milliarium aureum, quod verè illis obstat. Erat au- *Milliarium aureum.*
 tem Milliarium aureum; *Aurea columna*, ut in Othone scribit Plutar-
 chus, *in quam omnes viae Italiae desinebant: In capite Romani fori statu-*
tum, ut Plinius: sub Aedem Saturni, ut Tacitus, & Suetonius. Hanc *Lib. 3. c. 5.*
igitur prope antiquam illam Aedem S. Saluatoris in Aerario collocat. Pro *L. 1. histor.*
babilis Marlianus: Erat autem, inquit, Milliarium aureum columna *In V. Oth. cap. 6.*
prope arcum Septimij. Hic ergo Umbilicus Urbis, sic enim dicebatur, *Lib. 3. c. 18*
quod ab eo mensurae viarum currebant, & in media Vrbe, hoc est in loco *Fulu. li. 3.*
eius celeberrimo esset, si prope Theatrum Marcelli, ut volunt, ponatur, *in for. Rom*
ponetur prope Urbis muros; cum in propinquo esset porta Carmentalis ad forum nunc Montanarium, ut alias dixi. Quare columna millia-
ria in capite fori ante aedem Saturni, nunc S. Adriani verissime collocabitur. Porro ne hoc omittam. Ad Aedem Saturni Arcus fuere positi Tiberio Principe. Tacitus: Fine inquit, anni propter aedem Saturni ob re- *Lib. 2. Ann*
cepta signa cum Varo amissa, ductu Germanici, auspicijs Tiberij dicantur.

Præterea, vbi hi auctores Aedem Saturni, & forum collocant, vicus Iugarius fuit, qui secundum radices rupis Tarpeiae, & Capitolij tendebat in forum. Lilius: *A porta Carmentali Iugario vico in forum venere.* *Dec. 3. l. 7.*
 Iugarium autem dixere, quod ibi esset Ara Iunonis Iugae, quam præesse matrimonio putabant, auctore Sex. Pompeio. In eodem vico fuisse templum Opis, & Saturni testatur P. Victor: eundemque Thurarium appellat. Igitur ex Iugario, vel Thurario vulgus fortasse facile finxit Aerarium, temploque S. Saluatoris ibi condito cognomentum adiecit in Aerario. *In regione 8.*

Velabrum, Boarium Forum. Cap. XV.

4. de ling.
lat.
Li. 4. e. 10.

Velabrum
ubi esset.
Lib. 1.

Fast. 6.

Vertūnus.

Idem li. 2.
Fast.

El. 2. lib. 4.

LTIMO fines Velabri, & fori Boarij nobis circum-
scribendi sunt. Fuit autem Velabrum inter Forum
Romanum, Palatium, & Auentinum, quia, vt ait
Varro; olim ex Vrbe in Auentinum à reliqua Vrbe
paludibus disclusum vehebantur ratibus. Propert.
*Quà Velabra suo stagnabant flumine, quàque
Nauta per urbanas velificabat Aquas.*

Pertingebat autem Velabrum ad radices Palatini
Collis vt idem insinuat Varro, qui ait: *sacrificium fit in Velabro, quà in
nouam viam exitur.* Hæc autem via, vt supra dixi, à templo Iouis Sta-
toris bipartita, vel desinebat in forum, vel secundum radices Palatij exi-
bat in Velabrum. Certum verò est tam ibi, quam in proxima Valle Cir-
ci maximi inundantes aquas Tiberis stagnasse. Fuscus id Ouidius:

*Forte reuertebat sacris Vestalibus, illac,
Quà via Romano nunc noua iuncta foro est.
Huc pede matronam nudo descendere vidi,
Obstupui tacitus, sustinuique gradum.
Sensit anus vicina loco, iussumque sedere
Alloquitur, quatiens voce tremente caput.
Hæc ubi nunc fora sunt, vnde tenuere paludes;
Amne redundatis fossa madebat aquis.
Curtius ille lacus, siccas qui sustinet aras,
Nunc solida est tellus, sed fuit ante lacus.
Quà Velabra solent in Circum ducere pompas,
Nil præter salices, crassa uè canna fuit.
Sæpè suburbanas rediens conuiuia per undas,
Cantat, & ad nautas ebria verba iacit.
Non dum conueniens diuersis iste figuris
Nomen ab auerso ceperat amne Deus.
Hic quoque lucus erat iuncis, & arundine densus,
Ei pede velato non adeunda palus.
Stagna recesserunt, & aquas sua ripa coercet,
Siccaque nunc tellus, mos tamen ille manet.
Hic ubi nunc fora sunt, lintres errare videres,
Quaque iacent valles maxime Circe tue.*

Hæc stagna, & paludes quamquam ante Romani emittere, & deriuare
voluerant, egregio tandem opere substructis cloacis Tarquinius Ro-
manorum quintus Rex exsiccauit. Neque, quod ego legerim, aliud auer-
so Tiberi patefactum iter, aut alueus detortus est, quod inculcant poëtæ;
sed solum ex planis imisque vallibus, quas Tiberis inundabat, euectæ sunt
aquæ, simul fortasse repurgato laxatoque alueo, ne fluius effunderetur.

Hæc

THIS PAGE IS LOCKED TO FREE MEMBERS
Purchase full membership to immediately unlock this page

Get Smart

Over 2,000 years of
human knowledge in
797,885 volumes

Instant access
\$8.99/month

Continue

*Fair usage policy applies

Or. 3. in
Verr.
Vicus Tuf-
cus.
Lib. 5. Ant.

Et Cicero : *Quis à signo Vertumni in Circum Maximum venit? quam-
tu viam Thensarum, atque pompæ eiusmodi exegisti. quæ & Boario fo-
ro transibat, quod Circo iungebatur. Demum vicus Tuscus partem
Velabri, Boarijquè fori occupavit, de quo infra. Quamvis Plautus loco
citato videatur vicum à Velabro seiungere.*

Circumscribuntur fines Romani Fori.

Cap. XVI.

Forum Ro-
manū in-
ter Palati-
num & Ca-
pitolum.

RS ita circumpositis, Romanum forum inter Palati-
num Collem, & Capitolinum collocandum est. Et
quia longius aliquanto quàm latum fuit, à Capitolio
ad Palatium latitudo: longitudo à Sacra via sita olim
pro templo Saturni nunc S. Adriani, vsquè ad Ædem
Virginis à Consolatione appellatam, aut amplius
excurrit. Id Antiquarij rem tanquam certam, &
exploratam hætenus ponebant. Sed quoniam Car-
dinalis Baronius, tantus auctor, refragatus est, qui statuit forum ad Ædem
S. Nicolai cognomento in Carcere occasum versus; Pompeius Vgonius,
cum Italica lingua scriberet de Stationibus Urbis, nonnullis rationibus
comprobavit, quibus ego auctis, & roboratis alias subnectam.

Lib. 1.

Primo ergo probant allata Liuij verba: *Effusos egit Romanos toto quã-
tum foro spatium est.* Hanc ego rationem vrgeo repetitis ijs, quæ suprâ
de Templo Iouis Statoris dicta sunt. Conditum est enim Templum ad
radices Palatij, vbi steterunt Romani, qui antea Sabinos ex arce Capito-
lina decurrentes, toto quantum foro spatium est, fugerant. Igitur fo-
rum desinebat ad templum. quod cum esset ad veterem Palatij portam,
Mugoniam nomine, eò quoque forum pertinebat. Hæc vt clariora ef-
sent cum locorum situ describenda curavi.

Confirmat Sacra via, è qua, vt ex Dionysio dicebam, Porta Mugonia
mittebat in Palatium, ea nempe parte, quæ exurgit è regione Ædis SS.
Cosmæ; & Damiani. Ad eum ergo Palatij angulum pertingebat etiam
forum. Demonstrat idem & via noua, quæ prope Templum Iouis Sta-
toris desinebat in forum.

Tacit. l. 3.
ann.

Secundò, Tacitus describens fines Urbis conditæ à Romulo: *Igitur,
inquit, à Foro Boario sulcus designandi oppidi cœptus. Inde certis spatijs
interiecti lapides per ima montis Palatini ad aram Consi: mox ad Curias
veteres: tum ad sacellum Larium, forumquè Romanum.* Quæ loca pri-
scis insignita nominibus, ita nouis adscitis recenseremus. In area, an-
te templum S. Anastasiæ designari cœpta sunt mœnia. Inde dextrorsum
secundùm Circensem vallem hortorum, radicesque Palatij ducta: tum
flexa versus arcum Constantini inde ad Arcum Titi, iacentemque val-
lem inter Palatinum, & Capitolium, vbi postea forum fecere. Quare
non alio in loco fuisse dicendum est,

Tertio,

Templum
mus, cu
Pacis
Roma
posse
Sue
gna
via noua
in regione
de quoda
spatium
cor alia lo
ni aucto
prorum,
nem signi
Sex. Ruti
na præscri
manum se
bis, in ex
templum
dicitur a
mus alien
cum Max
mi, aut o
Quar
eius Valer
dorum fi
de aliam
Veliam
celli, im
quæ in
tolio, cu
& Capite
uius Bal
runt. In
Palatio.
Deum Pe
Vlla de C
Roma no
compar
vel est Sa
proxima
se non lo

Tertio, Suetonius in vita Vespasiani: *Fecit, inquit, & noua opera:* *Templum templum Pacis foro proximum.* Superstites eius templi reliquias videmus, quibus & fori situm definire possumus. Respondent, Templum Pacis fuisse foro proximum, uempè regioni octauæ Urbis, quæ forum Romanum inscribitur. Qua responsione multas dubitationes amoueri posse autumant. Verum hac responsione quamuis forte vim verborum Suetonij possent effugere, quæ non regionem, sed forum ipsum verè significant: tamen alios scriptorum locos non rectè interpretantur, Nam via noua, quam supra diximus foro fuisse iunctam, à Sexto Rufo ponitur in regione ipsa fori Romani. quomodo igitur regioni iuncta erit? Deinde quod antea ex Liuiio affereram, *Romanos fugisse toto quantum foro spatium est;* Num intelligent fugisse tota regione fori? hæc enim præter tot alia locorum spatia, ipsum Capitolium complectebatur, quo Romani ascendere non potuerunt. Nec opinor, proferri possunt verba scriptorum, quæ huiusmodi loquutione, *in foro, vel in foro Romano,* regionem significant. Neque enim tueri se quisquam potest P. Victoris, aut Sex. Rufi auctoritate, qui in descriptione regionum Urbis, earum nomina præscribere debuerunt. Quando enim absolutè forum, vel forum Romanum scribitur, ipsum forum est intelligendum, non regio octaua Urbis, in qua forum est. Alioqui benè diceretur, Capitolium est in foro: templum Iouis Feretrii est in foro, quod quis dixit, aut legit? rectè autem dicitur templum Iouis Feretrii est in regione fori. Sic etiam cum legimus aliquid fuisse ædificatum, aut peractum in Circo, intelligimus Circum Maximum, aut Flaminium, non regionem vndecimam Circi Maximi, aut nonam Circi Flaminij.

Quarto. Afferuntur Dionysij verba: *Post mortem vero Bruti Collega eius Valerius plebi suspectus fit, tanquam sibi regnum comparans, quia domum si in loco inuidioso extruebat, collem eligens imminentem foro, valde altum & præruptum, quem Romani Veliam vocant.* Respondent, Veliam fuisse in Capitolio, & foro, quod collocant ad Theatrum Marcelli, imminentem; nempe inquit, eminentiorem partem Tarpeij Collis, quæ in occidentem obuersa est. Sed mirum, Veliam poni in Capitolio; cum P. Victor *Veliam in Palatio, decima regione Palatij numeret:* & Capitolium sit in octaua. Varro autem, cum de Palatino dixisset, *Næuius Balantium appellat, pergit: huic Germalum, & Velias coniunxerunt.* Idem: *In Velia apud Aedem Deum Penatium.* Hæc fuit in imo Palatio. Solinus: *Tullius Hostilius, habitauit, in Velia, ubi postea Deum Penatium Aedes facta est.* Liuius: *Aedes Deorum Penatium in Velia de Cælo tacta erat:* Dionysius: *Templum, Deorum Penatium, Roma non procul foro ostenditur, secundum viam, quæ ad Carinas fert compendio, situm in loco obscuro propter circumiecta ædificia.* Hæc via, vel est Sacra, ortum ducens à Carinis, ultra Amphitheatrum, vel Sacræ proxima. Et hic Dionysij locus ostendit forum ibi, ubi nos ponimus fuisse non longè à Carinis, vt & Virgilius:

Passimque armenta videbant

*Velia ubi
esset.*

*Cap. 2.
Dec. 5. li. 5.
Lib. 1.*

Romanoquè foro, & lautis mugire Carinis.

Tacitus loc. supra citato; *Mox ad Curias veteres, tum ad sacellum Larium, forumque Romanum.* Curiae veteres ad arcum Constantini ponuntur ab Antiquarijs, inde fines Urbis ducti ad sacellum Larium, seu Penatium, prope ingressum hortorum Farneſiorum; tum in forum Romanum.

L. 15. Ann.

Idem Tacitus loquens de tēplis, quæ arſerunt Neroniano incendio, ait *Aedesque Iouis Statoris vota Romulo, Numaque Regia, & delubrum Vestæ cum Penatibus Populi Romani exiſta.* Erant autem ædes prope contiguæ ad radices Palatij. Demum Varro Velias dictas ait, *quod ibi Pastores Palatini ex ouibus ante tonsuram inuentam vellere lanam sint soliti, ex quo vellera dicuntur.* Velias dixit, quoniam erat ima, & summa Velia; summa in summo Colle in imo ima, apud quam Ædes Penatium.

Lib. 2.

In V. Val.

Et edificabat, Valerius, in summa Velia. Plutarchus: *In Velia quam vocant, foro imminentem.* Sed Valerius Consul cum propter ædificationem in summa Velia, vbi habitabat, regnum affectare diceretur, vt refert Liuius; in concione ad Populum: *Ego, inquit, Si in ipsa arce Capitolioque habitarem, metui me crederem posse à Ciuibus meis.* Velia ergo alibi quam, in Capitolio quærenda. lege, qui idem docent, Antiquarios.

3. Catilin.

Forum Romanum ad Orientem.

Quinto. Cicero signum Iouis in Capitolio excelsius factum tradit, & iussu Aruspicum conuersum ad Orientem: *Ac se, inquit, sperare dixerunt, si illud signum, quod videtis, Solis Ortum, & forum, Curiamque conspiceret, fore vt ea consilia, quæ clam essent inita contra salutem Urbis, atque Imperij illustrarentur.* Capitolium, vt primo libro constitui forum versus orientem, aut inter ortum, & meridiem spectat, obuersumquè Palatinum, ad cuius radices Curia, in qua habebatur Senatus, fuit. At planicies iacens dextrorsum sub Tarpeia rupe ad Ædem S. Nicolai spectat occasum; nec sibi Tullius constabit. Neque verò hic forum interpretari possunt regionem fori. Hæc enim Capitolium, & loca circumiecta comprehendens tam ortum, quam meridiem, & occasum spectauit. Sextò, Plutarchus in vita Ciceronis commemorans supplicium eorum, qui cum Catilina in patriam coniurauerant. *Primum, inquit, à Palatio Consul Lentulum sumit, eumquè per viam Sacram, mediumque forum adducit. Forum egressus Consul cum ad Carcerem ventum esset, tradit licitori Lentulum, eumquè strangulari iussit.* Sacrae viæ terminos supra definiuimus, nempe à Carinis, vsque ad templum Statoris contra Ædem nunc SS. Cosmæ, & Damiani; ibi enim mittebat in forum; & altera sui parte conuertebatur ad Ædem Faustinae. At forum si collocatur ad Ædem Sancti Nicolai plus nimio distat Sacra via.

THIS PAGE IS LOCKED TO FREE MEMBERS

Purchase full membership to immediately unlock this page

Know Your Bible

Forgotten Books' Full Membership provides unlimited access to more than 28,000 volumes of Christian literature for \$8.99/month

HOLY BIBLE

Continue

*Fair use policy applies

berio postea refecta, & dedicata est. Suetonius in vita Tiberij: *Dedicauit, inquit, & Concordia eadem: Item Pollucis, & Castoris suo, fratrisque nomine de Manubijs.* Claudius item postquam à Caio mutata erat in vestibulum domus, iisdem Diuis, Dione referente, restituit. Domitianus etiam vel instaurauit, vel ornauit. Martialis:

*Quid loquar Alciden, Pæbæumquæ pioſquæ Laconas?
Addita quid latio Flauia templa polo?*

Eodem in loco Forum statuendum est, propter Ædem VESTÆ, quam Numa Rex condidit ad imam partem Palatij propè suam domum, cognomento Regiam. Regia autem vt supra dixi ex Asconio, erat in Sacra via. Vtraquæ autem propè veterem Palatij portam, Mugoniam nomine ad ima Collis, è regione templi SS. Cosmæ, & Damiani. Quidius:

Ædes Vestæ, & Numa domus vulgo Regia ubi essent.
3. de Trist. eleg. 1.

Hæc est à Sacris, quæ via nomen habet.

Hic locus est Vestæ, qui Pallada seruat, & ignem:

Hæc fuit antiqui regia parua Numa.

Inde petens dextram, porta est, ait, ista Palati.

Martialis. *Quæris iter? dicam: vicinum Castora canæ*

lib. 1. ep. 71

Transibis Vestæ, virgineamque domum.

Inde Sacro veneranda petes Palatia cliuo.

Cui lucus erat adiunctus. Cicero: *à luco Vestæ, qui à Palatij radice, in nouam viam deuexus est.* Via autem noua, quod supra exposui, ibi exitum habebat in forum. Fuluius multis argumentis confirmat Ædem Vestæ fuisse; vbi nunc Ædes S. Mariæ appellatione Liberatricis; & affert Epitaphia Vestalium Virginum in sepulchris ibidem reſolis inſculpta. De

1. de Diuin. L. 3. in foro Romano.

lib. 2.

eadem Æde ignem Vestæ perpetuum continente Dionysius: *Νομας δὲ τὴν ἀρχὴν ἀλαβῶν τὰς μὲν ἰδίας οὐκ ἐκίνησε τῶν φρατριῶν ἐσίας, κοινὴν δὲ κατεσῆσατο πάντων μίαν ἐν τῷ μετὰ τὴν καπιτολίαν, καὶ τὴν παλατίαν χωρίῳ συμπεπολις μένων ἠδὲ τῶν λόφων ἐνὶ ἀεβόλω, καὶ μέσης ἀμφοῖν ἔουσης τῆς ἀγορᾶς, ἐν ἣ κατεσκεύασαι τὸ ἱερόν τὴν δὲ φυλακὴν τῶν ἱερῶν.* Numa autem imperium accipiens priuatos quidem non mouit Curiarum focos: communem autem constituit omnium vnum, in media, inter Capitolium, & Palatium ora, iam Collibus vno circuitu in Urbem comprehensis; & medio inter vtrumquæ existente foro, in quo posuit templum, & custodem Sacrorum. Quid clarius? vt ostendatur templum foro adiunctum, & forum inter Capitolium, & Palatium?

Templum
Cæsaris in
foro.
lib. 44.

Non dissimili argumento est Templum CÆSARIS Dictat. quod templo Castorum propinquum erat. De eo P. Victor in regione octaua: *Templum Iulij Cæsaris in foro.* Scribit Dion, Cæsaris cadauer à populo fuisse in foro crematum, eodemquæ in loco aram erectam, in qua Cæsari instituit immolari. Sed Consules aram demoliti sacrificia prohibuerunt.

In Vit. Cæs. cap. 85.
lib. 47.

Aliter Suetonius, qui narrat Populum Romanum solidam columnam prope viginti pedum, lapidis numidici Cæsari in foro statuiffe, scripsisseque, *Parenti Patriæ,* & apud eam longo tempore sacrificare perseuerasse. Verum, vt idem Dion postea refert, Triumviri Antonius, Lepidus, & Octauius

uius sacellum Cæsari eo in loco, vbi crematus fuerat erexerunt. At idem *ἱερῶν ἰουλίου* ab Augusto factum & consecratum affirmat. Est autem *ἱερῶν* fanum & monumentum heroibus poni solitum; atque adeò ipsum, opinor, Cæsaris templum, quo nomine sic appellauit Appianus. *Quo in loco*, inquit, *primùm ara erecta est, nunc templum Cæsaris ipsius residet, quod diuinis condignum celebrare honoribus.* Præter hoc, & alia illi templa cum viueret, dedicata sunt, aræ, simulacra iuxta Deos; quod testatur Suetonius. Cæterùm perperam à Marliano templum Cæsaris ponitur post ædem Faustinae, cum Ædi Castorum vicinùm fecerit Ouidius:

*Fratribus assimilis, quos proxima templa tenentes
Diuus ab excelsa Iulius Aede videt.*

Et Statius sub Palatino collocat.

*Hinc obuia limina pandit
Qui fessus bellis, asserta munere prolis
Primus iter nostris ostendit in æthera Diuis.*

Nam cum statuam equestris Domitiani Palatium spectaret, vt paulò post dicam, Cæsar Augusti munere relatus inter Diuos, & obuias sui templi fores quodammodò venienti equo aperiens, necessariò sub Palatino colebatur. Quibus rectè, ac verè positis, alibi forum quærendum non est, nisi inter Capitolium, & Palatium.

Idem repræsentat FORI descriptio, quã habet Statius quod etiam innuit Vgonius. Nam statua Equestris Domitiani in medio foro sita habuit à tergo templum Concordiæ, & Capitolium: à fronte Palatium, & templum Vestæ: à latere Basilicam Iuliam, & Æmiliij Pauli. Patent hæc ex versibus:

*Ipse autem puro celsum caput aëre septus
Templa superfulges, & prospectare videris,
An noua contemptis surgant Palatia flammis
Pulchrius? an tacta vigilet face Troicus ignis?
Atque exploratas iam laudet Vesta Ministras?*

Speçtabat ergò Palatium, & templum Vestæ, vbi ignis perpetuus: & domum Vestalium Virginum: & templum Cæsaris. Quod ante dixerat:

*Hinc obuia limina pandit
Qui fessus bellis asserta munere prolis
Primus iter nostris ostendit in æthera Diuis.*

Quæ autem retrò erant:

Terga Pater, blandoque videt Concordia vultu.

Erat enim Concordiæ templum ad clium Capitolinum: Et Pater, seu Vespasianus ipse etiam templo cultus: seu Iuppiter prospectans ex æde magnificentissima Capitolij; illum enim dici Patrem nemo non nouit.

*At laterum passus hinc Iulia templa tuentur;
Illinc belligeri sublimis regia Pauli.*

À lateribus hinc BASILICA Iulia, hinc Pauli Æmiliij. Ideo Lipsius ex suo scripto Codice legendum putat, Iulia tecta, ne videatur Statius redire ad templum Cæsaris. Sed perindè est, si legas templa. Templum enim,

quod-

Lib. 47.

L. 2. de Bello Ciuili.

In V. Cæs. cap. 76. lib. 3. c. 10. 2. de Ponto eleg. 1.

In equo Domitiani. Positus Statua Equestris Domitiani.

Basilica Iulia in foro. Li. 3. c. 7. de Magnitud. Rom.

quodcumquè auguratò conditum antiquis fuit . Itaque Curiam, & Rostra, templa dixerunt. Neque dixeris Basilicarum Conditores, cum eas iudicijs, ac siquè publicis ponèrent, auguria neglexisse. Quare & apud Martialem, cum loquitur de hac Basilica, & eius iudicijs, quidam, templa, legunt:

Li.6.ep.36

Iam clamor, centumque viri, densumque Corbina

Vulgus, & infanti Iulia templa placent,

Etsi quidam Codices habent tecta.

Basilica

Pauli Aemilij in foro.

In vit. Cæs.

l.2. de bell.

Ciuit.

Li.4.ep.16.

Lib.35.c.5.

Lib.51.

L.17. c.15

Lib.5.epist.
ep.vlt.

Lib.3.c.22.

In vi. Cal.
cap.37.

Cæterùm ne, quæ ad has duas Basilicas spectant, hoc loco prætermittam. Alteram L. Aemilius Paulus extruxit, qui fuit Consul cum C. Claudio Marcello Anno ab Vrbe condita DCCIII. acceptaq; pecunia, vt ait Plutarchus, & Appianus, à Cæsare, qui tum erat in Gallijs, nempe mille & quingentis talentis, *mirabilem*, teste Plinio, *Præteritis columnis Basilicam* erexit. Cicero ad Atticum: *Paulus in medio foro Basilicam iam pœnè texuit ijsdem antiquis columnis. Illam autem quam locauit, facit magnificentissimam. Quid queris? nil gratius illo monumento, nil gloriosius.* Vbi duarum Basilicarum mentio fit; vnus quam Paulus instaurauit: Alterius, quam ipse extruxit. Prior illa, vel Porcia, vel Opimia fortasse fuit. Alterius Basilicæ Aemiliæ meminit Plinius. *Post eum, inquit, M. Aemilius Collega in Consulatu Q. Luciatij non in Basilica modò Aemilia, verùm & domi suæ posuit suorum imagines in clypeis.*

Iam non ità certò Basilicæ Iuliæ conditorem adducere possumus. Sed certè non alius, nisi Iulij Cæsaris nomine, Augustus extruxit, ac dedicauit. Dion meminit Curia Iuliæ conditæ, & dedicatæ ab Augusto, quam postea *συνέδριον* nuncupat. quod confessum non modò Senatorum, sed etiam Iudicum significat; & videtur accommodari posse ad Basilicam Iudiciorum sedem. *βουλευτήσιον* antea dixerat quod proprie Curia est. quamquam, & Iudices Areopagitas *βουλευταίς* appellauit Lucianus. Meminit Basilicæ Iuliæ Quintilianus: *Certè, inquit, c m in Basilica Iulia diceret, Trachallus orator, primo tribunali; quatuor autem iudicia, vt moris est cogherentur.* Meminit & Plinius: *Descenderam, inquit, in Basilicam Iuliam auditurus, quibus proxima comperendinatione respondere debebam: sedebant Iudices, Centum viri venerant.*

At quoniam erant hæ duæ Basilicæ Pauli, & Iulij à lateribus Statuæ Equestris Domitiani; vtra læuum seruabat, Iulia nè, an altera? Id mihi hætenus clarè, compertum non est. Marlianus ait, à sinistra collocari ab Statio Basilicam Pauli eo versu.

Illinc belligeri sublimis regia Pauli. Sed Statius illis verbis id non expressit. Plutarchus in vita Galbæ narrat: cum ille venisset in forum, *conspècti sunt primo equites, mox pedites à Basilica Pauli aduolare.* Hi missi fuerant è Castris ab Othone, nempe ab extremo Viminali, vt Galbam occiderent. Venerunt ergò à sinistra parte, forum indidem ingressi. Quod si verum est, Pauli Basilica sita erat prope Templum Faustinae: Basilica verò Iulia dextrorsum non longe à templo Iulij Cæsaris, quod sub Palatio collocauimus. Ducitur & coniectura ex Suetonio scribente, Caligulam

THIS PAGE IS LOCKED TO FREE MEMBERS
Purchase full membership to immediately unlock this page

Get Smart

Over 2,000 years of
human knowledge in
797,885 volumes

Instant access
\$8.99/month

Continue

*Fair usage policy applies

anteà designauerim inter Palatinum, & Capitolinum, simul & Curtijlacus terminos defixisse necesse est.

Confirmat quæ diximus Galbæ mors, & eorum qui cum illo necati sunt in foro. Nam Galba iuxta lacum Curtium occisus est. Titus Iunius, qui fuerat eius legatus in Hispania, ante Ædem D. Iulij iacuit in vtrumque latus transfuerberatus. Piso à Galba adoptatus in ædem Vestæ peruasit, extractusque è latebra, & in foribus templi trucidatus est. Hæc Tacitus.

Lib. 1. Hist.
Lib. 8.

Nec dissimilia Plutarchus, & Suetonius in vita Galbæ prodidere.

De 6. cons.
Hæror.

Idem ROSTRA proclamant, & in foro. Lilius: *Rostrisque earum; nauium, suggestum in foro extructum adornari placuit, Rostraque id templum appellatum.* Erant autem Rostra ad radices Palatij. Claudianus loquens de Palatio Cæsarum ait:

Attollens apicem subiectis regia Rostris.

Cum ergo essent in medio foro ad conciones, & ad Palatij radices, non poterit forum ad Ædem S. Nicolai situm ad Rostra pertingere, interposito, vt sæpè dixi Velabro, & Boario foro.

In V. Ner.
cap. 25.

Reditus Neronis in Urbem è Græcia quem Suetonius narrat, idem confirmat. Alba enim veniens Romam ingressus est Appiã viã, & porta Capena, nunc Sancti Sebastiani *Diruto*, inquit, *Circi Maximi arcu, per Velabrum, forumque, Palatium & Apollinem petijt.* Liquet igitur Neronem à porta Sancti Sebastiani rectã venisse vsque ad Templum S. Anastasiæ, vbi erat finis Circi Maximi: tum dextrã conuersum in Velabrum, & forum inter Palatium, & Capitolium: inde iterum dextrã conuersum per Sacram viã in Ædem Apollinis, & Palatium venisse. Quare aliud forum longè sepositum Nero non inuenit, neque eo in Palatium venire potuisset. Certior argumentatio ducitur ex viã triumphantium, quoniam certior, & exploratior est. Hi ergo, vt supra diximus, venientes à Theatro Marcelli per Velabrum, & Circum Maximum vertentes ad Arcum Constantini Sacram viã ingrediebantur: hac exhibant in forum: è foro, quod circumibant, flectebant in Capitolium. Quod si forum abstractum è Valle inter Capitolium, & Palatium ad ipsum Marcelli Theatrum constituitur; triumphantes neque Circum Maximum, neque Sacram viã videre potuerunt, contra quam veteres scriptores disertè tradant.

Via triumphantium
in Vrbe.

Lib. 3. hist.

Ex oppugnatione Capitolij sub Vitellio principe idem cõficitur. Nam cum Sabinus Vespasiani frater eò se recepisset, *Milites*, inquit Tacitus, *forum, & imminentia foro templa præteruecti erigunt aciem per aduersum Collem.* Hi venerunt è Palatio vt patet ex superioribus. Missum enim à Sabino Cornelium Martialem internuncium pacis monuerat Vitellius, vt per secretam ædium partem occultè abiret, ne à militibus interficeretur. Et vix dum regresso Martiale furens miles aderat. Quod si forum inter Capitolium, & Palatium non fuit, quod iter tenuerunt, vt in Capitolium ascenderent? cum præsertim per clium Capitolinum irrumpere voluerint, propè Ædem Concordiæ, vt dictum supra est.

Idem habemus ex Comitio, in quo fœdus à Romulo, & Tatius ictum fuit,

fuit, eratque ad radices Palatij contra Capitolium . Nam Ficus, seu Caprificus, sub quâ, in spelunca, quæ Lupercal est dicta, expositi sunt ad Tiberim Romulus & Remus, in Comitio fuit. Tacitus, eodem, inquit anno, septimo Neronis, *Ruminalem arborem in Comitio, quæ super octingentos, & quadraginta annos Remi, Romulique infantiam texerat, mortuis ramalibus, & arescente trunco diminutam prodigij loco habitum est, donec in novos fœtus reuiuisceret.* Plinius. *Ficus arbor in foro ipso, & Comitio Romæ nata, sacra fulguribus ibi conditis.* Eundem locum indicat Ouidius de ijs loquens, qui pueros ad Tiberim exponebant.

In fin. 13. Annal.

L. 15. c. 18.

Fest. 2.

Hic ubi nunc fora sunt, lintres errare videres,

Quaque iacent valles maxime Circe tuæ.

Huc ubi venerunt, nec enim procedere possunt

Longius, ex illis vnus, & alter ait.

Seruius in illud Virgilij :

8. Aeneid.

Et gelido monstrat sub rupe Lupercal,

Sub Palatino monte est quedam spelunca, in qua de Capro luebatur, id est sacrificabatur. Vnde & Lupercal dictum. Sed aliam nominis causam afferunt Ouidius, alijque : quod nempe

Venit ad expositos lupa fœta gemellos.

Verum Lupercal, & antrum Ruminale ætate Dionysij, vt ipse testatur, Romani ædificijs adornarunt, vt vix speluncæ introrsum actæ situs agnosceretur. Cæterum de Comitio sic Varro: *ante Curiam Rostra. Sub dextra huius à Comitio locus substructus.* quo videmus Comitium prope Curiam fuisse. Asconius: *Comitium, inquit, locus est propter Senatum, quo coire equitibus, & populo Romano licet.* Porro idem Varroni est, *A dextra Curia, quod Asconio, propter Senatum.* Curia autem circa medium forum ad radices Palatij fuit. Quod & innuit Propertius :

Li. 1. Rom. ant.

Lib. 4.

In 3. conf. Ver.

Comitiū & Curia.

L. 4. eleg. 4.

Murus erant Montes, ubi nunc est Curia septa;

Bellicus ex illo fonte bibebat equus.

Nam cum rostrâ in medio essent foro; Curia, ante quam rostra fuerunt, ibidem est ponenda, & ad eius læuam Comitium. Lilius: *Statua Accij, capite velato, quo in loco res acta est, in Comitio, in gradibus ipsis ad læuam Curia.* Dion. *Curiam, inquit, Iuliam ab eo, Cæsare, dictam ex decreto prius facto edificauerunt propter Comitium.* Curia igitur, & Comitium, & Lupercal cum sub imo Palatio essent constituta, nihilominus erant in foro. . Quare forum Palatino monti adsitum reposcunt, quod illi auctores remouent.

Lib. 1.

Lib. 47.

Fuit etiam in foro AVGVSTI tēplum à Tiberio factum, vt est in eius nummo, à C. Caligula perfectum, & dedicatum. Suetonius. *Augusti templum, restitutionemque Pompeiani theatri imperfecta post tot annos Tiberius reliquit.* Idem. *Templum Augusti, theatrumque Pompeij Caius absoluit.* Deinde Caius, inquit Dion, *habitu triumphali templum Augusti dedicauit, nobilissimis pueris ætate florentibus, cum virginibus eiusdem ordinis hymnum canentibus.* Marlianus, *Templum, inquit, Augusti in foro Romano positum erat.* Antiquus scriptor, quia non legi, hac

Templum Augusti.

In V. Tib. cap. 47.

Suet. in vi. cap. 21.

Dion. l. 59.

Lib. 3: c. 8.

in re

in re mihi auctor esse non potuit. Sed argumento est, quòd, vt ait Suetonius, *Caius super Augusti templum ponte transmissso Palatium, Capitoliumque coniunxit, vt frequentius iret in Capitolium exoratus, vt aiebat, à Ioue, & in contubernium. Ultrò inuitatus.* Perperam autem Marlianus arbitratur tres columnas cum epistilio in foro nunc stantes, reliquias esse eius postis. Pons enim pertinebat ad alteram Capitolij partem, vbi erat templum Capitolini Iouis prope rupem Tarpeiam conditum; hoc enim frequenter adire Caius voluit. Porro templum Augusti instaurauit Antoninus Pius vt constat ex eius Nummis. Cui adiecta est Bibliotheca. Plinius: *Videmus certè Apollinem in Bibliotheca templi Augusti Tuscanicum L. pedum à pollice, dubium ære mirabiliorem, an pulchritudine.* nisi aliquis interpretetur templi Augusti, templum Apollinis ab Augusto factum in Palatio.

Templum S. Adriani in tribus foris. Postremò, quod aduertit Pompeius Vgonius, Historiæ Ecclesiasticæ Templum S. Adriani ad arcum Septimij Seueri nuncupant in tribus foris, dextrorsum enim erat Romanum: retrò, seu leuorsum forum Cæsaris, & Augusti: hæc enim tria litibus præsertim, causisque forensibus dedicata erant, vt norunt periti antiquitatis. De foro Romano id certò constat.

Lib. 2. bell. civil. In v. eiusd. cap. 39. De foro Cæsaris Appianus. *Non id quidem rerum venalium, sed ad lites, aut negotia conuenientium.* De foro Augusti Suetonius: *Causa extruendi fuit hominum, & iudiciorum multitudo, quæ videbatur non sufficientibus duobus etiam tertio indigere.* De his Martialis:

Li. 3. ep. 38. *Causas, inquis, agam Cicerone disertius ipso,
Atque erit in triplici par mihi nemo foro.*

L. 8. ep. 44. Et alibi. *Foroque triplici sparsus ante equos omnes.*

Li. 7. ep. 64. Et iterum. *Lis te bis decimæ numerantem frigora brumæ
Conterit vna tribus Gargiliane foris.*

Li. 4. Sylu. Statius: *Nec saltem tua dicta continentem,
Quæ trino Iuuenis foro tonabas.*

Lib. 2. c. 12. Sed quoniam quidam locum Martialis interpretatione deprauant, Alexander ab Alexandro longam de triplici foro disputationem ita concludit: *Ex quibus sine controuersia liquet, triplex, de quo querimus forum, de Romano, deque Cæsaris, & Augusti foro, in quibus lites actitari, & iudicia reddi consueverant, non de alijs intelligi oportere.* Neque erudito viro in alia opinionum diuerticula discedendum est. Ex quibus demum cõficitur, forum Romanum, tam propè sacram Ædem D. Adriani, quam inter Palatinum, & Capitolium fuisse. Nec sufficit respondere forum Capitolio fuisse subiectum. Non enim quacumque parte Capitolij, sed ea solum, quæ vergit ad Palatium, vtrique monti, medium ipsum, subiectum erat.

THIS PAGE IS LOCKED TO FREE MEMBERS

Purchase full membership to immediately unlock this page

Know Your Bible

Forgotten Books' Full Membership provides unlimited access to more than 28,000 volumes of Christian literature for \$8.99/month

HOLY BIBLE

Continue

*Fair use policy applies

pta voce, Tullianus, qualis in marmorea tabula prope Templi fores hodieque legitur, vt ait Vgonius: *Ego Romanus Presbyter diuina dispensationis gratia Sanctissimi Confessoris Christi Nicolai, & Ecclesie, quae in Carcere dicitur, Procurator, & ReCTOR.*

Li. 7. c. 36.

Eod. l. c. ult.

Sat. 3.

Instant acrius. Certum est eo loci fuisse Carcerem. Testis Plinius: *Templo Pietatis, inquit, extructo in illius Carceris sede, ubi nunc Marcelli Theatrum est.* Eundemque Carcerem indicat idem Plinius: ait enim à *Columna Mœnia ad Carcerem inclinato sydere supremam pronuntiabat.* Nec alium potuisse Carcerem intelligi ostendit Iuuenalis:

*Fœlices proauorum ataus, fœlicia dicas
Secula, quæ quondam sub Regibus, atque Tribunis
Viderunt vno contentam carcere Romam.*

Quamuis enim postea duo Carceres fuerint, vnum tamen vidit antiquissima ætas. In eo autem Carcere fuisse locum testatur Festus, *quod Robur dicebant, ex quo præcipitaretur maleficorum genus;* Idemque dictum esse saxum Tarpeium aliorum quoque auctoritate confirmatum est.

Olim Romæ
duo Carce-
res.

Vt hæc omnia diluantur: constet primò oportet, duos olim Romæ fuisse carceres, quorum vnus diuersus à Tulliano quando exædificatus fuerit, non constat. Tullianus quidem in Regione octaua fori Romani; alter in regione nona Circi Flaminij à P. Victore, & Sexto Rufo numerantur. Ille imminens foro ædificatus media Vrbe: hic autem Carcer CL. XVII. dicitur à P. Victore. Parum autem refert, vtrum hic Carcer dicendus sit *Centum virorum* an *CL. xuir.* idest *Claudij Decemviri*, de quo magna inter auctores agitur controuersia; dum constet, quod negari non potest, alterum esse à Tulliano. Neque enim illi conueniunt Tulliani proprietates. Est in regione nona: Tullianus in octaua; Non imminet foro, longe seiunctus: non in media est Vrbe, immo fuit extra Urbem. Siquidem teste Plinio, ibi postea conditum est templum Pietatis, quod erat in foro Olitorio: nempe extra portam Carmentalem, ipsamque Urbem, vt supra ostendi. Quomodo ergo in media Vrbe? Porrò de hoc loquitur Plinius, non autem de Tulliano, cum ait: *ad Carcerem inclinato sydere, supremam horam pronuntiari.* Vergit enim illa pars Urbis ad occasum: eumque sine appposito Carcerem nuncupat, vt ante bis nuncupauerat. Nam quod spectat ad versus Iuuenalis, quibus vno carcere sub Regibus, & Tribunis Romam contentam euehit; non intelligit Satyricus Tribunos plebis, aut Tribunos militum, qui pro Consulibus Rempublicam aliquando tenuerunt; sed eos Tribunos militum, quos Romulus primus creasse fertur, cum tres Equitum Centurias, quorum opera in omni Reipublicæ discrimine vteretur, adscripsit. Dicti autem Tribuni, quòd Terni ex tribubus, Ramnensium scilicet, Tatiensium, Lucerum electi cum exercitu ad expeditiones mitterentur. Sive quòd tres tribus Romanas à Romulo constituti regerent. Dionys. lib. 2. *In tres partes diuisa vniuersa multitudo, Romulus, singulis præclarum aliquem virum ijs præcepit.* Illas, tribus vocari voluit. *Præfectos Græci phylarchos, & trittyarchos dicerent, quos Romani Tribunos.* Sit ergo illis temporibus

Lib. 1. c. 4.

Li. 7. c. 60

& ult.

Eod. libro
cap. 36.

Tribuni
qui fuerint
in Vrbe an-
tiquissimi.

Vide Inter-
pretem.

bus vnus Carcer Tullianus, & nostro imminens foro.

Quod dicitur de Robore, & saxo Tarpeio, ne Festi auctoritate firmetur, Festus ipse verbo, *Robum*, docet, *Robum rubro colore, & quasi rufo significari, ut bouem quoque rustici appellant; manifestum est. Vnde & materia, qua plurimas venas eius coloris habet dicta est robur. Hinc & homines valentes, & boni coloris robusti.* Tum subdit: *Robus quoque in Carcere dicitur is locus, quò precipitatur maleficorum genus, quod ante arcis robusteis includebatur. Vbi, quò precipitatur, non tam, vt volunt, significat vnde, quam in quem locum precipitatur. Scio equidem apud Valer. Max. legi, de robore precipitati sunt: sed nihil ibi significatur cum saxo Tarpeio commune. De robore precipitari; sic ait Oliuerius Interpres dicebatur, quod ante robustis arcis includebantur; ibique per aliquos dies seruati; atque inde postea deprompti precipitabantur.* Sed præstat audire Turnebum: Explicans enim quid sit apud Iuriscōsultum, mala mansio, ait: *Ego eo nomine suspicor, sed suspicor tantum, arcas in quas conijciuntur serui, de quibus questio erat habenda; sed & alij malefici interdum.* Cicero pro Milone: *subito accepti in questionem, tamen separantur à cæteris, & in arcas conijciuntur, nequis cum his colloqui possit.* Arca autem illæ olim robusteæ erant, vnde, & robur prisca appellabant: Festus: *Robur, inquit, in carcere dicitur locus is, quo precipitatur maleficorum genus; quod ante robusteis arcis includebatur. Quem locum etiam robustum Carcerem Plautus in Curculione vocauit: ex illis etiam arcis fontes interdum precipitabantur, & interficiebantur.* Valer. Max. *quoniam etiam familiares eorum, Nequis Reipublicæ inimicis amicus esse velit, de robore precipitati sunt, nisi quis de alto stipite intelligat.* Hæc Turnebus. Interpres autem loco citato Plauti: *At ego vos ambo in robusto carcere, vt pereatis; dixit, inquit, in robusto carcere, vel pro inualido carcere: vel pro, in robore. Erat autem robur, seu robus, vt docet Festus, locus in carcere lignis; seu tabulis robustis septus, in quem malefici precipites agebantur. Robur igitur, docentibus his sanè permagnis auctoribus, locum in ipso carcere significat, ex quo vel in quem malefici precipitabantur.* Primaria quidem significarione notatas reor arcas illas; siue angusta è ligno Conclauia, quibus includebantur; deinde profundior, depressumque humi locum illis arcis infessum, hiatuque structæ Camera patentem, quò damnati, oneratique vinculis & ferro precipites agebantur; vt velijs collum obstringeretur, frangerenturque ceruices: vel fame, alioque teterrimo tormenti genere necarentur. Liuius; Quintus Pleminius, qui propter multa in Deos, hominesque scelera

Quid sit
Robur in
carcere.

Lib. 6. c. 3

Aduersar.
li. 28. c. 21.

Lib. 6. c. 13.

Dion. Lam.
Ant. 5. Cur
cul.

Dec. 4. l. 4.

re, & ad saxum Tarpeium impingere. Quod si dicant in ipso saxo, & rupe Tarpeia partem carceris dictam Robur fuisse, rem non perinde credibilem dicunt, nempe apud templum Iouis Capitolini locatum aliquid carceris. Nam ad summum daret aliquis, Saxum, quod educti è Robore interdum ex eo precipitarentur, Robur fortè appellatum. Erat enim totus carcer ad radices Capitolij in ipso fori flexu, ut hodiequè conspicimus. Ibi & ponte adibatur, ut constat ex Paterculo: *Inliso*, inquit, *capite in pontem lapideum ianua carceris, effusoque cerebro expirauit.*

Porro idem carcer, nam hoc quoque obijcitur, rectè à Varrone vocatur, *Latomia*; *Carcer*, inquit, *à coërcendo, quod exire prohibet. In hoc pars, sub terra Tullianum, ideo quod additum à Tullio Rege, quod Syracusis, ubi simili de causa custodiuntur vocantur Latomia: & de latomia translatum, quod hic quoque lapidicina fuerunt: quo nomine Linius item sæpè appellat. Triumvir carceris Latomiarum interiorem custodiam habere iussi. Et: Principes Aetolorum Romam deducti, & in Latomias coniecti sunt. Et; Cato Atria duo, Mœnium & Titium in Latomias facienda curauit. Dictæ sunt ergo Latomiae, quod quemadmodum effossi agri suburbani tophaceos rubri coloris lapides Romanis fabricis perpetuò suppeditant: sic etiam Capitolium suppeditauit. Nec modo antiquitus, sed hac nostra ætate nos vidimus, eo ipso latere Capitolij, cui Tullianus carcer est affixus, institutis sub monte lapidum fodinis fuisse rubros tophos abundè diuquè causa ædificationis egestos. Quare credendum omnino est, similes lapidinas Anco Martio Tullioque regibus occasionem extruendi carceris in cauis Capitolinis præbuisse, & robur nomen à defosso rubro lapide fuisse deductum.*

Reliquum est *Mamertini* nomen, quod huic carceri pro Tulliano Ecclesiastici scriptores imponunt. At potuit id ab insigni aliquo viro fortassis instauratore proxime, vè incolente superaddi Tulliano. Non semel autem Mamertini referuntur in Fastis, semel Commodo Principe, iterum Constantio Consulibus. Qui verò in fronte Carceris titulo mutilato inscribuntur, C. VIBIVS. C. FILIVS RVFINVS, M. COCCIVS F. NERVA COS. EX SE. fuere Consules, ut ex Onuphrio refert Riquus, Anno Urbis DCCLXXIV. suffecti ex Kal. Iulij.

Hæc de germano fori situ prolixius, forte, quam cogebat necessitas disputata sunt. Antiquarij enim omnes hætenus pro certo posuere quod sentimus, neque id in controuersiam vocandum putabant. Blondus in Instaur. Rom. Fuluius de foro Romano. Onuphr. in Vrbe Roma, de Capitolio. Marlian. Bernard. Gamucc. L. Faunus. Raphael Volaterranus in Geographia. Pomponius lætus. Franciscus Albertinus, Vgonius & alij. Ut Iusto Riquo, qui contra sentiens nihil tamen noui ad probandum attulit, videndum iure sit, an rectè inferat: *siquis contra sentiat, nihil sentiat.* Immo si positum fori ad S. Nicolaum ipse constituit, videat, an id consentiat cum ijs quæ scribit cap. 34. & 39. & 42. Ibi enim clium Capitolinum collocat propè Ædem Concordiæ, *quæ erat, in-*

THIS PAGE IS LOCKED TO FREE MEMBERS
Purchase full membership to immediately unlock this page

Get Smart

Over 2,000 years of
human knowledge in
797,885 volumes

Instant access
\$8.99/month

Continue

*Fair usage policy applies

Tarquinius Quintus Rex has fecit porticus, & tabernas adiunxit. *Liuius: Circa forum priuatis edificanda diuisa sunt loca: porticus tabernaeque factae. Quae fere argentariae erant. Idem: Tabernas argentarias, quae circa forum Romanum tunc essent, iusserit venire. Ibidem litterarum ludi fuerunt adeundi à pueris, & puellis, vt idem auctor est. De iisdem porticibus Plutarchus: ibi, inquit, multitudo discurret, non fuga se diffundens, sed porticus, & edita fori, sicut Theatrum occupans. Quo sanè tempore egregia structura fuit; nec mihi constat, an aliquis meliorem in formam post Tarquinium Regem restituerit. Verosimile quidem est, fuisse porticus instauratas, ornatasque. Dion: Nosque Senatores, uxoresque nostrae accessimus in forum funebri vestitu: illae in porticibus, nos sub dio sedebamus. Suetonius de foro Augusti non absimili forma extructo: Statuas omnium triumphali specie in utraque fori sui porticu dedicauit. Nempè superiore, atque inferiore. Ammianus: Cum venisset Constantius ad Rostra perspectissimum priscae potentiae forum, obstupuit: perque omne latus, quo se oculi contulissent, miraculorum densitate perstrictus. Ex ijs porrò porticibus populus ludos spectabat, vt ex Plutarcho, loco supra citato colligi potest: Extructis praeterea sub dio tabulatis, & subsellijs. Inter eas Porticus Basilicae ad negotiatorum, & Iudicum Conuentus: Tempia ad Deorum cultum collocata sunt. Liuius; Silentio, inquit, facta templa Deorum immortalium, quae foro imminet. Tacitus: Forum, & imminetia Foro templa praeteruecti. In eodem cancelli in superioribus porticibus positi. Cicero pro Sextio: Tantus ex omnibus spectaculis vsque à Capitolio: tantus ex fori cancellis plausus excitatus. Qui locus indicat porticus multitudine refertas, & spectante è mœnianis, & superioribus cancellis. Vitruuius: Circum spectacula spatio fora inter columnia distribuuntur, circaque ibi porticibus argentariae tabernae mœnianaque superioribus coactionibus collocentur, quae ad usum, & ad uectigalia publica rectè erunt disposita. Hæc forma Romani Fori. Eodemque modo reliqua Romæ extructa sunt.*

Iam Fori latitudo protensa inter Capitolium, & Palatium. Longitudo autem à Templo Virginis cognomento à Consolatione, aut paulò amplius versùs ædem D. Adriani. In quo errarunt, qui ab Arcu Septimij Seueri vsque ad arcum Titi Forum producunt. Nam, vt dixi, Sacra via adiunctis ædificijs tendebat vsque ad angulum Palatij, siue tres columnas stantes, reliquias, vt aiunt Iouis Statoris. Praeterea Templum Pacis, quod Foro proximum appellat Suetonius, fuisse in foro: neque alia templa, quae ad radices Palatij, è regione Capitolij fuerunt, fuisse in foro, de quibus supra.

Quae postremo ad Forum pertinent, pauca quaedam sunt ædificia, de quibus supra dictum non est. Arcus Septimij Seueri ad cliui Capitolini radices, & foro proximus, sed ima sui parte terra obrutus, quae vallem oppleuit. In eo praeter cætera sigillis expressa veteris arietis mœnia pulsantis effigies cernitur. Vna inscriptione repetita ex vtraque parte notatur, litterarum ære sublato.

IMP. CÆS. LVCIO SEPTIMIO M. FIL. SEVERO PIO PERTINACI
AVG. PATRI PATRIÆ PARTHICO, ARABICO, ET PARTHICO
ADIABENICO PONTIF. MAX. TRIBVNIC. POTEST. XI. IMP. XI.
COS. III. PROCOS. ET IMP. CÆS. M. AVRELIO L. FIL. ANTONINO
AVG. PIO FOELICI TRIBVNIT. POTEST. VI. COS. PROCOS. P. P.
OPTIMIS FORTISSIMISQVE PRINCIPIBVS OB REM PVBLICAM
RESTITVTAM IMPERIVMQVE POPVLI ROMANI PROPAGA-
TVM IN SIGNIBVS VIRTVTIBVS EORVM DOMI FORISQVE.

S. P. Q. R.

Templum TITI, & Vespasiani sub Capitolio, contra Palatinum, quod
Domitianum dedicasse credibile est. P. Victor *Templū, Titi & Vespasiani.*

GRÆCOSTASIS verò, ubi nationum subsisterent legati, qui ad Se-
natum essent missi, ut ait Varro, sub dextra Curia, à Comitio locus sub-
structus. Plinius: Cum à Curia inter rostra & Græcostasim prospexisset
Solem. Varro: Senatulum idest Curia supra Græcostasim, ubi Aedes
Concordia, & Basilica Opimia. ab Opimio vtraque condita post cadem
C. Gracchi: atque in ea inscriptum à quodam est, Opus Vecordia Tem-
plum Concordia fecit. Plinius: Aediculam aream fecit in Græcostasi, quæ
tunc supra Comitium erat. Sed ex his constat Græcostasim prope Cu-
riam fuisse. Sicuti autem placeat fuisse sub Curia, propter verba Varronis,
Plinium animaduertat id citatis antea verbis pernegantem. Iul. Capi-
tol. ascribit Antonino Pio Græcostasium post incendium restitutum.

In eodem Foro columna Mœnia, cui Mœnius nomen dedit, de quo
infra: Altera erecta C. Duillio, qui primus naualem triumphum egit de
Pœnis, quæ est etiam nunc in Foro. Sic Plinius, ubi & columnæ C. Mœ-
nij meminit Latinorum Victoris, sed locum non adscripsit. Alia in foro
Columna aenea pro solaris horologio statuta secundum rostra, deportata
ex Sicilia ut loco citato Plinius.

Ante eadem rostra Marsyæ statua, quò conuenirent litigatores. Horatius.

Non sollicitus, mihi quod cras

Surgendum sit mane, obeundus Marsya.

Plinius: P. Munatius, cum demptam Marsyæ coronam è floribus capiti
suo imposuisset. Nam cum haud procul ab ea statua causæ agerentur qui
dicendo placuerant, Marsiam coronabant. Seneca: Forum ipsum ac
rostra, quotidianum ad Marsiam concursum.

Mineræ Delubrum in foro collocat Sext. Rufus, cuius sane germanus
locus positusque non liquet, nisi fortasse ad radicem Capitolij contra Pa-
latium constituendum sit.

In medio item Foro Colossus equestris Domitiani ex ære inauratus
fuit. Sed hic cum cæteris eius monumentis, ac titulis post eius mortem
iussu Senatus sublatus, atque euersus est.

Demum & locus Doliola dictus in foro fuit. in quo sperere non licebat,
quod inuadentibus Urbem Gallis, Sacra quædam ibi dolijs inclusa, re-
condita fuerint. In eodem foro Horatia Pila. Liuius. Spolia Curiatio-
rum fixa eo loco, qui nunc Pila Horatia appellatur. Dionysius; Angula-

ris columella, à qua altera fori Basilica incipit, cui affixa fuerant trigeminorum spolia, sed illa vetustate consumpta sunt, columella tamen priscam appellationem retinens, pila vocatur Horatia. Alia fori ornamenta, præsertim statuas fufius recensere necesse non est. Illud addam, quod narrat Plinius. Marcellus Octavia sorore Augusti genitus in Aedilitate sua Kal. Augusti velis forum inumbravit, ut salubrius litigantes consisterent. Quantus enim tunc in Vrbe Solis ardor? Idem fecerat Cæsar in ludis:

Forum Cæsaris, eiusque Dæmus. Cap. XXI.

*L. 36. c. 15.
In vi. Cas.
cap. 26.
Lib. 2. de
bel. civil.
Lib. 43.*

*Li. 34. c. 5.
Templum Veneris
Genitricis in medio
foro Cas.
Loc. cit.*

*Lib. 9. c. 35.
Lib. 37. c. 1.*

*In vi. Cas.
cap. 61.
Lib. 8. c. 42.
In vi. Cas.
cap. 78.
In Equo Domitiani.*

HOC Cæsar inchoavit cum in Gallia bellum gereret, area cõempta sextertium millies, idest vicies quinques centenis millibus aureorum. Plinius testatur; & supra id stetisse Suetonius. Appianus: *Atrium quoque foro circumduxit, quod Romanum forum esse voluit: non rerum quidem venalium, sed eorum qui ad iura conuenirent.* Dion. *Forum Cæsar extruxerat, quod ab ipso nomen obtinuit, Romano pulchrius.* Forma ædificij eadem fuit, ac fori veteris, cum latitudo duas tertias complecteretur; pulchrioribus tamen porticibus, quas statuæ in intercolumnijs positæ distinguebant. Inter has etiam, *sibi Cæsar loricatedam dicari passus est, cum Romanæ militum, ac Ducum statuæ thoracicas ferrent, ut ait Plinius.* Qui & locum inter Urbis ornamenta perspicuum fuisse affirmat. In medio foro templum Veneris Genitricis, nam ab ea genûs ducere per Æneam, & Iulium iactabat, extruxit; votum, teste Appiano ante prælium pharsalicum, & Cleopatra, subdit idem, *perillustrem Deæ imaginem Templo contulit, quæ à nō is adhuc visitur.* In eodem Veneri consecrauit Cæsar Thoracem ex britannicis margaritis factum: Et sex dactyliothecas, ut ait Plinius. De dactyliotheca idem alibi. *Gemmas plures, quod peregrino appellant nomine Dactyliothecam; quasi Thecam gemmarum.* Pro æde statua Cæsaris ex ære inaurata fuit. Equus autem illi persimilis, quo in signi fuerat usus pedibus, propè humanis, & in modum digitorum unguis fissis, eumque non patientem sessoris alterius primus ascendit, cuius etiam instar pro æde Veneris genitricis postea dedicauit: Suetonius, & Plinius. quo etiam in loco sedens Cæsar Senatum excepit, magna eiusdem Senatus indignatione; ut idem Suetonius. Equi porro effigiem fecerat ante Alexandro Macedoni Lysippus, expressam, ut arbitror è Bucephalo, quam Cæsar mutatis unguis suæ statuæ accommodauit, locauitque contra templi frontem. Statius:

*Cedat Eques, latæ qui contra templa Diones
Cæsarei stat sede fori, quem tradere es ausus
Pelleo Lysippe duci, mox Cæsaris ora
Aurata ceruice tulit.*

THIS PAGE IS LOCKED TO FREE MEMBERS

Purchase full membership to immediately unlock this page

Know Your Bible

Forgotten Books' Full Membership provides unlimited access to more than 28,000 volumes of Christian literature for \$8.99/month

HOLY BIBLE

Continue

*Fair use policy applies

tio domum parauit. Quid? quod idem auctor testatur, alterius ædem fuisse, in cuius area extructa est Liuia porticus. Vedius enim Pollio libertinus genere, & equestris ordinis, nec magis diuitiarum copia, quam crudelitate nobilitatus, quod murænas in piscinis, traditis mancipijs aleret, moriens multis multa legauit: *Augusto autem magnam hereditatis partem, & Pausilypum villam inter Neapolim & Puteolos iacentem: iussitque, ut is populo aliquod splendidum opus faceret. Eius operis causa faciendi verbo, re autem, ne quod Vedij in Vrbe restaret monumentum, ædes Pollionis funditus euertit Augustus: porticuque ibi circumducta, non Pollionis, sed Liuiæ nomen inscripsit.* Hæc Dion. Quod ergo huius domum propter eximiam crudelitatem, & luxum Augustus diruere voluerit, scripsit Ouidius:

Hæc æquata solo est, nullo sub crimine regni;

Nam ædes diruebantur eorum, qui Romæ regnare voluissent, vt Sp. Melij, Sp. Cassij, M. Manlij.

Sed quia luxuria visa nocere sua est.

Porticus

Liuiæ Tem-

plum Pacis

L. 36. c. 15.

Lib. 14. e. 1.

In V. Tra-
iani.

Sed neque hæc domus fuit, vbi postea templum Pacis. Nam cum Liuia porticus in eius area extructa fuerit; hanc post conditum templum diu superstitem, & simul extare Roma spectauit. Itaque Plinius qui *Pacis templum pulcherrimum operum* appellauit, alibi; *Vna, inquit, vitis Romæ in Liuiæ porticibus subdiales inambulationes umbrosis pergulis opacat, eadem duodenis musti amphoris fœcunda.* In eadem Traianum Ciuibus aures dedisse aliquot annis post Vespasianum templi Pacis conditorem testatur Dion. Et Martialis:

Claudia diffusas vbi Porticus explicat umbras.

Vltima pars aulae deficientis erat.

Quo tempore, cum hæc poeta scriberet, Vespasianus sua opera perfecerat. Cum igitur simul extarent Liuia porticus, & templum Pacis, hoc in area eius domus extructum non est, in qua fuerat ædificata porticus Liuia.

Domus Cæ-
saris vbi
esset.

Et forum
eiusdem.

Atque vt rem difficilem quoquomodo concludam. Si Domum Cæsaris, seu Pontificis ædibus Vestalium proximam ipsidem cessit Augustus, perspicue elicitur ad radicem Palatini fuisse, vbi Vestæ templum, & ædes Vestalium erant: atque adeò sacram viam, mediam inter hanc domum, & templum Pacis fuisse productam. Hoc enim venientibus ab arcu Titi dextrorsum, læuorsum domus occurrebat. At forum Cæsaris in eo Urbis spatium productum est, quod patet post templa Pacis, & Faustinae. sic enim sacræ viæ & foro veteri, & ipsius domui propinquum, iuxta forum Augusti collocabitur. Demum porticus Liuia ultra forum Cæsaris, Esquilij vicinior, & cliuo, quo ascenditur ad Diui Petri cognomento ad Vincula. Quod clarius constabit, cum de domo Neronis infra dicemus.

Forum Augusti. Cap. XXII.

FORVM Augusti inter precipua eius opera numerat Suetonius. cuius extruendi causa fuit hominum, & iudiciorum multitudo, quæ videbatur non sufficientibus duobus etiam tertio indigere. Itaque festinatius, nec dum perfecta Martis æde publicatum est. Scribit Macrobius: Cùm multi Seuero Cassio accusante absoluerentur, & Architectus fori Augusti expectationem operis diu traheret, ita iocatum esse: *Vellem, Cassius & meum forum accusasset. Sed in eo sic publicato cautum est, ut separatim publica Iudicia, & sortitiones Iudicum fierent.* Suetonius:

Cæterùm Augusti forum prope forum Cæsaris constituitur, ut ab illo ferè vsque ad Capitolium, & Templum nunc S. Martinæ, vltra Ædem S. Adriani pateret, quam ut supra dixi, scriptores Ecclesiastici in tribus foris nuncupant. Erat enim ibi antiquitus Saturni ædes cum ærario, media inter forum Romanum, & forum Augusti, cui post templum Faustinae iungebatur forum Cæsaris. Forma fori eadem cum superioribus, nisi forte propter angustias, quia non ausus est Augustus extorquere possessoribus proximas domos, vel longitudini latitudo, vel contra longitudo latitudini non respondebat. In medio Ædem Marti vltori votam Philippensi bello, quod cum Bruto, & Cassio gesserat, posuit: *Et statuas omnium Ducum Romanorum triumphali effigie in vtraque fori sui porticu dedicauit: Professus edicto, commentum id se, ut ad illorum velut exemplar & ipse dum viueret, & insequentium ætatum principes exigerentur à ciuibus.* Suetonius. Sed fori, ac templi ornamenta fusè complexus est Ouidius:

*Mars venit, & veniens bellica signa dedit.
Vltor ad ipse suos Cælo descendit honores,
Templaque in augusto conspicienda foro.
Prospicit armipotens operis fastigia summi
Et probat, inuictos illa tenere Deos.*

Nempe in templi fastigio statuas Deorum. Et, quæ deinde enumerat, Arma & spolia de hostibus capta, affixa postibus: Simulacra Illustrum Regum, & Romanorum longa serie ab Ænea vsquè deductorum Romulum de Acronè triumphantem titulos subiectos statuis, & inscriptiones rerum præclare gestarum. Addit fuisse votum ab Augusto templum pro victoria, cum in vltionem Cæsaris bellum ciuile gerendum suscepit.

*Templa ferēs, & me victore vocaberis Vltor.
-Vouerat, & fuso latus ab hoste redit:
Nec satis est meruisse sui cognomina Martis,
Persequitur Parthi signa retenta manu.*

In V. Aug. cap. 29.

Saturnal. lib. 2.

Forum Augusti prope forum Cæsaris.

Suet. in Vi. cap. 56.

Templum Martis Vltoris.

In V. Aug. cap. 31. §. Fast.

Cognomen Vltoris unde traxerit Mars.

Signa red-
diderūt &
obsides.

*Parthe refers Aquilas, victos quoque porrigis arcus ;
Pignora iam nostri nulla pudoris habes.
Rite Deo, templumque datum, nomenque Bisultor,
Emeritus voti debita soluit honor.*

Duo tēpla
Martis Vltoris.
Ca. 29. Vi-
ei Augusti
Lib. 50.

Li. 2. Ann.

In V. Aed.

Ex quibus verbis ambigi potest, an duplici cognomento Mars in eodem templo sit cultus, an duo essent templa Vltoris, & Bisultoris. Riquus auctore Ouidio, Duo Martis templa constituit Vltoris, & Bisultoris; & huius collocat in Capitolio, quod ante observavit in Suetonium Lævinus Torrentius. Sed & Dion perspicue id tradidit, templumque Martis Vltoris, quem Bisultorem appellat Ovidius, statuit in Capitolio. Nam cum recepta ab Augusto de Parthis signa dixisset: *Itaque, inquit, & sacrificia eius rei causa, & templum Martis Vltoris in Capitolio ad imitationem Iouis Feretrii, quo signa ea militaria suspenderentur, decerni iussit, ac deinde perfecit.* Duo ergo templa Martis Vltoris: siue Vltoris, & Bisultoris, alterum in foro Augusti, alterum in Capitolio, statuenda sunt. Quod autem erat in Capitolio, quia ad similitudinem templi Iouis Feretrii factum est, prope illud etiam probabiliter est collocatum. Structi sunt etiam arcus ob signa recepta, ut apparet in nummis. Et post, sub Tiberio ut ait Tacitus: *Structi & arcus circum latera templi Martis Vltoris cum effigie Caesarum Germanici, & Drusi, latiore Tiberio, quia pacem sapientia firmaverat.* A templo autem forum ipsum Martis aliquando dicitur. Quod sane præter Romanorum statuas, alijs quoque simulacris, & picturarum insignibus è Græcia aduectis decoratum est, & inter pulcherrima, quæ unquam operum adscriptum à Plinio. Adrianus, deinde auctore Spartiano instauravit. Martis ludi in foro Augusti facti. Dion. l. 56. Martialis quærendos ibi carminum quosdam recitatores monet:

*Pompeium quæras, & nosti forsitan, Auctum,
Vltoris prima Martis in Aede sedet.*

Forum Neruæ. Cap. XXIII.

Forū Neruæ ubi fuerit.

In V. Dom.
cap. 5.
Forū Neruæ cur Transitorium.

FORVM Neruæ post forū Augusti, & remotius à foro Romano fuit. Quædam adhuc vestigia in via publica eius fori superesse probabile est. Hæc, duæ sunt columnæ insculpto marmoreo parieti egregij operis adiunctæ. eodemque in loco superioribus annis, columnæ maiores imposito epistilio, fastigioque extabant; adiecto titulo: *Imp. Nerua Cesar.* Quæ deformatæ, ac pœne corrosæ Paulo V. Pont. Max. deiectæ sectæque sunt in tabulas marmoreas ad Ianicularem Aquæ Brachianæ fontem extruendum, & exornandum. Porro Suetonius de Foro Neruæ: *Excitavit, inquit forum Domitianus quod nunc Nerua vocatur.* Occiso enim eodem, antequam absolueret, Domitiano, Nerua successor perfecit ac dedicavit; dictumque est Transitorium, non quia

per

THIS PAGE IS LOCKED TO FREE MEMBERS
Purchase full membership to immediately unlock this page

Get Smart

Over 2,000 years of
human knowledge in
797,885 volumes

Instant access
\$8.99/month

Continue

*Fair usage policy applies

Iustis legibus, & foro coronat.

Foro coronata, idest cincta fori porticibus. Non dubitarim tamen ædem illam sublimem Palladis in medio: Ianum vero quadrifariam peruium potius in transitu adituquè fuisse. Id enim videtur huic præsertim Deo tributum, quod extrema coniungeret. De Iano quidem bifronte Ovidius:

Li. I. Fast.

Hic ubi iuncta foris templa duo' us habes.

Quod autem Ædes illa Palladis è medio foro, eius duntaxat præsidis extaret, forum dictum est Palladium. Martialis:

L. I. epig. 2.

*Libertum docti lucensis quære Secundum,
Limina post Pacis, Palladiumque forum.*

Forū Neruæ Palladium.

Observant id præter cæteros Onuphrius, & Lipsius, tanti viri. Sed mihi duo aliquam de ea re suspicionem injiciunt. Primum: quod Martialis illud epigramma scripsit, cum primo libros suos euulgare cœpit non omnes simul, sed vt quemque ab soluerat, in lucem editos circa inītia, vt arbitror, Imperij Domitiani. Hic autem, cum quindecim annos imperarit, tunc fortasse non dum forum inchoauerat, quod imperfectum tanto post moriens reliquit, aut certe minimam eius partem erexerat. Cur ergo nondum extructo iam cognomen inditum? Deinde cur forum Neruæ, seu Palladium coniungitur cum templo Pacis, cum intercederet forum Cæsaris inter vtrumque, aut etiam Augusti? hæc ergo primum afferri debuerant. Itaque vel Martialis de alio Urbis ædificio scripsit: vel poeticè, quod potius dixerim, adulatorio, & suo more loquutus, nomen inchoato vix foro dedit; & solum Flauix gentis ædificia, quamuis seiuncta recensuit, vt Domitiano assentaretur. Sed Palladium nomen cum foro non perennauit; *Transitorio*, vel *Neruæ* post dedicationem appellato. Accessit tertio eiusdem fori exornandi singularis cura Alexandri Cæsaris. Hic enim teste Lampridio, *statuas Colossas, vel pedestres nudas, vel Equestres Diuis Imperatoribus in foro D. Neruæ, quod Transitorium dicitur, locauit omnibus, cum titulis & columnis æreis, quæ gestorum ordinem continerent exemplo Augusti, qui summorum virorum statuas in foro suo è marmore collocauit, additis gestis.* Ambigit Lipsius an æræ columnæ statuis essent probasi; an additas porticus sustinerent; deque ijs, & hoc foro scripserit Pausanias, quod Fuluius, & Marlianus affirmant. Verba Lipsij sunt. *Quæ autem istæ columnæ? an quibus loco basium insisterent, & acta inscripta essent? an & alias intellexit, quæ seorsim porticus sustinuerunt? Non de nihilo ambigo. Quoniam in Pausania lego de quibusdam ædificijs ex ære solido, differente: lego inquit m fuisse talia, vt Mineruæ templum Sparta, quod Chalciceon idè dicitur, atque item alibi. sed tum addit in fidem, presentaneum, & sui æui exemplum, καὶ ῥωμαίους, inquit, ἢ ἀγορὰ μεγάλην ἔνεκα, καὶ κατὰ σκευὴς τῆς ἀλλοτρίης. δ᾿ αὖμα ἴσα παρέχεται τὴν ἑσθρον καλῶν. Romanis forum, quod & magnitudine, & alio apparatu omni instar miraculi est, exhibet tectum, & camerationem æream. Quod istud Forum tecto æreo? vellem nominasset. nunc suspicari tamen fas est, de isto Neruæ capicndum: nisi*

In V. Alex.

Lips. Marlianus Fuluius locis est.

Forū Neruæ ornatè

ab Alexā.

Imp.

de alio

Forum Traiani. Cap. XXIV.

L.1. Var. ep

Traiani fo-
rum admi-
randum.Columna
Cochlis in
foro Traia-
no.
Loc. cit.

L.13. c. 23.

Ln Traia-
no.

ROXIMVM foro Neruæ fuit Vlpium, & Traianum forum. Cuius Cochlis columna in medio olim posita hodieque index est. Hoc forum Apollodoro insigni Architecto Traianus post bellum Dacicum edificauit: Complanata Quirinalis montis parte, & æquata vallibus, vt docet inscriptio in columnæ basi. Fuit autem inter cætera Cæsarium opera, Traiani forum maximè admirandum testificatione Cassiodori: *Traiani, inquit, forum vel sub assiduitate videre miraculum est.* Et Ammiani Marcellini: *Cum, inquit, ad Traiani Forum venisset, Constantius, singularem sub omni Cælo structuram vt opinamur etiam numinum assensione mirabilem, hærebat attonitus per gigantes contextus circumferens mentem, nec relatu effabiles, nec rursus mortalibus appetendos.* Quid potest de ædificio dici sublimius? Hac sane de causa, cum fori atrium, quemadmodum cætera, columnis, epistilijs, coronis cingeretur, quidam columnas crassitudine, ac celsitate Cochliidi fermè æquant. Qui enim alij fuere gigantes contextus præter has, & immensæ magnitudinis lapides, æreosque fornices, quos sustinebant? Atqui columna vt habet P. Victor, *est alta pedes CXXVIII.* Ait idem, *Forum Traiani cum templo, & Equo æneo.* Num æneum templum, sicut Equus? qui in medio atrij, teste Ammiano, ipsum Principem vehebat. Id quidem de templo non facile dixerim, sicut de camerationibus, & tecto; hoc enim tradit Pausanias. At statuas in fastigio Templi positas, vt ostendit numismata Traiani, æneas inauratas fuisse, sicut in reliquis fori fastigijs dubium non est. De his Gellius. *In fastigijs, inquit, fori Traiani simulacra sunt sita circum undique inaurata Equorum atque signorum militarium: subscriptumque est, Ex manubijs: id est, vt idem eo capite declarat, ex pecunia, que ex venditione prædæ manucaptæ percepta sit.* Hæc autem prædæ ex bello Dacico redacta est, quo perfecto, Traianus forum extruxit, & in eo columnam posuit. Dion, *In foro, suo, ingentem columnam statuit, siue vt ea pro sepulchro esset, siue in ostentationem eius operis, quod ille circa forum egit. Clius surgebat, quem effossa quoquouersus terra ita complanauit, vt undique columna conspiceretur: forumque deinde in aræ modum æquatum mansit. Post hæc Armenijs, atque Parthis bellum inferre statuit: At columnæ inscriptio sic habet:*

SENATVS POPVLVSQVE ROMANVS IMP. CÆSARIS D. NERVÆ
F. TRAIANO AVG. GERM. DAC. PONTIF. MAX. TRIB. POT. XVII.
IMP. VI. COS. VI. P. P. AD DECLARANDVM QVANTÆ ALTITV-
DINIS MONS, ET LOCVS TANTIS EX COLLIBVS SIT EGESTVS.
Ex quo inferes, Columnam rebus Dacicis insculptam prope Quirinalem non ipsum sibi, sed populum; ac Senatum Traiano statuisse. Eius quidem

THIS PAGE IS LOCKED TO FREE MEMBERS

Purchase full membership to immediately unlock this page

Know Your Bible

Forgotten Books' Full Membership provides unlimited access to more than 28,000 volumes of Christian literature for \$8.99/month

HOLY BIBLE

Continue

*Fair use policy applies

multa, quæ in honorem eius & decreta, & facta fuerant, in illius foro sub-
structus est. At templum de more positum in foro, cuius supra mentio-

in Vi. Adu. uos? Traianus certe ibi templum habuit. Spartianus: *Cum opera ubi-*
que infinita fecisset; Adrianus, numquam ipse, nisi in Traiani Patris
templo nomen suum scripsit. Videtur ergo hic esse templi conditor.

L. II. c. 17. Gellius: *Sidentibus forte nobis in Bibliotheca templi Traiani.* Quæ vide-

in eius Vi. licet non minus templi, quam fori alterum insigne fuit ornamentum, sed

Li 9. ep. 19. Dion: *Bibliothecas, inquit, Traianus extruxit.* Igitur plures. Nam duæ
Cum meis poni statuam perennem
Nerua Traianus. titulis videret
Inter auctores utriusque fixam
Bibliotheca.

Et fortasse porticu discretæ, vbi simulacra doctorum virorum Græcæ, La-

tinæque linguæ.
 Librorum Bibliothecæ Vlpia meminit Vopiscus in vita Valeriani, Taciti,
 Probi, quos linteos, & Elephantinos nominat. De linteis, qui in
 vbi priscis erant, ad Monetæ inuentis, antiquior mentio apud Liliam.

Dec. 1. l. 4. Porro in his Ephemeridas resque Principum gestas præsertim adnotare
in Aure- solebant, & in Bibliotheca Vlpia reponere. *Quæ omnia, inquit Vopiscus*
liano: *ex libris linteis, in quibus ipse, Aurelianus, quotidiana sua scribi præce-*
perat, pro tua sedulitate condisces. Curabo autem ut tibi ex Vlpia Biblio-
in Tacito. *theca & libri linteï proferantur: quasi reconditiores sanctioresq; . Idem:*
habet inquit, in bibliotheca Vlpia in armario sexto librum Elephantinum,
in quo hoc Senatus Consultum perscriptum est, cui Tacitus ipse manu sua
subscripsit. Nam diu hæc Senatus Consulta, quæ ad Principem pertine-
bant, in libris Elephantinis scribebantur. Libri autem Elephantini sunt
 eborei. quamquam alij minus verè è pellibus ipsius Elephanti confectos
 velint. Porro ad ornamentum suarum Thermarum videtur Diocletia-

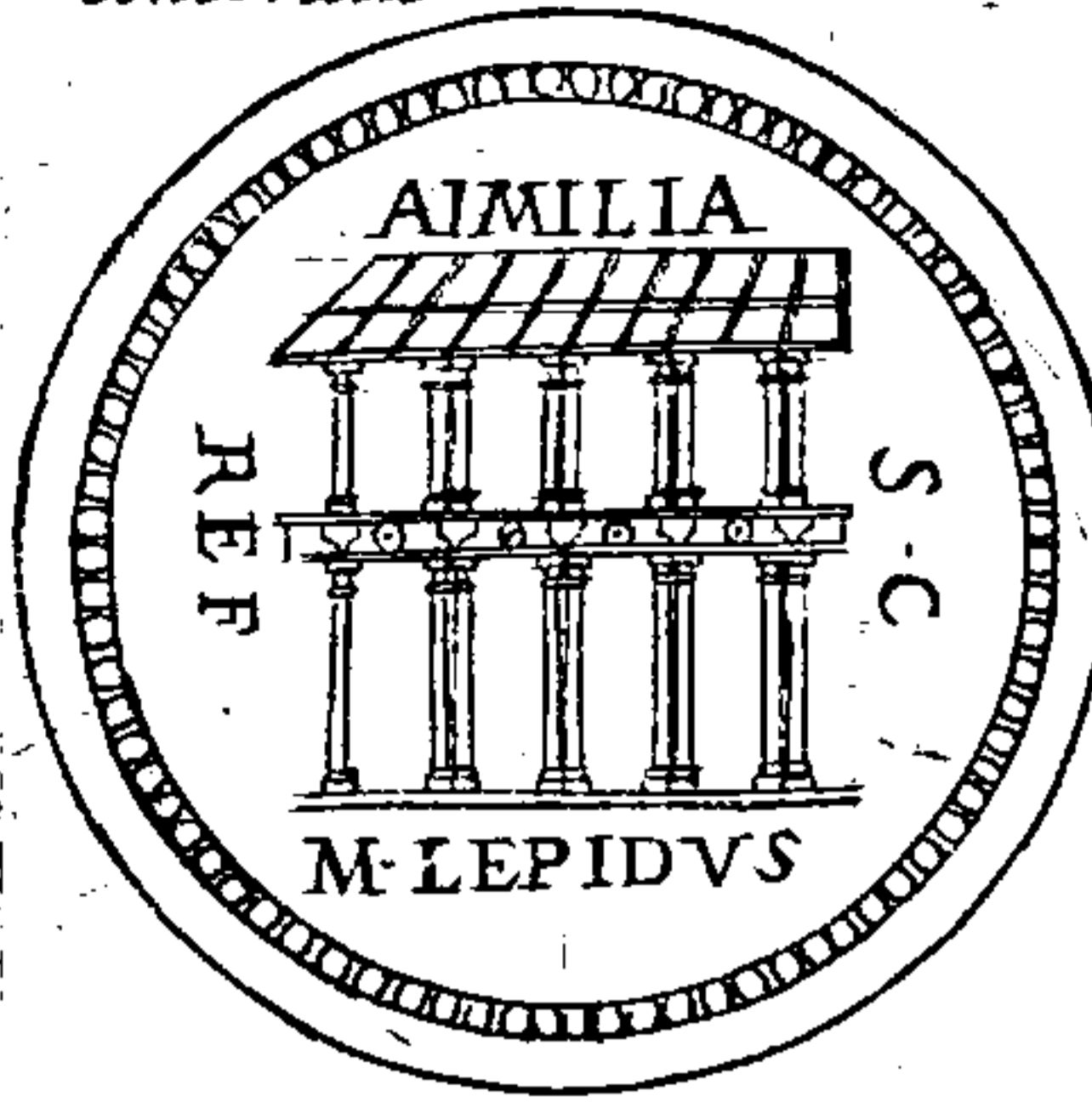
in Probo. nus eò transtulisse Traiani Bibliothecam. Indicat Vopiscus, *usus autem,*
inquit, sum præcipuè libris ex bibliotheca Vlpia, ætate mea in thermis
Diocletianis. Sed quoniam hic auctor semper vnam, nos supra duplicem
 bibliothecam fecimus; opinari aliquis posset, vnam fuisse ædificio, & stru-

Ad Berthe- ctura: duplicem auctoribus utriusque linguæ. In hac, vel in Basilica fori
ramnum Traiani oratores, & Poëtæ solebant etiam recitare. Fortunatus:

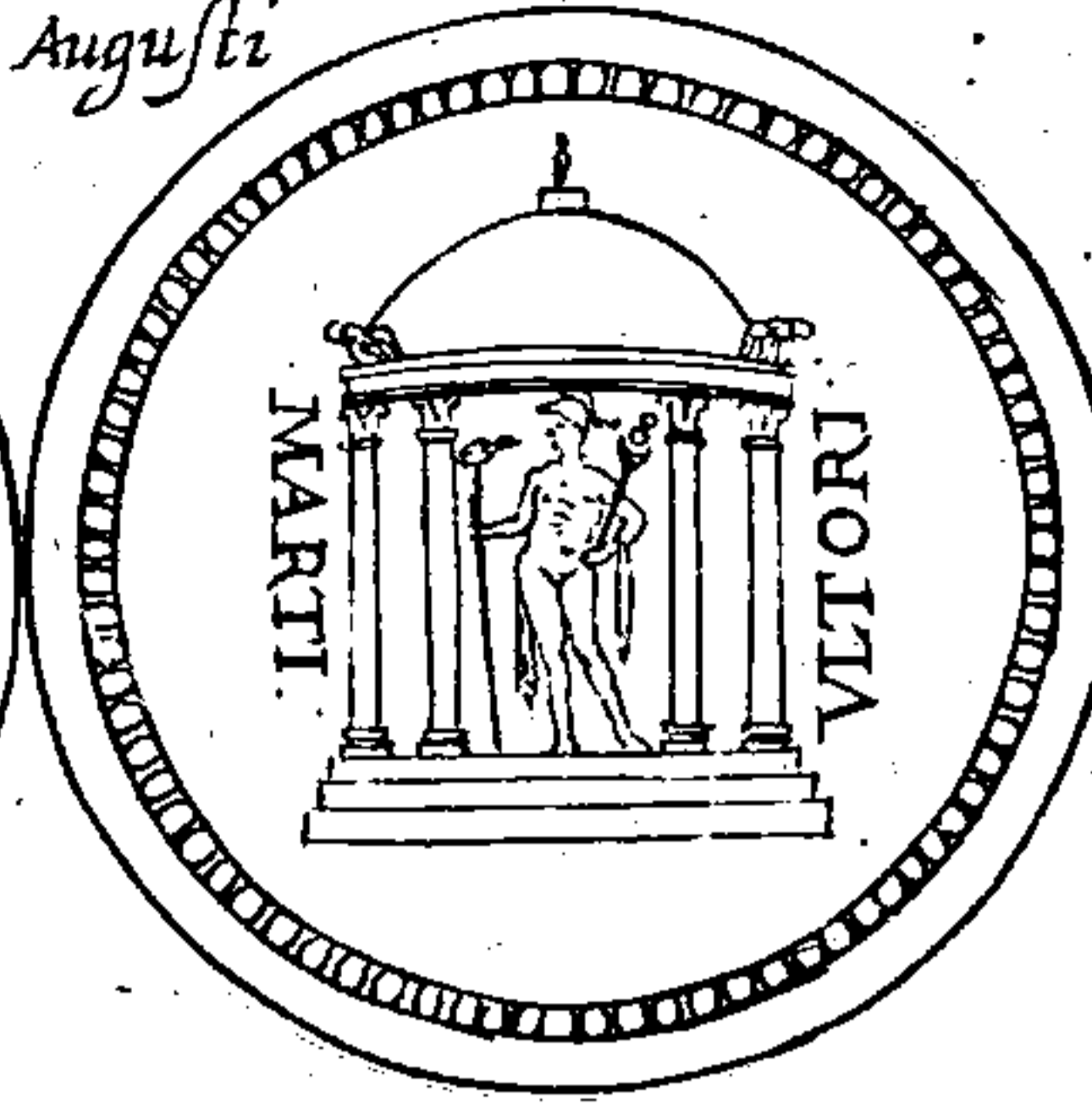
Vix modo tam nitido pompa poemata cultu
Audit Traiano Roma verenda foro.

Epis. Cino- Spectantur in nummis Icones fori Traiani, Templi, Columnæ, Basilicæ,
manensè . quas apponimus. Præterea Arcum Septimij Severi, Templum Cæsaris,
 Templum Augusti, Idemq; restitutum: Duo templa Martis vltoris, vnum in
 foro, Alterum in Capitolio cum signis receptis: Basilicam Æmiliam, Tem-
 plum Faustinae, ex eodem insigni Museo Francisci, & Bruti de Gottifredis.
 Quamquam templum Traiani, & Augusti restitutum, è Coll. Romani
 promptuario damus.

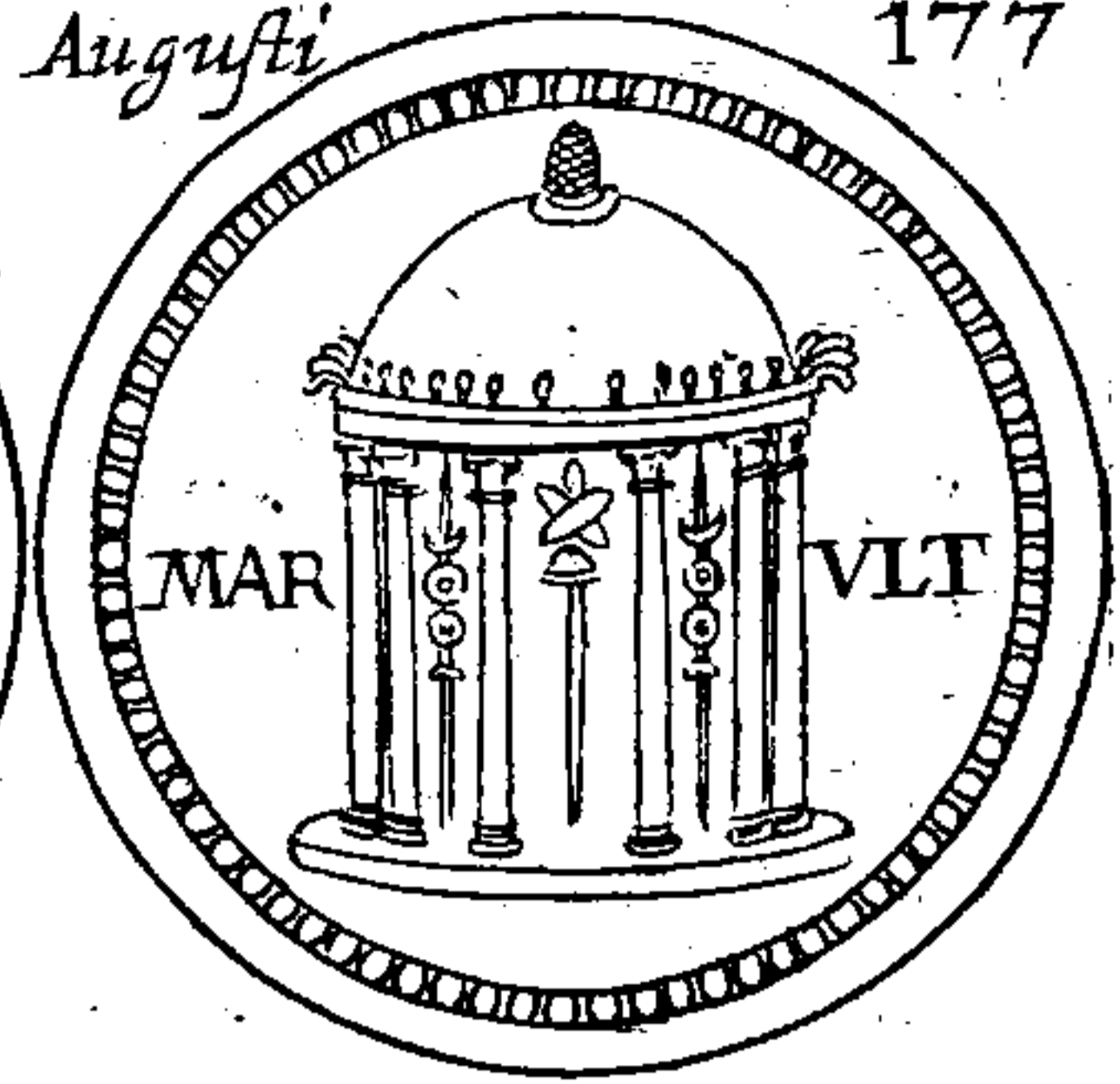
Concordia

Augusti

Augusti

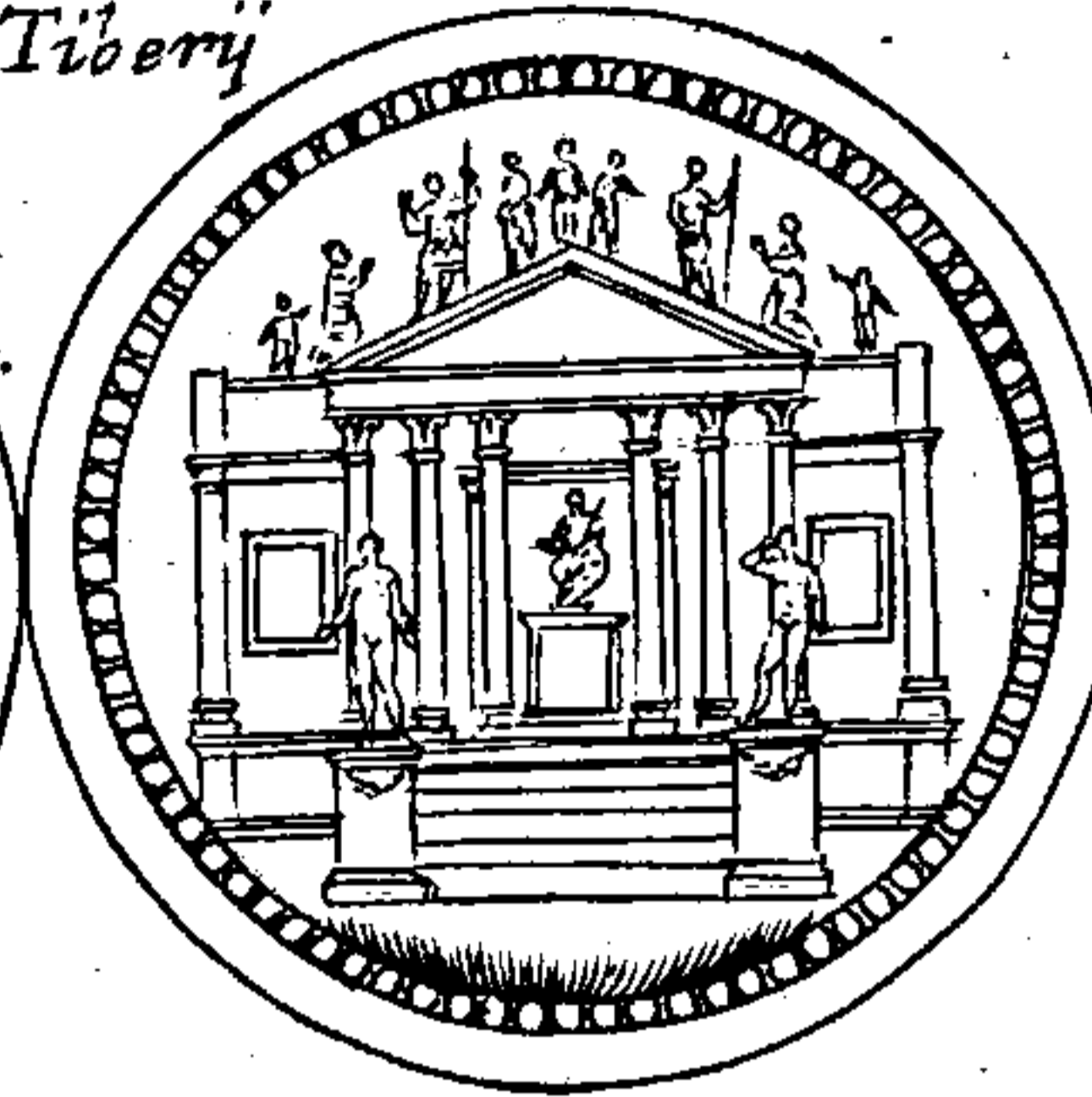

177

Augusti

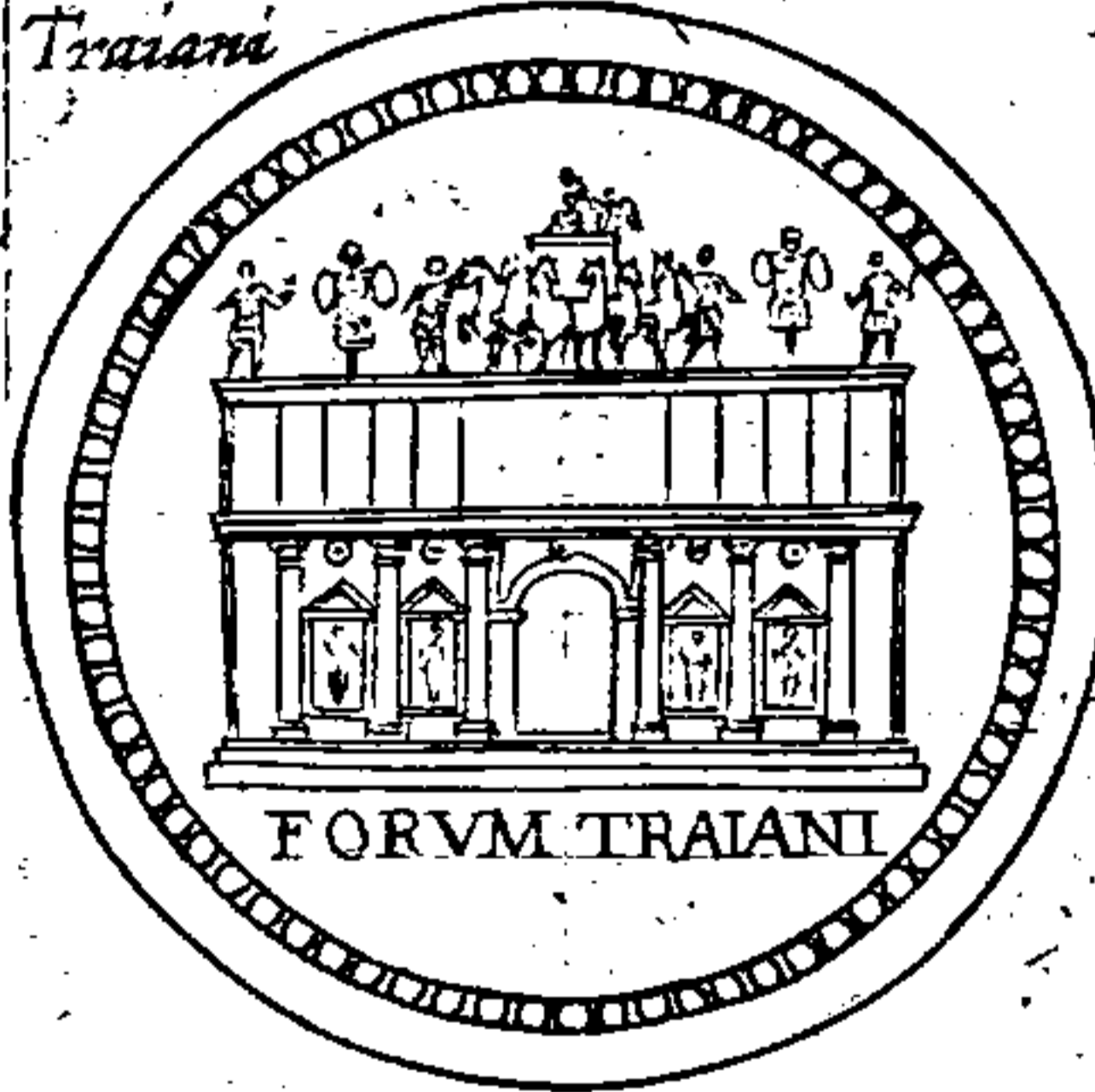
Tiberij

Antonini

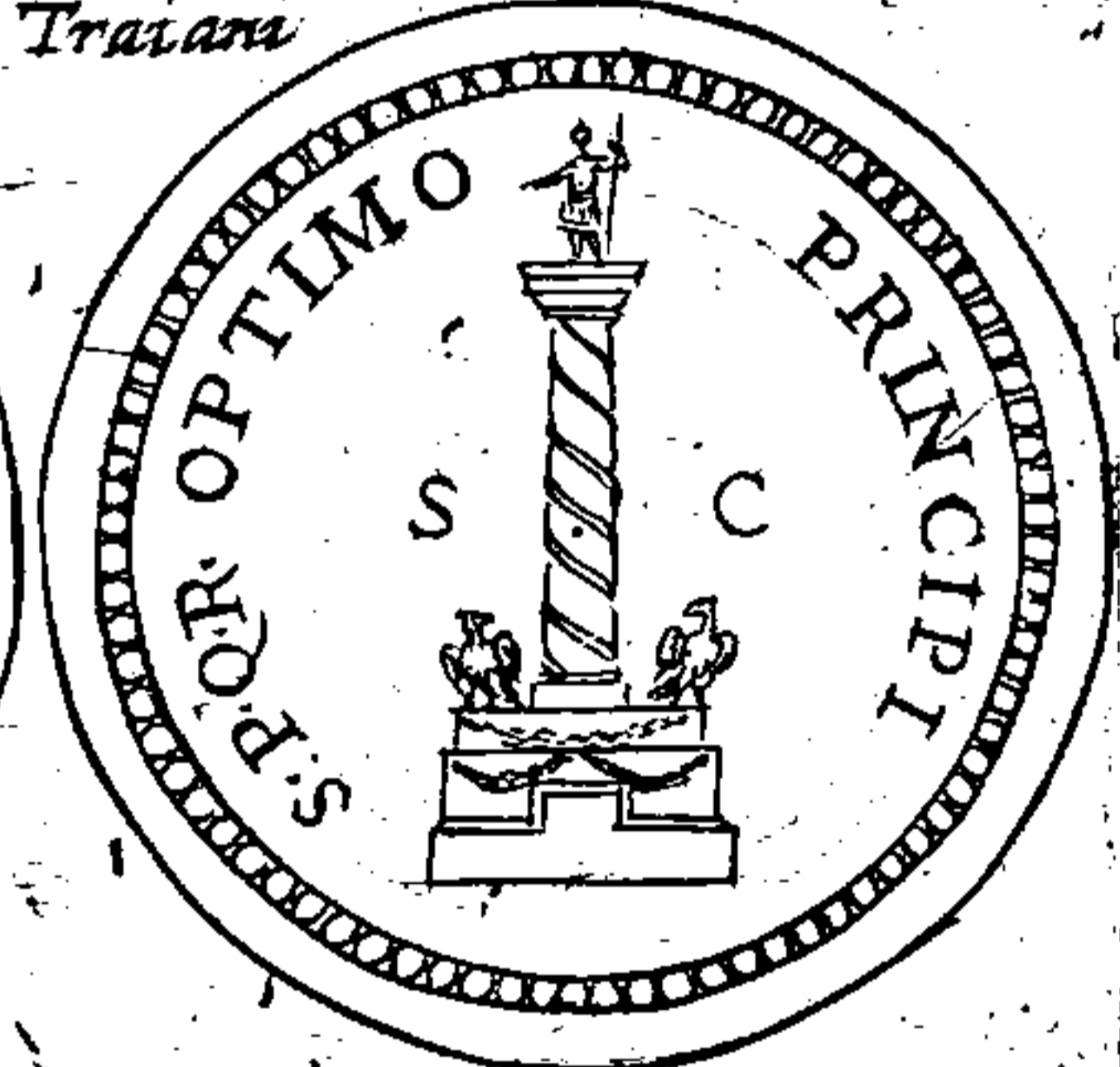
Traiani

Traiani

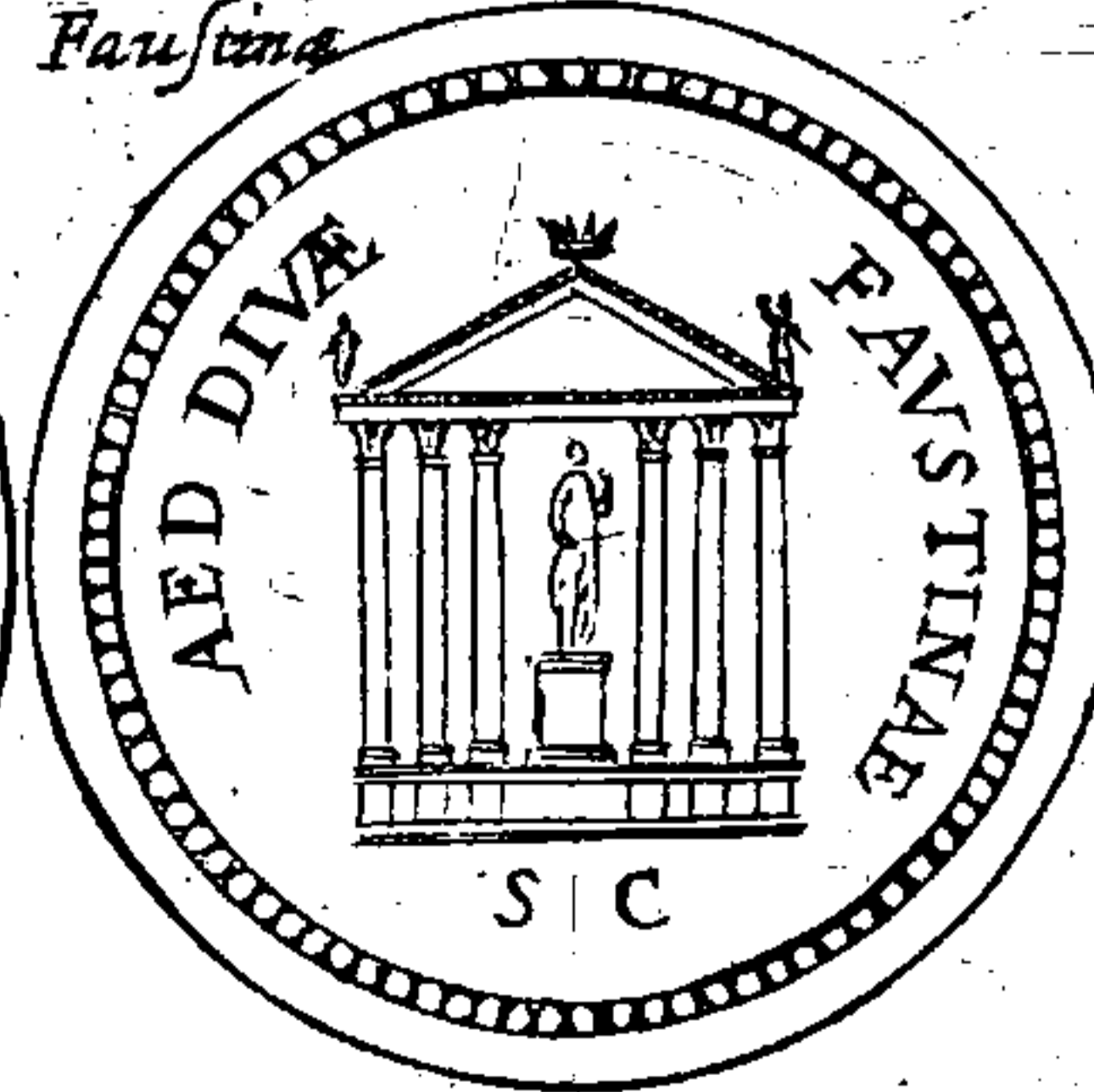
Traiani

Traiani

Faustina

Antonini

Carac.

Quis vide-
tamen cum, lea
Non duc

creis, qui in
conclum.

Fora ad alterum Capitolij latus, inter quæ
Boarium. Cap. XXV.

VATVOR fora, quæ descripsimus ad Orientem fue-
re sita, Quæ sequentur, Occasum versus, alterum
Capitolij latus cingebant, inter hæc & priora inter-
posito Romano foro.

Boarium primo inspicendum se offert, cuius fines
ante perscripsimus. Nam à Circo Maximo ad Tibe-
rim longitudo: à Templo S. Georgij ad radices Auen-
tini latitudo producitur. Boarij nomen, vel Bouis

L. 12. Ann.
6. Fast.

ærei in medio positi effigies, vt placet Tacito, & Ouidio: vel boues ibi
venditæ, vt placet Festo, & Varroni, fecerunt: Alij tertiam addunt cau-
sam, Taurum ab Hercule immolatum: Propertius quartam videtur ad-
dere, quod ibi Hercules pauerit boues suas:

Li. 4. el. 10.

Vnde nomē
Boario fo-
ro.

Herculis ite Boues, nostræ labor vltime clauæ.

Bis mihi quæ sita, bis mea præda boues.

Aruaque mugitu sancite boaria longo;

Nobile erit Romæ pascua vestræ forum.

Certe verusta, & culta religionibus eo loco Herculis memoria. Nam ab
Hispania, victo Geryone reuertentem, agentemque præ se boues ibi ste-
tisse: tum Cacum, qui duas in Auentini speluncam abegerat, siue octo,
vt tradit Virgilius, occidisse; postremo aram, quæ maxima dicta est, si-
bi locasse, ritumquæ sacrorum decreuisse Poëtæ pariter, atque historici
prodidere.

Ara Her-
culis max.
in foro Bo-
ario.

8. Aeneid.
Ouid. 1. Fa-
stor.

Virgilius: *Hanc aram luco statuit, quæ maxima semper*

Dicetur nobis, & erit quæ maxima semper.

Propter magnitudinem, vt placet Seruio: cultum, & venerationem, vt
Dionysio: auctorem Herculem, vt Propertio:

Propert. li.
4. eleg. 10.

Ara per has, inquit, maxima facta manus.

L. 12. Ann.

Sed postea sine luco culta est propior Circo, & Palatino, quam Tiberi.
Auctor Tacitus, qui tradit, cum Romulus Urbem conderet, *sulcum desi-*
gnandi oppidi cœpisse à foro Boario, vt magnam Herculis aram amplecte-
retur. Atqui cum sulcus per ima montis Palatini circumductus fuerit: ar-
gumento est, non longè à monte aram fuisse collocatam, adituque Circi.

Cap. 2.

De hac Ara Solinus: *suo quoque Numini Hercules instituit aram,*
quæ maxima apud Pontifices habetur, cum se ex Nicostrata Euandri
Matre, quæ à vaticinio Carmentis dicta est, immortalem comperisset. Ad

Lib. 1. Ant.

eam, teste Dionysio, Romani iusiurandum, & conuicta, quæ vellent esse
firma, peragebant, & decimas facultatum ex voto sæpe illic offerebant: re-
ligione videlicet, & cultu, quàm apparatu, ornatuque potiore. Pergit
Solinus: *Sacellum Herculis in Boario foro est. In illud neque canibus, ne-*
que Muscis ingressus erat. Nam epulum daturus Hercules, Muscarum

Deum

THIS PAGE IS LOCKED TO FREE MEMBERS
Purchase full membership to immediately unlock this page

Get Smart

Over 2,000 years of
human knowledge in
797,885 volumes

Instant access
\$8.99/month

Continue

*Fair usage policy applies

Lucio Nepotibus Augusti attribuunt ab inuento inibi lapide, cuius inscriptio haberet vtriusque nomina. quibus sane non assentior; Nam ædificium humilius est, ac rudius, quam vt Nepotum nomini factum videatur ab Augusto: & lapis, quorum antiquitus erat magna copia; cum inscriptione inuentus, quod inculcant, nisi rei aliqua memoria apud auctores sit, ædificium loco non affigit. Fuerit ergo Fortunæ templum; dequè eo Dionysius: *Seruius*, inquit, *duobus templis conditis, altero Bonæ Fortunæ ob perpetuum eius fauorem in foro Boario: altero Fortunæ virilis, sicut hodiequè cognominatur in ripa Tiberis prouectus iam ætate.* In templo Bonæ Fortunæ simulacrum Seruij erat velatum, de quo plura Ouidius loco citato, & nos vno eius versu supra diximus. *In Templo Fortunæ*, ait Dionysius, *ab ipso, Seruio, condito dedicata eius effigies inaurata lignea sola incendio superfuit integra, absumptis intus reliquis omnibus: & h. diequè templum, & quidquid inest instauratum post incendium apparet esse noui artificij. Statua qualis prius, antiqui est operis, durat enim adhuc, & à Romanis colitur.* Alterum virilis Fortunæ idem fortasse est templum quod fortis Fortunæ nuncupat Varro, qui ait: *dies fortis Fortunæ appellatus est ab Seruio Tullio Rege, quod fanum fortis Fortunæ secundum Tiberim extra Urbem Romam dedicauit.* Non igitur in foro Boario. Fuit tamen prope illam Ædem Bonæ Fortunæ, alia fortis Fortunæ ædes. De qua Liuius. *Caruilus Cos. de reliquo ære ædem fortis Fortunæ de manubijs faciendam locauit prope ædem eidem Deæ ab Rege Seruio Tullo dicatam.*

Lib. 4. Ant.

Plura Fortunæ templa.

Loc. cit.

Lib. 10. dec. 1

Forum Piscarium, & Olitorium. Cap. XXVI.

Vbi esset forum Piscarium.

BOARIO foro exitus erat in Piscarium; quod vt ait Varro, secundum Tiberim fuit, vbi præter pisces varia vendebantur. Spatium fori se ipsum demonstrat. Nam cum Boarium ad pontem nunc S. Mariæ pertingeret: inde secundum Tiberim Piscarium protendebatur vsque ad Urbis mœnia; vt alibi dixi, à Capitolio ad Tiberim deducta iuxta Templum S. Nicolai in Carcere, quæ ætate Augusti vix apparebant.

Ædes Spei
1. Lib. 6. 4.
Dec. 3. 1. 2.

Id certo probat forum Olitorium, vbi olerum copia, vt ait Varro, quod Piscario propinquum, nihilominus erat extra Urbem. Id antea ostendi, ac perspicue demonstrat Liuius: ait enim, *Ædem Spei quæ in foro Olitorio est, fulmine ictam; quam postea ait fuisse extra portam Carmentalem: Aequata, inquit, omnia inter salinas, & portam Carmentalem in templis Fortunæ, ac Matris Matutæ, & Spei extra portam.* Porro hoc Spei templum vouerat Attilius primo bello Punico: postea Germanicus Caesar instauratum sacrauit, vt refert Tacitus.

Lib. 2. Ann.

Templum Iani gemini inter forum Olitorium, & Piscarium fuit. Nec certo exploratum est, quis primo ædem illam Iano condiderit indicem,

Pacis,

Pacis, ac belli: Macrobius ante Sabinum bellum ædem Iano locatam asserit. Ovidius pulsas Sabinis aram & facellum confestim positum. quod Seruius confirmat; *Postquam, inquit, Romulus, & Titus Tatius in fœdera conuenerunt; Iano simulacrum duplicis frontis effectum quasi ad imaginem duorum populorum.* Nec Plutarchus, quamquam hic de simulacro loquitur, Numani Templi fecit auctorem. At Liuius de Numæ: *Ianum, inquit; ad infimum Argiletum indicem Pacis bellique fecit; apertus ut in armis esse Ciuitatem: clausus pacatos circa omnes populos significaret.* Et Seruius: *Sacrarium hoc, inquit Numæ Pompilius fecerat circa imum Argiletum iuxta Theatrum Marcelli, quod fuit in duobus breuissimis templis.* Porro Iani Statua, ut ait Plinius, *dicata est digitis figuratis ad trescentorum sexaginta quinque dierum notam.* Cæterum cum hoc templum ad imum Argiletum, prope Theatrum Marcelli, sub radicibus Capitoli; Liuius collocarit, non dissentit Ovidius, qui Ianum alloquutus, sic ait.

Cum tot sint Iani, cur sic sacratus in vno es,

Hic ubi iuncta foris templa duobus habes?

At quæ fuerunt hæc duo fora, inter quæ Ianus? Boarium interpretes, & Piscarium intelligunt. Boarium enim à Circo Maximo pertinebat ad Tiberim. Huic adiunctum erat Piscarium secundum Tiberim, ut ait Varro ad Iunonium id est ad Ianum. Ianum enim, ut loco citato Macrobius Iunonium dicebant, quasi non solum mensis Ianuarij, sed mensium omnium ingressus tenentem. In ditione autem Iunonis sunt omnes Kalendaræ. Hæc Piscarij, Boarijque fori interpretatio non probatur. Nam Ædes Iani fuit extra portam Carmentalem: extra quam erat forum Olitorium, ut supra docuimus. Itaque hoc forum potius intelligendum est, ut Ianus esset inter Piscarium, & Olitorium. Vbi aliud quoque Iani templum fuit à Duillio extructum, instauratum ab Augusto, dedicatum à Tiberio. Tacitus: *Æ Iano, inquit, templum Tiberius dedicauit, quod apud forum Olitorium C. Duillius struxerat, qui primus rem Romanam prosperè mari gessit, triumphumque naualem de Boëxis meruit.* Sed hoc erat templum Iani quadrifrontis, ut habent Augusti nummi apud Guilielmum Choulteium; cum tamen geminum, ac bifrontem dedicauerit Numæ. Seruius cum de Iano bifronte sito ad Theatrum Marcelli dixisset; *Captis, inquit, Phaleris Ciuitate Tusciæ, inuentum est simulacrum Ianicum frontibus quatuor. propter quod in foro transitorio constitutum est illis sacrarium aliud. Quod nouimus hodieque quatuor portas habere.* At illud Numæ apud Plutarchum dicitur *uos dicit, ego templum duarum portarum: quod, inquit, Belli Ianuam vocant.* Et Virgilius:

Sunt gemine belli porte. Templo ergo signoque Numæ immutato, extructa sunt alia templa quadrilatera Iano quadrifronti. Vnum hodieque cernimus apud Ædem S. Georgij in foro Boario. Quod illa ætate, ut ait Fuluius, Transitorium erat. Idque nomen postea, cum Iano translatum est ad forum Neruæ; quod deinceps Transitorium dictum. Quia cum quadrilaterum, & quadrifariam peruium haberet Iani Templum,

Quis ædem Iani struxerit.

12. Aeneid

In vi. Numæ.

Lib. 1.

7. Aeneid.

1. Fast.

Templum Iani inter forum Olitorium, & piscarium. Li. 2. Ann.

Lib. 7. Aen.

In vi. Numæ.

Iani quadrifrontes.

quod ut ait
serpices va-
nemonstrat.
s. Maria per-

m. Idantea

idantea. Nec
idantea.

transitorium ab eius transitionibus nominabant; ut supra dixi & reliqua eiusmodi quadriformia; peruiaque ædificia Iani sunt dicta. Suetonius: *Ianos arcusque cum quadrigis, & insignibus trisymphorum per regiones Urbis tantos ac tot Domitianus extruxit. P. Victor: Iani per omnes regiones incrustati, & adornati signis. duo. præcipui ad arcum Fabianum, superior, inferiorque. Neque de hoc est loquutus Procopius de Bello Gothico, sed de Iano bifronti Numæ. Foro, inquit, in medio, & ex aduerso Capitolij sacellum extat paulo supra eum locum, quem nunc Romani tres Parcas appellant. Id vero Iani sacellum totum ex ære constructum fuisse sat constat, & quadrata quadam dimensione locatum: tantæque amplitudinis quanta integri Iani statua capi poterat, quæ utique & ipsa cum ænea sit, non minor quam quinquepedalis esse apparet. per cætera omnia mortali similis, capite duntaxat bifrons; ita ut facies altera in orientem Solem diuerzat, in occidentem altera. Porta utrinque ænea in faciem alterutram versa, quas ferme in pace, & prosperis rebus occludi Romani veteres quondam instituerunt; contraque aperiri, dum interea bellum his est.*

Lib. 1.
Quod ferū
nisi Olito
rium?

Huius templi vestigium exprimitur in numismatis Neronis. Porro à Templo Iani via quædam adiuncta dicta est Ianus, in qua sceneratores, & trapezitæ habitabant, eiusque partes summus, imus, medius Ianus dictæ.

L. 1. epist 1

Horatius: *Hæc Ianus summus ab imo*

Prædocet.

L. 2. de offic
Philip. 6.

Cicero: *à quibusdam optimis viris ad medium Ianum sedentibus. Et: Ianus medius in Antonij clientela sit. Hic locus an esset ad Ianum bifrontem, an ad quadrifontem definire non a usim; potius tamen ad quadri-*

Dec. 4. li. 4.

fontem constituerem. In eodem foro Iunonis Matutæ Aedes. Livijs: Aedes Iunonis Matutæ in foro Olitorio vota, locataque quadriennio ante à C. Cornelio Cons. Gallico bello. Censor idem dedicauit.

Demum Columna Lactaria in foro Olitorio dicta, quod ibi infantes alendos deferebant, ut scribit Festus:

Alia circum Capitolium sita. Cap. XXVII.

Lib. 5.

ELABRVM planiciem inter Capitolium, Palatinum, & Auentinum occupabat, in qua & Boarium forum. Sed Velabrum lætius, quantum videlicet aquæ olim Tiberis effusæ inundauerunt stagnantis instar paludis. Quibus exsiccatis, & coercitis, nomen nihilominus loco mansit. De eo supra scripsimus, in quo fuisse sepulchrum Accæ Laurentiæ tentatur Varro. In eodem Velabro fuit & Vicus Tuscus.

Nam Herusci, qui Porsena Rege venerant ad Urbem, cum deinde essent oppagnatum Ariciam fusi cæsi que sunt. Pars exigua Romæ excepti, cu-

rati-

THIS PAGE IS LOCKED TO FREE MEMBERS

Purchase full membership to immediately unlock this page

Know Your Bible

Forgotten Books' Full Membership provides unlimited access to more than 28,000 volumes of Christian literature for \$8.99/month

HOLY BIBLE

Continue

*Fair use policy applies

Nec non & sacri monstrat nemus Argileti

Testaturque locum, & lethum docet hospitis Argi.

Argileti ima pars desinebat ad Theatrum Marcelli, ubi nunc forum vulgò Montanarium: summa circa finem Velabri, & vici Tusci. Seruius, de templo Iani: *Sacrarium hoc Numà Pompilius fecit circa imum Argiletum iuxta Theatrum Marcelli.* Sed aliter Martialis.

Quod quæris, propius petas licebit:

Argi nempe soles subire letum.

Contra Cæsaris est forum taberna;

Illinc me pete.

Et: *Construxit Suburræ faucibus sedet primis,*
Cruentæ pendent qua flagella tortorum,
Argique letum multus obsidet futor.

Hæc sine dubio pugnant. Nam forum Cæsaris erat post templum Pacis, ubi & principium Suburræ, longe à Theatro Marcelli. Aut ergo fuit duplex Argiletum, alterum ad radices Capitolij versus Tiberim, alterum ad initium Suburræ: aut Seruius, vel Martialis erravit. Potius inferri potest, duo fuisse; nisi doctiores meliora proferant. Cum autem idem poeta dixerit, suos versus emi posse prope forum Cæsaris, in capite Suburræ; ibi quoque videntur collocandæ Tabernæ, de quibus ait, alloquens librum suum:

Argiletanas manūs habitare tabernas,

Cum tibi parvæ liber scrinia nostra vacent.

Eodemque loco librum supra collocauerat: *Limina post Pacis, Palladiumque forum.*

At vicus Tuscus non modo frequens mercibus, sed etiam turpi questu infamis fuit, quare apud Horatium: *Tusci turba impia vici*; & similia apud Plautum.

Iam vero Liuius Aedes P. AFRICANI constituit prope VETERES, cui sane loquutioni non dissimilis alia est, *sub Veteribus, sub Novis.* Suetonius: *Bifariam laudatus est Augustus: Pro Aede D. Iulij à Tiberio, & pro Rostris, sub Veteribus à Druso Tiberij Filio.* Nec sane laudabiliter id quidam explicant, *Pro rostris veteribus*, cum fuerint etiam *nova* referente Asconio; quid enim, *sub*, reijcitur? Plautus: *sub veteribus,*

ubi sunt qui dant, quique accipiunt scenore. Subintellige ergo, Tabernis, aut alijs ædificijs peruetustis, in quibus sceneratores, & qui scenori accipiunt versantur. Varro: *Curia Hostilia, cuius id vocabulum, quod*

primus edificauit Hostilius Rex sub veteribus. Idem: *Sub novis, dicta pars in foro ædificiorum: quod vocabulum eius peruetustum, ut noua via quæ via iam diu vetus.* Cicero: *demonstravi digito pictum Gallum in*

Mariano scuto Cimbrico, sub novis, distortum eiecit a lingua, buccis fluentibus. Liuius: *eodem tempore septem Tabernæ, quæ postea quinque, & argentariæ, quæ nunc Nouæ appellantur, arsere.* sic apud eundem, *pone veteres, nempe Tabernas, vel domos veteres.* Qui locus erat propinquus foro versus circum Maximum, ibi enim Vertumnus.

Quod

i Quod spectat ad reliqua; Liuius, *omnia. inquit inter salinas, ac portam Carmentalem, cum Aequimelio, Iugarioque vico late vagatus ignis, sacra, profanaque multa absumpsit.* Salinae salis publici officinae, ac receptacula fuere prope portam Trigeminam, & forum Boarium versus Auentinum.

ÆQVIMELIVM, Area domus Spurij Melij foro item Boario propinqua & vico Iugario, Capitolium versus. Cicero: *Sp. Melij Regnum appetentis domus est complanata. Ecquid aliud æquum accidisse Melio populus Rom. iudicauit? nomine ipso. Aequimelij, stultitia poena comprobata est.* Idem Liuius, qui & Melij vici mentionem fecit: *Lupus, inquit, Tusco vico, atque inde Melio per portam Capenam prope intactus euaserat.* Quare proximi fuere vici Tuscus; Iugarius; Melius.

De porticibus Octauiae, & Theatro Marcelli, alibi dicemus.

De eius Carceris sede, *vbi nunc Marcelli Theatrum est*, quod ait Plinius, iam diximus; & Tullianum esse pernegauimus. Nec omittendum hoc loco est, Aedem S. Nicolai ibi conditam, etiam apud Ecclesiasticos veteres scriptores dici *in carcere*, non addito, *Tulliano*. Quare in Actis Alexandri III. Pontificis apud Card. Baronium leges *Oddo Diaconus Card. S. Nicolai in Carcere*. Jam vero eruditore seculo, vtrumque passim vsurpatur, *In Carcere Tulliano*, aut solum *in Carcere*: & habent Bullae Pontificum, quibus subscripti sunt Cardinales. In Bulla Clementis VIII. Canonizationis S. Hiacynthi *Benedictus Pater*, leges: *Ego Petrus S. Nicolai in Carcere Diaconus Card. Aldobrandinus*. In Bulla Canonizationis S. Philippi Nerij edita ab Urbano VIII. *Rationi congruit*, leges; *Ego Carolus S. Nicolai in Carcere Diaconus Card. Pius*. In Bulla Sixti V. de Prohibitione ad Arma, *Dum pro communi*, leges; *Ego F. Sfortia Card. Diaconus S. Nicolai in Carcere*. Et alibi compluries. Quare vetus appellatio iam diminuta quam vim habet, vt ibi dicatur fuisse Carcer Tullianus.

Ex priuatis aedificijs recenseri potest domus **MARII** propè forum Romanum. Plutarchus; *Domum, inquit, extruxit propter forum, velut ipse dicebat, ne clientibus suis esset longius ire graue: vel quod ea re crederet fore, vt plures alij domum suam celebrarent.* Vicinior Capitolio Domus Milonis, in Cluio, vt supra. Domus **OVIDII** iuncta fuit Capitolio. Idem memoriae mandauit.

Hanc ego suspiciens, & adhuc Capitolia cernens,

Quae nostro frustra iuncta fuere lari.

Namina vicinis habitantia sedibus inquam,

Iamque oculis nunquam templa videnda meis.

Coniuncta autem aedificia vt alibi ex Tacito memorauimus, in altum edita solum Capitolij æquabant.

Domus **D. BRVTI** foro propinqua. Salustius. *Ille eos in domum D. Brutii perducit quod foro propinqua erat.*

De Aedibus **ATTICI** Vestini Consulis quem, detecta multorum coniuratione, Nero quamuis innoxium occidit, idem Tacitus. *Quia Vestinus*

stinus imminentes foro ades, decoraque seruitia; & pari etate habet; Id vero pro crimine habitum.

In Curc. Demum placet in Plauto nonnulla aut iam explicata aut explicanda. Ast 4 sc. 1. inspicere.

- a. *Qui periurum hominem vult conuenire, mitto in Comitium.*
- b. *Qui mendacem, & gloriosum apud Cloacina sacrum.*
- c. *Dites damnosos maritos sub Basilica querito.*
- d. *Symbolarum collatores apud forum Piscarium.*
- e. *In foro infimo boni homines, atque dites ambulant.*
- f. *In medio propter canalem, ibi ostentatores meri,*
- g. *Confidentesque, garrulique, & maleuoli. Supra lacum*
Qui alteri de nihilo audacter dicunt contumeliam.
- h. *Sub Veteribus, ubi sunt qui dant, quique accipiunt scenore.*
- i. *Pone ad em Castoris, ibi sunt, quibus credas male.*
- l. *In Tusco vico, ibi sunt homines, qui ipsi sese venditant.*
- m. *In Velabro, vel pistorem, vel lanium, vel baruspicem.*
Vel qui ipsi vortant, vel qui alijs subuersandos prebeant:
- n. *Dites damnosos maritos apud Leucadiam Oppiam.*

a. *Comitium iam diximus fuisse in foro Romano ad radices Palatii.*
b. *Venus Cluacina prope sacramviam colebatur, ubi factum foedus inter*
L. 15. c. 29. *Tatium Regem, & Romulum. Plinius. Quippe ita, inquit, traditur: myrtea verbena Romanos, Sabinosque, cum propter raptas Virgines dimicare voluissent, depositis armis purgatos in eo loco, qui nunc signa Veneris Cluacinae habet. Cluere enim antiqui purgare dicebant.*

c. *Quenam Plauto significetur BASILICA, planè ambigo. Tres enim*
Tres anti- *ex antiquioribus Basilicæ fuerunt, Porcia, Sempronia, Opimia. Porciam*
que Basili- *M. Porcius Cato Censor faciendam curauit. de qua Linius: Cato atria*
lica. *duo, Mænium, & Titium in Latomij, & quatuor tabernas in publicum*
Dec. 4. l. 9. *emit: Basilicamque ibi fecit, quæ Porcia appellata est. Plutarchus: Mul-*
In Catone *tum etiam ei obstrepuit, cum Basilicam faceret, quam pecunia publica*
maiore. *sub Curia foro adiunxit, & Basilicam Porciam appellauit. Asconius:*
In orat. pro *Curia flagrauit, & item Porcia Basilica, quæ erat ei iuncta, ambusta*
Milone. *est. In ea Tribuni Ciuibus aures præbere soliti erant. Ex quibus liquet*
Basilicæ locus; Curia enim erat in foro sub palatio. Quod autem dicitur
Mæny atrium coemisse; hic est ille Mænius, qui vendito atrio, ac domo,
vnam sibi columnam fertur reseruasse, vt ex ea, tignis supra imposi-
tis, & extrorsum proiectis, ludos in foro, eiusque posteri spectarent.
Vnde Mæniana, & Mæniæ columnæ celebre nomen. Iamvero Plau-
tus floruisse exorto punico bello secundo, & vita excessisse dicitur Cato-
L. 17. c. ult *ne Censore. Gellius. Bellum secundum aduersus Pænos sumptum est.*
Atque non nimium longe M. Cato Orator in Ciuitate, & Plautus poëta in
scena floruerunt. Nonò quidem eius belli anno M. Marcello III. M. Va-
L. 6. dec. 3. *lerio Læuino Coss. Basilicæ in Vrbe non erant vt ait Linius. Quare du-*
bium, an Plautus Porciam Basilicam viderit factam à Catone Censore,
anno post circiter XXVI. Quam, si vidit, non nisi extrema ætate, parum

THIS PAGE IS LOCKED TO FREE MEMBERS
Purchase full membership to immediately unlock this page

Get Smart

Over 2,000 years of
human knowledge in
797,885 volumes

Instant access
\$8.99/month

Continue

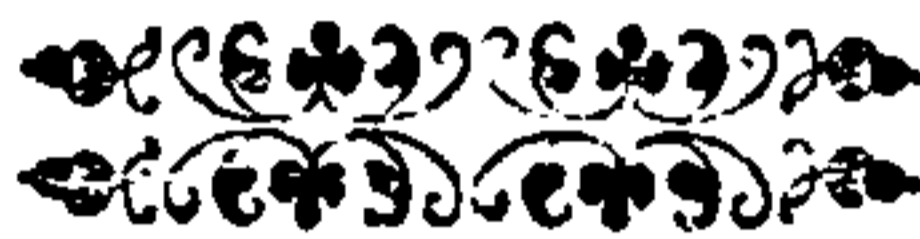
*Fair usage policy applies

DE VRBE ROMA

LIBER TERTIVS.

Situs, & nomen Palatini Collis. Cap. I.

Lib. 4. de li.
lat.

Vnde Pala-
tini nomē.

OST- forum erigitur mons Palatinus, primam sedes Urbis, & postea Imperij. Varias nominis origines adducunt Varro, & Festus. *Quarta regionis, inquit Varro, Palatium, quod Palantes cum Euandro venerunt: aut quod Palatini, qui & Aborigines ex agro Reatino, qui appellatur Palatium, ibi confederunt. Sed hoc alij à Palatia uxore Latini putarunt. Eundem hunc locum à pecore dictum quidam putant. Itaque Næuius Balantium. appellat. Festus: Quod ibi pascens pecus balare consue-*

8. Aeneid.

uerit: vel quod palare, id est errare ibi pecudes solerent. Alij quod ibi Hyperborei Filia Pallanto habitauerit, quæ ex Hercule Latinum pepererit. Alij eundem quod Pallas ibi sepultus sit existimant appellari. Lemum Virgilius, quod Arcades cum eo venissent Euandro Duce:

*Delegere locum, & posuere in montibus Urbem,
Pallantis proavi de nomine Pallanteum.*

Situs & fi-
nes Palati-
ni.

Mamertinus in Genethliaco Maximiani: *Primam in ea sedem Numinis vestri, sanctum illud venerandumque Palatium Regem aduenam condidisse. Principem illum tui generis ac nominis Herculem Pallantea mœnia adijisse victorem, & parua licet tunc Regia, summa tamen Religione susceptum futura Maiestatis dedisse primordia, ut esse possit domus Cæsarium, quæ Herculis fuisset hospitium. Fines Palatini Collis exurgentis è vallibus ipsi se se produnt. A Septentrione clauditur foro Romano, & antiquo Velabro, seu valle ipsum iuteriacente, & Capitolium. Ab occasu valle inter Palatium, & Auentinum sita, ubi olim Circus Maximus.*

A me-

A meridie valle inter eundem Palatinum, & Cœlium intermedia, in qua olim Septizonium Seueri, viæquæ Appiæ fines. Ab ortu via olim sacra, & planicie, quæ Palatio adiacet, Cœlio, Esquilino, & Quirinali. Forma paulo longior quadrata: olim fortasse rotundo propior. In eo primum spectandæ ædes Augustales.

Palatium Cæsarum. Cap. I.

EDIBVS Cæsarum dedit nomen Palatinus. Dion: Lib. 53.

Imperatoris, inquit, ædes Palatium nominatur, non quòd ita aliquando decretum sit, sed quod in Palatino Augustus Cæsar habitabat, ibique prætorium eius erat, ac domus eius ab eo monte, propterea quod ibi quondam Romulus habitabat, multum splendoris accepit; ideoquæ etiam si alibi Imperator domicilium suum habeat, tamen id quoque Palatij

nomen obtinet. Domus autem Romuli, vt aliàs dixi ex Plutarcho, fuit ad pulchri littoris gradus, qui locus imminebat, deusque erat in vallem, in qua conditus postea est Circus Maximus, contra Auentinum: At Cæsarum Ædes modicæ primò sub Augusto, postea in eximiam amplitudinem à successoribus auctæ sunt. Ille cum habitasset primò iuxta Romanum forum in domo, quæ Calui Oratoris fuerat, postea in Palatio; sed nihilominus adibus modicis Hortensianis, & neque laxitate neque cultu conspicuis: vt in quibus porticus breues essent Albanarum columnarum, & sine marmore villo, aut insigni pauimento conclauia: ac per annos amplius quadraginta eodem cubiculo hyeme, & æstate mansit.

Suet. in V. cap. 72.

In huius parte domus Templum APOLLINIS Palatini excitauit quam fulmine ietam desiderari à Deo Aruspices pronunciarunt: editam, & gradibus sublatam. Ouidius:

Templum Apollinis Palatini.

*Inde tenore pari gradibus sublimia celsis
Ducor ad intonsa candida templa Dei.*

Suet. in V. cap. 29.

Additæ porticus, cum Bibliotheca Latina, Græcaquæ. Idemquæ Augustus libros Sibyllinos, delectu habito condidit duobus forulis auratis sub Palatini Apollinis basi. Huius staturæ auctorem facit Scopam Plinius. Meminit & Dion eius Templi: Apollinis, inquit, in Palatio Templum, & Bibliothecas perfecit, Augustus, & dedicauit. De iisdem Ouidius:

Lib. 3. Trist. el. 1.

Suet. in V. cap. 31.

Lib. 36. c. 5.

*Quæque viri docto veteres fecere, nouique
Fectore, lecturis inspicienda patent.*

Bibliotheca Augusti

Lib. 3. Trist. el. 1.

Propertius de Porticu:

*Quæris cur veniam tibi tardior? aurea Phæbi
Porticus à magno Cæsare aperta fuit.*

Li. 2. el. 31.

*Tantam erat in speciem Pœnis digesta columnis,
Inter quas Danaï scæmina turba senis.*

Quod explicat Ouidius: Signa peregrinis ubi sunt alterna columnis

Lbid.

Belides, & Stricto stat ferus ense pater.
 Ibid. Ibidem Apollinis statua. *Hic equidem Phœbo visus mihi pulchrior ipso
 Marmoreus tacita carmen hiare lyra.
 Atque aram circum steterant armenta Myronis
 Quatuor artificis viuida signa boues.*
 Dein templum interius. *Dum medium claro surgebat marmore templum,
 Et patria Phœbo carius Ortygia.
 Auro solis erat supra fastigi. currus,
 Et valvæ lybici nobile centis opus.
 Altera deiectos Farnassi vertice Gallos:
 Altera mœrebat funera Tantalidos.
 Deinde inter matrem Deus ipse, interq; sororem
 Pythius in longa carmina veste sonat.*

Hæc fuere Templi ornamenta, quorum non postremum *Dactyliotheca* fuit, quam *Marcellus Octavia genitus in Palatina Apollinis aede consecrauit*, ut ait *Plinius*. Et aureæ *Cortinæ*, de quibus *Suetonius*: *Argentæas Statuas olim sibi positas conflavit omnes, ex quibus aureas Cortinas Apollini Palatino dicavit* Et *lychnus*, de quo *Plinius*: *Placuerunt & Lychnuchi pensiles in delubris, aut arborum modo mala ferentium lucentes. Quale est in templo Apollinis Palatini, Quod Alexander Magnus Thebarum expugnatione captum in Cyme dicauerat eidem Deo*. Denique ut templum *Martis Ultoris* votum, & postea factum est propter *Philippense bellum*: sic *Ædes Apollinis Palatini*, *Propertio* referente, occasione *Actiaci belli* destinata est, atque condita. *Aedificium*, ut ait *Iosephus* *admirandis opibus exornatum, cum ante apud Actium vetus Apollinis templum Augustus ampliasset*. In hac æde referente *Horatio* etiam poetæ sua carmina recitabant.

Quæ nec in Aede sonent certantia Iudice Tarpa.
 Et: *Spectamus vacuum Romanis vatibus Aedem.*
 In eodem Augusti Palatio *Ædes VESTÆ* dedicata est ex decreto & auctoritate *Senatus*. Testis *Ovidius*:

*Aufert Vesta diem, cognati Vesta recepta est
 Limine: sic iusti constituere Patres.
 Phœbus habet partem, Vesta pars altera cessit,
 Quod superest, illis tertius ipse tenet.
 State Palatina laurus, pretextaque quercus,
 Stet domus, æternos, tres habet una Deos.*

Nec solum *Ovidius* eo loco aliisque, meminuit quercus, & laurus affixæ augustis postibus, sed *Plinius*, *Valerius*, *Dion*, aliique meminerunt. Nam *Laurus*, teste *Plinio*, *gratissima domibus ianitrix Cæsarum, Pontificumque, quæ sola domos exornat, & ante limina excubat*. Lauro autem superposita est, teste *Dione*, *Quercea Corona*, data *clementiæ Augusti*, ac deinceps aliorum Imperatorum. Hæc autem cum daretur observatos *Ciues*, *Augusto* ac cæteris data est, perinde quasi non solum *Ciues*, sed *genus humanum* servassent uniuersum. Quas coronas, & titulos

THIS PAGE IS LOCKED TO FREE MEMBERS

Purchase full membership to immediately unlock this page

Know Your Bible

Forgotten Books' Full Membership provides unlimited access to more than 28,000 volumes of Christian literature for \$8.99/month

HOLY BIBLE

Continue

*Fair use policy applies

num Tiberianam, in qua habitabat, venire noluisse; subdit, *visit eum Pius dicens: facilius fuit Apollonio à Chalcide Romam venire, quàm à domo sua in Palatium.*

Caius auget Palatium.

Lib. 60. la V. c. 41.

L. 36. c. 15.

In V. c. 50.

Lib. 60.

In Vi. Cal. cap. 22.

L. 19. antiq. Indaic. c. 1

Li. 15. ann.

Lib. 62. in Ner.

Li. 12. c. 19.

Nero Palatium incensum reficit.

Li. 15. ann.

Post Tiberium Caligula Palatium maximè amplificauit. Suetonius. *Partem, inquit, Palatij ad forum usque promouit, atque Aede Castoris, & Pollucis in vestibulum transfigurata.* Igitur, dicit aliquis, frons Palatij spectabat forum, quò pertinebat vestibulum, non autem sacram viam, & templum Pacis, ut diximus. Verum id ex verbis Suetonij non rectè infertur. Hoc enim Caligulæ vestibulum inusitatum fuit, eoque mortuo, templo Castorum sua forma restituta est, conseruato Palatij ad ditamento. *Restituit, ait Dion, Templum suum Geminis Claudius Caij successor.* Et fortasse de alio Palatij vestibulo idem Suetonius loquitur, de eodem Caio scribens; *Stetitque in vestibulo adium Kalend Ianuarijs ad captandas stipes.* Cæterum quod ad incrementum Palatinæ domus sub Caio spectat; Plinius eam comparat cum domo Neronis, quæ tota stabat in Vrbe. *Bis, inquit, vidimus Urbem totam cingi DOMIBVS Caij, & Neronis.* Suetonius longissimas porticus illi attribuit, *Ideoquè inquit, Caius magna parte noctis, vigiliæ cubandique tædio nunc thoro residens, nunc per longissimas porticus vâgus inuocare identidem, atque expectare lucem consuerat.* Idem Caius, scribente Dione, *in Palatio sibi properato templum posuit, in quo cum statuisset Iouis Olympij simulacrum suam in effigiem commutatum collocare, id perficere non potuit.* De eodem templo Suetonius. *Templum nomini suo proprium, & Sacerdotes, & excogitatissimas hostias instituit. In templo simulacrum stabat aureum iconium: amiciebaturque quotidie, veste quali ipse vteretur.* At *templorum Græcanicorum, ut ait Iosephus nullum in spoliatum reliquit, & omnes in signis artificij tabulas, atque statuas edicto ad se comportari imperauit, quidquid ubiquè terrarum pulchri esset in pulcherrimo loco, hoc est Romana sede spectari debere dictitans.* His spolijs Palatium suum, & hortos exornauit, aliosque secessus per Italiam. Idem Iosephus ibidem sic ait. *Contulerunt se ad ades Germanici, cuius filium Caium tum necauerant. Hæ fuerunt contiguæ Palatio: quod ita vnum erat, ut tamen excultum esset edificijs per partes à singulis Imperatoribus, quorum appellationem retinebat.*

Arfit Palatium sub Nerone Claudij, qui Caio successerat, successore. Tacitus. *Neque tamen, inquit, ignis sisti potuit, quin & Palatium, & domus, & cuncta circum haurirentur.* Idemque testatur Dion. Arfit hoc incendio templum Augusti ibi à Liuia ædificatum. Plinius: *In Palatij templo, quod fecerat D. Augusto coniux Augusta.* Paulo post, donec id delubrum incendio consumptum est. Tum Nero qui domum auream & multa in Vrbe sua pecunia extruxit, Palatium quoque magnificentissime reficiendum curauit. Non habeo hac super re verba scriptoris. Sed qui id neget, neget Solem in meridie. Indicat Tacitus, qui postea sic de Nerone. *Tigillinum, & Neruam ita extollens, ut super triumphales in foro imagines, apud Palatium eorum effigies quoque sisteret.*

Igitur

Igitur iam refectum. Idem, Galba iam Principe; *circumsteterat*, inquit, *interim Palatium publica expectatio magni secreti impatiens*. Ibidem: *Otho in Palatium vectus*. An Vespasianus, qui deformem Urbem incendijs ac ruinis instauravit: Et Titus Filius, sub quo Romæ fœdum incendium per triduum fuit, Palatium vel refecerint, vel auxerint, atque exornauerint, mihi non liquet.

Domitianus in immensum amplificauit, exornauitque. Plutarchus; In vita Poplicolæ. *Qui, inquit, Capitolij magnificentiam admiratur. ei μίαν εἶδεν ἐν οἰκίᾳ δομειανῆς σοάν, ἢ βασιλικὴν, ἢ βαλανεῖον, ἢ πάλλαξι δ' ὡν διαίταν: si unam videat in DOMITIANI DOMO porticum, vel basilicam, vel balneum, vel pellicum diætam (gynæceum, & domicilium feminarum, an cœnationem?) quasi æqua videns Capitolia, admirationem depouet. Et hæc fecisse Domitianum, constat ex sequentibus. gaudes cum in ædificia omnia profundas, qui ut Midas ille, omnia tibi aurea fieri, & gemmea cupis. Suetonius: sollicitior in dies, porticum, in quibus spatari consueuerat, parietes Phengite lapide ditinxit; è cuius splendore per imagines quidquid à tergo fieret, prouideret. Maiora Poetæ proloquuntur. Martialis negat ante fuisse commodam conuiuiarum sedem.*

Domitiani domus, ut Tiberiana domus addita Palatio.

In V. Dom. cap. 15.

*Qui Palatine caperet conuiuia mensæ,
Ambrosiasque dapes, non erat ante locus.*

Li. 8. ep. 39.

Idem externis, & laudatis ædificijs sublimius, & pulchrius, & Cœlo par ostendit.

Li. 8. ep. 36.

*Regia Pyramidum Cæsar miracula ride,
Iam tacet eoum barbara Memphis opus.
Pars quota Parrhasiæ labor est Mareoticus aula?
Clarius in toto nil videt Orbe dies.
Septenos pariter credas assurgere montes,
Thessalicum breuior Pelion ossa tulit.
Aethera sic intrat, nitidis ut conditus astris
Inferiore sonet nube serenus apex.
Et prius arcano satietur lumine Phœbi,
Nascentis Circe quam videt ora patris.
Hæc Augustæ tamen, quæ vertice sidera vincit:
Par domus est Cœlo, sed minor est domino.*

Stattius: *Tectum augustum ingens non centum in signe columnis
Sed quante superos, Cælumque Atlanter emisso
Sustentare queant. stupet hoc vicina Tonantis
Regia, teque pari letantur si de locatum
Numina, ne magnum properes ascendere Cælum.
Tanta patet moles, effusaque impetus aula,
Liberior campi multumque amplexus aperti,
Aethereo & tantum Domino minor. ille penes
Implet, & ingenti genio iuuat. æmulus illic
Mons Libys, Iliacusque nitent, & multa Syene,*

Sylvar. l. 4. in epulo Domitiani.

N

Et cibus,

Lib. 1. Hist.

Domitiani domus, ut Tiberiana domus addita Palatio.

In V. Dom. cap. 15.

Li. 8. ep. 39.

*Et chios, & glauca certantia Doride saxa,
Lunaque portandis tantum suffecta columnis.
Longa super species; fessis, vix culmina preedas
Visibus, auratique putes laquearia Cœli,*

Palatij ornamenta. Nec solum tam varijs marmorum seu glebis, seu crustis omnia distinguebantur, sed argento, auro, ac gemmis. Argenti, aurique mentionem supra fecit Plutarchus. aurum item ac gemmas conijcias ex Tacito: *In qua, inquit, domo Neronis, haud perinde gemmæ, & aurum miraculo essent, solita pridem, & luxu vulgata.* Si hæc vsitata in ædibus Ciuum, multo magis in Palatio Principis. Multas eiusmodi gemmas, sed præsertim in pocula conflata conformatas Traiano Principe in Capitolium L. 12. ep. 15 translatas testatur Martialis:

*Quidquid Parrhasia nitebat aula,
Donatum est oculis, Deisque nostris.
Miratur scythicas virentis auri
Flammæ Iuppiter, & stupet superbi
Regis delicias, grauesque luxus.*

Li. 36. c. 5. Plinius delubrum statuit in Palatio, quod videlicet, vt placet Servio, sub vno tecto plurima complexum est Numina. *Romæ, inquit, eius opera sunt, Latona in Palatij delubro. LARARIVM, aut ego fallor, intelligit. Hoc autem duplex fuit, Lampridius in Alexandro: Virgilij imaginem cum Ciceronis simulacro in secundo Larario habuit: ubi & Achillis, & magnorum virorum. Alexandrum vero magnum inter Diuos, & optimos in Larario maiore consecrauit. Vnius meminuit Capitolinus in Marco, Vt imagines magistrorum aureas in Larario haberet.*

Frons & gradus Palatij.

3. Histor.

Ep. 71. li. 1.

Iam vero quia nondum de gradibus deuexis in sacram viam, versus Arcum Titi dictum est, pro certo habendum, GRADVS, & FRONTEM Palatij ex ea parte fuisse, quod inde in Palatinum Collem, ipsaque Cæsarium ædes ascendebatur. Tacitus: *Interclusum alterum iter; idque solum quod in sacra via pergeret, patebat. Tum consilij inops in Palatium redijt.* Martialis:

*Quæris iter? dicam vicinum Castora canæ
Transibis Vestæ, Virgineamque domum.
Inde sacro veneranda petes Palatia cliuo,
Plurima qua summi fulget imago ducis.*

Loc. cit.

Paria scripsit Ouidius:

*Hæc est à sacris quæ via nomen habet.
Hic locus est Vestæ, qui Pallada seruat & ignem,
Hæc fuit antiqui Regia parua Numæ.
Inde petens dextram, Porta est, ait ista Palati,
Hic sator, hoc primum condita Roma loco est.*

Lib. 77. in Dion. Ducunt via sacra, vt perducant in Palatium. Idem de Vitellio: *Cæsarem è palatio, ubi magnas voluptates ceperat, deducunt, trahuntque via sacra.* Herodianus: *Raptum Palladium Vestales Virgines media sacra via in aulam Imperatoris transtulerunt.* Gradus palatij memorantur

1 ac.

Lib. 65. in Visellio.

Lib. 1.

tur

THIS PAGE IS LOCKED TO FREE MEMBERS
Purchase full membership to immediately unlock this page

Get Smart

Over 2,000 years of
human knowledge in
797,885 volumes

Instant access
\$8.99/month

Continue

*Fair usage policy applies

Li. 19. Iud antiq. c. 1. aduectis niuibus. De BALNEIS Palatinis Iosephus: *Mox ubi regiam ingressi sunt, & flexit ad infrequentem quandã cryptam ducentem ad Balneas.* Has deinde admirabilius Domitianus extruxit, ac deinde Helio-
Platea Palatij. gabalus. Lampridius in eius vita: *Lauacrum publicum in ædibus aulicis fecit, simul & palam populo exhibuit.* De Plateis marmore stratis idem in eodem: *Stravit & saxis lacedæmonijs, ac porphyreticis plateas in palatio, quas Antoninianas vocauit, quæ saxa usque ad nostram memoriam manserunt, sed nuper eruta, & excelsa sunt.* De excelsa turri
Turris. ab Helio gabalo exædificata idem: *Fecerat & altissimam Turrem substratis aureis, gemmatisque ante se tabulis ex qua se præcipitaret, dicens etiam mortem suam pretiosam esse debere.* Sed hæc in Palatio an alibi ponenda est? probabilius in Palatio, in quo habitans superuenientibus coniu-
Atrium. ratis se præcipitando eriperet. De Atrio, quod Seuerus transferre voluit contra Cœlium Montem, & Templum nunc S. Gregorij, Spartianus in Seuero: *Nisi absente eo per Præfectum Urbis medium simulacrum eius esset locatum, aditum Palatinis ædibus, idest Regium atrium ab ea parte facere voluisset.* Non fecit, structo in subiecta valle Septizonio. De
Porticus. Porticu stabuli Vopiscus in Carino. *quos in Palatio circa porticum stabuli pictos vidimus.* De marmoreis crustis, & ornamentis Lampridius in Alexandro: *Alexandrinum opus marmoris de duobus marmoribus, hoc est porphyretico, & lacedæmonio primus instituit in Palatio exornatis.* Auctor Panegyrici ad Constantinum: *Ne contemnerent qui viderent deambulare, & tantum in illo Palatio marmoratis parietibus incedere.* De Domus amplitudine, innumerisque conclauibus Plinius in Panegy-
Amplitudo. gyr. *Nullæ obices, nulli contumeliarum gradus, superatisque iam mille liminibus ultra semper aliqua dura, & obstantia.* Videtur & titulus Palatio à Nerua inscriptus, ARX PVBLICARVM ÆDIVM. Idem ibidem: *Magno quidem animo parens tuus hanc ante hos Principes Arcem publicarum Aedium nomine inscripserat; Frustra tamen, nisi adoptasset; qui habitare ut in publicis posset. Quam bene cum titulo isto moribus tuis conuenit? quamquam omnia sic facis, tamquam non alius inscripserit.* Itaque post Domitianum amplioribus semper ornamentis Palatium instructum est. An Traianus quidquam adiecerit, cum dubitem, affirmare non ausim. Plinius in Panegy. *At quam magnificus in publicum es? Hinc Porticus, inde delubra occulta celeritate properantur, Sed aliquis porticus fori Traiani intelliget.*
Palatium iterum iterum & refectum. Sub Commodo, tertio conflagrauit. Dion. *Incendium noctu excitatum è quibusdam ædibus ad templum Pacis peruenit: consumptisque tabernis, in quibus merces Aegyptiorum, & Arabum erant, conscendit Palatium; ubi adeo multa exusia sunt, ut libelli qui ad Principatum pertinebant, omnes ferè interierint.* Et paulo post. *Incendium nisi consumptis rebus omnibus, quibus adhaeserat, restingui non potuit.* idem tradit Eusebius in Chronico. Eutropius. *Deinde aliud incendium Romæ exortum est, Aedem Vestæ, & Palatium plurimamque Urbis partem solo æquauit.* Herodianus item plurima, & pulcherrima Urbis absumpta esse testa-
 testa-

testatur. At quis instauravit? Idem Commodus, qui & suum illi nomen, ut plerisque alijs, immo & ipsi Romæ commodavit, quam Coloniam Commodianam dixit. Lampridius: *Datus in perpetuum ab exercitu & Senatu in Domo Palatina Commodiana conservandus*. Refecisse etiam multa Severus credendus est, qui teste Spartiano, *Romæ omnes Aedes publicas, quæ vitio temporum labeantur, instauravit, nunquam prope suo nomine ascripto, servatis ubique titulis conditorum*. Denique ab alijs Augustis sic auctæ sunt Aedes Palatinæ, ut totum fere montem infiderent: sic exornatæ, ut terrarum Dominis pares haberentur. Claudianus:

InCommodo.

*Non alium certe decuit rectoribus Orbis
Esse larem, nulloque magis se Colle potestas
Extulit, & summi sentit fastigia iuris,
Attollens apicem subiectis Regia rostris.*

In Paneg.
de 6. cons.
Honor.

Theodorico Rege Italiæ iam Palatij fabricæ timebatur. Itaque scribente Cassiodoro ipse testatur. *Quando pulchritudo illa mirabilis si subinde non reficitur, senectute obrepente vitatur*. Et refici imperavit. *Hinc est, quod sublimitatem tuam ab illa indictione curam Palatij nostri suscipere debere censemus; ut & antiqua in nitorem pristinum contineas, & nova simili antiquitate producas. Quia sicut decorum corpus uno convenit colore vestiri: ita nitor Palatij similis debet per uniuersa membra diffundi*.

Lib. 7. Var.
ep. 5.

Nunc tanta moles vel suis obruta ruinis est: vel lateritijs parietibus, ac porticibus informis; vel transijt in amoenitatem Farnesiorum Hortorum.

Alia Palatini Collis Aedificia. Cap. III.

*OT circum Delubra videt, tantisque Decorum
Cingitur excubijs.*

Sic pergit Claudianus. Vbi non modo intelligit Capitolina templa, sed multo æquius Palatina viciniora. Heliogabali, idest SOLIS, templum iuxta Palatium ædificavit Heliogabalus. Lampridius in eius vita: *Heliogabalum in Palatino monte iuxta aedes Imperatorias consecravit, eique templum fecit studens & Matris typum, & Vestæ ignem, & Palladium, & Ancylia, & omnia Romanis veneranda in illud transferre templum, & id agens, ne quis Romæ Deus nisi Heliogabalus coleretur*. Ibi templum Orci fuerat; ut idem affirmat.

Solis templum in Palatino.

Templum Diuorum CÆSARVM Tacitus Imperator fieri iussit, in quo essent statuæ Principum honorum, ita ut iisdem naralibus suis, & parilibus, & Kalendis Ianuarijs, & votis libamina ponerentur. Ita Vopiscus in eius vita. At hoc templum est ne in Palatino collocandum; utpote propinquum ædibus Augustorum? Ibi fortasse fuit. Martialis

Templum Cæsarium.

L. 1. ep. 71.

aliquot Palatij ædificia nobis carmine depingit librum alloquens :

*Inde sacro veneranda petes Palatia Cliuo,
Plurima qua summi fulget imago Ducis.
Nec te detineat miri radiata Colossi,
Quæ Rhodium moles vincere gaudet opus.
Flecte vias hæc, qua madidi sunt tecta Lyæi,
Et Cybeles picto stat Corybante tholus.
Protinus à læua clari tibi fronte penates,
Atriaque excelsæ sunt ad eunda domus.*

*Aedes Bac-
chi, Cybe-
les, Victo-
riæ.*

Dec. 3. l. 9.

Lib. 10.

Dec. 4. l. 5.

*Eod. libro.
4. Fast.*

Hæc domus Proculi, de quo scribit, erat. Colossus ad radices montis prope sacram viam, ut dicemus infra. De Lyæi, idest BACCHI Æde, eiusque fundatore, & forma plura, quæ dicam, non habeo. Ædes Matris Deum, seu CYBELES in Palatio fuit, ubi & Ædes VICTORIÆ. Liuius: *In ædem Victoriæ, quæ est in Palatio pertulere Deam, Cybelem, Pridiæ Idus Aprilis, isque dies festus fuit. Populus frequens dona Deæ in Palatium tulit.* Hæc fortasse est Ædes Victoriæ de qua Liuius: *Posthumius Consul Ædem Victoriæ, quam Aedilis curulis ex mulctatitia pecunia faciendam curauerat, dedicauit.* Prope hanc altera fuit ædicula Victoriæ. Liuius: *Aediculam VICTORIAE VIRGINIS prope Ædem Victoriæ M. Porcius Cato dedicauit biennio postquam vouit.* Iuxta quam collocant Ædem SOSPITÆ IVNONIS. Porrò de templo Cybeles Liuius. *Ædem Matris magnæ in Palatio faciendam locauerunt Censores.* Structum est templum collata stipe. Ouidius:

*Nasica accepit. Templi tunc perstitit auctor,
Augustus nunc est, ante Metellus erat.
Contulit es populus, de quo delubra Metellus
Fecit, ait, danda mos stipis inde manet.*

Dec. 4. l. 6.

Tredecim annis postquam locata erat, dedicauit eam M. Junius Brutus, ludique ob dedicationem eius facti, quos primos scenicos fuisse Valerius Antias est auctor Megalesia appellati. Liuius. Cicero de Aruspic. Respon. *Nam quid ego de illis ludis loquar, quos in Palatio nostri maiores ante templum in ipso Matris Magnæ conspectu Megalesijs fieri, celebrarique voluerunt?*

Aedes Penatium.

L. 15. ann.

Dec. 5. l. 5.

Lib. 2. Æneid.

Ædes Deorum PENATIVM in ea montis parte fuit, quæ respicit Ædem SS. Cosmæ, & Damiani. Tacitus prope Templum Veltæ videtur posuisse; cum incendio Neroniano, *Aedes, inquit, Statoris Iouis vota Romulo, Numæque Regia, & delubrum Veltæ cum Penatibus Populi Romani exusta.* Liuius. *Ædes Deorum Penatium in Velia de Cælo tacta erat.* Sed cum esset summa, & ima Velia, Ædes circa imam erat. Summa enim Velia in summo iugo, ut supra dixi. Penates autem fuere Dij, quos credebatur Æneas aduexisse Troia. Hector Æneam alloquens apud Virgilium:

*Sacra suosque tibi commendat Troia Penates.
Et postea. Feror exul in altum,
Cum socijs, natoque, Penatibus, & magnis Dis,*

THIS PAGE IS LOCKED TO FREE MEMBERS

Purchase full membership to immediately unlock this page

Know Your Bible

Forgotten Books' Full Membership provides unlimited access to more than 28,000 volumes of Christian literature for \$8.99/month

HOLY BIBLE

Continue

*Fair use policy applies

Ascon. in *quæ pars Palatij tunc erat, idest domus Augustæ. De domo M. Scauri,*
orat. pro *qui Syllam vitricum habuit, Asconius: Demonstrasse vobis meminime,*
Scauro. *hanc domum in ea parte fuisse Palatij, quæ cum ab sacra via descenderis,*
Plutar. in *& per proximum vicum, qui est à sinistra parte prodieris, posita est. De*
v. utriusq *domo Tiberij & Caij Gracchorum Plutarchus; Reuersus primum-Ca-*
ius ex Palatio demigravit sub forum, velut locum magis popularem, ubi
Liu. Dec. 1 *frequentiissimi abiecti, & pauperes domicilia habebant. De Vitruuii Vac-*
lib. 8. *ci fundani domo Liuius: Vitruuius Vaccus vir non domi solum, sed etiam*
Romæ clarus. Aedes fuere in Palatio eius quæ Vacciprata, diruto edificio,
Dion. l. 54. *publicatoquæ solo, appellata. De eodem Cicero pro domo sua. in eodem*
colle domus Flaminis Dialis fuit. Dion: Ignisque ab ea ad Vestæ usque
grassatus, itaut sacra à Vestalibus in Palatium sint translata & in domo
Flaminis Dialis posita.

Domus Ci *In eodem DOMVS CICERONIS, quod ipse testatur in Pisonem. An*
ceronis in *tu eras Consul, cum in Palatio mea domus ardebat? Et: erat non solum*
Palatio. *domus mea, sed totum Palatium Senatu, Equitibus Romanis, Ciuitate*
omni, Italia cuncta refertum. Pro Sextio. Domus ardebat in Palatio.
Pro domo sua. In conspectu præterea totius Urbis domus est mea. Et de
Porticu, quam incensa domo inibi erexerat Clodius. Hanc vero in Pa-
latio atque in pulcherrimo Urbis loco porticum esse patiemini? Cum igitur

Fulu. li. 2. *id vnum toties, constanterque Tullius prædicet, miror à Fulvio, & Mar-*
Marl. li. 3. *liano collocari ad radices Palatij iuxta templum Iouis Statoris. Fuit*
cap. 5. *enim in edito, & summo Colle; in conspectu totius Urbis, & pulcherrimo*
eius loco; non autem in valle infima, vt videri vix posset. Quod si
objiciant Plutarchum scribentem in vita Ciceronis habitauit iuxta Pa-
latium: Græcè habet οὐ τὸ παλάτιον. Quæ præpositio cum accusandi
casu etiam, in- significat: & verius interpres vertisset, in Palatio, vt ait
Cicero. Idem non recte emptam volunt de L. Crasso, hic enim orator
fuit, qui ante decesserat. Empta autem est de P. Crasso. Salustius in Ci-
ceronem. Cum in ea domo habitares homo flagitiosissime, quæ P. Crassi
viri Consularis fuit. deinde in domo L. Crassi sex loti arbores fuerunt,

Plin. li. 17. *quæ, teste Plinio durauerunt ad Neronis principis incendia, quibus cre-*
cap. 1. *mauit Urbem annis post CLXXX. cultu virides, iuuenesquæ, ni princeps*
ille accelerasset etiam arborum mortem. At domus Ciceronis Clodiano
incendio penitus corrupta, omniaquæ in eo consumpta, & solo æquata

Lib. 5. ep. *sunt, superstructa porticu Libertatis. Porro de eius emptione ipse scri-*
fam. ep. 6. *bit ad Sextium: Scripseras velle te bene euenire, quod de Crasso domum*
LXXXVII *emissim. Emi eam ipsam domum millibus nummum XXXV. aliquanto*
millib. & *post tuam gratulationem. Et Gellius. C m emere vellet Cicero in Pa-*

D. aureor. *latio domum, & pecuniam in præsens non haberet, à P. Sylla qui tum reus*
Gel lib. 12. *erat mutua H. S. vicies tacite accepit. Quæ sunt L. millia aureorum. Fue-*
cap. 12. *rat ante M. Liuij Drusi, qui Tribunus cum de dandâ Italicis populis Ci-*

vell. lib. 2. *uitate leges ferret, occisus est. Velleius. Cum edificaret, Drusius,*
Demum in Palatio in eo loco; ubi est, quæ quondam Ciceronis (Crassum
omisit, qui ante Ciceronem possedit) mox Censorini fuit, nunc Statilij

Sifena est: promitteretque ei architectus, ita se eam edificaturum, ut libera à conspectu, immunis ab omnibus hominibus esset, neque quisquam in eam despicere posset; Tu vero, inquit, si quid in te artis est, ita compone domum meam, ut quidquid agam ab omnibus perspici possit.

Proximè habitabat P. Clodius Ciceronis inimicus. Idem Cicero de Arusp. Respon. *Itaque nequis meorum imprudens introspicere possit tuam domum, ac te sacra illa tua facientem videre, tollam altius tectum; non ut eo te despiciam; sed tu ne aspicias Urbem eam, quam delere voluisti.*

De his ædibus Clodij Plinius: *P. Clodius, quem Milo occidit, sestertium centies, & quadragies octies domo habitauerit: quod equidem non secus ac Regum insaniam miror.*

Ibidem Q. Fratris domum fuisse ex ijs, quæ Cicero scribit ad Atticum perspicuè infertur. Ibidem & M. Antonius habitavit. Dion: *Cumquè domus in Palatino monte, quæ prius Antonij, deinde Agrippa, & Messala concessa fuerat, incendio esset absumpta, argento Messalam donavit, Agrippam in suam domum ad se recepit.*

At domus Tarquinij Romanorum Regis V. prope Iouis Statoris templum, iuxta Palatium fuit. Livijs: *Ex superiore parte ad ianua per se est in nouam viam versas (habitabat enim Rex ad Iouis Statoris):* Demum obseruandum est, ædes Ciuium postea cecidisse Palatio Principis, ut totum ferme Collem infederit.

L. 36. c. 15.
Trecentis
septuagin-
ta milli-
bus aureo-
rum.
Lib. 4. ep. 2
Dion l. 53.

Lib. 1.

Romuli, & Pacis Tempia, & Arcus Titi. Cap. III.

PHÆRICAM Ædem, & quadratam adiunctam Sanctorum Cosmæ & Damiani, quadratisque magnis lapidibus olim extructam alij REMO, cuius Ædem P. Victor locat prope templum Pacis: alij ROMVLO, seu QVIRINO attribuunt. Hic quidem videtur fuisse ædes Quirini, quam Livijs in fine Libri decimi prope forum collocat: *Ædem Quirini, quam in ipsa dimicatione votam apud neminem veterem auctorem inuenio, ab Dictatore patre votam filius Consul Papyrius dedicauit, exornauitque hostium spolijs: quorum tanta multitudo fuit, ut non templum tantum, forumque his ornaretur, sed socijs etiam colonisque finitimis ad templorum, locorumque publicorum ornatum diuiderentur.* Nouissimè quidam Castori, Polluciquè ascripserunt. Verum, ut antea probaui, Ædes Castorum non exiguo interuallo distabat, ad radices Palatij in ipso foro sita. Cum vero hic duæ fuerint Ædes: altera rotunda, altera quadrata; suspicari aliquis posset, vtrumque fratrem Romulum ac Remum geminam Æde cultum fuisse. Iam rotunda quasi vestibulum alterius est. Quod sane templum situm in Sacra via, & à Fœlice Papa IV. SS. COSMÆ ET DAMIANO fuisse dicatum, cum alij auctores, tum Anastasius in vita eiusdem Fœlicis, & Hermannus Contractus docet in Chronico. Idem ab Urbano VIII. nuper exornatum est: ut alibi referam.

Templum
Romuli.

Pagliarius
lib. 1. in
Tacit.

Templum
Pacis.

Suet. in V.
cap. 9.

Plin. li. 36.
cap. 15.

Her. lib. 1.

Ioseph. l. 7.
cap. 24.

Plin. l. 12.
cap. 19.

Plin. l. 35.
cap. 8.

Lib. 1.

Lib. 73. in
Comm.

Templum PACIS, cuius insignes adhuc extant ruinae, post multa bella Ciuilia aedificauit, teste Suetonio, Vespasianus Augustus, *pulcherrimum operum, quae unquam, ut Plinius: ut Herodianus, opus cunctorum tota Vrbe maximum, atque pulcherrimum. Idem: Templorum omnium opulentissimum, egregieque munitum, multoque ornatum auro, & argento quippe uniuersi ferme suas illic diuitias quasi in thesaurum congebant. Nec pauciora ingesserat Vespasianus. Iosephus: omnia in illud sanum collecta, ac deposita sunt, quorum visendorum studio per totum orbem qui ante nos fuerunt, vagabantur. Plinius. Coronas ex cinnae marmo interrasili auro inclusas primus omnium in templis Capitolij; atque Pacis dicauit Imperator Vespasianus Augustus. Idem, statuam Nili ex basalte ferrei coloris, atque duritia, ibi dicatam scribit, sexdecim liberis circa ludentibus, per quos totidem cubiti summi incrementi aurentis se amnis eius intelliguntur. Hoc templum in quo candelabrum, caeteraque templi Hierosolymitani vasa, & ornamenta teste eod. Iosepho, reposita sunt, centum circiter post annos quam fuerat aedificatum, seu fortuito, seu oblato incendio, arsit, Principe Commodo, ut Herodianus, & Dion (qui ait, erupisse vicinis aedibus) tradiderunt; cum Aedes quoque Vestae, plurima, & pulcherrima aedificia, Urbisque partes conflagrarunt, plurimosque dies peruagatum incendium non prius sedatum est, quam repentinis imbribus extingueretur. Infausto sane prodigio, ut idem ait, quod Pace sublata grauissima deinde in Orbe Romano bella non sine Ciuium innumerabilium sanguine gesta sunt. Vnam huius templi, quae superfuerat e marmore, immanem striatamque columnam olim sustinendo fornici impositam Paulus V. Pont. Max. transtulit ad Aedem B. Virginis cognomento Maiorem, & in area ante vestibulum Basilicae ex aere inauratum simulacrum eiusdem Virginis sustentem collocauit.*

Li. 16. c. 8

Habuit templum Pacis adiunctam Bibliothecam, cuius meminit Gellius. *Commentarium, inquit, de Proloquijs Lalij docti hominis, qui magister Varronis fuit, studiose quaesiuimus; eumque in Pacis Bibliotheca repertum legimus. Haec; opinor, cum templo arsit.*

Arcus Titi.

ARCUS TITI non longe abest: omnium qui cum titulo extant, antiquissimus; & quod plerique putant, sic triumphalis, ut triumphantibus Vespasiano, ac Tito fuerit erectus. Sed hanc opinionem arcus infringit inscriptio. Sic enim habet.

SENATVS POPVLVSQVE ROMANVS
DIVO TITO DIVI VESPASIANI F.
VESPASIANO AVGVSTO.

Alterum vero in altera fronte titulum vetustas submouit. Eius porro inscriptionis quaedam verba paulo fusius explicabo, ut eliciam, arcum illum non triumphanti, sed mortuo Tito decretum & dicatum fuisse.

Tria ergo, quae habet inscriptio: Quod Arcus TITO fuerit erectus, quod ille cum Patre Vespasiano vocetur DIVVS, quod idem dicatur AVGVSTVS, ostendunt, Arcum post eius obitum fuisse extructum. Con-

THIS PAGE IS LOCKED TO FREE MEMBERS
Purchase full membership to immediately unlock this page

Get Smart

Over 2,000 years of
human knowledge in
797,885 volumes

Instant access
\$8.99/month

Continue

*Fair usage policy applies

enim solum patri datum . Plinius in Præfatione ad Titum. *Triumphalis & censorius tu, sextumque Consul, ac tribunitiæ potestatis participes: & quod bis nobilius fecisti, dum illud patri pariter, & equestri ordini præstas, præfectus prætorio eius, omniaque hæc Reipublicæ. Quæ consentiunt Suetonii loco citato. Quomodo autem Augustus, si prætorij præfectus? Quod si Titus ibi à Plinio appellatur Imperator: sic ille veteri more, ut alij duces, re bene gesta, fuerat proclamatus ab exercitu. Cæterum octuaginta circiter post annos cœpere simul esse duo Augusti. Iulius Capitolinus in vita Marci: *Fratrem, inquit, sibi participem in imperio Marcus designavit, quem L. Aurelium Verum Commodum appellavit, Casaremque atque Augustum dixit, atque ex eo pariter cœperunt Rempublicam regere. Tuncquæ primum Romanarum imperium duos Augustos habere cœpit. Aliud autem esse participem Imperij, & Augustum, tradit Spartianus in Severo. Ob hoc etiam, inquit, filium eius Bassianum Antoninum, qui Caesar appellatus iam fuerat, annum xij. agentem participem Imperij dixerunt milites. Getam quoque minorem filium Casarem dixerunt: eundem Antoninum, ut plerique in litteras tradunt, appellantes. Hæc acta in oriente, nondum absolutò bello Parthico. Postea vero reuersus triumphans in Urbem Severus cum bellum intulisset Britannia, eodemque auctore, pedibus æger bellum moraretur, idquæ milites anxie ferrent, eiusquæ filium Bassianum qui una erant, Augustum fecissent, tolli se, atque tribunal ferri iussit. Adesse deinde omnes tribunos Centuriones, duces, & cohortes, quibus auctoribus id acciderat: sisti deinde filium, qui Augusti nomen acceperat. cumquæ animaduerti in omnes auctores facti præter filium iuberet, rogareturquæ omnibus ante tribunal prostratis, caput manu contingens ait: Tandem sentitis caput imperare, non pedes. Peccarunt igitur in Principem merito irascentem, qui Augustum fecerant: cum tamen ante participem Imperij faciendo, donatium largissimum meruissent. Quare quod Bulengerius scribit, à Severo viuentem Caracallam, & Getam Augustos appellatos, non legi apud Spartianum, sed solum dicere Antoninos. idquæ solum de Caracalla scripsit Herodianus: eum Antoninum vocatum, Marci insuper cognomen ex Patris voluntate sumpsisse. Immo ipse Bulengerius; *Primus, inquit, omnium Valentinianus Valentem, & Grotianum Augustos non Casares fecit, præter Marcum, qui Verum factum Imperij adsciuit, ut Ammianus. Lampridius in Diadumeno refert, hunc cum Macrino Patre Imperatorem dictum ab exercitu: eiusquæ epistolæ initium recitat, Patri Augusto filius Augustus, quam videlicet eius nomine magister Celianus Afer scripserat. At ibidem refert, Herodianum scripsisse, Diadumenum tantum Casarem à militibus appellatum. Sed non solus Herodianus; Iulius quoque Capitolinus id scripsit in Macrino: sciendum inquit, præterea, quod Caesar fuisse dicitur, non Augustus Diadumenus puer, quem plerique pari fuisse cum patre Imperio tradiderunt. Itaque cum res in incerto sit, tantundem fidei, quantum veritatis, habeat necesse est.***

Caracalla non rite factus Augustus viuo Patre.

In V. Seu. Anton. Carac. & Gete.

Herod. l. 3. Bul. cap. 9.

Am. l. 27.

Postea

Postea fuere duo simul Augusti, aut etiam plures, ut ante Marcus & Verus. Sed ad Vespasiani tempora ea consuetudo referri non potest. Quare Titus viuentis patris nec dictus est, nec fuit Augustus.

In eodem titulo Titus cum Vespasiano dicitur *DIUVS*: Atqui uterque post mortem *Diuus* factus est; nempe per Apotheosim, & consecrationem, quæ mortuis contingebat. Herodianus. *Mos est enim Romanis consecrare Imperatores, qui superstitionibus filijs, vel successoribus moriuntur: quique eo sunt honore affecti; relati dicuntur inter Diuos.* Quod sane nemini tribuebatur nisi corpore iam affecto sepultura: perfectisque ceremonijs, & pyra incensa. *Ex illo, ait Herodianus, una cum cæteris numinibus Imperator colitur.* Solebant quidem etiam Proconsulibus decerni Diuum honores, poni aræ, ac templa in prouincijs, adeo superstitiõ valebat, & vanitas. Tito Flaminio, teste Plutarcho, Græci sacrificabant inter libandum; & Pæana canebant *Dijs; & MARIO*, ut idem ait; *populus Romanus in cæna libauit*: Suetonius de Augusto: *Templa quamuis sciret etiam Proconsulibus decerni solere: in nulla tamen Prouincia nisi communi suo, Romæque nomine recepit. Nam in Vrbe quidem pertinacissime abstinuit.* Nummi passim occurrent inscripti, *Romæ & Augusto*. Tiberius apud Tacitum, volente Hispania illi, ac Liuiæ delubrum condere: *Cum Diuus, inquit, Augustus sibi atque Vrbi Romæ templum apud Pergamum sisti non prohibuisset.* Idem Tacitus: *Decreuere eidem Tiberio Asiæ Vrbes Templum, Matriquæ eius, ac Senatui, & promissum statuere.* Dion: *Ad statuas etiam Seiani, tanquam Tiberij solebant, Romani sacrificarunt.* Idem. *Edixisset etiam Tiberius, ne cui homini sacrificaretur: atqui res sacra Seiano fieri solebat.* Suetonius de Iulio Cæsare: *Templa, aras, simulacra iuxta Deos, puluinar, flaminem, lupercos, ac nonnullos honores ad libidinem cepit, ac dedit.* Id ipsum de Augusto Tacitus: *Nihil Deorum honoribus reliquit. Etum, cum se Templis, & effigie Numinum per Flamines, & sacerdotes coli vellet.* Facta sunt alijs sacra, & oblatae victimæ ac dona; ut Tiberio, & Caio Gracchis. de quibus Plutarchus: *Loca, in quibus interempti fuerant, consecrantes, primitias ibi omnium, quæ temporum articuli ferunt, libabant; Multi etiam ibi sacra faciebant, & adorabant, eò sicut ad Deorum templa, commeantes.* Ut C. Caligula: *Qui, teste Iosepho, se Deum putabat, & volebat vocari: seque pro Deo gerebat non contentus humanis honoribus coli à subditis, Iouemque appellatione fratris salutabat.* Idemque, referente Suetonio, *consistens saepe inter Fratres Deos, Castorem, & Pollucem medium se adorandum aduentibus exhibebat.* Templum etiam nomini suo proprium, & Sacerdotes, & excogitatissimas hostias instituit: cum cæteræ gentes, auctore Iosepho, eidem sacrificia ultro facerent dicatis aris ac templis. Ut Neroni, cui eodem Suetonio referente, *incedenti passim victimæ case, sparsæ per vias identidem croco, ingestæque aues, ac lemnisci, & bellaria.* Ut Claudio, cui templum, & aras Britannij posuerunt. Ut Vespasiano, & Adriano, qui sibi templa Bulengerio teste erexerunt: Ut Domitiano; de quo Plinius:

Duo simul Augusti
10to Mar-
cum sero
fuerunt.

Herod. l. 4.

In eius V.
In eius V.
In V. c. 52.

Lib. 4. ann

Lib. 4. ann

Dion. l. 58.

In vi. Cas.
cap. 76.

Ann. li. 1.

In eor. vi.

Lib. 2. de
Bell. Iud.
cap. 9. &
Ant. Iud.
li 19 c. 1.
In Vit. Calig.
c. 22.

Iosep. Iud.
Ant. l. 18.

cap. 18.
Euseb. l. 2.
Hist. Eccl.
ca. 5. & 6.

Lib. 1. c. 4.
aut 9. de
cum Imp. Rom.

ab exer-
tuo Au-
parti-
Com-
ex eo pa-
um im-

inquit,
an-

ante parti-

Antoni-

In Paneg. Cum seuiſſimi domini atrociffima effigies tanto victimarum cruore cole-
retur, quantum ipse humani sanguinis profunde-
bat.

Quamuis ergo hisce superstitionibus Romani Imperatores coleren-
tur, non tamen assequuti sunt, vt viui dicerentur Diui: Immo plerique
eorum quos recensui, ne post mortem quidem Diui sunt facti: & quidam
vitijs detestabiles in communi odio mortalium omnibus execrationi-
bus, & conuicijs merito lacerati sunt. Qui vero meritis, ac virtute ha-
bebantur insignes, ij post mortem ac sepulturam in Diuorum numerum
relati. Quamuis & improbis interdum id tribuerit vanitas successorum, vt
Cómodo Seuerus. Sic enim cóciliata populi beneuolentia firmabat Im-
periú, Tacitus de Augusto: *Sepultura more perfecta, templum, & cœlestes*
religiones decernuntur. Velleius: *Sacr. uit parentem suum Caesar, Ti-*
berius, non imperio, sed religione, non appellauit eum, sed fecit Deum.
Iulius Capitolinus in Marco: *Denique priusquam funus conderetur, vt*
plerique dicunt, quod nunquam antea factum fuerat, nequè postea, Se-
natus, populusquè non diuisis locis, sed in vna sede propitium Deum
dixit. Tacitus. *Reperio in commentarijs Senatus, Cerialem Anicium*
Consulem designatum pro sententia dixisse, vt templum Diuo Neroni,
qui tum viuebat, quam maturrime publica pecunia poneretur. Quod
quidem illè decernebat tamquam mortale fastigium egresso, & veneratio-
nem hominum merito: quod ad omnia olim sui exitus verteretur. Nam
Deum honor Principi non ante habetur quam agere inier homines desie-
rit. Symmachus: *Diui recepti Cœlo Imperatores mortui.* Tertullianus.
Maledictum est, ante ἀποδείξωιν Deum Casarem nuncupare, Plinius ad
Traianum: *Quem tu, Neruam, lacrymis primùm, ita vt filium decuit,*
mox templis honestasti, non imitatus illos, qui hoc idem, sed alia mente
fecerunt. Dicauit Cœlo Tiberius Augustum, sed vt Maiestatis numen
induceret: Claudium Nero, sed vt irrideret: Vespasianum Titus: Do-
mitianus Titum, sed ille vt Dei filius, hic vt frater videretur. Ex quo
sanè constat Vespasianum, & Titum non ante obitum, sed à successo-
ribus Diuos appellatos & factos. Vespasianus quidem, narrante Sue-
tonio, *prima morbi, quo mortuus est, accessione, vt, inquit, puto, Deus*
fit. Huc pertinet quod Adrianus adoptato Ælio Vero languido ac peri-
turo, dixit, auctore Spartiano: *Ego mihi Diuum adoptauit, non filium.*
Quod item Antoninus Caracalla apud eundem Spartianum, occiso fratre
Geta, cum vereretur Tyrannicam ex parricidio notam, audiretque
posse mitigari facinus, si Diuum fratrem appellaret, dixisse fertur; *sit Di-*
uus, dum non sit viuus. Scio Augustum, & Domitianum Deos, dum
viuerent appellatos. Propertius de Augusto.

Arma Deus Casas dites medidatur ad Indos.

Martialis de Domitiano.

Edictum Domini, Deique nostri.

Idemque alij de vtroque. Sed Augustum poetarum vanitas, & popu-
lorum adulatio. Domitianum eiusdem arrogantia, tumorquè ita nomi-
nauit. Se enim ipse Deum, ac Dominum dixit in Epistola. quod reliqui
dein-

THIS PAGE IS LOCKED TO FREE MEMBERS

Purchase full membership to immediately unlock this page

Know Your Bible

Forgotten Books' Full Membership provides unlimited access to more than 28,000 volumes of Christian literature for \$8.99/month

HOLY BIBLE

Continue

*Fair use policy applies

mediæque magnitudinis *Tito Diuo Consulatus* ascribi; alij periti veterum nummorum, & antiquitatis eum reijciunt, tanquam suppositum, & à falsarijs nuper cūsum: Quia nec hætenus quisquam in numismatis vidisse dixit, neque in codicibus hac de re impressis legisse simul *Diui* nomen, & *Consulatus*, ac *Tribunitias potestates*.

Arcus Titii post eius obitū erectus.

His conficitur, Diuorum cognomen non conuenire Tito ac Vespasiano triumphantibus. Et Arcum illum post obitum vtriusque erectum fuisse à Senatu Populoque Romano, vel sub Principe Domitiano, qui Titum Diuum fecerat: vel Traiano imperante, quem certe in honorem Titii nonnulla ædificasse constat: & vetus docet inscriptio, quam celebrabat epistilium columnarum Basilicæ veteris S. Petri in Vaticano. quem lapidem ex altero ædificio translatus religio Constantini in vltimum Ædis sacræ conuerterat. Hæc porro inscriptio cum Vetus Basilica Paulo V. Pont. Max. ad nouæ ædificationem dirueretur, ita se nobis aperuit.

*D. Tito D. Vespasiani F. Augusto Imp. Caesar D. Nerua F.
Nerua Traianus Germanicus Dacicus Pont. Max.*

Trib. Pot. Cos. FP. Fecit.

Vbi Titus iam mortuus & Diuus, & Augustus dicitur.

Domus Neronis Aurea . . . Cap. V.

ÆC Domus cum Domino sterit; bis à Nerone ædificata, bis conflagrauit. Semel communi totius Urbis incendio, quod ipse parricida furiarum tædis agitatus excitauit. Iterum ab eius obitu, cum alijs ædificijs locum dedit. De finibus; & situ ædificij ambigi iure potest, quem nos inuestigamus in præsentia, tum formam ædificij; & opes demonstrabimus.

*Li. 15. ann.
In V. Ner.
c. 31. & 58
Epig. 2. de
Speñac.*

Fines domus Neronis.

Tres potissimū auctores ad AVREÆ DOMVS terminos inuestigandos nos quasi manu ducere possunt, Tacitus, Suetonius, Martialis. Tacitus; *Non ante, inquit, Urbem ingressus est; quam domui eius, quæ Palatium, & Mæcenatis hortos continuauerat, ignis propinquaret.* Suetonius. *Domum à Palatio Esquilias usque fecit, quam primo Transitoriam, mox incendio absumptam, restitutamque Auream nominauit.* Ex quibus locis patet domum inter Palatium fuisse, & hortos Mæcenatis Esquilinos. At Martialis fines eisdem describendo, eiusdem domus partes designat.

*Hic, ubi sydereus propior videt astra Colossus,
Et crescunt media pægmata celsa via;
Inuidiosa feri radiabant atria Regis,
Vnaque iam tota stabat in Vrbe domus.
Hic ubi conspicui venerabilis amphitheatri
Erigitur moles, stagna Neronis erant.*

Hic

*Hic ubi miramur velocia muner a thermas,
Abstulerat miseris tecta superbus ager.
Claudia diffusas ubi porticus explicat umbras,
Ultima pars aulae deficientis erat.*

Vt igitur secernamus certa ab incertis; ubi est amphitheatrum Flaviium nunc Colossæum, *STAGNA* Neronis erant, hoc est; ut loquitur Suetonius in eius vita, *Stagnum maris instar circumseptum ædificijs ad Urbium Speciem*. Ab Amphitheatro orientem versus ascenditur in Esquilias, ubi templum Sancti Petri cognomento ad Vincula, & dextrorsum inter vinea spectantur Titi Cæsaris *THERMÆ*, vulgari vocabulo, septem Aulae. De his Suetonius: *Amphitheatro dedicato, Thermisque iuxta celeriter extructis, Titus munus edidit apparatissimum, largissimumque*. Hæc etiam pars Urbis septis Neronianæ domus inclusa est. Nam teste Martiale:

*Stagnū do-
mus aureæ
ubi est Co-
lossæum.*

*In Vi. Titi
cap. 7.*

*Hic ubi miramur velocia muner a thermas,
Abstulerat miseris tecta superbus ager.*

*Celeritèr
à Tito ex-
tructas.*

Hic enim erant rura hortensia, & sylvæ septis domus inclusæ. Igitur hac ex parte Domus cum *HORTIS* Esquilinum Collem incederat usque ad templum S. Martini cognomento in Montibus, nisi ampliori adhuc spatio producebatur. Et quia, teste Tacito, *hortos suos, & Domum Nero MOECENATIS HORTIS continuauerat*, hinc illi sumebant initium ad orientem extensi in parte Collis, ubi Esquilinæ Virginis vulgo Maioris, Diuinquè Antonij templa: desinebantquè in hortis Perettinis. Porrò cum hortos Mæcenatis Nero possideret, quod Mæcenas Augustum hæredem dixerat, & ab illo ad Cæsares successores bona deueniant, eosdem domui suæ Nero adiecit; ut à Colle Palatino Palatioque Principum totas fermè Esquilias occuparent, & non immerito Urbem domum factam dictum sit. Hæc vero explorata sunt, & veritati consentanea. Non ita certò locum designare possum, ubi vastissimum atrium, & frons ipsa domus Neronis fuit; tamen, ut arbitror, scire cupientibus fiet satis. Redeundum ergo est ad Amphitheatrum, ubi stagnum erat. Propè, *ATRIVM* cum porticibus, cœnationibus, & aulis visebatur. Sed statim ambigitur, an Atrium vergeret ad Arcum Titi; ibique cum Palatio coniungeretur domus: an vero ultra Constantini arcum vallem inter Cœlium, & Palatinum occuparet. Blondus, & Marlianus hic putant fuisse. A quibus ut dissentiam, aliæ me rationes grauiores monent. Nam de atrio, seu vestibulo sic Suetonius. *Vestibulum eius fuit, in quo Colossus CXX. pedum staret ipsius effigie; tanta laxitas, ut porticus milliarias haberet*. At Martialis:

*Horti Mæ-
canatis ad
Templum
S. Maria
Maioris.*

*Amplitu-
do domus,
& Hortorū
Neronis.*

*Vbi esset
frons & a-
trium do-
mus.*

*Suet. in V.
c. 32. Vesti-
bulum do-
mus & Co-
lossus.*

*Hic ubi sydereus propior videt astra Colossus,
Et crescunt media pegmata celsa via.
Inuidiosa feriradiabant atria Regis.*

Porro vtriusque auctoris locum componendo; Martialis propriè atrium intelligit, seu vestibulum domus, non totam domum poetice, ut quidam interpretantur. Vestibulum autem interdum accipipro atrio docet Gel-

Gell. Li. 16. c. 5. lius. At Suetonius id intelligit vestibuli nomine, quod verè germanè- que significat. Est enim, vt idem Gellius, *Vestibulum non in ipsis edi- bus, neque pars ædium, sed locus ante ianuam domus vacuus, per quem à via aditus, accessusque ad ædes est. Qui domos igitur per amplas anti- quitus faciebant, locum ante Ianuam relinquebant, qui inter fores do- mus, & viam medius esset. In eo loco qui dominum eius domus saluta- tum venerant, priusquam admitterentur, consistebant: & neque in via stabant, neque intra ædes erant.* Hæc ille. Vestibulum quidem dicit ali- quis, vt ex his deducitur, erat tecto coopertum. Quare Colossium ca- pere non poterat, qui ob excelsam sublimitatem locum sub dio apertum exigebat; nempe atrium, seu cauædium, è quo sese supra tecta extolle- ret. Verum hic repetendum est, quod supra dicebam ex Tacito, Pala- tium Cæsarum fuisse domo continuatum. Cum ergo domus Neronis, & Augusta coniungerentur, verisimile est, admirandis columnationibus, aliqua saltem parte fuisse coniunctas, vt spatium inter vtramque instar atrij relinqueretur, in quo staret Colossus. Ab eo aditum in domum, ideoque vestibulum, idem tamen dici atrium à Martiale. Quod etiam indicat, vbi situm esset domus vestibulum, nempe in Sacra via, & partè Cliui Palatini complanati. Idemque collatis explicatisque Suetonio, Martiale, Gellio, Dione, Spartiano, Prudentio, clare, nisi fallor, de- prehendi. In quo necesse habeo digredi paulisper ad Colossium; vt Au- reæ domus germanam sedem decernam.

COLOSSVS AVREÆ DOMVS

Positum, figuram, & magnitudinem consideranda præbet: cum quibus quando loco fuerit motus, exponendum.

Positus ergo est à Nerone, stetitque olim Colossus prope sacram viam, qua cliuo ascensus erat in Palatinum collem: Et prope Amphitheatrum, vt Colossæum ab illo dictum sit. Stetisse ad Sacram viam docet Martialis.

*Hic ubi sydereus propior videt astra Colossus,
Et crescunt media pegmata celsa via.*

Hæc enim via sacra est iuxta interpretes, per quam lignæ compacti- lesque machinæ immittebantur in Amphitheatrum, cum agerentur lu- di. Aut potius machinas, & pegmata intelligit onusta spolijs, & præda, quæ eadem via in triumphis vehebantur. Dion: *Colossus Vespasiano Principe, sacra via collocatus.* & idem Martialis.

Inde sacro veneranda petes Palatia Cliuo.

At in Palatium ascendentem quid in sacra via morari poterat?

Nec te detineat miri radiata Colossi,

Quæ Rhodium moles vincere gaudet opus.

Joseph. loco
sup. cit.
Dion. lib.
66. siue in
Vesp. Xiph.
L. 1. ep. 71.

Palmor. no
Stratiū Ro-
man. 160.
Li. 34. c. 7.
ubi scribit
fuisse pedū
cētum de-
cem.

Nempe tam immanis, vt esset altitudine centum viginti pedum, placet enim magis Suetonium audire, quam Plinium, tanta artificij elegantia, quantam ostendere potuit figurando marmore Zenodorus xui Neronia- ni nobilissimus statuarius. *Et statua, inquit Plinius, indicauit interisse fundendi aris scientiam; cum & Nero largiri aurum, argentumque pa- ratus*

THIS PAGE IS LOCKED TO FREE MEMBERS
Purchase full membership to immediately unlock this page

Get Smart

Over 2,000 years of
human knowledge in
797,885 volumes

Instant access
\$8.99/month

Continue

*Fair usage policy applies

cuius narratione idem Colossus relictus habetur, & Soli dedicatus. Hic enim quod viderat, scripsit. alij quod legerant, & audierant, multo post tradiderunt, ævo Diocletiani. Xiphilinus Solis ne, an Neronis caput Commodus absciderit, vt suum reponeret, non refert. Alijs autem aures dare non possim, qui aiunt Neronis caput sæpius ablatum, atque repositum. Verum ex his abundè opinor confirmatum est, Colossum prope sacram viam fuisse positum à Nerone, neque loco motum vsque ad Adrianum, ideoquè Aureæ domus frontem ibi spectandam.

T E M P L V M R O M Æ

Id ipsum ostendit; ad illud enim secundo digredior, quod translato Colosso, in ea sede, vbi ante steterat, ædificauit Adrianus. Ait enim Spartianus: *transtulit, Adrianus, Colossum stantem, atque suspensum de eo loco, in quo nunc templum Urbis est.* Fuit enim & Romæ templum, quæ tanquam Dea impiè colebatur ab Romanis. Alabandæ pridem in Ciuitate Cariæ, quæ regio est minoris Asiæ, factum fuerat, de quo Liuius: *Alabandenses templum Urbis Romæ se fecisse e commemorauerunt in Senatu, ludosque anniuersarios ei Diuæ instituisse.* Ante hos fecerant & Smyrnæi, quos Tacitus in eodem Senatu loquentes inducit, *se primos a templo Urbis Romæ statuisse M. Porcio Consule.* At Romæ fecit Adrianus, eiquè templum VENERIS adiunxit. Dion in Adriano *αὐτὸς μὲν γὰρ τὴν τῆς ἀποδοῦντος τῆς τε πόλεως καὶ τὸ διαγεγραμμὸν αὐτῷ κείμενον:* quod male vertit interpres, *descriptionem, & formam templi Veneris, quod Romæ fabricauerat, ad eum misit.* vertendum enim fuerat: *Ipse quidem, Adrianus, descriptionem templi Veneris, & Romæ ad eum mittens, Apollodorum insignem architectum; quippe significans, pergit Dion, sine illius opera, & ministerio etiam ingentia ædificia extrui posse, quæreret, an ædificium illud recte, & commode se haberet. Rescripsit de templo, sublime illud & concauum fieri oportere, vt ex loco superiori in sacram vsque viam insignior prospectus esset, & magis conspicuus. Concauum ad excipiendas ludorum machinas, quæ in eo latenter compingi, & item ex occulto in theatrum duci possent.* Cassiodorus in Chronico: *His inquit, Consulibus templum Romæ, & Veneris factum est, quod nunc Urbis appellatur.* Eusebius in Chronico Veneris tantum appellat: *Templum, inquit, Veneris ab Adriano Romæ factum.* P. Victor, *templum Veneris in Regione quarta.* Notitia Imperij, *Templum Veneris, & Romæ.* Templum Urbis Spartianus. Et Ammianus: *Urbis, inquit, templum, forumquè Pacis.* Sed quod est forum Pacis? An fanum, potius legendum? Prudentius:

*Lanigerosquè Deum templis astare ministros,
Ac sacram resonare viam mugitibus ante
Delubrum Romæ; colitur nam sanguine & ipsa
More Deæ, nomenque loci, ceu numen habetur:
Atquè Urbis Venerisque pari se culmine tollunt
Templa, simul geminis adolentur thura Deabus.*

Dec. 5. l. 3.
e Id retule
runt anno
Vr. 584.
a Anno Vr-
bis 559.
Tac. lib. 4.
Ann.
Anno Vr-
bis 887.
Temp um
Veneris &
Roma.

Pöpeiano,
& Attilia-
no sub A-
driano.

Lsc. cit.
Am. l. 16.

Prud. li. 1.
Contra
Symm.

Claudianus: *Elusæ, domina pergunt ad limina Romæ*
 Et: *Conueniunt ad tecta Deæ, quæ candida lucent*
Monte Palatino.

Lib. 2. in
 Stiliæ.

Ex quibus locis templi sedes, & pulchritudo deprehenditur. Erat enim in Colle Palatino, quæ de uexus est in Sacram viam prope arcum Titi. Anastasius alibi collocat. ait enim in Fœlice IV. *Hic fecit Basilicam SS. Cosmæ, & Damiani in Vrbe Roma in loco, qui appellatur via Sacra, iuxta templum Urbis Romæ.* cui quidem assentiri non possum. Nam si ibi fuit Urbis templum, vnde transferri eximiæ magnitudinis, & polituræ Tiburtinos lapides nuper vidimus; in depresso, & humili loco situm, non in edito, & Monte Palatino fuit. Idem ergo sit Anastasio iuxta templum Urbis, ac non longe à Templo Urbis. Vbi autem ædes est SS. Cosmæ, & Damiani, fuisse Templum Quirini, vel Romuli simul & Remi non improbabilis opinio fert, vt supra dictum est. Porro frons templi Romæ, vt indicat Dion, & Prudentius, Sacram viam è superiori loco spectabat; vt area ante templum ex eadem via cœpisse videatur, & inde sublata gradibus eminentiorem fecisse prospectum templi. Magnificentiam ostendit Claudianus. Quod enim ædes candida luceret, vim Parij, aliorumquæ marmorum ostendit, quibus conuestita commendaretur inter Cæsarum moles. Et Ammianus post Capitolium, & Pantheon memoratu dignam duxit. Et quia quærebatur ab Adriano simul Veneris, & Romæ, quasi parentis ac sobolis cultus; ideò ædes magnificentior ac pulchrior ab illo est facta. Tectum sane tegulis æreis instructum fuit, quas ad Templum Sancti Petri translatas ab Honorio I. Pontifice testis est in eius vita Anastasius. *Cooperuit, inquit, Ecclesiam omnem B. Petri ex tegulis æreis, quas leuauit de templo quod appellatur Romæ.* At Prudentius dum canit:

Templum
 Romæ ubi
 esset.

Frons tēpli
 conuersa
 ad sacram
 viam.

Tectū tem
 pli Romæ
 cum tegu
 lis æreis.

Atque Urbis, Venerisquæ pari se culmine tollunt.

Videtur Tempora duo simul iuncta constituere. Cur enim ait? *pari*, nec potius, *uno se culmine tollunt*? An licentia poetica loquutus rei veritatem inuoluit, historiæ luce euoluendam? An fortè significat, vt quemadmodum in templo Capitolino tria sacella sunt posita Ioui, Iunoni, Mineræ: ita hoc templum communi ambitu, tectoque pares duas ædiculas Veneris, ac Romæ comprehenderet? Inter nummos æreos Antonini Pij vnus est cum effigie templi pulcherrima, inscriptus: *Aeternæ Romæ.* Credibile est, templum ab Adriano patrè extructum, ab Antonino in imperium adscito fuisse aliqua parte resectum, aut perfectum. Hæc de Urbis templo.

Iam vt redeam ad Domum Neronis; cum Colossus Adrianus loco mouerit; in quo deinde Urbis Ædem ædificauit paulum supra Sacram viam, quam è superiore area despiciebat: Colossus autem steterit in vestibulo, adituque domus: ibi quoque hæc incepisse, frontemquæ explicasse necesse est. Ibi iuxta Tacitum Palatio iungebatur. Ex quo causa afferri potest, cur TRANSITORIA, ante quam Aurea, dicta sit à Nerone. Suetonius: *Domum à Palatio Esquilias vsque fecit, quam primo*

Domus Au
 rea cur pri
 mo Transi
 toria.

Transitoriam: mox incendio absumptam, restitutamque Auream nominavit. Cum enim Ædibus Augustalibus iuncta, ad quas è Sacra via, ascendebatur, inde domus versus Esquillas laxaretur in planicie, vbi arcus Titi, & S. Mariæ cognomento Nouæ templum est, Sacram ipsam, viam cum alijs vicis sibi subiectam inclusit, atrioque recepit, sic vt omnes illac transire, & libere commeari possent. ATRIVM porro à Palatio Esquillas vsque protensum & Suburram, ibi desinebat, quæ nunc mollis cliuis exurgit versus frontem Ædis Sancti Petri ad Vincula. Hæc Atrij longitudo. Nam latitudo spatium à templo Pacis vsque ad Amphitheatrum, eoque amplius patens complectebatur. STAGNVM autem, quod, referente Martiale fuerat, vbi postea Amphitheatrum, etiam, vltra eius molis terminos orientem versus, extensum, credo, est; vt, deinde aliquam eius partem Amphitheatri structura solum occuparit. Quod sufficit explicando Martiali, ampliorque fit, & magnificentior atrij latitudo. In atrio fuere PORTICVS triplices, & milliariæ. Porticus triplices capiunt triplicem ordinem columnarum quod rarum, & omnino magnificum fuit. Milliariæ vero non tophacæ, vt imperitè quidam apud Beroaldum, sed vel mille passus, vel mille columnas complexæ, vt alij aliter explicant. Meminit Cicero faciendæ porticus mille passuum: *eaque cingemus excelsa porticu, vt mille passuum conficiatur.* Vt hanc quoque passuum mensuram in fabricis Romanis admittat Leuinus Torrentius; qui, quod velit eas metiri pedibus, atrium quoque Neronianum redegit ad mille pedes; quamquam non magnopere contra sententibus repugnaturus. Certe nimium detraxit, qui pro passibus pedes subiecit. passus enim quinque pedes sunt. Nec video, cur Romani, qui decempeda, seu decempedali calamo ædificia metiebantur: eadem calamo quinquepedali, qui est passus, metiri non potuerint. Cæterum dicere aliquis possit, porticum vtrumquè habuisse, mille columnas, & passus; tanto enim interuallo triplici ordine columnæ potuere disponi, vt mille passuum circuitus vndique efficeretur. Iulius Capitolinus *Basilicas centenarias* appellauit in Gordiano iuniore, centum forte columnis fultas, & passibus dimensas. Aliam huiusmodi porticum milliariensem memorat Vopiscus in Aureliano. *Milliariensem, inquit, denique porticum in hortis Salustij ornauit.* De altitudine ædificij nihil accepimus: sed cum tanta esset longitudo, credibile est optimos Architectos Seuerum, & Celerem, sic enim Tacitus nominat, superiores porticus, aulas, conclauia, & cœnationes ita extulisse, vt longitudini ad symmetriam, & aspectum responderent.

Stagnū in domo Neronis.

Que Porticus milliaria fuerit.

Li. 4. epist. ad Attic. ep. 15.

Basilica centenaria.

Suet. loco citato.

Quod ad reliquum ornatum spectat; *Cuncta, inquit, Suetonius, auro lita, distincta gemmis vnionumque conchis erant. Cœnationes laqueata tabulis eburneis, versatilibus, vt flores: fistulatis, vt unguenta desuper spargerentur. Præcipua Cœnationum rotunda, quæ perpetuo diebus, ac noctibus vice Mundi circumageretur. Balineæ marinis, & alijs fluentes aquis.* Illæ porro Cœnationes, & Aulæ fuisse videntur prope porticum Liuiam, quæ vt dicebam, vltra templum Pacis & forum Cæsaris

THIS PAGE IS LOCKED TO FREE MEMBERS

Purchase full membership to immediately unlock this page

Know Your Bible

Forgotten Books' Full Membership provides unlimited access to more than 28,000 volumes of Christian literature for \$8.99/month

HOLY BIBLE

Continue

*Fair use policy applies

Tom. 2. in
Ezech. l. 5.
cap. 64.

tantum, sed simulacra numinum abripiabantur. Etsi tantam vim auri, non modo in sua domus, sed aliorum etiam ædificiorum structuram Nero effudit. Sed quamuis tantus fuerit impendij furor, ac splendor ædificij, tamen Ioannes Baptista Villalpandus neque impensis, neque opere domum hanc Auream celeberrimo Salomonis templo contendit esse conferendam; quod verissimum reor.

Cœnatio
rotunda.

Illud postremo adijciam, quomodo intelligi queat, *præcipuam Cœnationum rotundam* perpetuo motu circumactam. Nam quia Cœnatio erat, Cæsarem in ea non raro cœnasse credibile est; cum præsertim eboreis, ac versatilibus è tabulis supernè vnguenta, & odores per fistulas effunderentur. At quomodo pauimentum stabile, si omnes circum parietes mouebantur? quomodo ad illam patebat ingressus, ianuis continuo lapsu vel sublatis, vel depressis? quomodo sphæricū hoc Cælum compactum? quibus machinis mouebatur? Haud sane dubito, quin alij hæc ingeniosius vel cogitatione comprehendant, vel sermonibus euulgent; ego tamen sic mente complector. Primo concipiendi animo sunt quatuor recti, quadratique parietes ad perpendicularum & normam erecti, quibus Cœnatio sphærica suspendebatur. Hæc in medio stabilem, ac magnum massæ ferreæ axem habeat, duobus parietibus dextra, læuaque affixum in plano æqualitèr collocatum, atque immobilem. Iam cum axe valida tigna, & asseres committi possunt, arctissima inuicem commissura compacti, clavis & cuneis inter se ad sustinendum pauimentum colligati; quod certe immotum nulla lababit ex parte. Globus vero axi ex vtraque parte circulis ferreis insertus, nec pauimento adhærens denticulatis rotis ab axe remotissimis facile potuit moueri extrinsecus. Ianuæ prope axem constitutæ sint, vbi minimus est motus: seu potius patentes in rectis parietibus ianuas globus ibi vacuus, & supra incipiens attingat. Machinæ ad mouendum vel ferreæ fuerunt rotæ, deorsum aqua subeunte in girum actæ, quibus aliæ longis teretibusque sudibus ferreis illigatæ, sursum dentatis globi circulis immittebantur, vt illum versæ conuerterent; quo pacto continuus fit, & ordinatus motus; vel certe graui pondera continuo lapsu descendenti, quod spectamus in horologio, mouere cœnationem potuerunt. Sed prior mouendi ratio magis probatur. Versatiles huiusmodi aulas fuisse etiam in Palatio Cæsarium supra diximus.

Quomodo
compacta
fuerit.

Quomodo
moueripotuerit.

Domus Ne-
ronis cito
corrui.

Demum quod mireris in tanta domo, est festinata ruina. Nam tam immensas opes, vt gemmæ aurumquè omnibus placēt, quæ violentæ manus, quæ flammæ non totis septem vertentibus annis rapuerunt: ac diruta Amphitheatro extruendo, alijsque circum ædificijs locum dedit. Eusebius scribit Romæ Auream domum incendio conflagraisse sexto Traiani anno, vt stetisse triginta sex annos velit. Huic consona scribit Eutropius lib. 10. in vita Traiani: *Romæ, inquit, Aurea Domus à Nerone totis priuatis publicisque rebus impensis condita, repentino conflagrauit incendio.* Sed certiora, & veriora nos cum alijs auctoribus protulimus.

Aureæ domui, & Amphitheatro propinqua
Ædificia: Cap. VI.

INTRA ambitum domus Aureæ templum Fortunæ, quam à Segetibus SEIAM dixere, fuit. Plinius: *Nerone Principe in Cappadocia repertus est lapis duritie marmoris, candidus, atque translucens. Hoc construxerat Aedem Fortunæ Aurea domo complexus. Quare etiam foribus clausis interdum claritas ibi diurna erat, haud alio quam specularium modo tanquam inclusa luce, non transmissa.* Quæ verba indicant cum domo, templum perijsse.

Templum
Fortuna.
L. 36. c. 22.

In hortis Cœnobij Sanctæ Mariæ Nouæ duarum simul coniunctarum & parium ædium reliquæ sunt, quas alij *Solis, & Lune*: alij *Concordiæ, & Aesculapij*: ISIDIS alij, ac SERAPIDIS volunt esse. Quæ opinio non displicet. Cum enim tertia Urbis regio, in qua modo versamur, ab his nomen coniunctim assumat apud P. Victorem, & Sextum Rufum; credibile est, eos coniuncta etiam templa habuisse; quos alibi vno templo cultos simul, supra diximus: Idem ex eo Fulvius autumat, quod præcipit Vitruvius *Templa Dijs sic distribuenda. Mercurio in foro: Isidi, & Serapidi in emporio.* Varro autem ibi ad sacram viam emporium statuit illis verbis: *Huiusce inquam pomarij summa sacra via.* Confirmat Ovidius:

Templa Isidis ac Serapidis.

Fulu. li. 5.

*Rure suburbano poteris tibi dicere missa,
Illa vel in sacra sint licet empta via.*

Ouid. de
Arte.

Et prope aderat Suburra, in qua nasci sibi poma, nempe venalia canit Martialis. Neque obijciat aliquis templum Isidis dirutum fuisse à Tiberio, statuatque mersam in Tiberim, aliquot sacerdotibus actis in Crucem, quod turpe flagitium in eius templo patrari curassent, ut tradit Iosephus. Non enim semel horum templa diruta, & restituta sunt: atque in cultu Isidis & Serapidis Romæ variarum est. Dion: *Decretum, quod prioris anni exitu de Serapi Isideque factum erat, inter prodigia non extremum videtur locum obtinuisse. Eorum Diuorum fana, que priuatim nonnulli extruxerant, Senatus demoliri iussit, quod eos non magnopere inter numina numerabat. Vbi ea sententia obtinuit, et publice iam coli inciperent, extra pomerium eos Deas collocauerunt.* Quò loco affirmat id Senatus Consultum factum anno Urbis DCC. cum Tertullianus a. ut supra dixi, id factum asserat Pisone & Gabinio Coss. nempe anno Urbis DCXCVI. Idem Dion de Augusto loquens ait: *Aegyptijs Dijs sacra fieri intra pomerium non est passus.* Idem de Agrippa: *Sacra Aegyptia, que iterum in Urbem iam insinuabant, repressit, edicto, ne quis in suburbano intra D. passus ageret.* At Tertullianus: *His vos restititis summam maiestatem contulistis. Licet Serapidi iam Romano ards restitueretis.*

Mart. l. 10.
epigr. 93.
Ioseph. antiq. Iud.
Li. 18. c. 7.
Lib. 50.

Templa Isidis diruta & iterum structa.
In Apolog. cap. 6.

L. 1. c. 21.

Dion. l. 53.

Dion. l. 54.
Eoc. cit.

Suet. in V.
Dom. c. 1.
In V. c. 12.

ritis. Quæ verba ostendunt intra Urbem postea receptos. Sic Domitianus, referente Suetonio, è Capitolio fugit *mane Isiaci celatus habitu interque sacrificulos vanæ superstitionis*. Qui scilicet illic sacra curabant. Othonem autem scripserat, *Sacra etiam Isidis sepe in lintea, religiosaque veste propalam celebrasse*. Spartianus de Antonino Caracalla: *Sacra Isidis Romam deportavit, & templa ubique magnifice eidem Deæ fecit. In quo quidem mihi mirum videtur, quemadmodum Sacra Isidis primum per hunc Romam venisse dicantur; cum Antoninus Commodus ita ea celebraverit*. Quare non mirum, si Regioni III. intra Urbem nomen dederunt, cum intra, & extra pomerium colerentur.

Arcus Cō-
stantini,

Non longe ab his, quæ flectebatur ab Appia in Sacram viam inter Palatinum, & Cælium erigitur triumphalis ARCUS Constantini propior tamen Palatio. Positum debellato Maxentio indicat titulus.

IMP. CÆS. FL. CONSTANTINO
MAXIMO P. F. AVGVSTO

S. P. Q. R.

QVOD INSTINCTV DIVINITATIS, MENTIS MAGNITVDINE
CVM EXERCITV SVO TAM DE TYRANNO
QVAM DE OMNI FACTIONE VNO TEMPORE
IVSTIS REMPVBLICAM VLTVS EST ARMIS
ARCVM TRIVMPHIS INSIGNEM DEDICAVIT

Sub arcu medio ex vtroque latere cernitur effigies Constantini expressa marmore inter signa & militares cuneos, quæ insidentis equo, & accidentium hostium cateruas incurrentis, quæ stantis, imperantisque victis gentibus, lauream supra verticem sustinente Victoria, adiectisque titulis:

LIBERATORI VRBIS. FVNDATORI QVIETIS

Quod autem extrinsecus ab vtraque fronte legitur VOTIS X. VOTIS XX. vota decennialia, & vicennialia indicantur, eius saluti Imperioque, totidem annis à populo nuncupata. Qui mos ab Augusto deriuatus ad illam vsque vigeat ætatem. Dion: *Cæsar, inquit, Augustus, quo longius Romanos à suspitione Regiæ potestatis sibi propositæ abduceret, Imperium in suos decennale suscepit. Ei cum primum decennium exiisset, aliud quinquennium, atque eo circumactò rursum aliud quinquennium: post decennium, ac eo finito aliud iterum decretum est, ita ut continuatis decennijs per totam vitam summam Imperij obtinuerit. Quam ob causam posteriores quoque Imperatores, et si non ad certum tempus, sed per omne vitæ spatium ijs imperium deferatur, tamen singulis decennijs festum pro eius renouatione agunt, quod hodie etiam fit*. Frequens in antiquis numismatis mentio Votorum X. XX. XXX. Cæterum arcum illum, triumphalem inæqualis artificij marmoribus compactum multi obseruant: eximijs quibusdam: alijs vero rudioris sculpturæ operibus. Et præclara quidem ex aliquo Augusti, vel Traiani monumento detracta, arbitrantur. Verum quoniam hi arcus triumphaturis festinatò erigebantur, & complures sculpendi magistros necesse erat adhibere; non male

Quid essent vota decennialia.

Lib. 53.

THIS PAGE IS LOCKED TO FREE MEMBERS
Purchase full membership to immediately unlock this page

Get Smart

Over 2,000 years of
human knowledge in
797,885 volumes

Instant access
\$8.99/month

Continue

*Fair usage policy applies

templis fuit. Hoc probabilius videtur. Nam ibi alia picta cernebantur, ut constat ex Varrone. *In eadem Telluris, inquit, veneram: offendi ibi spectantes in pariete pictam Italiam.* De solo, in quo templum est conditum, dissentiunt auctores. *Inuenio, inquit Livijs, damnatum Spurium Cassium populi iudicio: dirutasque publicè aedes. Ea est area ante Telluris aedem.* Damnatus vero est Cassius Consul, quod primus legem agrariam promulgasset, venissetque ea largitione in suspicionem affectati Regni. At Cicero *Sp. Cassij, inquit, domus ob eandem causam eversa, atque in eodem loco aedes posita Telluris.* idemque Valerius tradit. Dionysius vero, *Aedes, inquit, dirutæ sunt, ubi nunc quoque ante Telluris patet area, in cuius parte postea Deam hanc consecrauit populus in via, qua ad Carinas fert.* Fortasse locus eversæ domus, areæ ante templum, & templi capax fuit. Causam vero extruendi afferunt, quòd P. Sempronius Sophus bellum gerens cum Picentibus, teste Floro, *tremente inter prælium campo, Tellurem Deam promissa aede placavit.* De eodem terræ motu Orosius, & Frontinus, qui Tiberium Sempronium Gracchum appellat. Sed mendosè legi autumat Sigonius. Ad telluris, fuit Armamentarium, de quo M. Tull. in orat. de Arusp. Responsis.

Basilicam CONSTANTINI, & Porticum ABSIDATAM, nempe sinuatam, & vna abside, vel pluribus terminatam in eadem Regione 4. numerat P. Victor. Locus certò designari non potest. Manutij codex habet *Afidatam*, quòd explicari vellem. Dion alterius Porticus meminit in hac vicinia prope forum Romanum constitutæ. *PAULI, inquit, PORTICVS incendio absumpta est: ignisque ab ea ad Vestæ usque grassatus, ita ut sacra à Vestalibus in Palatium sint translata. Hæc postea Porticus verbo quidem ab Aemilio, qui ab eo, qui primus hanc fecerat, genus suum traherat, re autem ab Augusto & Pauli amicis refecta est.* Forte aliquis pro Porticu intelliget Basilicam Æmilij Pauli, quamvis Græce sit *σὸν ἡ πάλιος*.

Castra Misenatum Porricui Liviæ idem in Regione 3. subscribit. Hi Classiarj erant, interdum ad Urbem venientes. Augustus enim, referente Suetonio, *classem Miseni, & alteram Rauennæ ad tutelam Superi, & Inferi maris collocavit.* His classis militibus seu vocatis, seu alia de causa venientibus ad Urbem attributa hospitia. Nèque his solum, sed alijs in classe degentibus. De his Suetonius in Galba: *Nam cum Classarios, quos Nero ex remigibus iustos milites fecerat, redire ad pristinum statum, Galba cogeret.*

Var. l. 1. de
re rust.
Decad. 1.
lib. 3.

L. b. 6. c. 3.
Ant. Rom.
lib. 3.

Li. 1. c. 19.
Lib. 4. c. 4.
Front. li. 1.
In Fast. de
Coss. Ann.
485.

Dion. l. 54.

In eius Vi.
cap. 49.

Cap. 12.

Amphitheatrum Flauium, & alia Amphitheatra. Cap. VII.

FFERT iam se nobis AMPHITHEATRVM FLAVIVM, cuius occasione de alijs Amphitheatris, postea de Theatris dicendum. Θέατρον Græce spectaculum est, & locus ipse, in quo eduntur spectacula. Hoc ædificium in hemicycli, aut circuli formam extruebatur. Illud cum scena ad ludos dramaticos Theatrum dictum: hoc duobus quasi Theatris compactum ad ludos gladiatorios, Amphitheatrum.

Quid sit
Theatrũ.

Cassiodorus: *Cum Theatrum, quod est hemisphærium, græce dicatur: Amphitheatrum quasi in unum iuncta duo visoria, recte constat esse nominatum.* In utroque dispositi gradus, ac sedilia, ut commodè ciuibus liceret ludos intueri. Romæ quidem vsque ad Pompeium temporaria fuere Theatra, & Amphitheatra; quòd huiusmodi fabricæ putarentur nocere bonis moribus. Livi: *Cum locatum à Censoribus Theatrum extrueretur, P. Cornelio Nasica auctore, tamquam inutile, & nociturum publicis moribus ex Senatus Consulto destructum est: populusque aliquandiu stans ludos spectauit.* Appianus: *Theatrum quod L. Cassius ceperat, ac ferè absoluerat, Consul Scipio euertit.* Velleius: *Cassius Censor à Lupercali in Palatium versus, Theatrum facere instituit. cui in demoliendo eximia Ciuitatis seueritas, & Consul Scipio restitere. Quod ego inter clarissima publicæ voluntatis monumenta numerauerim.* Id actum Anno Urbis DXCIX. Tacitus: *Quippe erant, qui Cn. quoque Pompeium incusatum à senioribus ferrent, quòd mansuram Theatri se demposuisset. Nam antea subitarijs gradibus, & scena in tempus structa ludos edi solitos: vel si vetustiora repetas, stantem populum spectauisse.* Quod confirmat apud Ciceronem de Amicitia Lælius: *Stantes autem plauderant in re ficta.* Vbi de fabula data à Pacuio sermo est. Ludi tum ferè fiebant in foro, cum extructis gradatim ligneis subsellijs circumsedebant, aut ex area, & porticibus spectabant. Plutarchus in vita Gracchorum: *Ludi Gladiatorij in foro exhibendierant, & plerique eorum, qui Magistratibus fungebantur, cuneos in orbem ad spectandum instruxerant, quos locabant. Eos Caius imperauit illis, ut tollerent, quòd inopes ex cauea spectare gratis valerent. Nemine auscultante, prætolatus noctem, cui spectaculum illucescebat, euertit per opifices, quos habebat penes se conductos, cuneos illos, populoque postridie locum vacuum exhibuit.* Suetonius de Augusto: *Athletas, inquit, edidit extructis in Campo Martio sedilibus ligneis.* Quo sane more maiorum non modo cum theatra nulla erant, sed etiam postquam è lapide posita sunt, nihilominus lignea locabantur; siue quod certis in locis à teatro vacuis ludi essent edendi: siue quod maior eorum, qui edebant, videretur munificentia,

Lib. 5. Variar. ep. 42.

Lib. 48. in epitoma.

App. lib. 1. Vell. lib. 1.

Tac. li. 14. Ann.

Antiquus stans Romanus ludos spectabant.

splen-

- splendido ludorum, & ipsius loci apparatu. De primo genere ludorum, Iosephus loco supra citato. *Dum ludi, inquit, aguntur in Palatio: hi celebrantur in honorem Cæsaris, qui primus dominationem à populo in se transtulit, & extructa ante Regiam scena. Deinde: Peractio sacro consedit, Caius, inter amicos in Theatro, quod compactile instaurabatur per singulos annos.* Tacitus: *Cœpto apud Fidenam Amphitheatro Attilius quidam libertini generis quo spectaculum gladiatorum celebraret, neque fundamenta per solidum subdidit, neque firmis nexibus ligneam compagem superstruxit. Cuius deinde molis cõuulsæ ruina quinquaginta hominum millia, vel debilitata, vel obtrita fuere.* Posteriores ludos dedit Cæsar facta è ligno theatri mole, vt testatur Dion: deinde Nero in Campo Martio extructo ab se ligneo Amphitheatro, vbi iam lapideum erat. Tacitus: *nisi cui libeat laudandis fundamentis, & trabibus, quis molem amphitheatri apud Campum Martis Cæsar extruxerat, volumina implere.* Suetonius: *Munere, quod in Amphitheatro ligneo in Regione Martij Campi intra anni spatium fabricato dedit, neminem occidit.* Hæ moles interdum versatiles erant. Quod de duobus Curionis theatris, & auersis scripsit Plinius, quæ postea sedente populo conuersa efficerent amphitheatrum. Et quamuis temporaria mora, tamen non solum è ligno, sed è lapide, ac marmore, exquisitissimo luxu extruebantur. quod auctor idem tradit de Scauri admirabili theatro, in quo, & alijs ædilitatis muneribus Scaurus *opes suas absumpsit, magnumquè es alienum contraxit, vt ait Asconius.* Ideo plerique putabant à Pompeio Consultum, vt ait Tacitus, *parsimonia, quod perpetua sedes Theatro locata sit potius, quam immenso sumptu singulos per annos consurgeret, ac strueretur.*
- Primum AMPHITHEATRVM in Vrbe stabile ac lapideum posuit STATILIVS TAVRVS; Alterum VESPASIANVS cuius pars adhuc extat. Suetonius: *Et multa à multis extructa sunt hortante Augusto, à Cornelio Balbo theatrum, à Statilio Tauro Amphitheatrum.* Dion: *Statilius Taurus Amphitheatrum in Campo Martio suis sumptibus absoluit, inquè eius dedicatione munus gladiatorium exhibuit.* Idem recenset P. Victor in Regione nona Circi Flaminij. Ne cogamur nouis Antiquarijs assentiri, qui id collocant in vltimis Esquilij prope Templum Sanctæ Crucis in Hierusalem. Extat quidem eo loci, stantibus adhuc pilis, & parietibus lateritium amphitheatrum. Sed illud est quod in Regione quinta Esquilina P. Victor nuncupat Amphitheatrum CASTRENSE. Nunc in ipsis mœnibus, aut pro mœnium monumento, quamuis non magno circuitu, est. Sed vt ad Amphitheatrum Statilij redeam, causa eius ædificandi fuit, quod Augustus Principes viros sæpe hortabatur, vt pro facultate quisque monumentis vel nouis, vel resectis, & excultis Urbem adornarent: & victo cæsoque Antonio, ac subacta Ægypto post Cæsaris reditum, spectacula in Vrbe magnificentissima edenda forent. In eo postea & alij Cæsares ludos dederunt. Suetonius. *Munera, inquit, gladiatoria partim in Amphitheatro Tauri, partim in Septis, aliquot Caligula edidit.* At de eodem Dion: *Exhibuit autem Spectacula*

THIS PAGE IS LOCKED TO FREE MEMBERS

Purchase full membership to immediately unlock this page

Know Your Bible

Forgotten Books' Full Membership provides unlimited access to more than 28,000 volumes of Christian literature for \$8.99/month

HOLY BIBLE

Continue

*Fair use policy applies

lapidis Tiburtini compage ad cuius summitatem egre visio humana conscendit. Cassiodorus in Chronico opus Tito attribuit. Titus inquit, *Amphitheatrum Romæ edificauit, & in dedicatione eius quinque millia ferarum occidit.* Et in epistolis. *Hoc Titi potentia principalis diuitiarum profuso flumine cogitauit edificium fieri, unde caput Urbium potuisset.* Rectius Aurelius Victor, *Amphitheatri perfecto opere.* præuentus enim monte Vespasianus vt dedicare non potuit, ita nec omninò absoluere; quem videlicet auctorem tam nummi veteres, quàm cæteri auctores proclamant. Capiebat autem loca ex P. Victore *LXXXVII.* millia. Sed quamuis Amphitheatri *tanta vis esset,* vt ait Aurelius Victor; nihilominus sæpe vel incendijs, vel tempestatibus, alijsque de causis labefactatum, & aliqua parte dirutum refici debuit. Itaque Capitolinus refert, ab Antonino Pio *instauratum Amphitheatrum:* & Lampridius inter opera Heliogabali memorat *instauracionem Amphitheatri post exustionem.* Idemquè scribit de Alexandro; *Lenonum vectigal &c. sumptibus publicis ad instauracionem Theatri, Circi, Amphitheatri, & Aerarij deputauit.* Quæ sane de hoc Principe Amphitheatro accipienda sunt, vt apud Eusebium in Chronico. Decio Principe *Romæ Amphitheatrum incensum.* & antè, sub Macrino *Circensibus Vulcanaliorum Romæ Amphitheatrum incensum.*

Spectatur eius forma apud Lipsium, & Italicos architectos, qui Romanas fabricas accuratè descripserunt. Tota moles constructa Tiburtino lapide nixos arcus immanibus pilis, triplicique ordine porticus in circulum erigit. Affixæ pilis columnæ plurium segmentorum scapo. Doricæ imæ; Ionicæ mediæ; summæ Corinthiæ. Tum continuatus paries parentibus identidem fenestris, interquè locatis opere composito quadratis columnis distinguitur. His epistilia, atque è zophoro prominentibus crassis mutulis, corona circum attollitur. Cuius quia supremi lapides æqualibus spatijs perforati sunt, traiectæ quondam immixtæque antennæ demittebantur ad inferiores mutulos sub foraminibus ad lineam è muro prostantes. Ita sane firmatis trabibus, iisdemquè supra fabricæ coronam elatis, funes ad sustinenda vela, & in umbrandum circumsedentem populum alligabantur. Interior cauea ouata est; in quam decliues fornices, & impositi olim sedentium gradus, areolis certa per interualla intercurrentibus ex tertia, altiorequè porticu descendebant. Quamuis omnia iam vetustas vel labefactarit, vel exederit, vel euerterit. Inferiores pilæ & arcus extrema faciè crebris foraminibus deformati sunt. Id docti, indoctique referunt in feritatem barbarorum, qui capta in Vrbe quod delere non potuerunt, vi, ferroque mutilatum sædarunt. Equidem probabilius semper duxi, idque de Bernardino Stephonio, nato illo quidem ad eximiam poesim, sed vnà summæ eruditionis, & eloquentiæ viro audiui: Hoc peractum opera artificum, & institorum. Illi enim cum ibi nundinas agere, venumquè mercimonia exponere consuessent; adactis solo furculis, ex aduerso perruptos Amphitheatri lapides fodiebant, vt perticas immitterent sustinendis tabernaculis, merciumque regminibus, &

cadur-

L. 5. ep. 42.

In eius V.

In eius V.

Anno salu

tis 254.

De Amph.

cap. 12.

Descriptio

Amphi-

theatri

Flauj.

cadurcis. Eam quippe Urbis partem vicis splendidisque tectis spectabilem Ciues cum ipso Romano Pontifice in Lateranis ædibus degente incolebant; donec Robertus Guiscardus vt Gregorium VII. in Adriani mole conclusum ab obsidione Henrici III. liberaret, ex consilio Cincij Romanorum Consulis ignem Vrbi iniecit, vt ex Leone Ostiensi refert Card. Baronius, & maiorem Urbis partem, præsertim Cœlium inter, & Capitolium sitam euertit, Anno salutis MLXXXIV. Quare superfuerunt hæc potius signa nundinantis industriæ, quam Barbariæ sæuentis. Cencius Camerarius, qui floruit anno MCLXXXII. inter varios opifices refert *Bandonarios Colossæi*; ibi scilicet exercentes opificium, quos nunc Banderarios vocant, & serica vela consuentes.

Bertold. &
Leo Ostien.
apud Baro-
nium ann.
1084.
Platina in
Vita Gre-
gorij vij.

Illud postremo referendum, in medio Amphitheatro aram fuisse positam, in qua Deo sacrificaretur, in cuius honorem fierent ludi. Iosephus: *Progressus*, inquit, *deinde Imperator, Caius, rem diuinam facit Augusto Casari, ad cuius tum honorem ludi celebrabantur.* Clarius paulo post. *Tandem irrumpentibus militibus clamor toto Theatro tollitur, & circumlata cæсорum cum Asprenate capita, & in ara deposita.* Vbi quamuis de Theatri ara sermo sit, par tamen, immo potior Amphitheatri ratio est, cum munus gladiatorium instar sacrificij esset. Iulius Capitolinus *Multi*, inquit, *dicunt apud veteres hanc deuotionem contra hostes factam, vt Ciuium sanguine litato, specie pugnarum se Nemesis, id est vis quedam Fortune satiaret.* Ara autem erat Iouis Iatiarij, aut stygij, vt Lipsio placet. Nec solum in Amphitheatro pugnae, sed etiam naualia prælia dabantur. Dion: *Aliquando Nero, belluis interfectis, ac subito Aqua in Theatrum deducta bellum nauale confecit. Et aqua secundum hæc emissa, præbuit certamen gladiatorium. Tandem aqua rursum introducta, publice sumptuosa cœna epulatus est.* Idem: *cum Titus, inquit, dedicaret, Amphitheatro repente aqua impleto in ipso equos, taurosque, aliaque mansueta animalia introduxit, quæ facere didicerant ea, quæ in terra consueuerant. Introduxit & homines in nauibus.*

Ant. Iud.
lib. 19. c. 1.

In V. Max.
& Balb.,
De Amph.
c. 4.
Dion l. 62.

Lib. 66.

In eius V.
cap. 21.

In V. Adv.

Lib. 5.

Præter hæc tria Amphitheatra, vnum in Vrbe inchoatum, postea omis- sum est. Suetonius: *Inchoauit, Caius Caligula Amphitheatrum iuxta Septa, quod à Claudio omissum est.* Alterum à Traiano perfectum demolitus est Adrianus: Spartianus: *Theatrum, quod ille, Traianus, in Campo Martio posuerat, contra omnium vota destruxit.* Theatrum dixit, pro Amphitheatro, vt alij frequenter. De eo Pausanias *Σείαρον μέγα κυκλωτέρες πανταχόθεν.* *Theatrum magnum undique circulare.* Hæc vero in Campo Martio propter loci amplitudinem extra Urbem extruebantur.

Theatra . Cap. VIII.

In August.
cap. 45.
De Clem.
lib. 1. c. 6.

V duo in Vrbe Amphitheatra, sic & tria THEATRA perennarunt. Suetonius: *Vt Stephanionem togatarium per trina Theatra virgis casum relegauerit.* Seneca: *In qua Ciuitate tribus eodem tempore theatris via postulatur.* Ea fuere POMPEII, MARCELLI, BALBI. Theatrum Pompeij in Campo Floræ, vbi nunc Ædes Ducum Vrsinorum, fuit. Marcelli in foro Montanario, vbi Ædes Principum Sabellorum: Balbi incertior sedes. Omnium primum Pompeianum fuit, de quo postremò dicam.

In V. c. 44.

Sueton. in
Aug. c. 29.
Plutarch.
in Marcel.
Dion. l. 53.
Lib. 1. c. 2.

THEATRVM MARCELLI Augustus condidit, vbi ante Iulius Cæsar destinauerat. Suetonius: *Destinabat Iulius Cæsar, extruere Theatrum summæ magnitudinis Capitolino Monti accubans.* Dictum est autem Marcelli, quoniam Augustus quædam opera fecit sub nomine alieno: inter quæ porticum Octauiae, Theatrumque Marcelli. Octauiae Porticus, quæ soror Augusti, Marcelli mater fuit, Theatro contigua erat. Ipsum porro egregium structura capit teste P. Victore loca XXX. millia, & Iani aliud templum. Eius architectum plerique Vitruuium faciunt. Negat Philander eius interpretis, quod peccasse videatur in Doricæ coronæ partibus concinnandis. Doricam tamen symmetriam inde præsertim eliciunt architecti.

Dion. l. 54.

In V. Aug.
cap. 43.
Li. 8. c. 18.
Lib. 53.

Idem Augustus cum dedicaret ludis, vt ait Dion, eius gratia factis, *Troiam inter alios Patricios pueros nepos Augusti Caius lusit: feræ Africanæ sexcentæ occisæ.* Quibus ludis euenit, vt, quod scribit Suetonius, *laxatis sella curulis compagibus, Augustus caderet supinus.* Idemque, vt ait Plinius. *Tigrin primus omnium, tum, Romæ ostendit in cauea mansuefactam; iussitque, teste Dione, vt ludis Romanis effigies Marcelli aurea, aureaque corona, & sella curulis in Theatrum inferretur, mediaque inter præfectos ijs ludis magistratus collocaretur.* Huius scenam Vespasianus restituit. Suetonius: *Ludis, per quos scena Marcelliani Theatri restituta dedicabatur, vetera quoque acroamata dedicauerat.* Voluit & Alexander Seuerus Teste Lampridio *Theatrum Marcelli reficere, nec tamen fecisse dicitur.* Id tamen facti iam incendij, ruinæque indicium est. Obijt Marcellus referente Dione, ante dedicationem Theatri. Itaque cum eius mortem desleret Propertius, de hoc Theatro loqui non potuit, cum caneret:

Dion. l. 52.

Aut modo tam pleno fluitantia vela Theatro,

Li. 19. c. 1.
Trist. li. 3.
ol. 1.

Inteligit autem eius munera ædilitia, cum videlicet non modo Theatrum Pompeij, aliud enim stabile non erat in Vrbe, velis obtexit; sed, quod supra dixi, & sine ludis velis forum inumbravit, vt salubrius litigantes consisterent. Idemque sub Caligulæ factum scribit Dion. l. 59.

Oui-

THIS PAGE IS LOCKED TO FREE MEMBERS
Purchase full membership to immediately unlock this page

Get Smart

Over 2,000 years of
human knowledge in
797,885 volumes

Instant access
\$8.99/month

Continue

*Fair usage policy applies

Eti ad Pompeium retulit ne male audiret, quod libertus tantum pecunie collegisset, unde tantos sumptus facere posset. Certè quam supra dignitatem libertus ille polleret, exposuit Plutarchus in Catone minore. Qui tamen, alijquè scriptores Pompeio, eiusquè sumptibus Theatrum ascribunt. Tertullianus: Pompeius, inquit, Magnus solo Theatro suo minor cum illam arcem omnium turpitudinum extruxisset, veritus quandoque memoriae suæ Censoriam animaduersionem, VENERIS AEDEM superposuit. & ad dedicationem edicto populum vocans non Theatrum, sed Veneris templum nuncupavit, cui subiecit, inquit, gradus spectaculorum. Gellius ex Tirone Ciceronis liberto Ædem VICTORIÆ, non Veneris Theatro attribuit. Cum Pompeius, inquit, ædem Victoriæ dedicaturus foret, cuius gradus vice Theatri essent. At Plutarchus VENERIS VICTRICIS appellat: Visum est, inquit, Pompeio in somnis Theatrum ingresso sibi populum plaudere, templumque se Veneris Victricis multis spolijs ornare, Græce itaq; ἀποδ' ἱμνῶν ἑρῶν, templum Veneris Victricis: Num vnum quasi bipartitum, & duo coniuncta? videtur hæc saltem indicare Suetonius: Ludos dedicationis Pompeiani Theatri, quod ambustum restituerat, è tribunali posito in Orchestra commisit, Claudius; cum prius apud superiores ædes supplicasset. Erant enim positæ supra scenam, vt populus conueniens in Theatrum videretur in Deæ honorem conuenire. Vnius ædis meminit Plinius: Pompeij quoque altero Consulatu, dedicatione templi Veneris Victricis pugnaere in circo viginti. Loqui enim de Æde Veneris in Theatro ostendunt ludi in eius dedicatione facti. Sufficiebat large hoc Theatrum; teste eodem, quadraginta millibus, habebatque exiguo distans intervallo Pompeij PORTICVM, REGIAM, seu BASILICAM, & CVRIAM. Porticus fuit à tergo scenæ Theatri, cuius curua pars Campum Floræ attingebat, vt adhuc indicat flexura ædium Vrsinarum. Quare porticus, quæ fuit ad rectam Theatri partem, vbi & scena, vicinior quoque Circo Flamini, & Capitolio erat, versus ædem nuñc S. Caroli. Vitruuius: Post scenam porticus sunt constituenda, vt cum imbres repentinè ludos interpellauerint, habeat populus quo se recipiat ex Theatro, Choragiaque laxamentum habeant ad Chorum parandum, vt sunt porticus Pompeiana. Appianus: Spectaculaturus quidem in Pompeij theatro agitabantur: Senatus in proximis Aedibus conuocabatur. Brutus interim in porticu, quæ ante Theatrum sita erat, exigentibus ab eo veluti Prætor ius administrabat. Hæc porticus ab antiquis magnopere commendata, à nobis alibi describetur. Curia etiam, quæ Pompeij dicta est, proxima Theatro fuit. Dion: Habituros se auxilium gladiatorum, quos multos in Pompeij Theatro, à quo non procul Curia aberat, tanquam ad spectaculum exhibendum adornauerant. Hæc occiso in ea Cæsare occlusa est: Ibidem Basilica eiusdem. Suetonius: Pompeij quoque statuam contra Theatri eius Regiam marmoreo Iano supposuit translata è Curia, in qua C. Cæsar fuerat occisus. Alia, egregiaque fuere eius Theatri ornamenta. Plinius: Pompeius, inquit, magnus in ornamentis Theatri mirabilis

In Pomp.
In lib. de
Spect.

Li. 10. c. 1.
In V. Pöp

In Clau-
dio c. 21.

Lib. 8. c. 7.

L. 36. c. 15.

Lib. 5. c. 9

Lib. 2. de
Pell. ciuil.

Lib. 44.

In Aug.
c. 31.

Lib. 7. c. 3.

rabiles

rabiles fama posuit effigies, ob id diligentius magnorum artificum ingenijs elaboratus. Tacitus: *Lepida Theatrum cum claris foeminis ingressa, lamentatione flebili maiores suos ciens, ipsumque Pompeium, cuius ea monumenta, & adstantes imagines visebantur.* Inter caeteras fuere GENTIVM effigies. Suetonius: *Modo a simulacris gentium ad Pompeij Theatrum dedicatarum circui, arcerique progressu.* Plinius. *Idem, Varro, & a Coponio XIV. nationes; quae sunt circa Pompeij Theatrum factas, auctor est.* Ibidem Tiberij arcus. Suetonius: *Tiberio marmoreum arcum iuxta Pompeij Theatrum, decretum quidem olim a Senatu, verum omissum, Claudius, peregit.* Ibidem COLOSSVS IOVIS. Plinius: *Moles excogitatas videmus statuarum, quas Colossos vocant, turribus pares. Talis in Campo Martio Iuppiter a Claudio Cesare dicatus, qui vocatur Pompeianus a vicinitate Theatri.* In eodem inaurato ludos dedit Nero. Plinius: *Nero Pompeij Theatrum operuit auro in unum diem, quod Tiridati Regi Armeniae ostenderat. Et quota pars ea apparatus fuit Aurea domus ambientis Urbem? Totum, inquit Dion, Theatrum intus cum scena inauravit Nero, auro etiam ornatis quae intromittebantur extensis supra velis, quae stellis aureis distinguebantur. Quare ille ludorum dies aureus nominatus est. Quibus sane ludis Regem iuxta se latere dextero collocavit, & Imperator consalutatus, Nero, laurea in Capitolium lata, ut ait Suetonius.*

Caeterum Theatrum saepe ignium, aut temporum iniuria detrimenta cepit: saepe etiam refectum est. Primum sub Tiberio; cum referente Tacito, igne fortuito haustum Tiberius extructurum pollicitus est, eo quod nemo e familia restaurando sufficeret, manente tamen nomine Pompeij. Seneca: *Decernebatur illi (Seiano) statua in Pompeij theatro ponenda, quod exustum Caesar reficiebat. Sed non absoluit.* Suetonius: *Augusti templum, restitutionemque Pompeiani Theatri imperfecta, post tot annos reliquit.* Caligula perfecit, ut idem auctor est. Mox iterum ambustum Claudius restituit. Ludos, refert Suetonius, dedicationis Pompeiani Theatri, quod ambustum restituerat a Tribunali posito in Orchestra commisit. Dion: *Memoriam Theatri Pompeij siena addita inscriptione nominis Tiberij, qui eam incendio haustam refecerat, ac suum non instaurationis, sed dedicationis causa nomen adiecit. Qui tamen, nisi velit Theatrum a Claudio instauratum, corrigendus est. Scena rursus arsit sub Tito.* Dion: *Multa Romae conflagrauerunt, Theatrum Balbi, scena Pompeij. Titus instauravit Urbis incendio, ut ait Suetonius, nihil, nisi sibi publice perisse testatus, cuncta praeiorum suorum ornamenta operibus ac templis destinavit: praeposuitque quamplures ex equestri ordine, quo quaeque maturius peragerentur.* Post haec arsit sub Philippo ludis secularibus Millesimo Urbis anno: Eusebius in Chronico: *Theatrum Pompeij incensum, & Hecatonstylon. Ex eo Pomponius Laetus: Quae omnia in Circo Maximo exhibita, & scenicos ludos in Pompeij Theatro tribus diebus, totidemque noctibus, mirum dictu, peruigil populus spectavit, funibus atque lychnis tenebras vincens: & cum multitudine*

Lib. 3. ann.

In Nerone

cap. 26.

Li. 36. c. 5.

In Claudio

cap. 11.

Li. 33. c. 3.

Li. 63. siue

ex ipso Xi-

philinus

In V. Ner.

cap. 13.

Lib. 3. ann.

De Cl. ad

Marciana.

cap. 23.

In Tiberio

cap. 47.

In V. Cal.

cap. 21.

In V. Clau.

cap. 21.

Lib. 60.

Lib. 66.

In Tito

cap. 5.

De eius in-

scrip. Gell.

lib. 10. c. 1.

Anno salu-

tis 249.

De Imper.

Philippi.

tudo solemnibus ludis intenta esset, incendium aut ex luminaribus, aut ex ignibus coalitum in curia diuagatum est. Theatrum Pompeij arsit, & ei propinquum Hecatonstylon, centum columnarum in Campo Martio opus. Centenariam porticum appellabant: Quis deinde instaurauerit incertum. Sed nisi ipse Philippus, vel Gallienus, vel Aurelianus instaurasse, qui & alia moliti sunt, probabile est. Incertum item, an de scena huius Theatri loquatur Vopiscus in Carino: *Pegma praterea exhibuit, cuius flammis scena conflagrauit, quam Diocletianus postea magnificentiorem reddidit.* Refecit postremo Teodoricus Rex, cum iam vel nouis incendijs, vel vetustate collaberetur. Scribens enim ad Symmachum ait: *Et ideo Theatri fabricam magna se mole soluentem consilio vestro credimus esse roborandam. Quid non soluas o senectus qua tam robusta quassasti? Montes facilius cedere putarentur, quam soliditas illa quateretur, quando & moles ipsa sic tota de cautibus fuit, ut praeter artem additam, & ipsa quoque naturalis esse crederetur.* Et deinde. *Vnde non immerito creditur Pompeius hinc potius Magnus fuisse vocitatus. Et ideo siue masculis pilis contineri, siue talis fabrica refectionis studio potuerit renouari, expensas vobis de nostro cubiculo curauimus destinare, ut & vobis acquiratur tam boni operis fama, & nostris temporibus videatur antiquitas decentius innouata*

Cassiod. l.
5 var. cap.
51. & ult.

Domus Po
peij.
In V. Pom-
peij lib. 6.
cap 5.
Lib. 4.

Pompeius
post Thea-
trum, do-
mum adi-
ficat.

Theatro Pompeij eius DOMVS tamquam appendix subijcienda est: nam & hanc illum fecisse notauit Plutarchus. *Prope Theatrum*, inquit Marlianus, *atrium siue curiam, & domum, & ante ipsam, porticum Pompeius habuisse dicitur*, Sequutus Fuluium, qui: *Habebat*, inquit, *olim Theatrum ipsum longas appendices, ubi eius domus, & curia, & porticus.* A quibus & alij acceperunt. Verum hi auctores; si id affirmant, Pompeium aedificationi Theatri, domus suae, quam auxit, ornauitque, aedificationem subiecisse, nihil a veritate alienum dicunt: si vero domum Pompeij Theatro proximam volunt, cum veritate pugnant. Plutarchus quidem, quo maximè nituntur, hæc habet. *Atque Pompeius ipse usque ad tertium Triumphum mediocriter, & simpliciter habitauit* ἡσέρον δὲ ῥωμαίοις τὸ τὸ δὴ τὸ καλὸν, καὶ τὸ βέλτον ἀνίστασθε ἀτρεῖν, ὡς περ ἐφόλιον. πὰρ τε κτῖνα τὸ λαμωδέραν οἰκίαν ἐκείνης. Quod interpres sic vertit: *Post populo Romano eximium illud, & celebratum theatrum extruxit, & iuxta velut appendicem aedificauit domum priore splendidiorē.* Sed vox, iuxta, omnino redundat, abhorrentemque a Plutarchi mente sensum effecit. quam tamen interpres eruit a verbo παρτεκτινατο, quasi παρτεκταίνομαι significet solum iuxta, & prope aedificare; cum & idem quod simplex τεκταίνομαι sit. Dicendum ergo: *Post autem cum Romanis splendidum illud, & celebre Theatrum erexisset, veluti appendicem quamdam aedificauit domum priore splendidiorē.* Itaque, appendix in aedificationem, non in locum cadit; Pompeius enim post Theatrum, aedificauit domum, sed non Theatro proximam; verum illam eandem, quam ante habebat, amplificauit. Erat autem illi domus in Ca-

Vbi do-
mum Pom-
peij adi-
ficauit.

THIS PAGE IS LOCKED TO FREE MEMBERS

Purchase full membership to immediately unlock this page

Know Your Bible

Forgotten Books' Full Membership provides unlimited access to more than 28,000 volumes of Christian literature for \$8.99/month

HOLY BIBLE

Continue

*Fair use policy applies

& patris eius, & proavi fuit, quam Philippi temporibus vester fiscus inuasit.

Bibliothe-
ca Gordia-
ni.

In hac forte domo fuit insignis BIBLIOTHECA Gordiani Iunioris primi, de qua Iulius Capitolinus: *Serenus Sammonicus libros patris sui, qui censebantur ad LX. & duo millia Gordiano minori moriens reliquit, quod eum ad Cœlum tulit. Siquidem tanta Bibliotheca copia, & splendore donatus in famam hominum litteratorum decore peruenit.*

In V. Ma-
ximi, &
Balbini.

Prope hanc in iisdem Carinis DOMVS BALBINI Cæsaris fuit, qui cæso in Africa Gordiano, cum Maximo Imperij collega suffectus est à Senatu. Idem Capitolinus: *Domus, inquit, Balbini, etiam nunc Romæ ostenditur in Carinis magna, & potens, & ab eius familia huc usque possessa.*

Mons Esquilinus, eiusque ambitus, & adiacentes Viæ. Cap. IX.

Esquilianum nomen.

Ouid. 3.
Fast.

ARS Esquiliarum imminet Carinis meridiem versus, vbi Thermarum Titî vestigia sunt. In hunc ergo montem ambitu cæteris ampliorem breui ascensu subeundum est. ESQVILIAS, vt docet Varro, alij scripserunt, ab excubijs Regis dictas: alij ab eo quod exculta à Rege Tullio sunt. Huic origini magis concinunt luci vicini. Videtur Ouidius priorem complecti:

*Adde quod excubias, vbi Rex Romæ us agebat,
Qui nunc Esquilus nomina Collis habet.*

Esquilinus
Collis bi-
vertex.

Excubias item Cato in originibus amplectitur à Tullio Rege institutas, sed à Lucumone Hetrusco Romulo traditas. Subdit Varro: *Esquilie duo montes habiti. Eorum nomina Cispus, & Oppius fuere. Festus ex Varro: Oppius, inquit, appellatus est ab Opita Oppio Tusculano, qui cum praesidio Tusculanorum missus ad Romam tuendam, dum Tullus Hostilius Veios oppugnaret, confederat in Carinis, & ibi castra habuerat. Similiter Cispus à Leuo Cispio Anagnino, qui eiusdem rei causa eam partem Esquiliarum, quæ iacet ad vicum Patritium versus, in qua Regione est Aedes Mephitis, tuitus est. Ex quo apparet, Oppium verticem Esquiliarum illum esse, in quo templum S. Petri ad Vincula. alterum cliuo Suburrano discretum Cispium dici, vbi Templum S. Mariæ cognomento Maioris. Porro hi sunt fines Esquilini Montis. Ab Amphitheatro secundum Carinas Orientem versus valle profunda primùm, deinde modica diuiditur à Cœlio, complexus & aliud exigui Collis veluti additamentum, qui templo Sanctæ Crucis cognomento in Hierusalem nobilitatus est. Quamquam hic æque ad Cœlium atque Esquilinum, in finibus vtriusque situs putatur pertinere. Inde perpetuo tractu mœnibus cingitur, & ultra portam S. Laurentij, quæ patet in planiciem, propter aggerem*

Fines Es-
quilini Col-
lis.

rem olim Tarquinij conuersus ad Septemtriones iungitur Viminali : mox ab eodem secernitur tenui vallicula in ipsis hortis Perettinis : quæ profundior in vico olim Patricio, & Suburrâ, mox redit ad Amphitheatrum.

Iam in ascensu Esquiliarum occurrunt CYPRIVS, & SCELERATVS vicus. Ille à Cypro dictus; quod, teste Varrone, *ibi Sabini Ciues aditi confederunt, qui à bono omine id appellarunt. Nam Cyprum sabinè bonum.* Prope hunc vicus *Sceleratus* dictus à Tullia Tarquinij superbi vxore; quod ibi cum iaceret pater occisus; supra eum vt mit eret carpentum mulio, iussit. Liuius: *cùm se domum Tullia reciperet, peruenissetque ad summum Cyprium vicum, vbi Dianium nuper fuit, flectente carpentum dextra in Virbium clium, vt in Collem Esquiliarum eueheretur; restitit pavidus is, qui iumenta agebat, iacentemquè dominæ Seruium trucidatum ostendit. fœdum inhumanumquè inde traditur scelus, monumentoque locus est. Sceleratum vicum vocant: quo amens agitantibus furijs sororis ac viri Tullia per patris corpus carpentum egisse fertur.* Liuius quidem subobscurè vicum eundem Cyprium, & Sceleratum videtur facere. Apertè vnum clamat Dionysius. *Is, inquit, vicus Cyprius tum dictus, ex eo diro casu Sceleratus est vocatus mutato nomine.* Varro vtrumque seiungit. quem placet sequi. Nam & Liuius, si in hanc sententiam perducimus, fortasse non repugnat. Porrò DOMVS SERVII Regis erat in Esquilij. Liuius: *Deinceps, Seruius Tullius, auget Esquilias, ibiquè ipse vt loco dignitas fieret habitat.* Habitat autem supra clium Virbium, vt ait Solinus, iunctum Scelerato vico, quamquam alij Vrbicum habent. Sed Liuius Virbius dicitur. Tullia ergo rediens è foro in domum patris, primùm venit in Sacram viam; ab hac in Cyprium vicum Sacræ viæ adiunctum, contra arcum Constantini; in illo enim confederunt Sabini; cum Romulus, & Tacitus in Sacra via fœdus fecissent. Cum ad caput Cyprij vici venisset, alter occurrebat vicus, cui postea Scelerato nomen, vnde & cliui incipiebat ascensus in Esquilias, vbi & patrem trucidatum offendit. Ex quibus tria deprehenduntur. Vicum Cyprium è Sacra via in ipsa planicie Suburrâ versus fuisse protensum; vicum autem Sceleratum secundum radices Esquiliarum. Vrbium clium autem eundem esse, quo nunc ascenditur ad Diui Petri ad Vincula, aut exiguo intervallo ab eo distantem. Cum autem domus Seruij Regis supra clium esset; inferur etiam non procul ab eodem templo S. Petri sitam, vbi nunc Minimorum Cœnobarum domus, & horti sunt. Hæc paulo accuratius enolui, vt de Marliano aliisque auctoribus iudicium feratur, qui eam Seruij domum in altero Esquiliarum vertice imminentem vico Patricio propè S. Mariæ Maioris ædem constituunt. Esto enim, quod inculcat, in eum vicum compegerit Patricios Seruius Rex, vt siquid noui molirentur, è superiori loco opprimi possent; Nunquid tamen ibi Rex habitat, qui supra Virbium clium, quod fatentur, domum habuit? quod si clius ille tanto spatio seiunctus erat; tam domus ab hoc vertice distabat, quam illi distant à veritate.

Vicus Cyprius, & Sceleratus

Lib. 1.
Lib. 4. ant.

Lib. 1.

Cap. 2.

Domus Seruij Regis ubi esset.
Marl. l. 3.
c. 24. & l.
5. cap. 18.

Veteris item facti monumentum prope vicum Cyprium erat, sororium sigillum: lignum nempe tranſuerſum, & viæ imminens, poſitum olim in expiationem Horatij, eius, qui occiſis Curiatijſ reuerſus victor ſororem quoque necavit. Dionyſius: *Eſt autem, inquit, in angiportu, qui à Cariniſ ducit ad vicum Cyprium, via nunc ſecundum Amphitheatrum & Eſquilias, vbi & ara manent tunc poſita, & lignum ſuper ea tranſuerſum, infixum duobus inter ſe aduerſis parietibus, quod capiti exeun- tium imminet.* Liuius: *tranſmiſſo per viam tigillo, capite adoperto ve- lut ſub iugum miſit iuuenem. Id hodie publicè quoque ſemper reſectum manet; ſororium ſigillum vocant.* Ad eundem Cyprium vicum locus ad Buſta Gallica, quod Roma recuperata, Gallorum oſſa, qui poſſederunt Urbem, ibi coaceruata ac condita; vt ait Varro. Aiunt ibi nunc poſitam ædem S. Andreæ cognomento in Portogallo, corrupta nempe appellatio- ne ad Buſta Gallica.

Dion. li. 3.
ant. Rom.

Liui. lib. 1.

Ædificia Eſquiliarum. Cap. X.

Plin. l. 36.
cap. 5.

Suet. in V.
Titi cap. 7.
Statua Lao-
coontis vbi
inuenta.

Therma
Traiani.

Pauſan.
lib. 5.

Marl. li. 5.
cap. 11.
Therma
Adriani.

CONTRA Amphitheatrum THERMÆ TITI ſunt, vt ſupra dicebam in ipſo colle ſitæ, quarum ſuperſunt reliquiæ, non longe à templo S. Petri ad Vincula. Suetonius: *Amphitheatro dedicato, Thermiſque iuxta celeriter extructis munus edidit apparatiſſimum.* In vineis loci ſtatuum Laocoontis laudatam à Plinio, conſeruatamque in hortis Vaticanæ Pontificiſ, inuentam viderunt tempora vix inchoata prioris ſeculi. Plinius eam ſtatuit in *Titi Imperatoris domo*: Itaque præter Thermas hæc quoque hanc partem Eſquiliarum inſederat. Poſthæc Titi balnea, TRAIANI THERMAS ſtatuit P. Victor, tamquam non longe diſtantes à Titianis. Sitas volunt prope templum S. Martini cognomento in Montibus: & illi multo vicinioreſ, quàm Templo S. Petri ad Vincula, vbi fuerat domus Seruij Tullij Regis. De hiſ etiam infra: quarum veſtigia, cum pro nouis fabriciſ repurgaretur locus ſuperioribuſ anniſ deprehenſa ſunt. Anaſtaſiuſ Bibliothecariuſ in vita Symmachi: *Intra Ciuitatem, inquit, Romanam, Baſilicam Sanctorum Sylueſtri, & Martini à fundamentiſ conſtruxit, Symmachuſ, iuxta Thermas Traianæ.* De Traianis thermiſ ſcripſit Pauſaniuſ, appellatque *λστεγα επω- vυμα αυτε*, Thermas ipſiſ cognomineſ. Operibuſ præterea, inquit, quam plurimiſ Urbem exornauit, quorum ceteriſ magnificentia præſtant Therma, quæ ab ipſo nomen acceperunt. Marlianus eo loci THERMAS ADRIANI collocat. Atqui hæ ſi fuerunt, in regione nona Circi Flaminij locatæ ſunt: ibique numerantur à P. Victore. Niſi forte Adrianuſ Thermas Traiani patriſ exornauit, additiſque ſigniſ, & picturiſ, paratu- què pulchriore inſtruxit. Eufebiuſ in Chronico: *forum Traiani, Ther- mas Traianæ, & Titianæ, & Pantheon hæud vere aſcribit Domitiano.*

Nec

THIS PAGE IS LOCKED TO FREE MEMBERS
Purchase full membership to immediately unlock this page

Get Smart

Over 2,000 years of
human knowledge in
797,885 volumes

Instant access
\$8.99/month

Continue

*Fair usage policy applies

re in Esquilijis. Nam cum dixisset de luco Fagutali, Mephitis, & Lucinae, subdit: *quorum angusti fines, non mirum. Iam diu enim late auaritia est. Item Lucus Larum, & Querquetulanum sacellum.* Nempè Lucus Larum: & Sacellum in Colle Cœlio quercubus cinctum easdem, propter auaritiam ad se cuncta trahentem, angustias habent. Varro: *Et unde ascendebant ad imam nouam viam Lucus est & Sacellum Larum.*

Vicus Patricius.

Iam VICVS PATRICIVS inter Esquilias, & Viminalem vbi nunc Ædes Sancti Laurentij in Fonte, D. Pudentianæ, & ima pars hortorum Perrettinorum. quod ibi vt dixi iussu Seruij Regis Patritij habitarent, ne quidpiam in humili molirentur, coniungitur Suburræ, & cliuo Suburrano. Martialis:

L. 7. ep. 72.

*Esquilijis domus est, domus est tibi colle Dianæ
Et tua Patricius culmina vicus habet.*

Suburra.

SVBVRRA celebris in Vrbi locus: vnde olim Regio SVBVRANA certis iam finibus terminanda est. Tres ergo Romani Colles, Esquilinus, Viminalis, Quirinalis cum prope forum Romanum desinant, vallem inter se relinquunt, quæ est Suburræ attribuenda. Hæc primo quidem plana, postea accliuus in Esquilinum assurgit. Vt autem certius eius constent fines; repetendum est, CARINAS, qui olim locus veluti Suburbium, vt dixi, Urbis fuit, ex eo appellatum, quia domos inuersas quasi nauium carinas haberet, incœpisse ab Urbis muro, quem posuerat Romulus ad Curias veteres, iuxta Arcum Constantini, inter Palatium & Cœlium. Porro hinc Carinæ (quamquam alij aliter statuunt) secundum Esquilias, & Cœlium, ultra Amphitheatrum protendebantur. Propterea Varro: *Cum Cœlio, inquit, coniunctæ Carinæ.* At contra Arcum Constantini, sub initium hortorum Cardinalis Pij, fuit Fagus Succusanus, inde dictus, vt ait Varro, *Quod succurrit Carinis.* Huic Pago fuit ima, erat Suburra. Immo & ab illo nomen accepit. Ego, inquit Varro, à Pago potius Succusano dictam puto Succusam. Quæ postea mutatis litteris Suburra hinc producta vallem, quæ extremos angulos Quirinalis, Viminalis, & Esquilij collis interiacet, complectebatur. Idem auctor aliunde nomen deriuans ait, *Suburra, quod sub muro terreo Carinarum.* Et paulo post: *Suburra, Iunius scribit, ab eo quod fuerit sub antiqua Vrbe, cui testimonio potest esse, quod subest et loco, qui Terreus murus vocatur.* Hic Murus quod Carinas attingeret, à Varrone *Carinarum* dictus, ad antiquam etiam Urbem pertinebat, quam scilicet Romulus & Tatius ampliarunt. Tunc enim recepta intra pomerium Sacra via, toto spatio templi Facis & Faustinae murus Capitolium versus ferebatur. Itaque Suburra quæ suberat terreo muro, hinc incipiens per vallem primùm, deinde per cliuam extendebatur, quo nunc ascenditur ad Ædem S. Luciae in Silice; cum Carinæ ex altera parte, minore spatio ambituque producerentur. Sic Martialis fauces, idest initium Suburræ constituit ad Argiletum & Forum Caesaris, vt dixi lib. 2. cap. vltimo. Quare Marlianus: *Suburra quæ inter Esquilias, & Viminalē iacet, principium habuit à foro Romano siue à foro Neruæ, finem vero ad cliuum Suburratum.* Et

Marl. l. 4.
cap. 20.
L. 5. c. 18.

prima

prima editione: *Viminalis collis ab occasu partem Quirinalis oppositam habet: & valli interiacenti plana Suburra fuit nomen.* Hac de causa Templum S. Agathæ, quod in fine Quirinalis, versus hanc vallem est situm, à S. Gregorio (ne aliquis dubitando ingenium ostendet) & nostro ævo, iure ponitur in Suburra. Nam ille sic scribit: *Arianorum Ecclesia; in regione Urbis illa, quæ Suburra dicitur, cum clausa vsque ante biennium remansisset, placuit ut in Fide Catholica * dedicari debuisset; quod factum est.* Idem alibi: *Quia ergo Ecclesia S. Agathæ sita in Suburra, quæ spelunca fuit aliquando prauitatis heretica, ad Catholice Fidei culturam Deo propitiante reducta est.* Suburræ autem Regionem, idest Urbis partem appellauit; nisi forte eius ætate pro Regione habebatur. Certe antiquitus habitata est: cum teste Varrone, in quatuor Regiones Urbis distributa, Suburrænam, Esquillinam, Collinam, Palatinam. Suburrænam Cœlium montem, Carinas cum capite Sacræ viæ; & Suburrænam continebat. Quare Suburra, quæ nomen dabat antiquæ Regioni, præcipua & ampla pars illius erat, de scriptis terminis patens.

Templum
S. Agathæ
in Suburra
Dia. li. 3.
cap. 30.

Lib. 3. epist.
epist. 19.

Iam ut ædificia attingam; *CAESAR habitauit primo in Suburra, modicis ædibus;* referente Suetonio. Ibidem canente Martiale *STELLA CONSVL ædes habuit:*

Suet. in V.
Cæs. c. 46.
Li. 12. ep. 3.

Vel si malueris prima gradiere Suburra;

Atria sunt illic Consulæ alta mei.

Eodemque libro clamorosa nuncupat, feruentem Iuuenali, propter populi frequentiam; quod ibi rebus venum expositis mercatus esset. Idem lib. septimo cum alia enumerasset, subdit:

Quidquid villicus Vmber, aut colonus,

Aut Tusci tibi, Tusculiue mittunt;

Aut rus marmore tertio notatum,

Id tota mihi nascitur Suburra.

Et alibi: *Hæc igitur media quæ sunt mihi nata Suburra;*

Mittimus Autumni cerea poma mei.

l. 10. ep. 92

Eadem infamis meretricijs nundinis, nec aliæ Horatio Suburræ canes, quam lupæ.

Subibat deinde Suburræ *CLIVVS*. Hic est, quod ad Tempia Sanctarum Virginum Luciæ, & Praxedis hodie ascenditur. Martialis de antiquo cliuo:

Illic Orpheæ protinus videbis

Altum vincere tramitem Suburræ,

Vdi vertice lubricum theatri.

l. 10. ep. 19

At quod *THEATRVM* prope Suburræ? Fuluius: *Circi, inquit, forma, ac sedilium vestigia adhuc apparent inter Viminalem, & Esquiliæ iuxta Suburræ; ubi nunc Aedes S. Laurentij in Fontana, & S. Euphemie.* Negat Marlianus, quod Circensis moles vicum Patricium, aut magnam Suburræ partem clausisset. Verum ibi si aliqua fuit pro ludis fabrica, non alia profecto fuit, quam Theatralis, vt habetur ex Martiale, nisi per Cæthachresim Theatrum, pro Circo potuit. Sed fortasse non Theatrum

Li. 5. c. 136.

ad ludos ibi describitur, sed fons aliquis in summo cliuo Suburrano structus ad formam Theatri, nempe testudinatus, & fornice cameraque suspensus iuxta Plinij domum, quò librum Poëta mittit, aut etiam in ipsa domo. In quo sane recuruo, & humidæ rotunditatis fonte, assiduo aquarum lapsu stillicidique lubrica Orphei statua feras, auesque cantu perducere videbatur. Tria quidem stabilia Theatra in Vrbe fuisse nouimus. Quartum hoc statuere in terræ pondus non ausim, nisi alius, clariorque antiqui auctoris proferatur locus: aut pro Theatro Circus fuisse demonstretur. Porro illos versus in epistola ad Priscum Plinius adducens summet DOMVS ipse meminit positæ in Esquilij, *Alloquitur*, inquit, *Musam: mandat ut domum meam in Esquilij quærat, adeatque reuerenter.* Erat igitur in Collis vertice supra Ædem S. Lucie cognomento in Silice, quam Ecclesiastici scriptores & antiquarij in Orphea nuncupant, deducto fortasse nomine à veteri Orphei simulacro. Habent etiam Orthea, & id templum nominant in Septifolio, à vicino scilicet SEPTIZONIO, quod multo ante Seuerianum structum est. Sic in vita Gregorij IX. legimus: *Pontifex creatus prope Septizonium in Diaconia Sanctæ Lucie in Septifolio; aliàs: Orthea: & in Silice*, ut dicitur in vita Honorij III. Huius Septizonij meminit Suetonius in Tito: *Natus est prope Septizonium sordidis edibus.* Quas fortasse postea in domum & suas Augustas ædes mutauit, haud longe adiunctis Thermis. Iam Plinianæ domui minorem alteram *Pedonis* Poëtæ nobilis, an Causidici subiicit Martialis:

Li. 3. epist.
ultima.

Apud Ciac
conum.

Cap. 2.

Illic parua domus tui Pedonis

Calata est Aquile minore penna.

Arcus Gal
lieni.

A Cliuo Suburrano rectâ eunti occurrit ARCUS GALLIENI è Tiburtino lapide cuius hæc inscriptio est:

GALLIENO CLEMENTISSIMO PRINCIPI
CVIVS INVICTA VIRTUS SOLA PIETATE SVPERATA EST
M. AVRELIVS DEDICATISSIMVS NUMINI,
MAIESTATIQUE EIVS.

Fulu. lib. 1
Mar. l. 5.
cap. 14.
Macellum
unde dicitur.

In eodem Colle domum, & hortos Gallieni fuisse probabilis coniectura est, ut dicam postea. Ibidem S. Viti Ædes, quam in MACELLO nuncupant. P. Victor Macellum Liniani, seu Liuianum in Esquilij: in Regione II. Cælij Montis Macellum magnum constituit. De Macello alij rectè scripserunt; tamen hic prætereundum non est. *Est enim Macellum*, ut ait Varro, *ubi olerum copia*; Sed paulo post non de his tantum, sed alijs, quæ vitæ vsui sunt, loquitur. *Hæc*, inquit, *omnia postquam contracta in vnum locum, quæ ad victum pertinebant, & edificatus locus, appellatum Macellum; ut quidam scribunt, quod ibi fuerit hortus: alij quod ibi domus eius fuerit, cui cognomen Macellus, quæ ibi publice diruta, à qua edificatum hoc; quod vocatur ab eo Macellus.* Hoc postremum sensit Festus. At Plutarchus tantum carnibus publicè vendendis Macellum parat. *Ferunt*, inquit, *Romæ latronem truculentum fuisse, nomine Macellum, qui multis deuerberatis vix tandem captus, supplicioque affectus; ut ex pecunia eius locus carnibus publicè vendendis edificatus*

re. quæst.
Rom. q. 54.

ficatus

THIS PAGE IS LOCKED TO FREE MEMBERS

Purchase full membership to immediately unlock this page

Know Your Bible

Forgotten Books' Full Membership provides unlimited access to more than 28,000 volumes of Christian literature for \$8.99/month

HOLY BIBLE

Continue

*Fair use policy applies

Cn. Pompeij, nempe in Carinis, & Philippo Principe ad fiscum Cæsareum deuenisse. At quæ sequuntur, villam, non domum in Vrbe describunt. *Et villa inquit, eorum via Prænestina, ducentas columnas uno peristylo habens, quarum L. Christeæ, Claudianæ L. Siennitides L. Numidicæ pari mensura sunt. In qua Basilicæ centenariæ tres. Cætera huic operi conuenientia, & Therma, quates præter Urbem, ut tunc, nusquam in Orbe terrarum.* quæ postrema verba villam semouent Vrbe. De alijs Esquilinis fabricis, nempe hortis, & Basilica Lucij, & Caij, Aquæductibus, Hortis Mæcenatis alibi dicam. Hi sane Mæcenatiani contigui hortis domus Neronianæ & in potestate principum magnam Collis partem occuparunt.

*Liui. dec. 3.
lib. 6.*

Prope Mæcenatis hortos VIRGILII DOMVM fuisse testatur Ælius Donatus in eius vita. *Habuit, inquit, domum Romæ in Esquilij iuxta hortos Mæcenatianos. In iisdem Esquilij Propertius, ac Persius poetæ habitarunt. Æliorum quoque domus ibi constituitur ab ijs, qui Marij trophæa inibi recognoscunt. Demum Campus Esquilinus ab Vrbe diuisus pro sepulchris peramplus in plano Colle fuit. Liuius: Consules Numidas transire Esquilias iusserunt: nullos aptiores inter conualles, tectaque hortorum, & sepulchra, & cauas undique vias ad pugnandum futuros rati. Sed auctis mœnibus campus ultra submotus est, versus templum S. Laurentij extra muros.*

Collis Viminalis . Cap. XI.

*Plin. l. 16.
cap. 10.
Situs Viminalis
Collis .*

*Therma
Diocletiana
in Viminali.*

COLLIS VIMINALIS à Ioue Vimineo olim dictus est. Varro: *Tertia Regionis Colles ab quinque Deorum fanis appellati. E queis nobiles duo colles: Viminalis à Ioue Vimineo, quod ibi ara sunt eius; aut quod ibi vimina nata fuerunt.* Plinius: *Colle in quem vimina petebantur.* Situs Collis oblongus, & angustus est. Exurgit è valle, in qua templum colitur Virginis cognomento à Montibus secundum viam, quæ inde ad Palatium Quirinale Pontificis rectâ deducit. Dextrorsum Suburrâ, & clium Suburrânium, vicum Patricium, & Esquilias habet: lævorsum illi adiacet vallis olim Quirini Æde in cliuo, nunc S. Vitalis templo insignior: quæ deinde paulum edita inter hortos, & vineta ad Thermas vsque Diocletianas serè perducitur. Ipse autem Viminalis molli cliuo ascendens vsque ad Ædem S. Laurentij cognomento in Paliſperna, inde perpetuo iugo porrectus viam intersecat ab alta olim semita, nunc quatuor fontium, tendentem ad Liberianam Ædem Magnæ Virginis. tum occupat villæ Perettinæ partem, aliorumque hortorum, & villarum. tum exæquatus, complanatusque ad Thermas Diocletianas, inde ad mœnia decurrens indiscretis finibus, Esquilij dextrorsum, sinistrorsum Quirinali commiscetur. Habet ergo à Septentrione Quirina

rinalem : ab ortu muros Urbis : à meridie Esquilias : ab occasu Suburram, & vallem, quæ Esquilias, Viminalem, & Quirinalem interiacet. Porrò hic Collis antiqui nominis iacturam fecit, nec vulgare alterum, quasi naufragus apprehendit. Ideò & vulgo vix notus, præterquam ad ædem S. Laurentij in Palisperna mutuatus ab illâ cognomen.

Causa vero, cur hi tres Colles, Viminalis, Esquilinus, Quirinalis circa Thermas Diocletianas vsque ad muros Urbis indiscriminatim iungantur, Tarquinij vetus est agger, vt primo libro dictum est. Naturalis enim locorum situs, eos colles tenui valle discretos depressis in planiciem verticibus pœne exæquarat : atque Urbem hac ex parte intutam, & hostium incurfibus obnoxiam fecerat. Itaque septem stadia, nempe passus octingentos septuaginta quinque munitione producta, & ad mœnium altitudinem edita, interiora trium Collium latissime Romani complanarunt, vt indeprensis terminis iungerentur. Quamuis autem tanta non esset eius munitionis latitudo, quanta thermas, & mœnia interiacet, cum, referente Dionysio, *lata esset quinquaginta pedes*; tamen vt commodus ad eam esset accessus; omnia circum complanari, tresque montium vertices quamquam modicis vallibus discretos omnino exæquari placuit. Proprie autem munizio erat ad mœnia, vbi deficientibus collibus, ingesta humò locus est oppletus; terreusque agger, quem perductus murus sustinebat, eius altitudini fere æquatus. Hæc de situ Collis.

Tres colles simul iungiti.

Plin. lib. 3. c. 5. Dionys. lib. 9. Str. lib. 5.

Quod ad ædificia pertinet, lauacrum **AGRIPPINÆ**, ac Thermas **OLYMPIADIS** in Viminali P. Victor, & alij deinceps statuerunt. Sed lauacrum balnea sunt, ne quispiam fortasse fontem designet. Lampri- dius in Commodò: *Opera eius*, inquit, *præter lauacrum, quod Cleander nomine ipsius fecerat, nulla extant.* Vbi de balneis loquitur. Porrò hæc balnea Agrippinæ matris Neronis sub templo B. Martyris Laurentij quæ collis declinis est in vallem Quirinalem, fuisse, cum defossi lapides, tum antiquariorum probat auctoritas. Thermas autem Olympiadis in ipso templo; ac Cœnobio Monialium statuunt acta eiusdem martyris. Siquidem in ijs legimus Beatissimum Iuuenem Christi causa crematum, affatumque ad lentum ignem crate ferrea in thermis Olympiadis expirasse. Ad quem locum victoris laurea cōsecratum substructo subterraneo templi sacello habetur populi Romani religiosa celebritas. Quæ autem fuerit hæc Olympias ab alijs libenter audiam. At **NOVATVS** balneas Nouatianas inter templa B. Laurentij, & Pudentianæ Virginis, eiusdem germanus simul cum Timotheo fratre fecisse fertur. vt à scriptoribus Ecclesiasticis non modo Nouatianæ, sed & Timotinæ nuncupentur. Anastasius in vita S. Pij I. Papæ: *Rogatu, inquit, B. Praxedis dedicauit Ecclesiam Thermas Nouati in vico Patricio in honorem sororis suæ S. Pudentianæ.* Fuit etiam Nouatus, ad quem scripsit Seneca de Ira: eiusque frater fuisse creditur. nec puto eius nomen quis traduxerit ad Thermas. Sed præter clariores Cæsarum Thermas, plurimas priuatorum Ciuium, aut ad quæstum paratas, quæ populum quòtidie lauantes exciperent, cer-

Therma Agrippina, & Olympiadis.

In Vitru.
lib. 5. c. 10.
Plin. l. 36.
cap. 15.

Li. 17. c. 1.

Loc. cit.
Nymphæa
fuerit Pa-
latia.

Seu fontes
ut alijs
placet.

Nymphæ
pulchra æ-
dificia,
Nymphæ-
rū statuis
& fontib.
ornata.
Ammian.
lib. 15.

tum est fuisse. P. enim Victor, ut etiam notavit Philander, supra octin-
gentas agnovit. At Plinius: *Adiicit Agrippa gratuita præbita balinea*
CLXX. quæ nunc Romæ ad infinitum auxere numerum.

Censentur in hoc eodem Colle à P. Victore, & ab Antiquarijs DOMVS
Aquilij Iure Consulti. Q. Catuli; & M. Crassi. Sed cur M. Crassi? Nam
Plinius, quem supra citavi, scripsit: *Crassus Orator* (& loquitur de L.
Crasso) *fuit in primis nominis Romani. Domus ei magnifica; sed ali-*
quanto præstantior in eodem Palatio Q. Catuli, qui Cimbro cum C. Ma-
rio fudit. Multo verò pulcherrima consensu omnium, ætate ea, in colle
Viminali C. Aquilij equitis Romani, clârioris illa etiam quam Iuris Ci-
vilis scientia. Hæc sola igitur in Viminali; aliæ duæ in Palatino, in quo,
Regione 10. numerat etiam P. Victor domum Q. Catuli. At de M. Crasso
quî occisus est à Parthis. (si de hoc sermo est) scribit Plutarchus: nihil
ipse ædificavit, nisi propriam domum. Sed ubi fuerit, non tradit.

Eodem P. Victore & Sexto Rufo referentibus, Regio quinta Esquilina,
in qua Collis Viminalis, habuit, incertum qua sede, NYMPHÆVM
Alexandri Imperatoris. Gulielmus Philander docet Nymphæa ædificia
fuisse, in quæ gratiæ, & voluptatis causâ aqua deducebatur. Zonaras
tamen, inquit in Leonis primi vita putat esse Palatia publica, in quibus
qui angustius habitarent, nuptias celebrarent à Nympharum statuis di-
cta. Idetiam scripsit Iuriconsultus ad leg. V. Cod. Iustin. de Aquæduct.
Nempe, *Nymphæa patuisse nuptias celebrantibus, & ædes non habenti-*
bus. At interpres in Iulium Capitolinum, ubi de Gordiano Iunioris,
scribit, *opera Gordiani nullæ extant, præter quadam Nymphæa, & bal-*
nea, ait, *errare, qui vel domos nuptiales, vel balneas intelligunt Nym-*
phæorum nomine. Subditque, *Nymphæa esse salientes, vel manu stru-*
ctos fontes aquam in publico eiaculantes, distinctos à lacubus, quibus aqua
accipitur, non salit. Anastasius hac significatione videtur v surpassisse in
vita Hilari Papæ. *Nymphæum.* inquit, *& triporticum fecit ante Orato-*
rium Sanctæ Crucis, ubi sunt Columnæ miræ magnitudinis; quæ dicun-
tur hecaton penta. Hoc enim loco Nymphæum aliud non est nisi fons in
media illa porticu centum quinque columnarum, de quo fonte plura idem
subijcit, neque alium puto describit. Idem in vita Siluerij. PP. ait: *In-*
tra Ciuitatem autem grandis fames erat, ita ut aqua vendæretur pre-
tio, nisi Nympharum remedium subuenisset. ubi Nymphas pro fontibus
videtur v surpassisse. Nec tamen displicet opinio Zonaræ, & Iuriconsulti.
Cur enim Nymphæa inter pulchra ædificia laudantur magno sumptu Ca-
sarum facta, si tantum in vsum exilientis aquæ facta sunt? Probabile est
etiam Nympharum statuis, & quod aiebat Philander, Nymphæa aqua-
rum copia, quibus Nymphæ delectari credebantur, abundasse, ad lo-
ci pulchritudinem. Ideo alijs *lymphæa* sunt, & *balnea mulierum.*
Præter hæc Alexandri, & Gordiani, Iouis à P. Vict. Marci Nymphæum,
ab Ammiano refertur; cuius sedes non ignoratur inter Caelum, & Pa-
latinum, ubi erat Seueri Septizonium. *Ad Septizonium,* inquit, *ope-*
ris ambitiosè Nymphæum Marcus condidit. Cætera huius collis ædificia,
præter

THIS PAGE IS LOCKED TO FREE MEMBERS
Purchase full membership to immediately unlock this page

Get Smart

Over 2,000 years of
human knowledge in
797,885 volumes

Instant access
\$8.99/month

Continue

*Fair usage policy applies

Eutropius
lib. 10.

Nicephor.
l. 7. c. 49

Anulinum, Bassum, ceterosque alios ditavit, Seuerus, ædibus quoque memoratu dignis; quarum præcipuas videmus, Parthorum que dicuntur, ac Laterani. Eadem Eutropius. Domum Lateranorum successu temporis possedit Constantinus; idemque B. Siluestrus habitandam dedit: aut Miltiadi, qui B. Siluestrum præcesserat, vt putat Cardin. Baronius. Nicephorus. Quod sane Palatium Lateranense ipse quoque Constantinus ingentibus impensis magnifice construxit, & Christo sacrauit. Nam & Basilicam Lateranensem in eo extruxit, & Pontifici Christi Vicario donauit. Deinceps vero in eo Romani Pontifices habitauerunt, donec commigrarunt in Vaticanum, amplissimis ædibus inibi ædificatis.

Eiusdem Domus Lateranorum meminit Iulius Capitolinus in Marco Antonino. Natus est, inquit, Marcus Romæ in Monte Cælio, in hortis: educatus est in eo loco, in quo natus est, & in domo Aui sui Veri iuxta ædes Laterani. Iam pauca sunt quæ de Cælio eiusque ædificijs dici possunt.

In eo prima DOMVS crustata marmore sub Cæsare Dictatore fuit. Plinius: Primum Romæ parietes crusta marmoris operuisse totius domus suæ in Cælio Monte Cornelius Nepos tradidit Mamurræ Formijs natum Equitem Romanum; præfectum Fabrorum C. Cæsaris in Gallia.

Præterea Domus TETRICORVM, qui inter XXX. Tyrannos sub Galieno XXII. & XXIII. numerantur, posteaque ducti sunt in triumphum ab Aureliano. Trebellius in Terrico iuniore: Domus inquit, Tetricorum hodieque extat in Monte Cælio inter duos lucos, contra Itium Metellinum pulcherrima, in qua Aurelianus pictus est, utrique prætextam tribuens, & Senatoriam dignitatem accipiens. Quam cum dedicasset, Aurelianum ipsum dicuntur duo Tetrici adhibuisse conuiuio. Domus,

Cic. l. 3. de
offic.

siue INSVLÆ non bona fide venditæ meminit Cicero: Cum in Arce Augurium Augures acturi essent; iussissentque Titum Claudium Centimalum qui ædes in Cælio monte habebat, demoliri eas; quarum altitudo officeret auspicijs. Claudius proscripsit, in sulam vendidit: Ex quo intelligitur, domum in parte Cælij fuisse, quæ procurrat versus Palatium Capitolio propinquior; & magna altitudine sublatam, quæ captantibus auguria è Capitolij arce editissima officeret: Quod indicat sublimitatem rectorum Romanorum.

3. Fast.

Campus in eodem MARTIALIS nomine ad ludos, & Equiria, id est: cursus equestres, qui pridie idus Martias ibi fiebant in honorem Martis, si forte Tiberis plana Urbis inundasset. Ouidius:

Alterâ gramineo spectabis Equiria Campo,

Quem Tiberis curuis in latus urget aquis.

Qui tamen eiecta si forte tenebitur vnda;

Cælius accipiet puluerulentus Equos.

Id rarum, cum raro inundet Tiberis, præsertim adulto iam Martio. Etsi campus decursionis gratia vacuus ab ædificijs, in dorso Montis non longe à Basilica Lateranensi esse debuit. Porro clius, quo secundum ædem Sanctorum Ioannis, & Pauli ascenditur, VICVS SCAVRI olim dictus;

dextrorsum habuit paternas ædes B. Gregorij, & in Cœnobium ac S. Andreæ templum à Sanctissimo illo Pontifice conuersas.

Verum ad ædem Beatorum Ioannis, & Pauli, Tulli Hostilij DOMVS Tertij Romanorum Regis, & CVRIA de eiusdem nomine HOSTILIA fuit. Hic enim Rex diruta Alba Romam Albanos traduxit. *Cœlius*, inquit Liuius, *additur Vrbi Mons, & quò frequentias habitaretur, eam sedem Tullus Regiæ capit, ibique deinde habitauit. Templumque a ordini à se aucto curiam fecit, quæ Hostilia vsque ad patrum nostrorum ætatem appellata est.* Terunt Albanos habitasse, vbi templum Virginis cognomento in Dominica. Alij contra, ibi collocant CASTRA PEREGRINA, idest domicilia, & hospitia peregrinorum ab Augusto, vt aiunt instituta: quibus lapides ibidem inuenti suffragantur; cum primi auctores hæc eadem Castra ponant in montis crepidine, vbi Ædes Sanctorum Quatuor Coronatorum; quæ sedes quidem aptior videtur, ac tutior. de quibus Castris Sextus Rufus, & P. Victor in II. regione Urbis. Ammianus: *Missus exinde Romam, Rex Chodomarius Germanorum, in Castris peregrinis, quæ in monte sunt Cœlio, morbo veterni consumptus est.* Porro cum Albanis nouis Ciuibus traditus fuerit Mons Cœlius ad habitandum, eorumque principes dicantur à Liuiio Tullij, Seruilij, Quintij; Geganij, Curiatij, Chlelij: probabilissimum est, nobiles horum familias domos in eodem colle deinceps habuisse.

Quod autem à P. Victore dicuntur in Cœlio fuisse MANSIONES ALBANÆ, suspicor non tam id referri ad veteres illos Albanos, quam alios milites, quibus Cæsarum principatu cum in Albano Castra, & familiæ essent, necesseque haberent saepe, accitu Imperatorum, alijsque de causis Romam ventitare, mansiones quoque in eadem, domosque paratas habere debuerunt. Meminit illorum Herodianus: *Visum est, inquit, militibus ijs, quorum ad Urbem Romam sub Monte Albano castra erant, atque in his liberi eorum, coniugesque relictae, neci dedere Maximinum.* Iulius Capitolinus in vita Maximini: *Timentes milites, quorum affectus in Albano Monte erant: affectus autem sunt fortunæ, coniuges, liberi.*

Refert etiam Appianus, Antonio post mortem Cæsaris turbante Rempubli-
bolicam, ibidem stationes militum fuisse: *Ad portam, inquit, rectâ pro-*
perauit Antonius, & inde porro Albam, verbis vt putabat milites redu-
cturus ad officium; sed cum peteretur telis è mœnibus retrocessit. duæ enim legiones ab illo ad Octauium Cæsarem defecerant. Qui, vt idem auctor paulo post: *omnibus Albam conuenire iussis, rem significauit Senatui.* Dion, siue Xiphilinus in Heliogabalo: *Quasi milites quosdam ex ijs cœ-*
gisset, qui stipendia faciebant in Albano, Spartian. in Anton. Carac. Pars
militum apud Albam, Getam occisum ægerrimè accepit: clausisque portis
diu Imperator non admissus, nisi delinitis animis, non solum querelis de
Geta, & criminationibus editis, sed enormitate stipendij militibus, vt so-
let, placatis, atque inde Romam redijt. Extat adhuc, vt aiunt, apud re-
centem Albam veterum forma Castrorum quadratis muris, quæ adhuc statua militum indicet.

Domus & Curia Hostilij Regis. Liv. lib. 1. a Idest Senatus, adlectis Patribus, qui distinctior gentium. Onuphrius in Vrbe.

Amm. l. 16

Loc. cit.

Mansiones Militum Albana.

Lib. 8.

Appian. de Bell. ciuil. lib. 3.

Dion l. 79. Militum Castra in Albano.

Templum
Claudij
Caesaris.

Iam, vbi Ædes S. Stephani cognomento Rotunda, statuit Cæsar CLAVDII TEMPLVM, de quo Suetonius in Vespasiano: *Fecit templum D. Claudij in Cælio Monte cæptum quidem ab Agrippina, sed à Nerone prope funditus destructum.* Fuisse eo loci docet Frontinus scribens, *arcus Neronianos, qui adhuc videntur, desisse ad templum Diui Claudij.* Porro B. Protomartyris templum ipsum Claudij fuisse probabilius est quam Fauni Capripedis, vt multi, quod scripsit Vgonius, affirmant, nemo probat. Id verò Simplicius I. Pontifex consecrauit. De eo Anastasius: *Dedicauit Basilicam S. Stephani in Cælio Monte.* In eodem Deæ CARNÆ Ædes condita à Bruto primo Consule, quæ credebatur conseruare humana viscera, & præesse cardinibus, vt ait Ouid.

6 Fast.

Prima dies tibi Carna datur, Dea cardinis hæc est;

Numine clausa aperit, claudit aperta suo.

Lib. 7.

Pluribusquè fabulam prosequitur, quomodo puerorum viscera defendat à strigibus. Ibidem ARMAMENTARIVM. De eo, alijsque Herodianus: *quippe iussis effringi publicis armamentarijs in quibus pompa magis instrumenta, quam belli asservabantur.* Ædes insignes VECTILIANÆ in eodem censentur, vbi occisus est Commodus. Quæ *Vestibiani* dicuntur à Cassiodoro. De ijs Lampridius in Commodio: *Ipse ad Cælium Montem in Vectilianas ædes migravit, negans se in Palatio posse dormire.* In eodem DOMVS Philippi ponitur à P. Victore. qui videlicet post Gordianum imperauit. In infimo cliuo eiusdem Cælij MINERVÆ cognomento captæ Delubrum, fortasse non longe ab æde B. Gregorij: vbi quinquatria fiebant XIX. die Martij. Ouidius:

In Chronico.

Iul. Capitol. in Per-
tinacæ.

Ouid. 3.
Fast.

*Vna dies media est, & fiunt sacra Mineruæ,
Nomina quæ à iunctis quinque diebus habent.*

*Cælius ex alto, qua mons descendit in æquum
Hic vbi non plana est, sed prope plana via.*

*Parua licet videas captæ delubra Mineruæ,
Quæ Dea natali cæpit habere suo.*

Die primo quinquatruum, quo propterea sacra fiebant sine gladiatoribus, vt idem paulo ante cecinerat.

De Arusp.
respons.
Li 4. c. 18.

COELIOLI qui Cælio additus modicè accliuus pertingit ad viam Latinam, meminit Varro: eoque traductos ait *Principes de Cælianis, qui à suspicione liberi erant.* M. Tullius: *L. Pisonem quis nescit his ipsis temporibus maximum, & sanctissimum Dianæ Sacellum in Cæliculo sustulisse?* Hoc, non vt Marliano placet, vbi Ædicula Sancti Ioannis cognomento ante portam Latinam, statuendum est. hanc enim in via ipsa Latina positam videmus, cum Sacellum DIANÆ maximum in ipso tumulo qui viæ imminet Cicero posuerit. An ibi L. Cornificius aliquid struxerit, qui sub Augusto Ædem Dianæ ædificauit, incertum est. De vtroque Cælio Martialis:

Sueton. in
Aug. c. 29.

Lib. 12.
epig. 18.

*Dum per limina te potentiorum
Sudatrix toga ventilat, vagumque
Maior Cælius, & minor fatigat.*

Mons

occasum e
berim. Eu
stienst rec
verices ve
eis hoc zu
Ouidius:

C

Et alibi.

LAVEE

catur, et

Loreti ma

riam vic

uium effe

Nomen aut

ques: aly

boninum,

tum: gen

liquis d

Sacello,

Sed & loc

Remus de

Porro

populi La

uius, in

factum f

ptas Ciuit

in are, co

huic temp

um com

Romania

uem inger

ne immol

misloque a

THIS PAGE IS LOCKED TO FREE MEMBERS

Purchase full membership to immediately unlock this page

Know Your Bible

Forgotten Books' Full Membership provides unlimited access to more than 28,000 volumes of Christian literature for \$8.99/month

HOLY BIBLE

Continue

*Fair use policy applies

Diana tē-
plum vbi
esset.
L.6. epi.64

mastravit. *Fixa*, inquit Liuius, *per multas etates cornua in vestibulo templi Dianæ monumentum ei fuere miraculo*. Sed & alia; præter ea mastrata bouis, adiecta cornua indicat Plutarchi locus. Neque huius templi sedes, vbi nunc S. Sabinæ colitur, statuenda est, vt quibusdam placet. sic enim legimus apud Martialem.

*Quique videt propius magni certamina Circi,
Laudat Auentina vicinus Sura Dianæ.*

L.7. epi. 72

Palphurius enim Sura nobilis Orator è domo propinqua Dianæ templo in Circum Maximum despiciebat. Circus autem sub altero Auentini latere, quod ad ortum spectat & Palatium, iacebat; cum Ædes B. Sabinæ martyris imminens Tiberi cum suo Collis iugo Septentrionem prospiciat. Itaque Dianæ templum potius statuendum est in summo cliuo sinistrorsum, versus Ædem B. Priscæ. Hæc enim est aptior sedes, facilemque prospectum habet in Palatinum, Capitolium, Cælium, aliaque veteris Urbis loca celeberrima. Ab eius fanis nobilitate Auentinus Dianæ Collis dictus est. Martialis.

Esquilij domus est, domus est tibi Colle Dianæ:

Idem: *Aut Collem dominæ teris Dianæ.*

Sil. lib. 13.

Hic Dianam aduersus Annibalem confedisce cecinit Silius:

At qua vicinis tollit se collibus altæ

Molis Auentinus, viden vt Latonia virgo

Accensas quatiat Phlegetontis gurgite tedas?

Plutarch. in
V. Gracch.

Eò confugit C. Gracchus vim fugiens Opimij Consulis, indeque trans Tiberim elapsus est, quod frustra adducit Marlianus vt templum ad D. Sabinæ statuatur; nam eodem modo elabi potuit ex eo, quem designauit, loco. Appianus id quasi propugnaculum Gracchanos occupasse memorat, vt ostendatur firmitas, & magnitudo ædificij. *Cum his* inquit, *qui eos circumsteterant, Dianæ templum inuadentes per vim retinere conabantur*. In eodem Colle aliud templum eadem Diana diuerso habuit nomine. LVNÆ enim templum dictum est. De eo P. Victor. Colebatur in fine Martij mensis. Ouidius:

Lib. 2. de
Bell. ciu.

*Luna regit menses, huius quoque tempora mensis
Finit Auentino Luna colenda iugo.*

Vitruuius
lib. 5. c. 5.

Hæc fortasse illa est ædes, quam ornauit L. Mummius, Vitruuius: *Auream habemus L. Mummius, qui diruto theatro Corinthiorum eius aenea Romam deportauit, ea de manubijs ad ædem Lunæ dedicauit.*

Liui. dec. 1.
lib. 5.

Ibidem IUNONIS REGINÆ fanum celebre, quod captis Veijs, & asportato Iunonis simulacro ex præda Veientana Camillus condidit. Liuius. *Integramque in Auentinum, æternam sedem suam, quò vota Romanæ Dictatoris vouerant, perlatam*. Vbi templum ei postea idem qui

Dec. 3. li. 2.
Dec. 3. li. 7.

vouerat Camillus, dedicauit. De alio signo Idem: *Signum aeneum matronæ Iunoni in Auentino edificauerunt*. Idem alibi: *Tacta de Cælo Ædes in Auentino Iunonis Reginae*. Et paulo post: *per Boarium forum in cliuum publicum, atque ædem Iunonis Reginae peruentum*. Cliuo publico ascendebatur in Auentinum è valle Circi, vt hodie ad latus Ædis S. Anastasiæ

stasiæ videmus. Prope summum cliuum dextrorsum sita ædes S. Sabinæ. Itaque hic potius Iunonis Reginae, non autem commune illud Dianæ templum collocandum est. Videmus in veterum Augustarum numismatis frequentem Iunonis Reginae effigiem.

Vbi templum Iunonis Reginae.

Templi MINERVÆ in eodem colle incerta sedes. Celebrabatur à Populo die decima septima Iunij. Ita Ovidius:

Iam sex, & totidem luces de mensē supersunt,

Huic unum numero tu tamen adde diem.

Sol abit è Geminis, & Cancri signa rubescunt,

Cœpit Auentina Pallas in arce coli.

Li. 6. Fast.

In eodem summo Colle, quæ pars REMVRIA dicta est, Ædes BONÆ DEÆ condita, quæcunque illa fuerit; cui tantum fœminæ sacra faciebant.

Ovidius: *Interea diua canenda Bona est.*

Est moles nativa loco, res nomina fecit:

Appellant saxum, pars bona montis ea est.

Huic Remus institerat frustra, quo tempore fratri

Regna palatinae prima dedistis aues.

Templa patres illic oculos exosa viriles

Leniter accliuo constituere iugo.

Li. 5. Fast.

Claudia Virgo Vestalis dedicauit. postea verò,

Liua restituit ne non imitata maritum

Esset & ex omni parte sequuta virum.

Interpretes Ouidij molem illam seu locum natura editum, qui saxum dicebatur, captatis Remi auspicijs insignem; Tiberi imminentem faciunt: & Antiquarij antiquam Ædem, vbi templum S. Mariæ cognomento Auentinæ colitur, ibi constituunt. Videant tamen oportet, an leniter accliuum dici possit iugum; edita tamen pars Auentini, vbi Ædes Magnæ Virginis; quod de sede templi Bonæ Deæ dictum est. Spartianus de Adriano: *Fecit & Aedem Bonæ Deæ.* An hoc ipsum, an alibi positum, non constat.

Remuria, & Aedes Bonæ Deæ vbi essent.

In ea quidem parte, quæ vergit ad Tiberim CACI olim spelunca fluuius imminebat; moles enim saxea teste Virgilio, *Spelunca dorso insurgens laeuum ad amnem incumbebat.* Propterea Herculis Victoris templum in eadem crepidine collocant, vbi Cacum latronem magna incolarum lætitia occiderat. Vbi & scalæ GEMONIÆ decliues in Tiberim, à ponuntur; quò trahebantur, abijciebanturque supplicio damnati. Harum crebra mentio apud auctores. P. Victor in xij. Regione Auentini posuit. *Dicti Gemonij gradus, quod locus esset gemitus, & calamitatum.* Nam quod aliqui augurantur de Gemonio auctore, & vel qui primus sit exturbatus, parum comperi. *Gradus vel scalæ dicebantur, quod surrectus foret locus; & gradibus quibusdam conscenderetur.* Cælius Rhodiginus. Quasi in summum scalarum damnati abijcerentur. Mihi verisimilius est in alijs etiam gradibus fuisse depositos; ideoque paulo latioribus. Quod indicant numerosæ sub aliquot Principibus cædes. Dion:

Caci spelunca.

Fulu. li. 2. Marl. li. 4. cap. 4.

Cæl. Rhod. lib. 10. c. 5.

Dion l. 59.

Hoc

Dianæ templo
Auentini la-
Ædes B. Sabin-
tionem pro-
a summo cliuo
sedes, facilem-
aliquæ vete-
narius Dianæ

trans Ti-
ad D. Sa-
lignavi, lo-
memo-
inquit, qui
conu-
habuit no-
Celebar in

Au-
cuis
&
Lig-
Ro-
idem qui
ma-
de Cælo de-
fructu
Cælo publico
S. Ana-
cistæ

Dion l. 58

Hoc modo multi viri morte affecti, multæ mulieres aliæ in carcere, aliæ ad tribunal protractæ captiuarum instar: & earum quoque in Gemonias proiecta corpora. At Dion ipse Gemoniarum sedem incertam fecit. Nam de Seiano sic ait: Cumque in Capitolio sacrificasset, ac inde in forum descenderet, serui eius stipatores cum propter turbam eum sequi non possent, in viam, quæ ad carcerem ducit, diuerterunt, ac per Scalas Gemonias lapsi deciderunt. Hæ igitur non in præcipiti cliuo Auentini ad Tiberim; sed in crepidine Capitolij, aut prope carcerem fuerunt. Neque dicas, in codice Græco Gemonias non legi, qui habet: καὶ κατὰ τῶν ἀναβασμῶν, καὶ ὧν εἰ δικοιούμιοι ἐρρίπτοντο, καπόντες ὄλιθον, καὶ κατέπεσον. Et per gradus, in quos damnati proieiebantur, descendentes lapsi sunt & deciderunt. Quid enim aliud hi gradus, nisi Gemoniæ sunt? De quibus eodem modo ipse auctor alibi loquitur. Paulo ante de Sabino: σῶμα αὐτῆ κατὰ τῶν ἀναβασμῶν ἐρρίπτην. Et postea de Seiano, κατὰ τῶν ἀναβασμῶν ἐρρίπτην in gradus abiectus est. quos duos in Gemonias abiectos fuisse constat ex Plinio, Tacito, Suetonio. Equidem quid Dion loco illo sibi velit, nisi Gemonias velut Capitolio adhærentes, non intelligo. Contra tamen P. Victor, & alij, præter eos, quos dixi, Antiquarij, & Alexander sentiunt. Qui vtrumque tueri velit, auctores habet, quibus id tueatur.

Plin. l. 8 c. 40.

Tac. Ann lib. 5.

Suet. in V. Tib. c. 61

Alex. ab Alex. li. 3.

Gen. diæ. cap. 5.

Aedes Herculis & Silviani.

Vinea Coll. Romani.

Iam P. Victor HERCVLIS & SILVANI communem facit Aedem in Auentino. Aliamquæ Silvano propriam attribuit, & fontem. Hæc forte Aedes in altero montis vertice vbi templum S. Balbinæ, dicata est, in quo effossus est lapis Principe olim Traiano positus, inuentusquæ à pastinatoribus in vinea ad Thermas Antonianas. Porro eius Tabulæ marmoreæ tres in partes diffractæ pars media cum litteris tituli periit, cuius verba diuerso caractere notata suppleuimus. Sic autem se habet integra inscriptio.

Sic legitur, Concamauratione, & Vipstano.

Numini domus Augustæ & Sancti Siluani salutaris sacrum
Imp. Cas. Neruæ Traiani optimi Princ. Germ. Da cici imagines argæt.
Parastaticas cum suis ornamentis, & regulis, & basibus, & concamauratione ferrea

C. Iulius Nymphius dec. annalis sua pecunia ponendas curauit donumque dedit

In templo Sancti Siluani salutaris quod est in hortis Auentinis & prædio suo dedicauitque

Idibus Ianuaris L. Vipstano Messala Q. Pedone Coss.

Sancti autem cognomentum Silvano attributum veteres lapides apud Gruterum, & alij demonstrant.

Ara Iouis Elicij.

Porro ELICII IOVIS ara ad radices Auentini non longe à Tiberi fortasse fuit; vbi fons in antro, & circumposita sylua. Fons EGERRIAE Nymphæ credebatur esse; cum qua sermones nocturnos, vt rudi, ac bellico populo religionem iniiceret, simulauit Numa. De eo fonte Ouidius:

Tam de
Deinde ver
Vicinit
In eodem
lib. cum
pate
quæ
Iodem
ruit. De
diei, quo
Græcus
Pater eius
antiqui. A
relectum, &
tandem. At
alibi nam
ibi signat
blicit, ne
cium pop
publica
ptum, &
præter he
cus Marc
suum in
locum, f.
mento, r.
disfructu
et forum
tempore
nare pecu
Tullius le
et placet

THIS PAGE IS LOCKED TO FREE MEMBERS
Purchase full membership to immediately unlock this page

Get Smart

Over 2,000 years of
human knowledge in
797,885 volumes

Instant access
\$8.99/month

Continue

*Fair usage policy applies

vt placet Lambino (nam & alij aliter legunt) loquatur de Pauli Basilica pertingente ad Atrium Libertatis; vtrumque ædificium longe distabat ab Auentino. Pauli enim Basilica, vt alibi diximus, in foro Romano prope Templum Faustinae: paulo remotius forum Cæsaris à tergo templi Pacis fuit. Itaque hoc Libertatis Atrium non longe à cliuo mittente in Esquilias prope Turrim Comitum fuisse crediderim. Addam hoc loco de Basilica Pauli, quod supra omisi, à Lepido eiusdem gentis ornatam, fuisse sub Tiberio. Tacitus: *Lepidus à Senatu petiuit, vt Basilicam Pauli, Aemilia monumenta propria pecunia firmaret ornaretque.* Et paulo post: *Lepidus quamquam pecunie modicus auitum decus recoluit.*

Tac. lib. 3.
Ann.

Armilustrium.

Demum quoniam in eodem Auentino ponitur *ARMILVSTRIVM*: *Armilustrium*, ait Varro, ab eo quod in *Armilustro* armati sacra faciunt, nisi locus potius dictus ab his: sed quod de his prius, id ab ludendo, aut *lustro* est, quod circumibant ludentes ancilibus armati. Quod ergo Salij, qui galeam, clypeum, & enses ferebant, illud in sacris circumirent, non quod ibi recenserentur arma, & milites, vt placuit Volaterrano, dictum est Armilustrium. Positum hoc erat in ipso Colle. Nam Plutarchus de Romulo sic scribit: *Corpus Tatij magno honore Romam delatum tumulauit in Auentino ad Armilustrium.* Censum autem militum, aliaque bellica munia Campus Martius sibi ab initio vendicauit.

Subiecta est ab vtroque latere Colli Auentino planicies. amplior illa, quæ sinistrorsum alluitur Tiberi, vbi in ipsis mœnibus PYRAMIS sepulchralis C. Cæstij. Hæc ex quadratis constat marmoribus, decrecente paulatim, & in acumen desinente structura. C. Cæstio condita est, ex eorum Collegio, qui quod epulare sacrificium in ludis facerent, Epulones dicti. Duplex in ea titulus. Alter

C. Cæstius L. F. Pob. Epulo Pr. Trib. Pl. VII. Epulorum.

Alter vero: *Opus absolutum ex testamento diebus CCCXXX. arbitratu Ponti P. F. Clamela heredis & Pontii. L.*

Mons Testaceus.

Non longe visitur TESTACEVS mons. Hunc verò Colliculum è valle vndique exsurgentem testarum, vasorumque fragmentis extitisse aiunt. Mirum vnde tanta copia figlinorum operum: nec satis causæ affertur, cur in eum locum comportata, & in cumulum coaceruata fuerint. Fictilium quidem ibi reliquiæ congestæ conspiciuntur: sed cur in collem creuerint alij probabiliter, si licet, exponant. Nam de eo perpetuum apud antiquos silentium. Quidam Romæ opinantur factum è fragmentis vruarum, quæ olim fiebant ad excipiendos cineres crematorum corporum, & magna copia, diuersaque figura quotidie non solû è vineis, sed tota Romana planicie effodiuntur. Sed an vere in vnum coaceruatæ locum, cur, quandoque fuerint, dicere non possunt.

Iam vero prope fluuium olim SALINÆ, salis conditoria. Ibidem *NAVALIA*. Liuius: *Forticum extra portam Trigeminam, & aliam post Naualia.* Erant enim coniuncta loca. E Regione Naualium trans Tiberim PRATA QUINTIA, à Quintio Cincinnato dicta. Liuius: *L. Quintius trans Tiberim contra eum ipsum locum, vbi nunc Naualia sunt,*

Dec. 4. l. 10

Dec. 1. l. 3.

pat. n. c.
que est
cens. c.
Quomodo
gnaque
uis: Sen
que stab
auel, &
pro recit

ca. 1111

ri. v. l. c.
prober
lunt ad. f.

Ve enim
& camp
ni fun.

Naualia
improba
Lipide
ctendunt

sunt; quatuor iugerum colebat agrum, quæ prata Quintia vocantur. Itaque vetera naualia, Dionysio auctore, prope pontem Sublicium statuenda sunt. Prata autem Quintia non ea dicenda, quæ hodie vulgari appellatione, PRATA, iacent inter Molem Adriam, & Pontem Miluium, tantoque interuallo à ponte olim Sublicio, & Naualibus distant. Nuncupat hæc Procopius NERONIANA prata: Quintia certe non sunt. Neque enim Naualia fuerunt in campo Martio, qui campis illis est obiectus; etsi non omnibus, & vltra, ad pontem vsque Miluium protensis. Quo modo enim, si ibi fuissent, intersepto pontibus fluuiò, onerariæ magnæque naues præ altis malis, velisque diffusæ eò deduci potuissent? *Liuius: Senatus sacrificari iussit. Naues, quæ in Tiberi parata instructæque stabant, ut si Rex posset resistere, in Macedoniã mitterentur, subduci, & in naualibus collocari.* Plutarchus de Catone minore; qui è Cypro rediens classe aduersum Tiberim erat inuectus: *Insolens, inquit, visum, quòd ad Consules, & Praetores effusos obuiam non descenderit, neque cursum inhibuerit; sed incitata hexeri Regia ripam præteruectus οὐκ ἀνὴρ ἐγρέγον, ἢ ἠγδομῖσαι τὸν σὸλον εἰς τὸ νεώριον. non impetum remisit prius, quam appulerit classem ad Nauale.* Erat ergo ad Auentinum, & prima Urbis mœnia Nauale, quòd comodus esset traiectus à mari; vt hodieque Tiberinus ille tractus nauibus opportunam stationem prebet. Porrò ager ille quatuor iugerum, seu prata Quintia, vbi horti sunt ad Ædem D. Francisci, trans Tiberim fuere. Neque negotium facessit Plinius scribens: *Cincinnato aranti quatuor sua iugera in Vaticano.* Vt enim Vaticani montes à ponte Miluio ad Ianiculum pertinent: ita & campi. Qui enim trans Tiberim intra illos montes iacent, Vaticani sunt.

Prata Neroniana.

Liui. Dec. 9. lib. 5.

Plu. in eius vita.

Nauis sex remorum.

Plin. l. 18. cap. 3.

Nauali additum erat EMPORIVM pro rebus venalibus, quæ in Urbem importabantur. *Liuius: Censores extra portam Trigeminam Emporium lapide strauerunt, stipitibusque sepserrunt: & porticum Aemiliam reficiendam curarunt: gradibusque ascensum ab Tiberi in Emporium fecerunt: & extra eandem portam in Auentinum porticum silice strauerunt: Et: Censor faciendum curauit forum, & porticum extra portam Trigeminam, & aliam post Naualia, & ad fanum Herculis.* Alibi autem diximus, hanc portam fuisse, vbi nunc Templum S. Mariæ cognomento in Cosmedin, prope quam erat Ædes Herculis. Quare huiusmodi fuit locorum; & ædificiorum situs. A fanò Herculis ad portam Trigeminam Porticus fuit: Extra portam alia Porticus, donec angustia inter Auentinum, & Tiberim laxantur in planiciem. Ibi Forum: Post hoc Naualia; vbi alia Porticus. Naualibus adiunctum Emporium: Extra eandem portam alia Porticus. *Liuius: Aediles porticum extra portam Trigeminam inter lignarios fecerunt.* Hanc dextrorsum versus Tiberim fuisse reor, antequam fluuiò obiectus Auentinus tenuè spatium interiectum relinquat. Æmilia autem porticus hic sita, & resecta à Censoribus diuersa est ab illa, quam supra prope forum statuimus.

Emporium Dec. 5. l. 5.

Dec. 4. l. 10

Ædificia ad Auentinum.

Dec. 4. l. 5.

Plura, & celebriora ædificia dexterum Auentini latus in subiecta valle despe-

Ornatam
 Et paulo
 LIBER TERTIVS
 faciant
 ergo balij
 circumferant
 Martiano, di
 Plutarchus
 delatum tu
 am, aliaque
 s. amphorilla
 R. AM. Is sepul
 decrecente
 est, ex eo
 Epulones di
 IX. arbitra
 eorum è valle
 exitum aiunt.
 causa afferunt
 fici
 in collem cre
 Emporium apud
 mentis vr
 um corporum
 is sed tota Ro
 locum, cui
 oria. Ibidem
 an, & alia
 Naualibus
 dicitur. alius
 s. s. h. s. s. s.

despexit. Ibi enim porta Capena non minus Appiæ viæ, cui imminebat celebritate, quam se ipsa celebris, quippe quæ primæ Urbis Regioni nomen dederit. Extra hanc portam nobile fuit templum Martis. De eo Li-

Liui Dec. 1.
lib. 6.

uius: *Eo anno AEDES MARTIS Gallico bello vota, dedicata est à Tito Quintio duumuiro sacris faciendis. Idem: Semitamque saxo quadrato à porta Capena ad templum Martis strauerunt. Idem: viam silice stern-*

Fest. lib. 6.

nendam à porta Capena ad Martis Aedem locauerunt. Ouidius:

Lux eadem Marti festa est, quem prospicit extra

Appositum tectæ porta Capena viæ.

Tectam viam appellat, cui esset imposita porticus. Fuerunt enim crebri fornices extra Romanas portas. Interpres, *Ab Oppido; inquit, tecto denominata, quæ in Flaminiam quoque ducebat. Nec est audiendus. Vtraque enim via quid magis distitum? Cum Appiæ extra Capenam, quæ etiam ibi tectæ ob porticum impositam dicebatur, in Campanos: Flaminia ad Gallos mitteret. Neque Martialis hanc, vt idem autumat, illo versu intelligere potuit:*

Lingonus à recta, Flaminiaque recens.

Sic legendū
non tectæ.

Tres enim viæ præcipuè fuerunt in Campo Martio: *Fornicata* propior Colli Hortulorum: *Media*, quæ etiam Flaminia. *Recta* propior Tiberi

In ludo de
mor. Claudij.

quæ minorem in Campum è Martio mittebat. Seneca: *Inter Tiberim & viam Rectam descendit ad inferos. Hanc Martialis, non tectam inculcat. Quod si tectam legas, fornicatam intelliges. Sed vt redeam ad Mar-*

In lib. 1.
Aeneid.

tis Templum, prope portam id fuit. Monet Seruius: In Vrbe duo Mar-

tis Tempora sunt: vnum Quirini intra Urbem, quasi custodis, & tran-

quilli: aliud in Appiæ viæ extra Urbem prope portam, quasi bellatoris, vel Gradiui. Nam, vt aliàs dixi ex Vitruuio, Martis, Bellonæ, Vulca-

Fulu. li. 1.
Interpres
Ou. loc. cit.

ni, & alia huiusmodi Deorum templa extra Urbem prisci amandarunt: sero intra eandem recepta. Quod autem aiunt hoc templum in Ædilitate à Sylla consecratum positumque super centum columnas; vellem

cum auctore dictum clarius explicassent. Quid enim est poni supra centum columnas, quæ solent non templum, sed tectum sustinere? Legi equi-

dem apud Lampridium de Alexandro Severo: Basilicam Alexandrinam instituerat inter Campum Martium, & septa Agrippiana in latitudinem

pedum centum, in longitudinem pedum mille, ita vt tota columnis pende-

ret; quam efficere non potuit morte præuentus. An simile opus intelli-

gant, & pares illi extruendo Ædili Syllæ opes attribuunt, ipsi exponant. Illud exploratius; insignem pompam ab eo templo ad Castoris; in forum

Lib. 6. Rom
Ant.

quotannis fuisse deductam Idibus Quintilibus. Dionysius: Per tribus, & Centurias, inquit, distincti qui equos habent ex publico, ordine in equis

vehuntur omnes, quasi è pugna redeant, coronati fronde oleagina, & togis palmatis amicti, quas vocant trabeas, initio pompæ facto ab Aede Mar-

tis quæ extra Urbem sita est. & per transeuntes cum ceteras Urbis partes tum forum, ædemque Castorum, nonnunquam quinque virorum millia,

gerentes quidquid donorum militarium acceperunt à ducibus. egregium sane Spectaculum dignumque Imperij magnitudine. Id institutum à Q.

Fabio

Kalendar
lib. 6. lib.
alteram

Euro
lib. 6. lib.
lib. 6. lib.
protrahere
Mansum

vaniora ca

Plura inter
portam Cap
qua planifi
pla numer.
Hanc Fulv
cum antea
uerit, & in

THIS PAGE IS LOCKED TO FREE MEMBERS

Purchase full membership to immediately unlock this page

Know Your Bible

Forgotten Books' Full Membership provides unlimited access to more than 28,000 volumes of Christian literature for \$8.99/month

HOLY BIBLE

Continue

*Fair use policy applies

In Claud.
cap. 1.
Tac. lib. 2.
Ann.

thici: *Arcus D. TRAIANI; Arcus DRUSI*. De hoc Suetonius: *Druso Senatus marmoreum arcum cum trophæis via Appia decreuit. Decreuit & Germanico Drusi filio. Tacitus. Arcus additi Romæ, & apud ripam Rheni, & in Monte Syria Amano. Aedes item Honoris, & Virtutis à Mario positæ, memorantur, de loco non constat.*

Lib. 3. epist
ad q. frat.
epist. 7.

In eadem via, alia tamen Regione, eaque duodecima Piscinam publicam locant, ad templum nunc S. Sixti. Hæc quamvis dederit nomen Regioni, non tamen mansit, seruato duntaxat loci nomine. Festus. *Piscina publicæ hodiequæ nomen manet, ipsa non extat; ad quam & natum, & exercitationis alioqui causa veniebat populus. Cicero: Romæ, & maxime Appia ad Martis, mira proluuius. Crassipedis ambulatio ablatæ: horti, tabernæ plurimæ: magna vis aquæ usque ad Piscinam publicam. Ammianus: Obeliscus per Ostiensem portam, Piscinamquæ publicam Circo illatus est maximo.*

In Seuero.

Sed qua via Appia flexus est ad Arcum Constantini inter Cœlium, & Palatinum, occurrebat olim, contra Templum S. Gregorij Septizonium, Septimij Seueri, Sepulchrum illi positum, & posteris Antoninis. de eo Spartianus: *Auream urnulam tantum fuisse dicunt Seueri reliquias continentem, Antoninorum sepulchro illatam. Cum Septizonium faceret, nihil aliud cogitauit; quam ut ex Africa venientibus suum opus occurreret. & nisi absente eo per Præfectum Urbis medium simulacrum eius esset locatum, aditum Palatinis ædibus idest Regium atrium ab ea parte facere voluisse perhibetur. Et ante scripserat: Opera publica præcipuè eius extant Septizonium, & Thermae Seuerianæ. Idem in Antonino Geta. Illatus est maiorum sepulchro, hoc est Seueri, quod est in Appia via euntibus ad portam dexteram specie Septizonij extructum quod sibi ille. viuus ornauerat. Erat porro Septizonium permagna moles, quæ septem veluti zonis, & præcinctionibus ambiretur. Zonæ autem sunt columnarum ordines, quæ quo altiores, eo minores essent. Et alia fuisse in Vrbe huiusmodi ædificia supra diximus; natumque Titum Cæsarem prope Septizonium; vnde cognomentum Templo S. Lucie ad Septifolia. Septizonij autem Seueriani tres tantum supererant ordines columnarum æuo Marliani, nam hodie nihil apparet, & tanta. inquit, est trium horum altitudo, ut maiorem habuisse non fiat verisimile. Idem sentit Philander: *Vltra quartam, inquit, columnationem sursum versus non puto antiquos esse progressos, Neque Septizonium via Appia inter Palatinum, & Cœlium Montes à Seuerò Imperatore extructum à septeno columnarum ordine vocatum est. Arguunt, qui supersunt tres altitudine spectabiles: arguunt interioris ædificij ex quadrato lapide intersepta quadam, & veluti solaria, ut loquuntur, siue tabulata, vnde à nonnullis Septifolium nominatur. Quod ceteri parum viderunt, qui alios quatuor columnarum ordines super impositos fuisse existimarunt. Nec credibilis reliqua altitudo fastigium ad cacumen æstimantibus, Hæc ille. Verum hos auctores primo aliorum vulnerat auctoritas, quibus septenus ille ordo asseritur. Deinde quia Septizonium sepulchrum erat, in medio, nempe sum-**

In Comm.
Vit. lib. 5.
cap. 9.

mo loco, statuam Seueri positam sustinens, vt ex Spartiano dictum est, tuto inferri potest, instar Mausolei, atque eius tabernaculi, pyræuè forma extractum, quam in consecratione Diuorum cremabant in Campo. Illa autem vltra quartum suggestum, & gradum attollebat alios inferioribus contractiores, donec ad extremum perueniretur; vt constat ex Herodiano, qui huius rei luculentus auctor, comparat turribus gradatim decrescentibus, quæ in portu nocte prælucentes Phari dicuntur. Idem plurima ex antiquis numismata demonstrant, quamquam non omnes gradus breui schemate comprehenderit. Illa ergo Seueri statua in medio, summoquè, & perexiguo suggestu locabatur. Quod sane imago Septizonij ab ijs proposita non repræsentat, neque desinit in turratum, atque extenuatum cacumen. Quare vltra tertiam columnationem ad septimam, diminuto ordine, & coarctata turris altitudine erectum Septizonium libens affirmo. Porro Schema, quod figurant, non mutilatum solum, sed dimidiatum est; quod tamen additis ordinibus perfici potest. Eadem recta via, & sine Piscinæ publicæ occurrebat Circus Maximus; de quo nunc, alijsque Circis dicendum est.

De Circis. Cap. XIV.

IRCVS à circuitu nomen accepit, quod circum Spectaculis edificatis ibi ludi fiunt, & quod ibi circum metas fertur pompa, & equi currunt, vt ait Varro. Ideò & ἵπποδρόμος hippodromus græcè dictus, equis in illo, cursu ageratis. ἑτάδιον etiam Stadium, latinè curriculum, ad eius similitudinem quod Pisis in Græcia Hercules eodem decurso constituisse dicitur, quamquam Stadium Romæ aliud præter Circum, ædificium fuit. Suetonius: *Athletæ Stadio ad tempus extructo, in Regione Martij Campi certauerunt per triduum.* Idem: in Domitiano. *Extruxit Flauia templum gentis, & Stadium, & Odeum, & Naumachiam.* Quoniam autem varij in honorem Deorum ludi decreti Romæ sunt, multi etiam Circi varijs in locis positi. Decem numerantur. Nunc de eo, qui antiquitate, & magnitudine præcellens, Maximus appellatus est.

Dictus est CIRCVS MAXIMVS, vel quòd magni ludi, qui & Romani, solemniter ibi celebrarentur: *Magniquè appellati* vt ait Asconius, *quòd magnis impensis dati sunt*: vel quod Conso, idest Neptuno, & Dijs magnis, idest Laribus Urbis Romæ: vel, vt ex Cicerone, & Liuiodiscitur, quod Ioui, Iunoni, Mineruæ in eo fierent: quodque omnium Circorum esset Maximus, & amplissimus. Designatus est hic primum, Circus Tarquinio Prisco Quinto Romanorum Rege, inter Auentinum, & Palatium, in Valle Murtia, à Myrteto, & Veneris Murtiæ, seu Myrteæ facello, vt supra diximus: Liuius: *Tunc primum Circo, qui nunc*

In Casare cap. 39. Cap. 5.

Circo unde nomen.

Vbi esset Circus Maximus. Liui. dec. 1. lib. 1.

... & nata-
... Roma,
... ab-
... pub-
... quon-
... Colium, &
... Septizonium
... laconis. de
... Seueri reliquias
... maxium face-
... sumptuos-
... simulacrum
... ab eapar-
... publica praecept-
... Antonino Geta.
... Appia via cum-
... sibi ille cuius
... euz septem ve-
... sunt columna-
... fuisse in Vrbe
... prope Se-
... palatia. Septizo-
... columnarum auo
... est oriam borum
... Philander:
... antiquos
... & Co-
... narum or-
... abiles ar-
... & vltati
... Septizonium
... columnarum
... reliquias
... emm hos uo-
... sile circuleri-
... neque sum-
... 110

Maximus dicitur, designatus locus est. Loca diuisa patribus, Equitibusque, ubi spectacula sibi quisque facerent: fori appellati. Spectauerunt furcis duodenos ab terra spectacula alta sustinentibus pedes. Quod opus, referente Dionysio, procedente tempore annumerandum erat inter totius Urbis pulcherrima. Longitudo eius, idem inquit, est trium stadiorum cum dimidio; latitudo quatuor iugerum. Plinius: Circum, inquit, Maximum à Cæsare Dictatore extructum longitudine stadiorum trium, latitudine unius, sed cum edificijs iugerum quaternum ad sedem CCLX. millium. At P. Victor in Reg. 11. ait, Circus Maximus qui capit loca CCCLXXV. millia. Certe Traianus V. millia locorum adiecit. Tria autem stadia Plinius posuit (dimidium reliquit) idest passus trecentos septuaginta quinque. Nam ut idem Plinius: stadium centum viginti quinque nostros efficit passus; hoc est pedes sexcentos viginti quinque; cum pedes quinque passu efficiant. Tria igitur stadia sunt passus CCCLXXV. pedes MDCCCLXXV. Romani nostrates palmi MMD. iugerum autem eodem auctore pedes continet ducentos quadraginta, idest nostrates palmos trecentos viginti. Quatuor ergo iugera pedes efficiunt DCCCCLX. recentes autem Romanos palmos MCCLXXX. Hoc latitudinis spatio includuntur ædificia, quæ Circi caueam cingebant. A duobus ait Dionysius, maioribus lateribus, & vno minore, summo videlicet Circo, ubi non erant Carceres, extructæ sunt triporticus. Imæ habent lapidea paulum scandentia, sicut in Theatris, sedilia. Super duplici contignatione sunt lignea. Duas maiores porticus tertia minor coniungit tranuersim, lunata specie apposta. (Hæc est, quæ summum Circum Theatri specie concludebat) Externe ambit Circum simplex contecta porticus habens officinas, & supernè cellas, per quas spectatores intrant, & ascendunt per officinas singulas, ut nulla confusio oriatur. Verum in ima parte minus alterum latus, eodem Dionysio auctore, subdiuale erat, habens fornicatos Carceres vnde equi emitterentur. Carceres dicti, ait Varro, quod coercentur equi, ne inde exeant, ante quàm magistratus signum misit. Hi & Oppidum olim dicti sunt; quod, ut idem ait, à muri parte pinnis, turribusque carceres olim fuerunt. His arcuatis fornicatisque duodecim ostia inerant, quæ omnia simul vna machinatione aperiebantur, vno videlicet tranuerso ligno, & obijce clausa; qui tollebatur, cum dato signo mittebantur equi. Longitudo Circi distinguebatur interstructa, Spina: Cuius extrema metas, ubi flectebantur currus: media Obeliscos, & alia continebant.

Sed nequaquam in hanc amplitudinem, partiumque numerum, & ornatum extructus est à Tarquinio, successu temporis auctus, & ornatus. Linius, L. Stertinius de manubijs fornicem in Maximo Circo fecit, & signa aurata imposuit. Idem: ludis Romanis MALVS in Circo instabilis in signum Pollentia (Dea hæc erat potentia) procidit, atque id. deiecit. Ea Religione moti patres, & diem vnum adijciendum ludorum celebritati censuerunt, & signa duo pro vno reponenda, & nouum auratum faciendum. Loco eius mali postea positus est primo vnus, tum duplex. OBE-

LISCVS.

LISCVS. I.
COLVMN.
m. CircoOVA Car.
labulis.
eum p.
ambur.
bant de CirOuidius:
Hæc p.

tebantur

causam
certam
deusCirci, can.
posuit Ag.
homines p.
sunt, quæ
dem EVRI
sinebant, v.
dine, aucto.
part præd.
naules iat.
& alia. E.vino pler.
addidisse a
Eti nihilnamenta.
licus dica
mians: A

transit

locati ut

Circi mag.

thagoræ

præter lab.

est à Coni.

portam, v.

ximo. Hic

Pont. Max.

THIS PAGE IS LOCKED TO FREE MEMBERS
Purchase full membership to immediately unlock this page

Get Smart

Over 2,000 years of
human knowledge in
797,885 volumes

Instant access
\$8.99/month

Continue

*Fair usage policy applies

*In V. Clau-
dis cap 21.
Marmorci
carceres.* curauit. Alterum vero, quem erexerat Augustus, in aditu portæ Flami-
niæ, idem Pontifex collocauit. Post Augustum Claudius, auctore Suetonio, Circo Maximo marmoreis carceribus, auratisque metis, quæ vtra-
que & tophina, & lignea antea fuerant, exulto, propria Senatoribus constituit loca promiscuè spectare solitis.

Lib. 15. Arsit Circus Neronis incendio: Immo incendij initium, auctore Ta-
cito, *in ea parte Circi ortum, quæ Palatino, Cælioque montibus conti-
gua est.* Ibi summa pars Circi, & in hemicyclum flexa. *Vbi per Taber-
nas, quibus id mercimonium inerat, quo flamma alitur, simul cæptus
ignis, & statim validus, ac vento citus longitudinem Circi corripuit.*
Quem deinde ante Traianum nemo restituit, quamquam magnorum
operum molitores fuerint Vespasianus, Titus, & Domitianus. Suetonius è lapidibus Naumachiæ instauratum affirmat: *Fecit & Nauma-
chiam Domitianus, è cuius postea lapide maximus Circus deustis utrinquè
lateribus extructus est.* Plinius in Traiano; *Hinc immensum latus Circi
templorum pulchritudinem prouocat. Digna populo victore gentium sedes,
nec minus ipsa visenda, quam quæ ex illa spectabuntur, cui locorum quin-
que millia adiecisti.* Dion in Traiano: *Circum collapsum amplio-
rem, atque elegantio-
rem restituit, quod ideo se fecisse inscripsit ut populum Ro-
manum capere posset.* Post Traianum STAVAS Illustrum virorum in
Circo positas à Senero testatur Xiphilinus. Sed ante, illum iterum col-
lapsum refecerat fortasse Antoninus Pius. De eius ruina: Iulius Capi-
tol. in vita. *Aduersa eius temporibus hæc prouenerunt: Fames, de qua
diximus, Circi ruina.* Alia de Circo narrantur. Stratum minto à Caio:
ab eodem, & Nerone aurigaturo, *Chryso colla: aliàs sterni solitum ra-
mentis lapidis candidi.* In eodem aliquando Neronem cœnasse. Deni-
què pompa, quæ ante ludos exhibebatur, nihil solemnius, aut specta-
bilis fuisse; quæ describitur à Dionysio lib. 7.

*Tac. lib. 2.
ann.
Templa in
Circo Max.* Quædam præterea iuxta Circum templa fuere, Tacitus: *Deum Aedes
vetustate aut igni abolitas, cæptasque ab Augusto Tiberius dedicauit,
LIBERO LIBERÆQUE, ET CERERI iuxta Circum Maximum,
quas Aulus Posthumius Dictator vouerat: eodemque in loco Aedem
FLORÆ ab Lucio, & Marco publicijs Aedilibus constitutam.* Templi
*Tac. li. 15.
ann.
Dec. 4. l. 10* SOLIS idem Tacitus: *Propriusque, inquit, honos Soli, cui est vetus aedes
apud Circum. Aedes CERERIS meminuit Liuius: Forem ex Aede Lunæ,
quæ in Auentino est, coorta tempestas raptam tulit, & in posticis parti-
bus Cereris templi affixit. Idem: ex Multatitia pecuariorum pecunia
pateræ aureæ ad Cereris posita. Et: Aedes Cereris de Cælo tacta. De ea-
dem Vitruuius: Tuscanico more, uti est ad Circum Maximum Cereris,
& Herculis Pompeiani, item Capitolij, Præter Murtiæ Veneris, aliud
eiusdem templum ibi positum est. Liuius: Q. Fabius Gurges ex matro-
narum multaticio are VENERIS Aedem, quæ prope Circum est, fa-
ciendam curauit. Idem. viam è Foro Boario ad Veneris faciendam lo-
cauerunt. De templo MERCVRII scripsit P. Victor quod illud fortassis
est, de quo Liuius. Aedes Mercurij dedicata est Iaiibus Maijs. Quam
paulo*

paulo post ad Consilium ignominiam iussu populi dedicatam scribit a M. Lectorio primi pili Centurione. De eadem Ovidius & eiusdem Mercurij fonte ad portam Capenam, quo expiationis gratia venirent Mercatores:

Templa tibi posuere. Patres spectantia Circum

Idibus, ex illo est hac tibi sacra dies.

Est aqua Mercurij porta vicina Capena,

Si iuvat expertis credere, numen habet.

Huc venit incinctus tunica mercator.

Circo Maximo proximus antiquitate vsuque CIRCUS FLAMINIUS fuit, de cuius auctore situque dictum est alibi. Nunc de templis quae in eo fuerunt. P. Victor in Regione nona: *Aedes, inquit, HERCVLI magno custodi Circi Flaminij. id Sylla condidit ob Sibyllae oraculum.* Ovidius.

Alter pars Circi custode sub Hercule tuta est,

Quod Deus Euboeo carmine munus habet.

Muneris est tempus qui nonas Lucifer ante est,

Si titulos quaris, Sylla probabit opus.

Loquutus ante fuerat de summo Circo.

Prospicit a tergo summum brevis aera circum.

Hae pars ut alias dixi, desinebat ad templum nunc S. Angeli in foro Piscario. Itaque altera pars, ubi templum Custodis Herculis erat ad Carceres, nunc fornacem calcis & Templum S. Nicolai. In eodem Circo

ARA NEPTUNI cui fabuloso Equorum inuentori non de erat honor in Circo equis currentibus. Livijs: *Ara Neptuni multo sudore manasse in*

Circo Flaminio dicebatur cum Aede eiusdem. De hac Plinius: *In maxima*

dignatione Cn. Domitij delubro in Circo Flaminio ipse, & Thetis, &

Achilles. Marlianus ex vetusto lapide, ubi legitur. *Abascantio Aug.*

lib. Aedituo Aedis Neptuni, quae est in Circo Flaminio, iure conijcit Aedem

illi dicatam. In eodem VULCANI Aedem statuit P. Victor, in qua referunt, canes fuisse pro aedituis, & tantum sacrilegis allatasse. Item IV-

NONIS REGINAE, & DIANAЕ templa. De his Livius: *Alter ex ten-*

foribus M. Aemilius petijt ab Senatu, ut sibi dedicationis templorum Re-

ginae Iunonis, & Dianae, quae bello Ligustino ante annis octo vouisset, pe-

cunia ad ludos decerneretur. Viginti millia aris de teuerunt. Dedicavit

eas aedes, utramque in Circo Flaminio, ludosque scenicos triduum post

dedicationem templi Iunonis, biduum post Dianae, & singulos dies fecit

in Circo. Quidam Porticum ante templum S. Angeli in Foro Piscario Iu-

nonis fuisse autumant a Seuero olim resectam, ut declarat inscriptio. De

Aede CASTORIS Vitruvius: *Item generibus alijs constiuntur aedes,*

ut est Castoris in Circo Flaminio. Ibidem templum Bruti Callaici, quod

in Regione nona numerat P. Victor, De eo Plinius: *MARS etiam nunc*

sedens COLOSSEVS eiusdem Scopae in templo Bruti Callaici apud Cir-

cum eundem. Hoc templum Iure sibi vendicavit Mars tanto Colosso ibi

simulatus. At mendium sequentibus Elinij verbis subesse suspicor, ad La-

uicanam portam eunti. Quid enim hic cum porta Lauicana tanto inter-

Flami-
Sueto-
tra-
ibus
Ta-
magnum
Sueto-
Numa-
strinque
Circi
sedes
quin-
porem
Rom-
in
col-
Capi-
de qua
Caius
solium
Deni-
aut specta-
Deum Aedes
dedicavit,
Maximam,
Aedem
Templi
Aedes
Lanae
partim
pecunia
De ea-
Cereris
eneris, aliud
ex n. ab-
cur. est
faciend-
omni-
M. Quam-
paulo

Lib. 5. Fast
Circus Fla-
minius
eius Tem-
pla.
Fast. 6.
Dec. 3. l. 8.
Li. 36. c. 5.
Lib. 5. c. 10.
post. edit.
Fulu. l. 4.
Marl. ibid.
Dec. 4. l. 10
Lib. 4. c. 7
Plin. l. 36.
cap. 5.

Suet. in Oct. cap. 29. uallo seiuncta? In eodem Circo templum HERCVLIS MUSARVM. De eo Suetonius: *Multaque à multis extructa sunt, sicut à Martio Philippo Aedes Herculis Musarum.* Vitricus hic erat Augusti, habens in matrimonio Acciam eius matrem. Neque fecit, sed olim factam ædem restituit. Ita intelligendus Ouidius:

Fast. 6.
2 In Aedē
Herculis.

Dicite Pierides, quis vos addaxerit à illis?

Cui dedit inuictas victa Nouerca manus?

Sic ego, sic Chio. Clari monumenta Philippi

Aspicis.

Pro Ach. poeta.
L. 35. c. 10.
In or. pro
rep. Schol.

Constat autem Fulvium Nobiliorem fecisse, qui cum Aetolis Ennio comite bellauit, ut ait Tullius, nec dubitauit Marti manubias Musis consecrare. Hic ex Vrbe Ambracia, teste Plinio, Musarum signa Romam deportauit: & in Herculis æde ab se structa posuit, ut ait Eumenius: *Aedem, inquit, Herculis Musarum in Circo Flaminio Fuluius ille Nobilior ex pecunia Censoria fecit; non id modo sequutus, quod ipse litteris, & summa Poetae amicitia duceretur; sed quod in Graecia cum esset Imperator, acceperat Herculem Musagetem esse, id est comitem, ducemque Musarum. Idemque primus signa nouem, hoc est omnium Camænarum ex Ambraciensi oppido translata sub tutela fortissimi Numinis consecrauit; quia mutuis operis, & premijs iuuari ornarique deberent, Musarum quies defensione Herculis: virtus Herculis voce Musarum.* Plutarchus querens cur communis fuit ara Herculis, & Musarum, respondet: *An quia Euandrum litteras docuit Hercules? ut Iuba narrat.* Sed prior Eumenij causa est. Leuinus Torrentius ex veteri nummo promitt imaginem Herculis musarum, nempe spodium Leonis, & Lyram ferentis, quod videtur respexisse Ouidius ultimo carmine:

Annuit Alcides, increpuitque Lyra.

Hæc templa vel intra Circi Flaminij ambitum posita, vel illi adiuncta, certo tamen Circi loco, ut fecimus de Syllano Herculis, designare non possumus. Vendebantur, an etiam fiebant in Circo Flaminio vitrei, sed viles calices. Martialis:

Cum tibi Nilivacus portet Crystalla cataplas,

Accipe de Circo pocula Flaminio.

Circus Agonalis.

Circus AGONALIS, siue AGONIS, vulgo Naonius creditur vel extructus, vel instauratus ab Alexandro Imperatore. P. Victor in Regione nona statuit *Circum Alexandri, & Thermas Alexandrinas.* & Sextus Rufus in eadem: *Domus, inquit, & Circus Alexandri. Pij Imperatoris.* Thermarum extant vestigia prope Templum S. Ludouici nationis Gallicæ. Quare & Circo proxima, ut domus eiusdem Cæsaris. Eundem Circum expriment nummi Alexandri. Sed cur Agonalis est dictus, & locus ipse Agon? ἀγων, quidem ludum, & certamen significat Græcis. Latini autem Agonium ob hoc ludum dixere ait Festus, quia locus, in quo ludus primo facti sunt, fuerit sine angulo, cuius festa Agonalia dicebantur. Atque hæc potissimum est multis causa probatur Ouidio, cur festa Agonalia quinto Idus Ianuarij eo nomine appellata fuerint. Nam siue dicerentur

Vnde Agonalia dicta sunt.

medio locum
torem qui
de eo nihil
Quintus
ab Ede Sæ
nio Carac
torem in lo
cundem Cir
acclius pa
Quatuor
de quo di
post Mole
linam alic
lud postrem
in faciat
gati extra

THIS PAGE IS LOCKED TO FREE MEMBERS

Purchase full membership to immediately unlock this page

Know Your Bible

Forgotten Books' Full Membership provides unlimited access to more than 28,000 volumes of Christian literature for \$8.99/month

HOLY BIBLE

Continue

*Fair use policy applies

Mons Quirinalis . Cap. XV.

Situs & fi-
nes Quiri-
nalis .

Quirinalis
num biver-
tex .

Nomē Qui-
rinalis .

Plut. in Vi.
Romuli.
Ouid. Fast.
lib. 2.

Dion. li. 2.
Antiquit.

Dion. lib. 2.
Antiq.

VIRINALIS incipiens à Turri Comitum prope fo-
rum Neruæ oblongo dorso ad portam vsque Vimina-
lem , & Collinam excurrit . Sed ad portam Collin-
nam subsidente introrsus terra , veluti quodam cu-
biti flexu curuatur , & quo magis à porta recedit , la-
tiorē infra se vallem relinquit ; quæ duobus Circus
olim sedem per commodam præbuit . Alter Collinæ
propinquior , nobiliorquē in hortis Salustianis fuit :

Alter à porta remotior Floræ dicatus , rudi , & impolita structura cuius su-
perioribus annis vestigia extabant ad *caput domorum* ; sic enim vulgari
vocábulo nuncupant . Hos Circos duo Colles hinc inde claudebant ,

Qui Circus dilapsis nunc vallem claudunt . Alter ad Urbis mœnia com-
planato præcurrit solo , vbi horti Ludouisiani sunt ; & decliuis idem , ab
illis se demittit in vallem . Alter ab eo , quem dixi Salaria flexu , recta

quasi crepidine tendit ad hortos Barberinos ; dein Pontificios , tum Co-
lumnenses , ac Cœnobium Theatinorum . Ambigitur inter Antiquarios ,
an alter vertex ad hortos Ludouisianos sit pars Quirinalis , an Pincij Col-
lis , & hortulorum . Qui partem Quirinalis esse volunt , obseruant , hunc

Collem ad Salaria flexum nunquam intermitteri , sed ad portam Collin-
tinam , seu Pincianam altiore Pincio terminari , bicipitem duntaxat , &
biverticem . Equidem potius dixerim Quirinalē citra portam Collinam ,

sive Salaria , versus hortos Ludouisianos extendi ; quàmuis antiquitas
Romana mœnia non excederent crepidinem montis , in qua Ædes Pri-
cipum Barberinorum , tum Sanctæ Susannæ , ac Templum Virginis à Vi-

ctoria , tum horti valli imminentes . Quod spectat ad situm montis , ha-
bet Quirinalis ab ortu æstiuo mœnia , & portam Viminalem ; nunc Piam :

à meridiē Esquilias , & Collem Viminalem ; cui ad Thermas Diocletianas
indiscretis finibus coniungitur : ab occasu Neruæ forum : à Septentrione
plana Urbis ; & Pincium Collem .

Nomen QVIRINALIS sibi adsciuit vel à *Curibus* ; seu *Quiritibus* ,
qui Urbem Tatius Duce obsidentes sibi Castra posuerunt , quod placet Var-
roni ; siue à Quirino , idest Romulo ; cuius in eo Colle nobile sanum ex-
structum erat , quod Plutarcho , & Ouidio placet .

Templa Deo fiunt , Collis quoque dictus ab illo est .

Et referunt certi sacra paterna dies .

Quamquam & Mars aut Marti alius similis Quirinus Romanis fuerit , vt
refert Dionysius . Hunc , inquit , sicut hos sequuti Romani Quirinum
nominant , nondum satis certi , Mars ne is , an quis alius honore Marti
similis ,

Dictus est etiam COLLINVS , AGONALIS , siue AGONVS , & SA-
LVTARIS . Dionysius Collinum nuncupat , & per antonomasiam Li-
uius

uius collem. In æde, inquit, *Primigenia Fortuna, quæ in colle est*. Id fortasse non modo propter præruptam, productamque altitudinem, qua Campo Martio imminebat; sed etiam quia plura in Quirinali fuere olim iuga, ut patet ex Varrone, à quo etiam *sexticeps* appellatur. Sed & alij Romani colles bicipites, aut tricipites fuere: quod nunc exæquatis supercilijs alicubi non apparet. *Agonalis* idem: quia *Agones dicebant Montes*, ait Festus: *Agonia sacrificia quæ fiebant in Monte. hinc Romæ mons Quirinalis Agonus, & Collina porta Agonensis: quæ & Salutaris à Salutis vicino templo, & Quirinalis quod ea iretur in Collem, ut idem ait; Quirinalem: siue quod proxime eam esset Quirini sacellum*. Hoc intelligit Martialis cui extra mœnia propinquum templo QVIRINI suburbânium erat:

Liv. Dec. 5
lib. 3.

*Hic mihi quando dies meus est, iactamur in alto
Vrbis, & in sterili vitâ labore perit.*

*Dura suburbani dum iugera pascimus agri,
Vicinosque tibi Sancte Quirine lares.*

Numam Dionysius huius templi conditorem facit. *Romulum*, inquit, ut augustiorem homine templo honoravit, & sacrificio quod alternis annis in Quirinali Colle instauratur. Verum præter hanc ædem Quirini ad portam, aliud QVIRINI templum nobile fuit, imminens Valli, in qua nunc templum S. Vitalis quæ idèo Vallis Quirinalis, & Quirini olim dicta. Causa ædificandi fuit, quod Iulius Proculus Senator ex ijs, qui cum Romulo ex Alba venerant, post mortem Romuli, iuravit in concione, visum ab se humana specie augustiorem, Dionysius, Livijs, Plutarchus, & Ovidius, illi in historia, hic poetica, æquè mendaces tamquam rem veram tradiderunt. Ovidius:

Li. 10. epi-
gr. 39.

Pulcher & humano maior, trabeaque decorus

Romulus in media visus aesse via.

Et dixisse simul: prohibe lugere Quirites,

Ne violent lacrymis numina nostra suis.

Templa ferant, placentque novum pia turba Quirinum.

Et tibi fortasse locus ædificando templo delectus est, ubi visum ab se Proculus narrauit: siue illud spectrum demonis illudentis; siue deliramentum mentientis fuit. *Aedes illi in Colle consecrata*, inquit Plutarchus, *quem ab illa nominant Quirinalem*. Dubium an de hac, an de priore loquatur. Livijs: L. Papyrius Cursoris filium Ædem Quirino dedicasse scribit: *Aedem Quirini ab Dictatore patre votam filius Consul dedicavit, exornavitque hostium spolijs, Samnitium, quos vicerat*. Condita est hæc Aedes anno Urbis CCCCLX. Horologium solarium ibi erat: cuius, ad templi meminit Plinius: *Princeps*, inquit, *Romanis solarium horologium statuisse ante duodecim annos, quam cum Pyrrho bellatum est, ad Aedem Quirini, L. Papyrius Cursor, cum eadem dedicaret, à patre suo votam, à Fabio Vestali proditur*. Addita est insignis PORTICVS, quo homines vel otiandi, vel negotiandi causa convenirent. De otio Martialis.

Templum
Quirini.

Liv. lib. 1.
Dionys. l. 2.
Antiquit.
Plutarch.
Ovid. loci
cit.

Causa ædi-
ficanda adis
Quirini.

Liv. Dec. 1.
lib. 10.

Plin. lib. 7.
cap. ult.

Mart. l. 11.
epigr. 1.

Vicini

portam Colli-
nam quædam cu-
m recedit, la-
tis Circis

num Co-

nam Collinam,
his antiquitas

22. E. les Prin-
Virginis à Vie-
nensis, ha-
m, nunc Piam.
22. Diocletianas
à Serenione

22. Quiribus,
u. x. placc Var-
22. 22. num ex-

22. 22. fuerit, ut
ni Quirinum
22. 22. Marti

22. 22. SA-
22. 22. Li-

*Vicini pete Porticum Quirini . . .
Turbam non-habet otiosorem . . .
Pompeius , vel Agenoris puella . . .*

*Iuu. Sat. 2. De negotio Iuuenalis : . . .
Officium cras , . . .
Primo sole mihi peragendum in valle Quirini . . .
Quæ causa officij? quid quæris: nubit amicus , . . .
Nec multos adhibet . . .*

*Plin. lib. 15 cap. 29. De duabus ante ædem myrtis . Inter antiquissima delubra habetur Qui-
rini hoc est ipsius Romuli . In eo sacra fuere myrti due ante ædem ipsam
per longum tempus, altera patricia appellata, altera plebeia . Patricia
multis annis prævaluit, flaccescente plebeia, exuberans ac leta: quam-
diu Senatus quoque floruit illa vigens, plebeia retorrída ac squalida .
Quæ postea quam eualluit flavescente patritia, Marsico bello languida
auctoritas Patrum facta est, ac paulatim in sterilitatem emarcuit Maie-*

*Fulu. lib. 2. stas . Fulvius Quirini Templum semper fuisse clausum scribit, quòd ape-
riri non liceret, perinde arcanum foret, an Romulus humo tectus, an
inter Deos relatus fuisset . Alterius templi QVIRINO dicari meminit.*

*Dion l. 54. Dion: Ante, inquit, suum obitum Augustus templum Quirini de nouo
edificatum dedicauit, ideo commemorandum duxi, quod id templum cum
sex, ac septuaginta columnis decorasset, totidemque omnino annos ipse
vixit, occasionem nonnullis dedit ea res, ut dicerent, non fortè fortuna,
sed consulto ipsum hoc columnarum numero usum fuisse .*

*Therma
Constantini. Iam ascendendo in Collem, superioribus annis cernebantur ingentes
reliquiæ Thermarum Constantini, quæ dirutæ nullum iam sui vestigium
relinquunt: Nam partim in amplas ædes Cardinalis Bentiuolij mutatae
sunt, partim in eiusdem horros subsederunt . In ipso vero Collis cliuo
propè Aedes Comitum, vbi Cœnobium monialium, BALNEA PAULI
constituunt . At cuius Pauli? vel eius Aemilij Pauli, qui Basilicam in
foro condidit: vel alterius, à quo, teste Dione, Roma porticu insigni-
ta est . Porticum, inquit, quæ Pauli dicitur, Aemilius Lepidus Paulus
proprijs impensis perfecit, & in Consulatu suo, dedicauit . de qua supra .*

*Dion l. 49. Sed qui viderit curuatis in hemicyclum, & lateritijs pilis arcuatam
ædificium, deinde continuatis parietibus erectum, de Balneis ambiget: ut
iure dubitandum censet, qui vicinam domum nobili Musæo instruxit stu-
diosus in primis rei antiquariæ Franciscus Gualdus Ariminensis Eques
S. Stephani . In Hortis Columnensibus marmorei ædificij pars exurge-
bat vulgo MAESA iam diruta . Blondus Turrin Mæcenatis falso nun-
cupat . Vbi enim hic Esquilias, & Neronianis tædis ardens in conspectu
Roma? Alij partem Templi Solis pronunciant, quod ab Aureliano au-*

*In eius V. store Flauio Vopisco extructam est ad eam formam, quam viderat in
Oriente: quod vestibus, & opibus in triumpho vectis instruxit . Quid si
ædificium illud partem SENACVLI, seu CVRIAE fuisse dicerem, quam
Senaculū
Mulierum Heliogabalus in Quirinali mulieribus extruxit ad conuentus habendos,
quibus auia ipsius Maesa nomine, & mater Soæmis præfiderent? Quod du-*

THIS PAGE IS LOCKED TO FREE MEMBERS
Purchase full membership to immediately unlock this page

Get Smart

Over 2,000 years of
human knowledge in
797,885 volumes

Instant access
\$8.99/month

Continue

*Fair usage policy applies

Magni Regis Macedonum Bucephalum domantis; quas Alexandria Constantinus Imperator Romam transtulit, atque in medio Tbermarum à se in Quirinali extructarum collocavit. Quarum altera Phidia, altera Phidia, altera Praxitelis manu sunt, ut titulus indicat. Idemque leges in adnotat onibus ad Marlianum. Sed quod affirmant de Phidia, expressum ab illo fuisse Alexandrum Bucephali domitorem, pernegandum iure est. De Praxitele ambigi potest, sed de hoc etiam negandum. Nam Plinius ait: floruit Phidias Olympiade LXXXIII. circiter trecentesimo nostræ Urbis anno. Quem Eusebius in Chronico tradit floruisse Olympiade LXXXV. Alexander autem, eodem Eusebio referente, natus est Olympiade CVI. octuaginta quatuor post annos: iuxta Plinium nonaginta duos. Idem patet ex Plutarcho, qui ait Periclem ædificando usum præsertim fuisse opera Phidiæ tamquam architecti & magistri. Pericles autem obiit Olympiade LXXXVII. ut ait Eusebius, septuagesimo sexto ante natum Alexandrum. Non igitur Phidias Alexandri res gestas exprimere potuit. Iam Praxiteles, referente eodem Plinio, floruit Olympiade CIV. octo annos ante natum Alexandrum. Is vero, ut colligitur ex Plutarcho alijsque, saltem quindecim annorum erat cum Bucephalum domuit. Anni ergo viginti tres additi homini præstanti iam & claro in arte, eum in ætate iam affecta constituunt. Neque vero causæ quidquam in promptu erat, cur domito statim equo, Alexandro nondum Regi, & viuente patre, colossæ statuæ ponerentur, præsertim ab opifice, qui alibi artem exercebat. Quid? si Plinius cum florere Praxitelem dixit, non eius mediæ vitæ spatia, sed postrema signauit? Eodem certe loco scripsit: Centesima quarta decima, Olympiade, Lysippus fuit, & cum eo Alexander Magnus. Quæ videlicet Alexander obiit. Sic etiam Olympias CIV. si vltima Praxiteli fuit, conficitur, Praxitelem ante ortum Alexandri mortuum fuisse. Harum igitur statuarum sculptores Phidias; & Praxiteles fuere, sed Alexandrum non figurarunt. Eos autem auctores fuisse constat, ex titulis, qui erant inscripti antiquitus vnica in basi ante Thermas Constantini. Deinde ex eo loco translatae sunt à Sixto V. Pont. Max. ad aream contra Pontificij Palatij vestibulum, sua vtrique subiecta basi, priscaque titulis restitutis, Opus Phidiæ, Opus Praxitelis. Porro quando, aut vnde hæ statuæ aduectæ fuerint in Urbem, ante Constantinum, an illo iubente, dici probabiliter non potest. Credibile est tamen eius ætate, ut nouis operibus Urbem excoleret, & suas Thermas ornaret.

Plin. li. 34. cap. 8.

In V. Periclis.

Loc. cit.

Quando mortuus Alexander.

Equi marmorei unde translatis

Domus Attici.

Quod vero Marlianus DOMVM ATTICI constituit in ea parte Quirinalis, quæ templo S. Vitalis incumbit minus exploratum existimo. Nam Cornelius Nepos in eius vita: *Domum*, inquit, *habuit in Colle Quirinali Pamphilianam ab aunculo hereditate relictam, cuius amœnitas non ædificio, sed sylua constabat.* P. Victor numerat inter Quirini Templum, & Malum Punicum, qui locus fuit non longe ab Æde nunc S. Susannæ. Itaque cum esset amœna domus, & cincta nemore; remotiorem à foro, & Urbis frequentia probabile est, prope quatuor nunc fontes sitam fuisse.

In eo-

In eodem Colle DOMVM NVMÆ fuisse testis est Plutarchus. Nam cum Regiam haberet prope Ædem Vestæ: *Alteram*, inquit, *habuit domum in Colle Quirinali, cuius adhuc locum ostendunt*. Crediderim, hanc prope eisdem quatuor fontes fuisse, proximam Capitolio Veteri, quod idem dedicavit. Sicut enim Rex ille, ut rebus suis Religionem obtenderet, ædificato Vestæ templo domum illi, quæ Regia vulgò dicta est, attexuit: ita probabile est, alteram in Quirinali prope delubrum à se conditum ædificasse. Nec tamen alias Dionysio subscribere volui scribenti: *Numa Quirinalem Collem complexus est ampliatis mœnibus*. In eadem parte Collis templum fuit CLATRÆ Clatrorum, & Cancellorum Deæ, & APOLLINIS; vbi, ut ait Fulvius, Quirinalis imminet Regioni, ac fontibus Triuij. Quia vero, ut ante dicebam, aliquot iugis collibusque constabat Quirinalis; hac olim vallicula subsidebat, quâ quatuor fontium vicus è monte Pincio deducit in Esquilias.

Plutarch. in V. Numæ.

Dionys. l. 2. Ant. Rom.

Lib. 2.

Inde modicum supercilium, insigne CAPITOLIO VETERI. Erant, teste Valerio, *Veteris Capitolij humilia tecta*, siue ædes à Numa Rege, ut creditur erecta Ioui, Iunoni, Mineræ. Nam Eusebius, & Cassiodorus in chronicis scribunt *Capitolium quoque à fundamentis ædificavit*. Atqui in Tarpeio Monte alij Reges condiderunt. Hoc igitur Numa construxit, quod deinde à Tarpeio, & minus antiquo Capitolio, propter eosdem præsides Deos accepto nomine, maiorem adhuc ex conditoris memoria Religionem recondidit. Varro: *Capitolium*, inquit, *Vetus, quod ibi sacellum Iouis Iunonis Mineræ, & id antiquius, quam Aedis quæ in Capitolio facta*. Hoc sane templum in ea parte Quirinalis noui Antiquarij omnes, & ratio manifesta collocat. Celebrata est enim olim ea vicinia quibusdam locis, & ædificijs, quæ nemo eruditus separare audeat. Nam & DOMYS MARTIALIS, & PILA TIBVRTINA, & CIRCVS FLORÆ, & VETVS CAPITOLIVM ibi fuisse leguntur; quæ à me simul explicanda sunt. Varro: *Clius proximus ad Florales usus versus Capitolium vetus*. De domo sua Martialis sic ait:

Valer. l. 4. cap. 4.

Capitolium Vetus.

Lib. 4. de lin. Lat.

Domus Martialis & alia ædificia. L. 5. ep. 23.

*Nam Tiburtina sum proximus accola pile,
Quæ videt antiquum rustica Flora Iouem:*

Et alibi. *Bis vicine Nepos; nam tu quoque proxima Floræ
Incolis, & veteres tu quoque Ficelias.*

Li. 6. ep. 27

Et: *At mea Vpsanas spectant Cœnacula lauros,
Factus in hac ego sum iam regione senex.*

L. 1. ep. 109

Pila ergo Tiburtina, vel à lapide Tiburtino, quo constabat, vel à Tiburtinis ibi poma, mercesque vendentibus dicta est. In Vrbe enim pile; columnæque passim erectæ visebantur, quibus vendibilia mercimonia appendi, venumque exponi solebant. Negat Horatius libros suos, ut aliorum poëtarum ituros ad pilam, à bibliopolis, & librarijs pretio distrahendos:

Pila Tiburtina ubi esset.

Nulla taberna meos habeat, nec pila libellos.

Lib. 1. Sat.

Et in arte poëtica *Mediocribus esse poetis.*

Sat. 4.

Non Dii, non homines, non concessere columnæ.

Deque

Petrægan-
Petræganum.

Quando vsum
legit. Pericles
negligentia sexto
regibus expri-
uit Olympiæ
colligitur ex
Bucephalum
am & clero in
cauz quidquam
sedem Regi, &
epifce, qui alibi
dem exit, non
me loco scripsit
& cam so alle-
tam Olympias
etiam Alexan-
s Phidias, &
autem aucto-
ritate in basi
ex sunt à Sixto V.
am, ha vtrique
Cœnaxitit.
ben, ante Con-
f. Credibile est
S. ius Thermas

ea parte Qui-
er. l. 1. o. Nam
in Colle Quir-
m. ar. ar. ar.
viri. Tempus
nunc S. Scæz.
moderato ioro,
tunc f. ar. f. ille.
la co-

Deque his à Domitiano sublatis ad decorem Urbis Martialis :

Lib. 7. ep. 6.

Nulla catenatis pila est præcinctâ lacœnis .

Iam, Tiburtina pila loco nomen fecit, cui proxima domus Martialis. Et *Ficelia*, in quibus vicinus poëtæ habitabat Nepos, à Ficu vel sculpta, vel fata, vel picta, nuncupatæ; vt propinquum *Malum punicum* ab eiusmodi arbore: sicut & *Pyrus* à Pyro, quo nomine domum suam quoque designat Martialis.

L. 1. ep. 118

Longum est si velit ad Pyrum venire ;

Et scalis habito tribus, sed altis .

E suo idem cœnaculo prospiciebat lauretum VIPSANIÆ PORTICVS, quæ adiuncta erat Septis propinquis fonti Aquæ Virginis, nunc Triuij, vt postea dicam.

Circus Floræ ubi esset.

Cæterum Tiburtinæ pilæ, in Regione septima Viæ latæ, finitimus erat CIRCVS FLORÆ in Regione sexta Altæ semitæ. Erat hic Circus in Valle media inter Quirinalem, & Pincium, eiusquæ caueam, & vestigia sedilium subiecta Ædibus Barberinis vidimus aliquot ante annis, antequam ea vallis nouis ædificijs impleretur. Immo veteres substructionum reliquiæ, quibus fulta eius Palatij moles Septentrionem versus frontem erigit, cryptoporticus, muriquæ arcuati erant, aut ego fallor, ad gradus exterioresque Circi porticus sustinendas. In Circo templum eiuſdem Floræ; quam ideò *rusticam* Martialis nuncupat, vel quia præerat floribus & florentibus frumentis, quæ opera rusticorum succrescunt: vel quia, idque magis placet, Circus rudi structura constabat. Domus porro Martialis in eadem vicinia, quam hodiè vulgus, nuncupat, ad Caput domorum.

Vbi esset Capitoliū Vetus.

L. 7. ep. 72.

At Capitoliū vetus, quod è Floræ Circo spectabatur, in Colle erat, vbi Barberinarum Ædium horti, & florem Capitoliū est. Argumento sit aliud eiusdem poëtæ Epigramma in hominem pluribus locis habitantem.

Esquilijſ domus est, domus est tibi Colle Diana :

Et tua Patricius culmina vicus habet .

Hinc vidua Cybeles: illinc sacraria Vestæ :

Inde Nouum, Veterem prospicis inde Iouem .

L. 3. de Ad
mr. c. 5.

Lipſius: Cerni ab eo, inquit, vtrumque Capitoliū vult: Vetus è Colle Auentino, siue Dianæ: Nouum ex Esquilijſ, & Vico Patricio. Etsi fortasse nouum Iouem Domitianum suum vocat, eiusque Palatium intelligit. Magni viri interpretatio, & ingeniosa clausula. Verum aliter interpretabitur, qui situs locorum oculis subiecerit. Nam ex Auentino nullus est, interiecto monte Capitolino, prospectus in eam Quirinalis partem Capitolio Veteri dedicatam, longequè dissitam: facilis vero, & propinquus ab Esquilijſ. Contra, nouum Capitoliū, & Iuppiter Tarpeius in conspectu erat Auentini, Velabri solum valle interposita: Quare ille Maximus, in quem scribit Martialis, ex domo Auentina Nouum Capitoliū: ab Esquilina Numæ sacella prospectabat. Hæc etsi humilia & angusta, nihilominus videbantur ab Esquilijſ, aut etiam è culmine do-

ne do-

THIS PAGE IS LOCKED TO FREE MEMBERS

Purchase full membership to immediately unlock this page

Know Your Bible

Forgotten Books' Full Membership provides unlimited access to more than 28,000 volumes of Christian literature for \$8.99/month

HOLY BIBLE

Continue

*Fair use policy applies

quo Titus, & Iulia Titi Filia: sed præterea Gentis Flaviae vnum veluti Numen colebatur. De eodem.

Eod. l. ep. 3.

Eod. l. ep. 2.

Addita quid Latio Flavia templa polo ?

Et:

Manebit altum Flaviae decus gentis

Cum sole, & astris, cumque luce Romana;

Inuicta quidquid condidit manus, Cælum est:

Aebes Fi-

dij.

Iam in eodem colle constat AEDEM FIDII fuisse. Cuius fabulam habes apud Dionysium lib. 2. Hunc seu Fidei præsidem, siue Herculem Iouis filium, Sanctum, & Sangum, & Sabum dixere, vnde Sabinis est nomen: Quem illi cum Tatio venientes ad Urbem asportarunt.

Fast. 6.

*Ouidius: Hunc igitur veteres donarunt Aede Sabini,
Inque Quirinali constituere iugo.*

Dedicatis eidem Nonis Iunij. Idem eodem loco.

*Quarebam Nonas Sancto, Fidione referrem,
An tibi semipater? Tum mihi sanctus ait.*

*Cuicunque ex illis dederis, ego munus habebo,
Nomina terna fero, sic voluere Cures.*

Quare postea Numam ab Sabinis profectum, cum Vetus Capitolium, sibi que domum erigeret, putauerim, locum Sabo haud longe distantem delegisse. Erat autem Aedes Sangi propinqua templo Quirini, Quod ad portam statuimus. Colligitur ex Liuiio: *Bona, inquit, Semoni Sangocensuerunt consecranda: quodque aris ex eo redactum est, ex eo aenei orbis facti positi in sacello Sangi versus Aedem Quirini.* Porro in ea Sangi aede lanam cum colo, & fuso Tanaquilis, quæ eadem Caia Cæcilia vocata est, durasse, prodente se, auctor est Varro, factamque ab ea togam Regiam undulatam in Aede Fortune, qua Seruius Tullius fuerat usus. Inde ortum, ut nubentes Virgines comitaretur colus compta, & fusus cum stamine; Plinius.

Liui. Dec. 1.
lib 8.

Plin lib 8.
cap. 48.

Dionys. l. 2.

Eodem in loco fuit & SALIORVM SACRARIVM. Atqui sciendum est duplicis generis fuisse Salios Martis Sacerdotes: alios PALATINOS, alios COLLINOS. Ita Dionysius. Palatini, ὡν τῷ παλατίῳ κᾶται τὰ ἱερά: vertit interpres. *Qui sacra in Palatio celebrant.* an rectius? quorum in Palatio res sacra reponuntur. vt eorum Ancilia significantur. Hos, qui duodecim erant, Numa instituit. Ἀγωναλεῖς, καὶ κολλῖνοι, ὧν τὸ ἱεροφυλάκιον ἐστὶν ἐπὶ τῷ κολλῖνῳ λόφῳ. *Agonales, & Collini, quorum sacrarium est in Collino, seu Quirinali Colle.* Hos successor Numæ Tullus Hostilius instituit bello Fidenatium, vel Sabino, vt Liuius, & Dionysius tradunt: *Vouit etiam Rex in pugna, se Saliorum numerum duplicaturum.* Hi Martiales item Sacerdotes fuere, non Pavorij, aut Pallorij, vt quidam opinantur, quod in Liuij, & Dionysij citatis locis animaduertere poterant. Porro sacra scuta quæ ANCILIA, & arma Cælestia dicebantur, cum tripudijs, solemnique cantu saltuque ferentes postea vnde acceperant, reponebant in sacrario Martis, vt loquitur Seruius. *Quidam in templo Martis recondita fuisse docent. Verum*

Dec. 1. l. 1.

Antiquit.
lib. 2. & 3.

Aeneid. 1.
7. & 8.

rum

rum quod nam fuerit in Vrbe templum Martis, in Palatio præsertim ab antiquissima ætate Numæ, ignoro. Nisi templum latiori significatione quodcunque in auguratò conditum velint. Quod autem Camillus apud Liuium in concione dixit: *Quid de Ancilibus vestris Mars Gradivus, tuque Quirine*: Id nemo, arbitror, referet ad templa Martis, & Quirini, in quibus conderentur Ancilia; sed potius ad eos tamquam Anciliorum, præfides, & quorum sub tutela erant Salij, & Ioue, vt ait Seruius. Hæc igitur non templo credita sunt, sed in *εργουδανω* seu *sacrario* Martis. Est autem sacrarium, vt leges monent, *locus, in quo sacra reponuntur, quod etiam in edificio priuato esse potest*. Rursum: *sacræ res sunt, quæ publicè consecratae sunt. Siquis ergo priuatim sibi sacrum constituerit, sacrum non est, sed profanum*. Hæc ibi. Cum ergo Ancilia sacra essent, locum in quo recondabantur, sacrarium scire. Salij autem tam Palatinis, quam Collinis sua fuere Ancilia, & Sacraria. Palatinis antiquioribus à Numa institutis Sacrarium fuit in Palatio, vt ex allatis supra Dionysij verbis licet conijcere. Illo Rege Quirinalis extra Urbem fuit, centum circiter post annos intra mœnia receptus à Seruio, quæ sub Numa solum Palatium & Capitolium cinxere. Neque dixerim prudentissimum Regem, arma cœlestia, quibus fore prædicauerat, vt Vrbs perpetuò defenderetur, ac staret, credidisse immunito Colli, hostiumque direptionibus exposito. Onuphrius designauit in Palatio Curiam Saliorum, & Sacrarium. Mihi probabile est eandem Curiam fuisse Sacrarium. At Salij Collinis in Quirinali Sacrarium fuit, & Ancilia Hostilij iussu fabricata. In antiquis marmoribus hæc scuta cum Salij insculpta sunt, figurata etiam in nummis, non solum vndique incisa, vt docet Plutarchus in Numa, & oui instar incurua: sed geminis cum lunulis introrsus in duplici latere conformata. Priora illa Numæ videntur fuisse: aliqua è posterioribus fertasse Hostilio placuerunt.

Cur autem Sacrarium Martis pro Ancilibus Saliorum Collinorum in hac parte Quirinalis statuendum sit, hæc potissimum causa se offert. Numa de Cælo, vt vulgatur, delapsus, an clam fabricatum Ancile, quæ stare iactabat salutem Urbis, ne quisquam auferret, multa eiusmodi scuta à Mamurio insigni illius ætatis fabro facienda curauit. Huius Mamurij, qui identidem à Salij inter canendum vocabatur, vicus cum statua plumbea fuit ad Ædem S. Susannæ, vt eius Virginis acta demonstrant. Hostilius autem cum Salios, & Ancilia duplicaret, Sacrarium statuisse prope Mamurium credendus est: sic enim & venerationem suis quærebat Ancilibus, quasi ab eodem artifice elaboratis; nec, quamuis extra Urbem poneret, Vrbi, si aliquando auferrentur, periculum creabat; cum ibi non esset Numæ scutum cœleste: Et Mamurius non incongrue Ancilia, eorumque Sacrarium spectabat è propinquo. Erat etiam prope Capitolium Vetus à Numa factum, cui & Ancilia prior fecerat. Scribit Seruius, eum, qui susciperet curam belli gerendi, sacrarium Martis ingressum Ancilia commouere solitum, tum hastam ipsius, & dixisse, *Mars vigila*. Quod Lipsius à Turnebo relatum non probat. In antiquiore,

ff. de rer. diuis. tit. 8. l. sacra. Eod. tit. l. instantum.

Sacrarium Saliorum prope vicum Mamurij.

7. & 8. Anneti. Antiq. leison. lib. 5. cap. 16.

hanc habes

ad hanc partem
ancile? quo-
la significetur.
ancile, & no-
Agonales, &
Collis. Hos suc-
a, vel Sabino,
a se Saliorum
scire, non Pa-
& Dionysij
ANCILIA, &
ancile saliorum
ancile Martis, & lo-
ancile Martis. Ve-
rum

nè sacrario id fieret, an in vtroque non constat: probabile est in vtroque.

In eodem Quirinali suisque fanis olim Fortuna culta est. Plura autem dicuntur fuisse templa FORTVNÆ in Regione sexta Altæ semitæ, quæ ferè spatium occupat Quirinalis, *Primigenia, Publica, REDVCIS*. De *Primigenia* Liuius: *Aedem, inquit, Fortunæ Primigenia in Colle Quirinali dedicauit Q. Martius Hala triumuir ad id ipsum creatus. Vouerat eam decem annis ante Punico bello P. Sempronius Sophus, locauerat idem Censor. De voto idem. Consul principio pugne Aedem Fortunæ primigenia vouit, si eo die hostes fudisset. Idem alibi tradit in Aedem Primigenia Fortunæ, quæ in Colle, duo diuersa prodigia contigisse. Palmam in area enatam, & sanguine interdium pluisse. De Fortuna Publica* Ouidius.

*Qui dicit, quondam sacrata est Colle Quirini
Hac Fortuna die, Publica, verus erit.*

*Et: Nec te prætereo populi Fortunæ potentis
Publica, cui templum luce sequente datum est.*

Hoc secundum Fortunæ Publicæ templum vbi nam esset mihi non liquet. Primum, vt dixi erat in Colle Quirinali. Ouidij interpres eamdem facit Publicam, & Primigeniam. Nec placet. Magnæ enim Religioni Romanis erat, quo sub nomine Dijs templa nuncuparentur, neque licebat alterum pro altero supponere. Publica quidem dicta est propter assertam Publicam libertatem pulsis regibus. Etsi alijs de causis dici publica potuit, sicuti non vnum eius templum fuit. Primigenia vero, cui ante Seruius Rex Aedem dicauerat in Capitolio, dicta est, vel quod ille Rex ad Fortunam prima initia, & originem sui Regni: vel quod Roma Imperij sui principia ad eam referenda censuerit. Aedem Fortunæ Reducis statuit Sex. Rufus in Regione sexta Altæ semitæ, quæ tamen vt postea dicam, altera est ab illa, quam causa reditus Domitiani posuit Populus Romanus. Dion de Augusto: *Ob reditum. Fortunæ Reduci Aram consecrari, diemque sui reditus inter ferias referri, & Augustalia dici passus est.* Nondum fortassè templum erat.

In eodem Colle fuit templum SALVTIS, quod erat prope muros Urbis. Porta enim Collina dicta est in Vrbe *Salutaris*, quod esset ad Aedem salutis, vt ait Festus. *locavit edificandam Iunius Bubulcus Censor, quam teste Liuius, Consul bello Samnitium vouerat. Et alibi Aedem Salutis, quam Consul vouerat, Censor locauerat, Dictator dedicauit. Extremo Martij illi sacrificabant, & alijs Dijs.* Ouidius:

*Ianus adorandus, cumque hoc Concordia mitis,
Et Romana Salus, araque Pacis erit.*

Aedem Salutis Fabium, qui ex eo dictus est Pictor, pinxisse testatur Plinius, principatu Claudij exultam: Pacuuium vero poëtam. Aedem Herculis in foro Boario. At extra Portam templum ERYCINÆ VENERIS celebratum est. P. Victor in Regione V. *Templum Veneris Erycinæ ad portam Collinam.* Liuius: *Ludi Apollinares Circo inundato extra Portam*

THIS PAGE IS LOCKED TO FREE MEMBERS
Purchase full membership to immediately unlock this page

Get Smart

Over 2,000 years of
human knowledge in
797,885 volumes

Instant access
\$8.99/month

Continue

*Fair usage policy applies

Hist. lib. 3.
In Aug.
cap. 100.

In ludo de
morte
Claudij .
Mausolei
Augusti .
Loc. cit.

Strabo l. 5.

Tac. lib. 3.
Ann.

Sylva Mau-
solei ver-
sus portam
Flaminiam .

Septa ubi
essent .

enim erat, propior collibus. Via Flaminia propior Tiberi, medio fere Campo strata. Tacitus de exercitu Flauiano, qui pontem Miluium superauerat. *Pars, inquit, ut astitit, Flaminia via.* Suetonius de Mausoleo Augusti. *Id opus inter Flaminiam viam, ripamque Tiberis.* Fuit & viae Flaminiae superstructa porticus, de qua Iulius Capitolinus in Galliëno: *Porticum, inquit, Flaminiam, usque ad pontem Miluium ipse parauerat ducere, ita ut tetrastice fieret: ut autem alij dicunt, pentastice, ita ut primus ordo pilas haberet, & ante se columnas cum Statuis, secundus, & tertius; & deinceps διὰ τὸ σάρον columnas.* Via Recta propior Tiberi strata est, in quem desinebat, priusquam ad Mausoleum Augusti perueniretur. Seneca: *Inter Tiberim, & viam rectam descendit ad inferos.*

Ipsam porro MAVSOLEVM, mirum quam umbrarum opacitatem, ac pulchritudinem extremo Campo afferret? Suetonius: *Id opus inter Flaminiam viam, ripamque Tiberis sexto suo Consulatu extruxerat: circumiectasque sylvas, & ambulationes in usum populi tunc iam publicarat.* Strabo: *Quorum, sepulchrorum, omnium preclarissimum est Mausoleum: agger ad amnem, supra sublimem albi lapidis fornicem congestus, & ad verticem usque semper virentibus arboribus coopertus. In fastigio statua Augusti Caesaris. Sub aggere loculi eius, & cognatorum, ac familiarium. A tergo lucus magnus ambulationes habens admirabiles. In medio autem campo busti eius ambitus ex albo saxo in orbem cinctus ferrea sepe, intus ἀγέεσι populis consitus.* Huius molis (Augustam nunc appellant) vestigia adhuc extant intra materiarij mercimonij officinam ad Aedem Sancti Rochi, & ripam, ut vocant, minorem Tiberis. Meminit illius Tacitus: *Dies, quo reliquiae tumulo Augusti inferbantur, modò per silentium vastus, modò ploratibus inquires: plena Urbis itinera: conlucentes per Campum Martis faces.* Habuit hæc moles in parte anteriori duos OBELISCOS, quorum vnum ad Aedem Libertianam Maximæ Virginis in Esquilijs positum videmus. Pars autem anterior Mausolei illa fuit, quæ spectabat Urbem. Itaque cum sylvæ, & opacæ ambulationes essent à tergo molis, versus portam, nunc Flaminiam secundum ripam Tiberis producebantur. Mausolei autem forma est notissima. Hanc enim suggestus, & tabernaculum quasi per gradus decrescens, quod in Apotheosi pro rogo Cæsarum incendebant, imitabatur. Quia vero locus, ubi crematus fuerat Augustus albo distinctus saxo, ferreisque cancellis, & umbrosa arborum corona cinctus in medio erat campo: ibi quoque exusta deinceps fuisse cadauera Augustorum, vel cadauerum effigies credibile est. Herodianus: *Lectum extra Urbem perferunt in Martium Campum, ubi, quæ latissime Campus patet, suggestus consurgit.*

In eodem Campo fuere SEPTA. Hic locus est, quo populus conueniebat ad ferenda suffragia in Comitijis, qui primo ligneis cancellis, postea marmoreis septus est. Ideoque propter similitudinem caularum gregis, OVILE dictum. Nam vocatus ad Comitiam populus, & distribu-

tus in tribus; vel Centurias, manebat in Campo: postea ut quæque centuria lata erat suffragium introducabatur in Septa per angustum pontem: neque tunc alijs licebat esse in Septis. Quamobrem Marius in petitione præturæ ambitus suspicionem dedit, quia eius seruus intra Septa, vel ouile est deprehensus. Liuius: *Citatis Centuriæ senioribus, datum secretum in ouili cum his colloquendi tempus*: Lucanus.

Dec. 3. l. 6.
Lin. lib. 2.

Concidit, & misera maculauit ouilia Romæ.

Iuuenalis: *Isidis, antiquo quæ proxima surgit ouili.*

Iuu. Sat. 6.

Septa voluit Cæsar primum extruere curante Marco Tullio, ut alibi ex Cicerone dictum est: *In Cæpo Martio Septa Tribunicijs, Manutio Tributis, Comitijs marmorea sumus, & tecta facturi, eaque cingemus excelsa porticu, ut mille passuum efficiatur*: Sed opus varijs de causis, & postremo, exortu bel'i Ciuilis omisum est. Ea deinde Lepidus ædificauit, perfecit ornauitque Agrippa: Dion: *Augusto VIII. Statilio Tauro Consulibus, Agrippa, quia nullam viam sternendam susceperat, Septa dedicauit. Septa locus est in Campo Martio. Eum ad habenda Tributa Comitija Lepidus vnde quaque porticibus circumductis ædificauerat; tabulis lapideis, & picturis à se exornatum*: Agrippa Septa Iulia ab Augusto cognominauit. Plinius: *Fuit memoria nostrâ in porticibus Septorum à M. Agrippa relicta trabs æquæ miraculi causa, quæ Diribitorio superfuerat, viginti pedibus breuior, priore CXX. pedum, sesquipedali crassitudine*. Quoniam autem hæ porticus amplissimæ fuere, spectacula ibi ab Augustis non rarò data, ut de Augusto, & Caio memoriæ proditum est. Et quotidiana ibi mercium præsertim pretiosarum venditio, ut colligitur ex Martiale.

Ad Act. l. 4. ep. 15.

Dion. l. 53.

Plin. l. 16. cap. 40.

In Septis Mamurra diu multumque vagatus

L. 9. ep. 60.

Hic ubi Roma suas aurea vexat opes.

Iam ubi Septa collocanda sunt? Communi opinione collocantur inter forum Columnæ, fontemque Treuentis Aquæ: siue inter viam olim Fornicatam, atque Flaminiam. Erigitur Colliculus prope Flaminiam, & forum Columnæ vulgari appellatione Citorius. hunc à citandis Centurijs, ac Tribubus in Comitijs dictum autumant.

Septis proxima fuit VILLA PVBLICA; publica scilicet extra Urbem domus pro legatis hostium, quos intra moenia admitti nolebant. Liuius: *Macedones deducti extra Urbem in Villam publicam, ibique ijs locus, & lautia præbita*. Cicero cum de Septis ædificandis dixisset, subdit: *simul adiungetur huic operi Villa etiam publica*, P. Victor in Regione nona: *Villa publica, ubi primum populi Censuræ actus in Campo Martio*. Valerius Maximus. *Quatuor legiones contrariae partis, fidem suam sequutas in Villa publica, quæ in Martio Campo erat, Sylla obtruncari iussit*. At Liuius de eadem cæde: *Octo millia deditorum in via publica trucidauit*, Florus: *Quatuor millia deditorum inermium Ciuium in via publica interfici iussit*. Plutarchus. *Superstites ad sex millia in Circo Maximo*. perperam hoc interpretes. Græcè enim, *ἄρα τῶν ἰππῶδ' ἑσπεύον* iuxta *Circum Maximum* de suo adiecit. Flaminium autem Plutarchus in-

Villa pu-
blica.

Dec. 4. l. 3.

Loc. cit. ad
Ainc.

Val. lib. 9.
cap. 2.

In epitome
lib. 88.

Lib. 3. in
Bel. Mar.

In Sylla.

Lib. 1. de
Clementia
cap. 12.

Luc. lib. 2.

Diribito-
rium.
Dion. l. 55.

Plin. l. 16.
cap. 40.

Columna
Antonini.

telligit, qui tunc erat extra Urbem; prope quem in Æde Bellonæ Sylla
Senatum item extra Urbem vocauerat. Seneca: *Septem millia Ciuium
Romanorum contrucidari iussit. Et cum in vicino ad Aedem Bellonæ se-
dens exaudisset Sylla, conclamationem.* Adijcit Plutarchus cædem fuisse
factam ἐν χωρίῳ μικρῷ in loco paruo, & angusto. Non igitur in via
publica; sed in villa, domoque publica, quæ prope Circum Flaminium
erat. Ex quo corrigendi Liuij, & Flori Codices. Quia autem Circi Fla-
minij fines alibi inuestigati sunt; existimo Villam publicam eo loco si-
tam, qui à foro Columnæ, cui olim vicina Septa, versus Pantheon, haud
longe abesset. Quod si Lucanus militum illam cædem deplorauit in Se-
ptis potius editam, quam in Villa publica illis verbis:

*Tunc flos Hesperia, Latij iam sola Iuuentus
Concidit, & misera maculauit ouilia Romæ.*

Id cecinit, vel propter locorum propinquitatem, vt vnus pro altero sup-
poneretur: vel per Catachresim, ouilis nomine abusus, vt à Septis ad
Villam domumque publicam traduceret; nam & poetis inusitatum non
est, vsurpare, septa domorum; vel quia etiam in Septis milites tende-
bant, & pars cædis ibi peracta est.

In eodem Campo DIRIBITORIVM fuisse certum est: *Domum om-
nium earum quæ vnquam vno culmine fuissent, maximam, vt Dion lo-
quitur. (Nunc omni eius tecto diruto, quia rursus committi inter se non
potuit, aperto fastigio conspicitur) Agrippa imperfectum reliquerat.
Tunc vero ad finem perductum erat opus.* Et ante scripserat: *Campum
autem Agrippæ porticu excepta, ac Diribitorium ipse Augustus dedica-
uit.* Plinius: *Trabs aque miraculi causa, quæ Diribitorio supersuerat.*
In eo censebantur milites, & illis soluebantur stipendia, inde exortum
nomen; *diriberè enim distribuere est.* Ludi interdum propter loci laxi-
tatem in eò facti. Dion: *Tunc primum Senatoribus puluina subdi-
ta, & fusque pileorum Thessalicorum concessus in Theatris, ne Solis ardo-
re laborarent; qui sicubi esset vehementior, Diribitorio foris, & tabu-
latis instructo vsi sunt.*

FORVM, in quo Antonini COLVMNA COCHLIS erecta est, instar
fori Traiani ornatum fuit porticibus, quæ immanibus Columnis nite-
bantur. Cochlidem in medio decreuit erexitque Antonino Pio Senatus
post eius mortem. Extat nummus, cum columna, inscriptus, *DIVO
PIO. P. Victor: Templum D. Antonini cum Cochlide columna, quæ est
alta pedes CLXXV. habet intus gradus CCVI. & Fenestellas LVI.*
quam sane ruinosam & incendijs, ac vetustate vndique exesam Sixtus V.
Pont. Max. resectis sigillis, & basi, atque in summo ex ære inaurata,
D. Pauli statua posita, restituendam curauit. Sed quia Templum P. Vi-
ctor statuit prope columnam; Erat hoc in fine olim eius fori, vbi gran-
des adhuc marmoreæ Columnæ visuntur cum epistilio, in platea Petreæ,
vt dicunt. Quod alij Basilicam, alij porticum malunt dicere. Rectius
dixeris templum, vt ostendunt solidi parietes, parsque fornicis, quæ in
Ædes Romani Seminarij obuersa est. Apud Cencium Camerar. sic legi-
mus

THIS PAGE IS LOCKED TO FREE MEMBERS

Purchase full membership to immediately unlock this page

Know Your Bible

Forgotten Books' Full Membership provides unlimited access to more than 28,000 volumes of Christian literature for \$8.99/month

HOLY BIBLE

Continue

*Fair use policy applies

Li. 68. siue
Xiphilin.
in Nerua.

destrahi; & ibidem solo affigi iussit, nouissime eradendos ubique titulos, abolendamque omnem memoriam decreuit. Dion: Fuere quoque, inquit, arcus triumphales, quos ei plurimos fecerant disturbati. Idemque dixerat de statu is eius aureis, & argenteis. Perleuis etiam est eius rei coniectura: Argumento, inquit Fuluius, sumpto ex verbis Suetonij, qui scribit Domitianum somniasse se à Minerua destitutum, & illam excedere sacrario, ut simulacra eius rei ibi marmorea extant. Atqui somnium illud paulo ante Domitiani mortem contigit: nec quisquam persuadeat, illum in arcu insigni victorijs, & trophæis referri sibi voluisse infausa prodigia. Deinde non est, cur velint, hunc illum esse arcum, de quo Martialis.

Mart. li. 8.
epigr. 65.

Stat. sacer, & domitis gentibus arcus ouans.

An. 1465.
Arcus
Drusi,

In Claudio
Cæs. cap. 1.

Eodem ca-
pite.

Arcus Do-
mitiani v-
bi esset.
Epigr. 65.
lib. 8.

Cum ille multo ante in reditu à Germania & triumpho Domitiani fuerit erectus. Quo tempore nondum quidquam somniaserat Domitianus; ut nemo per somnium videret, quod in eius arcu triumphali nunquam fuerat insculptum. Est in nostra bibliotheca Collegij Romani codex manuscriptus, in eam ex bibliotheca Mureti translatus, Ioannis Marchanoux ad Malatestam Principem Cæsareum, in quo docet, ARCVM illum esse DRVSI Germanici prinigni Augusti. Hic auctor, nonnulla de Antiquitatibus Urbis rudi stylo est complexus, multoque copiosius inscriptiones, quæ non modo in Vrbe, sed etiam extra sunt. Suam iñle- tueri sententiam potest; quod Drusum, teste Suetonio in Germania bellum gerentem species barbaræ mulieris humana amplior victorem tendere ultra sermone Latino prohibuit. Id vero virtutis, victoriæquè momentum in arcu post eius mortem erecto insculptum est; non illud infausum somnium Domitiani. Quod si; eodem Suetonio auctore, Senatus inter alia plura, Druso marmoreum Arcum cum trophæis via Appia decreuit: eumquè P. Victor numerat in Regione prima portæ Capenæ: ex quo infertur, hunc in via Flaminia Drusi arcum non esse dicendum; respondere potest, hunc esse arcum, quem Cladius Drusi filius post Caium Imperator patris memoriæ posuit, non quem Senatus statim vita- functo decreuit. Illum autem in numismatis Claudij expressum videmus formæ eius, qui mutilus superest, respondentem. Structus est autem in campo; quia & in campo Martio Drusus sepultus est. At nummi veteres Arcum Domitiani huic similem referunt. Respondebit iterum, alium quempiam referri exiis, qui post eius mortem deiecti sunt; non hunc, qui quoniam non est deiectus, Domitiani non est. Cæterum Arcus ille triumphalis Domitiani certam, puto, sedem non habet. Fuisse versus portam triumphalem colligi forsitan potest ex epigrammate Martialis. nam ubi reducem, & triumphaturum Domitianum Senatus Populusquè salutauerat (ait postea)

Stat. sacer edomitis gentibus arcus ouans.

Hic gemini currus numerant elephanta frequenter:

Sufficit immensis aureus ipse iugis.

Hæc est digna tuis Germanice porta triumphis,

Hos

Hos aditus Urbem Martis habere decet.

Quamvis enim hæc postrema verba de Arcu ipso interpretes exponant, indicant tamen portam Urbis propinquam; neque enim arcu posito in media Vrbe recte vidèretur dici:

Hos aditus Urbem Martis habere decet.

Sed illo ad portam structo, & porta, & aditus Urbis illustratur. Præterea credibile est, salutantem plaudentemquè Senatam obuiam factum Domitiano triumphaturo non longe à porta; ut aliquot ante annis Vespasiano, & Tito, quod de his affirmat Iosephus, & alibi est dictum.

In eodem loco **TEMPLVM FORTVNÆ REDVCIS** extructum est. *Templum
Fortuna
Reducis.*

Quanta pulchritudine idem eodem epigrammate declarat.

Hic vbi Fortuna Reducis fulgentia late

Templa nitent, fœlix area nuper erat.

Hic stetit arctoi formosus pulvere belli

Purpureum fundens Cæsar ab ore iubar.

Hic lauro redimita comas, & candida cultu

Roma salutavit voce, manuque ducem.

Claudian. *Aurea Fortuna reduci si templaprioris*

Ob reditum vouere Ducum: non dignius umquam

Hæc Dea pro meritis amplas sibi posceret ædes:

*De VI.
Cōsul. Ho-
norij.*

Frequens in numismatis Cæsarum, Imago Fortunæ Reducis. Templum vero etsi vbi fuerit, affirmari certo non queat; aliqua tamen eius vestigia præbet Martialis in epigrammate, & quæ de proximo arcu diximus confirmant. Fuit enim extructum, vbi erat area, idest solum vacans, & antea carens structura; quod præsertim in Campum Martium quadrat. Deinde ibi à Senatu & populo laureato salutatus est triumphum initurus Domitianus, quod videlicet Principi non longe à porta Triumphali solemniter præstari solebat. Templum igitur vel in finibus Campi Martij, aut in altero Campo Vrbi propinquiore (neque enim inclusus adhuc intra mœnia fuerat) statuendum videtur. Quod si apud Sextum Rufum in Regione sexta Altæ semitæ legimus, *Templum Fortuna Reducis*; primo id apud P. Victorem non habemus; deinde putandum est in Vrbe plura eius fuisse templa, idque posteriori tempore ædificata: Errant autem, qui constituto Arcu Domitiani in via Flaminia, ibi & templum Flauia gentis constituunt, cum ut diximus ad Malum Punicum fuerit in Quirinali, vbi natus Domitianus, & postea humatus est.

Eiusdem Domitiani, nec auctori futuram superstitem **NAVMA-
CHIAM** quod erat ædificium pro naualibus pugnis, collocant in Campo Martio ad Cœnobium Monialium Sancti Syluestri. Suetonius: *Fecit & Stadium, & Odeum, & Naumachiam: è cuius postea lapide Maximus Circus deustis utrinque lateribus extructus est.* De hac, an potius de Naumachia Augusti in Transiberina Regione loquutus est Stadius.

In V. c. 5.

Continuo dextras flauj pete Tibridis oras,

Lydia quæ penitus stagnum nauale coerces

Ripa; suburbanisque vadum prætexitur hortis.

*Lib. 4. syls.
ad Marc.*

Martial.: *Hanc norint unam secula Naumachiam.*

Nisi de Titi spectaculo in aquis edito sermo sit.

Prope autem STADIUM fortasse idem extruxit, in quo præter cursum certamine gymnico, exercebantur pugiles. Suetonius: *In Stadio, cursu etiam Virginis certamini præfedit.* ODÆVM vero, ædificium ad Musicos concentus, ubi posuerit, non constat. De eo idem Suetonius. Cæterum in eodem Campo prope Tiberim egesta Terra, factoque lacu dati sunt nauales ludi. Dion de Cæsare: *Prælium Nauale exhibuit effosso ad id loco in Campo Martio, eoquè aqua repleto, inductisque nauibus.* De Augusto Suetonius. *Dedit, nauale prælium circa Tiberim cæuato solo, in quo nunc Casarum nemus est; quod adiunctum erat Mauoleo Augusti.* De Domitiano idem: *edidit nauales pugnas pæne iustarum classium effosso & circumducto iuxta Tiberim lacu.* Quod etiam, inducta in Amphitheatrum, & Circum aqua factum est. Demum in eodem Campo Martio **TEMPLVM & ARA MARTIS** fuit, quod supra diximus.

In V. Dom
cap. 4.

Dion l. 43.

Cap. 43. in
Vita.

In V. ca 4.

At in Flaminio ædificia etiam plurima fuerunt: quædam prope Urbis mœnia, alia remotiora; ut iudicari vix queat, utrum ad hunc, an Martium Campum pertinerent. Prope Urbem, & portam Carmentalem, templa Bellonæ, & Apollinis: tum Circum Flaminium, & alia illi adiuncta delubra, fuisse dictum est.

Templum
Minerua.
Plin. lib. 7.
cap. 26.

Paulo longius distabat à mœnibus **TEMPLVM MINERVÆ**, quod Pompeius construxit, & in eo rerum ab se gestarum insigne monumentum posuit. Plinius: *Hos ergo honores Urbis tribuit in delubro Mineruæ, quod ex manubijs dicebat Cn. Pompeius Magnus Imp. bello XXX. annorum confecto & terris à Maotis lacu ad rubrum mare subactis votum merito Mineruæ.* Hoc iuxta Ædem Virginis cognomento supra Mineruam fuit in ipso Patrum Dominicanorum Cœnobio ubi à Clemente Pont. septimo huius nominis, cubicula illis, ut ait Fuluius, extructa sunt: Et vero hanc potissimum Templi sedem Pompeio placuisse credibile est, quod non longe abesset ab eius Curia, & Porticu, & Theatro, quæ quasi Minerua præles custodiret. Prope hanc ædem intra ambitum Romani Collegij alia **MINERVÆ ÆDICVLA**, nuper detecta est, altè sub terra defossâ, & in eius abside statua Mineruæ è basi delapsa, & capite pedibusque diminuta. Ea dextero cubito nitebatur in truncum angue ingentibus spiris circumuoluto. Vestem tenuissimam anguiculi pro ligulis humero alligabant. sub collum ante pectus inserta bulla, Medusæ vultu, & crinalibus notata serpentibus. Quæ nunc resecta, & restituta in hortis Ludouisianis aspicitur.

Fulu. li. 4.

Alia Ædes
Minerua.

Alia eiusdem.

Dion. l. 61.

Plin. li. 36.

cap. 15.

Dion l. 53.

Alterum **MINERVÆ** templum ædificauit Augustus. De quo sic Dion: *Deinde Mineruæ templum quod Chalcidicum vocatur, à Θναίων και τὸ χάλκιδικὸν ὀνομασμένον perfecit, (de quo supra) & Curiam Iuliam in honorem Patris sui factam dedicauit.*

PANTHEON tertio consulatu extructum Ioui vltori ab Agrippa factum, ut ait Plinius, hodiequè miraculo est. De eo sic Dion: *Pantheum quoque perfecit Agrippa. id sic dicitur fortassis quod in simulacris Marti,*

THIS PAGE IS LOCKED TO FREE MEMBERS
Purchase full membership to immediately unlock this page

Get Smart

Over 2,000 years of
human knowledge in
797,885 volumes

Instant access
\$8.99/month

Continue

*Fair usage policy applies

lica tormenta complura ex eo fusa sunt ac delata in Æliam molem. Eorum vnum factum è clavis, qui tabulas æreas necdebant, id duobus in tubo machinæ expressis, ac titulo præfert:

Ex clavis trabalibus porticus Agrippæ.

Reliqua, templi portæ appposito titulo declarantur:

Vrbanus VIII. Pont. Max. vetustas aenei lacunaris reliquias in Vaticanas Columnas, & bellica tormenta conflavit:

ut decora inutilia, & ipsi prope fame ignota fierent in Vaticano templo Apostolici Sepulcri ornamenta: in Adriana arce instrumenta publicæ securitati. Anno Domini MDXXXII. Pontific. IX.

Tectum Panthei refectum.

Refecit idem tectum, crassisque trabibus compegit. In angulo porticus columnæ capitulum, quod vetustas exederat restituit, imposito cum parte fastigij marmoreo epistilio. Geminas turres ad statos æreis Campani sonitus edendos super tecti culmen erexit, atque extimum vetusto templo decorem adiecit. Hæc in altero portæ titulo sic leguntur:

Pantheon, Aedificium toto terrarum Orbe celeberrimum

ab Agrippa Augusti genero impie Ioui & reliquis mendacijs Dijs:

à Bonifacio IV. Pontifice Deipara, & triumphantibus Sanctis predicatis

Vrbanus VIII. Pont. Max. binis ad Campani æris usum turribus exornavit, & noua contignatione muniuit.

Anno Domini MDCXXXII. Pontific. IX.

Aedes Boni euentus.

Li. 34. c. 8.

Ædem Boni Euentus de qua P. Victor in Regione nona à tergo Panthei statuunt, vbi veteres è rubro laterculo parietes cernuntur. Simulacrum Boni euentus ita conformarunt, quod scribit Plinius: *dextera pateram, sinistra spicam, ac papauer tenens.* Cæterum non clare constat, an hæc templa, vt alia priuata ac publicæ, essent in Campo Flaminio; an Martio, an in finibus vtriusque: sicut aliqua ex his, quæ referentur ædificia.

Vtriusque Campi aliæ porticus. Cap. XVII.

Porticus ad amœnitatem.

Lib. 2. epi- gr. 14.

DLVRIMÆ, vt ex Strabone dictum est, fuere porticus in minore Campo, quædam etiam in Campo Martio. Hic autem sermo non est de ijs, quæ pro vestibulo, & pronao templorum extruebantur. De porticu Septorum iam diximus. Erat illi adiuncta PORTICVS NEPTVNI. Nec longe aberat porticus EVROPÆ. Prope Pompeij Theatrum clarissima eiusdem porticus. Sed de his præstat audire Martialem de Sælio scribentem, qui varijs in locis aucupabatur cœnam.

Currit ad Europen, & te Pauline, tuosque

Laudat Achilleos sed sine sine pedes.

Si nihil Europe fecit, tum Septa petuntur,

Siquid Phyllirides præstet, & Aesonides,

Hinc

ticus
rope.

l. ep. 31...

uis au-
or porci-
us.

Titae epig.
ib. 2.

L. 11. ep. 1.

L. 3. ep. 20.

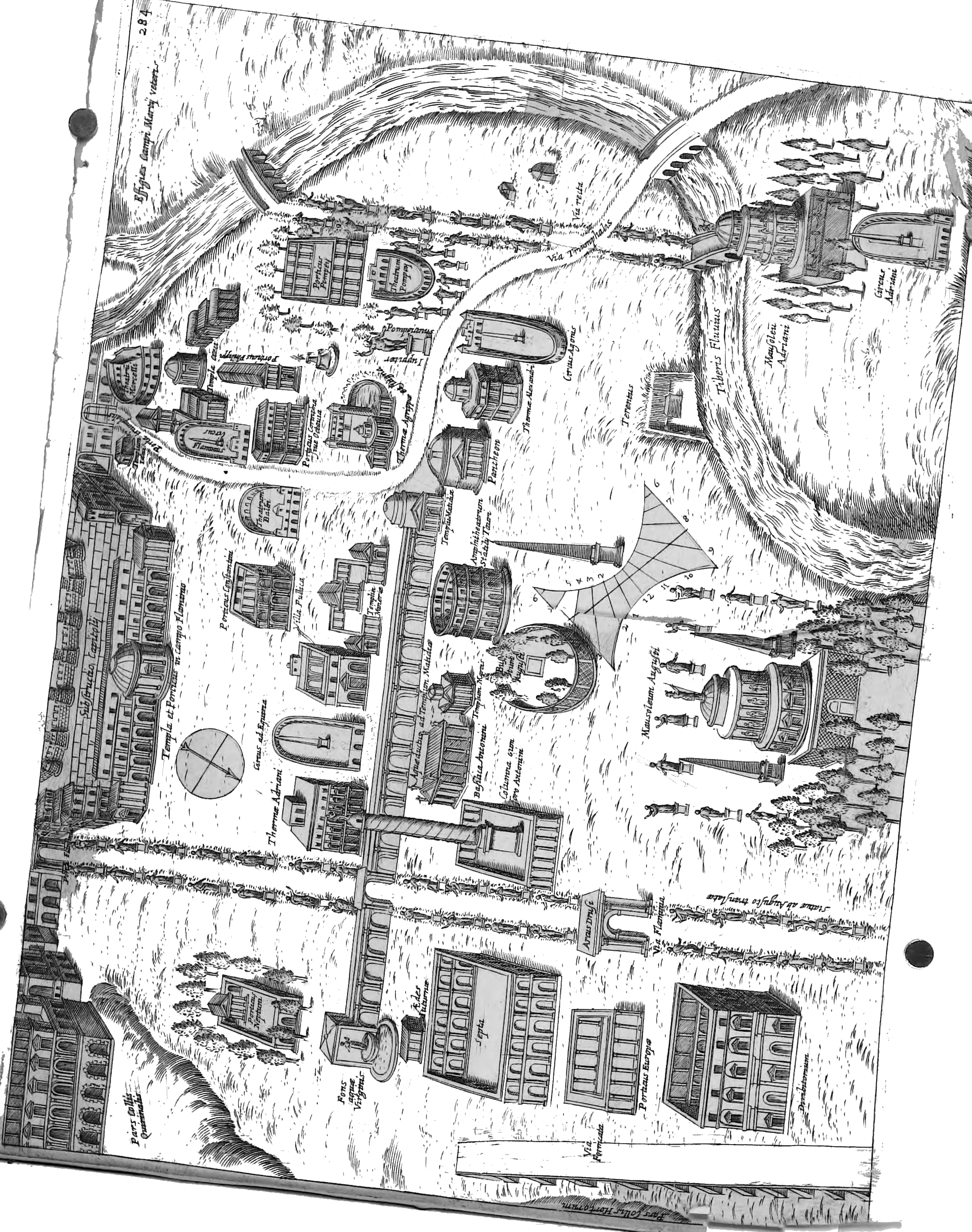
Porticus
Argonau-
tarum.
Epigr. cil.
lib. 2.

Lib. 53.

2
2
B

IX
15. 16

Effigies Campi Martii veteris

Pars Collis Quirinalis

Fons aque virginis

Basilica Antonina

Septa

Via Formicaria

Porticus Europae

Pyraeostromum

Substructio Capitolii

Tempus et Porticus in campo Flaminio

Porticus Crispiniana

Villa Publica

Tempus Martis

Aqueductus ad Templum Martialis

Basilica Antonina

Columna cum tro Antonia

Tempus Augusti

Tempus Martialis

Stadium Augusti

Mausoleum Augusti

Statio ab Augusto translata

Tentibus

Tiberis Fluvius

Mausoleum Adriani

Circus Adriani

Circus Agonus

Thermae Alexandri

Pantheon

Tempus Martialis

Stadium Augusti

Thermae Agrippae

Porticus Corneliae

Porticus Philippae

Thermae Balneae

Tempus Martis

Thermae Agrippae

Porticus Corneliae

Porticus Philippae

Thermae Agrippae

Porticus Corneliae

Porticus Philippae

THIS PAGE IS LOCKED TO FREE MEMBERS

Purchase full membership to immediately unlock this page

Know Your Bible

Forgotten Books' Full Membership provides unlimited access to more than 28,000 volumes of Christian literature for \$8.99/month

HOLY BIBLE

Continue

*Fair use policy applies

summopere propter bellum mari feliciter gestum colebat Agrippa: & suis nummis cufis ex S.C. Neptunum apposuit. Merito autem Neptuni Ædes cum Argonautarum porticu iungebatur. hi enim primò maria, quibus ille præsidet, transmiserunt. Ad amœnitatem porticus adsitum est illi Lauretum. Hinc opacæ, amœnæ, iucundæquè in ea Ciuium inam-

L. 3. ep. 20. bulationes. Martialis:

An spatia carpit lentus Argonautarum?

L. 11. ep. 1. Et alibi. *Turbam non habet otiosorem*

Pompeius, vel Agenoris puella,

Vel primæ Dominus leuis Carinæ.

Eas lauros spectasse è sua domo testatur Martialis:

Lib. 1. ep.

At meâ Vipsanas spectant Cœnacula lauros.

109.

Vipsanæ enim laurus, vt & Vipsania porticus à Vipsanio, postea Marco

Tac. lib. 1.

Agrippa conditore. Tacitus: *Missus è Celsus Marius ad electos Ilyrici exercitus Vipsania in porticu tendentes.* Martialis:

Histor.

L. 4. ep. 16.

Qua vicina fluit Vipsanis porta columnis,

Et madet assiduo lubricus imbre lapsus.

Quibus versibus puto indicari vicinum fontem Aquæ Virginis, quæ è ductu arcuato, tum patenti tanquam porta è marmore structa effundebatur. Nam interpretes aut mira, aut nihil dicunt; vt aliquis nescio quo saltu refugiat ad portam Capenam, duobus circiter miliaribus distantem. assiduus quidem imber, & sereno Cælo fieri non poterat, nisi ex aqua ductili. hæc autem cum pleno è fontis ore non tota efflueret, etiam ex alto siphonibus diuisa, defluebat, depluebatque multiplici stillicidio. Quod cum hiberno frigore congelasset, pendens stiria decedit

Mart. eod.

ep.

In iugulum pueri, qui proxima templa subibat:

An Ædem Neptuni intelligit, aquarum præsidis: ideoque propinquam fontis aquis pluuiialibus? Hæc à me probabiliter prolata sunt. Cæterum constantius refragari audeo auctoribus, qui aiunt Lauretum, quo ex cœnaculo domus spectabat Martialis, non porticui Vipsaniæ Argonautarum, sed Panthei Agrippæ adsitam fuisse: Domus enim Martialis Hororum inter Collem, & Quirinalem posita (qui locus vt dixi ad caput domorum dicitur) prospectum habuit in vicinam porticum Argonautarum, ad fontem Aquæ Virginis, & porticus Lauretum: in porticum autem Panthei non item, tanto interuallo seiunctam, & interpositis ædificijs ab aspectu submotam. Neque ibi fuisse lauros quisquam veterum scripsit. Quæ situm domus Martialis vti supra diximus; confirmant.

Cap. 15.

Templum ISIDIS percelebre propinquum porticui Vipsaniæ fuit: Et Iuuenalis prope Septa constituit, vt alibi diximus, *In Aede*

Iuven. sat. 6.

Porticus

Pompeij

Isidis, antiquo quæ proxima surgit Ouli.

Ab hoc templo ad HECATONSTYLON, vt Seliis ille, transimus, quæ porticus; vt nomen sonat; centum columnarum erant:

Epigr. cit.

lib. 2.

Inde petit centum pendèntia tecta columnis.

Hæc est POMPEIA PORTICVS magnis antiquorum laudibus celebrata: atque vt buxo porticus Europæ, lauro Vipsania, vite Liuia, vt supra diximus:

mus:

mus : hæc platanis cingebatur . Propertius .

Scilicet umbrosis sordet Pompeia columnis

Porticus aulais nobilis Attalicis.

Et creber pariter platanis surgentibus ordo ,

Flumina sopito quæque Marone cadunt .

At Mart. *Proxima centenis ostenditur Vrfa columnis ,*

Exornant fictæ quæ Platanona feræ .

Et vero platanus proœra arbor , & folijs , ramisque diffusa opacare poterat non modo spatia porticium , sed ipsarum etiam præcellas columnas , ut loquitur Propertius . Centenaria igitur porticus est Pompeiana . Idque confirmat propinquitas Theatri Pompeiani . Quare cum arisset Theatrum sub Philippo , porticus quoque igne correpta , & consumpta est . Eusebius in Chronico : *Theatrum Pompei incensum , & hecatonstylon* . Scio quid alij scripserint de Hecatonstyro ; sed ille persuadeat , qui solidius probat . Caterum propter platanetum mira in porticu opacitas , & inumbratio : tum Ciuium inibi spatiantium multitudo . Ouidius :

Tu modo Pompeia lentus spatiare sub umbra ;

Cum sol Herculei terga Leonis adit .

Et alibi . *At licet , & prodest Pompeias ire per umbras ,*

Virginis æthereis cum caput ardet equis .

Martial. *Sic veterem ingrati Pompeij querimus umbram .*

Propert. *Tu neque Pompeia spatia habere cultus in umbra .*

Augebat in æstate frigus , & loci pulchritudinem fontis structura , & aquarum copia , de qua Propertius :

Flumina sopito quæque Marone cadunt .

Et leuiter lymphis tota crepitantibus Vrbe ,

Cum subito Triton ore recondit aquam .

Opinor , inquit , Turnebus , in aquæ ductu , quæ saliebat aqua , fuisse statuam Maronis , siue ille poeta fuerit , siue à Maro Homericus , eo habitu positam , ut susurro eius aquæ sopitus videretur . Credibilius omnino tamen est , in Aquæ ductu statuam fuisse prisce illius Maronis Optimi vinitoris , Comitæ expeditionum Osiridis : quem ætate prouectum , ut Diodorus scribit , in Thracia reliquerit , Maroneaque conditorem monumenta antiqua produnt : atque argumentum non inelegans inscitumque fuerit , vitigeni potus optimum cultorem , pæneque inuentorem pro vino hominibus aquas ministrasse . Cum autem quadam in Urbis parte Triton magnam aquæ copiam ore profundens ; epistomij versis aquam recondiderat , & fundere destiterat ; illa mutato , flexoque cursu magno impetu crepitans ad Porticum Pompeij tendebat per tubos , quæ sopiti erat statua Maronis , & tanta cadebat mole ut cum leuiter in reliqua Vrbe aqua susurraret , illic flumen videretur iustum esse . Hæc Turnebus . Et quia hæc opera perfecta sunt à Pompeio ; Virgilij Maronis statua in fonte esse non potuit , sed Maro alteruter è sequentibus : vterque enim cum vinum præbuerit , significabat recentem aquam veteri vino , salubritate , iucundoque haustij præferendam . De Tritone , etsi non

Prop. lib. 2.
eleg. 32.

L. 3. ep. 19.

Lib. 1. de
Arte.

L. 9. ep. 10.
L. 4. eleg. 9.

Turn. l. 7.
cap. 26.

2 Qui dedit
vinum V.
lyssi.

Lib. 1.

Statua ibi.
dem.

displi-

maria,
vici adunum est

1, postea Marco
v ad obitum Illy-

gnis, quæ è du-
mala effundebat.
liquis nescio quo
stantibus distan-
pouat, nisi ex
restaret, etiam
hæc hæc hæc hæc

propinquam
hæc. Ceterum
m, quo ex ce-
næ hæc hæc hæc
n Martialis Flor-
vnt ad caput do-
Argonantarum,
vnt autem
vnt hæc hæc hæc
vnt hæc hæc hæc
vnt hæc hæc hæc
vnt hæc hæc hæc

vnt hæc hæc hæc

vnt hæc hæc hæc
vnt hæc hæc hæc

displicet expositio, contraria tamen interpretatione dicerem: eum non alibi, sed in ipso fonte Pompeiæ porticus fuisse, magnam vim aquæ, fluminis instar effluentem: quæ recondita, & intercepta, ad alios in Vrbe salientes fontes occultas per fistulas commearet. Decorem addebant in luco posita ferarum marmorea simulacra, de quibus Martialis citato epigrammate. Parietes porticus ornabantur picturis, & auro intextis peristromatis. Tabulam Antiphili, quæ Cæcum, & Europam referret in Pompeia porticu statuit Plinius. Idem: *Folignoti*, inquit, *est tabula in Porticu Pompeij, in qua dubitatur, ascendentem cum clypeo pinxerit, an descendentem*. Idem: *Pausias autem fecit, & grandis tabulas, sicut spectatam in Pompeij porticibus boum immolationem*. Idem: *Alexander quoque in Pompeij porticibus præcellens, & Calypso sedens Niceæ Atheniensis*. De vestibus aureis Propertius:

Porticus aulais nobilis attalicis.

Ipsa demique ut à vicina mole Pompeiani Theatri ornabatur: ita vicissim illi, ante frontem structa ornamento erat: Appianus: *Brutus*, inquit, *summo mane in porticu, quæ ante theatrum sita erat, exigentibus ab eo veluti Prætorius administrabat*. Quæ hæcenus dicta sunt de Hecatonstylo Pompeij, infringi videntur auctoritate Martialis, qui cum dixisset de Delio:

Inde petit centumpendentia tecta columnis.

Subdit: *Illinc Pompeij dona, nunc usque duplex.*

Sciungit igitur à priore fabricas Pompeij. Sed hoc quemadmodum non remouit à nostra sententia claros interpretes, ita nobis negotium non facessit; loquitur enim ibi Martialis de alijs Pompeij fabricis, nempe Basilica eiusdem, & Theatro. Nemore autem duplici, duplices eius hortos significari, de quibus alibi, non dubitem, quod Leuino Torrentio item placet.

PORTICVS PHILIPPI Circo Flamini, & Capitolio propinquior fuit. Martius enim Philippus Augusti vitricus, ut supra dixi, Aedem Herculis Musarum instaurauit, & prope ingentem nobilemque porticum extruxit: non illam quidem tamquam templi pronam, sed ciuium commoditati, decorique Urbis erectam. Sextus Victor Philippi porticum posuit in Regione IX. ut porticum Corinthiam Cn. Octauij. Quod certo argumento est, Philippi porticum à templo Herculis fuisse omnino seiunctam, contra quam aliqui sentiant. Si enim templi pronam esset, non censeretur tanquam ædificium à templo secretum, & proprio Philippi nomine; ut videre est in cæteris templis, quæ scilicet nulla mentione facta porticus, solum ipsa numerantur. Martialis:

Vites censeo porticum Philippi;

Si te viderit Hercules, peristi.

Quo innuit statuam Herculis in porticu collocatam. Hæc fortasse, est illa porticus, quam eo loci sitam lineauit Sebastianus Serlius: productæque per amplo spatio à Foro nunc Iudaorum, vsque ad nouam ædem S. Caroli ichnographiam, & ortographiam descripsit. Vulgus enim lo-

cum

Lucus cum simulacris ferarum.
L. 3. ep. 19.

Plin. li. 35. cap. 10.
L. 35. c. 9.
L. 35. c. 11:
Pictura in eadē porticu & aula.

L. 2. de belli ciuili.

L. 5. ep. 50.

Lib. 3. quæ est de Rom antiquis.

THIS PAGE IS LOCKED TO FREE MEMBERS
Purchase full membership to immediately unlock this page

Get Smart

Over 2,000 years of
human knowledge in
797,885 volumes

Instant access
\$8.99/month

Continue

*Fair usage policy applies

duc. Eum qui citharam in eodem templo tenet, Timarchides fecit. Intra Octauia vero porticus in Aede Iunonis ipsam Deam Dionysius, & Polycles, aliam Venerem eodem loco Philippus. Cetera signa Praxiteles. Item Polycles, & Dionysius Timarchidis filij Iouem, qui est in proxima Aede, fecerunt. Pana, & Olympum luctantes eodem loco Heliodorus, quod est alterum in tergis symplegma nobile, Venerem lauantes se se, Dædalum stantem Polycharmus.

Plin. l. 35. c. 10. & 11. Non minoris pretij picturæ fuerunt. Plinius: Antiphilus Hesionam nobilem pinxit, & Alexandrum, ac Philippum cum Minerua, qui sunt in schola in Octauia porticibus. Et: Nobilissimas autem, quæ sunt in porticibus, Octauia operibus.

Plut. in V. Marcelli. Bibliothecæ inter cæteros meminit Plutarchus: In Marcelli honore, & memoriam mater Octauia Bibliothecam dedicauit, Caesar theatrum, quod nomine Marcelli inscripsit. Dion. autem: Arserunt, inquit, sub Tito Octauiana ædificia, una cum libris. Quæ postea, cum alijs, quæ arserant, restituenda idem Imperator, eodem, ac Suetonio teste, curauit.

Porticus Minucia Vell. lib. 2. Aliæ porticus numerantur, quarum incerta sedes. Minucia: de ea Velleius: Per eadem tempora clarus eius Minucij, qui porticus, quæ bodiequæ celebres sunt, molitus est, ex Scordiscis triumphus fuit.

Porticus Seueri. In Seuero. De Porticu inchoata GORDIANI Iulius Capitolinus: Instituerat PORTICVS, quæ SEVERI dicebatur, vbi fuerit, incertum est. De ea Spartianus. Extat sane Roma Seueri Porticus, gesta eius exprimens, à filio, quantum plurimi docent, structa. Idem: Reliquit & porticum patris nomine, quæ gesta illius contineret, & triumphos, & bella.

Porticus Gordiani. In Gord. Juniore. De Porticu inchoata GORDIANI Iulius Capitolinus: Instituerat porticum in Campo Martio sub Colle, pedum mille, ita vt ab altera parte, quæ mille pedum porticus fieret; atque inter eas pariter, & spatium pedum quingentorum, cuius spatij hinc, atque inde viridaria essent lauro, myrto, & buxo frequentata: Medium vero lithostrotum, breuibus columnis altrinsecus positis, & sigillis per pedes mille, quod esset deambulatorium; ita vt in capite Basilica esset pedum quingentorum. Hæc ille. Præterea numerantur Porticus Traiani in Campo Martio; Constantini in Regione Viæ latæ, & aliæ, de quibus P. Victor, & Sextus Rufus.

Aqua Virgo, & aliæ Aquæ, & Aquæductus. Cap. XVIII.

DROPE porticum Septorum, & Argonautarum fons Aquæ Virginis, fuit. Veteres quidem Romani, auctore Frontino per annos CCCXXI. contenti fuere vsu Aquarum, quas aut ex Tiberi, aut è puteis, aut è fontibus hauriebant. Postea subterraneis cuniculis, aut opere arcuato magnam vim aquarum induxere, non ad fontes modo, & publicos lacus, sed etiam ad vsum Balnearum, & Naualium ludorum, Inque

producentur
reuerent
ram in
cubi a
CXLV
num
dorum
de his
terra
At magis
aut vetu
aut vi
recentibus
caloribus
re labuntur
nimus. Item
drata
sunt, & p
nes Cen
quam gessit
rator fuit
dum data
Claudius
His ex
stellarios, c
vocabatur
quid esse
set, aliu
eiusmodi
nus, c
Duo nuper
su Aquæ
enim aquar
turus bibula

humore in specus desudante, eoque arenæ admisto, locique opacati frigoribus concreto, nouus lapis alabastrites ingenti massa formatus est, qui longitudinem formarum cum temporis diurnitate compleuerit. Instituta lapidicinis egeri iam, vetusque in Urbem, ac perpolitus collucere in aris cœpit. quamquam lapidarij aduertunt, scabrum lapidem leuissimam polituram non admittere, eam tamen, quæ Romanis in templis tanto marmorum splendore fulgentibus, laudetur.

Vetus A-
quaductus

Alterum. sub Collegij nostri Romani solo veterem arcuatum Aquæductum ruias obrutum sepultumque, nuper fuisse inuentum, cum frontis Templi Ignatiani fundamenta egererentur in finibus campi olim Flaminij & Martij; sed multo cultiorem, pulchrioremque quam cæteri ex cœcili latere conspiciantur. Exteriõri enim facie tabulis marmoreis vestiebantur pilæ, antis ad latera Corinthiarum columnarum extantibus: sed paulum reductis, itemque crustatis marmore parastatis. Exinde Epistilia; Zophori, & Coronæ marmoreæ, structumque supra parietem marmora contegebant, & columnis è marmore striatis statua, vt reor, fuerant impositæ. Interiõri parte, easdem pilas Tiburtini lapidis structura solidabat, prostantibus antis opere Dorico, & Epistilium Coronamque sustentibus. Supra, opus lateritium, qua condebatur Aquæductus altus circiter sex: tres palmos latus. Arcus inter pilas marmorato obducti, & certis subinde spatijs quædam ampliora, minoribus interstincta intercolumnia. Secundum eos arcus, cum inuentas cloacas fossore repurgarent, partem ingentis fistulæ plumbeæ non longe à Pantheo Agrippæ repererant, eratque fusilibus litteris in ea inscriptum, TEMPLUM MATIDIÆ. P. Victor in Regione nona habet, *Basilica Macidij*, & Onuphrius idem repetens, addit, aliàs Matidij, aliàs Matidiæ. Sed, Matidiæ legendum est. Vel enim Basilica idem est cum templo nempe inauguratò condita: vel quod verius reor, & Basilica Matidiæ nomine condita, & templum illi dicatum fuit, postquam ab Adriano adscripta est inter Diuas. Erat enim Matidia Marcianæ Traiani sororis filia, Iulix Sabinæ, quæ nupsit Adriano, soror: cuius meminit Spartianus in Adriano: *Traiani*, inquit, *reliquias Attianus, Plotina, & Matidia referebant*. Extant & numismata cusa Matidiæ nomine. In argenteo legimus *Matidia Augusta D. Marciana F.* Porro templum Matidiæ non longe à Pantheo in Regione nona fuisse necesse est. illo enim mittebant aquæ ductus.

Plumbus
canalis.

In regionibus
Vrbis.

In eiusdem templi fundamentis, quæ secundum latus templi ducebantur, non exiguæ balnearum priuatarum reliquiæ inuentæ sunt. Connexæ ibi fornaculæ, vnde per ficiles canaliculos inuicem confertos igneus vapor in varia etiam diuersæ contignationis hypocaustra expirabat. modicæ ibidem cellulæ, ad staturam hominis paulo amplius dimensæ: crustis rectæ marmoreis maculosis, & parijs: vermiculata ibidem, tessellisque versicoloribus in folia floresque picturata pauimenta. qualia vidimus etiam in Auentino, & memorantur à Plinio: *Lithostrota ceptaueri iam sub Sylla paruulis certè crustis, extatque hodie quod in Fortuna delubro*

Pre-

THIS PAGE IS LOCKED TO FREE MEMBERS

Purchase full membership to immediately unlock this page

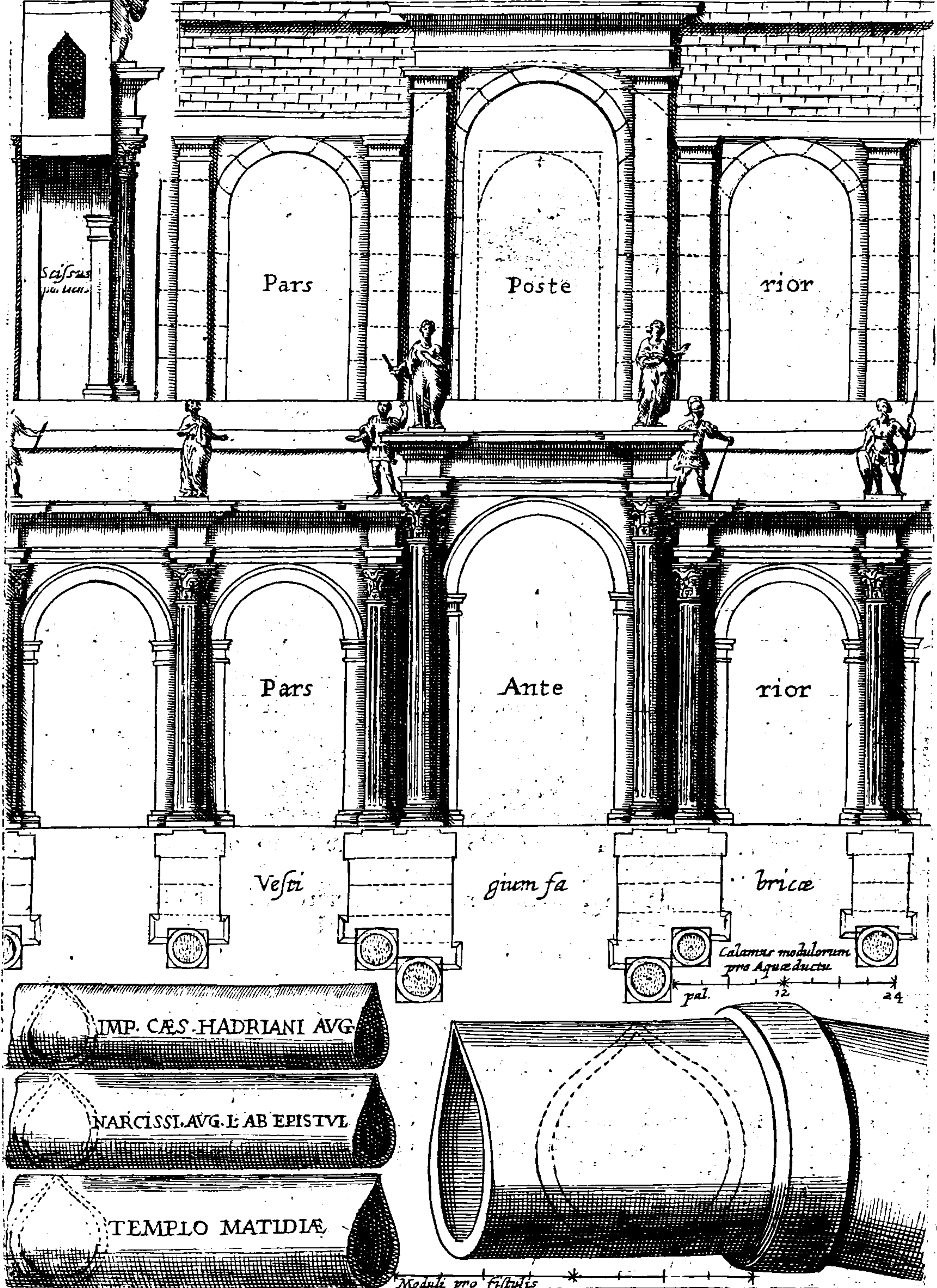
Know Your Bible

Forgotten Books' Full Membership provides unlimited access to more than 28,000 volumes of Christian literature for \$8.99/month

**HOLY
BIBLE**

Continue

*Fair use policy applies

hac eorum
 dam vrbis
 duxit
 Iustitiam
 Altem
 rissima
 Dicitur
 xit
 aliquant
 ceret
 Confessio
 Urbis DCC
 testatur
 cus DCC
 cuita
 columnas
 foncium
 ni cere
 Esquilin
 vbi nunc
 Cole horro
 Te
 Arcus Virg
 hi erant
 frontem S
 Hos arcu
 Septa inc
 Deinde
 Sixtus IV
 Tacu pra
 Virgo, Te
 stugue pra
 totamper
 IVLLI
 no Urbis D
 que ab inu
 passum pr
 tamen pars
 septa Cas

IMP. CAES. HADRIANI AVGVSTI

NARCISSI AVGVSTI AB EPISTVLIS

TEMPLO MATIDIAE

Calamari modulorum pro Aquæ ductu

Moduli pro fistulis

Iam quæ spectant ad corriuatas aquas, AQVAM VIRGINEM, de hac enim dicere cœperam, Agrippa deduxit. *Virgo ideo appellata, ait Frontinus quod quarentibus aquam militibus puella virguncula quædam venas monstrauit, quas secuti qui foderant, ingentem Aquam modum inuenerunt.* Aedicula fonti apposita hanc Virginem pictura ostendit. Plinius aliam causam refert. Idem, inquit, Agrippa, & Virginem adduxit ab octauo lapidis diuerticulo 11. millia passuum Prænestina via. *Iuxta est Herculanæus riuus, quem refugiens, Virginis nomen obtinuit.* Aliam Cassiodorus lib. 7. epist. 6. *Currit Aqua Virgo sub delectatione purissima: quæ ideo sic appellata creditur, quòd nullis sordibus polluat.* Dion: *Aquam; quæ Virgo vocabatur, proprijs sumptibus Agrippa adduxit, Augustamque nominauit. quod ita gratum fuit Augusto, ut inopia aliquando vini existente cum quareretur populus, satis prouisum diceret esse ab Agrippa, nequis eorum siti periret.* Frontinus post tertium Consulatam Agrippæ id factum scribit C. Sentio Sp. Lucretio Cosl. Anno Urbis DCCXXXV. cum quo consentit Dion. Plinius: *Agrippa, inquit, in Aedilitate sua (& fuisse Aedilem post Consulatam idem eodem capite testatur) adiecta Virgine Aqua, cæteris corriuatis, atque emendatis, lacus DCC. fecit, præterea salientes CV. Castella CXXX. complura etiam cultu magnifica: operibus ijs signa CCC. ærea, aut marmorea imposuit, columnas ex marmore CCCC. eaque omnia annuo spatio. Numerum fontium innumerabilem, quos alij faciendos curarunt, quisque potest conicere.* *Pars unius Iuliæ, inquit Frontinus, Castellis CCLII. Montis Esquilini vsibus effunditur.* Porro Fons aquæ Virginis, eodem fere, ubi nunc est, loco fuit, iuxta Septa, siue eorum porticus, non longe à Colle hortorum adiuncta Æde Iuturnæ. Ouidius:

Te quoque lux eadem Turni soror æde recepit,

Hic ubi Virginea campus obitur aqua.

Arcus Virginis, ait Frontinus, initium habent sub hortis Lucullianis, hi erant in Colle Hortorum, finiuntur in Campo Martio secundum frontem Septorum. Ibi vero emergebant aquæ, ubi definebant arcus. Hos arcus disturbauit C. Cæsar, quia nimirum amphitheatrum iuxta Septa inchoauerat, Claudius restituit.

Deinde aliquot seculis interceptam, & dilapsam Nicolaus V. tum Sixtus IV. deinde Pius IV. acquisitis etiam nouis fontibus restituerunt. Tactu præstitisse olim Virginem, haustu Martiam tradit Plinius. Nunc Virgo, Treuia nomine, Martia pridem intercepta, tactu pariter haustuque præcellit: non solum publicis, sed priuatis etiam Ciuium vsibus totam per Urbem distributa.

IVLIAM idem Agrippa deduxit. Sed XIII. annis ante Virginem anno Urbis DCCXXI. ad milliariam ab Vrbe XII. via Latina: acquisitaque ab inuentore nomen Iuliæ est datum. hæc ductu quindecim millium passuum prope Portam Næuiam parte sui effundebatur. Frontinus: *Prius tamen pars Iuliæ ad Spem veterem (Huius Ædes ad eam portam fuit) excepta Castellis CCLII. montis vsibus diffunditur. altera pars effunde-*

Dion. l. 48. tur in Viminalem. Dion: *Eodem inquit, tempore (sub triumviratu) Aquæ, quas Iulias nominarunt, IN VRBEM CANALIBVS DVCTAE SVNT.*

Lib. 1. Huic *TEPULA* ab eodem Agrippa mixta est, ut ait Frontinus; Quæ ante ex agro Tusculano collecta, & in Urbem perducta fuerat. Aliam exclusit, quæ dicebatur *Crabra*; seu quia *usum improbauerat*; seu quia *Tusculanis possessoribus relinquendam credebat*, ut idem Frontinus. In Viminalem *Tepula* exhibat cum *Iulia*, quamquam paulo inferiore libra. Censores autem Cn. Seruilius Cépío, L. Cassius Longinus, qui eam in Urbem perduxerant, in Capitolium ante adducendam curauerunt. *Eodem anno Agrippa ductus Appie, Anienis, Martiæ pœne dilapsos restituit, & singulari cura cum compluribus salientibus aquis instruxit Urbem*: Frontinus. Eiusdem *Appie*, ut ait Plinius, *Anienis, Tepula ductus reficere*.

Lib. 1. Plin. l. 36. cap. 15. *Q. Marcius iussus à Senatu, nouam à nomine suo appellatam cuculiculis per montes actis intra Prætura sua tempus adduxit.*

Aqua Martia.

Plin. l. 31. cap. 3. Syluar. l. 1.

Hæc est aqua *MARTIA*, eodem auctore, inter reliqua *Deum munere Vrbi tributa, clarissima aquarum annuum in toto Orbe, frigoris salubritatisque palma: præconio Urbis: Stagnino colore præuiridi, splendore & rigore gratissima*. Quod postremum illi attribuit Frontinus. Stadius:

Marsasque niues & frigora ducens

Martia. Et alibi eod. lib,

Teque per obliquum penitus quæ laberis amnem

Martia, & audaci transcurris flumina plumbo.

Martia unde deducta quo effunderetur.

Front. l. 2.

Nam & flumina Aquæductus trajiciebant, teste Frontino. Hæc ad miliarium XXXIII. concepta in Pelignis nomine quondam Aufeia, ductu passuum LX. millium DCCX. & semis corriuata est. *Transit, inquit Plinius, Marsos, & Fucinum lacum Romam non dubie petens, Mox specte mersa in Tiburtina se aperit IX. m. p. fornicibus structis perducta*. paulo aliter Frontinus: *Opere, inquit, supra Terram passuum vij. millium CCCXLIII.* Neque ille Anci Marcij mentionem fecit, qui teste Plinio, primus eam auspiciatus est in Urbem ducere. quod tamen vix persuaserit, cum eo Rege longè à ditione Romanorum tam ipsa, quam regio, in qua oriebatur, Romanis esset ignota. Emergebat autem cum *Iulia*, & *Tepula* ad Viminalem portam, quæ nunc, ut alias dixi, clausa est. Et parte sui post hortos Pallantinos in Esquilij, teste Frontino, mixta riuo Herculano deijciebat se per Cœlium. Perducta est etiam in Capitolium, & Auentinum. Sed postquam in Cœlium, & Auentinum deducta est à Nerone Claudia, exclusa ab his & *Martia*, & *Iulia* est. *Quo fiebat, inquit Frontinus, ut quoties defectio aliqua interuenisset Aqua Claudia, celeberrimi colles sitirent.* Quare Traianus ampliore opere his collibus *Martiam* reddidit & suas in Thermas induxit: Ideo & *Traianam*, appellatam, non dubitant Fuluius & Marlianus. Eodem Frontino auctore, *omni parte Urbis lacus tam noui, quam veteres plerique binos salientes diuersarum aquarum acceperunt; ut si casus alterutram impedisset, altera sufficiente non destitueretur usus.* Ex quo apparet tam Cæsarium

THIS PAGE IS LOCKED TO FREE MEMBERS
Purchase full membership to immediately unlock this page

Get Smart

Over 2,000 years of
human knowledge in
797,885 volumes

Instant access
\$8.99/month

Continue

*Fair usage policy applies

quem acceperunt, ait Frontinus, aut circa ipsum Montem Cœlium, aut in Palatium, Auentinumque, & in Transiberinam Regionem dimitunt. Quare arcus, qui inde conuersi ad templum SS. Ioannis, & Pauli descendunt in Vallem inter Cœlium, & Palatinum sitam, in quem postremò Aquam deferebant, Neronianum nomen non habuerunt; vel antiquiores illo, vel recentiores, Arcus autem Neronianos L. Septimius Seuerus, & Antoninus filius reficiendos curarunt, quod notat vetus lapis, vt ait Marlianus, repertus ad Portam Næuiam; cum ante Aquæductus omnes Vespasianus, ac Titus reddita aqua restituisent. De Claudia in Auentinum perducta scripsit etiam Cassiodorus lib. 7. ep. 6. *Claudiam per tantam fastigij molem sic ad Auentini caput esse perductam, vt cum ibi ex alto lapsu ceciderit, cacumen illud quasi imam vallem irrigare videatur.*

ALSIETINAM prouidit Augustus, ideo & Augusta dicta est. Hæc omnibus humilior erat, vt ait Frontinus, parum salubris: Naumachia, quam Augustus trans Tiberim fecit, hortis subiacentibus, & vsibus priuatorum inseruiens.

*Herculaneus riuus
Front. l. 1.*

HERCVLANEVS RIVVS supra Anienem nouum conceptus ei postea iungebatur, gratiam splendoris amittens, cum esset natura purissimus. In Vrbe etiam Martia adiunctus Cœlium irrigabat.

Aqua Appia.

APPIA a nobis vltimo dicitur; quæ primo est ab Appio Claudio, cui postea Cæco cognomen fuit, deducta, M. Valerio Maximo, P. Decio Murenâ Coss. Anno Urbis CCCCLII. Cassiodorus: *His Consulibus per Appium Claudium Censorem via facta, & aqua induceta est, quæ ipsius nomine nuncupatur.* Inter miliarium VI. & VIII. concepta, passuum amplius vndecim millibus deriuata effundebatur prope portam Capenam, & Trigeminam ad Salinas, fluens vsque ad Campum Martium. Hæc post Alsietinam maxime humilis, & subterraneo labens riuo, quod teste Frontino; *humiliore directura antiquiores perducerent, nondum explorata arte librandi, vel quia sponte aquas celarent, ne hostis interciperet.* Sed tamen illis magnæ fuit laudi cepisse, quod deinde tantam aquarum copiam, & commodam in Ciuitatem inuexit.

*Numerus
Aquarum
Romanarum.*

Hæc porro aquæ, quæ varijs temporibus fluxerunt Romanam in Urbem sunt: Appia: Anio vetus, & nouus: Martia, cui addita est Augusta ab Augusto vsque ad caput Martia deducta, & fons Antonianus: Alsietina: Tepula, cui postea mixta est Iulia: Crabra, quæ primum pro voluntate aquariorum, deinde tota iussu Imperatoris exclusa est: Aqua Virgo: Claudia, quæ triplex, Albulina Curtia, & Cærulea: Demum Herculanea, siue Herculaneus riuus vna cum Claudia fluens. Aliæ multæ numerantur. Sed quis post M. Aurelium Imperatorem deduxerit, plane non liquet. Varij quidem Cæsares ductus vetustate collabentes vsque ad Theodoricum Regem instaurarunt, & aquas dilapsas, vel interceptas restituerunt: in colles, quos antea non irrigabant, deduxerunt, & ad suas Thermas, Balnea, Nymphæa, Pratoria; vnde illis nouum nomen questum est. Vt Aquæ Traianæ, quæ vt aiebam, Martia erat. Quid? si

Aquæductus instaurati.

idem

Idem accidit Anieni nouo? Nam Traianus, ne ille flueret lutulentus, ac turbidus excipi ex lacu iussit, vbi aqua purissima erat, non ex flumine: *Cæsarem*, inquit Frontinus, *Neruiam Traianum præscribente titulo*. Sed tamen cum aquis, quas enumeravi, aliæ ab alijs, & post Frontinum perductæ adijciantur, prætereundæ non sunt; etsi quædam non fontes, sed nomina multiplicant. *Sabatina*, quæ in lacu Sabate, vt ait Festus, excipiebatur. *Alexandrina*, de qua Lampridius: *Thermas sui nominis fecit Alexander iuxta eas; quæ Neronianæ fuerunt aqua inducæta, quæ nunc Alexandrina dicitur*. Nisi hæc vt Traiana, vetus erat. *Septimiana*: nisi hæc quoque ex antiquis fuit. *Seueriana*: sed cur hæc Septimiana non est? *Ciminia*: quam Sabatinam dicit Onuphrius. *Annia*, *Argentiana*: mihi sane ignotæ. *Cerulea*, *Albudina*: malè additæ, nam sunt partes *Claudæ*. *Damnata*: hæc, reor, Crabra est, quam exclusit emisitque Agrippa. *Aurelia*, *Antoniana*: sed ad quem Cæsarem referendæ? nam plures Aurelij Antonini. Quorum vnus ductus Martiæ instaurauit, & aquam dilabentem reduxit, vt in arcu portæ nunc S. Laurentij legitur.

Nomina nō
semper
quas mul-
tiplicant

Imp. Cæs. M. Aurelius Antoninus Pius Fœlix Aug. Parth. Max. Brit. Max. Pont. Max. Aquam Martiam varijs Casibus impeditam, purgato fonte, excisis & perforatis montibus, restituta forma, adquisito etiam fonte nouo Antoniniano, in sacram Urbem suam perducendam curauit.

Ab hoc Cæsare Aureliam fortasse ad Martiam nomine, & Antonianam cum illa permixtam habemus. Quis autem è Marcis Aurelij Antoninis præter Caracallam, Parthicum se & Britannicum Max. dixisset? Iam Aquæductus teste Frontino prope Urbem, nempe à sexto milliaro plures aquas singuli sustinebant. Romæ autem fuisse quatuordecim testatur Procopius. *Romæ, inquit, Aquæductus decem, & quatuor numero sunt, cõcto ex lapide per præscos homines edificati, ea latitudine, ac simul profunditate, vt equester vir aliquis ipso cum equo per eos superne euadere liberius queat*. Ideoque Bellisarius, ne per eos Gothi transirent, ædificio complexus muniuit, ac sepsit. Quo tempore cum iidem Gothi in Urbis obsidione Aquas omnes sustulissent, quæ præter reliqua commoda versatiles molas ad conterenda frumenta voluebant; molas frumentarias, quas hodieque in medio Tiberi ædificari videmus, excogitauit Bellisarius. Hæ multiplici laxoque ferreo vinculo ripis alligantur: tum ligneis machinis, quæ denticulatis rotis committuntur, expansas tabulas flumini obijcientibus, & vndarum vorticoso impetu circumactis, infertos supra immanis ponderis molares lapides celerrime versant. Cæterum paulo ante Gothicum bellum Theodoricus Rex Italiæ curauerat ductus reficiendos. Inbet enim apud Cassiodorum: *Siquid autem consiciente senio fuerit demolitum, peruigili celeritate reparetur; vt & constructio fabricæ illibata permaneat, & aquæ distributioni nulla se custodum venalitate subducatur*. Tanta vero non modo publicè, sed etiam priuatim per Urbem vis aquæ distributa erat; vt vix animo queat comprehendere.

Romæ XIV
aquæductus.

Mola ad conterenda frumenta inuenta.

Pauli
Clau-
Cla-
Hac
machia,
Clau-
cui
per Ap-
no-
am
Hac post
Front-
explorata
Sed
nam in Urbem
est Augustia ab
Alfeti-
pro volun-
Aqua Vir-
num Hercu-
multa nu-
meris, plane
interceptas re-
& ad
com-
Quid? si
idem

Strabo l. 5. hendi. Strabo: *Flumina per Urbem, & Cloacas videri fluere, atque unamquamque domum propemodum habere fistulas, & canales, quibus*
 Front. l. 2. *aquam inducat. Frontinus: Irriguos agros, tabernas, cœnacula, & conceptelas, denique omnes perpetuis salientibus instructas inuenimus.*
 Plin. l. 36. cap. 15. Plinius: *Siquis diligentius aestimauerit aquarum abundantiam in publico, balneis, piscinis, domibus, euripis, hortis suburbanis, villis, spatioque adueniente s, extructos arcus, montes perfossos, conualles equatas,*
 Front. l. 2. *fatebitur nihil magis mirandum fuisse in toto Orbe terrarum. Frontinus: Sentit hanc curam Regina, & Domina Orbis in dies, quæ terrarum Dea consistit, cui par nihil, & nihil secundum: & magis sentiet salubritas eiusdem æternæ Urbis, aucto castellorum, operum, munerum, & la-suuum numero nec minus ad priuatos commodum, quod ex incremento beneficiorum eius diffunditur. Quorum similia vsurpare hac tempestate possumus influentibus in Urbem vberissima copia Aquis, Virgine, Fœlice, Paulina, & in omnes Urbis angulos distributis. Sed ex his sola Virgo potui idonea. Et forte accidet aliquando, vt etiam Martia, illa aquarum Regina, Domina Vrbi restitatur.*

Thermæ. Cap. XIX.

Thermæ
quid sint.

Dec. 4. l. 6.

Therma
Romanis
Balnea.

Et fere in-
numera.
L. 36. c. 15.
Li. 4. ep. 8.

Vitruu. li.
5. cap. 10.

HERMÆ Agrippæ, & nonnullorum Cæsarum, Martio minorique Campo assignantur. De ijs, alijsque nunc institutus sermo est. Porrò THERMÆ calida dicuntur loca, in quibus non solum Aqua, sed etiam vapore, halituque corpora iucalescunt. *Sequitur enim calor est. Liuius cum saltum Thermopylarum in Græcia inter duo altissima iuga describeret: ideò, inquit, Pylæ, & ab alijs, quia calida aqua in ipsis faucibus sunt, Thermopyla locus appellatus: nobilis Lacedæmoniorum aduersus Persas morte magis memorabili, quam pugna. THERMÆ igitur Romanis BALNEA fuere calidarum aquarum, vnde ædificijs adhæsit nomen; quamquam in ijs etiam frigida perfunderentur. Admiranda autem est earum amplitudo, & numerus; nam de luxu alibi est dictum. De amplitudine Ammianus: Lauacra enim dixit in modum prouinciarum extructa; & quæ supersunt ex Antonianis, ac Diocletianis reliquiæ abundè confirmant: quæque ab his vestigia Romani Architecti linearent. At numerus fere sine numero. supra octingentas P. Victor agnouit. Plinius: Quæ nunc Romæ ad infinitum auxere numerum. Quotidie enim lauabant ante cœnam hora, vt ait Martialis, octaua; quæ vnde vigesima Italicæ æstate; hyeme vigesima primæ circiter respondet, Nam Romani horas inæquales duodecim de die numerarunt. Itaque præter lauacra Principum, quæ gratuita populo præbebant, & alia quæ conducebantur: suas quisque balneas domi fere habebat, præsertim, no biles Ciuēs ad priuatos vsus. De modo ædificandi Vitruuius, & apud illum*

THIS PAGE IS LOCKED TO FREE MEMBERS

Purchase full membership to immediately unlock this page

Know Your Bible

Forgotten Books' Full Membership provides unlimited access to more than 28,000 volumes of Christian literature for \$8.99/month

HOLY BIBLE

Continue

*Fair use policy applies

etas esse Alexandrinas. Semper enim in novos Principes prona adulatio est. Cum præfertim ille Neronianis, circumcirca, lucos, & sylvas addiderit: neque his tantum, sed etiam alijs lumina adiecerit, vt de nocte etiam vsui essent. Quod notat idem Lampridius: *Artium vestigal pulcherrimum instituit. Ex eoquè iussit Thermas, & quas ipse fundauerat, & superiores populi vsibus exhiberi: sylvas etiam in Thermis publicis deputauit. Addidit & oleum luminibus Thermarum, cum antea non ante auroram paterent, & ante Solis occasum clauderentur, sed postea Tacitus Cæsar auctore Vopisco, denuo Thermas omnes ante lucernam claudi iussit, ne quid per noctem seditionis oriretur.* Apparent harum vestigia prope templum S. Ludouici nationis Gallicæ in ædibus Mediceis ad Circum eiusdem Alexandri, hodie Nauonium. Neronianæ in propinquo fuisse dicuntur. Exprimuntur nummo æreo Alexandrinæ, quem in fine libri apponam.

Luci circū
Thermas

Vbi essent
Therma
Alexandri
& Neronis

Therma
Adriani,

Therma
Adriani.

a In vita
Adriani
Dion l. 69.
Therma
Domitiani
In Chroni-
co.
In Chroni-
co.
Plutar. in
Poplic.
Tō. 1. Cōc.
& Anast.
in vita.

Domitia-
nus Ther-
mas nō fe-
cit.

Thermarum ADRIANI meminit P. Victor & Sext. Rufus in Regione nona. alius veterum, quem ego viderim, non meminit. Spartianus ita scribit de Adriano: *Romæ instaurauit lauacrum Agrippæ, eaque omnia proprijs, & veterum nominibus consecrauit.* His verbis adduci quispiam potest, vt putet, Thermas Agrippæ Adriani fuisse nuncupatas. & vtrumque nomen sortitas, quare alias Adriani Thermas in Campo non esse vestigandas. Sed tamen auctoribus Sex. Rufo & P. Victore propriæ Adriani Thermæ in Campo statuendæ sunt. Eas autem prope forum Antonini, nunc Columnæ, fuisse haud absimile veri est. Idem Adrianus lauacra pro sexibus separauit: vetuitque ne mulieres cum viris lauarent, vt a Spartianus, & b Dion testantur, quod postea iterum sanxit Alexander, referente Lampridio.

Ponuntur & THERMÆ DOMITIANI prope eius Naumachiam in Campo ad Cœnobium Monialium Sancti Syluestri, de qua supra. Eusebius perobscure de his: *Sub Domitiano multa opera Romæ facta, in quibus Therma Traiana, & Titiana.* Idemque Cassiodorus: *Sub Domitiano insignissima Romæ facta sunt opera, Forum Traiani, Therma Traiana, & Titiana.* Plutarchus Balneum quidem factum à Domitiano tradit, sed in Palatio, vt alias dixi, *si in Domitiani domo videant porticum, vel Basilicam, vel balneum, vel pellicum diatam.* Verum Ecclesiasticæ historiæ de S. Syluestro tradunt: *eum Ecclesiam fecisse, & constituisse titulum iuxta Thermas Traianas (alijs, aiunt, Domitianas).* Rursus de eodem: *Titulum suum constituisse iuxta Thermas Domitianas, quæ cognominantur Traiana.* Rursus: *Consilium celebrasse intra Thermas Domitianas.* Titulus autem ille Equitij dictus est, quo Ædes S. Martini in Montibus hodieque insignitur: certisque vestigijs S. Pontificis memoriam designat: & id templum conditum iuxta Thermas Traianas, supra retuli ex Anastasio. In hac dubitatione ponendum est, Domitianum etsi Balneum fecerit in Palatio, eo tamen loco Esquiliarum Thermas non fecisse. nihil enim de his legimus apud ethnicos scriptores. Quod si dicas: Thermas Domitianus fecit, nec perfecit perfectas postea à Traiano;

Ideo

Ideoque nomen vtriusque adeptæ non memorantur à Suetonio; contra est, quia etiam opera imperfecta Domitiano Suetonius ascripsit, ut forum Neruæ, quod forum Traiani dixit Cassiodorus. Cur igitur non idem scripsit de Thermis, si illum nonerat earum conditorem? Deinde si inchoatas perfecisset Traianus, Domitiani nomen, ut forum Neruæ penitus amisissent. Sed cum Domitianus Thermas non fecerit, Thermas tamen Titi eius fratris in eo tractu vel aucta à Domitiano & ornata, vel propter incendium, quod sub Tito Romæ ingens fuit, non improbabili- ter resectæ sunt. Quamobrem dictæ etiam Domitianiæ. *Plurima*, inquit Suetonius, & *amplissima opera incendio absumpta restituit; sed omnia sub titulo tantum suo, ac sine ulla pristini auctoris memoria.* Iam Thermis à Traiano factis hæ Titi Cæsaris Thermas proxima erant & prope contigua. Quæ cum Domitianiæ dicerentur, multos post annos ætate scriptorum vitæ S. Sylvestri, credibile est, propter adificiorum propin- quitatem, promiscue à vulgo fuisse usurpata nomina: & quia vnum quo- dammodo esse videbantur, Traianas Domitianas, Domitianas Traia- nas esse dictas. Quod si non placet solutio, dicent alij meliora, quæ pla- ceant. Nec sane ab his dicuntur, qui vel Domitianum fecisse Thermas nullo veteri auctore, affirmant: vel contra a eisdem negant Traianum struxisse.

Thermas PHILIPPI cum Titianis, Traianisque in tertia Regione; & parte Esquilini collis inter se propinquas iam statimur. Alij Balnea Traiani statuunt in Auentino, Adriani vero in Esquilis. Sed eruditio- res cum P. Victore PRIVATA Traiani BALNEA in Auentino collo- cant, fortasse extructa ante adeptum Imperium. Adriani vero verius ponuntur in Campo; ut diximus. Aurelius Victor in epitome. *Traia- nus, inquit, ob honorem Suræ, cuius studio Imperium arripuerat, la- uacra condidit.* De Thermis item Traiani Eutropius.

In Auentino quidem Thermas Varianæ fuerunt, id est Heliogabali, qui & Varius est dictus. Eas P. Victor statuit in Regione xij. Idemque ostendit plumbeus canalis in Auentino inuentus versus Portam Ostiensem S. Pauli in quo vetus erat inscriptio:

Aqua Traian. Q. Anicius Q. F. Antonian. cur. Thermarum Variandarum. Dubium vero, an de his Lampridius loquatur. *Opera publica præter Aedem Heliogabali. Et Amphitheatri instauratio post exustionem, & lauacrum in vicò Sulpitio, quod Antoninus Seueri filius cœperat, nulla extant.* Hic fortasse est Antoninus Geta: Nam de altero Antonino Se- ueri item filio videtur illa subijcere: *Et lauacrum quod Antoninus Ca- racalla dedicauerat & lauando, & populum admittendo. Sed porticus de- fuerant, quæ postea ob hoc sub Decio Antonino extructæ sunt, & ab Ale- xandro perfectæ.*

Hæ THERMÆ ANTONINIANÆ sunt omnium, quæ Romæ es- sent, nobilissimæ in Regione decima Piscinæ publicæ, inter Auentinum, & Coelium. Spartianus in Seuero: *Vixit, inquit, diu in odio populi An- toninus, quamuis & vestimenta populo dederit, unde Caracallus est di-*

clat v. r. a
De quibus supra c. 10
a P. Vict. & Pausaniæ & lapides Thermo Philippi
Eutr. l. 10. Thermo Heliogab.
in v. Heliogab.
Thermo Antoniniana

propterea
aque omnia
laarent, ut
machianus
a hura. Eu-
gels, in
s. Sub Domi-
Thermo Tra-
Domitiano tra-
ampridius,
n Ecclesiasti-
c. constituisse
m. Rurhus
monas, que
ra Thermas
es S. Marini
ancis memo-
aiuas, supra
Domitianum
Thermas quo
Quædã hinc
ra à Traiano;
l. 10.

Etus,

In V. Anto-
mini Ca-
vac.

Eius, & Thermas magnificentissimas fecerit. Idem: opera Romæ reliquit, Antoninus, Thermas nominis sui eximias, quarum cellam solearem architecti negant posse ulla imitatione, qua facta est, fieri. Nam & ex ære vel cupro Cancelli superpositi esse dicuntur, quibus cameratio tota concedita est, & tantum est spatij, ut id ipsum fieri negent potuisse docti Mechanici. Idem viam nouam munivit, quæ est sub eius Thermis, Antoninianis scilicet, qua pulchrius inter Romanas plateas non facile quidquam inuenias. Quam asserit inter Romanas plateas pulcherrimam, eam ut cætera fora columnationibus, & porticibus cinctam fuisse necesse est. Aurelius Victor: Per eum (Antoninum) aucta Vrbs magno accessu via nouæ, & ad lauandum absoluta, opera pulchri cultus. Habebant, inquit, Olympiodorus, in usum lauantium, sellas mille sexcentas, è polito marmore factas. Fecisse Antoninum anno Imperij quarto scripsere Eusebius, & Cassiodorus in Chronicis. Hæc postea ornatas, ut dixi ab Helio Gabalo, etiam Alexander, quod refert Lampridius, perfecit, & ornauit. Earum Ichnographiam ex ijs, quæ supersunt parietinis peruestigatam Serlius Architectus descripsit: asseruitque, symmetria partiumque dimensionibus, esse omnium, quæ extant, pulcherrimas. Vbi sane multo maior inspicitur ambitus, quam stantes reliquæ demonstrent.

In V. Alex-
andri.

Li. 3. Ant.
Romæ.

Therma
Antonini
ad exerci-
tationem
Seminar.
iuuentutis.

Quoniam autem præcelsi è laterculo parietes magnam intus locorum amplitudinem includunt; Paulus V. Pont. Max. qui in Cardinalatus purpura Seminarij Romani patrociniū sapientissimè gesserat, postea euectus ad Pontificatum collectæ ex tota Italia nobilissimæ Seminarianæ iuuentuti liberaliter indulsit, ut ex Thermis Antoninianis, tanquam è suburbano opportunè commodum caperet. Itaque repurgato, & complanato solo, concisis sublatisque ruderibus, cum à contentione studiorum, & scholis vacant, ad Thermas animi gratia conueniunt, & ibi maioribus pilis, follibusque colludentes se se incunda exercitatione reficiunt. Ut ex miserabili ruina Antonini moles iam resecta videatur, quod quæ membra abluerat, animos mœrore detergat: nec minus corporum, quam bonam mentis valetudinem ad vitam, sapientiamque propagandam tueatur.

Therma
Seueri &
Commodi.
In Seueri.
In Com-
modi.
Herod. l. 1.

In proxima Regione portæ Capenæ Thermæ SEVERIANÆ, & COMMODIANÆ numerantur. De Seuerianis Spartianus: *opera eius, Seueri, præcipuè extant Septizonium, & Therma Seueriana. Meminit etiam Cassiodorus in Chronico. De Commodianis idem, & Eusebius scripserunt. Et Lampridius: Opera eius præter lauacrum quod Cleander nomine ipsius fecerat. nulla extant. Herodianus: Idem Cleander, Gymnasium quoque maximum exædificauerat, publicatis etiam balneis, ut eo modo populum inesceret. Quidam Thermas Seueri Septimianas nominant, easque trans Tiberim locant, At Spartianus Seuerianas appellat, quas P. Victor statuit in prima Regione portæ Capenæ. Quis autem alius huius nominis has condere potuit? Spartianus de eodem Seueri: *Eius denique etiam Ianua in Transiberina regione ad portam nominis sui, quarum forma intercidens statim usum publicum inuidit.* Hos alij*

Ianos

THIS PAGE IS LOCKED TO FREE MEMBERS
Purchase full membership to immediately unlock this page

Get Smart

Over 2,000 years of
human knowledge in
797,885 volumes

Instant access
\$8.99/month

Continue

*Fair usage policy applies

Cloacæ . Cap. XX.

Liu. lib. 1.

Dionys. l. 3.
Rom. ant.

Strabo l. 5.

L. 36. c. 15.

Liu. Dec. l. 1.
lib. 5.

ANTA vis Aquarum, quæ per Aquæductus in vsum Ciuitatis effluxit, receptacula, quo illaberetur, reposcebat, atque euolueretur in flumen. Ea porro conuenientia fuere: quamquam ante facta; & alijs vsibus destinata. Exundans enim aqua Tiberis è planioribus Urbis locis euehi non poterat. Quare Tarquinius Romanorum Rex Quintus *infima*, vt ait Liuius, *Urbis loca circa forum aliasque interiectas* Collibus conualles, quia ex planis locis haud facile euehebant aquas, CLOACIS è fastigio in Tiberim ductis siccat. Dionysius: cœpit & Cloacas, Tarquinius fodere, quibus in Tiberim corriuatur quidquid aquarum est per vias; dici vix potest quam admiranda opera. Mibi sane tria magnificentissima videntur, ex quibus maxime apparet amplitudo Romani Imperij, Aquæductus, Via Strata, & hæ Cloacæ reputanti non solum vtilitatem operum, verum etiam impensarum magnitudinem; quam vel hinc licet conijcere, quod vt affirmat C. Aquilius, neglectas aliquando Cloacas, & non transmittentes aquas, Censores mille talentis purgandas locauerint: hoc est, sexcentis millibus aureorum. Strabo cum eadem tria, vt supra dicebam, admiretur: Cloacæ, inquit, quibus Ciuitatis sordes in Tiberim eluerentur, duro cameratæ lapide per vias carris stramentorum semitas reliquerunt. Sed has omnium maximè Plinius admiratur, operam, inquit, omnium dictum maximum suffossis montibus Vrbe pensit, subterquæ n uigata. A M. Agrippa in Aedilitate post consulatum per meatus corriuati septem amnes, cursuque præcipiti torrentium modo rapere, atque auferre omnia coacti, insuper mole imbrium concitati vada ac latera quatiant: aliquando Tiberis retro infusi recipiunt fluctus, pugnantque diuersi aquarum impetus intus, & tamen obnixæ firmitas resistit. Trabuntur moles internæ tantæ non succumbentibus causis operis: pulsant ruina sponte præcipientes, aut impactæ incendijs, quatitur solum terræ motibus; durant tamen à Tarquinio Prisco annis DCCC. prope inexpugnabiles. Amplitudinem causæ eam fecisse proditur; vt uehem fœni large onustam transmitteret. Augetur adhuc soliditatis admiratio, quod Cloacarum fornicibus firmo tanquam solo altissimæ domorum niterentur moles. Liuius: Festinatio curam excomit vicos dirigendi, dum omissis sui, alienique discrimine in vacuo edificant. Ea est causa, vt veteres Cloacæ primò per publicum ductæ, nunc priuata passim subeant tecta formaque Urbis sit occupatæ magis, quam diuise similis. Habetur his firmitas operis, & causa struendi, vt scilicet Urbis purgamenta, & aquæ eueherentur. Maior deinde cura seruandi Cloacas mansit, postquam inducta tot flumina in eas corriuata sunt. At quoniam tantum Urbem subibant, non omnes struxit Tarquinius, sed inchoatas

ab illo

ab illo alij perfecerunt. Nam Prisco regnante, quatuor montes Romani incolebant, Capitolinum, Palatinum, Auentinum, Cœlium. tres ab eius successore Seruio Tullio sunt additi Quirinalis, Viminalis, & Esquilinus; Sub his Cloacas Tarquinius, vti sub Auentino non fecit, sed postea Censoribus Flacco, & Catone sunt factæ. *Liuius: Opera deinde facienda ex pecunia in eam rem decreta, lacus sternendos lapide, detergendasque qua opus esset Cloacas: In Auentino, & in alijs partibus, quæ nondum erant, Censores faciendas locauerunt.* In campum deinde extra montes deductæ, quorum aliquæ nunc repurgatæ Romanis in vsu sunt, præsertim alijs coniunctæ recentiore memoria structis. Inter quas maximam nuper vtilitatem, & commodum Ciuibus præbuit, quæ à Gregorio XV. paucis ante annis à Tiberi inchoata, Urbano Pontifice ad Pantheum vsque, inde ad viam Flaminiam, & vltra, Collem Pincium versus, & Quirinalem est deducta. Hæc magno Ciuium comodo Urbis planiciem subeuntes aquas magna ex parte exhausit: subsederuntque in puteis; exiccatisque cellis vinarijs, terræque solo, humor qui subter stagnabat in fluuium euectus est. Incidere fossiles in veterem, ab Agrippa vt creditur factam, quæ secundum fundamenta Panthei producto specu, inde flexo Quirinalem versus per ampla decurrebat, latitudine palmorum sexdecim, altitudine tredecim. Ea cum tecta Ciuium subiret, deinde alterius operis stabili, durissimoque fundamento, præcludebatur, quod dolabrīs, rutrisque vix aliquis foderet. Sed circum circa aliæ minores Cloacæ deprehensæ altiores, humilioresque, & earum nonnullæ aquis, quæ dabatur exitus, abundantes. Altitudo earum sex, septemue palmos, tres ferme, ad summum quatuor habuit latitudo. Cæterum in vita Gregorij IX. scribitur, eum veteres Cloacas expurgatas restituisse, nouas extruxisse.

*Liui Dec. 4
lib. 9.*

Tiberis & Transtiberina Regio. Cap. XXI.

TIBERIS, cuius appellatio, & apposita apud alios, præsertim Clumerum videri possunt, ex Apennino profluens, tenuis primò, tum infra Claniam duobus, & quadraginta fluuijs auctus, & ideo quamlibet magnarum nauis in ex Italo mari capax, Etruriamque ab Vmbris, Sabinis, & Latij diuidens in mare Tyrrhenum euoluitur: subitis incrementis, & nãquam magis aquis, quam in ipsa Vrbe, teste Plinio, stagnantibus. Cuius rei multiplex causa, sed ea non minor habenda est, quod intra mœnia receptus angustiori alueo, vt olim coercetur.

*Lib. 2. Ital.
ant. c. 10.*

*Plin. lib. 3.
cap. 5.*

Nunc enim ad Pótem Miluum latitudo fluuij est palmorum plus quingentorum sexaginta. Postea intra Urbem coarctatus, idem antiquitus accidisse ex Ælio Ponte demonstrat. Hic enim ab Adriano Imperatore extructus longus est palmos CCCXXX. Quare vtraque Tiberis ripa,

*Latitudo
Tiberis.*

quæ illo iungebatur, tantundem eodem Principe distabat. Deinde laxatur sub exitum Urbis. Itaque Pons S. Mariæ olim Senatorius produ-
citur in longitudinem palmorum circiter quingentorum. At Dionysius

Dionys. l. 8.

Tiberis al-
ueus pro-
fundus.

Lib. 1. de
Mens. &
pond. C.
ult.

In 1. epigr.
Mart.

In v. c. 30.
Spondæ oîi
in Tiberi.

Altitudo
Tiberis.
Loc. cit:

Tiberis olî
villis fre-
quens.

...

Pons su-
blici.

Pons Subli-
cius factus
lapideus.

de Tiberis latitudine: Tiberis Fluuij inquit, *εὐρὸς ἐστὶ τῆς τῆρων πλέθρων*
μάλιστα latitudo est quatuor ferme iugerum: profunditas nauibus etiam

magnis meabilis; fluxus concitatus & vorticosus, siquis alius. Cætera

ijs, quæ hodieque durant, apprime respondent. Nam & præaltis coer-

citus ripis, magnarumque nauium patiens profundo fertur alueo: idem-

que arenosus; atque in se ipso, siue ad prolapsorum ædificiorum iacentia,

in imo rudera frequenter allisus, crebros contorquet silentesque vorti-

ces. Tantum latitudo videtur angustior, quam tradat Dionysius. Sed

aduertendum est, Dionysium scripsisse, *τῆρων πλέθρων*. Plethrum

autem non est eiusdem mensuræ cum Iugero. hoc enim in longitudine pedes

continet CCXL. Plethrum autem C. vt docet a Lucas Pætus, & b

Matth. Rader. Quatuor autem plethrorum quadringenti pedes efficiunt

palmos nostrates quingentos triginta tres, & trientem. Quam latitudi-

nem hodie in Tiberi habemus. Eius alueum, referente Suetonio, Au-

gustus repurgauit, laxauitque. Aurelianus deinde à Vopisco SPONDAS

ripis addidisse dicitur; quarum nullum superest vestigium. Earum ter-

minos subinde constitutos variæ apud Gruterum, lapidum inscriptiones

testantur.

Iam vero riparum, totiusque aluei altitudo octuaginta palmorum

est; nullique vt ait Plinius, *Fluuiorum minus licet, inclusis utrin-*

què lateribus. Aquæ labentis profunditas etiam æstatis siccis feruoribus,

quæ summa est, palmos XXV. qua minima, palmos XV. descendit. Il-

lud vero, seu veteris magnificentiæ potentiæque, siue aeris in deteriora

vertentis, seu rerum vicissitudinis non leue indicium, quod de eodem

idem refert Plinius: *Pluribus propè solus, quàm ceteri in omnibus terris*

amnes, accolitur, aspiciturque villis; Cum hodie nullam prætorijs, &

amœnitatibus instructam habeat. Causa reiicienda est in aeris in tem-

periem insalubrem, & grauem. Nam quod Alexander Petronius Medi-

cus insignis typis euulgauit; omnium assensu, & experientia comproba-

tur; insalubres esse Ciuibus circum Urbem æstiuas in vineis stationes,

nec procul à periculo valetudinis abesse. Itaque non modò secundum

Tiberim, sed etiam in agro suburbano, in tanta Principum, & diuitia-

rum copia, paucissimæ numerantur villæ, quæ paulo remotiora Tiburis,

Tusculi, & Albæ iuga infederunt.

At extructorum in Tiberi Pontium antiquissimus est SVBLICIUS, ab

Anco Quarto Rege, qui Ianiculum adiecit, factus è trabibus, tabulisque

iliceis, vnde nomen accepit. *Roboreus* Ouidio; nam vel vnum in eo

clauum figere religioni erat, & ab eodem ponte, quod eius curam gere-

rent, Pontifices dictos autumant. Idem clarus Horatij Coclitis pugna

cum ægre disruptus, ne clavis vnquam ferreis committeretur, sancitum

est. Hunc P. Victor ÆMILIVM nominat. *Aemilius*, inquit, *Pons,*

qui Sublicius. Nam ab Æmilio Lepido Prætoe lapideum factum vo-

lunt.

THIS PAGE IS LOCKED TO FREE MEMBERS

Purchase full membership to immediately unlock this page

Know Your Bible

Forgotten Books' Full Membership provides unlimited access to more than 28,000 volumes of Christian literature for \$8.99/month

HOLY BIBLE

Continue

*Fair use policy applies

Etunt portam Triumphalem, ut alibi copiosè exposuimus.
 MILVIVS extra Urbem deriuato vocabulo ab Æmilio Scauro conditore dictus est, eumque Nicolaum V. Pont. Max. perhibent instaurasse.

ÆLIVS ad Moles Adriani adhuc extat. De eo Spartianus: *Fecit Adrianus. & sui nominis Pontem; & Sepulchrum iuxta Tiberim.*

Moles Adriani. Iam in Transtiberino solo MOLES, & Sepulchrum Adriani ponti Ælio adiunctum, alterum in Vrbe Mausoleum, ex pario marmore in imo quadratum, exinde rotundum exurgebat. Habet in prospectu ad læuam in citeriore ripa Mausoleum Augusti: cuius imitatione conditum, de crescentem per gradus figuram neglexit. De eo sic Dion: *Sepultus est Adrianus in ripa fluuij, iuxta pontem Aelium. Illic enim sepulchrum conditum. Iam enim Augusti monumentum repletum erat: nec quisquam amplius in eo sepeliebatur.* In eo deinceps Antonini conditi: describiturque à Procopio Equëstribus statuis, & quadrigis ornatum.

Porticus ad templum ss. Petri & Pauli.

A porta Aurelia vsque ad templum D. Petri, ut à porta Ostiensi vsque ad D. Pauli, continuas PORTICVS olim fuisse notat Procopius. Reliquum spatium ædificijs, ac dõmibus impeditum. Cæterum ante conditum à Constantino illud templum terris omnibus venerabile, ibi fuerant Horti Neronis de quibus paulo post. Quædam alia de Vaticano memorantur, haud sane firmis auctoritatibus nixa, præter frequentia in eo campo sepulchra, & insalubre Cælum, quod nostra ætas propter Ciuium, tectorumque frequentiam salubrius experitur. De Sepulchris ab Heliogabalo disiectis meminit Lampridius: *Fertur, inquit, Elephantorium quatuor quadrigas in Vaticano agitate dirutis sepulchris, quæ obsistebant.*

Tac. lib. 8. Histor. De loci natura Tacitus: *Postremo ne salutis quidem curâ infamibus Vaticani locis magna pars tetendit, unde crebra in vulgus mortes, & adiacentia Tiberi Germanorum Gallorumque obnoxia morbis corpora fluminis auuiditas, & æstus impatientia labefecit.* Quo loco, etiam Ianiculo subiecta loca comprehendi arbitror à Tacito. Omnis enim ille tractus sub Vaticanis montibus situs est.

Castra Ravennatium. Sueton. in Ang. c. 49.

Accedit, quod sub ipso Ianiculo, non horum tantum Vitellianorum temporariæ stationes, sed perennes militum erant institutæ ab Augusto. CASTRA RAVENNATIVM dicta; nempe militum qui Classem Ravennæ collocatam tuebantur ad defensionem superi Maris. Hi Classiarij venientes ad Urbem ibi statiuam habebant, & ad hos, siue alios TABERNAMERITORIA, ubi nunc Ædes S. Mariæ trans Tiberim, pertinebat: unde oleum abunde ad fluium vsque fluxisse Ecclesiastica monumenta prodidere: & constans fama designatusque in templo maximam sub aram locus, veterique hoc titulo notatus, *Fons Olei*, abundè testantur. Quoniam vero principatu Cæsarum rarissimæ expeditiones maritimæ, Ravennates Classiarij frequentes erant in Vrbe, ludisque vela ducebant in Theatro. Lampridius in Commodò: *Itritum, inquit, id credens, Commodus, à Populo Rom. à militibus Classiarijs qui vela ducebant, in Amphitheatro interimi præceperat.* Præter milites Transtibe-

rinam Regionem, extra Urbem positam, incolendam ijs Romanis dederunt, quibus ipsi infensi essent. Quare victis Campanis *Locus ubi habitarent, ut ait Liuius, trans Tiberim, qui non contingeret Tiberim, datus est.* Et Veliternis: *in quos, ut idem ait, grauitèr sauitum, & muri deiecti: & Senatus inde abductus, iussique trans Tiberim habitare, ut eius, qui cis Tiberim deprehensus esset, usque ad mille pondo clarigatio esset.* Eodem, & Iudæos compulerunt, notosque apud Martialem Transiberinos ambulatores fracto vitro sulphurata permutantes.

Dec. 3. l. 6

Ad Ædem nunc Sancti Francisci collocant HORTOS Cæsaris, de quibus Suetonius. *Populo hortos circa Tiberim publicè, & viritim trecentos sestertios Cæsar legauit.* Ibi & templum Fortis FORTVNÆ. Plutarchus. *Quæ vero ad Tiberim dedicata est Fortuna fortis, scilicet vi omnia vincendi prædita, & generosa, ei fanum in hortis populo à Cæsare legatis edificauerunt, quod hunc quoque fauore Fortune ad summam potentiam euectum iudicarent, quod & ipse testatus est.* Tacitus: *Ædes fortis Fortune Tiberim iuxta in hortis, quos Cæsar Dictator populo Romano legauerat, sacrarium genti Iulie effigiesque Diuo Augusto apud Bouillas Tiberio Principe dicantur.* Aliam Seruius Rex, ut alias dixi, ad Tiberim Fortune forti Ædem extruxerat. Ouid.

In V. Cæs. cap 83.

De Fortuna Romanorum.

Li. 2. Ann.

Fast. lib. 6.

Ite Deam lati fortem celebrate Quirites,

In Tiberis ripa munera Regis habet.

Et deinde: *Conuenit & seruis, serua quia Tullius ortus.*

Constituit dubia templa propinqua Deæ.

NAVMACHIAM Augusti, quò deducta est Aqua Alsietina, statuunt ad templum, & Cœnobium monialium SS. Cosmæ & Damiani. Suetonius: *Bis omnino toto secessus tempore Tiberius Romam redire conatus, semel trirēmi usque ad proximos Naumachia hortos subuectus est: disposita statione per ripas Tiberis, quæ obuiam prodeuntes submoueret.* Frontinus: *Ni forte cum opus Naumachia Augustus aggredieretur, ne quid salubrioribus aquis detraberet, Alsietinam aquam proprio opere perduxit: & quod Naumachia cœperat superesse, hortis subiacentibus concessit.* LVCI olim Furinæ incertus est locus. Meminit Plutarchus. *Caius, inquit, occupauit aliquantisper in lucum Furinæ confugere.* Nec PRATA MUTIA certò demonstrari possunt, quo agro à Senatu Romano Mutius Scæuola donatus est. an prope Quintia? an quæ postea Neronea, hodieque vulgo prata dicuntur? De ijs Liuius. *Patres C Muti virtutis causa trans Tiberim agrum dono dedere, quæ postea sunt Mutia prata appellata; Datum est quemadmodum ante Horatio Pontis defensori quantum posset circumarare vno die, ait Dionysius.* Demum sub Ianiculo sepulchrum fuisse Numam, duasque areas lapideas ibi repertas testatur Liuius: quarum altera cadauer Numæ iam penitus absumptum: altera quatuordecim libros de Latina, Græcaque disciplina habuissent, eosque decreto Senatus in Comitio combustos. Alia Ianiculi propria, vel dicta à nobis, vel postea dicenda sunt.

In V. c. 72.

Front. li. 1.

In V. Græc.

Li. lib. 2. dec. 1.

Dionys. l. 5 Rom. ant. Li. dec. 4. lib. 10.

Quædam Tempia. Cap. XXII.

VLTA in decursu operis templa suis locis constituta sunt. Nunc ea, quorum sedes veluti digito indicari non potest, paucis designabimus: neglecto narrandi ordine, ut se se obtulerint.

Fuit in Campo ÆDES LARIVM permarinum, quam vouit L. Æmilius Regillus nauali prælio aduersus præfectos Regis Antiochi: Quadraginta post annos dedicata est. Ita Liuius.

Ædes Larivum.
Dec. 4. l. 10

Lib. 35. c. 5

METELLI Ædes prope Campum. De ea Plinius: *Praxiteles Iouem fecit eburneum in Metelli Aede, quæ Campus petitur.* Hæc opinor Iouis fuit. Indicio est signum Iouis. Templum FÆLICITATIS. De eo Plinius: *Thespiades ad Aedem Fælicitatis.* Et: *Signa, quæ ante Aedem Fæ-*

Lib. 36. c. 5.

Lib. 34. c. 8.

Dion. l. 44.

licitatis fuere. Dion: *Erat enim Curia Hostilia cum refecta fuisset, de-
nuo destructa, eo verbo, quod ibi Templum Fælicitatis ponere instituis-
sent: Quod Lepidus magister equitum absoluit. Sed re ipsa ob hanc cau-
sam, ut ne in eo quidem loco Syllæ nomen superesset, ac noua Curia Iulia
vocaretur.* Huius templi Sylla primus videtur auctor, qui se Fælicem
cognominauit. Refectum id fortasse est ab Antonino Pio. Vidimus enim
in eius nummis, cum Inscriptione: *Templum Fælicitatis.* Templum

L. 35. c. 10.

ANTONIAE apud Plinium ornatum pictura Herculis: *In Antonia tem-
plo Herculem auersum; ut, quod est difficilius, faciem eius ostendat ve-
rius pictura quam promittat.* Sed fortasse templum ab Antonia factum

Lib. 34. c. 8.

significat. Ædes POMPEII apud Circum. Plinius: *Hercules, qui est
apud Circum Maximum in Aede Pompeij Magni.* à Pompeio videlicet,
extructa.

In q. Rom.

q. 46.

Lib. 76 siue

Xiphil. in

Sen.

Templum HORTÆ, Deæ ab hortando dictæ; ideo quæ semper aper-
tum, quod hortaretur ad honestas actiones. De eo videndus Plutarchus.

DIANAÆ multa templa Romæ. Idem in q. 3. Rom. Tempia BAC-
CHI, & HERCVLIS. De his Dion: *Tam Baccho, quam Herculi Tem-
plum Maximum Scuerus edificauit.*

Templa FORTVNÆ quam plurima, de quibus Plutarchus in quæst.
Rom. quæst. 74. & lib. de Fort. Romanor. Inter cætera VIRILIS For-
tuna Templum ab Anco Martio Quarto Rege est edificatum. Plutarchus.
MVLIEBRIS Fortunæ (idem ait) Romani fecerunt, quo tempore Mar-
cium Coriolanum Volsos aduersus Urbem adducentem mulierum opera
auertunt. Templum EQVESTRIS Fortunæ vouit Q. Fuluius Propætor

Templum

Equestris

Fortuna.

Dec. 4. l. 10

Li. 2. dec. 5.

Lib. 3. ca. 2.

in pugna Celtiberorum, locandamque curauit Consul, teste Liuius. Idem
Censor annos sex postquam vouerat, eodem auctore dedicauit. Vitruuius
de systylo, in quo columnas duarum spatium diuidit, præcepta tradens:
quemadmodum, inquit, est Fortunæ equestris ad Theatrum lapideum.
Interpres ad Theatrum Pompei fuisse interpretatur, quod primum man-
surum

THIS PAGE IS LOCKED TO FREE MEMBERS
Purchase full membership to immediately unlock this page

Get Smart

Over 2,000 years of
human knowledge in
797,885 volumes

Instant access
\$8.99/month

Continue

*Fair usage policy applies

Antiqui Romanorum Horti. Cap. XXIII.

Horti Num-
ma.

LIQVA. suis locis ædificia consu'to. prætermisimus, quia in hortis excitata, cum his quoque erant coniungenda. Nunc hortos seorsim inspiciemus, ordine temporum, quo quisque in pretio fuit, conseruato. HORTI quidem NVMAE Regis referuntur ab Ouidio, sed vbi fuerint non constat, nisi forte in Quirinali, vbi quædam alia huius Regis, aut sub Auentiño collocandi sunt. Sic autem ille 3. Fast.

*Cæde caput dixit; cui Rex parebimus inquit;
Cædenda est hortis eruta cepa meis.*

Horti Tar-
quinij Su-
perbi.

Liv. lib. 1.
Dionys. l. 4.

Loc. cit.
2. Fast.

Viridarium deinde Regium antiquissimum in Vrbe fuit TARQUINII Superbi, in quo inambulans Rex, consulenti per nuncium Sexto filio nihil respondit; sed vt olim Periander Corinthiorum Tyrannus in re non dissimili eminentiores spicas contriuit: sic Tarquinius Rex summa pauerum capita decussit, auctore Liuius, & Dionysio. Et Horti fuerunt in Esquilij vbi Rex, Solino teste habitabat, At in qua parte montis? *supra*, inquit Solinus, *cliuum pullium, fœcundalem lacum*, vbi corrupto loco corrigendum, Fagutalem lucum. Hic autem Fageus lucus pertinebat ad montem Viminalem, qui idcirco Fagutalis etiam nuncupatus est, vt alias diximus. Ideoque Hortos in Esquilij fuisse dicendum est, quæ versus vicum Patricium, vergunt ad viminei partem Collis, in qua Aedes S. Laurentij; erant enim ædibus adiuncti. Liuius: *Rex velut deliberabundus in hortum ædium transit, sequente nuncio filij*. Ouidius:

*Hortus odoratis suberat cultissimus herbis
Sectus humum riuo lenè sonantis aquæ,*

Plin. li. 19.
cap. 4.

Loc. cit.

Pensiles
horti.

Plin. li. 19.
cap. 5.

Col. lib. 11.
cap. 3.

Plin. lib. 2.
epist. 17.

Mart. li. 8.
epig. 14.

Quæ sequuta sunt tempora hortos in pretio habuerunt, sed minime pretiosos. quippe caulium, & brassicarum proventu vberrimo horti, & agricolæ prisci probabantur: nec illos florum blandimenta delectabant, sed olera, quæ aut facile coquerentur, aut ex se se expedita, & parata ligno parcerent, igni non egerent. Quod Plinius scribit. Nec sane exiguus hortorum fructus extitit, cum procerum cognomina produxerunt. Vt non minus natos inter legumina Fabios, Lentulos, Pisones, aliosque huiusmodi Roma laudaret, quam ex lactucarum thyrso Lactucinos. Iam quod ait idem, *In fenestris suis plebs Urbana in imagine Hortorum quotidiana oculis rura præbebant, antequam præfigi prospectus omnis coegit multitudinis innumera seua latrocinatio*. Sed hi HORTI PENSILES crescente luxu rotis promouebantur ad Solem, rursusque hibernis diebus intra specularium munimenta reuocabantur. Quod Plinius & Columella, & Iunior Plinius confirmant, & Martialis:

*Pallida ne Cilicum timeant pomaria brumam,
Mordeat & tenerum fortior aura nemus.*

Hiber-

*Hibernis obiecta notis specularia pueros
Admittunt soles, & sine fœce diem.*

Et alibi: *Inuida purpureos vrat ne bruma racemos,
Et gelidum Bacchi munera frigus edat.
Condita perspicua viuit vindemia gemma,
Et tegitur fœlix nec tamen vna latet.
Fœmineum lucet sic per bombycina corpus:
Calculus in nitida sic numeratur aqua.
Quid non ingenio voluit natura licere?
Autumnum sterilis ferre iubetur hyems:*

Ep. 68. l. 8.

Sic autem non solum poma seruabant, sed etiam flores alieno tempore exprimebant, vt scribit Seneca: *Fomento*, inquit, *aquarum calentium, & calorum apta mutatione bruma liliū, florem vernalium exprimunt.* Hac ratione, teste Columella, fere toto anno Tiberio Cæsari cucumis ferebatur. Sed Plinius singulis diebus allatos Tiberio cucumeres notat, *pensiles eorum hortos rotis in Solem olitoribus promouentibus.* Quod autem Martialis specularia illa gemmas nuncupauit, causa est, quod antiqui in vsu quosdam lapides pellucētes, ac speculares habuerunt, tenues in crustas dissectos: vt hac tempestate vitreis orbibus, & quadratis nos frigus ventosque arcere solemus. Illud etiam hortensis luxus argumentum est apud Romanos, quod, Seneca referente, POMARIA summis etiam turribus habuerunt, eorumque sylvæ in tectis domorum, ac fastigijs nutarunt, inde ortis radicibus, quò improbe cacumina egissent.

Epist. 122.

Li. 19. c. 5.

Loc. cit.

Sed his cum longo annorum cursu prætermisissis, vt veros proferam, ac germanos hortos, MARIANI primo se offerunt spectandos, à Mario opinor Cimbrorum illo victore consiti. De his Plinius: *ea pictura cum peracta esset in Marianis hortis accensa fulmine cum optima hortorum parte conflagrauit.* Horum quidem solum nomen ad nos peruenit: vbi, aut quomodo parati fuerint, quia cæteri siluerunt, ego quoque silentio præteribo. Neque enim dixerim fuisse ad Anienem, vbi Marij tumulus, de quo Lucanus:

Horti Marij.

Plin. l. 25. cap. 7.

*Tollentemque caput gelidas Anienis ad undas
Agricolæ fracto Marium videre sepulchro.*

Luc. lib. 2.

Horti LVCVLLIANI multo notiores. Nec tamen ita certò de loco, vt de auctore constat L. Lucullo victore Mitridatis. Singularem vero loci amoenitatem testatus est Plutarchus. *Quando*, inquit, *vel hac ætate ita gliscente luxu, horti Luculliani inter Principis sumptuosissimos habentur,* De his Plinium in Paneg. ad Traianum loquutum putant: *Ipsos illos magni aliquando Imperatoris hortos, illud nunquam nisi Cæsaris suburbanum licemur, emimus, implemus. Tanta benignitas Principis, tanta securitas temporum est, vt ille nos principalibus rebus existimet dignos, nos non timeamus quod digni esse videmur.* Venerunt in potestatem Augustorum Claudio Imperatore cum à Valerio Asiatico secundum Consule magnificentiores pulchrioresque factos Messallina Claudij vxor concupiuit. Tacitus: *pariterque hortis inbianis, quos ille*

Plut. in V. Luculli.

L. 11. Ann. initio.

XXXII.

Confer-
tetur
in

per-
cupa-
am

Revelat

to horti, &
calentibus,
& parat
Nec sane exi-
to fuerunt.
nes, alioque
scios. Iam
rum quo-
omnis cogit
PENSILES
annis diebus
& Columel-

177

ibid. in fine.

à Lucullo coemptos insigni magnificentia excolebat. In quibusdeinde, ut huius cæterorumq. flagitiorum pœnas penderet, gladio Tribuni trās fossā est. Idem: *Interim Messalina Lucullianis in hortis vitam.* At venditi sunt à Traiano? Id quidem videtur conici ex Plinio. Adhæc Lipsius priore Taciti loco citato: *vides, inquit, quomodo in Principis res peruenerint horti Luculliani manserintque ad ætatem Traiani.* Verum aliquis posset Plutarchum obijcere, qui *sua ætate hortos Principis sumptuosissimos Lucullianos nuncupauit.* Nam Traianus, si hortos Luculli vendidit, secundo circiter principatus anno id probabiliter fecit. Habitus est enim Panegyricus à Plinio ante bellum Dacicum. Traianus autem quarto Imperij anno de Dacis triumphauit, teste Cassiodoro in Chronico, & Eusebio. At Plutarchus si illa scripsit ante Traianum Cæsarem, quis non putet, tàmetsi Luculli vitam publicasset, quod scripserat correcturum, fuisse? Verum credendum non est, tunc ea scripsisse, vel saltem publica fuisse, qui anno tertio Adriani, id est viginti circiter post annos floruit, & habebatur insignis Philosophus, testibus Eusebio, & Cassiodoro. Itaque videtur elici posse, nisi horti, quos Traianus ab alienant, Luculliani fuerunt, fuisse sortè Rompeianos, qui item post Antonium uenere in Augusti, & Cæsarum potestatem.

Lib. I. de Aquad.

Ut ut se res habeat, quo tandē loco Urbis consiti? Sane videre difficile est, nisi sortè Frontinus facem præferat. Ait enim, *Arcus Aqua Virginis initium habent sub hortis Lucullianis, finiuntur in Campo Martio secundum frontem Septorum.* Aqua quidem Virgo, ut hodieque postquam à Nicolao V. Pont. Max. ductus resectus est, cernitur, per subterraneos, & profundissimos specus meabat sub collibus decliuibus in Tiberinam planiciem & alueum, extra Urbem, & Pincianam seu Collatinam portam. His collibus adiunctus est is, quem olim collem Hortorum, hodie Trinitatis à celebri eius templo dixere: Campo Martio imminens; quem subterlabens Aqua, inde super arcus in Campo extractos, usque ad Septa, ubi fonserat, decurrebat. Quare Horti Luculliani, sub quibus inchoabantur arcus, aliquam partem Pincij collis Campo Martio imminentem occuparunt: ubi nunc pars item hortorum Mediceorum, Cœnobium, hortusque Fratrum Minorum cognomento. Hoc cum verba Frontini persuadent, tum quia cum idem collis olim Hortorum sine Hortulorum honorifica appellatione diceretur, præter Lucullianos, & eos de quibus dicam, quos alios saltem insignes aluerit, ignoro. Hi uero tale nomen merito illi tribuere potuerunt. Fuit autem ut aliàs dixi, ætate Luculli multoque post ille mons extra Urbem.

Pincius collis unde dicitur.

At unde Pincij nomen accepit? neque enim id diximus. Audiui, eruditum virum nuper id ex templo S. Felicis in Pincis inibi olim extracto deriuasse. Eius tamen scripta propediem euulganda videre non potui. Placet interim, quod alijs placuit, à PINCIIS Patritijs Romanis deriuare. Certe cum iam ab Aureliani principatu receptus in Urbem esset collis, mirum est, tamdiu Hortorum appellationem viguisse: atque ethnicos, quorum tum plurimi erant in Vrbe, probasse inuentum cognomen à Chri-

THIS PAGE IS LOCKED TO FREE MEMBERS

Purchase full membership to immediately unlock this page

Know Your Bible

Forgotten Books' Full Membership provides unlimited access to more than 28,000 volumes of Christian literature for \$8.99/month

HOLY BIBLE

Continue

*Fair use policy applies

peiani versus Pincianam portam, ubi pars Mediceorum est, tum Ludouiciorum hortorum. Quoniam autem villa his erat adiuncta, arbitror per amplo patentique ambitu protensam ad Orientem, aliquam partem Burghesiæ nunc Villæ attigisse.

Hæc de superioribus hortis Pompeij. Maior umbra in INFERIORIBUS est: qua, ut tenebris obsiti, videntur à paucis, situm quidem omnes ignorant. Mihi autem si diuinandum est, probabile fuerit, eos ad Pompeij porticum, & Theatrum fuisse. Nisi quis putet, dici inferiores eo quod coniuncti cum superioribus ad radices collium, aut certe in ima eius loci parte essent constituti; quod in medium relinquo. In priorem tamen opinionem inclinât animus.

Et horti
eiusdem in
feriores

Horti Cæ-
saris.

Horti CÆSARIS, ut supra dicebam, in Trausiberina regione iuxta fluuium fuere ad Cœnobiium S. Francisci.

Horti Ser-
uiliiani.

SERVILIANI, an Salustiani tempore præcedant incertum est, qui longa Cæsarum possessione nobilitati sunt. Seruilianorum hortorum

Lib. 1. Sat.
cap. 6.

neque auctor, neque certa sedes proferri potest. Seruilia quidem gens Romæ clarissima plurimos Romæ Consul'es dedit. Ab aliquo huius gen-

Tac. li. 15.
annal.

tis Seruilio dictos putauetim hortos Seruilianos potius, quam à Seruio: quamuis Macrobius scribat: *Cum contra, & cognomina ex proprijs sint tracta nominibus, ut ab Aemilio Aemilianus à Seruio Seruilianus.* Hi

horti in delicijs fuere Neroni Cæsari. Tacitus affirmat, *eum rarum egressu domo, aut hortis clausum.* Hi enim & Seruiliiani erant, ut idem paulo post: *Milibus, inquit, cæpta luce in hortos Seruilianos pergit, deductusque ad Neronem vrgens periculum, & graues coniurationes do-*

Suet. in V.
cap. 47.

cet. De iisdem Suetonius. *Nunciata exercituum defectione, Nero transijt in hortos Seruilianos.* Ibi que desertus ab omnibus, *procurrit, inquit, quasi præcipitaturus se in Tiberim.* Qui locus admonet, ut hortos Seruilianos Tiberinæ ripæ ad sitos putem.

Vbi fuerit
horti Ser-
uiliiani.

Cur enim habitans in hortis Imperator procurrisset se præcipitaturus in Tiberim, nisi hortos ipse fluuius alluisset? Neque enim credibile est, eum extrema timentem, si horti à Tiberi longe aberant, ab eis egressum de media nocte per mediam Urbem ad fluuium decurrisse. Accedit, quod Nero cogitans de fuga, libertorum fidissimos Hostiam præmiserat, quò deinde secundo Tiberi esset ipse venturus, ab eisdem hortis soluto nauigio: Itaque cum alium hac de re scriptorem non viderim, nec mihi manifestius argumentum sit; arbitror Hortos Seruilianos non longe à ponte nunc Sixto in minore campo fuisse ad Ripam Tiberis. Hic enim, affirmante Strabone, præter plurima, & pulcherrima ædificia multis etiam lucis, & hortis ad amœnitatem consitus erat. Qua de causa Pompeij etiam hortos inferiores habere potuit. Multa simulacra, præter Cererem, & Vestam sedentem, & Apollinem, commendat Plinius in hortis Seruilianis.

Strabo l. 5.

Horti SALVSTIANI in Quirinali ad Salariam portam siue Collinam, fuere. Auctor eorum Crispus Salustius Romana primus in historia; idemque suorum amœnitate hortorum nemini secundus. Hic ex Africæ præ-

Plin: l. 36.
cap. 5.

Horti Salu-
stiani.

Dion. l. 43.

tura, quam à Cæsare acceperat, refertus pecunia Romam reuersus, eam

par-

par-

par-

par-

par-

par-

par-

par-

par-

partem Quirinalis montis delegit, in qua *hortis pretiosissimis*, ut loquitur Cicero, seu quis alius in Salustiana, & loco amenitatem, & sibi scriptis historijs perpetuum nomen daret; quamquam scriberet ipse, contra quam fecerat. Horum multi veterum scriptorum meminere. Tacitus: *Tertium agmen, Flauj exercitus, per Salariam Collinae portae propinquabat. ij tantum* (pergit paulo post) *constituti sunt, qui in partem sinistram Urbis ad Salustianos hortos per angusta, & lubrica viarum flexerant, Superstantes macerijs hortorum Vitelliani ad serum usque diei saxis pilisque subeuntes arcebant, donec ab equitibus, qui portam Collinae irruerant, circumuenirentur.*

Tac. lib. 3.
histor.

Ex quo loco deducitur, non modo ad portam, sed intra portam Collinam hortos fuisse. Idem: *Regredienti (Neroni) per viam Flaminiam, compositas insidias, fatoque euitatas, quoniam diuerso itinere Salustianos in hortos remeauerit, auctoremque eius doli Syllam ementitur.* Nec mirum eò Neronem diuertisse; Erant enim Salustiani horti Principis. Quare post Neronem Vespasianus teste Dione, *raro habitabat in Palatio; In Hortis autem Salustianis plurimum erat, eoque recipiebat quemcumque non solum Senatorij, sed cuiuscunque ordinis.* Nerua morbo perijt in hortis Salustianis, referentibus Eusebio, & Cassiodoro in Chronicis. *Displicebat Aureliano, ut ait Vopiscus, cum esset Romae habitare in Palatio, ac magis placebat in hortis Salustianis, vel in Domitia vivere. Milliariensem denique porticum in hortis Salustij ornatu, in qua quotidie & equos & se fatigabat, quamuis esset non bonae valetudinis.* Eisdem Alexandri Seueri fuisse colligitur ex Vlpiano: *Si vero, inquit, Salustianos hortos, qui sunt Augusti, vel fundum Albanum, qui principalibus vsibus deseruit, legauerit quis, furiosus est.* Sub eodem enim floruit Vlpianus, & Praetorianis praefectus est. Situs hortorum hic est, supra descriptus à nobis: cum de monte Quirinali ageremus. Curuatur enim collis ad portam Collinam, duaeque planities, altera ad moenia Urbis, & hortos Ludouisianos pertinet: altera secundum altam semitam, nunc Piam ad Aedem S. Susannae, & hortos Barberinos protenditur, utraque olim celebrata Salustianis hortis: In medio vallis angusta primum, deinde latior. In angusta visitur cauea Circi Hortorum Salustianorum, vbi accliu, hinc atque hinc solo apparent hodieque, sedilium, & Templi Veneris suboscure vestigia; quod in ipso Circo, ut alia in alijs erant. De quo hanc inscriptionem recitat Fuluius:

Tac. li. 13.
ann.

ff. li. 30. de
leg. & Fi-
delicom. l.
cū seruus.
d. constat.

M. Aurelius Pacorus, M. Cocceius Stratocles Aeditui Veneris Hortorum Salustianorum Basem cum Pavimento marmorato Deana DD. Eisdem Circi erat Obeliscus notis Aegyptijs impressus, qui contractus iacet in hortis Ludouisianis, non modico intervallo à cauea distans, eò, incertum qua causa, translatus. Apud eosdem hortos versus portam Collinam, porticum Milliariensem locatam reor ad meridiem, hibernique Solis tepores. Sed ex altera parte horti Salustiani ad hortos nunc Barberinos terminabantur. Constat ex ijs quae supra de actis S. Susannae recitata sunt, in quibus refertur, eius Virginis, & Gabinijs Patris domum postea

Fulu. li. 2.
Et Marl.
cap. 22.
Obeliscus.
in hortis Salustij.

postea conuersam in Templum Susannæ nomini dicatum, iuxta Ædes, & forum Salustij ad arcus portæ Salaris positam fuisse.

Horti Caij & Lucij. At in Esquilij **CAII**, & **LVCII** Cæsarium horti fuerunt. Hi Nepotes Augusti ex Julia filia, & M. Agrippa, ab eodem Augusto adoptati sunt in imperio successores. Horti prope ipsorum **BASILICAM**, & **PORTICVM** fuere: quorum ædificiorum adhuc aliqua pars extat, sphericus nempe fornix lateritijs nixus parietibus non longe à muris Urbis, atque Æde S. Bibianæ. Fuluius eum locum, corrupto nomine, suo æuo nuncupatum testatur *Thermas Gallutij*, quasi Thermas Caij, & Lucij. Ex quo infert, ibi Porticum, & Basilicam horum Cæsarium fuisse. Suetonius: *Quadam etiam opera sub nomine alieno fecit, Augustus. ut porticum, Basilicamque Lucy, & Caij.* Dion: *Pugnatum est, ab alijs in horto Caij, & Lucij, quem Augustus perfodi ob eandem causam iusserat. vbi alij pro horto, lucum vertunt.* Sed verisimile est, & lucum, & hortos fuisse; in Esquilij præsertim, quas vt alias dixi, Augustus repurgauit, sepulchris amotis, & producto pomærio salubriores fecit, ornavitque. Itaque non necesse erat, transferri à quibusdam, vt supra dixi, Basilicam Caij, & Lucij ad templum nunc S. Mariæ Ægyptiacæ.

Horti Agrippæ. Agrippa horum Cæsarium pater nobiles & ipse hortos parauit in Vrbe, quos moriens populo legauit. Dion: *Moriens, Agrippa, etiam populo hortos, & Balneum à se denominatum legauit.* Qui locus indicat **HORTOS AGRIPPÆ** eius Thermis fuisse coniunctos inter Pantheon, Ædemque S. Andreae. In his hortis, **STAGNUM AGRIPPÆ** fuisse probabile est, potius quam trans Tiberim, vt quidam ponunt. De eo Tacitus: *In stagno igitur Agrippæ Nero fabricatus est ratem, cui superpositum conuiuium aliarum tractu moueretur. Naues auro, & ebore distinctæ. Ad sita illi erat SYLVA & LVCVS.* Idem: *Postquam tenebræ incedebant, quantum iuxta nemoris, & circumiecta tecta consonare cantu, & luminibus clarescere.* De eodem idem auctor: *Apud NEMVS quod nauali STAGNO circumposuit Augustus.* Nisi de Naumachia Augusti hic sermo sit.

Horti Agrippinæ. Agrippæ filia **AGRIPPINA**, nupta Germanico Cæsari, mater Caij Caligulæ; Auia Neronis **HORTOS**, & ipsa dicitur habuisse: qui fortasse Germanici antea fuerant. Meminit Seneca. *Deinde, inquit, adeo impatiens fuit differendæ voluptatis Caius, ut in Xysto maternorum hortorum, qui porticum à ripa separat, inambulans, quosdam ex illis cum matronis, atque alijs Senatoribus ad lucernam decollaret.* Hi horti fuere ad Tiberim, quod illa verba significant, *Porticum à ripa separat.* Confirmat Philo: *Excipios enim, inquit, nos primum in Campo Martio, cum è maternis hortis, Caius, exiret.* Sed male interpres addidit, *Martio.* Nam Græcus codex sic habet: *Ἐξίπιοι μὲν οὖν καὶ ἡμεῖς ἐν τῷ περὶ τῆς βίβλου πρὸ τοῦ πρώτου ἐτύχε δὲ ἐκ τῶν μητρῶν ἐξίω κήπων.* *Excipiens enim nos in campo ad Tiberim, primum, cum exiret de maternis hortis.* Plures autem campi ad Tiberim. & hic Vaticanus erat, vt paulo post.

Horti Maecenas. His paulo Antiquiores fuere **HORTI MAECENATIS**; quippe qui pari

THIS PAGE IS LOCKED TO FREE MEMBERS
Purchase full membership to immediately unlock this page

Get Smart

Over 2,000 years of
human knowledge in
797,885 volumes

Instant access
\$8.99/month

Continue

*Fair usage policy applies

canum interirent, aut crucibus affixi, aut flammandi, aut ubi defecisset dies in usum nocturni luminis urerentur. Hortos suos ei Spectaculo Nero obtulerat, & Circense ludicrum edebat habitu auriga permixtus plebi vel circulo insistens. Ut appareat spatium Basilicæ Vaticanæ, cuius magnam partem Circus infederat, antè martyrum sanguine, quam sacerdotum cæremonijs, & sacrificijs consecratum. De eodem Circo paulo post. Idem auctor de Hortis. Solatium populo exturbato, & profugo Campum Martis, & monumenta Agrippæ: hortos quin etiam suos Nero patefecit. Non dubitem hos Neronis hortos eosdem esse, qui Caij fuerant, & Agrippinæ matris Caij Seneca dixerat; cum fuerint prope Tiberim, & vtriusq; Circus dicatur, Caij & Neronis; nempe ab illo factus, an cæptus, ab isto perfectus. Quis enim neget, occiso sine hæredibus Caio, hortos ad Agrippinam eius sororem, sororibus superstitem, Neronis matrem insigni gratia, potentiaquè ab exilio reuocatam: tum in potestatem Neronis fuisse deuolutos? Tacitus: Nero vitare secretos Agrippinæ congressus, abscedentem in hortos, aut Tusculanum laudare. P. Victor statuit Hortos Domitij in Transtiberina Regione. Sed hos cum Neronianis, vt arbitror, nemo miscuerit. Neque hi Agrippinæ fuere; quæ suos ad alteram Agrippinam, matrem suam referebat.

Floruit sub Nerone SENECA, cuius & amœnos HORTOS Roma celebravit. Criminabantur inuidi, teste Tacito, quod hortorum amœnitate, & villarum magnificentia quasi Principem supergrederetur. Et ille apud Neronein de his ita loquitur: Tales hortos instruit, & per hæc suburbana incedit, & tantis agrorum spatijs tam lato scenore exuberat.

De iisdem Iuuenalis.

*Temporibus diris igitur, iussuque Neronis
Longinum, & magnos Seneca prædiuitis hortos
Clausit, & egregias Lateranorum obsidet ades
Tota cohors.*

Vbi fuerint, non facile assererem; Diuersos enim fuisse à fundis & agris suburbanis probabile est; inter quos fuit Nomentanus. Seneca idem.

Ex Nomentano meo te saluto.

Neronis successor GALBA Aurelia via HORTOS habuit: quæ prope Aedem nunc S. Pancratij mittebat in Hetruriam. Probabile est in ipso Ianiculo prope templum B. Martyris, Hortos Galbæ fuisse. Suetonius: Dispensator Argius Galbæ caput, & cæterum truncum in priuatis eius hortis Aureliae viæ, sepulturae dedit. Tacitus: Galbæ corpus dispensator Argius è prioribus seruis, humili sepultura in priuatis eius hortis contexit.

Domitiano Principe poeta MARTIALIS HORTOS & suburbanum coluit in Quirinali. Ipse sic ait.

*Hic mihi quando dies meus est, iactamur in alto
Vrbis, & in sterili vita labore perit.
Dura suburbani dum iugera pascimus agri,
Vicinosque tibi sancte Quirine lares.*

Erat autem, vt supra diximus ad portam Collinam Aedes Quirini.

Idem:

Idem: *Sed Nomentana securus germinat hortus*
Arbore, nec furem plumbea mala timent. L. 10. ep. 95

Nomentana quidem arbor est, quæ viret ad Nomentanam viam siue al-
 ram semitam, cui, & Viminali portæ vicina erat suburbana villa Mar-
 tialis. Alterius TVLLII, vel IVLII° Martialis hortos idem poeta cele-
 brat. quamquam aliqui omnino falsi, hoc eidem poetæ attribuunt. P. Vi-
 ctor in Regione XIV. Transiberina numerat domum & hortos Mar-
 tialis; sed quis fuerit, poeta nē, an alius non exponit. Alius certe haben-
 dus est à poeta, qui de Hortis sic scribit.

Iuli iugera pauca Martialis
Hortis Hesperidum beatiora,
Longo Ianiculi iugo recumbunt.
Hinc septem dominos videre montes,
Et totam licet aestimare Romam. L. 4. ep. 66.
Illic Flaminia, Salarieque
Gestator patet.

Hunc hodie locum Montem Marium nuncupant, valde apricum, & amœ-
 num. De eodem suburbano idem lib. 7. epigram. 16.

Memorantur etiam à scriptoribus HORTI DOMITIAE. Vopiscus
 de Aureliano, *Placebat ei in hortis Salustianis vel in Domitia vivere.* Horti Do-
 mitia.
 Julius Capitolinus: *Adriano, inquit, apud Baias mortuo, Reliquias An- In Ant. V.
 toninus Romam peruexit, sancte ac reuerenter, atque in Hortis Domitia
 collocavit.* Vbi postea & Antoninus Pius, & Aelius Verus, & Commo-
 dus conditi sunt. Verum Adrianus nonne sepultus est in suo Mausoleo?
 Sic enim Dion: *Sepultus est in ripa fluyij iuxta Pontem Aelium: illic In V. Adr.
 enim sepulchrum conditum. iam enim Augusti monumentum repletum
 erat, nec quisquam amplius in eo sepeliebatur.* De eodem sepulchro Spar-
 tianus: *fecit, inquit, Adrianus & sui nominis pontem, & sepulchrum In V. Adr.
 iuxta Tiberim.* Quod si idem scripsit: *sepultus est Adrianus in Villa Ci-
 ceroniana Puteolis, ne pugnet cum alijs, id significare dicendus est, de-
 positum ibi fuisse cadaver Adriani, donec ab Antonino Pio Romam de-
 ferretur, & Mausoleo conderetur: quod etiam idem, referente Capito-
 lino, perfecit, ornauitque.* Caterum quæ de sepultura, & humatione In V. An-
 tonini.
 Adriani dicuntur, vbi Horti Domitiæ essent, demonstrant. Quia enim
 alter in hortis Domitiæ: alter ad Tiberim in suo sepulchro humatum re-
 fert; ostenditur, Hortos ad molem, & sepulchrum Adriani fuisse; eximia
 sane amœnitate insignes, quod in delicijs fuerint Aureliano Imperatori,
 & ante illum Adriano; qui ideo CIRCVM ibi fertur ædificasse, rudem
 illum quidem, nec lapidibus, vel artificio commendatum, vt tradit Ful-
 uius: testaturque cum Blondo in proximis vineis suo æuo vestigia sedi-
 lium extitisse. Nec tamen idem Blondus audiendus, qui hunc Neronis
 Circum pronunciat, hic enim, vt ante dixi, ad Basilicam S. Petri, vbi
 stabat Obeliscus; situs erat. De eo Onuphrius: *Septimus, inquit, Cir- De Circo
 cus etiam trans Tiberim haud longe à Vaticano erat, scilicet extra por- & Ludis
 tam Arcis Sancti Angeli proximam Adriana moli in hortis Domitiæ Ne- Circen. c.
 ronis* 23.

ronis Imperatoris amite vicinus . Et paulo post : *Qua ratione facile conijcere possumus, Circum eum à Nerone, cuius horti illi erant ex Domitiae amite hereditate, inchoatum; ab Adriano vero cum Mausoleum suum vicinum ad ripam Tiberis conderet, aut perfectum, aut instauratum.* Ego, quoniam opinionibus agitur, sine testimonio veteris scriptoris, totum opus Adriano adscripserim; cum alterum Circum Caij, & Neronis nomine notatum Nero suis in hortis perfecit, ibique frequenter aurigans ludos ediderit . De ijs enim hortis ad S. Petrum loquitur Suetonius : *Mox & ipse aurigare, atque etiam spectari saepius voluit : posttoque in hortis inter seruitia & sordidam plebem rudimento, uniuersorum se oculis in Circo Maximo praebuit . Tacitus : clausumque Valle Vaticana spatium, in quo equos Nero reget haud promiscuo spectaculo. Mox ultro vocari populus . Hic ergo est Circus Neronis.*

In V. Nero
nis c. 22.
L. 14. Ann

Seueran.
initio lib.
de 7. Eccl.
Tō. 1. Ann
An. sal. 69.

Proc. lib. 2.
initio .

Proc. lib. 2.
initio .

Proc. lib. 2.
initio .

Tac. Ann.
lib. 12.

L. 13. Ann.

In V. Nero
nis c. 34.

Horti al-
terius Do-
mitia .

Dubium est, an Nero praeter Circum ibi etiam *Naumachiam* struxerit, quam quidam Ecclesiastici scriptores ad Templum & Sepulchrum S. Petri posuerunt . Negat Card. Baronius . quod antiquorum nemo id à Nerone factum affirmet, & ille maritima spectacula, teste Dione, ediderit in theatro . Quem ultro sequor . Qui vero aut vulgi sermone permoti, aut alia de causa hortis Neronis *Naumachiam* apposuerunt, hanc pro Circo accepere vulgari appellatione; cum praesertim in Circo esset etiam Euripus pro naualibus ludis . Circi autem structi ad Molem Adriani meminit Procopius . Nam cum de pratis egisset quæ ipse Neroniana, vulgus nunc Prata nuncupat, à tergo Castris S. Angeli, subdit *σάδιον μέγα ἐν τῷ ὄρει ἐκ παλαιῆς ἐστὶ, ᾧ δὴ αἱ τῆς πόλεως μονόμαχοι τὰ πρῶτα ἐγγυήζοντο . Stadium ibi ab antiquo est; in quo Romani singulari certamine depugnabant . Verum hæ pugnae in Amphitheatris fieri solebant . Sed videtur Procopius monomachiam pro quocunque certamine accepisse . Nam in Circo singuli & cursu, & cum feris pugnare, aut etiam plures confueuerunt .*

Quod spectat ad Domitiam: duas quidem amitas Domitiae nomine habuit Nero, sorores Cn. Domitij sui patris; sed alteram Domitiam Lepidam appellatam, quam Agrippina Neronis mater, auctore eodem Tacito ante excessum Claudij occidendam curauit . At DOMITIAM, cuius idem auctor meminit, Nero ipse iam Imperator perdidit, ac bona eius, inter quæ, & hortos inuasit . Suetonius; *Iunxitque Nero parricidio Matris amite necem . Quam cum ex duritia alui cubantem visitaret : & illa tractans lanuginem eius, ut assolet iam grandis natu per blanditias forte dixisset : simul hanc excepero, mori volo, conuersus ad proximos, confestim se positurum velut irridens ait; præcepitque medicis, ut largius purgarent egram . Nam necdum defunctæ bona inuasit, suppresso testamento, ne quid abscederet .*

Præter hos, DOMITIAE alterius HORTOS reperio . Nam Capitolinus in vita Marci : *Marcus, ait, Antoninus natus est in monte Caelio in hortis, & educatus est in eodem loco, in quo natus est, & in domo aui sui Veri iuxta ades Laterani . Et paulo post . Adoptatus ab Adriano, iussusque*

THIS PAGE IS LOCKED TO FREE MEMBERS

Purchase full membership to immediately unlock this page

Know Your Bible

Forgotten Books' Full Membership provides unlimited access to more than 28,000 volumes of Christian literature for \$8.99/month

HOLY BIBLE

Continue

*Fair use policy applies

Spei delubrum contendit, quasi speraret factum iri quod iusserat, reique prosperum successum precaretur. A templo autem ad hortos se transtulit, ut aurigandi certamen instrueret. Fuisse quidem & alia in Vrbe Spei templa. Vnum prope portam Carmentalem supra statui cum Liuius. Sed P. Victor in Regione septima Viæ latæ templum Spei nouum statuit, sic forte appellatum, quod Spei veteris Ædes longe distita colebatur ad portam Nauiam, vbi & horti collocantur. At si Heliogabalus inibat aurigandi certamen, vbi Circus? Hic sanè non longe aberat extra eandem, nunc portam Maiorem. Fuluius: *Extat, inquit, Circus, extra portam Maiorem, iuxta viam Labicanam, & formam Aquæ Claudie post mœnia Urbis, & Cœnobium S. Crucis, cuius tantum extat forma, & parietum vestigia inter proximas vineas, vbi in medio adhuc in duas confractus partes iacet Obeliscus.* Hæc ille. Quidam hunc Circum ab Aureliano factum autumant. Instauratus fortasse ab illo est, ornatusque, si iam fuerat Principe Heliogabalo. Et Aureliani ætate mœnia ibi latiore circuitum probabiliter amplectebantur; si tamen Circum, nunc extra positum, includebant.

Circus in hortis Spei veteris. Fulu. lib. 4.

Horti Pallantiani. Front. l. 2.

Horti Spei veteris propinqui fuerunt PALLANTIANI, de quibus Frontinus: *Finuntur arcus Claudie, & Anienis post hortos Pallantianos, unde in usum Urbis fistulis diducuntur.* P. Victor in Regione V. Esquilina, Plancianos, vel Plautianos nominat. quos tamen non semouerim à Pallantiâ; mutantes scilicet subinde cum dominis nomen. Plautianus enim multum gratia, & opibus valuit sub Seuerò. Nec minus Pallas Claudij libertus, eidemque à rationibus, quem incestis Agrippinæ nuptijs etiam peruertit; ideoque illo Principe ditissimus, & potens in aula, Neronis quoque imperio validus stetit: cum Agrippina aduersus Burrum, & Senecam moderatores Principis; habebat in partibus Pallantem, ut ait Tacitus. Quamquam ille tristi arrogancia modum liberti egressus tedium sui monerat, donec occisa matre Nero libertorum potissimos veneno, ut credebatur, sustulit: *Doryphorum quasi aduersatum nuptijs Poppæ: Pallantem, quod immensam pecuniam longa senectâ detineret.*

Herod. l. 3. Sueton. in Class. c. 28

Tac. lib. 13 Ann.

Annal. 14. Horti Gallieni.

Habuit & sub HORTOS GALLIENS Cæsar. Iulius Capitolinus: *cum, inquit, iret ad hortos nominis sui, omnia Palatina officia sequebantur.* De loco non constat; Constat tamen Gallieno Esquilinum collem carum summopere fuisse: ibique ei positum arcum: eundemque in eodem Colle admirabilem Colossum collocare voluisse. Quare eius hortos inde abducere non possim.

Alii aliorum horti. In Galba cap. 12.

Non sum inscius alios aliorum hortos memorari à scriptoribus. CN. DOLABELLÆ à Suetonio: *Germanorum, inquit, cohortem, à Cæsariibus olim ad custodiendam corporis institutam, multisque experimentis fidelissimam dissoluit, quasi Cn. Dolabellæ, iuxta cuius hortos tendebat, prouocantem.* ARGIANOS in secunda Regione Viæ latæ: ASINIANOS in duodecima Regione Piscinæ publicæ à P. Victore. Hi fortasse Asinij Pollonis fuerunt prope thermas Antonianas, & Auentinum, vbi Atrium

Liber-

Libertatis instauratum Bibliotheca instruxerat. Horum hortorum meminit & Frontinus: *Anio vetus peruenit in Regionem via noua ad hortos Asinianos, unde per illum tractum distribuitur*. Hæc autem via noua illa non est, quæ, vt alias dixi, prope Palatium erat, & forum; sed alia in Regione Piscinæ publicæ, in qua *Caput via noua* statuit P. Victor. Spartianus: *Idem, inquit, Caracalla viam nouam munivit, quæ est sub eius Thermis Antonianis scilicet, qua pulchrius inter Romanas plateas non facile quidquam inuenias*. ANTONINIPII à Iulio Capitolino: *In viridario, inquit, Antonini Taurus marmoreus cornibus ramis arbori accrescentibus suspensus est*. ANTHERI à Lampridio, Commodi æuo: *Anterum, inquit, eductum à Palatio sacrorum causa, & redeuntem in hortos suos per frumentarios occiderunt*. TORQUATIANOS, ET EPAPHRODITIANOS à Frontino. Torquatiani statuuntur ab Onuphrio in prima Regione portæ Capenæ, in qua & Terentianos statuit. Epaphroditiani fuerunt Epaphroditii, qui Neroni à libellis auctore Suetonio, eiusdemque libertus eodem auctore, ac Tacito, eum in fuga sequutus iuuit adigentem iugulo ferrum: qua de causa capitali pœna multo post à Dômitiano damnatus est. Hortos STATILII TAVRI à Tacito, sub Claudio Principe. *Agrippina, inquit, Statilium Taurum opibus illustrem hortis eius inhians peruertit*. Proximos, Naumachiæ, hortos à Suetonio in Tiberio, nempe Transiberinos. Hortos CÆSARIS ad Portam COLLINAM cum TURRE à Iulio Obsequenti de Prodigijs: *Turris, inquit, hortorum Cesaris ad portam Collinam de Cælo tacta*. Hortos SCIPIONIS à Cicerone, nempe antiquiores: Scapulæ: & Clodiæ ad Tiberim: trans quem M. Tullius parare sibi interdum cogitabat. Multorum in via Claudia, quæ iungebatur Flaminia. Ouidius:

*Nec quæ pomiferis positos in Collibus hortos
Spectat Flaminia Claudia iuncta via.*

Vbi eiusdem Ouidij viridarium statuitur. Et alij inter legendum occurrent. Nos hic promissum Thermarum Alexandri, & aliorum nummos omisimus.

Lib. 1.

In Anton.

Carac.

In eius v

Sueton. in

Dom. c. 14.

L. 12. Ann.

De quibus

in orat. pro

Calio.

L. 12. epist.

ad At. ep. 1.

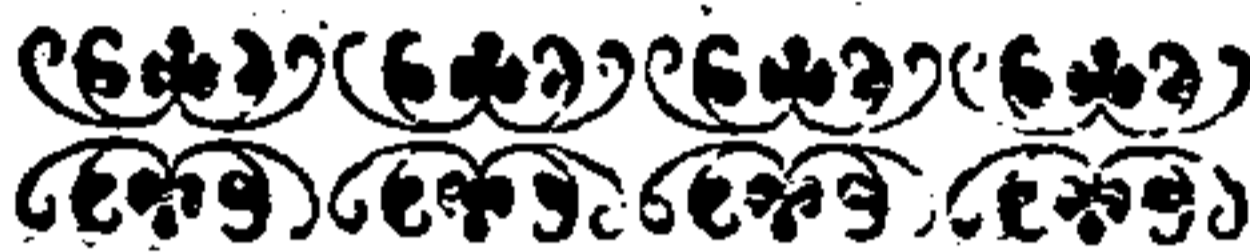

DE VRBE ROMA

LIBER QVARTVS.

Sacra Ædificia ante Constantinum. Cap. I.

ACTENVS Veteris, & superstitiolæ Urbis ædificia indifferenter exposui. Nunc religiosæ, Christianæque Romæ templa & alia monimenta complectar; atque ad nostrum ævum sextam ædificandi ætatem perducam. Quamvis autem eam ab Gothica expugnatione Urbis sub Totila Rege inchoauerim; tamen paulo altius repetendo ad Cæsarum Principatus reuertar, quibus Ædes Dei Sanctorumque cultui dicatæ fieri cœperunt.

Igitur integro plusquam seculo ante Constantinum Principe Severo Transtiberinam **BASILICAM VIRGINIS** Calixtus I. dicitur ædificasse, vnde Fons olei effluxerat. Quamquam illa tempora feracia suppliciorum magis, quam ædificiorum, & Christianæ pietatis, quam pecuniæ eam loco amplitudinem dare non potuerunt, qua postea templum stetit. Nec tamen censendum est, tunc omnia penitus abdita, & subterranea fuisse. Quòd interdum remittentibus Tyrannorum furoribus, quies aliqua, & respirandi locus daretur pijs hominibus, ac rebus sacris. Et eam quidem Basilicam in domo aliqua erectam more Basilicarum, & Christianorum conuentibus celebrem, atque aperta fruentem luce crediderim potius, quam omnino reconditam ac latentem. Nam neque Commodus in nostros homines gladium strinxerat: eiusque pater Marcus infesta Christianis edicta reuocauerat, & Septimius Seuerus maximis bellis distinebatur. Argumento etiam est, quod ante Constantinum **ÆDES SACRÆ** videntur fuisse in Vrbe, vt in cæteris prouincijs erectæ. Nicephorus enim cum victoriam de Maxentio re-

Lib. 1. c. 23.

S. Damas.
sive Ana-
stasius in
suis vita.

Niceph. l. 7
cap. 30.

porta-

THIS PAGE IS LOCKED TO FREE MEMBERS
Purchase full membership to immediately unlock this page

Get Smart

Over 2,000 years of
human knowledge in
797,885 volumes

Instant access
\$8.99/month

Continue

*Fair usage policy applies

Basilicæ Constantini. Cap. II.

Basilica facta
era quādo
condita.

Niceph. l. 7
cap. 34.

Niceph. l. 7
cap. 46.

ANNO Imperij Constantini XIX. vt refert Baronius, Urbis MLXXVI. cum Baptismo ante actæ vitæ crimina optimus Imperator eluisset, qui antea vel priscis ædificijs refectis & excultis, vel nouis ædificatis magnopere, vt diximus, Urbem exornauerat, nouam sacrorum templorum molitionem adiecit, quæ veterum operum pulcherrima vel superauit, vel æquauit. Nam in parte sui Palatij Lateranensis BASILICAM SALVATORIS, & ei continentem S. Ioannis Baptistæ condidit. Nicephorus de Constantino: *Et manibus ipse suis ligone accepto, in Palatio suo quod Lateranense dicitur, primus terram fodere, & Ecclesie formam in nomen Domini nostri Iesu Christi describere cœpit. Et paulo post: Templum in Palatio suum ostendit. Et rursus: Sicuti dictum est, in Imperiali Palatio suo templum construxit. Quod etiam in matutinis Ecclesie precibus solemniter recitamus die 9. Nou. Idem Basilicas SS. PETRI ET PAULI ædificauit, vtrāsq; extra Urbem, in Vaticano, viæque Ostiensi: S. CRVCIS in extremis Esquilijis: S. LAVRENTII extra portam Esquilinam, S. AGNETIS extra Viminalem, & alias, quæ præter locorum sanctitatem, amplitudine ac magnificentia in admiratione semper fuerunt. Hæc tum Basilicæ sunt appellatæ. Sed iam antiquata cæterarum appellatione, solum quatuor primaria Urbis templa BASILICÆ dicuntur, Lateranense, S. Petri, S. Pauli, S. Mariæ Maioris. Quæ in re duo exponenda sunt: Alterum, cur Basilicæ dictæ fuerint: Alterum, cur solum illa quatuor templa nunc Basilicæ dicantur.*

Quid fuerit Basilica Romanis. Vitruu. l. 5 cap. 1.

In Notis ad Martyr. vol. die 5. Augusti.

Basilica in sacras ædes mutata.

BASILICA quidem ante æuum Constantini pulcherrimum fuit ædificium columnis, & simulacris exornatum ad exercenda iudicia, & negotiatorum mercatorumque conuentus peragendos. Quod Vitruuius addendum foro præcepit in locis calidissimis, id est in Solem hybernium obuersis: ne eò conuenientibus molestiam afferret frigida tempestas. Nomen autem ipsum βασιλική Regiam domum sonat. Ideo Isidorus: *Basilicæ prius, inquit, vocabantur Regum habitacula, vnde & nomen habent. Nunc autem ideo Basilicæ diuina templa nominantur, quia ibi Regi omnium Deo cultus, & sacrificia offeruntur. Cum eo alij auctores consentiunt, quos affert Baronius, subditque: Hæc licet vera sint; tamen eiusmodi nomen vñdā cum re è Gentilibus ad Christianos deriuasse mihi magis probatur. Nam Basilicæ illæ Gentilium in Ecclesias Christianorum aliquando commutabantur. Hanc vero causam, quamuis à tanto viro prolata, quispiam tamen non satis esse censebit, cur Basilicæ nomen in templa transierit. Nam ne vertatur in controuersiam, an Basilicæ aliquando in templa conuersæ fuerint, idque verum, an probabile sponte tribuatur; tamen non ideo prima illa Constantini templa videntur*

tur

tur Basilicæ nomen fuisse for ita. Sunt enim à Constantino extructa; antequam Ethnicorum Basilicæ sacras in ædes commutarentur: & toto passim terrarum Orbe Ecclesiæ ædificatæ sunt vigentibus adhuc Gentilium superstitionibus, & immutatis Deorum templis, intactisque opibus, quæ prisci in ea congefserant. vt ex S. Ambrosio docet idem Baronius: Multo magis intacta permanserunt alia ædificia publicis reipublicæ muneribus obeundis extructa. Præterea mos veteri illo Christianorum æuo inualuit, vt ædes sacræ non minus apud Latinos, quam Græcos; templa, & Basilicæ dicerentur. Quod manifestum est legenti scriptores Ecclesiasticos, & Concilia, à quibus promiscue vsurpatur Ecclesiæ, Templum, Basilica. Et ipsa sacella dicta interdum Basilicæ. Vt Basilica S. Laurentij; ac Theodori Papæ, quam Sancta Sanctorum appellarunt, in Palatio Lateranensi: Immo in eodem Patriarchio ædes omnes Basilicæ nomine censebantur in quibus aliquid solemnum religionum, & Ecclesiasticarum cæremoniærum exercebatur.

Prima ergo, & augustissima illa Constantini templa cur dicta sint potius, & frequentius Basilicæ, equidem, vt alios, tantos nempe scriptores, audiendos censeo: ita causam nominis in formam ædificij refero. Templa enim illa primaria, Lateranense, Vaticanum, Sancti Pauli, non dissimilia Basilicarum veterum fuerunt: immo eo prorsus modo ac partibus extructa, quibus Basilicæ extruebantur. Fuit enim Basilica ædificium, quod duplici, aut quadruplici columnarum ordine medianam testudinem; simplici, vel duplici hinc, atque inde porticu cingebat. Id loco citatõ Vitruuij docuit Daniel Barbarus. Fufius autem nobilis ædificandi magister Leo Baptista Albertus: *Quo esset; inquit, Basilica quidem laxior, primarijs tectis non sufficientibus, circum addidere porticus patulas intrinsecus hinc atque hinc primum simplices; mox etiam duplices. Curuabatur ædificium in summo, vel pari, vel minore quam semicirculi flexu: quod Tribunal dicebatur. ibi enim habebantur iudicia. Quamquam plura tribunalia maioribus Basilicis fuisse constat. Quintilianus: Cum in Basilica Iulia diceret primo tribunali; quatuor autem iudicia, vt moris est, cogerentur. Nec modo publicæ, sed priuatæ in ædibus Ciuium, Cæsarumque fuere Basilicæ. Vitruuius: Habeant nobilium domus Basilicas non dissimili modo, quam publicorum operum magnificentia comparatas, quod in domibus eorum sæpius & publica consilia, & priuata iudicia, arbitriaque conficiuntur. Potiori iure in palatijs Principum fuere. Plutarchus: Hi vnã si in Domitiani domo videant Porticum, vel Basilicam, vel Balneum. Quod suo exemplo cæteros reges docuit Rex sapientissimus, ac vetustissimus Salomon; cuius regias edes cum describeret Iosephus: Erat, inquit, magna nimis Basilica, & pulchra: hacque innumera columnarum multitudine portabatur. Quam ad iudicia rerumque cognitiones distribuit, vt posset capere populi multitudinem ad iudicia venientem. Cuius longitudinis magnitudo erat cubitorum centum, latitudo verò quinquaginta: altitudinis autem triginta; columnasque quadrangulas omnes habebat, tegebaturque cedro, opere Corinthio,*

Epist. 21.
Tom. 3. an.
Dom. 314.

Cecilius Camerarius
Alemānus
de Parietibus Lateranensibus cap. 5.
Cur Tepla dicuntur Basilica.

Li. 7. c. 14.

Quint. l. 12
cap. 5.

Vitruu. l. 6.
cap. 8.

Plutarchi
in Poplic.

Ant. Iud.
Lib. 8. c. 5.

Basilica Salomonis.

maerac, no-
naeque, qua
terat, rela-
tarentis BA.

tem Basilicas

ENT. l. extra

Qua in re
alteram, cur

causis Regi
pudores con-

amnis a tanto

Altera Basilica. rinthio, phialis aequalibus & scutulis mira arte calatis, eratque robusta, & varijs decoribus exornata. Item alia erat Basilica in medio totius amplitudinis constituta, habens latitudinem cubitorum triginta & contra templum validis columnis extensum: eratque in ea solium valde decorum, in quo sedens Rex iudicia proferebat. Huic erat iuncta alia quoque Regina Basilica, & reliqua habitacula & sedilia, ubi post causas explicitas residebant strata tabulis cedrinis. Hæc ille. Quis autem dubitet, an ibi fuerint porticus duplices, ubi erat innumera multitudo Columnarum?

*Basilica for-
mæ.* Verum ut ædificij forma clarius ostendatur: fuit in longitudine ambulatio. *Mediam Navem* in templis hodie nuncupant, testudinem mediam seu medianam Vitruvius. Additæ hinc atque hinc simplices aut binæ porticus alarum instar: quibus qui ad agendum & negotiandum conuenerant, spatiarentur. Tribunal in summo mediæ testudini respondebat. Hoc modo videlicet claudebantur minores Basilicæ, quibus & simplices tantum porticus ad latera mediæ testudinis patebant. At quæ laxiores & nobiliores erant Basilicæ binis hinc atque hinc porticibus mediam ambulationem cingebant: & in fine harum quinque porticuum transuersam ambulationem secundum tribunalia habuerunt. Vitruvius: *Sin autem locus erit amplior in longitudine, Chalcidica in extremis constituentur, uti sunt in Iulia Aquiliana.*

*Et Chalci-
dica.* Chalcidica quid essent, ambiguum est. Non nemo putat fuisse transuersas hæc ambulationes. Baptista Albertus: *Addidere, inquit, insuper alij secundum tribunal transuersam alteram ambulationem, quam quidem causidicam nuncupamus, quod illic Rhetorum turmæ, causidicique versarentur.* At Danieli Barbaro Chalcidica pro Thermis aliquando sunt. Sed quid commune Thermis cum Basilica, & lotioni cum iudicio? aut quomodo Balinæ partem fori ingrediuntur, cui hæc litigantium sedes adiungitur? Idem aliò diuertit: aitque Chalcidica adiungi Basilicæ, cum tantum additur, ut respectu latitudinis minor debeat esse longitudo. Rursus ait, Chalcidica fuisse in Basilicis loca ampla, & ingentes aulas, more Chalcidensium ædificatas, in quas magistratus conuenirent. postremumque duobus parum discrepat ab Alberto. Alij aiunt esse Chalcidica, quæ latitudinem in longitudine duplicarunt. Philander: *Ego vero, inquit, in ea fui aliquando sententia, ut existimarem fuisse ambulationes secundum tribunal transuersas, ubi Rhetores, & causidici etiam versarentur, diuersas scilicet à porticibus. Reperi postea apud Sextum Pompeium, Chalcidicum genus esse ædificij ab Vrbe Chalcide dictum.*

*Quid sint
Chalcidica
in Basilicis* Nec plane quid sentiat, postea clare exponit. Ego sic in Baptistæ Alberti sententiam discedo, ut putem alios hinc non repugnantes adduci posse. Chalcidicum enim, quod addendum Basilicæ præcipit Vitruvius, est aliquid proprium ipsius amplioris pulchriorisque. Neque eo potest intelligi ædificium quasi seiunctum à Basilica, ut pars illius non esset. Nec ipsum tribunal; hoc enim erat in omnibus etiam minoribus Basilicis. Non officina cudendæ pecuniæ, ut quibusdam est visum; quid enim hæc ad

THIS PAGE IS LOCKED TO FREE MEMBERS

Purchase full membership to immediately unlock this page

Know Your Bible

Forgotten Books' Full Membership provides unlimited access to more than 28,000 volumes of Christian literature for \$8.99/month

HOLY BIBLE

Continue

*Fair use policy applies

*Tribunal
Basilica ca-
put, nunc
Tribuna.*

*In hymno
s. Hippolyti.*

dissimilia erant: Quare hac etiam de causa nouam illam sacrarum ædium structuram probauerunt, vt non nihil differrent ab ædibus Gentilium: Et vero *Tribunalis* nomen adhuc à Romanis retinetur, qui sinuatam templi Apfidem, deriuata voce (quod etiam Philander adnotauit) TRIBUNAM vocant. Quamquam & antiquitus ab iisdem Basilicis, iudiciorumque sedibus translatum fuerat Tribunalis nomen ad Apfidem templorum. Vitruuius: *Quæ sine cella (Ædes) sunt, tribunal habent; & ascensum ex sua diametri tertia parte.* Et Prudentius in descriptione sacri templi.

Fronte sub aduersa gradibus sublime tribunal

Tollitur, Antistes prædicat vnde Deum.

Extruxit idem Constantinus Basilicas simplici porticu: vti S. Laurentij & S. Agnetis videmus. In quibus illud peculiare est; quòd porticus etiam superiores habent, minoribus columnis effultas. Præcepit autem Vitruuius superiores etiam porticus apponi Basilicis cum pluteis, idest interleptis, & interstructa aliqua parte parietis inter vtramque porticum, vt supra contignationem ambulantes ab negociatoribus deorsum ne conspicerentur.

*A primis
Basilicis re-
liqua tem-
pla olī Ba-
silica dicta*

Cæterum à primis illis & augustalibus Basilicis deinceps emanauit, vt omnia templa à Christianis dicerentur etiam Basilicæ. Ædes autem Lateranensis præter Basilicæ partes hoc etiam habuit, quod in Palatio Imperatoris extructa est; cum ædibus Principum, vt dicebam, adderentur Basilicæ.

*Nec qua-
tuor tantã
primaria
Vrbis.*

Sed cur iam quatuor tantum primaria Vrbis templa dicuntur Basilicæ? Credibile est propter eorum dignitatem, maiestatemque factum esse, vt nomen quod initio commune cum cæteris ædibus sacris habuerunt, iam sola retineant, quæ sola cæteris religione ac sanctitate præcellunt. Accedit, quod antiquissima in testimonium Christianæ fidei, auspiciata tantorum operum molitione extiterunt. Quamquam Liberiana Virginis Magnæ Basilica sub Constantio extructa non multo post fuerit. Sed Regiæ præsidis sublimitas, loci veneratio, cultus Pontificum, Principum ac populorum quod temporis defuit, abundè compensauit. Hæc de Basilicarum appellatione.

*Ornatus
Basilicarum
Constantini*

Quod spectat ad illarum ornatum, tanto columnarum, marmorum, tanta spatij laxitate, tanta auri, argenti, gemmarum, & sacrae suppellectilis copia conditas ab se instruxit, locupletauitque Constantinus, vt opes in templis Ethnicorum repositas vincere voluerit. Quare eorum scriptores, referente Baronio, largientis liberalitatem atque imposita vectigalia criminantur. Apud quem, Analtasum, & alios qui de septem templis Vrbis scripserunt eorum magnificentia, & oblata munera videri possunt.

Sacra Urbis Aedificia vsque ad Totilam Regem. Cap. III.

OST conditas à Constantino insignes illas Basilicas, Iulius Papa Constantio iam Principe, duas extruxit: *Alteram, Romæ iuxta forum: alteram via Flaminia.* Ambigi potest, an quæ deinde Basilica IVLII, seu IVLIÆ dicta est, sit ea, quam Iulius ædificauit iuxta forum *Romanum*; quod Platina adiecit. Nam Anastasius de Bonifacio I. scribit: *ordinatus est in Basilica Iuliæ: Iulij*, apud Platinam. Quam deinde, vt idem ait Anastasius, Cælestinus Bonifacii successor dedicauit, ditauitque donis argenteis. Idem in vita Siluerij Papæ: *In Basilica, inquit, Iulij dederunt* (Vitigi Gothorum Regi capto à Belifario) *sacramentum de incolumitate, vt perduceretur saluus ad Iustinianum.* Idem in vita Paschalis I. refert, in eius comitijs orta populi dissensione, alios fauisse Theodoro Presbytero, alios Paschalem creasse: & cum Theodorus interiora Patriarchij teneret: *Paschalis, inquit, exteriorem partem tenuit, & Basilicam domus Iuliæ, quæ super Campum respicit.* Idem in vita Vitaliani Pontificis scribit, Constantinum, an Constantium, Imperatorem Romam venisse, summa gratulatione ab omnibus exceptum ordinibus: tum, *venit, inquit, Imperator ad Lateranas & lauit se, & ibidem prænxit in Basilica Iulij.* Sic apud S. Gregorium scribitur. *Venit autem icona supra scriptorum Eocæ, & Leontie Augustorum Romam VII: Kal. Maij, & acclamatum est eis in Lateranis in Basilica Iulij ab omni Clero, vel Senatu.* Quibus locis Basilica Iulij insigne aliquod Conclauæ & Aula est patriarchij Lateranensis: Nam si Basilica pro sacello accipitur, quomodo in eo cœnasse dicitur Imperator? Quæ etiam ideo domus Iuliæ dicta est, quod cum Basilica Iulius conditor eam Palatij partem vel instaurauit, vel condidit. Sic Domus Tiberiana à Tiberio Cæsare condita in Palatio Augustorum. Sic hodie in Ædibus Pontificijs singulæ ferè partes seruant conditorum nomina. In eodem autem Patriarchio, vt supra dicebam, Cœnatio Leôniana, & alia quædam præcipua Conclauia Basilicæ dicebantur. Quod autem dicitur Basilica Iuliæ *respicere in Campum* interpretari non possum; nisi *Campus* fortè Platea sit ante Basilicam Lateranensem: aut aliqua alia planicies propinqua Patriarchio. Cæterum cum hæc Basilica Iulij fuerit in Laterano: & duas memorare videatur Anastasius; alia IVLII Basilica extructa *iuxta forum* (quod Platina placuit) *Romanum*, collocanda erit. In qua fortasse Vitigi incolumitatis promissio data est. Sed hæc num eadem cum illa haberi debet, quam creato in ea Bonifacio; Cælestinus successor dedicauit? Verum aliquis non improbabiler dixerit, Basilicam à Cælestino dedicatam, antiquam Iuliam fuisse ab Augusto conditam, & ab illo Pontifice commutatam in-

Damasus, siue Anastasius, vt alijs placet

Basilica Iulij quæ & Iuliæ.

Lib. II. ep. cap. I.

Basilica late accepti nomen.

Alterâ Basilica Iulij.

tem-

Sancti Laurentij
porticus etiam
autem Vi-
uers, idest in-
ue porticum,

remansit, vt
autem La-
teranensem
addecentur

mare eorum

monera videt

templum. Quo loco nondum dedicato est inauguratus Bonifacius; quia Eulalius, quem populus euehebat, Constantinianam Basilicam, & Palatium Pontificium occupauerat. Hæc dubitando quisque poterit conijcere, non autem serio affirmare.

Basilica S. Maria Majoris.

Eodem Constantio Constantini filio Imperatore insigni æstiuarum nium miraculo Regina Virgo sedem in Esquilij designauit, in qua Ioannes Patricius BASILICAM illi conderet, Liberius Pontifex consecraret, Sixtus III. deinde auget ornaretque, & Pontificum deinceps munificentia, Ciuium, ac Principum liberalitas efferret in eam, quam modo

Dua Basilica Damasi.

spectamus, amplitudinem. Damasus, qui tertius à Liberio Pontificatum gessit, duo Tempora condidit: alterum S. LAVRENTIO ad Theatrum Pompeij, eximijs donis instructum, quod hodieque S. Laurentij in Damaso nuncupatur: alterum via Ardeatina, in quo sepultus est. Tum vero quanto cultu, auroque templa fulgerent, ostendit S. Hieronymus in epitaphio Fabiolæ: *Sonabant, inquit, psalmi, & aurata tecta templorum reboans in sublime quatiebat alleluia.* Tertius item à Damaso Anastasius

Anastasius in V.

Gratiano rerum potiente, Sacram ÆDEM in Regione secunda Coelij montis ædificauit, Quæ Crescentiana dicta est. Tum Anastasij successor Innocentius Principe Theodosio titulo Vestinæ Tēplum Sancti Geruasij & Protasij (quæ postea S. VITALIS) in valle Quirinali dedicauit: ex testamento eius piæ feminæ venditis gemmis, lautaque suppellectili, & in templi ornatum attributis muneribus, annuisque censibus.

Templum S. Vitalis.

Baron. 10. 3 Anno Domini 386.

Eodem Theodosio, & Valentiniano II. Augustis, Valentinianus idem ad Salustium Præfectum Urbis litteras dedit, vt Basilica S. PAVLI latior, & magnificentior fieret. Eius porro consilij causa fuit; quòd eodem in loco à Constantino Magno condita redigebatur in angustias à via Ostiensi, quæ dorso Templi adiacens modicum inter ipsam & Tiberin spatium relinquebat occupatum à templo. Quare iussit Cæsar, vt latius longiusque aucta Basilica viam ipsam complecteretur: ideoque noua Ostiensis via sterneretur multo remotior à Tiberi. Id opus tunc destinatis sumptibus inchoatum, postea sub Honorio absolutum est. Et tunc fortasse porticus à Porta Urbis ad templum est perducta; cuius supra auctore Procopio mentionem fecimus.

Templum S. Pauli amplius factum.

Secretarium Senatus.

Sub eodem Honorio Secretarium Senatus prope Forum Romanum restructum est. Id monet inscriptio apud Gruterum, Romæ iterum detecta, dum inuento corpore S. Martini, nouum templum inibi excitatur. SALVIS D. D. N. N. HONORIO, & THEODOSIO VICTORIOSISSIMIS PRINCIPIBUS SECRETARIUM AMPLISSIMI SENATVS, QVOD VIR INLVSTRIS FLAVIANVS INSTITVERAT, ET FATALIS IGNIS ABSVMPSET FLAVIVS ANNIVS EVCHARIVS EPIPHANIVS V. C. PRÆF. VICE SACRA IVD. REPARAVIT, ET AD PRISTINAM FACIEM REDVXIT.

Quid sit Secretarium.

At quid est Secretarium? Varie enim ea vox vsurpatur. Quod si iura consulas, & Iureconsultos, pro loco in quo Iudices causas cognoscunt inque reddunt, acceptam videbis. Sic l. ult. Cod. vbi Senat. vel Clariss.

THIS PAGE IS LOCKED TO FREE MEMBERS
Purchase full membership to immediately unlock this page

Get Smart

Over 2,000 years of
human knowledge in
797,885 volumes

Instant access
\$8.99/month

Continue

*Fair usage policy applies

In lib. de 7.
Ecccl.

intrabat ad rem diuinam peragendam. Prope hoc Secretarium inter Breuiarij preces, humatum dicimus S. Gregorij corpus: & Lateranensi Basilicæ eodem in loco appositum narrat Ioannes Seueranus. Quare cum legimus in Lateranensi Concilio iussu Martini I. in eadem Basilicæ habito: *Suggere Beatitudini vestrae, quoniam præ foribus venerabilis Secreti vestri adstant*: rectius fortasse hoc Secretarium, aut simile Sacellum, muris foribusque munitam, quam locum aliquem in medio templo, tametsi tabulatis obseptum intelligere possumus. Neque vero in solis huius Ecclesiarum Secretarijs habita Concilia sunt; sed etiam alijs. Sic, prima Synodus Constantinopolitana habita est in *Secretario Episcopij*: Quinta in *Secretario*, nulla templi facta mentione: Sexta in *Secretario Sacri Palatii*, quod Trullam dicebant. Vt alia taceamus.

Secretarij
Senatus nõ
una signi-
ficatio.

Loc. cit.

Secretariũ
pro Curia
habendũ.

Iam ad statuendum de Secretario Senatus locum non habent Ecclesiastica Secretaria. Ex his vero, quæ de alijs dicta sunt, inferitur, id usurpari pro Curia posse, in qua haberetur Senatus: seu tamquam pro iudiciali Patrum Auditorio, cum frequenter in Senatu de capite fortunisque Ciuium decerneretur. Quoniam vero Buzengerius docet, Constantino poli fuisse *Secretum Priuarum* ad seruanda instrumenta Urbis & rerum Ciuium iura: *Secretum Publicarum* ad condenda secreta publica Imperij; Secretarium Senatus pro secreto etiam Archiuo, & Tabulario, in quo Senatus Consulta ponerentur, haberi possent. Sed ut Secretarium Curia potius fuisse credatur, vixata primum significatione persuadetur. Deinde Senatus in varia Deorum templa cogi antea solebat. Quem morem iisdem iam desertis & squalentibus aboleuerant in Vrbe recepta Christiana sacra. Nam etsi veram fidem Patres non omnes profitebantur; credibile tamen est, Christianos in Deorum templa conuenire non fuisse: aut etiam in veterem Curiam, in qua aram Victoriæ, atque ethnicos ab ingressu sacrificantes viderent. Ideoque Flavianum nouam habendo Senatui Curiam instituisse, Eam porro igne absumptam, & hunc fatalem dici, quoniam ab Gothis, qui Rege Alarico, Honorij Principatus anno XVL Theodosij III. Romam ceperant, videatur illatus: Quamquam illi prædam, quam ruinam maluerunt.

Cassiod. in
Chronico.

Addendum est, quod aliqua nititur coniectura: nempe Theodericum Gothorum & Italiæ Regem (*qui Romam venit, Senatum suum mira assuefuitate tractans* vt ait Cassiodorus) octuaginta circiter post annos eodem in loco ædificasse. Quia forsitan Secretarium post instaurationem, capta à Gensericò Roma, tot cæsis mutatisque Principibus, ferro aut igne labefactatum occasionem dederat ædificandi. Tegulæ quidem magnitudinis eximia ibidem inuenta, mihi quæ spectatæ sunt: quibus inscriptum est, REGNANTE DN THEODERICO FOELIX ROMA. Quamquam hæc aliunde asportari potuerunt. De eo autem Cassiodorus: *Magnis eius operibus antiqua miracula superantur*: Postremo, Antiquarij Templum Martis ibi posuere, versum postea in Ædem S. Martinæ. Quod probabilius dicerent, si conditorem, & causam tempusq; fundandi afferrent.

Iam vero Sixtus Pontifex, qui Valentiniano III. regnante decessit,

præter Basilicam S. LAVRENTIO excitatam, ædificatam fere de integro LIBERIANAM, sacris ædibus quæ extractis, quæ instructis ornatisque insignis fuit. Quo etiam Pontifice, ut tradit Anastasius (sed ut ex veteri inscriptione refert Platina) Cœlestino I. Petrus Episcopus gente Illyricus S. SABINÆ templum in Aventino erexit. Porro eiusdem Valentiniani vxor Eudoxia cum missa sibi Hierosolymis à matre Eudocia ferrea B. Petri Vincula accepisset, eaque Pontifici Romano Leoni tradita cum ferrea item catena, quam Romæ idem Apostolus tulerat, insigni miraculo iungi vidisset; magnum in Esquilij Templum columnarum multitudine, excelitate & amplitudine præclarum, appellatione S. PETRI AD VINCVLA tituloque EVDOXIÆ, condidit. In eo præter recondita sacra Vincula, Sanctorum reliquias, aliaque religionis argumenta, S. Sebastiani Musiuo expressa, non ut vulgò, iuvenilem, at senilem in speciem cõformata effigies visitur: quæ Agathone Pontifice ab horribili peste tres iam menses Urbem depopulante liberavit: cognito ante diuinitus, fore ut pestis conquiesceret, si Sancto Martyri altare constituissent. Eandem imaginem, nuper grassantis in Italiæ pestilentia metu, Senatus Populusque Romanus nouo cultu, ac religione, argenteo insuper calice, ac cereis quatuor oblatiis, atque ex voto deinceps in singulos annos offerendis, non sine præsentis ope, Urbano VIII. Pontifice veneratus est. Idem Leo Pontifex pijsissimam scæminam Demetriadem impulit, ut via Latina B. STEPHANO templum ædificaret. Ipse in honorem B. CORNELII Ædem via Appia ad cœmeterium Callixti erexit. Tempora collabentia (referente Platina) restituit: sacrorum vasa comminuta, aut ablata, veldenuo renouauit, vel ex integro, quoad fieri potuit, restituit. Cameras præterea tres condidit in tribus Basilicis Ioannis, Petri, ac Pauli.

At S. Hilarius S. Leonis successor Nymphæum & triporticum, idest fontem & triplicem porticum ad Baptistarium Constantinianum edificauit, & inibi sacella auro gemmisque distincta S. Ioannis Baptistæ, S. Ioannis Euangelistæ, S. Crucis. Adhæc Balneum, inquit Anastasius, Prætorium, Bibliothecas duas in Laterano, Monasterium ad Lunam. Qui locus vbi in Vrbe fuerit, non facile diuinarim. Hilari successor Simplicius, bellante primum aduersus Odoacrem, tum Italiæ regnum obtinente Theodorico, quatuor in Vrbe Tempora excitauit: S. STEPHANI in Cœlio monte, quod à forma rotundum appellant; in quo postea Theodorus Pontifex corpora SS. Primi ac Feliciani reposuit: S. ANDRÆ in Esquilij iuxta Basilicam Liberianam, intra ambitum nunc Xenodochij S. Antonij: S. STEPHANI iuxta S. Laurentium; S. BIBIANÆ ad Palatium Licinianum.

Sixtus Põr.
Basilicam
Liberianam.
auget.

Templum
s. Petri ad
Vincula.

Anno 680.
Paulus
Diacon. li.
6. cap. 5
Bar. Tom
8 an. 680.
Anastasius in
V. Agatho
Leo I. Põr.
reficit sa-
cras ades
aut erigit.
Ex eodem
auctore.

S. Hilari
monumenta

Simplicij
Pontificis
Basilicæ
quatuor.
Idem Ana-
stasius.

At Felix III. qui ab Odoacre ad Theodoricum vsque Ecclesiæ præfuit, Ædem S. AGAPITI iuxta S. Laurentium struxit. A Gelasio successore, cum tres extra Urbem, Tibure, via Labicana, & Laurentina dedicauerit, nihil intra Urbem factum reperimus. Symmachus ab illo Pontifex, Theodorico Urbis ædificia murosque reficiente, S. SYLVESTRI & MARTINI ad Thermas Traianas in Esquilij; S. AGATHÆ & PAN-

Agapiti &
Gelasio PP.
fabrica.
Symma-
chus PP.
adificat, &
restituit.

CRATHI Basilicās via Aurelia ædificauit, SS. AGNETIS, ac FOELICITATIS restituit: Ad *Aedes S. Petri, Pauli, Laurentij* constituit pauperibus domos: via Tiburtina *S. Petro* Templum dedicauit: Vaticanam eiusdem Apostoli Basilicam quadriporticu, marmoribus, musiu, alijsque operibus instructam, nouis oratorijs ac facellis auctam, præsertim insigni *S. Thomæ* trecentarum argenti librarum decorauit: iuxta templum *S. Andreæ*, gradus ante fores Basilicæ veteres ampliauit, nouos addidit: alia alijs templis donauit. Quo tempore Theodoricus Rex, & Imperatores Orientis eandem Basilicam eximijs muneribus largè ditauerunt. *Fœlix IV.* Theodato Italiæ rege *SS. Cosmæ & Damiani* Basilicam, mutata veteri *Æde Romuli*, in Sacra via consecrauit. Idem *S. Saturnini* templum via Salaria incendio consumptum restituit. Cum postea Gothico bello afflictæ Roma diu cruentam obsidionem tolerasset: *Belisarius* liberata Vrbe, ac recuperata Italia, mox Africa subacta triumphator, auream CRUCEM centum pondo distinctam gemmis, aliaque Basilicæ *B. Petri* dono misit. Duo in Vrbe XENODOCHIA vnum Via Lata, alterum Flaminia excitauit. Quæ sane pauperum alendorum, seu curandorum hospitia, si domos emeritorum militum, aut peregre aduenientium demas, (quæ castra dixere) piæ sanctæque Charitatis expers antiquitas egenis Ciuibus parasitæ non legitur. Hæc antequam *Totila* Urbem obsideret, expugnaretque peracta sunt.

De his Anastasius.

Donæ Belisarij S. Petri oblata.

Anastasio, & ex eo Platina.

Ædificia post resectam Urbem à Belisario erecta. Cap. IV.

EQVUTA dein exitialis Urbis expugnatio, atque excidium Gothicum. Sed cum Barbarus victor obruta fere ruinis, & vacua Ciuibus Vrbe aliquando erupisset, multi qui vicinos ad montes saltusque confugerant, aut exteris in Ciuitates se receperant, rursus permoti Charitate patriæ, Romam rediere: reuocati etiam à *Belisario* liberatique Tyranni metu; cum mœnia subitario, & militari opere resecta, quæ deinde laterculo, cæmentisque firmiter compacta sunt. Domus præterea passim instaurari, aut ædificari cœptæ. Inque eam rem multum operæ *Narses* patricius contulit, qui post *Belisarium* in Italiam missus, Gothi Herulisque sublatis diu in Vrbe mansit, in eaque finem viuendi fecit. De eo *Paulus Diacon.* *Erat, inquit, vir pijsissimus in Religione Catholicus in pauperes munificus, in reparandis Basilicis multum studiosus.* *Procopius: Narses exercitus partem Cumas obsessum misit. Ipse vero Romam instaurandi, ornandique hanc causa mansit.* Quo tempore, *Ioannes* Papa III. referente *Anastasio*, habitauit in *Cœmeterio Tiburtij. & Valeriani*, alijsque Pontifices alia tenuisse Cœmeteria, alij vero passim Cœmeteria martyrum ædificasse, atque excoluisse dicuntur. Quare spectabiles hæc

De Gest. Longob. l. 2. cap. 3.

Lib. 3. Bello Goth.

hæc

THIS PAGE IS LOCKED TO FREE MEMBERS

Purchase full membership to immediately unlock this page

Know Your Bible

Forgotten Books' Full Membership provides unlimited access to more than 28,000 volumes of Christian literature for \$8.99/month

HOLY BIBLE

Continue

*Fair use policy applies

cessor Benedictus II. B. PETRI Apostoli templum, necnon S. LAVRENTII cognomento in Lucina, S. VALENTINI via Flaminia, S. MARIAE ad martyres, seu Pantheon magna impensa restituit, preciosis marmoribus, ac vestibus exornauit. Quartus à Benedicto Sergius tectum Basilicæ S. PETRI aduectis trabibus è Calabria instaurauit: frontem musuo depinxit: alia templa aut textit, aut ornamentis large instruxit. Decem & octo post annis Ioannes VII. extructo Magnæ Virgini magnificè sacello in Vaticana Basilica, Ædem S. EVGENIÆ diu detectam, ruinosamque operuit, & alijs cum ædificijs renouauit, ornauitque.

*Templum
S Pauli re-
fectum.
Cum Tem-
plo S. Cru-
cis.
Et S. Lau-
rentii.*

*Senam do-
mus.*

*Opera Gre-
gorii III.*

*Monaste-
riū ad Ba-
silicam La-
teranensē.*

*Antiqua in
Urbe Xeno-
dochia 4.*

Iam quartus à Ioanne Gregorius II. Basilicam S. PAVLI magna ex parte collapsam refecit: atque è Brutijs aduectis trabibus textit. Nouam ibi aram renouato tabernaculo argenteo extruxit. Ecclesiam S. CRUCIS diu detectam, & circumquaque porticus vetustate quassatas, trabibus inductis reparauit: marmoreis operibus, alijsque donis insigniuit. Ædem S. LAVRENTII extra muros, contractis ac diminutis trabibus ruinæ proximam nouis parietibus, tectisque muniuit: aquam, Martiam opinor, cuius formæ non longè absunt, eodem reduxit: alia passim templa ruinæ obnoxia renouauit. Cœnobia ad Basilicam S. PAVLI à cœnobitis destituta restituit, iisdemque celebrari iussit. GEROCOMIUM à tergo apud Basilicam Liberianæ situm in monasterium vertit. Cœnobium S. Andreae desertum pridem, ab se refectum, reuocatis monachis habitandum dedit, vt Deo diurnæ, nocturnæque preces vtrobique assidue persoluerentur. Paternam domum in honorem S. AGATHÆ dedicauit, ædificato ibi cœnobio, ac prædijs ad monachos sustentandos attributis: At Gregorius III. mirum quam multa in Vrbe opera fecerit, ac restituerit. Ædem S. CHRYSOGONI renouato tecto, camera, & picturis parietum, aureis argenteisque donis locupletauit. Monasterium Monachis frequens, prædijs dotatum adiecit. Aliud Cœnobium prope Basilicam Constantinianam, vt in eadem diuinis laudibus Monachi vacarēt, structura egregium, annuoque censu donatum restituit. Ædes sacras S. CALLISTI pœne à fundamentis elatam: SS. PROCESSI & MARTINIANI, tecto coopertam; firmissimisque pilis effultam: S. GENESII renouato item tecto, altari extructo, alijsque operibus: S. MARIAE ad Martyres repurgato tecto, refectisque plumbeis tegulis: S. MARIAE in Aquiro depictam, & cum Æde SS. SERGII & BACCHI à fundamentis ampliorifabrica dilatatam: S. MARCI extra Urbem tecto, quod dilapsum fuerat, instaurato: SS. PETRI, & MARCELLINI noua molitione erexit: Basilicas S. PETRI, S. MARIAE Maioris refartis tectis instaurauit. Ab eodem MVROS Urbis magna ex parte refectos supra memorauit. Stephanus II. Quartus à Gregorio instauratis quatuor antiquis in Vrbe Xenodochijs, DVO alia prope Basilicam S. Petri annuis redditibus probe instruxit. Eius porro successor Paulus I. in sua ipsius domo COENOBIVM SS. Stephani & Syluestri Pontificum, ac Templum intra Cœnobij claustra miræ pulchritudinis, musuo, marmoribus, donisque ex auro argentoque illustre collocauit. Idem in sacra via iuxta Ædem

SS. Cosmæ & Damiani Beatis Petro ac Paulo nouum templum obtulit, eo loci, quo, cum ad supplicium ducerentur, genua flexisse dicebantur.

Adriani, & aliorum Pontificum fabricæ.

Cap. V.

ADRIANVS I. vir cætera admirabilis, structis operibus non impar est visus. De eo Anastasius: *Omnes Dei Ecclesias tam extra muros huius Romane Ciuitatis, quam infra muros ad laudem Dei restaurauit, atque decorauit; verum etiam & muros, atque turres huius Romane Urbis, qua diruta erant, & usque ad fundamentum destructa, renouauit, atque utiliter omnia in circuitu instaurauit.* Et verò præter primarias Basilicas S. IOANNIS, S. Petri, S. Mariæ ad præsepe, quas renouatis tectis, & porticibus restituit; sex B. LAVRENTII templa nouæ elegantia reddidit, extra muros, in Damaso, in Lucina, a ad Formosam, b ad Taurellum, in Palatio, cum Cœnobio quod erat adiunctum. Alia plurima quoniam apud Anastasium singillatim recensentur, hic referre supersedeo. Præter hæc tamen Sanctæ Mariæ in Cosmedin Ædem auctam à fundamentis erexit: S. PANCRATII, vetustate dirutam cum Cœnobio restituit. Idem PORTICVS Basilicæ Apostolorum in Via lata, quas Paulus inchoauerat, absoluit, eiusque Apsidem renouauit: nec non Domos appositas SS. Siluestro, & Adriano, ac COENOBIVM Virginum S. Eugeniæ a fundamentis excitatum. Præter hæc, aliaque multa, PORTICVM à porta Ostiensi ad templum vsque S. Pauli perductam renouauit. Tres veteres AQVÆ DVCTVS quæ dirutos, quæ dilapsis aquis vacuos; aut exiguo humore manantes magnis sumptibus restaurauit: SABATINÆ in Vaticanum effluentis: CLAVDIÆ, ad commoditates Palatii, & Basilicæ Lateranensis: AQVÆ VIRGINIS, quæ in plana Urbis effunditur. Vt mirum sit, eum Pontificem tot ædificia cogitatione; nedum opere, curaque complecti, ac sua pecunia perficere potuisse. addita præsertim magna vi auri, argenti, vestiumque pretiosissimarum, locis sacris passim collata. Nam inter cætera Confessionem B. PETRI rotam solido auro: altare autem illi impositum, & parietes dextra læuaque argento contexit.

Iam Leo III, eius successor multa & ipse ædificauit. De eo sic Anastasius: *cum ex omni parte tam per diuersas Ecclesias, quam in Patriarchio in amplis ædificijs construens comptè ornaret!* In Patriarchio quidem; seu Palatio Lateranensi TRICLINIVM maius extruxit, porphyreticis, pariisque columnis, insculptis vasibus ac lilijs, & marmore crustatum stratumque. Tres in eo Apfides: quarum præcipua musiuo: duæ minores pictura, omnes marmorum incrustatione decoratæ. Hæc Basilica Leonis dicta est: cuius vermiculatas Christi Domini, Apostolorum,

Anno sal. 772.

a Locus forsasse à fabrica spectans.

b Forsasse ad portam S. Laurentii, quæ Taurina dicta est.

Tres Aquæ ductus re-fecti.

Opera Leonis III.

Adrianum

Sanctam Mariam ad præsepe

et ad restituit

et ad restituit

et ad restituit

et ad restituit

Leonis eiusdem, & Caroli magni effigies Franciscus Cardinalis Barberinus egregio studio Ecclesiasticæ antiquitatis meliorem in formam reficiendas curavit. Aliud Triclinium idem auctor memorat, maiore Apfide, decemque minoribus instructum, stratum marmore, sedilibus, & conchâ porphyretica ornatum. Idem refert, Macronam, idest longam Aulam in eodem Palatio vetustate collabentem, fartis tectis, & camera, structuris picturisque renouatam. In eodem Patriarchio solarium, nempe Xystum & ambulacrum ab illo Pontifice instauratum: sacellum S. Michaelis Archangeli à fundamentis erectum, tessellatis, depictis, marmorum, metallorumque egregijs operibus exornatum. Basilicam ipsam Lateranensem, tectis, quadruplici porticu, & fontibus restitutis munitam: obstructas Basilicæ fenestras insertis metallo vitreis laminis pellucidis & coloratis. Confessionem S. PAVLI auro tectam: S. PETRI, præter illata signa aurea gemmisque distincta, pretioso pavimento aureo incredibilis ponderis stratum. Tectum Basilicæ Esquilinæ: Vaticanæ item, eiusque medianam & transversam testudinem, turrem, quadriporticum, fores argenteas, gradus, fontemque restauratum: tum Xenodochium, & Balneum, aliaque habitantium conclauia iuxta eandem Basilicam, pœne diruta: Nouam domum hospitem B. Petri nomine, ac patrocinio, eiusque templum conditum. Basilica S. Pauli terræmotu concussa, ingenti tectorum & parietum ruina ceciderat: eam cum porticibus refectam marmoribus præclaram in speciem obduxit, renouatis antiquis auri, argenti que operibus, nouis atque egregijs additis. Ædes Sanctorum quamplurimas munifice restituit. Nouam SS. Nerei, & Achillei iuxta veterem iam collabentem extruxit: S. Susannæ, cui Presbyter præfuerat, à fundamentis renouauit, auxit, donauitque præclaris muneribus; quibus alia etiam templa liberaliter instruxit, & ab Anastasio referuntur.

Tertius à Leone Paschalis PORTICVM, quæ à mole Adriani ad S. Petrum pertinebat, & arserat per incendium ædificiorum in quibus Angli tendere consueuerant, simul cum domicilijs peregrinorum illico refecit. Ædem S. PRAXEDIS quod vetustate casuram cerneret, aliam non longe eidem Virgini augustiorem, quam hodieque colimus, excitauit. Ædem S. MARIÆ in Dominica, tum S. CÆCILIAE instaurauit, vel vt alij, condidit insignibus donis locupletatam: translatoque in eam S. Virginis corpore. Virginum inibi COENOBIVM, in honorem eiusdem, Sanctæque Agathæ erexit, annuisque censibus dotauit. Aedis porro Apfidem, vt Praxedianæ, musuis imaginibus marmorumque incrustationibus colorauit: dicauit aram argento immensi ponderis elaboratam. Hospitem domum apud S. Petrum à Leone III. fundatam redditibus firmavit. Restituta Basilica LIBERIANA, quam vetustas quassauerat: Apfide substructis gradibus elata ab Ecclesiæ corpore, ac strata marmoribus: aram præcipuam argento inaurato: aram Præsepis solido auro: Confessionem columnis & epistilijs, interius exteriusque auro texit: illustribus donis cætera compleuit. Eugenius eius successor S. SABINAE templum, in quo Presbyter fuerat, ad meliorem cultum perduxit, picturatis & argenteis

*Confessio
S. Pauli &
Petri or-
nata.*

*Basilica S.
Pauli ter-
ramotu de-
iecta & re-
fecta.*

*Paschalis I
opera.*

*Templum
S. Praxedis
extructum
& S. Cæci-
liæ.*

*Confessio
S. Mariæ
Maioris or-
nata.*

THIS PAGE IS LOCKED TO FREE MEMBERS
Purchase full membership to immediately unlock this page

Get Smart

Over 2,000 years of
human knowledge in
797,885 volumes

Instant access
\$8.99/month

Continue

*Fair usage policy applies

*Basilica s.
Pauli dire
pta, & ex-
ornata.*

*Et Centū-
cella qua
Leopolis di-
ctā.*

rentem: tectum magnis trabibus renouauit. ÆDEM B. Virginis ad scho-
lam Saxonum, nunc in Saxia ab humo erexit. Idem in Basilica S. Pauli à
Barbaris item direpta; altare è columnis, & camera argentea, pondo
nongentorum quadraginta sex eidem Apostolo dedicauit. ÆDEM SS.
Quatuor Coronatorum, cuius titulo insignitus Presbyter fuerat, ruinae
obnoxiam ab imo solo reficiendam oriandamque: & aram, qua multo-
rum SS. corpora condidit, argento inaurato, hyacinthis smaragdisque
præfulgente vestiendam: Apud vero Transiberinæ, Virginis item rui-
nosam instaurandam curauit. E suis porro Ædibus, Virginibus se Deo vo-
uentibus domicilium, patronis S. Simitrio, atque Casario. Demum ne
Romanis mœnibus immensam beneficentiam concluderet, Ciuitatem
PORTVENSEM ad ostium Tiberis nouis cum firmasset munimentis,
fabricisque excoluisset, Corsis irruptiones, direptionesque Maurorum
fugientibus habitandam cum agro ad culturam dedit. CENTVMCEL-
LAS dirutis muris populus deseruerat metu Saracenorum. Ipse alio in
loco munitiore oppidum ædificari iussit, aquis solum perfluentibus: per
somnia sibi mœnia portasque designare visus, eundem ordinem ædifi-
cando retineri voluit. LEOPOLIM placuit nouam Urbem appellare; nec
tamen id nomen per diu conditori superuixit: . . .

Ciuitas Leoniana. Cap. VI.

*Vrbs Leo-
niana.*

*Vaticanus
extra Vr-
bem.*

*Mœnia Vr-
bis secun-
dū Tiberis.*

T Vrbs, quam Romanæ addidit, inditum LEONI-
NÆ, seu LEONIANÆ nomen pertinacius viget.
Quamquam in communionem appellationis adscito
rudiore Burgi vocabulo (vt ferme deteriora magis
pollent) rarum est in ore vulgi, doctorum linguis,
aut eruditae scriptorum paginis fere contentum.
Porro Vrbs, quam Leo IV. condidit è Vaticano col-
le descendit ad Tiberim. Vaticanus quidem campus
ad ea vsque tempora extra Urbem fuit, hortis etiam Principum olim
consitus, sed amœnitati permixta *infamia insalubris Cœli, frequentior
funeribus ac tumultis, quam tectis;* vt Tacitus, & Lampridius scripserunt.
Sed postquam Constantinus sepulchro Apostolorum venerabilem omni-
bus terris Basilicam superstruxit, Vaticana planities quamquam exclusa
pomœrio, ædificijs tamen, & incolis deinceps abundauit. Mœnia vero
interiore ripa Tiberis producebantur, præter munitionem, quam ad Mo-
lem Adriani excitauerat. Quare Stephano III. Summo Pontifice, cum
Desiderio Longobardorum Regi infesto agmine ad Urbem venienti Ro-
mani clausissent portas, statim ipse cum exercitu posuit ad S. Petrum.
eo cum euocasset Pontificem, mutuosque sermones habuissent: *Rur-
sum*, inquit Anastasius, *ipse Beatissimus Pontifex reuersus, ingressus est
in Ciuitatem.* Postridie cum iterum Stephanus ad Basilicam Vaticanam
rediisset, vt leniret iram Regis, duos è Romana Curia poscentis ad ne-
cem;

cem; ipse autem occlusis portis neminem è templo exire permetteret: Pontifex Episcopus duos misit *ad portam Ciuitatis, quæ egreditur ad S. Petrum*. Et paulo post idem auctor: *Abstulerunt Christophorum & Sergium ab Ecclesia B. Petri Apostoli, & properantes cum pluribus Longobardis usque ad portam Ciuitatis, ibi eorum oculos eruerunt*. Idem in vita Stephani II. *Nam & foris muros huius Ciuitatis Romana secus Basilicam B. Petri Apostoli duo fecit Xenodochia*. Et Pauli I. anno DCCLVII. dicitur Basilica S. Petri extra muros Ciuitatis Romanæ. In vita Stephani IV. anno DCCLXVIII. cum memorasset portam Ciuitatis, quæ mitteret ad S. Petrum, deinde ait, *optasse Pontificem, ut quidam B. Petri Basilica introducerentur Romam*. Quin & Adriano I. Pontifice cum Carolus Francorum Rex Magnus Desiderium Regem Papiæ obsidens è castris ad Urbem venisset, Pontificem in gradibus Vaticanæ Basilicæ offendit: cum quo templum ingressus, pieque Deum & Apostolum veneratus, Adrianum rogauit, ut sibi Urbem, ad visitanda templa voti persoluendi gratia, liceret inire. Demum in vita Leonis IV. anno DCCCXLVII. qui hunc Vaticani tractum muris cinxit, memoratur ab eodem Anastasio monasterium B. Martini extra muros Urbis iuxta Basilicam S. Petri. Sic Luitprandus Molem Adriani constituit in Urbis ingressu, ut infra. Quæ causa etiam fuit, cur ante illum Pontificem Saraceni qui prædabundis classibus Romanum litus tenuerunt, è templis Sanctorum Petri & Pauli extra Urbem positis thesauros omnes asportarent, & rapaces manus urbanis opibus abstinerent, quas mœnia inclusas defenderant, vel irruentium ferociam fregerant stantes pro mœnibus ciues. Illa ergo pars agri Vaticani Suburbium erat, ædificatis passim domibus, & à porta Urbis usque ad Apostoli Basilicam continuata porticu. Verum cum quotidie religio, cultusque ad Apostolorum sepulchra augeretur: multique ex tota Europa præsertim è Longobardis, qui tum dominabantur in Italia, atque è Transalpinis Franci, Germani, Frisij, alijque Romanam confluerent; ne cum hospitem frequentia, morbi in Ciuitate vulgarentur: in eo Suburbio illis datæ sunt ad habitandum sedes. Inde & Burgi nomen traxit. Anastasius: *Eodem, inquit, tempore, per quorum-*

dam gentis Anglorum desidiâ ita est omnis illorum habitatio, quæ in eorum lingua Burgus dicitur, flamma ignis exundante combusta, ut etiam nec vestigia pristinae habitationis in eodem loco inueniri potuissent. Cuius exuberantis incendio pœne totam porticum, quæ ducit ad Basilicam Principis Apostolorum ignis fomes deuastauit. Quæ paulo post Paschalis Pontificis munificentia restaurata sunt: tum vero traditis vestibus, distributis alimentis, erogato auro, atque argento peregrinorum, necessitati subuentum. Eiusdem loci incendium Leone IV. renouatum est. Anastasius: Pontificij sui exordio Saxonum vicum validus ignis in-

uasit, cuncta comburens, atque comminuens, ita ut propius B. Petri Principis Apostolorum Basilicæ proueniret, Saxonum, Longobardorum domos ac porticum concremans, atque diripiens: Hæc multorum eiusdem ordinis & conditionis contubernia & cætus Scholas dicebant (ut de mi-

Basilica s.
Petri ex-
tra muros.

Anastas.
in V. Pas-
chalis l.

Schola
quid esset

ad scho-
Pauli à
pondo
SS.
uina
multo.
dique
rui-
Deo vo-
Demum ne
Ciuitatem

magis
linguis,

Petrom-
Rur-
147
148
149

litibus, excubitoribus, palatinis aulicis, aliisque legimus). Itaque Leo-
 ni IV. è Gallia ad Urbem redeunti effusus obuiam fuisse dicitur populus
 Romanus vniuersus, & Scholæ Francorum, Saxonum, Longobardorum.
 Eadem præterea S. Michaelis Vaticanæ Basilicæ propinquam conditam,
 aiunt in Frisonum Schola. Hæc adeò cum Basilicam extra Urbem clarè
 demonstrant, miserabiliùs ostendit crudelis illa Maurorum irruptio, qui-
 bus duntaxat ad direptionem Apostolorum limina nudata mœnibus pa-
 tuerunt. Porro iidem noua spe opulentæ prædæ allecti instructis iterum,
 classibus ad Urbem expugnandam incitato cursu ferebantur. Defixit no-
 uus terror Romanorum animos ex præterito malo futuram cladem æsti-
 mantium. Ut tamen hostium furori obuiam irent, Campanorum classis
 adiunxit: quos omnes Leo I. pontifex precibus & publica supplicatione
 muniuit ad bellum. Pugnatum est, quâ Tiberim vorticosis influentem
 vndis excipit mare: ventusque in media pugna subito coortus, quem
 a Deo de thesauris suis produxisse credebatur, discretis classibus prælium
 diremit, sed naues hostium abreptas affixit fregitque, aut desertas ad In-
 sulas & saxa detrussit. Magna eorum pars cæsi: alij capti, & ad Urbem
 deducti; quorum opera in ædificando postea usus est Pontifex. Cum er-
 go Sanctiss. Pater, vt gratias Deo, ac S. Petro ageret immensam argenti
 vim eius Basilicæ, aliisque templis munera obtulisset, quod pridem agi-
 tauerat, statuit Vaticanum templum muris cingere. Cœperat antea
 fundamenta iacere Leo III. sed postea intermissi operis, quâ extabat,
 maceriam auexerat quorundam auaritia, vt vix vestigia apparerent.
 Anno igitur Pontificatus II. qui à natali humanæ salutis fuit DCCC-
 XXXIX. cum ad Lotharium Augustum de ea re scripsisset, vt sibi con-
 silio, sumptuque adesset, ædificare aggressus est. Misit Cæsar cum fra-
 tribus liberaliter ad Leonem non modicam pecuniæ summam. Ipse vero
 Pontifex cum cœptum opus frequenter inuiseret, structuramque strenue
 vrgeret, quarto post anno absoluit. Nouæ Vrbi LEONIANAE indi-
 tum nomen, quam ipse, & vniuersi Antistites, ac reliqui Clericorum or-
 dines cinere conspersi, nudique pedes Ecclesiastico ritu Litanij, psal-
 misque decantatis circumierunt lustraruntque: scriptas in eam rem præ-
 ces Pontifex super murum recitauit, tum sacrificio ad aram Apostoli pe-
 racto Romanos Ciues, in suam quemque domum, muneribus donatos di-
 misit. Posthæc muri Urbis secundum ripam Tiberis desierunt, quos aut
 Romanorum securitas, aut multo serius annorum vetustas demolita est.
 Quamquam aliqua pars ante Leonianam Urbem conditam collapsa
 erat. Nam Adriano Pontifice Tiberis effusus, portaque Flaminia,
 quam deiecerat, immissus, Urbem late inundauit & Porticum quam
 Palatinam dicebant, ad Templum S. Marci, euertit: tum aquæ magno
 impetu ad Pontem Adriani confluentes murum Tiberis ripæ imposi-
 tum prouerunt, seque iterum fluminis aluè infudere. Caterum Va-
 ticanus ille tractus tutus deinceps oppugnationes hostium & obsidia
 non semel propulsauit, elusitque. Neque destiterunt consequentes Pon-
 tifices mœnia bello quassata vel tempore collapsa reficere, nouisque ag-
 geribus

*Saraceni
 diuina ope
 victi.
 a Psal. 134*

*Captiui æ-
 dificatio de
 stinati.*

*Anastas.
 in eius V.*

THIS PAGE IS LOCKED TO FREE MEMBERS

Purchase full membership to immediately unlock this page

Know Your Bible

Forgotten Books' Full Membership provides unlimited access to more than 28,000 volumes of Christian literature for \$8.99/month

HOLY BIBLE

Continue

*Fair use policy applies

Gothi Molem habent pro Arce.

De Bello Goth. li. 3.

Arx venit in potestate Narsetis.

Anno Sal. 590.

Arxi inditum nomen S. Angeli.

Luitpr. l. 3. cap. 12.

Nam diu rupto ponte Miluio, hac solum transiri in urbem volebant.

De hac re lib. 1. c. 10.

Græcorum duces ex Cilicia profectus se cum quadringentis ad Molem recepit, acriterque contra Totilanos, suos etiam reuocante Rege pugnauit. Postridie Paulus desperatione vitæ iam fortior cum suis erumpebat ex Arce, stationes hostium intrasurus. Sed Totilas caduceatore præmissis, omnibus, si mallent abire, discessum: si pugnare secum, stipendium obtulit. Sic illi ad Gothi signa transiere. Paulus cum socio in Græciam rediit. Arcem deinde Gothi habuerunt. At post Belisarium missus in Italiam Narses cum Romam exercitum adnouisset, & Gothi, quod scribit Procopius, *haud quaquam Urbis mœnia uniuersa custodire sat commodè possent breui admodum edificio circa Adriani Molem, locum complexi, eodemque priori muro adnexo, in præsidij formam mox redigunt, ibique preciosissimis rebus depositis, diligentissime præsidium id asseruabant, Urbis mœnibus, ceterisque destitutis, atque neglectis.* Mox tamen subeuntem ad muros hostem repellere conati, cum ille nihilominus Urbem intrasset, ad Molem se receperunt, nonnullis duntaxat Ostiensem ad portum confugientibus. Postridie Narses omnibus copijs præsidium cingit. Quo terrore perculsi Barbari, salute pacta præsidium dedunt, sexto & vigesimo Iustiniani imperantis anno. Sic enim codex Græcus habet *ἐκ τῆς τε, καὶ ἑκαστὸν ἐπὶ τῆς Ἰουστινιανοῦ βασιλείας.* Deinceps munitio Narsetis in potestate fuit, atque Exarchorum qui post illum Romam & Italiam Imperatoris nomine regebant,

Necdum tamen Angelica appellatione veterè infelicitis sepulchri nomen exuerat; cum sub hæc tempora, grassante Romæ pestilentia, Gregorius Magnus Pontifex, qui ad D. Petri solemnem supplicationem habebat; Angelum in edita Mole ensem vagina includere; & unâ viulæ morbi condere suspexit. Inde S. ANGELI inditum nomen: addita etiam in summo vertice dicataque Archangelo MICHAELI sacra Aede. Qua deinde ad imam viciniam translata, seu potius ibi substructa, in rei admirandæ testimonium, marmoreum ANGELI simulacrum, præcelso loco impositum est. Eius porrò Aedis meminit Luitprandus, qui etiam quomodo sua ætate haberent se munitiones, enarrat. *In ingressu, inquit, Romana Urbis quadam est miri operis, miraque fortitudinis constituta munitio; ante cuius ianuam pons est pretiosissimus super Tiberim fabricatus, qui a primis Romam ingreditibus, atque egredientibus est. nec est alia nisi per eum transeundi via. Hoc tamen nisi concessu custodientium munitionem fieri potest. Munitio autem ipsa (ut cætera desinam) tantæ altitudinis est, ut Ecclesia, quæ in eius vertice videtur in honorem summi, & cælestis militiæ Principis Archangeli Michaelis fabricata, dicatur Ecclesia Sancti Angeli usque ad Cælos. Quod si ex hoc inferas, hoc illud Templum videri, quod in summo Circo Bonifacius Pontifex dicauit: Respondeo, Molem summi Circi appellationem, quod supra dicebam, recusare: & Ædem, siue Ædiculam S. Michaelis alius, qui munito bellico tantum Præsidem quæreret, excitare potuit. Cæterum amplioribus deinceps munimentis Moles aucta, & CASTRVM, siue ARX dicta est.*

Sed

Sed statum ac regimen Italiae cum vertissent Longobardi: eademque horum excussio dominatu, plures minoresque principatus extulisset; Marchiones in Hetruria clari in primis extiterunt, quos ad eandem originem referunt, qua deducti postea Comites Tusculani. Hi ad potentiam, & immensas opes Arcis quoque Romanae possessionem adiecerunt. E quibus Adelbertus anno salutis DCCCCVIII. adeo excellit, ut vnus inter omnes Italiae Principes appellaretur *Dives*: & Rex verius, quam Marchio, solo duntaxat nomine Regibus haberetur inferior. Per id tempus florebat Romae opibus patritioque genere, nec moribus tamen probis Theodora illustris femina; quae turpibus illecebris Adelbertum illexerat, in communionem Arcis possidenda recepta: vbi & deinceps habitare consuevit. Quare venit principatum Urbis adeptam, ex Arce, cui nobiles sedes vel impositae, vel appositae iam tum fuerant ad excipiendos Hetruriae Principes, Romanos etiam Pontifices infestabat. Sequuta est eius filia Marozia melioris item formae, quam famae. Haec Arcem securitatis suae non magis receptaculum, quam scelerum fecerat: vnde & Romanis civibus cum Vidone Adalberti patris successore, cui nupserat, imperabat. Sed Vidone paulo post absque liberis vita functo; ipsa deinceps cum filio Alberico, quem ex Alberto, siue Adelberto Marchione susceperat; in Vrbe domitata est. Degebat Ticini Hugo Vidonis frater, ex eadem matre genitus, quem Regem Italiae appellabant. Huic Marozia suas nuptias, & vacuam Arcem obtulit. Confestim Hugo non magno comitatu ad Urbem venit, fesus Castrum munimentis: celebratisque in eo nuptiis, quotidie liberales epulae instruebantur. Lauanti manus Vitrico aquam fundebat hortatu matris Albericus. Fundentemque paulo immoderatus inflixit Rex colapho, haud equidem moderate, admonuit. Sed altius, quam ille voluisset, iniuriam exhibuit adolescens. Confestim confusio Civium clam habito externi domini tumorem, & arrogantiam, matris intemperantiam questus, omnes impulit, ut in vtrumque coniurarent. Itum statim ad arma: eoque duce Arx obsideri oppugnarique coepta. Hugo vim metuens se se ex Mole, qua parte haerebat muro Civitatis, demisit: receptusque a suis in Insubriam plenus minarum discessit. Albericus de data Arce Maroziam sero poenitentem custodiae tradidit: ipse deinceps imperavit. Interea contractis maioribus copiis, & ulturus iniuriam Hugo revertitur, Urbemque obsidio, agros populationibus, populum fame affligit. Sed, ut Romani Coeli natura fert per aestiuos caesores aduenis infestis, a se penumero exitialis, vulgata per exercitum lue de componendo bello coeptum agi: & Alberico in matrimonium collocata Hugonis filia, inita & stabilita Pax est. Ex eo tempore Arcem tuto possedit Albericus: multoque post vita decedens ad Octavianum filium principatum transmisit. Is multum potentiae sibi deesse ratus, nisi ad Pontificatum niteretur, Princeps aliquandiu Clerici habitum, ad Pontificatum deinde euectus Ioannes XII. dictus est. Sic Romanus Pontifex Arcem in sua potestate habuit, non aliunde receptam, sed quam ipse ad honores pontificios attulisset. Nec tamen diu a Pontifice possessa. Nam mortuo Ioanne, Pontificum

*Far. 10. 10.
Anno Sal.
897.*

*Comites
Hetrusci
Arcem pos-
sident.*

*Et Theodo-
ra Roman-
na.*

*Est eius fi-
lia Maro-
zia.*

*Baron. An-
no sal. 928.*

*Baron. An-
no sal. 933.*

*Albericus
capta ma-
tre, arcem
possedit.*

*Baron. An-
no sal. 936.*

*Arx &
Vrbs obsi-
detur.*

*Ioan. XII.
Card. Bar-
Plat. XIII.
Anno sal.
955.*

- Arx in potestate Pontificis.* longè Lateranū incolentium manibus extorta videtur à Ciuibus. Quippe Romani, cum duo Consules, Præfectus, Decuriones è plebe duodecim Rempublicam gererent, Ioannem XIII. captum, & in Adriani Molem perductum, mox tamen metu Caesaris in Campaniam dimiserunt.
- Anno sal. 974.* In eandem Benedictus VI. à Francone Romano Ferrutij filio detrusus necatusque est. Et ille parricida à Benedicto VII. Vrbe pulsus, aliquot post annos, Bizantio, quò exul abierat, reuersus, Ioannem XIV. Benedicti successorem in eadem Arce, quam suæ factionis sicarij detinebant, inclusum interfecit. Adeo per id tēpus feri mores ac scelera inualuerant.
- Anno sal. 985.* Successit Ioanni Ioannes XV. quo Pontifice Crescentius Nomentanus per speciem tuendi Consulatus Arcem occupauit. Exinde Ioanni formidatus, cum eius gratia Otho III. venisset in Italiam; aduersus Cæsarem Crescentius firmatis mœnibus atque portis, Molem vallo & aggeribus sepfit, stationes militum disposuit: atque in ea, recepto iam in Urbem, Othone se continuit. Interea mortuo Ioanne Gregorius V. deligitur. Cui mox depulso cum alium per vim ac scelus Crescentius subrogasset; Otho, qui Spoletum venerat cum copijs ad Urbem reuersus, vt Arcem expugnaret, vallum fossamque perduxit; turres abiernas & castella ad mouit, tormenta imposuit: corona circumdedit, Quibus ille copijs & operibus consternatus cum se ad Imperatorem supplex contulisset, vel captus confossusque: vel cum Arce deditus, & capite cæsus est. Quòd ergo Crescentius nouis operibus Molē firmarit; per diu postea CASTRVM, siue TVRRIM CRESCENTII dixerè. Manseruntque illæ non contemnendæ munitiones. Itaque sexagintaquinque post annos, Alexandro II. creato Pontifice, cum Cadaolus quidam se Honorium II. Pseudopontifex iactaret, Cincius Romanus cuius Pontifici infestam Arcem valido cum præsidio obiecit. Eodem securitatis causa Pseudopapa perductus, & aliquandiu Alexandri copijs oppugnatus, liber tamen à Cincio, accepta grandi pecunia est dimissus. In eandem Alexandri successor Gregorius VII. sese è Laterano recepit. Quo tempore Castrum, DOMVM THEODORICI appellatum, refert apud Baronium Bertoldus. Frustraque Pontifex obsessus, Henrici III. exercitum, vimque Populi Romani muro armisque propulsauit; donec e ductus ex Arce, ac Salernum, perductus est. In tanta Christianæ Reipublicæ perturbatione, cum Guibertus Parmensis, Clementis III. nomine se Pontificem ementiretur; Matildis Comitissa, quæ creatum Gregorio successorem videre, propiusque venerari cupiebat, Romam venit: inductisque militum præsijs, & paratis Pontifici Basilicis Victor III. Urbem intrauit. Possidebat Arcem Pontifex, solemnè pompa sacris operatus in Vaticano, degebatque tutis in ædibus gemino ponte ad eundis in Insula Tiberina. Quare transiberino tractu pulsus ille sacrorū archipirata Pantheon nihilominus insederat (S. MARIAM IN TVRRIBVS dicebant) quam festis Domini natalitijs funestaret. Nec deerant illi ædes propinquæ atque magnificæ, è quibus pestem animis afflabat. Sequuta est Victoris immatura mors non sine suspitione veneni: susceptusque Urbanus II. eandem Insulam, Pontificum
- Arx dicta Turris & Castrum Crescentij.*
- Anno sal. 1084.*
- Baron. An. sal. 1087.*
- Aedes munita in Insula Tiberis.*

THIS PAGE IS LOCKED TO FREE MEMBERS
Purchase full membership to immediately unlock this page

Get Smart

Over 2,000 years of
human knowledge in
797,885 volumes

Instant access
\$8.99/month

Continue

*Fair usage policy applies

*Arx in po-
testate
Anacleti
pseudopapa*

*Anno sal.
1130.*

*Arx recipi-
tur ab Inno-
centio Pont.*

*An. salut.
1141.*

*Vt arbitra-
tur Card.
Baronius,*

*Baronius
Tom. 12.
ann. salut.
1146.
Anno sal.
1155.*

centium II. euectus, genere, clientelis, thesauris etiam, quas direptis im-
pie Urbis Ecclesijs congefferat, potens: atque, vt Consules, & Urbis,
Arcisque Præfectos nactus erat sibi consanguinitate obstrictos; facile,
omnes cum Adriani Mole munitiones inuasit; vix vt Innocentio reli-
quæ essent Frangipanum, Corsorumque domus, quibus non longe à Ca-
pitolio receptus sese per nobiles fortesque ciues tuebatur à satellitum
globo, quos ille gladiatorum centuriator immiserat. Igitur Pontifex,
asseclarum fidissimis per fœderatorum ædes, turreisque latentibus, ab ore
Leonis eripitur, è Transiberinis ædibus maritimo itinere Pisas pri-
mum, deinde in Galliam profectus. Tum Anacletus datis ad Reges lit-
teris, iactabat, se illustres viros, plebem Romanam vniuersam, castella,
& munimenta Urbis omnia possidere. Redijt tribus post annis Inno-
centius cum Imperatore Lothario, qui castris in Auentino positus, re-
ductoque in Lateranum Pontifice, Arcem tamen, cæterasque Collium
munitiones expugnare non potuit; penuriaque com meatus in Galliam,
nec multo post Innocentius Pisas iterum discessit. Redijt rursus ad Vr-
bem; nec anguem Molis latebris incubantem educere poterat, quem
tamen mors extulit ad tumulum octauo anno, quam Vaticani sedem in-
uaserat. Tum vero altero iniquitatis surculo, qui Antipapæ adnâsci vo-
luerat, sublato, omnes in Vrbe præsertim Petri Leones Innocentio Pon-
tifici, Arce restituta Sacramentum dixerunt. Iam quies parta videba-
tur; cum ex tranquilla serenitate coorta tempestas cuncta subuertit.
Nam Romani occupato Capitolio, dum ordinem Senatorium restituere,
remque Romanam gerere conantur, mœrore curisque consumptus
est Pontifex. Nêc, creato Cœlestino II. & Lucio item II. quamuis com-
plures è nobilitate Pontifici fauerent, destiterunt; adiecto etiam Patri-
tio tamquam Sênatus Principe Iordane Petri Leonis filio. Inter hæc re-
nunciatus Pontifex Eugenius III. cognito, fore, vt Sênatus vehemen-
ter obsisteret, nisi noua inauguratione Senatoriam dignitatem confir-
maret, antequam Pontificatus coronam acciperet, Urbem egressus,
primum Viterbij moratus est; tum icto fœdere cum Romanis, vt Patri-
ciatum abolerent, Senatores ipse diceret, Romam reuertitur. Sed tum
Arnaldus sedittonis faces, quas populo Romano longe afflauerat, præ-
sens euentilabat: vexatusque Pontifex trans Tiberim, in Ædes ne In-
sulæ, quas alij Pontifices incoluerant, migravit; an Arcem S. Angeli,
cui Petri Leonis filij Pontificis fautores præsidebant. Certe Senatores
Urbis hæc tuta & inuiolata, vt narrat Cencijs Camerarius, præstituros
se Pontifici iure iurando affirmabant: S. Petrum, Romam, Ciuitatem,
Leonianam, Transiberim Insulam, Castellum Crescentij, S. Mariam
Rotundam. Quod signum est, munitiones in Insula fuisse. In Galliam
deinde discessit à Ludouico Rege magnifice exceptus: reuersusque in
Italiam, Vrbe abstinuit, donec ad arbitrium Pastoris se componeret.
Secundus ab Eugenio Adrianus IV. ad S. Petri Federicum I. Imperato-
rem imperij corona donabat; stabatque populus ab vtroque diffidens
sub signis ante Arcem: cum repente in Casarianos milites ante Basili-
cam

eam impetum fecit, & vsque in castra fugauit. At Germanis auxilio subeuntibus, multi caesi, multi etiam capti: populo intra portas Castris recepto finis pugnae fuit.

Successit Adriano Alexander III. quem à Bosone Cardinale intra Arcem cum Patribus fautoribus receptum Ciacconius narrat. Sed hos in munitione B. Petri inclusos testantur eius Acta referente Baronio. Quae nouem dies in illa egisse, iisdem in Ecclesia B. Petri fuisse dicuntur. Porro de Castro sermonem non esse, argumento est; quod ex eo loco, ubi nonem dialem moram egerant; in arctiorem, tutioremque custodiam trans Tiberim translatos esse narratur, triduoque ibi detentos: Quid autem in Transiberina regione Arce S. Angeli tutius poterat inueniri? Verum dimissus Pontifex, cum è Gallia multo post omnium Ciuium votis Romam reuertisset; Germania profectus exercitum ad Urbem admouit Antipapae fautor Federicus I. Ille castra metatus in pratis Neronianis, postero die instructis copijs progressus vsque ad portas Castellae S. Angeli, Molem acerrime oppugnauit. Sed Pontificijs fortiter obsistentibus repulsus; postridie ad S. Petri Basilicam se conuertit: ignem porticibus, proximoque Virginis templo, quod in Turri appellabant, iniecit. Quibus incensis, tandem scelere ac sanguine imbutus Basilicam irrupit; non utique sera execrandi facinoris poena. Nam vulgata inter suos pestilentia, qua milites & clarissimi duces perierunt, maturare ad Urbem non discessum, sed fugam, & sola suorum funera referre coactus est. Aberat Vaticano Alexander, cum ibi saeuiret obsidio: & ad Frangipannum domos periculo vacuas cum Patribus, & aulicis venerat Lateranis ab aedibus. Erant enim illa tempestate ad S. Mariae cognomento Nouae firmissimae munitiones in antiquis Caesarum fabricis constitutae: Castellaria in Thermis Titi, Colosseum in Amphitheatro Vespasiani, Turris Cartularia, quae propria Frangipannum iisdem auctoribus nomen dedit, ut illo aeuo de Cartularia dicerentur: eiusque vestigia (ait Cardin. Baronius) & isuntur vsque hodie iuxta arcum Titi ad radices Palatini. Quam & dixere cum Arcu Titi Septem Lucernarum. Ibi tuto degebat Pontifex, paulo post in Campaniam profectus: mansitque Castrum in eius, ac deinceps aliorum serè Pontificum potestate. Verum de Nicolao III. Ursino Ciacconius subobscura loquitur: Arcem S. Angeli, Ecclesia excepta, Ursino fratris filio donauit. Sed & auctor vitae Nicolai Renzij Nicolao Ursino plusquam Praefecturam videtur ascribere: cum tamen Renzjus, longe agente in Gallia Pontifice, Romanum regimen Tribuni assumpto nomine adeptus, Arces, transitus, pontesque Urbis in sua etiam ditio- ne habere voluerit. Deiectus quidem Tribunatu ad Arcem statim se contulit, illaque se clausit: deinde clam discessit in Boemiam: septimoque post anno ab Innocentio VI. ad repetendam dignitatem missus, dein Romae populari coniuratione obruncatus est. Exinde cum Populus eiecto Pontificio Senatori septem Ciues Reformatorum nomine subrogasset (quorum iam sublatae praeter duas familiae, De Capite ferreo, De Gottifredis), ne popularis audacia frenos frangeret, aut Arcem irrumperet

Anno sal.
1159.
Eodè anno
& sequenti.

Baron. an.
1167.

Alexander
Pontifex do-
mibus ci-
uium se de-
fendit.

In V. Nicol
c. 16 & 28

Anno sal.
1347.
Auctor e-
ius V c. 20.
An. 1353.

Tabula Ca-
pitolina, &
vetus Sta-
tutorum M.
S. cod. x. ol
legi Mer-
catorum

Innocentio Pon-
tifici. Barba videba-
tur. & buccis.

consumptus

Inter haec re-

ram confir-
mari. egressus,
fatis. ut Pami-
m. Sed tum
arauerat. pra-
m. Eges ne Ja-
tem S. Angeli,

aliquando; Pontifex nouum Senatorem imposuit Hugonem Lusignanum Regem Cypri, Reformatorem magistratum confestim aboleri iussit.

Anno sal.
1376.

Redijt deinde Pontifex è Gallia Gregorius XI. eoque duobus post annis vita functo, creatus est in Vrbe Urbanus VI. Cùm Populi metu, qui armis ac tumultu omnia compleuerat quidam Cardinales in Arcem confugere, qua, ne reuocante quidem Pontifice decedere voluerunt. Venerat tum Arx nescio quomodo in potestatem Gerardi Cardinalis Galli, qui Petro Præfecto custodiendam dederat: neque Pontifex soluta quamuis pecunia ab eodem recuperare potuit. Immo cum profecti ab Vrbe Gallici Cardinales, & aliquot accitis, Pseudopontificem Fundis creassent; Pontifex Urbanus Tibure ad Urbem reuersus, aliquot menses propinquas ædes Transiberino Virginis templo incoluit; loco opportuno & munito, quod Arx in potestate Cardinalium Gallorum esset. Discessit deinde falsus ille Clemens VII. in Galliam, in Campaniam Urbanus: quo tempore vt probabilis coniectura fert, populus vel pactus cum Præfecto, vel vi exacto eius præsidio ad sese Arcem transtulit: neque deinceps constat, an Urbanus de eius potestate receperit. Bonifacius IX. Urbani successor ex Umbria Romanorum rogatu ad Urbem reuersus cum pendi sibi publica vectigalia mandasset, creassetque pro arbitrio magistratus, etiam

Arx in potestate Cardinalium Gallorum.

Adriani molem recepit, quam, priscis fatiscens, nouis mœnibus cinxit, munitisque pontibus frenos Vrbi imposuit, & Pontificias opes latius propagauit. Verum Innocentio VII. ad pontificatum euecto Romani iterum restitui sibi libertatem, reddique Capitolium, pontem Miluium, & Arcem petebant: Mox itum ad arma: ac per absentiam Pontificis occupato Capitolino Colle, ac ponte Miluio, Arcem frustra oppugnarunt. Nam cohortes Pontificiæ quæ superuenerant, Romanos; auxiliareque eorum copias fudere in Campis Neronianis. Sic recessum ab armis, & pacata deinceps potestas; donec Ioanne XXIII. Pontifice, Ladislaus Regni Neapolitani Rex Ostia Tiberina expugnata, dirutisque

Anno sal.
1392.

Recepta, et munita à Pontifice.

muris Constantinianam versus Basilicam, potitus est Palatio Lateranensium Ioanne in Hetruriam profecto, arcem S. Angeli in deditioem accepit, non multo post ipse veneno periturus. Tenebatur arx absente Pontifice, Ioannæ II. Reginae nomine, quæ Ladislao fratri successerat: neque eam Brachius Montonius quamuis acriter obsessam cepit: qui, Sfortia cum Ioannæ copijs Urbem porta Flaminia ingresso, pulsus fugatusque est. Redditur deinde moles Martino V. Pontifici. Eugenio IV. captus quidam Masius falsus est in quaestione, sibi in animo fuisse Arcem S. Angeli dolo capere interfecto arcis Præfecto, vt Pontifex & Vrfini ab Vrbe pellerentur. De quo postea sumptum supplicium est. Idem Pontifex, cum orta populi seditione è Transiberino palatio ad fluuium primum, inde secundo Tiberi ad ostia fluminis, tum Pisas, & Florentiam,

In potestate Ladislai Regis.

peruenisset: Romani, qui Urbem suos per magistratus regere cœperant, vt arcem quoque obtinerent, Urbanas cohortes ad eam admouerunt. Sed à Præfecto callido, fortique viro deceptis, captisque per simulationem deditioem primoribus Ciuium, quieuerunt. Sub hæc tempora Sixtus IV.

Reddita iterum Pontifici.

Romani Arcem frustra obsident.

Redditioem primoribus Ciuium, quieuerunt. Sub hæc tempora Sixtus IV.

THIS PAGE IS LOCKED TO FREE MEMBERS

Purchase full membership to immediately unlock this page

Know Your Bible

Forgotten Books' Full Membership provides unlimited access to more than 28,000 volumes of Christian literature for \$8.99/month

HOLY BIBLE

Continue

*Fair use policy applies

*Laxatus
Tiberis al-
ueus .*

gnaculum lapideum Alexandri VI. quod in medio situm extrema & angulosa propugnacula, mutuo se tueri, inuicemque bombardas collinearé prohibebat. Quod & Tiberis ALVEVM laxauit. Pons enim Ælius quatuor magnis arcibus, duobus minoribus extremis ripam vtramque coniungit. Horum duos clauserat abstuleratque Alexandri munitio. Quare fluuius coarctato alueo, transituque, & hibernis aquis crebro intumescens, reliquis arcibus haud facile eluctabatur, ne Urbem inundaret. Quod sane cum timeretur, spondarum partem amoueri semel vidimus. Verum sublato propugnaculo, sui que ponti redditi arcus minarum Urbem fluuium, exceptis vndis, iam semel repressere, ne extra ripas effunderetur. Præter hæc æneæ MACHINÆ ad centum, dispari magnitudine conflatae, perque muros collocatae: DOMVS præfidiario militi, horrea frumento, apothecæ oleo, cellæ vino condendo, receptacula pyrio pulueri, cæteroque bellico instrumento parata: iussæ dispositæque nouæ militum stationes ac vigiliæ, addita præter morem cohorte: aditus in arcem ligneo mobilique PONTE, solidissima muri compage ferreisque claustris & foribus communitus. Eodem studio Pontifex ARMAMENTARIVM copiosissimum, refertissimumque, quo, si aliqua vis ingruat, maximi exercitus arma in promptu habeantur, instruxit in Vaticano. Nimirum Apes non solum mel conficiunt, sed etiam aculeatae armantur ad pugnam. Vt quæ præcelsa de sede Urbanæ liquorem sapientiæ, in populos effuderunt, constanti etiam fortitudine timorem prouocantibus inferrent.

*Arman-
tarium in
Vaticano .*

Quæ post Leonem III. ædificata sunt .

Cap. VIII.

*Benedicti
III.*

*Et Nicolai
I. opera:
Tricliniū
pro Ponti-
ficibus .
Aquadu-
ctus refe-
ctus .*

*Anast. in
V. Benedi-
cti & Ni-
colai.*

VCESSIT Leoni Benedictus huius nominis III. qui tectum Basilicæ S. PETRI magnis trabibus firmavit, instaurauitque: Apfidem S. Mariæ trans Tiberim meliorem in formam erexit: porticum, aliaque circum ædificia restituit. ÆDEM SS. Petri & Marcellini renouato tecto, & circumiectas olim porticus refici iussit. Eius autem successor Nicolaus ad templum S. MARIE in Cosmedin renouata Porticu, secretarium, ac præcipuam domum, in eaque nonum postea triclinium ædificauit, in quam Pontifices cum vniuersa Curia pro arbitrato diuerterent. Ductus Aquæ TOCIÆ (ait Anastasius, quæ sit ex antiquis nisi forte sit Tepula, ego nolim diuinare.) iterum reficiendos, dilapsosque riuos in Urbem reducendos curauit: tum Aquam, quæ olim in Vaticanum deducta, fluere desierat, eiusdem impensa Basilicæ S. Petri, & pauperum gregibus inibi degentibus est restituta. Extruxerat Leo IV. Templum Sanctiss. Virginis NOVÆ cognomento iuxta Sacram viam. Hoc Nicolaus picturis egregie. ornauit. Ostiam mœnibus ne barbaris pateret,

con-

conclufit: turribus & militum ftationibus muniuit. In Patriarchio Lateranenfi DOMVM pulcherrimam, & facellum supremę Dei Matri splendide inftitutum condidit. Idem Basilicam (vt refert Anaftafius, feu quis alius in vita Adriani II.) *Nicolaitanam adeo luculenter cum tribus Aquæductibus fabrefactis inftituerat, vt omnes Lateranenfes Basilicas fui pulchritudine superaret. Hanc Adrianus iuxta votum prædecefforis fui picturis varijs decorauit.* Neque hoc facellum à Patriarchio videtur feiungendum.

*Auclū La-
teranenſe
Palatium*

Conſequuta tempora incurioſiore operum memoria defluerunt. Cæterum Sergius III. anno Salutis CMVII. BASILICAM Lateranenfem, quæ terræ motu concuſſa Stephano IV. Pontifice corruerat, inftaurauit, ornauitque picturis non ſine titulo nominis ſui. Martinus autem III. triginta quinque poſt annos religionis ſtudioſiſſimus TEMPLA vetuſtate collapſa impenſe reſtituit. At ſub Leone IX. magna pars Urbis incendio corrupta dicitur, Anno, circiter ML. Sed triginta poſt annis Gregorio VII. Pontifice malum longe luctuoſum paſſa eſt expugnatione, direptione, incendio. Nam cum Henricus III. Imperator Gregorium Eccleſiaſtica libertatis vindicem acerrimum bello perſequeretur, venit Romam cum exercitu, & ab Vrbe Leoniana primum repulſus, eamdem ſequenti anno ad obſidionem reuerſus Romanis fruſtra tutantibus; cepit. Sed à reliqua Vrbe diſcluſus, & diu conſictatus Tibur ceſſit, relicto in Caſtris, rei que bellicæ præſecto Guiberto, ſeu Clemente Pſeudopontifice. Ab eo pleraque ædificia, quibus pepercerat Henricus, aut ferro lacerata, aut igne combuſta. Dein Cæſar grauiore belli mole Urbem adortus tandem irrupit: tum explorato, Robertum Guiſcardum ſupplicias Pontifici ferentem aduentare cum inuicto Nortmannorum exercitu, ſe recepit in Heturiam; poſteaquam diſpoſitis præſidijs munitiſſima Urbis loca inſtitiffet. Robertus porta Flaminia Urbem ingreſſus, reſiſtentibus Ciuibus Henrici fœderatis plana Campi Martij, vſque ad arcum quem Portugallia nominant, incendio conſumpſit, Mox Lateranum, & ædes Pontificias occupauit. Ex ea velut arce Capitolium verſus, quod tenebant hoſtes, ferro, & igne viam aperuit. Quare & illa pars Urbis euerſa: & ipſum Capitolium fere ſolo tenus æquatum eſt. Inde Ciuitas prædæ data: & ſolutus obſidione Pontifex. Duraret hodieque in Cœlio Monte, interque ipſum & Capitolium miſerabilis facies proſtrata Urbis, niſi in hortorum vinetorumque amœnitatem Roma reſurrexiſſet, vt perpetua viriditate contegeret vulnera & ruinas ſuas.

*Platina
Giaconus.*

*Incendiū
Urbis.*

*Urbis Leo-
niana capta*

*Roma ab
Henrico III
capta.
Ann. 1084*

Antequam hæc omnia gererentur, eiufdem Guiberti opera Cincius Romanus Stephani Præſecti filius ſacris operantem Gregorium in templo Eſquilina Virgisis captum, & in Parionis regionem deductum turri incluſerat. Sed poſtridie Populus Romanus ſumptis armis, aſſertoque in libertatem Pontifice, audaciſſimi hominis ædes turrimque euertit, publicatis inſuper bonis, pulſaque ab Vrbe familia naribus mutilata. Petri etiam Frangipanis domum Gregorio IX. rerum potente Pontificia factio cum Turri, quæ Cancellaria dicebatur, euertit. Petrus enim

Gregorium Urbis aditum prohibuerat. At Corsorum, Romani potentis-
que generis ÆDES sub Capitolio insignes ab Henrico exustæ, ac solo
æquatae sunt; quod pro Gregorio Corsi fideliter, fortiterque pugnabant.
Sed firmiores. aliæ ab iisdem extructæ, in quibus Gelasius Pontifex sese
tutus est, cum ante ad Bulgamini domum clari item Ciuis confugisset.
Nec postea Innocentio II. cum vim Anacleti declinaret, aliud in Vrbe
subsidium paratum est, præter Corsorum & Frangipanum domos. ÆDES
item Petri Leonis quibus Capitolij rupes imminebat, tum nobiles fue-
re. Multas autem priuatorum Ciuum illa tempestate in Vrbe munitio-
nes fuisse argumento est; quod Alexandri III. hostis Federicus Roma di-
scessurus, cæteros quidem ad suas partes traduxit: Frangipanes vero plu-
resque alios nobiles Ciuies, qui præcelsis se turribus, ac munitis ædibus
clauserant, non potuit abducere à Pontificis fide.

*Baron. An-
no 1167.*

Sed ut opera Pontificum persequar Paschalis II. quindecim **TEMPLA**
Romæ scribitur consecrasse: inter quæ fuit Ædes quatuor Coronatorum
in monte Cælio cum reliquis eius regionis ædificijs diruta: multorum-
que Sanctorum corpora sub Altari composuit: quæ paucis ante annis
Gârzas Cardinalis Millinus, cum, apside muris picturisque renouata,
aram pulcherrimam locaret, in eodem loco religiose composuit. Cal-
ixtus item II. multas in Vrbe Ædes sacras vetustate collapsas restituit:
Aquam induxit: S. NICOLAI Ecclesiam in Palatio ædificauit. Innocen-
tius II. Ædem S. ANASTASII ad Aquas Saluas nobili Cœnobio ampli-
cavit. Apsidem S. MARIÆ trans Tiberim musiuo opere; quod hodie
extat, crustauit: Lateranensem Basilicam nouo tecto contexit: Palatium
vero cubiculis auctum pictura colorauit. Caput Basilicæ S. PAVLI quas-
satum, & casurum solidissima murorum compage sustinuit, quod deinde
Honorius III. vermiculatum figurauit: atque eiusdem Basilicæ tectum
magna ex parte restituit. Quo tempore Ædes S. LAVRENTII in Luci-
na renouatur, consecraturque ab Anacleto Pseudopapa, Anno MCXXX.
vbi tabula marmorea in aditu dextrorsum Ædem ineuntibus indicat. Eo-
dem tempore Gerardus Cardinalis S. Crucis in Hierusalem qui postea
creatus Pontifex Lucius II. dictus est; Templum illud instaurauit, & Cœ-
nobium: in eoque claustrum cum tabernis, & officinis, & Canonicor-
um inibi de gentium cellis exædificauit. Eugenius etiam III. dicitur ve-
tustas fabricas reparasse, nouas excitasse: **PORTICVM** quidem Basili-
cæ Liberianæ aut nouam extruxit, aut splendide restituit & ad initia
templi referenda tessellulis multicolores induxit effigies. **PALATIVM**
apud S. Petrum à fundamentis erexit, magnificum certe & amplum, &
Pontificum vsui futurum, si quando Vaticanum incolerent. Itaque
Adrianus IV. coronato Federico I. Imperatore, cum ille in castra se re-
cepisset ipse in propinquum palatium S. Petri diuertit; cum antea Ana-
stasius IV. ÆDES egregias apud Pantheon suo & successorum commo-
do fabricarit, qui sane multa ad Urbis ornatum destinauerat, nisi cita
mors interuenisset.

*Innocentij
II. opera.*

*De ea Ba-
ron. eodem
anno.*

*Porticus S.
Mariae Ma-
ioris.
Palatium
Pontificum
apud S. Pe-
trum.*

*Annua pen-
sio ad refi-
ciendos mu-
ros.*

A Clemente III. qui annuam pensionem muris reficiendis populo Ro-
mano

THIS PAGE IS LOCKED TO FREE MEMBERS
Purchase full membership to immediately unlock this page

Get Smart

Over 2,000 years of
human knowledge in
797,885 volumes

Instant access
\$8.99/month

Continue

*Fair usage policy applies

*Aedes S. Bibiana re-
fecta & or-
nata.*

*Nosocomiū
& Templū
S. Antonij.*

*Nosocomiū
in Latera-
no.*

*Templū S.
Constantie
dicatū, or-
natumque*

*Laterana
Basilica
exornata.*

*Aedes pon-
tificie apud
S. Petrum.*

*Honorius
IV. habi-
tuit in A-
uentino.*

tam apposuit. Ædem S. BIBIANÆ cum Cœnobio monialium refecit. Quam inter vineta fere sepultam Vrbanus VIII. renouatis parietibus, extructa porticu, ara marmore, laqueari murisque pictura uestitis: patefacta, & vmbrosis arboribus ad amœnitatem consita via: disturbatis, qui aditum intercludebant, prisca Aquæductibus arcuatis, magnificè restituit. Honorius autem præter hæc, condito S. MARTINI Cœnobio Ecclesiam Sanctorum Vincentij & Anastasij consecrauit. Idem Cardinalis Camerarius æneas FORES, quæ in Basilica Lateranensi visuntur antea faciendas curauerat. Sed cum illi Gregorius IX. in pontificatu successisset, florebat in Vrbe nobilitate ac potentia Iacobus Capocius, qui ARAM, & aræ imminens tessellatum è marmore tabernaculum columnis elatum in Basilica Esquilina composuit. Petrus autem Capocius Cardinalis propinquum illi NOSOCOMIVM, Templum, & Cœnobium S. Antonij moriens extrui mandauit. Per id tempus Bobonis, & Ægidij nobilium Romanorum domus, quod à Pontifice dissentirent, ab eius fautoribus euersæ. Porro Gregorius præter ornatam, vt dixi, Vaticanam Basilicam, veteres CLOACAS repurgauit, nouas substruxit. Aream Lateranensem quorundam domibus, turribusque disturbatis laxauit: Patriarchium auxit: Ingens NOSOCOMIVM illi propinquum curandis ægrotis fundauit. Alexandri IV. ex eadem Comitum gente, spectata religio templum olim Bacchi, vt aiunt, tessellatum ad S. Agnetis, sacro ritu expiauit, dicauitque S. CONSTANTIÆ. Quod paucis ab hinc annis Fabritius Cardinalis Verallus situ deterso, picturata marmoreis crustis ara, dealbatis circumpictisque parietibus ad eximium cultum reuocauit.

Iam vero SS. Adriani, & quatuor Coronatorum Ædes restitutæ, cum tecto Oratorij S. Syluestri, & aulae Lateranensis Urbani IV. opera sunt. Sed in Laterano plura molitus est Nicolaus III. genere Vrsinus. Nam Basilicam Constantinianam renouare aggressus; quod opus antea cœptauerat Adrianus X. Ædes Lateranenses ab Adriano item inchoatas perfecit. Idem in ædibus SACELLVM Sancta Sanctorum à fundamentis condidit musiuo, crustisque marmoreis cooper tum, priore iam vetustate collapsa: eoque SS. Petri & Pauli capita contulit, donec Basilicæ Constantinianæ restitutio absolueretur. Qua peracta in templum solemnè supplicatione Populi Romani capsulis argenteis inclusa retulit, & in altari excelso, septoque inauratis cancellis reposuit. ÆDES idem apud S. Petrum per commodas statuit, quas deinde Nicolaus V. magna impensa restaurauit. HORTOS pontificios inibi muris in Urbis modum cinxit. Basilicam S. Petri, quam fere vetustas confecerat, reficiendam locauit, pingendamque in Zophoro coronæ ad viuum expressis summorum Pontificum imaginibus. Idemque in Basilica S. Pauli præstitisse fertur. Honorius autem IV. egregias ædes apud S. SABINAM, quarum vestigia supersunt, cum in Auentino habitaret, extruxit: cumque multis Romanorum vt in eo colle ædificarent tenderentque, exemplo esset, breui mons ipse factus est incolis, domibusque frequentior. De Nicolao IV.

sic Platina: *Apud S. Mariam Maiorem habitauit, quam BASILICAM ipse una cum Iacobo Columna restituit, ut in fornice maiori apparet; unde Saluatoris, ipsiusque Pontificis, ac Iacobi Cardinalis imago ex opere suo adhuc cernitur. Idem quoque Pontifex anteriorem, posterioremque partem Basilicæ Lateranensis restituit, ornauitque opere vermiculato, quemadmodum litteræ ipsæ indicant.* Bonifacius VIII. Basilicam Vaticanam in qua humari voluit, excoluit plurimum, & suggestum cum porticu Lateranensi templo subiecit.

At Clemente V. quæ iam Romanam sedem in Galliam, Auenionem, transtulerat, id præter cætera in fausto prodigio Romæ fuit; quod fortuito incendio arsit Constantiniana Basilica, corruitque: Porticus, Patriarchium, & circumcirca ædes omnes præter Sacellum Sancta Sanctorum exustæ sunt. Improuisæ calamitatis nuncio indoluit vehementer Pontifex, quod datæ ea super re ad Regem Siciliæ testantur litteræ, quibus petit, ut cæsis in eius ditioe trabibus, materia in Urbem conuehatur. Adhæc missa magna vi pecuniæ, atque indulgentias piè dilargitus sumptum in id opus facientibus, templum celeriter æquè ac luculenter restituit. Benedictus XI. rectum Basilicæ Vaticanæ magna impensa sarcuit: quo Pontifice NOSOCOMIVM Incurabilium ex legato Petri Columnæ Cardinalis fundatum erectumque est.

Romana sedes Auenionē translata. Anno sal. 1308. Basilica Lateranensis incensa.

Innocentio VI. *templum Lateranense (ait Ciacconus) casu fortuito incenditur. nescitur tamen quid obstiterit quo minus Innocentij iussu reficeretur. Nam ad Urbanum V. (eius successorem) scribit Petrarca, Lateranum adhuc iacere, & Ecclesiarum omnium matrem testō carere. Hæc ille. Sed nisi aliud afferatur, ijs verbis Francisci Petrarchæ nullum inest noui incendij argumentum. Vnde enim tam crebra conflagratio? Hanc vero postremam Platina Onuphrius, & alij nescierunt. Quare, Urbano Pontifice, Lateranense templum non causa iterati incendij testō caruit; sed quia cum reficeretur, per obitum Clementis V. & successorum absentiam non perfectum omnino fuerat, & aliquis angulus adhuc Cælo patebat. Huius rei luculentus testis idem Petrarca est, versu scribens ad Clementem VI. qui ante Urbanum & Innocentium pontificatum gesserat. Idque ibi, loquente Roma, narratur; nempe testō carere Lateranum: sed causa refertur in flammis, quibus Clemente V. Basilica conflagrauerat. Eo quippe incendio caput S. Pancratij; quod in ea seruatur, tres dies sanguineo sudore, ac lacrimis manauit. Id cum cæteris quæ acciderunt, poeta commemorat. At quis perfecit? nam neque Urbanus, nec alius nominatim refertur. Fecisse tamen, si opus erat, Urbanus credendus omnino est; qui Romanam reuersus CAPITA APOSTOLORVM quæsitæ, & in Sacello Sancta Sanctorum inuenta in maiore ara Basilicæ Lateranensis venerabunda totiùs populi celebritate collocauit. Idem cum in Vaticano sibi sedem delegisset, propinquum templo palatium partim collapsum, partim propediem collapsurum restituit, instruxitque hortis & viridarijs: tum in Galliam iterum reuersurus, si per mortem licuisset, nauigauit.*

S. Pancratij caput sudore ac lacrimis manas

Capita Apostolor. in ara Basilicæ Later. reposita.

Ædificia Romana post reuersionem Pontificis
è Gallia. Cap. IX.

*Citata Epi
stola ad Vr
banum V.*

*Ad eūdem
lib. 9. simil.
Epist. 1.*

*Misera Vr
bis cōditio
absente Pō
tifice
Pontifex
redit ad Vr
bem.*

*Ex nobili
familia de
Sanguineis,
que defe-
cit.
Aedes Se-
natoris in
Capitolio.*

Platina.

*Martinus
V. Urbem
restaurat.*

VO in statu res forent vrbanae scripsit ad Pontificem Franciscus Petrarcha: *Iaceni domus: labant mœnia, templa ruunt, sacra pereunt, calcantur leges. & paulo post: Lateranum humi iacet, & Ecclesiarum mater omnium tectō carens ventis patet, ac pluuijs. Et Petri ac Pauli sanctissimæ domus tremunt: & Apostolorum quæ nunc Aedes fuerat, iam ruina est, informisque lapidum æceruus, lapideis quoque pectoribus suspiria extorquens.* Idem alio loco: *Romam longa suorum Pontificum, ac Principum absentia extenuatam, & attritam, ac pœne consumptam dolens fateor. cuius vastitas &c.* Idem ad Clementem VI.

*Quot sunt mihi templa, quot arces
Vulnera sunt totidem. crebris confusa ruinis
Mœnia reliquias immensa, & flebilis Urbis
Ostentant, lacrymasq. mouent spectantibus.*

Idemq. Benedicto XII. inculcauerat. Gregorius igitur XI. Urbani successor Auenione Romam rediens secum speciem tulit, & salutem Urbis, Anno MCCC LXXVI. *Mœnia, inquit Platina, & Basilicæ, & publica, ac priuata ædificia ubique ruinam minabantur. Quæ certe magna ex parte restituit; ut turris suo iussu ædificata ad S. Mariam Maiorē indicat.* Sed duos post annos intempestiua morte sublatus, multa, quæ cœperat, absoluerere non valuit. Venerat cum eo Romam Petrus de Luna Hispanus Cardinalis S. Mariæ in Cosmedin, qui postea Antipontifex Benedictum XII. se appellauit. Hic cum habitaret in Aedibus S. Apollinari propinquis ad Turrim vulgò sanguineam easdem suo sumptu magnifice instaurauit. Urbanus VI. Gregorij successor varijs perturbationibus distentus nullum lapidem mouere potuit. Bonifacius IX. propensissimus ad excolendam ædificijs Urbem fuisse dicitur. *ÆDES Senatoris in Capitolio: nonnulla, in Vaticano, vt eius stemma demonstrat: alia alibi, præsertim in Adriani mole construxit, quam tutissimam reddidit.*

Nec tamen diu afflictæ Ciuitas satis se ex præterito malo recreauerat. Cum inter dissidia schismatis iterū discedente Pontifice carere coacta est. Et Martinus V. celsi generis Columna, tandem reuersus *adeo disruptam, & vastam inuenit, vt nulla Ciuitatis facies in ea videretur. Collabentes vidisses domos, collapsa templa, desertos vicos, cœnosam & oblitam Urbem. Quare permotus Pontifex optimus animum ad exornandam Ciuitatem adiecit. Porticum S. Petri iam collabentem restituit; & pavimentum Lateranensis Basilicæ opere vermiculato perfecit, & testudinem ligneam eidem templo superinduxit: picturamq. Gentilis, opus pictoris egregij inchoauit. Aedes præterea ad duodecim Apostolos restituit, ubi & an-*

THIS PAGE IS LOCKED TO FREE MEMBERS

Purchase full membership to immediately unlock this page

Know Your Bible

Forgotten Books' Full Membership provides unlimited access to more than 28,000 volumes of Christian literature for \$8.99/month

HOLY BIBLE

Continue

*Fair use policy applies

*Templum
S. Mariae su-
pra Miner-
nam.*

magnificentia excitandis peramplis ac pulcherrimis Ædibus omittenda est: quas Farnesianis propinquas, Romæque semper laudatas, nuper Cardinalis Bernardinus Spada magno coemptas miram in speciem composuit. Ioannes de Turrecremata Templum S. MARIÆ supra Mineruam cameravit, texitque media testudine cui exædificando alij quoque Romani Principes impendium fecere. Nam odæum, postea refectum, Sabelli: arcum fornicemque aetæ primariæ imminentem Caietani: Templi faciem Vrsini posuere. Idem porro Ioannes atrium, quod claustrum, vocant à fundamentis conditum picturis illuminavit. Nunc vero exornato Secretario, magna, vt dicebam, & eleganti absoluti operis fabrica Cœnobium augetur. At Scarampus CAMPVM FLORÆ, quod nomen à Flora Pompeio cara non duxerim, neglectum atque in equorum pascua herbosum ac viridem lapidibus strauit, solo vtique foecundiore, vt in eo deinceps nundinæ mercimonia depascerent, & florent siliceo in Campo forum Floræ. Ædes idem iuxta Basilicam S. Laurentij in Damaso magno sumptu absoluit.

*Campus
Flora.*

*Cœnobium
Turris Spe-
culorum.
A speculis,
vt aiunt,
Turri im-
positis.*

Eiusdem Eugenij beneficio fundatam ab se Oblatarum Virgini Matri familiam FRANCISCA Romana sanctitate celebris coegit in ædes prope Capitolium institutas. TYRRIS SPECVLORVM Cœnobio nomen est: quod loco ante impositum conseruauit: Turrita nempe altitudine, ac securitate Virtutum, quarum fulgor tamquam speculo repercussus longius funditur, & propagatur illustrius. Hoc sane vt inclusa Annunciatae Virginis, ac perornata Ædes nobilitauit: ita magnopere auxit non minus virginalis præstantium sceminarum, quam adepti iam coniugio soluta nobilitas.

*Ædes Pon-
tificia in
Esquilijis.*

Iam vero Nicolaus V. Eugenij successor ædificauit magnifice ac splendide: oblata quoque pecunia multos iu Vrbe ædificantes iuuit. Ipse quidem ÆDES pontificias in Esquilijis prope Basilicam Maximæ Virginis condidit; quæ aliquot ante annis, desertæ iam ruinosisque parietibus, priuatas in domos non sine ciuili cultu conuersæ sunt. Templum S. STEPHANI in Cælio monte, noua ædificatione restituit. Hoc summotis Eremitis è Pannonia olim Romam profectis, eiusque redditus Collegio Germanico & Hungarico tradidit Gregorius XIII. Tum vero circumductis pictura innumeris martyrum triumphis excultum est: vt introeuntium obtutus alliciat, & pascat Pietatem. S. THEODORI Ædes spherica inter Capitolium & Palatinum in veteri Romano foro, eiusdem Nicolai opus est: PANTHEO quoque plumbeum operimentum, quod septingenti post restitutionem anni consumpserant, restitutum: ÆDES Pontificiæ Vaticanæ sumptuosis operibus amplificata: Inchoata ad caput Basilicæ S. PETRI perampla & circumflexa testudo: PONS Miluius instauratus: Vici Urbis fere omnes lapidibus strati: BIBLIOTHECA Vaticanæ ab eodem viro multarum litterarum, & litteratorum studio mirifice aucta: Urbis Leonianæ refecti muri. Demum Nicolaus, vt sepulchri monet Epigramma:

*Templum
S. Stephani
Rotundum.*

*Ædes S.
Theodori.
Cætera ope-
ra Nico-
lai V.*

Restituit mores, mœnia, templa, domos.

Idem

Idem AQVAM-VIRGINEM multo ante dilapsam, mutato nomine Triuiam Vrbi reddidit. Id docet Fonti addita Inscriptio:

*Aqui Vir-
ginis du-
ctus resti-
tutus.*

*Nicolaus V. Pont. Max. post illustratam insignibus
monumentis Vrberem, ductum Aqua Virginis vetustate
collapsam sua impensa in splendidiorum cultum restitui
ornarique mandauit. Anno Domini Iesu Christi MCDLIII.*

Cui deinde rursus restituendæ ducendæque Sixtus IV. plurimum opis ac sumptus contulit. Latinum Vrsinum, Philippum Calandrinum, Nicolaum de Cusa Germanum præter cæteros, Nicolaus dixit Cardinales. Latinus templum S. SALVATORIS cognomento in Lauro inter egregia Romæ opera visendum fundauit: cœnobium templo adiunxit. Philippus Calandrinus ÆDES ad S. Laurentij in Lucina, quas Ioannes Morinensis Cardinalis ante ampliauerat, auxit. Auctæ etiam ornataeque sunt à Ioanne Baptista Cibo, postea Innocentio VIII. & Georgio Costa Cardinali Lusitano: vnde & propinquus arcus Flaminiae viæ impositus Portugalliae cognomen assumpsit. Sed paucis ab hinc annis Michael Perettus Sixti V. nepos Venafri princeps munificè ædificare aggressus, earumque parte absoluta, aliam morte præuentus imperfectam reliquit.

*Templum
S. Saluato-
ris in Lau-
ro.
Aedes ad
S. Laurētij
in Lucina.*

Callixtus III triennalis Pontifex quòd pecuniâs in vsum Turcici belli contraheret, exiguos in ædificando sumptus fecit. Restituit tamèn diruta Urbis mœnia, & S. PRISCÆ in Auentino templum: Quod Clemente VIII. Pontifice rursus instauratum ornauit Benedictus Cardinalis Iustinianus: cuius, & Crescentiorum aedes spectantur prope Pantheon, ac Thermas olim Alexandrinas. Pius II. Turcico item bello adornando intentus ædificandi tamen studio delectatus, SCALAS Basilicæ Vaticanæ vetustate dilapsas renouauit: ad eas simulacra marmorea SS. Petri, & Pauli, quæ visuntur, imposuit. Aream pro templi foribus sternere parabat: porticum, vnde Pontifex populo benediceret, inchoauit. Paulus II. Ædes adhuc Cardinalis ad S. Marci, amplissimas extruere cœperat: quas deinde cum Pontifex ædificaret ex Amphitheatri ruinis (vti postea Raphael Riarius & Alexander Farnesius fecisse dicuntur) statuas veteres tota Vrbe conquisitas eò transferendas curabat: absolutas solemnibus ludis, cursu præsertim in subiecta via datos Bachanalibus ferijs insigniri voluit. Oliuerius Carafa à Paulo dictus Cardinalis religione ac munificentia insignis templum S. LAVRENTII extra muros laqueato tecto picturis, & auro exornauit. Maiorem partem Templi Virginis ABARA COELI: IN AEDE SS. Siluestri & Martini multa restituit. Canonicis Regularibus COENOBIVM struxit: quibus è Lateranensi Basilica translatis Sixtus IV. templum ædificauit: quod Magnæ Virgini ARBITRÆ PACIS dicatum, nec plane absolutum Innocentio VIII. perficiendum; reliquit. Ei nuper Riualdi apsidem, cum Ara principe adiecerunt egregijs picturarum & marmorum operibus instructam. Verum Sixtus monumentis publicis reparatis aut extractis totam Vrberem excoluit. Nam (quæ si. sius narrat Onuphrius) vt eam à situ cœnoque vindicaret vias munit, & lateribus strauit: porticus ac mœniana quæ deformia;

*Templum
S. Priscæ
restitutum,
& ornatum.*

*Quisdam Pij
II. opera.*

*Palatium
S. Marci.*

*Templa S.
Laurentij
extra mu-
ros, ab Ara
Coeli, S. Ma-
ria de Pace*

trabi-

*aque Ro-
mæ, Sa-*

de vero exor-

de: Silice in

regni Maeri

*re aut non
conugio*

*de pheri-
quidam Ni-
quod
ÆDES
ad ca-
Marius
LCA
publico*

*Nosocomiū
S. Spiritus.*

*Aedes S.
Mariae Populi.*

*Basilica S.
Petri.*

*Et S. Ioan-
nis, & Pa-
latium.*

*Aliæ Aedes
sacrae.*

*Muri Urbis
Aqua Vir-
go.*

*Statua M.
Aurelij Im-
peratoris.*

*Aedes Pon-
tificiae.*

*Prætoriano-
rum, alio-
rumque.*

*Bibliotheca
Vatica-
na.*

*Sixtus V.
Bibliotheca
Vaticana con-
struit.*

trabibusque nixa, ac fere continuata prostabant. ē domorum parietibus vicosque inobscurabant, deiecit. PONTEM veterem Ianiculensem pridem ante disiectum, quem ruptum dicebant, publicæ commoditati, decorique à fundamentis Tiburtino lapide restituit, suoque nomine SIXTVM vocari iussit. Nosocomium S. SPIRITVS obsoletum ac sordidum, ac vetustate pœne collapsum vsque ad solum diruit, & pulcherrimis ædificijs in meliorem, amplioremque formam ampliavit. Pueris expositis puellisque, quas nobiles dotavit, sedes in eo habitandas impertijt. Nobilibus quoque seorsum à promiscua plebe loca idonea decentique apparatu attribuit. Nobilem Ædem S. MARIAE POPULI cognomento, ad muros Urbis, & eiusdem nominis Portam, cum Cœnobio ordini Augustinianorum posuit à fundamentis. Ædem quidem ante Virgini conditam constat à Paschale II. repurgato expiatoque loco, quem funestare credebantur cineres Neronis. Sed iam pœne defecerat; nisi ē suis quodammodo cineribus & ipsa resurrexisset. Basilicam D. Petri in Vaticano idem Sixtus marmoreis, & vitreis fenestris illuminatam, tum sinistro latere corruentem noua parietum soliditate firmavit. Basilicæ quoque Constantinianæ latera stravit: Palatium Lateranense ruinosum resarciuit. Multas per Urbem sacras Ædes vetustate labefactas sub annum Iubilæi MCDLXXV. reficiendas curauit. Muros item Urbis, multis locis temporum iniuria collapsos. Ductus AQUÆ VIRGINIS pœne contractos perpetuo fornice à monte Pincio ad Triuij fontem cum aqua perduxit. Cloacas Urbis repurgauit & substruxit. M. Aurelij statuam, æn eam equestrem & olim inauratam humili ac sordido loco iacentem in area Lateranensi augustiore loco reposuit: quam postea Paulus III. in area Capitolina, pulcherrimaque basi parij marmoris, collocavit adhuc ferentem spiritus inusitatae artis. Ædes Pontificiæ in Vaticano deductis amplissimis porticibus ab eodem Sixto renouatae. Prætorianis Heluetijs Pontificis, & Palatij custodiæ ab eo primum delectis: magistratibus insuper, alijsque aulæ munera obeuntibus, sedes quibus commode habitarent, conditæ. BIBLIOTHECA VATICANA toto terrarum Orbe celeberrima aduectis ex omni Europa voluminibus constituta; certi prouentus, vnde emerentur libri: custodes & librarij Græci, Latini, Hebraici alerentur, designati. Opus sane dignum Pontifice; ac religionum magistro: successoresque Pontifices strenue permouit, vt pro se quisque eius dignitatem augerent. Neque ante illum Benedictus III. Martinus V. Nicolaus V. Pius II. Bibliothecæ parandæ curam deposuerant. Sed eos operis instruendi voluntas, non peracti laus fuerat consequuta. Tentatum ergo à pluribus fecit Sixtus IV. exactoque post seculo, quasi ex integro redorditus iterum perfecit Sixtus V. Nam quâ Ædium Pontificiarum longissimum atrium Collis Vaticani modicè decliuis duo veluti cornua committit, nouum ipse ædificium, quo atrium diuideret, deduxit. Hic præter Bibliothecæ immensum Conclauē, cuius fornitem lateritiæ pilæ ē medio surgentes sustinent, alia subeunt minora libris item referta. Tum librarijs & custodibus, ipsique Bibliothecæ Præfecto Cardinali idoneos cubi-

THIS PAGE IS LOCKED TO FREE MEMBERS
Purchase full membership to immediately unlock this page

Get Smart

Over 2,000 years of
human knowledge in
797,885 volumes

Instant access
\$8.99/month

Continue

*Fair usage policy applies

Cancellaria Palatii.

Per idem tempus Raphael Riarius PALATIVM, quod postea v̄ sui fuit Vicecancellarijs Cardinalibus, inchoavit: cuius siue amplitudinem, qua etiam templum S. Laurentij per amplum amplectitur: seu peristylum, duplici porticu: ingentes aulas, ac cœnationes: seiunctos cubiculorum ordines, illustria multorum Principum domicilia, pluresque contignationes: seu pulchritudinem spectes, & quadratos lapides v̄ndique ambientes: interiores picturas: lucentes versicolori marmore parietes: splendida successorum Patrum additamenta; iudicabis, etiam in antiquo patriarum domorum luxu vix aliquid fuisse vel ædificatione magnificentius, vel ornatu sumptuosius. Eodem Pontifice sub Capitolio, in finibus olim fori Romani, cum quotidie imago magnæ Virginis exiguo in sacello rebus admirandis celebraretur; honestis ciuibus curantibus, ampliatur; posteaque in celebris templi formam redactum CONSOLATRICI Marti dedicatum est. Eius porro Apsidem Alexander Cardinalis Riarius Bononiensis, & principem aram operosius ornata, illustre tamquam solium parauit, v̄nde Regiæ effigies sublimior fulgeret. Nosocomium templo adiunctum piorum eleemosinæ posuerunt.

Aedes S. Mariae de Consolatione.

Aedes S. Petri in Montorio.

Circa hæc tempora Ferdinandus & Isabella Catholici Reges nobile templum S. PETRI in Ianiculo, Montorium nuncupant, vbi vetusta Aedes antea colebatur, posuerunt. Fratrum quoque è S. Francisci familia refectum Cœnobium: impluuioque in medio Apostolorum Principi eo loci, quo Cruci affixus dicitur, insigne Sacellum excitatum est. Sed multorum incussu annorum inclinatum editi collis, emotumque solum, superstructa ædificia iam deuoluere videbatur. Cum Philippus III. Hispaniarum Rex ad solidam profunditatem egesta humo, iactisque fundamentis, sustinendæ moli murum validum circumegit, areamque præ templi facie complanatam laxauit. Ad eam postea corruata è fontano proximoque castello PAVLA aqua in salientem emerfit. Sed, vt rara est sine detrimento vtilitas; Aqua eadem, quam Paulus V. XXXV. ab milliario in proximum collis supercilium perduxit, postquam pulcherrimum in fontem è fornicato specu sese aperuit, iterum occultat sese, structiles subter canales humore subeunte. Verum oblatis cuniculis furtim egressus, subterraneos meatus sponte sibi fecerat: diuque inter angusta terrestrium venarum pertinaci fluctu eluctatus, inferiorem collis partem, obiectamque munitionem impulit, magnoque fragore, ac terrore traſiberinæ vicinæ dissecit: imminente vtique Cœnobij ruina, nisi Urbani VIII. beneficentiâ subuenisset. Ille aquam suis redditam finibus coerceri, ducique murum longo tractu directum iussit, oneri ferendo parem: stetitque immobilis mons; vt constaret, quo auctore, loci religionem stabiliret securitas.

Aedes S. Atrium Innocentij VIII. eius opera.

Iamvero Innocentius VIII. Sixti successor Palatio Vaticano alterum & ingens PALATIVM addidit, porticu præsertim visendum. Quod postea dirutum partim pronam, & frons Basilicæ Vaticanæ occupauit: partim in aream ante templum subsedit: minima eius parte Aedium pontificiarum vestibulo relicta. Idem hortis Vaticanis villam, vulgari PVLCRUM

Templum
Virginis
Lauretanae
Romae ere-
ctum.

templum, quod Virgini populorum Patronae Sixtus IV: eius patris ad portam Flaminiam dicauerat, sacellis, aliisque operibus auxit: tectum Esquilinae Basilicae nouis trabibus compegit: Turrim noua molitione firmavit; Cum aere publico Populus Romanus Magnae item VIRGINI LAVRETANAE testudinatum pulcherrimumque templum in foro olim Traiano excitabat. Idem Pontifex Arcem ampliavit. VIAM IVLIAM longissime ad lineam iuxta Tiberim directam aperuit. Palatium in ca Julianum cum Aede S. Blasij geminaque Turri extruere coeperat, longe maximum: destinaueratque magistratibus, vt in eo ius dicerent, publicisque muneribus fingerentur. Eam porro viam fertur Pontifex super pontem, quem a flugio deiectum, eidem rursus cogitabat imponere, ad Vaticanam vsque Basilicam ducere voluisse. Alias idem vias aut iam stratas produxit, aut nouas direxit, prolatauit, strauitque lateribus; aut plateas ampliavit. Cloacas substruxit: officinam cudendae pecuniae parauit, Aedes Nicolai V. apud Basilicam Liberianam insertis valuis ac fenestris absoluit. Capitolas autem Senatoris, & Conseruatorum quos vocant, quae iussu sumptuque Bonifacij IX. Martini V. Sixti IV. Innocentij VIII. erectae vel auctae fuerant, ipse picturis illuminandas curauit. ANIENIS in Tiberim influentis alueum nauigabilem fecit. Aeneum elegantissimumque Sixto patrio TVMVLVM in Basilica Vaticana, fusili opere Antonij Pullarij insignis ea tempestate magistri posuit: cuius artificio ex aere item elaboratum Innocentij VIII. sepulchrum in eadem Basilica celebratur. Sed quod operibus praestat vniuersis, Iulius nouum S. PETRI templum veteris parte disiecta, ad Bramantis exemplar, illius & consequentium temporum clarissimi architectoris, aedificare aggressus est, primumque lapidem his verbis notauit:

Sepulchrū
Sixti IV. &
Innocentij
VIII.

Templum
S. Petri.

*Iulius II. Pont. Max. Aedem D. Petro dicatam
vetustate collabentem in digniorem amplioremque*

formam vt erigat, fundamenta iecit. Anno Christi MDVII.

Palatium
Pontificum
auctum.

Eodem tempore PALATIVM Pontificum auxit longissimis, ornatissimisque porticibus, & ambulacris: iunxitque duos Vaticani colles, continuato per valliculam interiacentem aedificio. Aulas vero, Conclauia, & cubicula ab alijs, praesertim Nicolao V. extructa: & Sacellum Sixti patrii picturis ornauit admirabili felicitate. Tunc enim post aurea illa tempora, quibus cum stante imperio Roma omnium domina bonis disciplinis & artibus stationem praebuit, e misero puluere sepulcorum operum atque opificum, sculpendi, fundendi, pingendi peritia refluera. Nec paulatim, vt ferme fit in humanis, fastigium tenuit: sed cum celerime in summo stetit, retro deinde prolabi visa est, velut in rhinam reuoluta: Nos quidem in tanta opificum turba pingendi magistros inuidere illi aetati possumus, aequales videre non possumus. Conduxerat iam Pontifex non ignobiles, operamque suam strenue liberali Principi locauerant. Cum lumina illius aui superuenere RAPHAEL SANTIVS Vrbinas, MICHAEL ANGELVS BONAROTA Florentinus: ille Pictor incomparabilis & insignis architectus: hic sculptor pictorque, & Archi-
tectus

THIS PAGE IS LOCKED TO FREE MEMBERS

Purchase full membership to immediately unlock this page

Know Your Bible

Forgotten Books' Full Membership provides unlimited access to more than 28,000 volumes of Christian literature for \$8.99/month

HOLY BIBLE

Continue

*Fair use policy applies

manumque plastrarum veterum commendabat assidue. Iamque prodigiosa illas semihominum, monstrorumque figuras & habitus rubricâ retulerat in membranas; sed materiam, quâ formarentur, odorari non poterat. Calcis addendum aliquid constabat. Sabulum pulvisque puteolanus ruber & paulo crassior reiciebatur. Contudit lapidem tiburtinum; lieuebat calci permixtus; nec figurata læuigabat. Marmoris contusi candidum & cribro excretum puluerem macerata cū calce subegit ac molliuit. Hunc vero formando læuigandoque habilem expertus,prehendit; non alium intrita vsum fuisse veteribus plastis, quam temporum obliuio ex officinis remouerat. Nam ad eam diem mixtura nescio qua è gypso calce, pice & cera reliquata, contritoque laterculo parietes lenerant. Hoc tristi temperamento elaborabant inæquale tectorium; vt auri braeteolas super inducerent. Igitur receptum vetus, germanumque **MARMORATVM** ad Leonis porticus primò traductum est. Id, præter tænias & astragalos, mutilata fictaque hominum, & animantium specie vtinens figurauit: eiusdemque generis monstrosas effigies subinde interpositas; (quod faciendam Titianæ cryptæ docuerant); tum per ramos arbuscularum errantes Simias, Cercopithecos, Pauones, Psittacos, aliasque Indicas aues idem; alijque artifices colorarunt. Equidem de veteris marmorati inuentione hæc, quia referuntur ab alijs, referre volui. Sciebam enim eius apud Vitruuium fieri mentionem, quamquam læuigandi causa, non figurandi; mirorque traditam ab ædificandi magistro tectorij rationem tam diu ædificatores latere potuisse. Ad hæc in ruinis templi Pacis, eiusque fornicum cauis multa è marmorato calata visuntur; à quibus idem artifices, modo aduertissent, exprimere poterant. Nisi obstabant rudibus seculis hæud meliora ingenia: vel potius agendi voluntas antea mercedis expers; quam tum Pontifices vberrime ingerebant. Vtuli documento; plurimum valere opes Principum alendis bonis artibus. Cæterum ad exaggerandas Leonis porticus accessere Raphaelis manu depictæ imaginés. Quod sanè opus tot admirandis compositum inter pulcherri-
ma, quæ vnquam, Roma numerabat. Nec eo secus architecturæ consultus Vaticanæ fabricæ Bramante vita hincto, præerat Urbinas; & cum Leoniana in Vrbe domum sibi illo architecto parasset; alteram ipse hæud longe; marmoribus; & marmoratis operibus distinctam Aquilano Cui magister lineauit ac struxit. Multa quidem Bramantes in Vrbe fuerat molitus. Nam & templum S. IACOBI Hispanorum & Vicecancellarij **PALATIVM**; & Templum; quod Regina Virgini cognomento **ANIMA** Germani magnifice struxerunt; cum cœtu magistrorum ipse omnium magister descripsit. Palatium in via Iulia, à Iulio Pontifice Iulianæ religioni dicatum. Aedes Adriano Cardinali in Ciuitate Leoniana, imperfectas: Aediulam ad D. PETRI in Ianiculo; rara artis subtilitate. Sed tum se ipse altior est visus; cum totius Palatij Pontificij Ichnographiam; vt noua cum veteribus, plurimaque inter se pugnantia componeret; & Basilicæ Vaticanæ admirabilem formam exposuit; cuius ædificij, quod caput est omnium, procuratione defecit. Nam ultra plus audere non
deciuit

*Marmorati
conficiendi
inuentio.*

*Marmoratum
traditum
primo
ad Porticus
Leonis*

*Lib. 7. c. 3.
c. 6.*

*Fabrica à
Bramante
architecto
lineata.
vbi S. Petrus
dicitur
Crucifixus.*

decuit machinatorum Principem. Per eadem tempora Fatius Santorius, quem ante in vtraque fortuna perpetuum comitem Iulius Cardinalem renunciauerat, AEDES S. Sabinae in Auentino quas Eugenius II. Honorius III. Honorius IV. incoluerant, primum à Cardinali Montis regalis, tum à se instauratas hortorum eleganti amœnitate præcinxit. Idem Domum S. ANTONII in Esquilij collabentem cum Aede S. Andreae, renouato in ea pavimento tectoque: insuper Nosocomium, & horrea, aliaque restituit. Aedes in Via lata à Gabriele Agriensi Cardinale inchoatas, ipse atrio, porticu, aula, conclauibus, viridarijs, statuis instructas eximie perfecit. quas postea Iulius Pontifex Francisco Mariae fratris filio, haud iniqua Sanctorio conditione proposita, addicendas curauit: deinde à Petro Card. Aldobrandino in genti fabricæ accessione productas. Leo X. cui Populus Romanus cum statuam in Capitolio dedicaret, ab eo Restitutam, instauratamque Urbem inscripto elogio confessus est, GYMNASIVM ROMANVM, quod Sixtus IV. nouum vectigal commentus in salaria professorum fundauerat, accitis vndique viris doctissimis instaurauit auxitque. Quare illius velut auctoris memoria quotannis funebri laudatione, frequenti Principum, doctorum, auditorumque conuentu, in eius Aula Gymnasij celebratur. Basilicam Vaticanam (scribit Onuphrius) miro artificio à Iulio II. inchoatam, perficiendam quantum in eo fuit, magno animo suscepit. Palatium Vaticanum triplicibus longis, & præaltis porticibus eximia structura, auratis laquearibus, egregijs, nobilissimisque operis picturis splendidissimum fecit. Deiparæ Virginis Aedem, cui Cardinalis præfuerat in monte Coelio à fundamentis pœne refecit, & laqueari aureo exornauit. Lauacrum Constantini Lateranense ruinam minitans restituit, laminis plumbeis tectum reparauit. Pyrgorum portu, cœno & saxis repleto, publicæ commoditati purgato, oppidum muro cingere cœpit. Arcem montis Flasconis: Corneti Cardinalis Vitelleschi, & in multis patrimoniij oppidis per amplas aedes vel restituit, vel à fundamentis edificauit. Mantianam Villam corruata aqua elegantiori edificio exornauit. Romæ S. Alexij caput argentea theca clusit. aula è Belgis serica, auroque intertexta quinquaginta aureorum millium Sacelli Pontificij ornamento coemit. Eodem tempore Ioannes Saluiatus sororis Leonis X. filius, & ab eodem dictus Cardinalis aedes apud S. Spiritum in Saxia à fundamentis erexit. Ioannes Dominicus Cardinalis de Cupis aliquanto post magnificam DOMVM ad Circum Alexandri, seu forum Agonis: Idem S. HONVPHRII templum in Vaticano Colle extruxit. Sequuta Clemente VII. Pontifice Borbonici exercitus irruptio, ac direptio est. In ea etsi militaris furor in corpora fortunaque Ciuium potius, quam in tecta grassatus demoliendis exurendisque edificijs temperauit; tanta nihilominus hominum strages, calamitas, & fuga, cum deserere iacentem patriam, præreptisque bonis summam egestatem vix emendicata stipe tolerare cogerentur, miseram quoque domorum solitudinem stragemque congeffit. Paucis post annis Tiberis

Aedes ad S. Sabinae aucta.

Opera Leonis X.

Leo X. Gymnasij Romani tamquam fundator laudatur.

Templum Virginis, cui à Naticula cognomen.

Aedes Iohannis Card. Saluiati. Et Dominici Card. de Cupis. Romæ calamitas, & direptio An. 1527.

Inundatio Tiberis.

ur. Valido-
mors. Cre-

romana, im-
matur. Sed

inundatio accessit, qua nulla fuerat ad illam usque diem altior, & violentior. Quae sane ut cenosam & sedam Urbem relinquit: sic residente, rursus alueo prolapsa tecta recurrentes in aquas trahit. Nec illi Pontifici per temporum difficultates damnum resarcire licuit, & quod unduntaxat statuae SS. Petri, & Pauli in ponte Aelio positae spectantur.

Ædificia Urbis post Clementem VII. praesertim
Templum Vaticanum. Cap. X.

Roma ex
calamitate
refloruit

ANTIS calamitatibus defuncta Ciuitas, iisdem pulchrior pristinam deformitatem, ut olim incendijs; decoxit. Nam deinceps affluente rerum copia opes magnae floruerunt, in sedique cura ædificandi Romanos Ciues, ac Principes viros. Tum architectorum ars exquisita: & nouorum hominum, quibus abundat Roma, adeptas aut inuectas fortunas, & translatos aliunde; seu recens editos familiae titulos ostentare cupientium voluntas, expansa noui ædificij tamquam fronte depro-

mitur. Nondum ex humanis sublato Clemente id coeperat. Eiusque rei argumentum adhuc extat in foro praesepis Iudaeorum. In domus enim tunc extructae fronte sic legitur:

Vrbe Roma in pristinam formam renascente Laurentius Manlius caritate erga patriam has aedes suo nomine Manianas pro fortunarum mediocritate ad forum Iudaeorum sibi posterisque suis à fundamentis posuit. Clement VII. P. XI Cal. Aug.

Calx muro
inducta li-
teras se-
xit.

Noua in
Urbe mu-
nitiones.

At Paulus III. Pontifex, ut salubritatem, & pulchritudinem Vrbi quaereret; cenosas & stagnantes passim in Vrbe aquas exsiccauit, discreuit insulas, direxit vias, strauitque, in ea praesertim parte, quae Populi dicitur. MVROS, & validas In Auentino, versus portam Ostiensem munitiones duxit. LEONIANAM Urbem nouis mœnibus & propugnaculis obstrui mandauit, curante praesertim Antonio Sangallio architecto. Ad quo cum Bonarota vehementer dissentiret, formamque mœnium longe dissimilem proferret, opus est intermissum; ut Porta S. Spiritus, quae lapidibus tiburtinis firmiter obsepta surgebat, cessante ædificatione, semiperfecta hodieque sit. Cæterum propter instructam, & ornatam Urbem, statuam Paulo posuit Populus Romanus in Capitolio, cui subscriptum est:

Paulo III. Pont. Max. quod eius iussu, auspicijs, atque ære conlato Urbem situ & diuerticulis viarum deformem, & imperuam, disiectis male positis ædificijs in meliorem formam redegerint: vijs areisque cum veteribus directis, & ampliatis, tum nouis constitutis auxerint, ornauerintque, Latinus Iuuenalis Manuetus, Hieronymus Maffeus, Curatores viarum, Vrbe instaurata, officij, & memoriae ergo statuam in Capitolio optimo Pontifici PP. Anno Christi MDXLIII.

THIS PAGE IS LOCKED TO FREE MEMBERS
Purchase full membership to immediately unlock this page

Get Smart

Over 2,000 years of
human knowledge in
797,885 volumes

Instant access
\$8.99/month

Continue

*Fair usage policy applies

que, aut etiam penicillo insistentis colorarunt. Nihil certe magis Romæ celebrant iuniores picturæ competitorum & imitari conitudent, quod sua raritate allicit, & ab imitatione deterret. Cæterum ad eos hortos limonijs, malisque medicis semper virentes, ex alteris hortis in citiore fluminis ripa consitis cymbula trajicitur, quos cum palatio iungit immanis ARCVS viæ Iuliæ impositus. Additi sunt nuper, constrata filicibus ante ædium fontem platea, salientes vberimque FONTES: in quibus non satis mirabere siue aquarum è Ianiculo labentium copiam, siue recipientium lacuum magnitudinem & formam: tum circumiectorum ædificiorum sublimitatem, & pulchritudinem.

Cum ergo Farnesiam structuram vrgeret, VATICANÆ quoque BASILICÆ curam Pontificis mandato, inierat Michael Angelus, quam, ut dixi, fundare ac struere cœperat Iulius II. In ea quidem Balthasar Leone, X. iubente, à Bramantis, & Raphaelis inuentis multa detorserat: quod putaret immenso ædificio solidiorem compagem opus esse. Itaque longiorem formam in quadratam verterat, facellis & apsidibus quatuor, totidemque portis sibi mutuo respondentibus. Hoc ille exemplar tamquam facem operi faciundo præmisit, unde posteri curatores lumen acciperent. At Michael Angelus, quadrangulam figuram retinendam, nonnulla tamen in extremis mutanda censuit. Nam superiores magistri templi apsidem, transversamque ambulationem duplici flexerant hemicyclo. Alterum quæ columnis, quæ muro interstite distinguebant: alterum non intermissum extimi parietis flexu clausere. Hos ille semicirculos duplices ad simplices redegit, ut omnia liberiore, unoque visu oculi metirentur, & immodicis sumptibus parceretur. Hemisphærium in medio latissimum & alterum tamquam Cæli fornitem triplici ordine columnarum hiri voluerant. Quorum exterior perpetuis columnis circumibat: interiores duos parietum interstitio octo per intervalla seiungebant. Ille subiectos arcus, è quibus eminet immanis tholus, haud pati tam vastum pondus, quod alij quoque viderant, animaduertit: utque minori mole incumberet, extenuavit; duplicem tamen fecit, ut tholus exterior alterum includeret spatio, intercurrente discretum. Quippe maiestati Basilicæ consulebat, quæ extimi verticis sublimitate sit augustior. Intus autem propinquiora depresso ambitu ad oculos iucundius accidunt. Porticus templi, Panthei porticum, non eundem lapidem poscentibus columnis referebat. Hæc forma Pontificibus placuit, eaque super re constituto cœtui Cardinalium. Tum strenuè à Paulo III. properata ædificatio est. Exteriora templi cooperta sunt grandibus Tiburtini lapidis glebis, affabre in antas, capitula, epistilia, coronas, loculamenta, aliasque formas elaboratis. Structuram deinceps Iulius III. Paulus IV. Pius IV. prosequuti. Jamque ad eulmen nonnulla prouexerant, cum vita sancto Bonarota, magistri successores rursus decreta invertere studebant. Hæc agitantibus interdictum quidquam addere, vel adimere. Et quidam cum recusaret, munere submotus. Tanta eius viri, rebus iam perspectis explorata Prudentia.

Fontes ad
Aedes Far
nesiorum

Basilicæ
vaticanæ

Transver
sa ambula
tio uno ter
mino con
clusa.

Porticus si
milis Porti
cui Pan
theci.
Exteriora
templi S.
Petri.

. . . Iisdem ergo vestigijs Gregorius XIII. multa exire molitus CELLAM, in super. magnificentissimam in aedificandis marmoribus, in crustationibus, in ca-
 merato inauratoque ambitu, ac tholo, columnis, picturis, speciosis Or-
 gani tubis, musis, atque clarissimis operibus vix imitabilem fecit.
 dixtus VI. vastissimam duplicemque HEMISPHERII molem superstru-
 xit: qua quid latius, aut excelcius, aut potius cogitari fingique potest.
 At Clemens VIII. SACELLVM Gregoriano obiectum, & multa picto-
 rum, platarum, sculptorumque præcellentium arte decoratum, haud
 æquo tamen splendore perfecit: Eodemque tempore Angelorum Sancto-
 rumque lucentes effigies in tholi interiore camera vermiculato emble-
 mate coagmentandas curavit: tum icelatis è marmorato interseptis au-
 rum inducendam: tum variegato scilicet marmore sternendam pau-
 mentum: tum reliquos Cellarum parietes levigatis lapidum segmentis
 vestiendos: uniuersamque templi concamerationem in recto loricatam
 bracteis aureis distinguendam, atque eiusdem quadratos loculos in ferro
 rostrum auro illuminandos. quod cum: adimpleretur: tunc Paulus V. in
 . . . Deceperat centum post annos supremum lapidem Paulus V. impone-
 re, architecto Carolo Maderno. Quare pars inia veteris Basilicæ, quæ
 supererat, cum vestibulo diruta est. Tum curuata fundamenta immen-
 sam in altitudinem demissa: iamque ab humo extare paries cæperat, &
 compositis stereomatibus antaram bases locabantur, cum secunda & me-
 hora consilia interuenire. Quadripartitum templum ex præscripto Mi-
 chaelis Angeli paribus modulis angulisque finiebant. Huius autem a
 fronte Aedes altera, quod ille non iusserat, longe minor condebatur, ex
 qua maiorem in Basilicam per arcuatum parietis transitum pateret in-
 gressus. Ut olim Marcellus iubente Collegio Pontificum e Cella Virtu-
 tis in Templum Honoris aditum patefecerat. Minorem hanc Aedem
 porticus exterior excipiebat. Sed quatuor præsertim in Patrum cœtu ac-
 curatè discussa ædificationem interturbarunt, inuerteruntque placita
 Bonarotæ. Vnum, quod spatium quadratæ Basilicæ per se amplissimum,
 exiguum tamen censebatur capiendæ multitudini, quæ confluit ad inau-
 gurationem noui Pontificis, declarationes Sanctorum, solemnis Iubilæi
 expiationes: Quo sanè tempore tanta laxitas, vt vidimus, suis arctata
 finibus exundantem populum vix capit, quæ videtur posse capere gentes
 terrarum. Alterum, quod Odeo ad obeundam Psalmodiam, vel Secre-
 tario ad sacram supellectilem conseruandam in templo maximo locus non
 erat. Tertium, quod diruta porticu, in qua Romani Pontifices triplici
 diademate coronari solerent, & acclamanti Ciuitati salutari Crucis si-
 gno designare salutem, necesse erat alteram tantis parare cæremonijs.
 Quippe à porticu Michaelis Angeli id haberi non posse, quæ fastigio co-
 lumnis imposito, superstrui secundam non sinebat. Postremum, quod
 recentem Basilicam ambitum Constantinianæ veteris uniuersum com-
 plecti volebant, à S. Siluestro Pontifice consecratum. Quamobrem cum
 Templi vestibulum iam conderetur capax superioris porticus, placuit
 Pontifici, & Patribus, inchoatæ structure sublato interfecta, Basilicam
 pro-

Sacellum Gregorianum.

Tholis & sexto V. exstructus. Ornamenta Clementis VIII.

Paulus V. Basilicam absoluit.

Mutata Ichnographia.

Causa, cur id factum sit.

Bonarotæ Benedictionibus porticum comparat.

Basilica S. Petri producitur.

lumen ac-

ordie co-

ungebant. partam va-

exterior de maiestati

Porticus co- specte con- strata ædifica-

IV. Pius am. v. a. m. e. p. u. e. b. a. n. e.

produci, atque in eam spatium transferri, quod minor Aedes complectebatur. Ita medium Templi corpus transuersa brachia Crucis instar, quod priscis Basilicis vsitatum, longitudine excessit. Mox demoliti quod muri surgebat, retracta in rectum fundamenta iecere, effusi in priora sumptus non leui dispendio. Additæ sunt Cellæ vtrinque duæ: Odeum præterea, & contra, eiusdem magnitudinis & magnificentiæ Sacellum. Hunc enim locum Secretario destinauerant; verum postea suspensa deliberatione manendum in vetusto Sacrario, nec facile ex eo discedendum censuerunt. Gremio templi camera imminens plasticis modulis discriminata est in deuexas surgentesque secturas, vbi per lacunas fornicis erumpentes flores superbiam candoris, vt reliqua opera, auri fulgore commiscant. Ibi quoque fulget stemma Burgesium vermiculatum illustriori emblemate. Sic & Porticus exterior cameratur: & quinos aditus inter sustentantes fastigium immanes columnas aperit ad Orientem. Eadem minoribus alijs è maiore columnis, quæ veteris Basilicæ fuerant, ostia fulcientibus, sustentetur ornaturque: tum opere tectorio inauratoque admirabilis alteram habet porticum pari magnitudine superstructam. In ea extantibus mœnians soliti Pontifices, triplicem capere coronam, & plaudentem populum salutari precè, signoque lustrare. Explicatam latissime frontem Turres in angulis attollunt, ac terminant. Inter ornamenta templi picturæ postremum non habent locum, quibus aras instruxerunt conquisiti vndique Apellium scientissimi. Horum tabulæ arcuatæ, insertæque maculoso, calatoque marmori, fastigiato intercolumnio continentur. Omnem autem Pauli V. structuram designat exeunti laorsum obiecta inscriptio:

PAVLVS V. PONT. MAX. VATICANVM TEMPLVM A IVLIO II. INCHOATVM ET VSQVE AD GREGORII ET CLEMENTIS SACCELLA ASSIDVO CENTVM ANNORVM OPIFICIO PRODVCTVM, TANTÆ MOLIS ACCESSIONE VNIVERSVM CONSTANTINIANÆ BASILICÆ AMBITVM INCLVDENS CONFECIT, CONFENSIONEM B. PETRI EXORNAVIT, FRONTEM ORIENTALEM ET PORTICVM EXTRVXIT.

Iam vero Gregorio XV; rerum potiente ODEVM tectorio loricari, ornaturque cœptum, concameratione asperatoreumatis, & loculis sigillatis inauratisque succedente Urbano VIII. resplenduit. Tunc quoque indita nobilis materiæ subsellia, sed nobiliore scalptorum artificio elaborata. Odeo Cella obiecta plastarum æquales formas splendoremque sortita est. Caterum plurima in templo spirant Urbanæ munificentiae argumenta. OPVS Musium Iotti olim pictoris Florentini, cuius sacras imagines in atrio ante veterem Basilicam populus venerari, solebat, dirutis parietibus integrum nihilominus conseruarant, ædiumque Pontificiarum muro extimo commiserant. Id Urbanus templo, eidemque sero, vbi semper fuerat, loco reddi iussit, apertis ex vtroque latere fenestris, quæ paries auersas à fronte Basilicæ intra arcuati fornicis curuaturam altissime expanditur. Mirum, ibi duris è lapillis exprimi humorem aquæ:

& im.

Extensa in forma Crucis.

Pars templi à Paulo V. addita.

Ex Additione ad Ciacconiū

Ara tabulis pictis insignita.

Odeum Gregorio XV. ornari cœptum.

Opera Urbani VIII. in eadem Basilica.

THIS PAGE IS LOCKED TO FREE MEMBERS

Purchase full membership to immediately unlock this page

Know Your Bible

Forgotten Books' Full Membership provides unlimited access to more than 28,000 volumes of Christian literature for \$8.99/month

HOLY BIBLE

Continue

*Fair use policy applies

Moles Aenea tumulo Apostolorum superposita.

Capitula ex Ionico & Corinthio genere composita.

Cum epistilio zophoro & corona

Statua aenea supra coronam.

Trabes aeneae in medio coeunt

Vmbella sub trabibus.

Aræ Moles superstructa tumulo Apostolorum. Et alij sub alijs Pontificibus multa, nec fortasse paria loci sanctitati excogitarant, atque descripserant. Urbanus Equite Ioanne Laurentio Bernino architecto, insigni operis & materiæ nobilitate perfecit. Tota MOLES fusili ex ære constat, auro subinde interlita, ut misceat perennitati splendorem. Tortiles in ea columnæ quatuor ternis portionibus compactiles. infima parte inspiram striatæ, tortuosis & è folioso caudice erumpentibus canalibus: exinde arbusculis laureis scapum amplexis identidem conuestitæ; quarum ramulis ænei quamquam pueri colludunt, & auro guttatæ interquiescunt apes: perinde duritiem æris ore molliant, quæ hac ferrea bellorum ætate nobis mollitudinem Pacis aluerunt. Nituntur columnæ spiris æneis: hæ stylobatis è pario marmore, quibus prosilientes anguli retractum ac velut alueolatum ophitem marginant, virgatumque versicoloribus maculis, modo sparsis, & errantibus, modò se colligentibus & conuolutis. At exterioribus quadratis ex eodem marmore insertum stemma Barberinum est, super sculptis pontificijs diadematis & clauibus. Capitula columnarum Ionico, & Corinthio genere composita in oliuæ folia se induunt, dispersari altitudine è fundo subnascencia, resupinato per ambitum verticis labro. è quibus erumpentes cauliculi circumflectuntur extremos in flosculos. Super hos echinum spectare est sculptum quis & spiculis: altioremque abacum medio comantem flore (etsi alicubi pro flore Sol est) introrsus sinuatum, & supra volutas angulosum. Hæ porrò inter echinum & abacum emergentes, in angulis foliorum tenui latiore circulo se demittunt: tum arctiores in orbes circinatæ in medium tandem florem, florem quasi oculum desinunt. Capitulis incumbit Epistilium, ternisque fascijs intermiscet astragalos baccis, & verticillis intersectos. Hoc sequitur Zophorus radioso notatus Sole: quem Corona superfulget superuè proiecta, deorsum autem ouiculis denticulisque cæлата. Super Coronam, quæ quadripartita, nec ultra, quam pro columnarum crassitudine producit, statuta quatuor cœlitum iuuenili specie simulacra sunt: quos cœlestis quidam sensus ad custodiam religionum accendit: manibusque laureas retinent frondes prolixa implicatione contextuque tamquam in encarpis aduolutas, retroque pertinentes ad proximam trabem, & quodammodò colligantes. Trabes æneæ quatuor totidem molis angulis insertæ, ab ijs obuersæ inuicem tolluntur, anfractuque flexuosæ: tum paulatim coeuntes, supertensis palmis inauratis, nec modicè resupinis, nectuntur in medium supercilium, è quo eminens globus superstante Cruce inauratus effulget. Sub trabibus expansa ex ære vmbella, & aræ imminens, continuatoque margine, summo Coronæ cymatio coniuncta, toto inter columnas Cœlo subtenditur; aut ipsa Cœlum est; quod diuinæ Columbæ, aurato radiorum circulo subuolantis exornat candor, & fulgor illustrat. Extremis vmbellæ oris velut assuuntur æneæ, in flexuram concisæ, auroque fimbriatæ laciniæ, flocco inaurato pendulo: quas ad Coronæ altitudinem intercolumnium implentes Superiorum aligeræ facies, & Barberinæ Apes alterno auro distinguunt. At medium vmbellæ marginem

tenu-

tenuerunt minores duo Cœlites : Quorum alter infidet, alter superuolat, vterque puerili forma, & habitu. Et anteriori quidem fronte hic pontificia Corona, ille Cœli terrarumque clauibus oneratur. Iisdem insignibus gaudent in auersâ extremitate posteriores. Qui latera tuentur, hinc atque hinc minantes impietati Paulino gladio coruscant.

Hæc est ærea Urbani moles, digna, quæ ad cultum Ecclesiæ Principum in augusto templo teneat principatum. Ex tanta enim operis magnitudine non modo admirabilitatem cœpit auctoris potestas, sed san-

Ex opere augetur Sepulchri veneratio.

ctorum cinerum veneratio incrementum, loci sublimitas maiestatem. Quippe obuersatur mentibus eorum in Cœlo sedes triumphalis, quorum sepulchrali splendore oculi perstringuntur. Quodsi figurata æris firmitas auro illusa tantam admirationem mouet intuentibus; quanto stupore deuinciet Fundatorum Religionis exornata dignitas, & ornantis religio? Qua demum permotus Urbanus nouam Basilicam Ecclesiastico ritu consecrauit, die XVIII. Nouembris: quo die olim S. Siluester Pontifex veterem consecrauerat. Porro hæc omnia testatur super fores, vt altera Pauli V. sculpta inscriptio:

VRBANVS VIII. PONT. MAX. VATICANAM BASILICAM A CONSTANTINO MAGNO EXTRVCTAM, A B. SILVESTRO DEDICATAM, IN AMPLISSIMI TEMPLI FORMAM RELIGIOSA MVLTORVM PONTIFICVM MAGNIFICENTIA REDACTAM, SOLEMNI RITV CONSECRAVIT, SEPVLCHRVM APOSTOLICVM ÆREA MOLE DECORAVIT, ODEVM, ARAS, ET SACELLA MVLTIPPLICIBVS OPERIBVS ORNAVIT.

Alia sub Paulo III. ac deinceps nonnullis Pontificibus Ædificia. Cap. XI.

NTEREA dum Michael Angelus, Paulo III. pontificatum regente, fabricæ Vaticanæ præerat, in Capitolio ædificauit iubente Senatu, populoque Romano. Nam ad Senatoris Ædes, inclytas SCALAS vtrinque ascendentes, septasque lapideis cancellis extruxit. Ijs ad ornatum extrinsecus adiecta sunt iacentia duo fluminum simulacra: Nilum & Tiberim vocant. Medio parieti anguloso prostantique fons

Scala ad Ædes Senatoris.

est appositus vberibus aquis perenniter in labrum defluentibus: inter captiuos supersedente ROMA. Idem condidit nouas CONSERVATORVM Ædes. Ibi ad exteriorem frontem, PORTICVS frequens columnis, structura & artificio eximia conspicitur: cui pars superioris contignationis incumbit, cubicula, Aulamque Capitolinam continentis. Supra porticû facies lateritia quadratis columnis distinguitur, quæ stylobatis elata Coronam sustinent suamet specie, signisque marmoreis crebra per interualla superstantibus insignem. In Aula statuæ sunt LEONIX,

Ædes Conservatorum earumque ornamenta. Insignis Aedium Porticus.

*Pictura in
Aula Capi-
tolina infi-
gnis.*

SIXTO V. positæ. Parietes recenti tectorio pinxit eques Ioseph Cæsar Arpinas eo præsertim colorandi genere illustris: expressitque res à Romulo gestas, & Romanis regibus. Mirandum opus, & Capitolio dignum. Alia alijs conclauibus, veteris recentisque memoriæ visuntur insignia, simulacra & monimenta. Atrium quoque statuis, & inscriptis lapidibus visendum. E regione, quâ signum ingens iacentis, Martisnè an panarij Iouis (Marforium appellant) aquas in lacum effundit, pares omnino

*Nova mo-
ditio in Ca-
pitolio, nec
perfecta.*

*Ornamēta
Capitolij.*

Ædes sub Clemente VIII. Populus Romanus condere aggressus erat. sed vix paululum extare à solo cœperant, cum ab opere cessatum est. Idem Clemens dealbatam Senatoriæ DOMVS frontem artis capitulisque Corinthijs, & suprema Corona signisque superpositis ornauit. Nam antea è medio eminentem TVRRIM, ædificarat Gregorius XIII. Locatis ex altera parte Capitolij super excelsas bases colosseis CASTORIS & POLLVCIS equos frenantium simulacris: tum dextra læuaque marmoreis trophæis è castello Aquæ martiæ translatis. Ascensum inibi cliuosum, laterculis stratum, clausumque cancellis Tiburtinis instituerat Michael Angelus: qui & statuas, quæ non sunt appositæ, certis cancellorum spatijs imponebat. omnia demùm Capitolij ornamenta cumulât statua equestris ænea M. AVRELII quam è Laterano transtulit idem Paulus III. subiecta marmorea basi. Eodem Pontifice, quâ Vrbs maxime depressa subsidit, vt aiunt, in vallem, Balthasar Maximis Ædium egregiam formam descripsit. Nam prisco more, structo præ foribus vestibulo, validis Dorici generis columnis murum commisit: atrium ac reliquas ædificij partes eleganter composuit. Quod tamen ante vita defunctus perficere non potuit. At Nepos Pontificis Alexander reconcinnato templo S. Laurentij in Damaso, inanratum addidit laqueare, præcelsisque parietibus præstantium opificum picturas induxit.

*Ædes Ma-
ximorum.*

*Crucifixi
Domini i-
mago ad-
mirabili-
ter serua-
ta.*

Atqui nullum eius magnificentiæ certius extitit monumentum, quam cum NOMINI IESV templum à fundamentis erexit. Eodem Alexandro, & Rainutio Cardinalibus patronis Oratorium S. MARCELLI erectum est, nec modo illustri apparatu sed præcipue Romana nobilitate in eiusdem pios cœtus adscita insignitum. At propinquum S. MARCELLI templum Leone X. Pontifice, cum subito incendio arsisset, Crucifixi Domini imago admirando euentu flammam euasit. Ex eo increuit veneratio & cultus: templumque ædificari propensius, ornarique cœptum, contra, ac fuerant, conuersis foribus, eorumque loco apside constitutâ. Nouum postea domicilium Seruitæ Fratres veteri Cœnobio addidere. Alij quoque tum principes eodem studio instruendi sacras Ædes commendati sunt. Nam Ioannes Bellaius Cardinalis Gallus S. ADRIANI, quam optauerat, Ædem restaurauit. Fœdericus Cæsius Cardinalis perelegans templum S. CATHARINÆ, quod à Funarijs nuncupant in medio olim Circo Flaminio, & Cœnobium honestis puellis quibus periclitantibus S. Ignatij Loiola monitu pij homines providere iam cœperant, extruxit. In Basilica Liberiana Sacellum: alterum in Æde paciferæ Virginis dedicauit. Rodolphus vero Pius Cardinalis Carpens, vir ad cul-

THIS PAGE IS LOCKED TO FREE MEMBERS
Purchase full membership to immediately unlock this page

Get Smart

Over 2,000 years of
human knowledge in
797,885 volumes

Instant access
\$8.99/month

Continue

*Fair usage policy applies

*Templum
S. Maria à
Montibus.*

ab Altaemps eximias ædes molitus est ad Sancti Apollinaris . Idem in
Æde Transtiberina Virginis Sacellum struxit, & ornauit. Galielmus Sir-
letus Templum S. Laurentij in Palisperna sua impensa refecit. Templum
admirandæ Virginis, cognomento à MONTIBVS vt ad tectum perdu-
ceretur, magno adiumento fuit. Quod deinde inaurata testudine, mar-
moreo pauimento, organo splendido & magno, elegantibus aris, & Sa-
cellis prouexit cultum Præsidis Reginae.

*Ædes sa-
cra Inqui-
sitionis.
Templū S.
Dominici.*

Pius V. etsi maluit destruere vim hostium Ecclesiæ, quam ædificiorum
moles extruere, ÆDES tamen Sacræ Inquisitionis in Vaticano fecit:
S. DOMINICI Templum cum cœnobio Monialium in summo Quirinali
fabricari iussit. Id vero opus nobilium Virginum Romanarum, quæ ibi
se Deo vouerunt, magnopere auctum est, ac Templum magnifico orna-
tu perductum ad culmen. Proximum item Virginum domicilium aliquot

*Et S. Cathe-
rina Senen.*

ante annis fundari cœptum nouo templo S. CATHERINÆ Senensis pa-
tronæ decoratum est, ædificioque domestico ampliatur. Porro idem

*Templū S.
Maria à
Vallicella.*

Pontifex Societatis Iesu Patribus Domum POENITENTIARIORVM
fundauit, instruxitque redditibus: vt in Basilica Vaticana expeditiores
haberet soluendis animorum nexibus, qui debellata Othomani classe ca-
ptis hostibus vincla iniecerat. At eius Nepos Michael Bonellus insignes
ÆDES condidit propè Templum SS. Apostolorum etsi præ magnitudine
Insulæ semiperfectas. Petrus Donatus Cæsius Templi excelsæ Virginis à

*Via noua
patefacta.*

VALLICELLA fundauit apsidem: coemptis ædibus Presbiterorum Con-
gregationis oratorij habitationem dilatauit. Id porro templum magni-
tudine ac dignitate memorabile, Gregorio XIII. Pontifice, S. Philippo
Nerio fabricam piorum largitionibus moliente, Alexander Cardinalis
Medices, postea Pontifex Leo XI. iacto in fundamentum primo lapide
auspicatus, deinde absolutum consecrauit. Anteriorem partem Ange-
lus Petri Donati frater tiburtino lapide compactam elatamque funda-
uit, ornauit, perfecit, vt monet inscriptio, extructo insuper ac dotato
Sacello. Ante quam nuper disturbatis propinquis domibus & ruinosis:
patefacta raram in latitudinem strataque via: nouis circumædibus ex-
citatis, mirum, quæ loco species, quæ amplitudo accesserit? His domus
ædificationem Patres adiungunt, ingentis insulæ ambitum complexam.
Vrbs ibi paululum ex planicie assurgit. Montem Jordanum appellant,
cuius potiore partem Ducum Vrsinorum per amplæ occupant ædes.
Aliæ eorundem ad imum eius colliculi, & carceres olim Circi Agonalis:
reperito, cum struerentur, in fundamentis, simulacro, quod Pasquinum
vocant.

*Templū S.
Susanna.*

Iam vero Hieronymus Rusticencius ab eodem Pio dictus Cardinalis
præter ornatam domū in Vrbe Leoniana ex ædificatam; Ædem S. SUSAN-
NÆ in Quirinali sic refecit vt nouam potius videatur ex integro rese-
cisse. Interius quidem maculosis lapidibus, picturis, laui asperoque re-
ctorio, laqueati tecti, ac parietum inauratorum splendore tota fulget:
exterior tiburtino marmore elegantissime concinnata; templorum tam-
quam phœnix; nisi propè alterum haberet VICTRICIS Virginis, inte-
riore

*Templum
S. Maria à
Victoria.*

riore cūtu, cādidōque ornatu extimæ frontis commendatum, quam illi adiecit Scipio Cardinalis Burghesius.

Hæc Pij tempora excepit Gregorij XIII. Pontificatus inclytus liberatitate, magnificentia, studio propagandæ religionis. Ille in PALATIO Vaticano plura molitus; Aulam, quam Constantini appellant, picturatis parietibus: Aulam regiam, picturis & operose tecto fornice, marmoreo scetilique pavimento: Sacellum Paulinum: Atrij porticus: Aulam, vulgo Bononiam, regionumque cubiculorum ordines absoluit. Fornicatum XYSTVM, siue interius ambulacrum è Vaticani vallicula erectum appictis geographicis Italiæ tabulis, lithostroto, aliisque picturæ operibus mire conuestiuit. Magnificam domum, & summi palatij cubicula: Plurimum fabricæ Templi Vaticani; & SACELLVM Gregorianum luculentissimum adiecit. Academiam Romanam, vulgari appellatione Sapientiam, auxit porticibus, & scholis. Palatium Senatoris Capitolini refectum extulit excelsa Turri: Pontem in Tiberi Senatorium magnificentiore, quam fuerat vetus, structura restituit. Nouum fluuio Felix in finibus Medicæ, & Ecclesiasticæ ditionis imposuit. Porticum Basilicæ Maioris Virginis ab Eugenio III. factam refecit. Lateranense Templum nouo Encharistiæ conseruandæ Sacello instruxit: Proximam ædem Baptismo Constantini celebrem ornauit. Instaurato ad S. Marcum palatio, Nouum in Quirinali cum hortis amœnissimis Pontificum habitationi extruxit. Horrea publica in ruinis Thermarum Diocletiani: Portam Cœlimontanam, nunc S. Ioannis: collapsam Molis Adriane propugnaculum: Nosocomium, & Ecclesiam S. Marthæ palatinorum ministrorum, commodo ædificauit. Vias ab Esquilina ad Lateranensem Basilicam: ab hac ad S. Sixtum aperuit ac direxit: Ab Vrbe Lauretum vsque, prærupto Apennini iugo peruiam curribus strauit, muniuitque. Cum multa in Vrbe Collegia fundarit, Germanicum, Anglicanum, Græcorum, Maronitarum; Neophytorum; Germanico, vt dixi, Ædes & Templum S. Apollinaris: Anglis, S. Thomæ, cum Xenodochio eius nationis: Domum Maronitis, Neophytis, Græcis: horum autem Patrono S. Athanasio magnificum templum extruxit. Alia in Vrbe Cœnobia fundauit, ampliavitque: eique Domus, Pæ Gubernatores ac Præsides rusum numisma dedicarunt cum insigni elogio: *Monasteriorum, Ecclesiarumque Fundatori, Conseruatorique.* Illud vero inter cætera memorabile, quod COLLEGIVM ROMANVM Societatis Iesu à fundamentis extruxit, ac dotauit. Opus sanè, si fabricæ amplitudinem ac dignitatem: si vniuersitatem disciplinarum, quæ in eo traduntur: si Professorum doctrinam: si attributos redditus: si discipulorum ex eadem Societate ad omnes deinceps terras commeantium, externorumque multitudinem spectes, Gregorianæ Charitati par, qua omnia complectebatur. Primum in fundamenta lapidem iecit ad tertium Idus Ianuarij Philippus Boncompagnus S. Sixti Cardinalis, fratris filius, sic inscriptum. *Religionis causa Gregorius XIII. Pont. Max. Bonon. Collegij Romani Societatis Iesu amplissimo reddito aucti Aedes, ad omnes nationis optimis disciplinis erudiendas ære dato extruens,*

Opera Gregorij XIII.

Sacellum Gregorianum in templo S. Petri.

*urtem Ange-
nae funda-*

Collegia à Gregorio XIII. fundata.

Cardinalis

Collegium Romanum

*dominam
gialis in-
oue*

Ex litteris annuis Societ. anno 1582.

THIS PAGE IS LOCKED TO FREE MEMBERS

Purchase full membership to immediately unlock this page

Know Your Bible

Forgotten Books' Full Membership provides unlimited access to more than 28,000 volumes of Christian literature for \$8.99/month

HOLY BIBLE

Continue

*Fair use policy applies

anno fecerat, Summus Pontifex. Qui hoc etiam magis ea delectatus est æde, quòd & paulo iam erat ornatio, & præclara quadam Eucharistiæ sede ac domicilio illustrabatur. Est enim multorum opus annorum, cum magnitudine nobile, tum artis varietate distinctum: fulget auro, accensoque colore, plurimisque sacrarum historiæ argumentis illuminatur: ut quocumque figas obtutus nouo semper delecteris aspectu. Hæc ab Alexandro perfecta: cuius ut magnum nomen: sic magnitudine rerum gestarum æquari debuit. Accessit deinde pars Odoardi Cardinalis Farnesii liberalitas, qui adiunctam Societatis domum Clemente VIII. Pontifice ædificare aggressus, aliquot post annis absoluit opere lateritio candentibus lapidibus interstincto. Latam insulam complexus, elegantem fabricam longo spatio circumduxit; ut domum illam, quam antea nostri ordinis homines primam dignitate, atque antiquitate dicebant, fecerit etiam inter præcipua Romæ ædificia non postremam. In ea hæc legitur inscriptio:

Domus Societatis Iesu ab Odoardo Card. Farnesio extructa.

*Odoardus Farnesius Diaconus Cardinalis
Societati Iesu, qua pietate maiores sui nascentem
exceperunt, crescentem fouerunt, aduخته iam, ac
propagata Domum hanc primo lapide iactato extruxit.
Anno Iubilei MDC. Aetatis sue XXVII.*

Pop. Rom. Gregorio XIII. statuam tuam ponit. Commemoratis Gregorij fabricis, postremo quid optimo Principi Roma vicissim constituerit, memorandum est. Nam Populus Romanus statuam ei marmoream in Capitolio dicauit: in cuius basi claro elogio hæc scripsit.

Duos Miliones auro regum. Gregorio XIII. Pont. Max. Ob farinae vectigal sublatum, Urbem templis & operibus magnifice exornatam, H. S. DCCC. singulari beneficentia in egenos distributum, ob seminaria exterarum nationum in Vrbe, ac toto prope terrarum Orbe, religionis propaganda causa instituta, ob paternam in omnes gentes caritatem, qua ex ultimis noui Orbis Insulis Iaponiorum Regum legatos trienni nauigatione ab obedientiam Sedi Apostolicæ exhibendam primùm venientes Romam pro pontificia dignitate accepit,

S. P. Q. R.

Templum S. Ludouici nationis Gallicæ.

Creatus ab eodem Gregorio Cardinalis Matthæus Contarellus Ædem S. Ludouici nationis Gallicæ, eiusdemque nationis impensa magnifice erectam, ad exitum perducendam, & exteriorem faciem Tiburtino lapide, luculenter extruendam, curauit. Cellam ipsam, in qua & sepulchrum sibi delegit, extructam ornauit perfecitque. Scipio eiusdem Gregorij Cardinalis Lancellottus Cellam item, in Lateranensi Basilica, atque ædes media in Vrbe spectabiles condidit. Ædes S. Thomæ Cinciorum ab iisdem restituta: quorum domos Campus olim Flaminius præsertim habet Tiberi propior: qui & Sanctacruciorum alijs gaudet, nunc vero etiam recentibus, & purpuratis. At Card. Antonius Maria Saluiatus præter suas ædes, SANCTI IACOBI templum eximium veteri subrato, & proximam domum ægrotis, molitus est. Nosocomium pauperum incurabili-
lium auxit attributo censu: fabricam curandis fœminis & magnos reddi-

Novum Templum S. Iacobi.

tus adiecit. Idem Orphanorum Protector, Ædem S. Mariæ in Aquiro, pœnes quam ijdem incolunt, ruinæ obnoxiam magno sumptu instauravit: Collegium Saluiatam instituit constitutis redditibus, in quo ex orphanotrophio delecti adolescentes ad studia litterarum alerentur. Idem orphanarum puellarum ad Sãctos quatuor Coronatos domicilium composuit: cum orphanorum domus aliquot post annis extructa sit.

Collegium Saluiatum

Sixti V. & aliorum deinceps Ædificia.

Cap. XII.

IXTVS V. nouam omnino Urbem videbatur animo comprehendisse, cum breui pontificatu tanta est opera molitus. Vastissimum HÆMISPHERIVM Basilicæ & Vaticanæ, quod vix attolli posse credebatur, duplici camera, altera alteri subiecta festinatò perfecit. Insigne Sacellum augustissimæ Eucharistiæ in Basilica Maioris Virginis, cuius fundamenta iecerat Cardinalis, Pontifex eadem magnitudine absoluit. Nouum in Palatio Vaticano PALATIVM, ex quo subiectæ Urbis incundissimus est prospectus, excitauit. Quod ab alijs Pontificibus deinde exornatum hodie ijdem incolunt. Idem scalas fecit ab Ædibus Vaticanis in templum D. Petri, quibus clam populo descenderent Pontifices. Easdem Ædes Bibliotheca Vaticana nobilitauit. Templum S. Hieronymi Illyricorum, quem titulum optauerat Cardinalis, noua molitione erexit. Xenodochium SS. Trinitatis apud Tiberim alendis vestiendisque pauperibus condidit, censuque abundè dotauit. Quatuor OBELISCOS, reliquias miraculorum veteris Urbis, transtulit. Vnum in Vaticano stantem in media area ante D. Petrum collocauit. Trium, qui iacebant, minimum quidem à tergo Basilicæ Esquilinæ: alterum longe maius in introitu Portæ Flaminie; altissimum vero omnium ante Basilicam Lateranensem erexit: Cruci, quam omnibus superposuit, dedicauit. Ad eandem Basilicam PATRIARCHIVM vetus Pontificum Romanorum partim vetustate collapsum, partim incultum ac deformatum, totum à fundamentis magnificentissime resectum & picturatum, ædificauit: ea laxitate, vt cum in eo Senatuum seu Consistorium haberet, purpuratos Patres omnes, suis quemque cubiculis dispertitos acciperet. PORTICVM Basilicæ ad Benedictiones Pontificias adiecit. SCALAM SANCTAM, qua Christus Dominus in prætorio Pilati fertur descendisse, digniori loco, ante Sacellum S. Laurentij, seu Sancta Sanctorum positam nouis scalis, & clatratis porticibus cinxit. Sacella duo addidit: Sacrarum Præfectum, & alios ministros instituit. Pontificium Gregorij XIII. Palatium in Quirinali circumductis porticibus, & interiore Xysto amplificatum ingenti atrio laxauit. Columnas TRAIANAM, & ANTONINAM resarciri: in ea S. Petri inauratum ex ære simulacrum:

Sixti V. opera.

Nouum Palatium Vaticanum.

Xenodochium pauperum. Obelisci erecti quatuor.

Palatium Lateranense resectum.

Scala Sancta digniori loco posita.

in hac, S. Pauli collocari iussit. Ædem S. Sabinæ instauravit. Aliquot vias aperuit, & direxit. A templo S. Crucis ad Basilicam Liberianam. Ab eadem Basilica ad Templum SS. Trinitatis in monte Pincio: quam usque Portam Flaminiam destinaverat. alteram per Esquilinum, Viminalem, & Quirinalem ad Palatium S. Marci: alteram ad Portam S. Laurentij. Ab eadem ad Thermas Diocletianas. A Lateranensi Basilica ad Colosæum. Porro inter vias propinquas Liberianæ Basilicæ ingens vineæ, atque hortorum Perettinorum ambitus concluditur, quos adhuc Cardinalis inchoauerat, eleganti prætorio inibi extructo, vbi procul à strepitu habitaret. **AQVAM FOELICEM** in altitudinem Romanorum Collium ad Urbem perduxit: in Colle primùm Quirinali, tum tota Vrbe publicis, priuatisque fontibus emergentem. Tres lapideos lacus, in quos ex arcuato ductu tribus ostijs primum effunditur, præter egregiam structuram, columnas & alia marmorum ornamenta, ingens **MOSIS** simulacrum offerentis aquam, & Hebræorum occurrens multitudo expressa lunensi candidoque marmore, commendant. Hæc ille in Vrbe. Ideoque Populus Romanis Sixto dicatæ in Capitolio statuæ inter alia subscripsit: **OB VRBEM ÆDIFICIIS, VIIS, AQVÆ DVCTV ILLVSTRATAM.** Eius porro nepos Alexander Cardinalis Montaltus, Templum S. **ANDRÆ** præclarum inter templa Clericis Regularibus condidit. Id postea insignitum est Cellarum ornatu; eius præsertim, quæ ab eximio non magis cultu, quam auctoris Massæi Cardinalis Barberini nunc Pontificis, nomine effulget. Auget eius Cellæ dignitatem subiectus veteris Cloacæ finus iniecto quondam S. Sebastiani corpore consecratus. Strozia item eo templo insignis. Ibi ante, Ducum Piccolhomineorum ædes, & **FORVM SENARVM**: nunc autem in nomen Apostoli cum ædificio vertit & nomen fori. Idem Alexander Clericis Regularibus minimis Ædem S. Laurentij in Lucina cum à Paulo V. impetrasset, amplas ædes coniunctas coemit & attribuit. At Henricus Caietanus S. R. Ecclesiæ Camerarius cum è Gallia rediens Legatus in idem Monachos præscis S. Bernardi legibus arctiora sectantes, habitu unicolores & candidos, laxiore cucullo & ad mentum dependulo, ligneis socculis, tibijs denudatis, in Italiam deduxisset, iisdem Ædem S. **PVDENTIANÆ**, quam Rainulphus de Monteruco Urbani VI. olim Cardinalis instaurauerat, iam vetustate fere consumptam, & à se restitutam, iisdem ad sacra ministeria tradendam curavit. dein auxit pulcherrimo Sacello, in quo ipse humari voluit. Hieronymus Matthæius eiusdem Pontificis Romanus Cardinalis fundato Matthæiorum Collegio, quo præscriptus adolescentium numerus ad bonas artes educatur, stabile liberalitatis suæ monumentum constituit. Inchoata Sixti opera perfici mandauerat Urbanus VII. cum inchoato vix pontificatu decessit; vir summus, antequam maximus diceretur. Gregorij XIV. tempora fabricis caruerunt, morbosa enim fames ademit potestatem fabricandi. Eius porrò fratris filius Paulus Cardinalis Sfondratus, cuius erga res sacras religionem comitata munificentia est, sub Clemente VIII. S. **CÆCILIAE** aliorumque SS. martyrum corporibus inuentis,

Aqua Foelix in Urbem inducitur.

Templum S. Andrea de Valle.

In eodem Cellam Massæi Card. Barb. Clericis Regularis minimi.

Monachi S. Bernardi arctioris disciplina.

Collegium Matthæiorum.

THIS PAGE IS LOCKED TO FREE MEMBERS
Purchase full membership to immediately unlock this page

Get Smart

Over 2,000 years of
human knowledge in
797,885 volumes

Instant access
\$8.99/month

Continue

*Fair usage policy applies

Aedes S. Pauli ad tres fontes.

repertum à pastinatoribus spectanda exhibent. Idem porro vetustam Ædem ad aquas Saluias renouatam extruxit: locum S. PAVLI Apostoli martyrio, & trium fontium, qui ad saltus præcisi capitis emanarunt, miraculo insignem ornauit. Eodem Pontifice Basilicam S. PAVLI non longe sitam Monachi Cassinenses, dealbatis muris, erectisque altaribus, apsidem præsertim picturis & marmoribus in hanc quæ cernitur nobilem formam redegerunt: iidemque postea resecto S. CALLIXTI templo in Transiberina regione, adiectam Cœnobij partem magnifice ædificarunt. Per idem tempus Cæsar Cardinalis Baronius, cum Annalium volumina æternitati conderet: Ædem SS. NEREI, ET ACHILLEI collapsam ornate reparabat: S. Gregorij monimenta prope eius Ædem ædificatis, aut restitutis minoribus ædibus instruebat. At in valle Quirinali templum S. VITALIS vetustissimum, & ruinæ obnoxium Isabella Feltria Ruuerea Bisignani Princeps fundata apside, nouaque structura directum firmatumque, totum picturis, & ara decorauit. Cardinales vero, Andreas Perettus vetustissimam Ædem S. ANGELI in foro Piscario rectorijs operibus: Bernardus de Roxas & Sandoual Ædem S. ANASTASIÆ eleganti pronao ante frontem excitato quam nuper collapsam Vrbanus VIII. mansuram restituit: Bartholomæus Cæsius Ædem S. MARIÆ in Porticu coloratis imaginibus exornarunt. Hanc vero postremam in area domus Sanctæ Gallæ patritiæ olim erectam Ioannes I. Pontifex scribitur dedicasse, reposita inibi admirandæ Virginis imagine, quæ religiose colitur, manu Angelorum, vt fertur, depicta. Restituit deinde Ædem Gregorius VII. tum Hugo Verdala Cardinalis, & magnus Melitensis militiæ magister: quibus Cæsi pigmenta accessere.

Aedes SS. Nerei & Achilei resecta. Templum S. Vitalis restitutum.

Templum S. Mariæ in Porticu.

Iam vero, Pauli V. in exornanda Vrbe singularis cura, & diuturno Pontificatu festinata studia fuerunt. Ex eius vita Ciacconio addita placet Paulinas fabricas enumerare, paucis omissis quas ante commemorauimus. *A Cœlitum Regina Virgine auspiciatus, contra SACELLVM in Basilica Esquilina à Sixto V. Dei nascentis incunabulis erectum, alterum Deiparæ Matri, quantum nusquam Romæ esset, ædificare aggressus est. In eiusdem Sacelli iam perfecti aram ex antiqua templi ædícula eiusdem Virginis IMAGINEM Lucæ Euangelistæ manu depictam, cunctis gentibus venerabilem transtulit, inusitato spectaculo. Fulgebant undique parietes sericis, auroque intextis peristromatis: & imperata omnium ordinum supplicatione circumuecta cælestis effigies lustrauit Esquilias, purpuratorum Patrum Senatu, populoque Romano prosequentibus. Ipse Pontifex ad ostium Basilicæ Reginam argenteo ferculo sub umbella magnifice subeuntem obuius ac venerabundus excepit, & in Sacelli aram deposuit: Porrò Sacellum totum quidem admirandum, & variegatis lapidum crustis, simulacris è pario marmore, picturato inauratoque hemisphærio, sectili pauimento, præclaris artificum operibus, cum priscis Cæsarum molibus conferendum. Sed ARA præsertim admirationis modum excedit, Virgini destinata sedes. Ea gemmis (hæc de ara ex autographo scriptoris adiectus à Typographo prætermisâ) ære, auroque*

Pauli V. opera.

Ara insignis lapidibus pretiosis coagmentata.

confi-

conficitur. Quatuor columnis striatis ex Iaspide sustinetur: lapidis purpuram maculis albis intercurrentibus: tereti stria ex aere inaurato segmentatos canales distinguente. Ex eodem lapide stylobata purpurant. plinthe, thorique cum cimatis ex aere inaurati sunt: uti spira, & capitula columnarum. Ex eodem epistilium & corona. Zophorum decorat Iaspis virgatus, ac spiris, ut in Alabastrite conuolutis, maculosus. Intercisi fastigij coronam Cœlitum ex aere expressa iuuenili forma simulacra insident. Ipsum porro medium ornant virginales niues olim in Esquilinum collem delapsæ: ac splendido toreumate Pontificem templi limites designantem spectantibus similes auratæ circumfunduntur imagines. At infra epistilium, oram intercolumnij quaquaversum claudit quadrangula, & turgens in astragalos, æquata in tenias iaspis: circuitque immissa instar tabulæ expansam sapphirum, colore cœlestis haud ab simili, & stellarum radios imitantem, auro internitentibus venis. Sapphirino illo tamquam Cœlo Superi auro splendidi circumuolitant, quadratum in medio loculum pretiosis lapillis, gemmisque coagmentatum sustinentes. In eo solio maiestatis augustam VIRGINEM Paulus collocavit, accensis perpetuò cereis, & lychnucbis lampadum igne fulgentibus. Ad eandem Basilicam elegantissimas ædes excitavit: in quibus nobile ODEVM plurifariam diuisum SACRARIVM: edituis, & Canonicis Liberianis, suacuique, mansiones distributæ: Vbi Paulo æneum habitu pontificio SIMVLACRVM iudem posuerunt. Ante vestibulum templi COLVMNAM ex antiquo PACIS delubro translata, superstante Virginis Matris cum Filiolo inaurata effigie, basi impositam erexit. Eodem tempore D. PETRI templum, templorum miraculum aliquando perfecit. Ad eius laxandam aream ædes Innocentij VIII. per amplum atrium ambientes, aliaque veteris structurae demolitus, multa splendide edificavit, aut restituit ad presentis elegantiam temporis. Bibliothecæ Vaticanæ TABVLARIVM insuper addidit, quo Pontificia diplomata continentur. PAVLAM AQVAM, magnum aquæ flumen XXXV. ab Vrbe milliariorio, opere subterraneo, & arcuato in Ianiculum perduxit: deicientem se in iacentia Transiberinæ regionis, inde cis Tiberim super pontem deductam in usum reliquæ Ciuitatis diuisit. Eadem gemino ab Vrbe lapide, facto diuortio, sinistrorsus Vaticanum petens, hortis pontificijs in plurimos, pulcherrimosque fontes emergit: tum in subiectam ædibus aream, totamque Leoninam Urbem copiose per lacus, & salientes effunditur. Quirinales Pontificum AEDES augustissimo Sacello auctas, duplicibus scalis, pluribus & ingentibus aulis, porticibus, varioque Conclauium ordine perfecit. Publica HORREA amplificauit. Domum pœnitentium foeminarum incendio pœne consumptam restituit, auxitque: propinquis ab ædibus, aperta & interstrata via, secreuit. In sylua Tusculana Eremitis Camaldulensibus templum posuit. Diuæ AGNETI aram peregrinis marmoribus fulgentem, sub qua requiesceret, dedicauit. In hæc tanta opera impendisse dicitur aureorum supra vicies quinquies centena millia. Porro ut edificatis reffectisque monumentis amplissime Urbem

Ara B. Virginis.

Locus in quo est Virginis imago.

Secretariū nouum templo adiecti.

Pauli Statua à canonicis erecta.

Templū D. Petri absolutum.

Ædes Pontificia aucta.

excoluit sic eius augenda contentio promanauit ad Ciues, decorum ratos decorare patriam imitatione Principis. Tum in Vrbe p̄ssim̄ aedificia, vel antiquioribus dirutis noua substituta, vel eadem instaurata, & exculta sunt. Quin etiam confluens ad rerum copiam multitudo cupide in vacuo aedificauit, ubi antea Romanos per montes solitudo erat. Nam inter Collem Hortulorum & Quirinalem, ad Pilam olim Tiburtinam & Circum Floræ, in rectum dimēsi vicorum ordines ciuilibus tectis frequentes. Aliæ in foris quondam Caesaris, Augusti, Neruæ excitatae domus: aliæ in Suburra, Vico patricio, Quirinali valle, Esquilij, Viminali erectæ: aliæ trans Tiberim ad Augusti Naumachiam, hortosque Caesaris, tanto locorum interuallo productæ; laxatis ubique, vel directis ad lineam, vel apertis nouis, constratisque viarum spatij. Vti iure Paulus, non quemadmodum Augustus, gloriari potuerit: se Urbem ex lateritia marmoream, sed ex priore alteram relinquere. Propter hæc publico decreto Populus Romanus marmoream tabulam magnifico titulo insculptam, affixamque extrinsecus fronti Ædis S. Francisci trans Tiberim eius memoriæ dicauit:

*Audā Vr-
bs aedificiis.*

Paulo V. Pont. Opt. Max. quod Urbem augustissimis templis, & aedificijs illustrauerit: Trans Tiberinam regionem uberrimis riuis ex agro Brachiano supra Ianiculum ductis irrigauerit; nouis olerum hortis in pomaria domosque distributis Cælo salubritatem reddiderit, priuatorumque censum auxerit: vijs quæ apertis, quæ amplificatis directisque, insignia SS. Benedicti & Francisci monasteria, portamque Portuensem in nobiliorem prospectum dederit; expedito utroque Fabrij pontis aditu, & sealis ad Tiberis alueum deductis Ciuium, peregrinorum, nautarum commodis contulerit, S. P. Q. R. publicis ad Deum votis atque muneribus fœlicitatem precatur MDCXI.

*Tiberis
Paulo Pon-
tificis inū-
dat.*

Omitti postremo non debet, quod cum Tiberis Paulo Pontifice bis inundasset, semel mitius, & humilioribus tantum locis. latius iterum & violentius, multæ domus in ripa fluminis prolapsæ sunt: & pars spondarum Ælij pontis sublata, ne fluuio tumescenti obstaret. Has deinde Paulus pulchriores refecit. Domus etiam quæ ceciderant restitutæ: Urbis non minus decori quam incolumitati prouisum. Qui vero primus omnium Paulum est imitatus Scipio Cardinalis Burghesius, vetustam Ædem S. SEBASTIANI ruinosam, & rudi antiquitate informem ad huius æui profertiore normam instaurauit: Aras, Tholum, laquear, aliaque interiora ornamenta congeffit, duplicem aditum extrinsecus laxauit: Porticum fronti adiecit: descensum & scalas ad inferiores cryptas: religionem sanctissimæ martyrum memoriæ addidit. Idem præter faciem Ædis Virginis Victricis in Quirinali, de qua supra sermo fuit, S. GREGORII ad Cluuium Scauri exteriorem frontem plurimis ab imo gradibus sublata, saxisque Tiburtinarum latomiarum artificiose candidam in altitudinem perpolitam, ita collocauit, vt interius atrium laxauerit, nitentesque pilis quadripartitas porticus ante templum statuerit. Id opus cum vita absoluit. Sed multo ante Templum S. Chrylogoni, quod moderandum ab ipso Paulo mode-

*S. Sebastia-
ni Aedes re-
stituta.*

*S. Gregorij
Templum
eximia frō-
te instrum-
tum.*

THIS PAGE IS LOCKED TO FREE MEMBERS

Purchase full membership to immediately unlock this page

Know Your Bible

Forgotten Books' Full Membership provides unlimited access to more than 28,000 volumes of Christian literature for \$8.99/month

HOLY BIBLE

Continue

*Fair use policy applies

Horti Farnesij .

Horti Cardinalis Pij .

Horti Ludouisij .

Templum S. Caroli .

Card. Lenius Templum S. Caroli absoluit .

Aliud Templum S. Caroli .

Vrbani VIII. opus .

tatem, duo sunt prætoria pulcherrima, copia fontium & statuarum: im-
mensa patent magnitudinæ, ex patiantibus virentibus pratis, pomarijs &
vinetis fructuosi. In Palatino Farnesij, quæ editiores sunt, quodammodo
pensiles, antiquos super Palatij fornices strato solo, nec admodum alta
terra virescunt. Non vnam planiciem ijdem inferiores nobilium vmbra
& viriditate arborum conuestiunt. Non longe ab his, in capite olim Su-
buræ post templum Pacis, Cardinalis Pius cultissimos habet, qui candi-
dis ædibus constructis nouam dignitatem amœnitati conferuit. In Pincio,
& colle quondam Hortorum Ludouisij, sylua, statuarum copia, Xysto-
rum opacitate, prætorij ornatu, & pictis tabulis insignes. De alijs alibi,
Sed vt ad ædificia redeamus, In Transtiberina regione excalceati Car-
melitæ Deiparæ Virgini Ædem, & adiunctum cœnobium posuerunt. No-
turno autem ex incendio nobile Templum S. Caroli, vulgò ad Catina-
rios ædificatum est. Nam cum æstiuus feruoribus congestum, contipa-
tumque in amplo scenili scenum incaluisset; concepto igne sponte exar-
sit, vicinamque materiariam apothecam ingenti asserum, & tabularum
copia refertam comprehendit. Nihil illa nocte Roma vidit illustrius; tanti
flammarum vortices sereno cœlo vndauere. Excitata vicinia, nihil quis-
quam domi retinuit quidquid erat clausum publicè exposuit, aut alio ex-
portauit imminentis incendij metu. Et sunt fere domus plebeiorum ve-
tustæ, aridæ, ruinis obnoxia & flammis pabulum daturæ frequentibus li-
gnariorum, & linariorum officinis. Arserunt ædes propinquæ, nec mo-
dicæ. Quare patefacta area, templo delectus est locus, Bernabitis Patri-
bus honores S. Caroli promouentibus. Sed magno operi opes defecerant.
Cum opportuna religione Ioannis Baptistæ Lenij Card. prouisum est; vt
magna vi pecuniæ testamento legata, quod imperfectum manebat; per-
ficeretur. Porro templum quadrangula forma, medio tholo altissimè
exurgente constructum quæ retractis, quæ prominentibus concamera-
tionum partitionibus, & albario tectis, inauratisque, inter eximia Ro-
mæ numeratur. Alterum in via Flaminia templum S. Caroli latius, am-
pliusque inchoatum Transpadani præsertim & Insubres perficiendum cura-
rant. Cæterum alia duo incendia decorem Vrbi contulere. Alterum
prope Pantheon: ibique Patres signati Cruce ministrantes ægris, qui
templum S. Mariæ Magdalenaæ auxerant, & ornarant; vbi ruinis domo-
rum, aream ante templum laxarunt, concinnam domum è regione sta-
tuerunt. Alteram prope Campum Floræ; vbi ædibus S. Hieronymi no-
cturno igne serme consumptis, eas sospito candore vestitas instaurauit
Franciscus Cardinalis Barberinus.

Hæc ad Vrbani VIII. Pontificatum referenda sunt. Ille vero adhuc
Purpuratus Princeps per amplas & lautas ædes; ad porticum olim Pom-
peij, cum Carolo fratre, vbi ambo degerent, ædificarat. Exin Ponti-
fex, præter ea quæ memorauimus, PALATIUM Vaticanum pro eius di-
gnitate excoluit: multa ad commoditatem Pontificum & aulicorum
utilitatem composuit. Ambulationem Gregorij XIII. camera fatifcente
tecto muniuit. sublapsæ identidem parietum loricæ, quibus cosmogra-
phicas

phicas per tabulās Italiā eleganter expingitur, Ipristinū pigmentorum splendorē induxit. Templū nobile CONSTANTINI Baptismo nunc eiusdem iussu sumptuque perpolitū columnis, concinnatisque earum capitibus & basibus: dealbatis, magnaque ex parte vestitis marmore parietibus, laqueato inauratoque tecto collucet. Spatium in medio clausum circularis cancellis, continensque salutaris aquæ fontem pretiosorum lapidum incrustationibus operitur: laqueare inauratum, calatumque cætero apparatusi respondet. Ædē Sanctorum COSMÆ & DAMIANI idem præclare exornatam illustravit. Nouum S. Martinæ Templum, quod Franciscus Card. Barberinus ædificat, Urbanus fronte Tiburtini lapidis exornat. In Quirinali perennis erat memoria S. Susannæ ad duas domos. Nam cum illa, Diocletiani Cæsaris neptis paternam domum habitaret: haud longe Caius Pontifex ex eodem Cæsaris genere Virginis consanguineus alteram incolebat. Sed cum Susannæ domus eiusdem purpuratā sanguine inaurato templo resplendat; quæ CALI Pontificis fuerat, nusquam apparebat. Parietines tantum rimosæ caducæque sine aditu, sine tecto haud procul extabant. Hanc igitur alteram domum habitatam olim S. Pontifici desertam & ignotam Urbanus in nouum elegantisque templum nitide formavit, vt simul Ecclesiasticæ antiquitati, Sancti Pontificis venerationi consuleret. At in eodem Quirinali, palatij Pontificij hortensis amœnitas disclusa viridi septo à via publica prope omnibus sponte, atque intuitu patebat. Ea nunc cingitur circumstructo muro in modum ARCIS pari securitate ac pulchritudine. AREA, quæ ante palatium vetusti ædificij latissimo fundamento suburgebat, magno lapidariorum sudore demissa & complanata. Terreus agger è regione Palatij, ex eiusdem vetustæ molis ruina in magnam altitudinem exurgebat; subducta humo est æquatus. AVLA Palatij præcipua, quæ pilis lateritijs haud satis fulta ruinam minabatur, iisdem tiburtino lapide restructis solidata est. Aucti HORTI adiacentes. Obstabat obiectus collis, subiecta vallis. Aspicientes multorum manus ille sequutus decreuit in planiciem: valliculam replenit iniecta & aggesta humus, cui sustinendæ directæ ingenti mole substructio est. In fine hortorum ad remittendas interdum curas adiuncta domus. Horti vero æquatâ planicie iam in immensum excurrunt. Recti in illis, longissimique Xysti, tonsilibus cincti plantis, myrto, buxo, cupresso, lauro, iunipero, citro: innumeri fontes: stationes cameratæ flexilibus ramis, semperque virentibus folijs: spatia dispersita pomis & floribus. Hic fraga, & rosa, & cætera veris familia: illic arborum fœtus & grauis autumnus. E planicie mollis cliuo descendus, & adiacens inferior campus malorum medicarum ferax: tum plateinis inumbratus Hydraulam ab Sole defendit, aquatiliam machinarum quasi Reginam, pluribus vndique fontibus coronatam.

Templū in qua Baptizatus est Constantinus exornatū.

Horti Quirinales amplificati.

At extra Urbem Urbanus ad mare Tyrrenum & Ciuitatem veterem seu Centumcellas PORTV ædificato, totius Europæ emporium Romanæ dignitati, & commodis aperuit. Id sane opus multi Pontifices antea aggressi fuerant, quos rei molitio, & sumptus magnitudo, ac fremen-

Portus ad Centumcellas.

tium

*Leander in
descriptio-
ne Italia.*

*inns in por-
tu & sta-
tio trire-
mum.*

*Quomodo
portus ex-
tructus.*

*Monimētū
positum Vr-
bano VIII.*

tium vndarum insani æstus retardauerant. Quippe fabulosum littus & importuosum Austro opponitur; fluctibusque recurrentibus verberatur ex alto: nec vlllo introrsus retracto sinu curuatur, quò, subsidentibus procellis, naues se tuto recipiant. Oppidum porrò conditum est, prope antiquam Urbem Centumcellas, eiusque vestigia situm. Quam in eo Tusciæ tractu, Pyrgis veteribus longius paululo summotis Geographiæ nobiles scriptores recognoscunt. Urbem seiungunt à portu mœnia, quæ interiecta semita, parum distant à mari: eorumque extrema claudit laeuorsum arx quadrangula: bellicisque tormentis, & quatuor munita turribus Urbem, ac portum, cui imminet, propugnat. Hinc secundum mœnia sinuatur retrorsum portus: dein dextro tamquam cornu moli coniungitur: quæ continenti primùm recto opere commissa, postea in vndas excurrens: tum cubito veluti flexa sinum fere quadratum efficit, spatioso aditu ad ingressum nauium relicto. Hoc sinu anguloso, quem extrinsecus muniunt cuneata propugnacula, statio ab omnibus ventis tuta præbetur nauigijs: hic hibernant pontificiæ triremes, quò per lapideos gradus facilis est è mole descensus. Verum è sinus aditu nouum de integro, & curuatum molis quasi brachium pelago est deductum; vt alter efficeretur sinus: qui primus ex alto inuectis patet, vulgarique appellatione, portus dicitur. Quoniam autem exæstuantis, & profundi maris altitudinem æquari necesse erat, sic nexus operum est compactus. Ingentia saxa magno labore ingerebantur: atque ea iniectis alijs, alijsque onerata, etsi aquis absorbebantur, substratam tamen, patientemque oneris struem attollebant. Quæ vbi ex aqua paululum eminere cœpit, tum iunctis lapidibus moles superstructa est in ludibrium maris, & nauium quietem. Igitur brachium, quod cœptum ab sinus introitu, curuato ad Urbem littori haud impari flexura respondet, rotundo tamquam propugnaculo terminatur: quemadmodum altera munitio, quæ ab æquali propugnaculo inchoata, pari etiam curuatura ad arcem fertur, continnatque molis structuram tendentem ad Urbem. Inter hæc duo munimenta libero mari panditur ostium portus, quo naues tuto commeant. Sed quoniam Austro opponitur euolutos longe fluctus inuehenti, altera contra ostium, scopuli instar iacta est non modico intervallo moles, ostio portus obuersa. Id validum est frangendis procellis ac fluctibus munimentum. Cæterum forma portus nec ouatæ, nec orbiculatæ par, inter illas media latissime panditur. Quo perfecto data à Pontifice immunitas vectigalium commeantibus: & allecti institores loci securitate, lucrispe: copiæque mercimonij Romæ consultum. Hæc à munifico, optimoque Pontifice; præter ea, quæ diximus, perfecta sunt. Ideoque in Templo Virginis ab Ara Cœli Senatus Populusque Romanus horum gratia, aliorumque beneficiorum, quæ in Urbem & Ecclesiasticam ditionem, contulit, insigne illi rerum gestarum monumentum posuit: . . . . .

Vrbano VIII. Pont. Opt. Max. quòd Urbem grassante per Italiam acerbissimæ pestilentia lue incolumem seruauerit, & sparsa alicubi contagionis semina properè extinxerit; quod Dominatum Ecclesiast. peropportuna ditio-

THIS PAGE IS LOCKED TO FREE MEMBERS
Purchase full membership to immediately unlock this page

Get Smart

Over 2,000 years of
human knowledge in
797,885 volumes

Instant access
\$8.99/month

Continue

*Fair usage policy applies

*Mira in iis
machina-
menta &
spectaculi*

*Florea hor-
torū amœ-
nitas.*

*Æd. S. A-
gathæ resti-
tuta.*

*Tem. l. S.
Ignatii a
Card. Lu-
douijio ex-
tructum.*

tore dimissam. Inchoat fabulam, perficitque concentus. Modos Mu-
fici Romani, hoc est Musicorum reges agunt. Machinamenta, & auto-
mata plusquam regia. vsitatum quippe ibi transuolare cum leui nube,
cum igne erumpere, cum pegmate euanescere: maria terris enasci: val-
les ascendere, montes subsidere, alium in orbem momento transmigra-
re: sensu periucundo sequi triumphantes Diuos, ac Cœlum curru fulcan-
tes. Nam choros, saltationes, sarmata personarum, & reliquum Choragij
apparatum haud facile sit animo æstimare; tanta sunt, quæ videntur.
Ab his spectaculis ad hortensia transitur, quoniam & illic croceis, vt olim
cum odoribus agitur fabula. Quidquid vsquam florem apud nos viuuit, in
illa veris scena primas sustinet: exitu quidem Tragico; nam & floribus
regibus vitæ caduca sors: & quibusdam vel in primo actu sanguis purpu-
rat. Hi vero è fecundo solo perennitatem possent haurire, si vellent: in
quo perennant Apes melliferæ, ac cœleste pabulum non tam libant, quam
refundunt æque in flores, ac florentem in Urbem virtutibus; & otio Pa-
cis. Eodem tempore Antonius Francisci frater Cardinalis Ædem ve-
tustam S. AGATHÆ egregijs operibus instaurauit, ornauitque: porti-
cum exteriorem extruxit. Antonius vero Cardinalis S. Onuphrij Vrba-
ni VIII. frater suo fratrum Capucinatorum Ordini Cœnobium; cum Tem-
plo condidit, vt monet additâ inscriptio:

*Fr. Antonius Barberinus S. R. E. Presb. Card. S. Onuphrij, Urbani
VIII. germanus frater Templum immaculate Virgini Conceptæ, Capuc-
cinis fratribus Cœnobium à fundamentis erexit.*

Primum Lapidem sub ara primaria posuit Maximus Pontifex. Templum
pro familiæ instituto vindice Euangelicæ paupertatis, ornamentis instru-
ctum. Domus ampla, & fratrum conuentibus; quos capitum numero
frequentissimos habent: opportuna. Idem Collegio NEOPHITORVM
in veteri Suburra domum extruxit; Collegio PROPAGANDÆ FIDEI
sacram Ædem sub monte Pincio.

Sed intra Romani Collegij ambitum Ludouicus Ludouisus fratris Gre-
gorij XV. filius & Cardinalis Vicecancellarius, S. IGNATIO LOIOLÆ,
quem Sanctorum numero Gregorius ascripserat, Templum inchoauit.
Primum lapidem ipsemet in fundamenta iecit die septima Augusti, octa-
ua ab Ignatij anniuersarijs sacris. In lapide, & aureis numismatis vnâ
demissis inscriptum erat:

*Ludouicus Cardinalis Ludouisus S. R. E. Vicecancellarius Ignatio, cui
Gregorius XV. Pont. Max. patruus Sanctorum cultum decreuit, colendo
Templum extruxit, Anno MDCXXVI.*

Inchoatum strenuè moliri cœpit: sed molis magnitudo ipsa per se mo-
ram fabricauit. Itaque sex post annis vita functus ad summam iam ex-
pensam tantum supremis tabulis adiecit, vt ducentis aureorum millibus
opus longe pulcherrimum ex animi sui sententia staret. Porro templum
in ampliorum huius æui templorum formam descriptum est, & figuram
Crucis: cuius pars ima longior quam summa, transuersæ æquales. Ter-
næ in imo per amplæ Cellæ ternis sibi obuersis respondent, & suo quæque
tholo

tholo sublimes camerantur. Postea maius Hemisphærium; quod duplici
 globo sâque concameratione fornicatum exteriorem altissime prouehit,
 interiorem deprimit ad iucundiores prospectum. Tum singulæ hinc,
 atque hinc cellæ paulo minores; suas quæque foras introeuntibus ape-
 riunt, alteras è via publica, alteras è secretario & domesticis ædibus.
 Tum templi, & principis aræ sedes. Sed quòd rarius hodie huius generis
 templa sortiuntur: ad interiectas aditusque Cellarum quadraginta & octo
 marmoreæ columnæ singulari ornamento constitutæ. Pilæ autem me-
 dium templi intercurrentes è tiburtino lapide, perpetuis à summo ad imū
 canalibus striatæ capita sustollunt de more Corinthio, eodemque confor-
 matum epistilium, zophorum, atque è mutulis promiuentem coronam.
 Hinc paries paulum rectus minorem vsque proiecturam, deinde sinuatur
 in fornicem, qui zonis prosilientibus, retractisque cauis & oculis ad in-
 ferendas platarum imagines distinguitur. Frons Septentrionis spectans;
 quo & vicinum Pantheon vergit, candidis commissa glebis Tiburtina-
 rum lapidicinarum latissime, altissimeque confurgit. Porro sub templi sini-
 stro latere fuisse molem Circi similem suspicor, inchoatæ ab Æde S. Mariæ
 in Aquiro, ad quam Equorum cursus cum ædificio. Idem indicat magna
 pars Obelisci prope collocata, & in vicinia minora eiusdem fragmenta:
 & perpetuum latumque fundamentum repertum secundum Templi lon-
 gitudinē, forsitan ad porticus & sedilia. Idem Cardinalis Collegium Hiber-
 norum fundauit, & Patribus Societatis regendum commisit. Quo tem-
 pore Germanici Collegij per lapsum ruinosa domus inchoata structu-
 ra, pars quædam spatiosi ambitus ædificari cœpta; ipsa tamen domus
 ingens, nobili aula, cubiculis, subiectisque instructa operariorum
 officinis. Nec longe in Agonali foro productis ædibus Cardinalis Pam-
 philius ædificabat. In eiusdem olim Circi carceribus Ædes de Torres:
 & in propinquo de Lantes. Has autem cum Romana Academia, credi-
 bile est fuisse ad nemus Thermarum Alexandri. Ad latus autem Circi in
 Thermis ipsis antiquarum ædium species reflorescit opibus Mediceis:
 Sed Agrippæ Thermas ædes Sannesiæ, Victoriæ, Robertæ designant:
 Thermis vero adjuncti horti cum stagno, & nemore quam Vallem vul-
 gò dicimus, occupabant. Ibi ædes de Valle, & Caffarellæ sunt: Ædes
 Caualeriæ, & Philonardæ ad Porticum Octauij Corinthiam: quam
 prope excipiebat Circus Flaminius. Huius Circi ad metas Patritiæ, Ser-
 lupæ, Paluziæ, Capizuchiæ. Extra latus Circi dexterum, prope Capi-
 tolium, Mutiæ, Astallæque ponendæ: In lauo, an extra? Costagu-
 tæ. Capitolio non multum distat via Lata, quò fines suos Regio viæ olim
 Latæ perduxit. Itaque Ædes Aldobrandinæ (& fortasse Frangipanæ)
 Cæsæ, Ludouisiæ, propinquæ Columnenses, aliæque in foro gentilis
 Sciarræ eius notant Regionis sedem. Sed vbi Cæretis Ducum ædes, tum
 Cardinalis Cornelij, Porticus Argonautarum: vbi Collegium propagan-
 dæ Fidei, Porticus Europæ recognoscenda est: Vbi clius Pincij & Mu-
 seum Angelonium, terminus hortorum Pompeij. Post eas porticus Septa
 tendebant ad forum Columnæ, olim Antonini. In eo, eiusque addita-

*Colūna in
 templo.*

*Et alia or-
 namenta.*

*Collegium
 Hibernorū
 Collegium
 Germani-
 cum.*

mentis Verallæ, Spadæ, Bubalæ: tum in via Flaminia Caietanæ, Verospizæ, Theodulæ. Minus cæta in Campo Martio habemus. Sed tamen quæ post Collem Citorium versus Tiberim panditur, Cœnobium Monialium Reginæ Virginis ibi esse dixerim, vbi solarium quondam Horologium fuit. Indicio est Obeliscus prognomone erectus ab Augusto. Nam & vicina, & fundamenta ædium subit, quas Cardinalis de Comitibus posuit Rondininis ædibus contiguas. Rondininae autem illius aere aliquam partem sibi etiam vendicant: & molis terminos ad Serras vsque fuisse extensos probabile est. Porro ad Ripam Tiberis Collegium Clementis VIII. Clementinum visitur, prope antiquum Terentum, vbi ara Ditis & Proserpinæ sub terra. Prope, ortum habuit via Recta diuidens hanc partem Campi. Quod si alterum ripæ latus spectamus vbi domus Pauperum, ac Xenodochium SS. Trinitatis, quo peregrinorum Romam venientium excipitur incredibilis multitudo; Hic opinor horti Principum Seruiliani fuerunt, longoque tractu ad Collegium Anglorum, tum Roccias ædes ac Cerrias pertinebant. Etiam Riccia, Varesinæque, cum horti secundum Tiberim producerentur, illorum terminis inclusæ. Aliæ dignitate ac specie non inferiores, vel quia veteres fabricas illis designari in promptu non erat: vel quia memorauimus, reticentur. Urbis adeo totius facies eximias passim domos ostentat, humilioribus tamen non rarò intermissas. Quod sane ingentibus oppidis familiare est, & Vrbi etiam veteri fuit: quam sex amplius secula præter Capitolij substructiones, paucis commendatam, rudibusque tectis demissam & humilem exteri, quamuis dominam eludebant. Orbis imaginem dixeris in quo maximis Urbibus minora castella pagique succedunt: ac præcelsa montium iuga modici colles excipiunt. Sic & regia domus non amplas vbi que aulas, sed angustas etiam cellulas probè complectitur. Romæ vero id præsertim accidat necesse est, quod in eam ex omni Europa confluentes noui opifices & aduenæ, vbi in communi patria sedem elegerunt; domos sibi quoquo modo comparant, & pro facultatibus ædificant. Verum quamuis rarò coniuncta, sed sparsim erecta sint sublimia Principum, & nobilium virorum ædificia; tot tamen ea sunt, tantique ornatus; vt, si simul collocentur, ex his magna Vrbs splendidis ædificijs statuenda sit. His accedunt crebra vtriusque sexus Cœnobia, & opera templorum pulcherrima; quorum pleraque sufficerent singulis Urbibus illustrandis. Quæ omnia si quis complecti velit, Elenchum Romanorum ædificiorum per Regionès Urbis quatuordecim contexat, vt olim P. Victor, ac Sex. Rufus de Roma veteri fecerunt,

Domus ampla in Vrbe humilioribus intermissa.

Insignia Cœnobiorum et templorum.

F I N I S .

I N-

THIS PAGE IS LOCKED TO FREE MEMBERS

Purchase full membership to immediately unlock this page

Know Your Bible

Forgotten Books' Full Membership provides unlimited access to more than 28,000 volumes of Christian literature for \$8.99/month

HOLY BIBLE

Continue

*Fair use policy applies

I N D E X

Ad Martis Vltoris, Germanici & Drusi 170.
 In Capitolio, ob signa de Parthis recepta 170.
 Constantini 218.
 Domitiani 279. 280.
 Drusi 256.
 Drusi, nunc Portugalliæ 280.
 Fabianus 139.
 Gallieni 238.
 Neronis 134.
 Titi 202. quando erectus 208.
 Septimij Seueri 164. 177.
 Veri 255.
 Traiani 255.
 Arcus triumphales cur prope Sacram viam 80.
 Argiletum 183. fortè duplex 184.
 Armamentarium vetus 220. 246. nouum Vrba-
 ni VIII. 258.
 Armilustrinum 252.
 Asylum 130. vbi esset 132.
 Athenarum. circuitus 58. 59. quomodo cum
 Roma conferendæ ibid.
 Athenarum in Capitolio 128. in eo recitabant
 poetæ, & oratores ibid. 128. tradebantur do-
 ctinæ. ibid.
 Atrium Libertatis. 128. 251.
 Atrium in Capitolio 118. 119.
 Auentinus 16. extra pomerium, & cur. ibid.
 receptus à Claudio ibid. 40. descriptus 247.
 eius ædificia 253. Dianæ collis 248. habitatur
 ab Honorio IV. & Romanis 362.
 Augustus Urbem auget 39. & ornat, cum alijs
 92. modice habitat 87. marmoream relinquit
 92. definit altitudinem tectorum 91. forum
 struit 169. Urbem marmoream relinquit 92.
 Augusti qui vocarentur, qui Cæsares 203.
 Aurelianus Solis cultor 267.

B.

B Alnea Palatii 193. 196. Olympiadis 241.
 Agrippinæ ibid. Nouatiana ibid. Aemilij
 Pauli 266. Luxus Balneorum 94. vestigia bal-
 nei inuenta 292.
 Basilica quid 153. 231. 330. pro Iudicijs. ibid.
 forma 332. 333. Chalcidica in ijs, porticus,
 tribunal 333.
 Aemilij Pauli 154. refecta, & ornata 252.
 Alexandrina, quam Alexander Seuer. struere
 voluit 254.
 Antonina, sed veriùs, Templum 278. 39.
 Gaij, & Lucij 320.
 Constantini 220.
 Domitiani 193. 331.
 Gordiani instituta in campo pedum D. 290.
 Iulia 331. 153. & sequentib.
 Iulij siue Iulæ altera 335.

Opimia 165. 186.
 Porcia 186.
 Pompeia 228.
 Salomonis Regis 331.
 Sempronia 183. 186. 187.
 Vlpia Traiani 175. 177.
 Basilicæ tres antiquitas 186.
 Basilicæ centenariæ quid 214.
 Basilicæ struebantur in domibus nobilium 331.
 Basilicæ Sacræ à Constantino conditæ 330. quã-
 do ibid. cur templum dictæ Basilicæ 333. cur
 quatuor, Lateranensis, S. Petri S. Pauli, S. Ma-
 riæ Maioris nomen retinent 334.
 Basilica Lateranensis condita 330. In domo La-
 terani postea Constantini 243. 244. restituta
 343. 359. renouata 362. exusta, refecta 363.
 368. ornata 393. ei addita porticus 345. 391.
 & Aedes 362.
 S. Mariæ Maioris condita 330. 336. 339. resti-
 tuta 343. 344. 363. Porticu aucta 360. 387.
 & Sacellis insignibus 391. 394. laqueari inau-
 rato ornata 371. In ea Sacellum præsepis Do-
 mini argenteis laminis inauratis tectum 345.
 S. Petri condita 330. regulis æreis tecta 341. fir-
 mata trabibus 342. restituta ibid. 343. 344.
 362. ornata 342. 345. 363. 368. Noua a Iu-
 lio II. inchoata 372. extructa 375. 378. 379.
 eius forma. Ibid. mutatur, 380. aucta hemi-
 sphærio 379. 391. rursus mutata & cur, ex-
 tructa 379. 380. absoluta 395. ornata 379.
 380. & sequentib. direpta a Saracenis 345.
 348. Porticus eiusdem exusta 355. Noua Fau-
 li V. 380.
 S. Pauli condita 330. aucta 336. refecta 362. or-
 nata 346. 360. 394.
 Belisarius defendit Urbem à Gothis 55. claudit
 Aquæductus 299. Totilam litteris mitigat ib.
 muros ab illo dirutos reficit, non minuit 56.
 340. & Ciues reuocat 340. dona mittit S. Pe-
 tro 340. duo Xenodochia in Vrbe fundat.
 ibid.
 Bibliothecam qui primus publicauit 127. 128.
 quæ Romæ antiquissima ibid.
 Bibliotheca Capitolina 127. eius fundator 127.
 128. exusta 127.
 Apollinis Palatini 189.
 Apollinis Teij 127.
 Diocletiana 176.
 Gordiani 232.
 Luculli 127.
 Octauæ Sororis Augusti 289. 290.
 Templi Pacis 202.
 Principum seu Tiberiana 191.
 Vlpia Traiani 116.
 Bibliotheca Vaticana 366. 368. 369. 395.
 Francisci Card. Barberini 401.

Braman-

Bramantes architectus 372. 374.

C

- C** Aci spelunca vbi 249.
 Caius Caligula pro Deo se gerit 105. inter
 Castores adoratur 151. eius crudelitas 320.
 Capitolium & palatium ponte iungit 158. Lu-
 dos habet in honorem Cæsaris 222. vbi sepul-
 tus 321.
 C. Graccus quomodo fugit in Auentinum in
 Templum Dianæ, inde trans Tiberim 40. 248.
 Cæsarum contentio in augenda, & ornanda
 Vrbe 97. 99.
 Cæsar Card. Baronius monumenta S. Gregorij re-
 stituit 341. Et Aedem SS. Nerei & Achillei
 394. Quid senserit de foro Romano 148. &
 cliuo Capitolino 136. De Naumachia Nero-
 nis in Vaticano 144.
 Calices venditi in circo Flaminio 262.
 Campus Agrippæ 301.
 Campus Flaminius, & minor extra Urbem 26.
 29. eius fines 23. ædificia 77. 282. & dein-
 cept.
 Campus Floræ 366.
 Campus Iouis 21.
 Campus Martius extra Urbem 22. 24. fines 22.
 magnitudo 23. amœnitas 25. quando muro
 inclusus 25. in eo exercetur inuentus 25. sta-
 tuæ in eo positæ 275. eius ædificia 276.
 Campus Esquilinus 39. 240.
 Campus Martialis in Coelio 244.
 Campus Tiberinus 23.
 Campus Sceleratus 275.
 Campus Vaticanus 38. 346.
 Campus Viminalis 243.
 Canales in foro, & vijs 187.
 Capitolium vetus 112. 269.
 Capitolium Vrbi additur 10. eius nomina 106.
 ambitus ibid. figura ibid. eius duo vertices.
 ibid. 107. 109. forma, in modum arcis 108.
 fores ibid. monumenta ibid. pulchritudo ib.
 vt distinctum ab arce 107. 108. saxo quadra-
 to substructum 86. Galli ascendunt 110. re-
 pelluntur ibid.
 Capitolium recens ornatur à Pop Rom. 283.
 Capifricus Romuli 157.
 Carolus V. Urbem spectat è Pantheo 104.
 Carolus VII. Templum SS. Trinitati ponit in
 monte Pincio 371.
 Carcer media Vrbe, quo sensu dictum 16.
 Carcer Tullianus 159. 185. an esset vbi Aedes
 S. Nicolai in carcere 160.
 Carcer Mamertinus 162.
 Carceres olim duo Romæ 160.
 Carceres in circo ad mittendos equos 258. 259.
 Carinæ quid, & vbi 138. 219. 236.
 Casa Romuli in Capitolio 130.
 Castellum aquæ 239. 295. 297.
 Castra Prætorialia vbi 41. & sequent. recepta in
 Urbem 43.
 Castra in Albano 245.
 Castra Misenatum 220.
 Castra Peregrina 245.
 Castra Rauennatum 310.
 Centumcellæ extructæ 346. Leopoldis dictæ ib.
 Chalcidica in Basilicis, quid 332.
 Christiani milites imbrem à Deo impetrât 279.
 Cimbrum quid, & vbi 239.
 Cippus quid 10.
 Circi nomen 257. quorsum factus ibid.
 Circus Maximus 257. qui & Intimus 28. eius
 magnitudo partes & forma 258. 259. extru-
 ctus à Cæsare 258. incensus 260. restitutus
 ibid. statuæ & ornamenta 260. 259. Templo
 in eo 260.
 Circus Flaminius 28. 32. & sequent. extra Vr-
 bem ibid. eius fines 29. in eo triumphantes
 35. & qui Urbem non intrarent 34. eius Tem-
 pla 261.
 Circus Agonalis, nunc Nauonius 262. 28.
 Circus Adriani 323. 324.
 Circus Antonini Carac. in via Appia 263.
 Circus Aureliani extrâ portam Næuiam 263.
 Circus Caij, & Neronis 322. 324.
 Circus Floræ 263. 264. 270.
 Circus in Hortis Salustianis 319. 264.
 Circi ad tempus è ligno facti 363.
 Circensis luxus & pompa 259.
 Circensibus septem equorum spatia 258.
 Claudius Cæsar Urbem auget 40.
 Clâuus pro nota annorum fixus 113.
 Clius Capitolinus 135. ad arcum Septimij 137.
 deducit in Capitolium 136. silice stratus 137.
 cum porticu 136. 137.
 Clius publicus, seu publicius 135. 248.
 Clius sacræ viæ 139. 198.
 Clius Suburranus 237. 238.
 Clius Victoriæ 13.
 Cloacæ structæ a Tarquinio 16. 146. 306. mira-
 biles ibid. 86. repurgatæ, aliæ additæ 307.
 368. 362. inuentæ 307.
 Coelius additur Vrbi 15. 17. eius nomen & fi-
 tus 243. dictus Querquetulanus 71. Lateranus
 243. frustra Augustus 243.
 Coeliolus 246.
 Coemeteria martyrum fabricis exculta 340.
 Coenationes rotundæ versatiles 214. 195. expli-
 cantur 216.
 Coenatio Iouis 195. Apollinis, Mercurij. ibid.
 Coenobia facta, restituta 342. 343. 344. 345. 360.
 361. 362. 366. 367. 270. 384. 394.

I N D E X

Collegium Anglicanum 387.
Capianicum 365.
Clementinum 404.
Germanicum 365. 366. 387.
Græcorum 387.
Hibernorum 403.
Maronitarum 387.
Matthæiorum 392.
Nardinum 369.
Nazarenum 397.
Neophytorum 387. 402.
Propagandæ Fidei 402.
Romanum 387. & sequent.
Saluatium 391.
Scotorum 401.
Collegia Romæ Gregorius XIII. fundat 587. vbi-
 que terrarum 388.
Colossi in Capit. Iouis, Herculis, Apol. 123.
Colossus Apollin in Bibl. templi Augusti 158.
Colossus Iouis Pompeiani 229.
Colossus equestris Domitiani 165.
Colossus Martis ad circum Flaminium 261.
Colossus Neronis 210. in sacra via ibid 211. Sæ-
 pe refectus ibid. eius altitudo 210. ab eo di-
 ctum Colossæum ibid.
Columna cochlis Antonini 278. 391.
Columna Bellica 32. 33.
Columna Lactaria 182.
Columna Cæsaris 152.
Columna Duillij 165.
Columna Mœnia 165.
Columna milliaria 145.
Columna rostrata & aliæ quatuor in Capito-
lio 123.
Columna cum statua Iouis 123.
Columna cochlis Traiani 174. 391.
Columna cum statua B. Virginis 395.
Columnæ ad aram æneæ 382. 393.
Comitium quid, vbi 257.
Comitia centuriata vbi fierent 18.
Compita, vici, & regiones Urbis 57. 91.
Confessio S. Laurentij ornata 361.
Confessio S. Petri solido auro tecta 343. 345. fl-
 gnis aureis, & gemmis distincta 344. recens
 ornata 381. & deinceps.
Consus quis 259.
Consulatum petens intrat Urbem 34.
Constantinus Urbem exornat 98, Basilicam La-
 teranensem condit in suo Palatio 330. alias
 struit ibid. in formam Crucis 333. largiter do-
 nat 334. Vincit Maxentium ad pontem Mil-
 uium 49.
Curia vbi 165. 219. quæ & Secretarium 338.
Curia Calabra 130.
Curia Hostilia 245. 219.
Curia Iulia 154. 157.

Curia Octaviæ sororis Aug. 289.
Curia Pompeij 228. 231.
Curia Saliorum 199. quæ & sacrarium 272. 273.
Curia veteres 4. 219.
Cyneas duo in Vrbe laudat 89.

D

D **Actyliothea quid** 163.
Damasus duo templa ædificat 336.
Dea Potentiæ Pollentia 258.
Delphines in Circo 259.
Diui nomen cui tribueretur 205. & seq.
Diribitorium quid 223. vbi 278.
Doliola in foro 165.
Domitianus vbi natus 271. domum vertit in-
 templum 271. Urbem exornat 96. 97. Capi-
 toliū reñcit 119. 119 Statuas sibi aureas & ar-
 genteas ponit 122. Capitol. capto periclitatur
 124. Templum ædificat Ioui custodi 124. &
 forum 170. Iano & Palladi templum 172. Pa-
 latium auget 193. Thermas non struit 302.
 Deum se dicit 206.
Domitiæ quæ 324. horti Domitiæ ibid.
Domus publica Pontificis max. 167. 168. 137.
Aeliorum patriciorum 87. 240.
Aelij Auguris 90.
Aquilij equitis Rom. 242.
Attici Vestini Cos. 185.
Augusti 87. 167. quæ fuerat Hortensij 87.
Balbini Cæsaris 232.
D. Bruti 185.
C. Cæsaris 87. 137. 167. 168. 237.
Caij, & Tiberij Gracchorum 20.
Q. Cæcilij Metelli 87.
C Caligulæ 90. 192.
Sp. Cassij. 220.
Catonis Censurij 87.
Catilinæ. 199.
Q. Catuli 90. 199.
M. Ciceronis 200. quæ antea Grassi, postea
 Censorini, & Statilij Sisennæ fuit. 200.
Claudii Centimali 344.
P. Clodij. 201.
Constantini Cæsaris 244.
L. Crassi 87. 199. 242.
M. Crassi 87.
Decij Cæsaris 243.
Domitiani 193.
Flaminis Dialis 200.
Q. Fratri 201.
Fulvij Flacci 199.
Gallieni 238.
Gordianorum 96. 239. 240.
Lateranorum; aliorumque 243. 244.
M. Luuij. 200.

THIS PAGE IS LOCKED TO FREE MEMBERS
Purchase full membership to immediately unlock this page

Get Smart

Over 2,000 years of
human knowledge in
797,885 volumes

Instant access
\$8.99/month

Continue

*Fair usage policy applies

I N D E X

longius, & cur 163. ornamenta 164. eius
 ædificia 151. & deinceps.
 Suarium, Salustij, Archemorium, Cupedinis
 Diocletiani, Gallorum, Pistorium, Rustico-
 rum, Flaminium, Iulium 187.
 Forum velis inumbratum 166. 226.
 Fossa, quæ Olympus 4. & Mundus 5. & sulcus
 ad muros ducendos 5.

G

G Albæ mors 156. 154. vbi sepultus 322.
 Cabij, Gabina via, & porta 69.
 Gemoniæ scalæ, vbi 249. 250.
 Gensericus tectis Urbis parcit 100.
 Germallia quid 7.
 Gladiatorij ludi in foro 163.
 Gothi pugnant cum Romanis 54. quomodo
 parcunt tectis Urbis 99.
 Gradus Templis necessarij 115.
 Gradus Templi Capitolini 115. Qui non perti-
 nebant ad forum 116. diuersi à gradibus Tar-
 peiæ rupis 117. 118.
 Gradus Concordiæ 125. Iunonis Monetæ 125.
 Gradus Palatij 195.
 Græcostasis quid, & vbi 165.
 Gregorius XI. sedem Romæ restituit 364.
 Gymnasium Romanum 375. 387.

H

H Ariadenus Archipirata 104.
 Henricus III. Urbem capit. 359.
 Habitantium numerus in Vrbe 46.
 Hilerna quid, & vbi 251.
 Horatius explicatus 18. 39. 83. 190. 269.
 Horologium solarium 265. & in Campo 279.
 Horrea publica 386. 395.
 Hortorum Collis, qui & Pincius 316.
 Horti qui in pretio antiquis 314.
 Horti Agrippæ 320.
 Agrippinæ 320.
 Antheri 327.
 Antonini Pij 327.
 Argiani 326.
 Aliniani 70. 326.
 Caij & Lucij 320.
 Cæsaris 311. 318. 327.
 Commodi 325.
 Dolabellæ 326.
 Domitij 322.
 Domitiæ Caluillæ 319.
 Domitiæ amitæ Neronis 323. 324.
 Epaphroditiani 327.
 Galbæ Cæsaris 322.
 Gallieni 326.

Getæ Cæsaris 325.
 Heliogabali, qui Spei veteris 325.
 Iulij, an Tullij poetæ 18. 323.
 Lamiani 321.
 Luculliani 315.
 Mæcenatis 39. 321.
 Marij 315.
 Martialis 322.
 Ad Naumachiam 311. & in Esquilis 240.
 Neronis 321.
 Numæ Regis 314.
 Ouidii & aliorum via Claudia 327.
 Pallantiani 296. 326.
 Pompeii duplices 317.
 Pensiles, & specularibus tecti 315.
 Salustiani 49. 318.
 Scipionis 327.
 Senecæ 322.
 Septimii Seueri 325.
 Statilii Tauri 327.
 Terentiani 327.
 Torquatiani 327.
 Valerii Asiatici, qui & Luculli 315.
 Horti recentes, Aldobrandini 393.
 Barberini 402.
 Card. Cornelii 397.
 Farnesii 197. 377. 398.
 Ludouisi 398.
 Matthæij 397.
 Medicei 385.
 Perettini 397.
 Card. Pij 398.
 Vaticani Pontif. 362. 370. Quirinales 387. 399.

I

I Aniculum extra Urbem 17. quamuis muro
 cinctum Ibid. & seq cum vexillo & præsidio
 in Comitij. Ibid.
 Iani prima Aedes 15. translata. ibid. 181. vbi es-
 set ibid. alia eiusdem 181. 171.
 Iani quadrifrontes 182.
 Idulia, quid 138.
 Ignis Vestæ perpetuus 252. 253.
 Intermontium quid, & vbi 130. 132. 136.
 Insula Tiberis extra Urbem 19.
 Ingerum, Stadium, Plethrum quid 258. 308.
 Iuniorum quid 181.
 Iuppiter pluuius, fulminans 279.
 Iuturnæ fons 351.
 Iuuenalis allatus 83. 86. 89. 92.

L

L Acus Curtius 155.
 Lacus effossus ad pugnas naual. 282.

Lap

I N D E X

Lapides creat vetus Aquæductus 291.
Lapis Phængites, ac splendidus 193. translucens
 217. alia genera 196. 93. 193.
Lararium duplex. 194.
Lateranus mons, vide Coelius.
Latomix quid 162. 186.
Laurus Palatio affixa 190.
Laurus Vipsanix 286.
Legio fulminatrix, cur 279.
Leoniana Ciuitas à Leone V. cur structa 346.
 & deinceps. cur dicta Burgus 347. munita
 349. 366. 376. capta ab Henrico III. 359.
Libri lintei, Elephantini 176.
Luci circum Thermas 302 porticus 286. & mul-
 ta Tempa 235.
Luci Asyli 125. 131. 132.
Luci duo Camœnarum 255.
Lucus Egerix 250. 251.
Lucus Fagutalis 235. 314. 71.
Lucus Furinæ 311.
Lucus Larum 235.
Lucus Lucinæ 235.
Lucus Mephitis 235.
Lucus Querquetulanus 235.
Lucus Rubiginis 68.
Lucus Vestæ 152.
Lucus stagni Agrippæ 320.
Lucullus vt publicat Bibliothecam 127.
Ludi dati in foro 163. 221. in septis, & diribi-
 torio 223. spectati à stantibus 221.
Ludi litterarij in foro.
Lupercal 157.

M

Macellum quid, duplex 238.
Macellum Coruorum quid Romæ 67.
Mæsa quid, & vbi 266.
Malum punicum quid 271.
Malus in Circo 258.
Mamertini qui, & Carcer 162.
Mammea. Mammeæ, quid 195.
Manalis lapis 255. Mansiones Albanæ 245.
Marmorati conficiendi inuentio 273.
Martialis declaratus 208. 237. 270. 280. 284.
Matidia quæ 292.
Mausoleum Augusti 28. 276.
Merulana quid 239.
Messalina Claudij Cæs. vxor 315.
Meta sudans 219.
Metæ in Circo qua forma 259.
Mica cœnatio 195.
Michael Angelus Bonarota, pictor 372. archi-
 tectus 378. 383. sculptor 371 eius opera 373.
Milliarium aureum 145.
Molæ frumentariæ in Tiberi 52. quarum inuen-

tor Belisarius 299.
Moles Adriani 53. 310. 323. 349, munitio à Ro-
 manis facta. ibid. Arx Græcis, & Gothicis ib.
 cur dicta S. Angeli 350. cum Aede sacra in-
 summo 350. In potestate Marchionum He-
 trurix 351. Marozix ibid. Alberici ibid. Pon-
 tificum. Ibid. Crescentij 352. * dicta Turris
 Crescentij 342. & domus Theodorici. ibid.
 Gregorius VII. in eam se recipit 352. * Gui-
 bertus, & Anacleti Pseudopontific. 353. 354.
 & Pontificum ibid. & sequentibus. Frustra op-
 pugnatâ ab Henrico III. 352. Federico I. 355.
 & Romanis 356. eius præfecti Cardinales.
 356. 357. Munita à Pontificibus 364. 371.
 357. 358. 385.
Moles ærea Urbani VIII. in tumulo Apost. 382.
Montes Urbis septem 20. 47.
Auentinus 16. 247.
Capitolium 8. & deinceps 106.
Coelius 15. 243.
Esquilinus 16. 232.
Palatinus 8. 118.
Quirinalis 16. 364.
Viminalis 16. 240.
Montes Vaticani 18.
Mons Marius inter eos 323.
Citorius 277. 402.
Ianiculum 17. 52.
Iordanus 386.
Pincius, siue Hortorum 20. 316.
Muri Urbis structi à Tarquinio prisco 16. & pars
 à Tarquinio Superbo 21. eorum ambitus
 21. cur flexuosi 60. nunc fere in iisdem fini-
 bus 47. & sequentibus. aucto imperio augentur
 37. quando non extra Capitolium 34. vbi se-
 cundum Tiberim 52. 53. refecti ab Honorio,
 & Arcadio 43. Theodorico 55. Pontificibus
 64. vetustate lapsi 56. quamdiu ad Tiberim
 durarint 346. 338.

N

Natatorium aquis calidis 321.
Naualia, 252.
Narces Romam recipit de Gothicis 450. reficit,
 & in ea moritur 340.
Naumachia Augusti 311.
Domitiani 281. & fortasse Titi 282.
Neronis vt aiunt, nec tamen struxit 324.
Nero Urbem incendit 93. pulchrius restaurat
 93. domum auream struit 93. 94. 209. 214.
 & sequens vitat insidias 319. eius nauis insignis
 320. vult se præcipitare in Tiberim, & vbi
 318. decurrit auriga 222. Christianos occi-
 dit 322. quò ierit occidendus 42.
Nerua vbi mortuus 319.

I N D E X

Nosocomium S. Spiritus fundatum 361. restitutum & auctum 368.
 Nosocomium de Consolatione 270.
 Nosocomium Incurabilium 363. 391.
 Nosocomium in Laterano 362.
 Nosocomia alia, seu Xenodochia 340. 341. 361. 342. 342. 402.
 Numa Rex Vrbe non aucta 15. extra, domum habet 269. cadaver inuentum 311.

O

Obeliscus in circo, pro Malo. 258 ab Augusto aduectus 259. alter a Constantio 260 quo translatus 259.
 Obeliscus iacens in circo olim Antonini 263. in hortis Ludouisijs 329. in priuata vinea 326. sub priuatis ædibus 402.
 Obelisci ad Mausoleum 276.
 Obelisci a Sixto V. erecti 391.
 Obeliscus prognomone in campo 279.
 Odeum quid 282. 380.
 Olympus, qui & Mundus, quid 5.
 Oppidum in circo quid 258.
 Opera antiquiora in Vrbe 86. 87. & sequentibus.
 Augusti, & aliorum sub illo 90. 91. & seq.
 Cæsaris 90. 166. & deinc.
 Constantini 98. 330 & deinc.
 Neronis 93. & deinc. 208.
 Domitiani 96. 170. 193.
 Pompeij 226. 289.
 Seueri 98. 256.
 Theodotici 100.
 Traiani 97. 174.
 Vespasiani & Titi 96. 233. 234.
 Pontificum Adriani I. 343.
 Benedicti III. 358.
 Clementis VIII. 393. 379.
 S. Gregorij 341. Gregor. II. Gregor. III. 342.
 Gregor. IV. 345. Gregor. XI. 364. Gregor. XIII. 339. 384. 387.
 Honorij I. 341. & Hon. III. 362.
 Innocentij III. 361. & Inn. VIII. 267. 370.
 Iulij II. 371.
 Leonis III. 343. & Leon. IV. 345. & sequ. & Leon. X. 375.
 Martini V. 364.
 Nicolai III. 362. & Nicol. V. 366.
 Paschalis I. 344. & Pasch. II. 360.
 Pauli II. 367. Pauli III. 376. 378. Pauli V. 379. 394.
 Pij IV. 378. 385.
 Sergij II. 345.
 Sixti IV. 367 & Sixti V. 391. 397.
 Urbani VIII. 357. 362. 379. 380. 398.
 Orbis, pro fossa 5.

Orphanotrophium 355. 391.
 Osiridis simulacrum inuentum 74.
 Osiris idem ac Serapis 76. pro Sole. Capite accipitris. Oculo expressus 76.
 Ostia Tiberina muro cincta 345. 358.
 Oua in circo, cur 259.
 Ouile quid 74. 276.

P

Palatinus 188 nomen, fines 188.
 Palatium Cæsarium 189. nomen ibid. auctum domo Tiberij 91. & Caij Caligulæ 182. census 191. 162. 196. resectum 192. 197. auctum a Domitiano 193. eius ornamenta 193. & seq. Eius partes 195. viridarium 195. Titulus 199.
 Palatium Licinianum 279.
 Palatium Lateranense Pontificum 344. auctum 345. 361. 359. 362. resectum 368. nouum constructum 391. captum a Ladislao Rege 356 a Roberto Guiscardo 359.
 Palatium Vaticanum 345. 390. 361. 362. resectum 363. 366. auctum, ornatum 368. 370. 372. 373. 385. 391. 393. 398.
 Palatium Esquilinum 366.
 Palatium Quirinale 386. 341. 395. 399.
 Palladium in Templo Vestæ 139. 199. 220.
 S. Pancratij caput sanguine, & lacrymis manat 363.
 Pantheon Ioui Vltori dicatum 282. hypetrum & subdiale 283. eius tegulæ, & tabulæ æreæ 483. restauratum 342. 283. consecratum 31. 341. tectum plumbeis tegulis 342. Dicitur in Turribus 352. plumbeis laminis opertum 366. cum claris ædibus 352. 360.
 Pecuniæ in templa collatæ 134.
 Pestis Romæ ingens 339. sedata post factam aram S. Sebastiano Ibid.
 Petrus Leo, & eius filij 353. 354.
 Pictura antiqua vbi seruetur 394.
 Philippi Cæsares Christiani 329.
 Pila Horatia 165. Pila Tiburtina 269. aliæ per Urbem ibid.
 Pincius siue Hortorum collis.
 Piscina publica 70. 236.
 Plauti locus declaratus 186.
 Plinius de Urbis ambitu explicatus 57. 60.
 Poetæ sua scripta recitantes 129. 190.
 Pomaria in turribus, ac tectis 315.
 Pomoerium, quid 8. illo tantum aucto aucta est Vrbs 16. & augebatur cum imperio 37. a Sylla ibid. Augusto 49. Claudio, Nerone, Traiano 40. Aureliano 41. nec auxit Cæsar 37.
 Pompa equestris 254.
 Pons C. Caligulæ, quo Palatium, & Capitolium

THIS PAGE IS LOCKED TO FREE MEMBERS

Purchase full membership to immediately unlock this page

Know Your Bible

Forgotten Books' Full Membership provides unlimited access to more than 28,000 volumes of Christian literature for \$8.99/month

HOLY BIBLE

Continue

*Fair use policy applies

I N D E X

Robur , & Robus , quid 161.
 Robertus Guiscardus Urbem capit 359.
 Roma quando condita 2. quomodo 4 à Romu-
 lo 3. in medio Italiæ 4. an quadrata 6. 7. an
 alibi quàm in Palatio 8. & deinc. eius elo-
 gia 1. aucta à Regibus 15. & alijs 37. 39. 40.
 41. eius ambitus in septē montibus 20. 44. 47.
 à recenti parum distat 88. & deinc. nec patet
 50. miliaria 46. 62. quomodo Athenis con-
 ferenda 58. & deinc. pulcherrima 93. sene-
 scens 99. & deinc. vacua ciuibus 101. defor-
 mata 56. 101. incendio 359. in eptione, rui-
 nis 359. 364. exornata 364.
 Roma recens coepta refici ornarique 364. 376.
 & deinc. multum aucta 396. an cum veteri
 conferenda 102. quam tamen ante Cæsares
 vincit 102. 103.
 Romani primo pauperes 84. 85. & deinc. fuga-
 tos à Sabinis 14. 141. 149. sistit Romulus lb.
 numerus habitatorum in Vrbe 45. quantum
 agrī possiderent 86. argenti habere possent
 ibid. exercentur armis in Campo Martio 25.
 natatu in Tiberi ibid. statum Reipubl. resti-
 tuere conantur 352. 354. pugnant cum Sa-
 racenis 348. cum Germanis 353. 354.
 Romana sedes Pontif. in Galliam translata 363.
 reducta 364.
 Rostra 156. noua, vetera 184.

S

Sacellum Pudicitiae 179. Streniae 140. Deae
 Viriplacae 199. Veneris Murtiae 28. 16. Sa-
 turni 4. Volupiae 3.
 Sacrarium quid 273. Sacrarium Saliorū 282. 273.
 Salij Palatini, Collini 272.
 Salinae 252.
 Salustia, vbi iam horti Salustij 50.
 Saxum Tarpeium 106. Carmentae 110.
 Scholae in Porticu Octaviae 289.
 Scholae cætus hominum. 345.
 Secretarium quid 336. & deinc. sub Honorio
 refectum 336 Romae pro Curia 338.
 Seminarium Romanum 304. 385. 397.
 Septem Tabernae, quae & Nouae 184.
 Septa pro comitijs 74. 276. 277.
 Septizonium in Esquilij 238.
 Septizonium Seueri 256.
 Sepelire intra Urbem, nefas 20. 24.
 Sepulchrum Accae Laurentiae 182.
 Sepulchrum Adriani. vide moles. 1
 Sepulchrum Cæstij 252. Tatij 257.
 Sepulchra multorum in Campo Martio 24.
 Sepulchrum S. Cæciliae ornatum 393.
 Sepulchrum Iulij II. 371. Sixti IV. Innocentij
 VIII. 372. Pauli III. 381.

Sororium sigillum 234.
 Stadium, vide Iugerum.
 Stagnum Agrippae 320.
 Statilius Taurus 223 eius Amphith. ibid.
 Statuarum multitudo in Vrbe 90. olim in Capi-
 tolio 223.
 Statuae in Campo Martio 123. 277.
 Castoris & Pollucis nunc in Capitolio 284. aliae
 multae ibidem 384.
 Cæsaris in Insula, sponte conuersa 309.
 Statuae Domitiani situs 153.
 Statuae in foro Augusti 169. Neruae 172. Traia-
 ni 175.
 Statuae Gentium ad Theatr. Pompeij 229.
 Statua Iani 181. 182.
 Iouis Capitolini, fictilis 88. 120. aurea 122. Iu-
 nonis & Palladis 120. Regum, aliorumq. 123.
 M. Aurelij 368. 384.
 Leoni X. 375. Paulo III. 376. Gregorio XIII.
 390 Sixto V. 392 posita a Pop. Rom. Paulo
 V. a Canonicis S. Mariae Maior. 395.
 Orphei in fonte 238.
 S. Petri, & Pauli deauratae impositae columnis
 Traianae & Antoninae 391.
 Simonis Magi in Insula 309.
 Vertumni 183.
 Urbani VIII. 381.
 Suburra 236. eius initium 184.
 Suburbiorum longitudo 44. 45. & deinc.
 Substructio Capitolii 86.
 Sumptus in deaurando Capitolio. 119.
 Supplicium Turini falsa promittentis 173.
 Sylua Næuia, Mæsia 69.
 Syluae praeteritum laureae in Auentino 247.

T

T, S. signa vitae, & mortis 86.
 Tabernae meritoriae 310.
 Tabernae veteres, nouae, septem, quinque, ar-
 gentariae 184. factae circa forum 164. Argile-
 tanae 184.
 Tabulae aeneae in Capitolio 129.
 Tabulae aeneae in Pantheo 283.
 Tabularium quid 129. in Capitolio 129. incen-
 sum 130. quae tabulae ibi seruatae 129. 130.
 Aliud in Auentino 251.
 Taciti locus de censu & numero Ciuium expen-
 ditur 45. 46. numerus inuestigatur ibid.
 Tarpeia sepulta in Capitolio 311.
 Tempora vetera differunt à nostris 103. 333.
 Tempora quando modica & inornata 88.
 Aesculapii extra Urbem. & cur 19. 254.
 Aeternitatis Augustae 313.
 Aeternitatis Flauiorum 313.
 Antoniae, Metelli, Pompeij 312. ab his facta
 Anto-

I N D E X

- Antonini 379. & Faustinae 155 279 177.
 Apollinis 29 269. extra Urbem. Ibid. In Palatio 189. & deinceps. in Quirinali 269. in porticu Octaviae 227 289.
 Augusti in foro 157.
 Bacchi 198. 312.
 Bellonae 32. extra Urbem 33.
 Bonae Deae in Aventino 249.
 Boni Euentus 234.
 Bruti Callaici 261.
 Camænarum 255.
 Cæsaris 152.
 Cæsarium 197. 313.
 Carnæ Dea 246.
 Castoris 152. refectum ibid. & seq. 261.
 Cereris 260.
 Clatræ 269.
 Claudij Cæsaris 246.
 Clementiæ Cæsaris 313.
 Commodi 313.
 Concordiæ in cliuo 125. 142. 153. in Capitolio 126. in area Vulcani 313. In foro dictum Vecordiæ 165.
 Cybeles 198. 270.
 Dianæ 246. 247. 261. 312.
 Febris 199.
 Floræ 269.
 Fidei 126. 199. 272.
 Fidij 272.
 Flaviae Gentis 271.
 Fortunæ 179. 255. Bonæ 180. Equestris 103. 312. Muliebris 312. Primigeniæ 126 265. 274
 Obsequentis 126. Priuatæ 126. Viscosæ 126.
 Fortis 180. 311. Publicæ 274. Reducis 274. 281 290. Virilis 180. 312.
 Fœlicitatis 312.
 Herculis 179. 261. 275. 312. & Siluani 250.
 Herculis Musarum 262.
 Honoris 255. 256. 275.
 Hortæ 312.
 Iani 14. 15. 171. 180.
 Iouis Capitolini 88. 109. situs 113. forma, magnitudo 112. votum. structum 112. incensum, refectum ibid. 119. Cellæ in eo tres Iouis Miner Iunon. 113. 120. gradus 115. refectum auratum 119. ornamenta 118. 120. 122 123. Porticus 112. 118. 119. Iouis Custodis 124. Feretrij 88. 132. 133. Statoris 14. Tonantis 137. Victoris 199. eiusdem in Campo 312. duo alia in Capitolio 133 Sponsor. ib.
 Isis 58. 74. & Serapidis 134. 217. 218. 255.
 Iunonis 289. Lucinæ 335. Martialis 312. Monetæ 124. & deinceps. Iunonis. Reginae 248. Sospitæ 198.
 Larum permariinũm 312. in Palatio 194.
 Liberi 260.
 Libertatis cum atrio 251. 313.
 Liberæ 260.
 Lucinæ 279.
 Lunæ 248.
 Maitis in campo 282. extra Urbem 33. via Capena 254.
 Vltoris, Bisultoris 134. 169. 170. 255.
 Matidiæ 292.
 Matris Matutæ 179.
 Mentis 233.
 Mercurij 260.
 Mineruæ 165. 246. 249. 255. 282.
 Mineruæ captæ 246.
 Næniæ dea 68.
 Neptuni 285.
 Opis in Capitolio 133.
 Pacis 149. 168. 184. 202. pulcherrimum ibid. exustum 202.
 Pacis perpetuæ 313.
 Palladis 171.
 Pantheon 282.
 Penatium 198. 199.
 Pietatis 26. 227.
 Portumni 313.
 Quirini 265. 266.
 Romæ 212. vbi, & à quo ibid. & seq.
 Romuli 201.
 Salutis 274.
 Saturni cum Aerario 144. 169.
 Solis 197. 260. 266.
 Siluani 250.
 Spei 26. 179. 255. Spei veteris 295. 325.
 Telluris 219. 220.
 Titij & Vespasiani 165.
 Tempestatis 255.
 Traiani 174. 176.
 Veiovis 131.
 Victoriæ 198. Victoriæ Virginis. Ibid.
 Veneris in Circo 260. Genitricis 166. Victricis 228. Caluæ 113. Erycinæ 133. 234. Cluacinae 186. in hortis Salustianis 319.
 Vestæ 152. 190.
 Virtutis 255. 313.
 Vulcani 11. 261. 313.
 Templum priscis dictum, quod inaugurato conditum 154.
 Tempia & aræ viuentibus factæ 201.
 Tempia Christianor. quando fieri cœpta 229.
 S. Adriani, in tribus foris 341. 384.
 S. Agathæ in Suburra 237. 341. aliud 339.
 S. Agnetis 330. 341. 395.
 S. Anastasii ad aquas Saluias 341.
 S. Anastasiæ 394.
 S. Andreæ in Esquilijis 339. aliud 342. aliud de valle 392.
 S. Angeli, vide S. Michaelis.
 S. Ana-

I N D E X

S. Anastasiæ 394.
 S. Apollinaris cum ædibus 365.
 S. Athanasij 387.
 S. Augustini 365
 S. Bibianæ fact. 339. instaur. 342.
 S. Cæcilie fac. 344. refectum 392.
 S. Caij 398.
 S. Callixti 194. 342.
 S. Catherinæ de Funarijs 384. Senens. 386.
 S. Caroli 398.
 S. Chrisogoni instaur 342 396.
 S. Constantiæ 362.
 S. Crucis fact. 330. instaur. 360. 371.
 S. Cornelij ad Cœmet. Callixti 339.
 SS. Quatuor Coronator. 341. 346. 360 362.
 S. Cosmæ & Damiani consecr. 340. 140. refe-
 ctum 398.
 S. Dominici 386.
 S. Erasmi in monte Cœlio. 341.
 S. Eugenie 342.
 S. Georgij in foro Boario veteri 341. 345. 394.
 S. Gregorii 396.
 S. Honuphij 375.
 S. Iacobi Hispan. 371. 374. Incurabiliæ 363.
 S. Laurentij extra muros 330. auctum nouo
 templo 341. instauratum 342. 343. 361. 367.
 In Damaso 336. 384. In Lucina 360 in Pan-
 sperna 386. 392. in Fonte 237. Aliud 339. alia
 sex 343.
 S. Lucie in Orphea, siue in Silice 341.
 S. Ludouici nationis Gallicæ 390.
 S. Marcelli 380.
 S. Mariæ ab Ara Coeli 367.
 Angelorum, in Thermis Diocletiani 305. 381.
 De Anima nationis Germanicæ 374.
 In Aquino 341.
 In Cosinedin, siue ad scholam Græcam 343.
 De Consolatione 370.
 In Dominica 344. 375.
 Lauretanæ 372.
 De Montibus 385.
 Nouæ 358.
 De Pace 367.
 De Populo 66. 368. 372.
 In Porticu 394.
 Pietatis. & S. Francisci Xau. 388.
 Ad scholam Saxonum siue in Saxia 346.
 Supra Mineruam 366.
 Transpontinæ 371.
 Trans Tiberim 328. 360.
 De Vallicella 386.
 De Victoria 386.
 S. Martinæ 336. 338. 398.
 S. Michaelis, in foro Piscario 30. 394.
 S. Nerei & Achillei 394.
 S. Nicolai in carcere 159. 185. 193.

Nominis Iesu 389.
 S. Pancratij 340. 343.
 S. Petri in Ianiculo, seu Montorio 370. 374.
 S. Petri ad Vincula 339. 371.
 S. Petri & Marcellini 342. 358.
 S. Philippi & Iacobi, seu SS. Apostolor. 341.
 364. 371.
 S. Praxedis 344. 385.
 S. Priscæ 367.
 S. Pudentianæ 392.
 S. Sabinæ 339. 344. 375.
 Sacellum Sancta sanctorum 362. 39.
 S. Saluatoris in Lauro 367.
 S. Saturnini 340. 355.
 S. Sebastiani 396.
 S. Sergij & Bacchi 341.
 S. Stephanj cognomēto Rotundi 339. 366. 393
 S. Stephani Ad templum S. Laurentij 339.
 S. Sulannæ 386.
 S. Syluestri in Quirinali 385.
 S. Syluestri & Martini 339. 345. 367. 385.
 SS. Trinitatis 371. 402.
 S. Valentini 341. 342.
 S. Vincentii & Anastasij 342.
 S. Vitalis 366. 395.
 Templorum sacrorum ornatus 336.
 Terentus quid, & vbi 279.
 Testaceus mons 252.
 Theatrum quid 221.
 Balbi 226.
 Cassij dirutum 221.
 Curionis ligneum, versatile 222.
 Marcelli 226.
 Pompeij 227. inauratum 229 instauratum ib.
 velis rectum 226. cum Aede Veneris supra
 Scenam 228.
 Scauri 222.
 Theatra lignea 222.
 Theatrum fontanum 238.
 Theodoricus reficit Urbis muros 55. & ædifi-
 cia 100. 338. dona mittit templo S. Petri 340.
 Thermæ quid 300. eorum laxitas ibid & nume-
 rus ibid. 242. apertæ post Auroram 302. &
 ad lumina ibid.
 Adriani 234.
 Thermæ Agrippæ 301. restauratæ 302.
 Thermæ Agrippinæ, vide balnea.
 Thermæ Antonini 303.
 Thermæ Aureliani 305.
 Thermæ Commodi 304.
 Thermæ Constantini 266.
 Thermæ Decij 305.
 Thermæ Diocletiani 240. 305. a Martyribus con-
 ditæ. Templum ex ijs factum 305.
 Thermæ Gordiani 305.
 Thermæ Neronis postea Alexandri 301.

THIS PAGE IS LOCKED TO FREE MEMBERS
Purchase full membership to immediately unlock this page

Get Smart

Over 2,000 years of
human knowledge in
797,885 volumes

Instant access
\$8.99/month

Continue

*Fair usage policy applies

ERRATA CORRIGE.

P Ag. 17. ἀπηλάσσοντο, lege ἀπηλλάσσοντο. 54. cap. 17. cap. 18. & sic deinceps. 55. χωρίος, χωρίαις. 74. πεποίητο, πεποίητο. 230. ἤσειρον ἤσειρον. 251. Hibernæ, Hilernæ. 365. refecit, fecit. 260. Aedes, Aedis. Alia quædam, & spiritus accentusque Græcos tute corriges.